R. P. Fr. VINCENTII

CONTENSON,

ORDINIS PRÆDICATORUM
Sacræ Theologiæ Professoris;

THEOLOGIA MENTIS ET CORDIS:

SEU

Speculatio universæ Sacræ Doctrinæ, pietate temperata; è Patribus, Doctore potissimùm Angelico derivata.

TOMUS I.

In quo praviâ dissertatione de dignitate Theologiæ, de Deo Uno, perfectionibus & attributis divinis tractatur: ubi etiam de mysterio prædestinationis & reprobationis.

Lucere vanum, ardere parum: lucere & ardere perfectum. *Bern. serm. de nat. Ioan. Bapt.*

LUGDUNI,
Sumpt. LAUR. ARNAUD, PETRI BORDE, JOANNIS, & PETRI ARNAUD.

M. DC. LXXXI.
Cum Approbat. & Privilegio Regis.

REVERENDISSIMO PATRI
P. JOANNI THOMÆ
DE ROCABERTI,
UNIVERSI
PRÆDICATORUM
Ordinis Magistro
Generali.

CURSUS hic Theologicus, ut pupillus patre jam orbatus recenti Authoris sui jacturâ, quem in ipso ætatis & ingenii flore, inter utilissimarum Concionum labores, heu nimiùm cita mors! magno Literarum damno è vivis nuper eripuit, gemens & anxius Patronum quærit,

*cujus nomine ac præsidio fretus è Typis nostris Lugdunensibus in lucem securior prodeat, ut proborum studiis, utilitatibusque inserviat, ac à malevolorum injuriis protegatur. Quem verò posset aut invenire promptiorem, aut magis propitium optare, quàm Te (*PATER REVERENDISSIME*) qui Clarissimo Prædicatorum Ordini præpositus, ut benignum quoddam sidus & tutelare numen cuncta ad illum pertinentia providentiæ tuæ radiis collustras, curâ & singulari solicitudine feliciter promoves, authoritate ac protectione vigilantissimâ defendis? Addidit præterea nobis quærendi, impetrandique tui præsidii fiduciam nota & toties experta in ipsius Operis Authorem paterna illa tua benignitas, quæ ut omnibus sub cura tua degentibus communis est, ita erga illum extitit singularis. Tu enim clarissimum*

hoc

hoc ingenii lumen in tot & tantos maturioris eruditionis radios primo conatu effusum benignis oculis semper aspexisti: Tu illum in hac Studiorum palæstra laborantem adhortatione crebra firmasti: Tu variis agitatum fluctibus humanissimè consolatus es: Tu demùm innumeris beneficiis ac paternæ benevolentiæ officiis fovere nunquam desiisti; adeo ut vir gratus & memor inter hujut lucubrationis sudores nullum jucundiorem fructum ceperit, quàm quod in hoc Opere observantiæ suæ, ac grati animi publicum, duraturúmque monimentum Tibi pararet. Sed quanquam hæc præjudicia defuissent, est in ipsa hujus Operis ratione aliquid, quo se Tibi debitum sentit, ac gratum acceptumque fore sperare audeat; quòd nempe rerum Divinarum notitiam complectatur, non qualem ferè hactenus exhibere Scholasticis Scriptoribus

usus fuit, jejunam, aridam, succo suo ac gustu destitutam; quæ animum inflet, non pascat; torqueat, non reficiat: sed qualem Tu primùm moribus, deinde verbis ac scriptis docuisti, nunc verò sanctissimis institutis Te unicè probare ac mirificè amare demonstrasti; nempe condîtam pietatis affectu ac sapore, quæ ita mentem erudiat & illustret, ut cor emolliat & incendat; quæ totum hominem salvum faciat, quæ ad divina mentem erigat & affectum rapiat; cui sit lucere vanum, ardere parum; lucere *verò* & ardere perfectum. *Talem doctrinæ formam complexum Opus Te Patrono dignum est. In Te non modò azylum reperiet, sed etiam vivum & exactum exemplar, in quo Theologiam Mentis & Cordis spirantem, animatamque videre præclariùs possint, qui illam in his paginis exaratam legent. Patere igi-*

tur,

tur , ut Tibi tam affinis Liber nobilissimo tuo Nomine , quod Avorum virtute & gloriâ toto orbe illustre factum novis decoris cumulasti , insigniatur ; ut piissimi ac eruditissimi Theologi auspiciis in lucem erumpat , pietatem cum eruditione inspiraturus ; ut demùm Te protectorem , Patronumque sentiat , ab eo scriptus , quem in tutelam tuam toties receperas ; & ab illis nunc in lucem datus , quibus nihil magis cordi erit , quàm se officiis omnibus exhibere

Reverendissimæ Tuæ Paternitati

Addictissimos , obsequentissimosque clientes ,

LAVR. ARNAVD , & PETR. BORDE.

BIBLIOPOLÆ ad Lectorem.

PRODIIT jam ſequioribus annis Opus hoc, licèt invidente fato, non omnibus numeris abſolutum; quod præmaturam Authoris mortem dolentes, quale habuimus, tibi (BENEVOLE LECTOR) exhibuimus. Hic ſicut indeclinabilem Magiſtrum S. Thomam ad unguem ſequutus eſt in Operis hujus doctrina: ita etiam illud, ſicut ille Summam ſuam morte etiam præventus, imperfectum reliquit. Dolorem tamen noſtrum de tam acerbo caſu juſtè piéque conceptum non mediocriter leniit, quod fœtum hunc, etſi paulò immaturum, Lectoribus tamen benevolis non parum placuiſſe, & cum plauſu acceptum fuiſſe jam nobis notum eſt. Inſignis ejus Authoris merita, quia nota ſatis & pervulgata, perque clariſſimos tum Ordinis Prædicatorii, tum

alios

alios etiam Approbatores teſtata, ſingula recenſere non ſuſcipimus. Sed quia vitam hanc variis itinerationibus, ſtudiis aſſiduis, laboribus indefeſſis, concionibus fervidis, & innumeris tum animi mœroribus, tum corporis preſſuris conſummavit; arctiorisque Regulæ irrefracta cuſtodia, ſupererogationis auſteritatibus, perpetuiſque Chriſtianæ Religionis exercitiis in brevi multa explevit tempora, tandem obdormientem in Domino meliorem ſuſcepiſſe piè credimus. Opus igitur tam præclari viri à nobis non ita pridem publici juris factum, & à Te (CHARISSIME LECTOR) benignè ſuſceptum, nunc denuò majoribus ſumptibus excuſum, & accuratiùs emendatum, addito etiam Supplemento, in quo quæ de Extrema Unctione, Ordine & Matrimonio hactenus deſiderabantur, breviter quidem, ſed dilucidè ſuppeditantur, feliciter in lucem prodit à Te ex toto corde, ut ſperamus, complectendum ubi doctrinam ejus eleganti loquutione floridam, cum ſoliditate Scholaſtices acutam, pietatis facibus corda ſuccedentem, adeoque tam Theologiæ condidatorum Magiſtris, quàm Animarum Paſtoribus

ſtoribus ad conciones & directiones perutilem primoribus labris deguſtaveris; ubique ſiquidem doctrinæ cœleſtis exhalat odorem, animum ad ſpiritualia ſuſtollit, & ſtimulo amoris Divinorum excitat, præſertim in aſceticis Reflexionibus, quæ cuivis in Operis decurſu Speculationi cordatè ſubnectuntur. Hæc ſunt de quibus Te præmonitum voluimus, ut curas & ſumptus noſtros æqui bonique conſuleres, quibus dum fruêris, gratias bonorum omnium Largitori agens, pias ad eum preces effunde, ut Authoris anima tranquilla pace lætetur, & nos cœleſti benedictione repleamur. Vale.

Approbatio Doctorum Sacræ Facultatis Pariſienſis.

EGo infraſcriptus Doctor Almæ Facultatis Pariſienſis, Librum cui titulus eſt, *Theologia Mentis & Cordis, &c.* de mandato Reverendiſſimi mei Generalis Ordinis Prædicatorum legi & examinavi: nihil diſſonum ſanæ doctrinæ in eo reperi, ſed veritates Thomiſticas claritate ſumma perſpicuas reddi, & ad pietatis promiſſæ finem feliciter pervenientes notavi; quem Lectoribus devotis & doctis æqualiter gratum futurum, & dignum prælo judicavi. In cujus

cujus fidem subsignavi, Camberii in Sabaudia, die 4. Febr. 1668.

Fr. HUGO NOE' MARCHAND, Magister Parisiensis, Ordinis Prædicatorum.

EGo Frater Carolus Gaud Prædicator Camberiensis, Magister Parisiensis, & Regiæ Celsitudinis Sabaudiæ Ducis à Consiliis & Concionibus ordinarius, de mandato Reverendissimi mei Generalis Tractatum legi & examinavi, cui titulus est, *Theologia Mentis & Cordis*; in quo fulgent ad mentem, & ardent ad cor veritates Thomisticæ, lucent consilia, selecti scintillant passim Patres: improbumque nihil cùm contineat, sed probatissima omnia, censeo in Ecclesiæ decus, in Concionatorum utilitatem, in sanctarum Scholarum pium affectum atque clarum munimen typis mandandum esse. In cujus fidem his subsignavi. Camberii die 5. Februarii 1668.

Fr. C. GAUD.

Licentia Reverendissimi Patris universi Prædicatorum Ordinis Generalis.

NOS FRATER JOANNES THOMAS DE ROCABERTI, Sacræ Theologiæ Professor, Ordinis FF. Prædicatorum humilis Magister Generalis & Servus. Harum serie, nostrique authoritate Officii, Tibi Reverendo Patri Fr. VINCENTIO CONTENSON, Provinciæ nostræ Tolosanæ, licentiam facimus & facultatem edendi in lucem, typisque mandandi brevem Cursum Theologicum à Te editum, si priùs à

RR.

RR. PP. FF. Natali Marchand, Carolo Gaud, & Vincentio Baron, in sacra Theologia Magistris & Professoribus recognitus fuerit & approbatus, aliaque de jure juxta sacros Canones, Decreta Summorum Pontificum, & Statuta Ordinis nostri servanda serventur; sicut etiam Tibi concessum fuit à Prædecessore nostro. Datum Romæ in Conventu nostro Sanctæ Mariæ super Minervam, die 5. Julii, anno 1670.

Fr. JOAN. THOM. DE ROCABERTI,
Magister Ordinis.

Regist. fol. 2. Fr. STEPHANVS DE THORO,
Magister & Socius.

Approbatio R. P. F. Vincentii Baronii, Ordinis Prædicatorum Sacræ Theologiæ Professoris, & Inquisitoris Tolosani.

QVem Author *Theologiæ Mentis & Cordis*, suo titulum inscripsit Operi, illud mihi authoritate & imperio Reverendissimi Patris Generalis sedulò relegenti cumulatè visus est tantum Nomen implevisse reconditâ eruditione cum pari pietate conjunctâ. Singulæ enim Libri paginæ (præ cæteris quibus abundant elegantiæ, brevitatis, & accuratæ Patrum Lectionis) has potissimùm dotes spirant inter se concordes, aut sic invicem certantes, ut incertum apud me sit utra utram vincat. Nec dubito quotquot seposito partium studio, pii & eruditi hæc legerint, quin mihi assentiantur, multoque plura & majora hac meâ testificatione sint bona hac in

Theologia

Theologia reperturi. In primis, ut omittam quæ in omnium oculos incurrunt, cùm D. Thomæ vestigia ubique premat, & Magistrum fidissimus Interpres docentem inducat, ab omni nævo contra Fidem, aut bonos mores erroris alienissimus est. Hoc etiam ausim polliceri, benè de Theologia his lucubrationibus meruisse; plures namque & gravissimas, quibus illa jure vel injuriâ vexabatur, accusationes visus est feliciter depulisse. Multi à sanctissimæ disciplinæ cultu deterrebantur, vel longioris studii spatio & decursu, vel nodis quæstionum subtilium intricatissimis, & vix aliud quàm temporis jacturam, aut quod multò periculosius, nec minùs frequens malum accidit, pietatis fastidium allaturis. Has omnes criminationes, aut veriùs calumnias longissimè amovet hæc Theologia mentis & cordis, perpetuâ pietatis cum eruditione, brevitatis cum rerum ubertate concordiâ, & selectis Sanctorum Patrum locis, quibus nimia Scholastices subtilitas ad bonam & sanctam mentem temperatur. Datum Parisiis, die 18. Septembris anni 1673.

Fr. VINCENTIVS BARONIVS, Ord. Præd. Theologus, & Inquisitor Tolosanus.

Alia Approbatio Doctorum Sacræ Facultatis Parisiensis.

THeologiam Mentis & Cordis à R. P. Vincentio Contenson Ordinis Prædicatorum compositam, Opus quidem Mentis, ut penè subtile & eruditum; Cordis, quia jucundum & amabile, judico Ego infrascriptus Doctor Almæ Facultatis

Facultatis Parisiensis Theologicæ prælo, luceque dignum. In quorum fidem, &c. Datum Lugduni die Maii octava anni 1675.

F. VIAL.

IDem & Ego infrascriptus Doctor Parisiensis sentio. Datum eadem die quâ suprà.

F. PAVLVS LOMBARD, Exprovincialis Carmelitarum.

Summa Privilegii Regis Christianissimi.

LVdovicus XIV. Dei gratiâ Galliarum & Navarræ Rex Christianissimus, singulari Privilegio sanxit, ne quis per universos Regnorum suorum fines, intra decem annos à die novæ impressionis finitæ computandos imprimat, seu typis excudendum curet & venalem habeat librum qui inscribitur, *Theologia mentis & cordis*, *Authore R. P. Vincentio Contenson*, *Ordinis Prædicatorum*, præter LAVRENTIVM ARNAVD, & PETRVM BORDE, Bibliopolas Lugdunenses, aut illos quibus ipsimet concesserint. Prohibuit insuper eadem authoritate Regiâ omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam ubicumque fuerit, ad id agendum impellere ac instigare, sine consensu dictorum LAVRENTII ARNAVD, & PETRI BORDE. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis contra delinquentes expressis, uti latiùs patet in Litteris datis Parisiis die 28. Decembris 1675.

Ex mandato Regis

Signatum PEPIN.

Desiit excudi die 15. *Maii* 1681.

INDEX

INDEX
DISSERTATIONUM,
Capitum, & Speculationum, quæ in duobus libris hujus primi Tomi continentur.

LIBER PRIMUS.

DISSERTATIO PRÆAMBULA.

DISSERTATIO II.

DISSERTATIO III.

DISSERTATIO IV.

DISSER

DISSERTATIO V.

DISSERTATIO VI.

LIBER SECVNDVS.

DISSERTATIO I.

DISSERTATIO II.

DISSERTATIO III.

DISSERTATIO IV.

DISSER

DISSERTATIO V.

DISSERTATIO VI.

SPECUL.

LIBER I.

LIBER PRIMVS

De Deo fonte perfectionis, & de plenitudine essentiæ ejus.

PRÆLOQVIVM.

IN Theologiæ dignitate extollenda, erudite Lector, non immorabor, cùm ipsum Theologiæ nomen divinum aliquid spiret, atque ad sui amorem alliciat. Nam ut egregiè tradit S. Thomas lib. 1. cont. Gent. cap. 2. *inter omnes hominum curas, studium divinæ sapientiæ est perfectius, jucundius, & utilius.* Perfectius quidem, quia per divinorum contemplationem homo magis ad Dei similitudinem accedit. Utilius, quia per veritatis notitiam ad veram beatitudinem pervenitur. Jucundius, quia nihil suavius veritate, quam omnis homo naturaliter concupiscit, & quâ adeptâ felicitas invenitur, dicente S. Augustino lib. 10. confess. cap. 23. *Beata vita est gaudium de veritate.*

Ex his etiam, quæ dissertatione præambula delibabo, ita te sacræ doctrinæ amore capiendum arbitror, ut pleniora quæ tibi vel ad legendi voluptatem honestam, vel ad fervidi studii concipiendam voluntatem inserviant, exhibere, vel stimulis concitare, vel præludiis properantem retardare minimè opus sit.

Hoc solùm in hujus Tractatus commendationem advertas peroptem, quod sicut Deus Optimus Maximus in se spectatus cætera omnia, quæ Theologia contemplatur, infinito præcellit intervallo; sic tractatio ista, cujus materia Deus est, cæteras quasque in immensum dignitate antecedit. Unde spectabilior & commendabilior per seipsam est hæc materies, quàm ut aliquam laudis adjectionem postulet, vel mutuari egeat, quæ se nativa nobilitate commendat. Siquidem in tota sacra Doctrina, nec ad veritatis discussionem aptius, nec ad Catholicam Fidem defendendam solidius, nec ad illustrandum animum splendidius, nec ad veram contemplationem fovendam fundatius, nec ad ciendos pietatis affectus suavius, nec ad mores formandos securius, nec ad omne virtutis officium salubrius, nec ad prægustandam in hac lachrymarum valle felicitatem Sanctorum auspicatius quicquam invenitur. Dum legeris, intelliges.

Porrò antequam ipsum Divinitatis pelagus ingrediamur, sistendum est parum in littore, ut ipsius, quam tradimus, scientiæ necessitatem, naturam, ac prærogativas varias præmittamus; jaciendum enim prius est fundamentum, quàm ut theologicum ædificium superstruamus.

DISSERTATIO PRÆAMBULA.

Commendatio Theologiæ.

PEr Theologiam idem intelligimus, quod S. Doctor nomine ſacræ Doctrinæ: cùm enim Theologia divinæ revelationi innitatur, ex articulis Fidei diſcurrat, de Deo, ac de rebus omnibus ſacris ſermonem habeat, meritò ſacræ Doctrinæ nomenclaturâ inſignitur. Hujus autem Facultatis cumulatam notitiam habebimus, ſi ejus exiſtentiam, naturam, & proprietates exponamus.

CAPUT I.

De neceſſitate & natura Theologiæ.

EXiſtentiam ſacræ Theologiæ demonſtravero, ſi ejus neceſſitatem ſuadeam; ſicut enim natura, ita nec gratia deficiunt in neceſſariis.

SPECVLATIO I.

Theologia, seu facultas quæ de Deo rebusque divinis tractat, est necessaria in Ecclesia Dei.

PRobatur duplici ratione D. Thomæ, art.1. Prima sic proponitur. Homo qui ad finem supernaturalem ordinatur, indiget aliqua facultate, quæ eum dirigat ad talem finem vires naturales ingenii excedentem: Atqui hoc præstari nequit per scientias humanas, vel philosophicam ullam disciplinam; cùm earum objectum intra naturæ limites circunscribatur: Ergo ad hunc finem necessaria est facultas superior, quam Theologiam nominamus.

Nec dicas, ad finem illum asciscendum sufficere fidem. Nam fide quidem detegitur finis supernaturalis, sed minimè explicatur: igitur præter fidem opus est Theologia, per quam fides nostra *gignitur, nutritur, roboratur, defenditur*, ut ait August. lib.19. de Trinit. cap.7. quâ poscenti, fidei nostræ ratio redditur, juxta præceptum Principis Apostolorum; quâ Fides Religioque Orthodoxa credibilis omni genere argumentorum fit, & defenditur adversùs hæreticos, qui propterea totis viribus Theologiam impetunt, ejusque interpretibus maledicunt. Nec mirum, quia ut lepidè ait Melchior Cano, *agnoscunt lupi canes, & eos odio prosequuntur*: sic Theologorum nomen hæreseon fautoribus invisum est & exosum Novatoribus, quorum insidias Scholastici præcavent.

Secunda ratio S. Thom. ſic ampliori forma declaratur. Etiamſi homo non eſſet ad finem ſupernaturalem ordinatus, nec indigeret edoceri myſteria quæ ſola fide innoteſcunt; tamen neceſſaria eſſet illi Theologia, qua erudiretur de veritatibus etiam illis, quæ de Deo naturali lumine cognoſci poſſunt: ergo Theologia eſt ſimpliciter neceſſaria. Probatur antecedens: Veritates de Deo naturaliter cognoſcibiles, & per ſolam rationem inveſtigatæ, & à paucis, & poſt longum tempus, & cum admixtione multorum errorum obtentæ ſunt. A paucis quidem, tum propter complexionis indiſpoſitionem, quâ multi naturaliter ad ſcientias inepti ſunt: tum propter pigritiam humani ingenii à labore abhorrentis. Poſt longum tempus, tum quia ſcientia de Deo omnium ſcientiarum naturalium apparatum ſupponit, & ideo Metaphyſica, quæ de rebus divinis diſputat, ultimò addiſcitur: tum quia ſtatus juventutis variis paſſionum motibus fluctuans, non parum impeditur; nam animus quieſcendo fit ſciens, ut ait Philoſophus: tum propter multiplicia vitæ civilis negotia, quibus animus à ſtudiis divertatur neceſſe eſt. Denique cum admixtione multorum errorum illi pauci poſt incredibiles exantlatos labores ad divinorum notitiam pervenirent, tum propter humani intellectus in judicando debilitatem, tum propter diverſas Sapientum opiniones, tum propter Sophiſtarum argutias. Unde ipſi ſcientiarum humanarum Patres & Coryphæi in tot & tantos errores lapſi ſunt. Ergo neceſſaria eſt aliqua Facultas divinæ revelationi innixa, quâ veritates divinæ etiam naturaliter cognoſcibiles, & à multis, & per breve tempus, & abſque

permixtione erroris comparentur. Quod promiserat Isaias in lege nova futurum, dum ait c. 54. *Ponam universos filios tuos doctos à Domino.*

Objicies : Multi sunt abusus in Theologia scholastica, tot nimirum inutiles subtilitates quæ citra salutis dispendium igrorari possent & deberent ; cui enim bono tam spinosa metaphysicarum difficultatum altercatio, quibus docemur disputare, non vivere ? Scholæ namque factionibus plenæ sunt. Ergo Theologia non modò non est necessaria, sed potiùs est inutilis & noxia.

Respondeo cum sapientissimo Theologo Melchiore Cano *lib.* 8. *de locis*, plures in multorum Theologorum tractationes irrepsisse abusus. *Sunt enim* (inquit) *quidam Theologi ascriptitii, qui universas quæstiones frivolis argumentis absolvunt, & pondus rebus gravissimis detrahunt.* In illis Bibliorum testimonia rarissima, Conciliorum mentio nulla ; nihil redolet ex antiquis Patribus, nihil ex gravi Philosophia : & tamen, si Superis placet, Theologi vocati sunt, cùm nihil aliud egerint, quàm sophismatum fæces in Scholas inferre. Imò fuerunt, & adhuc sunt nonnulli quasi ad discordiam nati, qui tunc optimè disseruisse se putant, cùm contra doctiores dixerint. Nec tam verum invenisse velle videntur, quàm concertationibus rixisque totas chartas implere. Sed hic defectus, & mala similia, si quæ sint, non Scholæ, sed hominum vitio contingunt ; & propter nonnullorum excessus non est omnium corona traducenda. Sed hos abusus, Deo benè dante præcavebimus. Cæterùm Theologia in se spectata, non potest non esse utilis, cùm doceat quemadmodum Fides

Catholica & piis opituletur, & adversus impios, qui eam expugnare moliuntur, defendatur. *Disputationis disciplina* (inquit August. lib. 2. de Doct. Christ. cap. 31.) *ad omnia genera quæstionum, quæ in litteris sanctis sunt, penetranda & dissolvenda plurimùm valet: tantùm ibi cavenda est libido rixandi, & puerilis quædam ostentatio decipiendi adversarium.*

Dices: Apost. 1. *Cor.* 1. disertè docet, quod Deus *stultam fecit sapientiam hujus mundi*, quod *placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. Et *cap.* 2. addit: *Sermo meus non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis; ut fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Ergo ad salutem sufficit simplex prædicatio fidei, nec requiritur in Ecclesia tanta Theologorum sapientia.

Respondetur, Deum in nascentis Ecclesiæ exordio ad demonstrandam suæ virtutis omnipotentissimam potestatem noluisse adhibere ad conversionem orbis prudentes & sapientes sæculi, sed humiles piscatores, ut soli gratiæ divinæ, non hominum industriæ tam grande opus tribueretur. Sed in decursu temporis, religione jam propagata, sacri Doctores materias fidei alii cum omnigenis eloquentiæ floribus, alii cunctis argumentorum nervis adornarunt. Addit D. Bern. *serm. 36. in Cant.* Apostolum non id dixisse in sugillationem scientiæ, quasi reprehendere doctos, aut prohibere studia litterarum voluerit; sed solùm damnavit nimis affectatam, vel ambitiosiùs quæsitam humanæ sapientiæ operam & gloriam. *Non ignoro* (inquit) *quantum Ecclesiæ profuerint litterati sui, sive ad refellendos*

eos qui ex adverso sunt, *sive ad simplices instruendos : legi enim, Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te : legi, Qui docti fuerint, fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates.* Non prohibet ergo Apostolus sapere, sed sapere vult ad sobrietatem : non reprobat scientiam, sed vult nos scire quomodo oporteat scire, nempe quid, quo studio, quo ordine, quo fine, ut ibi mirè prosequitur Bernardus.

REFLEXIO.

Si adeò necessaria est Theologia in Ecclesia, vide quàm damnanda sit incuria tua, si sacris dicatus, vel in Ecclesiastica dignitate constitutus, vel saluti animarum instituti tui vocatione addictus scientiam, & sacræ Doctrinæ studium negligis. Quomodo, uti teneris, poteris esse *sal terræ, lux mundi ?* Quomodo requiretur lex ex ore tuo ? & parvulis doctrinæ panem petentibus quomodo franges ? Sanè sicut recta hominis constitutio duobus oculis, ambabus manibus, binis auribus, utroque pede consurgit : sic vir omnis, sed præcipuè Ecclesiæ minister, scientia & pietate constare debet. Hæ sunt duæ alæ Seraphim juxta expositionem Bernardi serm. 4. de verb. Isai. *Opinor*, inquit, *non incongruè per pennas istas agnitionem & devotionem intelligi posse, quibus in eum qui supra cœlos est, Seraphim rapiuntur.* Citò ruet qui unâ tantùm alâ volare contendit : ubi verò intelligentiam charitas, agnitionem devotio comitatur, volet securè quisquis hujusmodi est, volet sine fine, quia volat in æternitatem.

SPECVLATIO II.

Theologia est vera scientia, cujus objectum formale est Deus.

PRior pars probatur. Theologia est cognitio certa parta per discursum: ergo est vera scientia. Antec. constat. Nam Theologia discurrit circa res divinas majori certitudine & firmitate, quàm ulla scientia naturalis circa suum objectum, quia reducit suas conclusiones ad principia omnem naturalem certitudinem excedentia, nimirum ad articulos fidei. Conseq. verò probatur. Sufficit ad rationem scientiæ ut per ipsam intellectus firmiter adhæreat vero; nam cùm veritas sit finis omnium scientiarum, tunc profectò scientia censenda est habere suam essentialem perfectionem, quando per illam intellectus consequitur veritatem, eique firmiter adhæret. Imò ideo solùm evidentia actualis exigitur ad perfectionem scientiæ, quia per eam juvatur intellectus ad hoc ut habeat certiorem & immobiliorem veritatis assensum. Unde si absque evidentia haberi potest talis firma certitudo, sine illa etiam obtinebitur perfectio essentialis scientiæ. Ergo si Theologia sit cognitio certa parta per discursum, est etiam vera scientia.

Ex quibus solutum manet præcipuum argumentum oppositæ sententiæ, quod in illa carentia evidentiæ innititur. Nam quanvis ad perfectum statum scientiæ exigatur evidentia, ut intellectus adhæreat veritati, non solùm for-

titer, ſed etiam ſuaviter; tamen hoc non requiritur ad perfectionem eſſentialem, modò certitudine immobili gaudeat. Adde quod licèt Theologia per accidens ſit obſcura, quia in nobis conjungitur fidei, quæ eſt *argumentum non apparentium*, ut ait Paulus, & *lucerna lucens in caliginoſo loco*, ut dicit Petrus; tamen Theologia per ſe poſtulat evidentiam, & conjungi cum lumine gloriæ, cui ſubalternari poſtea dicemus. Unde non deſinit habere veram ſcientiæ rationem: ſicut habitus qui per accidens ex diſpoſitione ſubjecti eſſet facilè mobilis, non deſineret eſſe verus habitus, ſi per ſe exigeret firma & immobilia principia. Ex quibus etiam intelliges, quid ſibi velint Ariſtoteles & D. Thom. cùm ad ſcientiam requirunt evidentiam. Nam vel loquuntur de ſcientia in ſtatu perfecto, vel de evidentia aptitudinali, quam debet habere omnis ſcientia inclinando ad evidentiam actualem.

Objicies. Illa facultas non eſt ſcientia, ſed opinio, quæ elicit actus opinativos: Sed Theologia elicit multos actus opinativos, ut cùm diſcurrit circa concluſiones probabiles, de quibus ſunt tot Doctorum ſententiæ: quæ ſanè diſcordia argumento eſt, de illis dari ſolam opinionem, non certitudinem convincentem: Ergo Theologia non eſt ſcientia.

Huic argumento reſpondent multi, etiam Thomiſtæ, habitum ſcientiæ elicere actus opinativos, non primariò, ſed ſecundariò, & minùs principaliter, non defectu ſcientiæ, ſed ſcientis: ſicut generans non ſemper producit effectum perfectum, ſed aliquando imperfectum & monſtruoſum, ob aliquod impedimentum, vel incapacitatem materiæ. Verùm hæc ſolutio ingen-

tes patitur difficultates. *Primò* ex illa sequitur, nullum dari habitum opinativum, contra omnes Dialecticos in libris posteriorum; siquidem scientia omnis poterit secundariò se extendere ad actus opinativos intra sphæram sui objecti. *Secundò* implicat, potentiam vel habitum ferri extra suum objectum formale specificativum: Objectum autem formale & specificativum scientiæ est verum certò, & immobiliter notum per medium infallibile; objectum verò opinionis est verum cum formidine cognitum, & per medium fallibile & nutans. *Demùm* actus opinativi sæpe repetiti generant habitum, vel perficiunt præcedentem: Sed non perficiunt habitum scientiæ: Ergo generant habitum opinionis, qui postea similes actus opinionis elicit. Unde

Respondeo, Theologiam & cæteras omnes scientias habere sibi adjunctos habitus opinativos subordinatos, & veluti ministrantes, quorum est elicere actus opinativos pertinentes ad objectum talis scientiæ. Nec propterea dicendum erit, dari plures Theologias; quia habitus opinativus scientifico subjicitur, & deservit in ordine ad idem objectum; & teste Philosopho, *ubi sunt plura propter unum, ibi est unum tantùm.*

Objicies iterum: Scientia non agit de singularibus, nec de contingentibus; sed tantùm de universalibus, & necessariis: At Theologia agit de Deo entium singularissimo, & de actibus humanis, utique contingentibus: Ergo non est scientia.

Respondeo, quod licèt non possit dari scientia de singularibus creatis, quæ infallibilem certitudinem non habent, sed variabilem & contin-

gentem; potest tamen dari scientia de singulari necessario, qualis est Deus: imò & de aliis quibuscunque singularibus revelatis, quibus divina veritas immobilem præbet certitudinis firmitatem. De actibus autem humanis agit Theologia in communi; de casibus verò particularibus, ex principiis inconcussis legis æternæ, Evangelii, & Traditionis Ecclesiæ, quibus nihil firmius & fundatius.

Posterior pars, quæ tradit objectum Theologiæ, sic ostenditur: Illud dicitur à Philosophis objectum formale & specificativum alicujus scientiæ, cujus cognitio principaliter quæritur, & ad quod reducuntur omnia quæ traduntur in tali disciplina: Atqui id quod principaliter inquirit Theologia, est cognitio Deitatis; & ea quæcunque tractat, reducit ad Deum, vel tanquam pertinentia ad ipsummet per modum proprietatis, ut cum agit de attributis, & personis Divinis; vel per modum effectus, cùm ad creaturas descendit; vel tanquam media ad Deum perducentia, vel abducentia, ut cùm edisserit de virtutibus, gratia, legibus, Sacramentis, vitiis & peccatis: Ergo Theologia habet Deum pro objecto formali & specificativo.

Objicies: Ad rationem objecti specificativi & totalis requiritur quod possit prædicari de omnibus partibus scientiæ, sicut ens naturale prædicatur de omnibus partibus Physicæ, ens rationis de omnibus & singulis Logicæ partibus: Atqui Deus non potest prædicari de omnibus partibus Theologiæ, imò de nullo, nisi de seipso: Ergo licèt sit præcipua pars objecti Theologiæ, non est tamen objectum formale totale, sed potiùs ens Divinum cognoscibile per

revelationem, ut etiam tradit S. Thom. *quæst. 1. prologi, lib. 1. Sent.*

Respond. Non esse necesse, ut objectum formale prædicetur in recto de omnibus quæ traduntur in scientia; sed sufficere quod prædicetur in obliquo, ut loquuntur: id est, requiritur ut omnia, quæ Theologus tractat, in ordine ad Deum consideret, v. g. non est necesse, quod Deus prædicetur de virtutibus, sed requiritur ut Theologus agat de virtutibus, prout dicunt ordinem ad Deum, aliàs pertinet ad Ethicam de eis disputare. Sicut licèt charitas præter Deum alia amet, de quibus Deus non prædicatur; solus tamen Deus summè dilectus est objectum charitatis, quia nihil diligit, nisi in ordine ad Deum. Fateor tamen objectum extensivum, prout amplectitur formale & materiale, esse ens Divinum, vel ens revelabile, & de hujusmodi objecto loquitur S. Thom. loco citato Sentent.

REFLEXIO.

Vide quàm pura sit & immaculata Theologiæ nostræ occupatio. Deum solum quærit, nec aliud quodcumque objectum qualibet dignitate insigne, ne quidem inspicere dignaretur, nisi in illo divinus quidam ordo, & veluti radius eniteret. Vera divinæ scientiæ æmulatrix; quæ primariò essentiam divinam tanquam objectum unicum contemplata, indè ad creaturas divinam eminentiam deficiènter adumbrantes secundariò fertur. Hic etiam unicus Christianæ perfectionis scopus, *Quærere primùm regnum Dei*; cæteris verò eatenus attendere, quatenus ad gloriam Dei perducunt. Eleganter, nec mi-

nùs piè D. Leo serm. 5. de jejun. 7. mens. cap. 3. *Duo amores sunt, ex quibus duæ prodeunt voluntates, ita diversi qualitatibus sicut dividuntur authoribus. Rationalis enim animus, qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi: in dilectione Dei nulla nimia; in amore mundi cuncta sunt noxia: & ideo æternis bonis inseparabiliter inhærendum, temporalibus verò transeunter utendum est, ut peregrinantibus nobis, & ad patriam redire properantibus, quidquid de prosperitatibus mundi hujus occurrerit, viaticum sit itineris, non illecebra mansionis.*

SPECVLATIO III.

Theologia sub divina revelatione virtuali, & veluti magisterio procedit: unde est una simpliciter scientia.

PRima pars ut intelligatur, sciendum, præter formale objectum *Quod*, quod consideratur ab aliqua scientia, debere etiam assignari rationem *sub qua* procedit, seu lumen, & principia quibus dirigitur ad tale objectum contemplandum. Sicut potentia visiva considerat pro objecto formali coloratum, ratio verò *sub qua* illud inspicit, est lux. Sic Physica considerat corpus sub ratione mobilis; Medicina sub ratione sanabilis. Quo supposito:

Probatur ex discrimine, quod fidem inter visionem beatam, Metaphysicam, & Theologiam

nostram invenitur, quæ enumerata licèt in hoc conveniant, quod Deum respiciunt; in hoc tamen differunt, quod diverso calle procedunt, & sub diverso lumine ad Deum tendunt. Fides enim Deum inspicit sub lumine immediatæ revelationis; nullo enim inclinatur motivo, ut credat Deum esse trinum, nisi quia Deus revelavit. Visio beata Deum intuetur per lumen gloriæ, quo perfunditur intellectus beatus, divinam essentiam ut in se est, detegens. Metaphysica verò de Deo disputat, lumine ex creaturis mendicato. At verò Theologia nostra circa Deum occupatur lumine ex principiis revelatis, mediante discursu emanante. Ergo meritò diximus, revelationem virtualem, seu mediatam, esse rationem *sub qua* Theologiæ; quia virtus & efficacia assensus fidei circa articulum revelatum fluit, & transit mediante discursu usque ad assensum conclusionis legitimè deductæ: v.g. isti propositioni, *Christus est homo*, assentior immediatè per fidem, quia conceptis verbis habetur in Scripturis: isti verò, *Christus est risibilis*, assentior, quia Deus revelando primam, revelavit etiam virtualiter secundam, quæ per discursum necessariò ex prima profluit; & hoc est quod intelligimus nomine *revelationis virtualis, & Magisterij Divini*. Ex quibus sine ullo negotio solves quidquid opponi posset contra hanc partem.

Secunda pars habet plures adversarios extra scholam S. Thom. qui credunt omnem scientiam totalem, subindeque Theologiam ipsam constare multis habitibus partialibus, qui diversis demonstrationum actibus gignuntur, & uniuntur inter se, vel per realem unionem, ut quidam volunt, vel per aggregationem solùm,

cum aliqua tamen ſubordinatione, eo ferè modo quo temperamentum hominis dicitur unum, licèt conſtet ex multis realiter diſtinctis. Sententia tamen quam tradit D. Thom. hìc, *art.* 3. & ubicumque tractat de unitate habituum & ſcientiarum:

Probatur & à priori, & à poſteriori. A priori quidem, quia Theologia licèt agat de multis, ea tamen omnia conſiderat in ordine ad Deum, & quatenus divinâ revelatione innoteſcunt: Ergo verò eſt una ſpecie ſcientia. Antec. patet ex dictis ſpecul. præced. & 1. parte iſtius. Conſeq. verò probatur. Habitus non diſtinguntur, nec multiplicantur, niſi penes diſtinctionem objectorum formalium, & penes diverſam rationem ſub qua illa attingunt, ut eſt communis doctrina Philoſophorum, qui nunquam adinvenerunt certiorem regulam ad diſcernendam diverſitatem vel unitatem ſcientiarum, vel habituum, vel potentiarum: Sed ſi Theologia omnia conſiderat in ordine ad Deum, & ſub lumine divinæ revelationis, unicum habet objectum formale, ut ex hactenus dictis eſt apertum: Ergo eſt unica ſpecie, & indiviſibilis ſcientia.

Confirmatur à poſteriori, & ſimul præoccupantur adverſariorum objecta. Sufficit indiviſibilis qualitas in Theologia, ut ſe extendat ad omnes concluſiones, quas elicit in toto ſuo decurſu: Ergo non ſunt plures admittendi habitus. Conſeq. patet; fruſtra enim fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, nec ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate. Antec. verò oſtenditur. Una & eadem potentia intellectiva realiter indiviſibilis poteſt ſe extendere ad plura

& diversissima intelligibilia, licèt unum sit alio difficilius: eadem potentia visiva ad omnia visibilia: unus habitus infusus ad plura contenta intra suum objectum, putà eadem fides ad omnia credibilia, licèt distinctæ sint in diversis articulis difficultates: eadem charitas ad omnia diligibilia, licèt difficilius sit diligere inimicum quàm amicum: eadem prudentia ad omnia agibilia, quantumvis in diversis materiis novæ occurrant difficultates evincendæ. Ergo similiter una & eadem indivisibilis Theologia poterit se extendere ad omnes conclusiones contentas intra sphæram sui objecti: nam ideo illa omnia recensita sunt unica qualitas, quia feruntur in objecta sua partialia sub una ratione formali omnibus communi, quantumcunque emergant diversæ difficultates. Quidni similiter Theologia erit una; licèt feratur ad plures conclusiones intra ambitum sui objecti comprehensas, quantumvis vna sit aliâ difficilior? In qua nova difficultate innitur præcipuum oppositæ sententiæ fundamentum, ad quod proinde responsum manet.

Confirmatur amplius. Si Theologia non esset simplex qualitas, sed constaret pluribus partialibus, non esset ens per se, sed per accidens, & per aggregationem; siquidem constaret pluribus habitibus completis: nam primus habitus per primam demonstrationem generatus, verè ponitur in prædicamento qualitatis, & similiter secundus; ex pluribus autem entibus completis non potest fieri ens per se, sed per accidens: Atqui Theologia non potest dici ens per accidens, & per aggregationem (quidquid dicant aliqui moderni) id ultrò admitten-

tes de omni ſcientia totali) eo modo quo acervus lapidum, vel temperamentum; quia ſic deſtruitur omninò unitas ſcientiarum, & eadem facilitate dicere poterunt, omnes ſcientias eſſe unicam ſcientiam, omnes virtutes eſſe unicam virtutem, utpote in eodem intellectu, vel voluntate congregatas: Ergo.

Pro pleniori ſolutione objectionum, habeto ſemper præ oculis, omnia adverſariorum argumenta poſſe in ipſos retorqueri, quatenus admittunt potentias naturales, & habitus infuſos eſſe ſimplices qualitates.

Objicies: Illa ſcientia non eſt unica, quæ habet multiplicitatem partium: Sed Theologia habet multiplicitatem partium; alia enim pars agit de Deo, alia de Angelis, alia de hominibus, &c. Ergo Theologia non eſt unica.

Confirmatur: Ubi ſunt diverſæ difficultates, ibi ponendi ſunt diverſi habitus; non enim dantur habitus, niſi ad eas ſuperandas: Atqui ſæpe Theologus habet facilitatem ad vnam concluſionem, patiens difficultatem circa aliam, ut experientiâ compertum eſt: Ergo in Theologia ſunt diverſi partiales habitus.

Confirmatur ſecundò: In Theologia dantur plures actus & demonſtrationes diverſiſſimæ: Sed quælibet demonſtratio producit ſuum habitum partialem facilitantem ad ſimiles actus; non enim eſt potior ratio, cur una producat habitum magis quàm altera: Igitur idem quod prius.

Reſpondeo, quod ſi hæc argumenta aliquid probarent, concluderent etiam, dari unum intellectum de univerſalibus, alium de ſingularibus; aliam charitatem circa amicum, aliam

circa inimicum, cùm ſint diverſi actus eliciendi, diſtinctæque difficultates in eliciendis illis actibus: & certè ſi in moralibus tot eſſent virtutes, quot ſunt earum actus diverſi & materiæ indiſtinctæ, admittendæ eſſent innumeræ miſericordiæ, & juſtitiæ; quod eſt reddere virtutes monſtruoſas. Nam, ut lepidè ait Soto, quis dixerit eſſe plures habitus juſtitiæ in mercatore, alium ad emendum frumentum, alium ad vendendum vinum, & ſingulis nundinis novos ſibi habitus comparare? Itaque ſufficit unicus habitus, qui ſemel acquiſitus ad omnia alia ſe extendit quæ in eadem ratione formali objecti conveniunt; ſicque idem habitus Theologiæ agit de Deo, Angelis, & hominibus.

Ad primam confirmationem reſpondeo, habitus non multiplicari propter novas difficultates accidentales, quæ proveniunt ex defectu applicationis rationis formalis ad tale objectum, vel defectu exercitij removentis impedimenta, vel ex alia circumſtantia, quæ ſe tenet ex parte operantis, qui fortè nondum comparavit, vel ordinavit ſufficientes ſpecies; aliàs tot eſſent habitus quot ſpecies rerum ordinandæ: ſolùm ergo debent multiplicari habitus propter novam difficultatem eſſentialem, & eſt illa quæ provenit ex diverſa ratione formali objecti. Difficultates autem allegatæ ſunt tantùm accidentales, quæ non exigunt novi habitus productionem, ſed uſum, & exercitium præcedentis. Quæ difficultas accidentalis non eſt contra rationem habitus, ut patet in virtutibus infuſis, in Sacramentis, & juſtificatione, quæ non tollunt hujuſmodi accidentalia impedimenta.

Ad secundam confirmationem simili distinctione respondetur, dari in Theologia plures demonstrationes pertinentes ad idem formale objectum, non ad diversum; unde secunda demonstratio, si invenit habitum productum, ipsum non generat, sed extendit ad novam conclusionem, sicut lux extenditur ad illustrandos diversos colores, non additione lucis, sed nova sui applicatione: sicut anima extenditur ad informandos diversas partes materiæ, non additione sui, sed incremento materiæ cui applicatur: sicut relatio prædicamentalis fertur ad plures terminos materiales, invariata manens: sicut charitas amans amicum, inimicum etiam amplectitur, & sic de aliis. Ex quo fit etiam, quod cùm quis amittit facilitatem circa primam conclusionem, cujus obliviscitur, remanente memoria circa alias, non propterea corrumpitur habitus, sed solùm desinit se extendere ad illam; sicut non perit anima, dum desinit informare brachium aridum.

REFLEXIO.

Si Theologia nostra Deum unicè considerat, si omnia reducit ad Deum, si divino solùm lumine procedit, ut per hoc una sit; profectò non Theologus dicendus es, si aliquid extra Deum tuis in studiis, vel actibus quæras: nec unicus eris, sed mutiplex; foris Theologus, intus paganus, similis his de quibus dicitur, *in corde & corde loquuti sunt*; & rursum, *va duplici corde*: quia dum ad multa cor nostrum dilabitur, continuò dividitur, & multiplex evadit. Verus Theologus D. Thomas, qui Christo

opera ſua inauguranti, & quam vellet mercedem ſciſcitanti reſpondit, *non aliam niſi teipſum.* Vide etiam quo lumine procedebat, de quo ſcriptum eſt, *Nunquam ſe lectioni aut ſcriptioni dedit, niſi poſt orationem.* Legerat nimirum præclarum illud Auguſtini monitum in Pſalm. 146. *Ex luce Dei conſilium nobis demus.* Id eſt, omnia lumine divino inſpiciamus, ſingula præviâ oratione reſolvamus, in dubiis non fallacem humanæ rationis regulam, vel mendaces filiorum hominum ſtateras, ſed Deum conſulamus, ut impleamus illud Pſalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.* Sic erimus veri Theologi, & ſub divino magiſterio unitatem illam obtinebimus, quâ Deum ipſum vulnerabimus; dicit enim de anima contemplante & quærente ſe, *vulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum.*

CAPUT II.

Variæ Theologiæ dotes percenſentur.

TAm nobilem Theologiæ naturam, quæ ex objecti dignitate penſatur, non poteſt non comitari innumerabilis honeſtas proprietatum. Eas ad quinque reduco. *Primò*, ſcientiæ Dei & Beatorum ſubalternatur. *Secundò*, eſt formaliter eminenter ſpeculativo-practica. *Tertiò*, eſt vera ſapientia. *Quartò*, eſt certior omni habitu & ſcientia naturali. *Quintò*, eſt entitativè ſupernaturalis.

SPECVLATIO I.

Theologia scientiæ Dei, & Beatorum subalternatur, estque formaliter simul, & eminenter speculativo-practica.

PRima pars, seu prima prærogativa ut suadeatur, sciendum quod sicut scientia subalternans est illa quæ sub se aliam continet, ita subalternata est ea quæ sub alia continetur. Tribus autem modis potest una scientia contineri sub alia. *Primò*, ratione finis, quando scilicet finis unius subordinatur fini alterius, v.g. finis artis dolandi lapides subordinatur fini artis ædificatoriæ, quod est ædificium. *Secundò*, ratione principiorum, quando una scientia mutuatur aliquod principium ab altera, licèt habeat sua propria. Sic omnes scientiæ possunt dici subalternatæ Metaphysicæ, à qua omnes aliquod principium desumunt. Quod si omnia omninò principia ab alia accipiat, ei strictè subalternabitur. *Tertiò*, ratione objecti, quando objectum unius continetur sub objecto alterius, vel potiùs est ipsummet objectum scientiæ superioris, addens aliquam differentiam accidentalem: sic Musica subalternatur Arithmeticæ, quia supra numerum, qui est objectum istius, addit differentiam harmonici, vel sonori; objectum enim Musicæ est numerus sonorus. Jam

Probatur. Theologia habet illa omnia enumerata respectu scientiæ Dei, & Beatorum,

quæ diximus convenire ſcientiis ſubalternatis. Nam habet eundem finem, qui eſt cognitio ſummæ veritatis, ut eſt in ſe: deſumit etiam omnia ſua principia à Deo, qui nobis illa communicat per fidem; habet etiam idem objectum cum aliqua differentia accidentali, nempe Deum ſub lumine revelationis virtualis cognitum: accidentale enim eſt Deo cognoſcibili, quod cognoſcatur vel per lumen gloriæ, vel per lumen fidei: Ergo Theologia propriè ſcientiæ Dei, & Beatorum ſubordinatur.

Sed dices: Si Theologia ſubordinaretur ſcientiæ beatæ, maneret in patria; omnis enim ſcientia ſubalternata petit naturaliter conjungi ſuæ ſubalternanti, ut ab ea perficiatur, utque ſibi innoteſcant principia, quæ credit: Sed Theologia non perſeverat in patria, quia cùm ſit filia fidei, eſt habitus obſcurus, proindeque incompatibilis cum clara viſione: Ergo Theologia non ſubalternatur ſcientiæ Beatorum.

Reſpondeo fatendo, Theologiam noſtram perſeverare in patria, juxta tritum illud Hieronymi *epiſt. ad Paul.* pronuntiatum: *Diſcamus in terris talem ſcientiam, quæ nobiſcum perſeveret in cælis.* Neque enim Theologia eſt eſſentialiter obſcura, ſicut fides, ſed per accidens, ratione ſtatus quem habet in intellectu noſtro, qui quandiu peregrinatur à Domino, divina cernit in ænigmate: quas omnes obſcuritatis tenebras ab ea expellet viſio clara Dei. Et tunc implebitur illud Apoſtoli, *ſive ſcientia deſtruetur*; quod tamen permiſſivè, non abſolutè pronuntiat: ſed quidquid ſit, id intelligitur de deſtructione imperfectionis ſcientiarum noſtrarum, quæ tunc evacuabitur.

Urgebis : Habitus productus per actus essentialiter obscuros est essentialiter obscurus ; omne enim agens producit sibi simile : Sed Theologia gignitur mediis actibus fidei, qui sunt essentialiter obscuri : Ergo Theologia est essentialiter obscura, sicut fides.

Respondeo : Actus fidei non generare habitum Theologiæ ratione obscuritatis quam habent, sed per tendentiam in objectum quam important, & in qua producunt sibi simile, unde Theologia non est essentialiter obscura, sicut est fides. Quemadmodum habitus charitatis gignitur ab actibus amoris Dei, non prout sunt liberi, sed prout tendunt in Deum summè dilectum. Unde habitus charitatis non est essentialiter liber, sed tantùm id habet in via : in patria verò, in qua perseverat (nam *charitas nunquam excidit*) actus ejus fit necessariò, cùm apparet omnimoda ratio boni.

Secunda pars, seu alterum Theologiæ privilegium, sic probatur. Theologia non sistit in sola contemplatione sui objecti, sed insuper se extendit ad operationes, quas dirigit : neque enim divinas veritates otiosè solùm speculatur, sed etiam tradit normam bonæ & christianæ operationis, atque principia rectè vivendi. Quorum omnium radix est, quia Deus, qui est ejus objectum, est prima veritas, & ultimus finis; supremum intelligibile, & summum bonum. Ergo est simul objectum speculationis, & regula indefectibilis actuum humanorum, qui à fine diriguntur. Atqui rationes quæ sunt in objecto formali, resplendent in habitu ipsum contemplante. Ergo utramque rationem speculationis & praxeos Theologia adunat.

Et

Et ſanè ſi Metaphyſica eſt ſpeculativa, quia primam veritatem contemplatur; ſi Moralis eſt practica, quia de ultimo fine, mediiſque ad ipſum ducentibus diſſerit, Theologia quæ utrumque præſtat, dicetur ſpeculativo-practica, eo pacto quo anima rationalis eſt formaliter eminenter vegetativa, ſenſitiva, & intellectualis; & quo lux Solis dicitur virtus calefactiva, liquefactiva, & illuminativa.

Objicies. Illa ſcientia non eſt practica, cujus objectum non eſt operabile: Sed Deus, qui eſt objectum Theologiæ, non eſt operabilis: Ergo Theologia non eſt practico-ſpeculativa.

Reſpondetur, quod ſicut teſte D. Auguſtino, ad Deum non accedimus greſſibus corporis, ſed mentis affectibus; ita Deus non eſt operabilis phyſicè, ſed moraliter, quatenus eſt bonis & chriſtianis actibus aſſequibilis, viſione tandem & fruitione poſſidendus. Unde Bern. ponderans illud Pſalm. 33. *Accedite ad eum & illuminamini, & facies veſtra non confundentur*, ait ſerm. 31. in Cant. *Accedendum ad eum, non irruendum, ne irreverens ſcrutator majeſtatis opprimatur à gloria. Nec locis ſanè accedendum, ſed claritatibus, ipſiſque non corporeis, ſed Spiritualibus, tanquam à Domini ſpiritu. Qui itaque clarior, ille propinquior; eſſe autem clariſſimum, perveniſſe eſt.*

Fateor quidem cum D. Thoma Theologiam eſſe magis ſpeculativam quàm practicam, quia magis & diutiùs in divinis contemplandis immoratur: non tamen illis aſſentior, qui credunt in quolibet actu theologico relucere rationem ſpeculationis & praxis. Quid enim praxeos habet hæc ſpeculatio, *In Deo ſunt quatuor relationes?* Neque eſt neceſſe quod adæ-

quata ratio formalis objecti & habitûs in quolibet actu resplendeat, sicut nec quilibet actus animæ rationalis est simul vegetatio, sensatio, & intellectio.

REFLEXIO.

Si Theologia speculativa simul & practica sit, certò scias te nunquam absolutum Theologum evasurum, quandiu theoriam non reduces ad opus. Theologia est filia fidei quæ sine operibus mortua est; & ejus disciplina præceptoris qui *cœpit facere & docere*. Illis qui discunt & non faciunt, applicat Greg. illud Ezech. 34. *Cùm ipsi limpidissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis, & oves meæ, quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant*. Quæ sic explicat 1. part. Past. cap. 2. *Aquam limpidissimam pastores bibunt, cùm fluenta veritatis rectè intelligentes hauriunt. Sed eandem aquam pedibus conturbare, est sanctæ meditationis studia malè vivendo corrumpere. Aquam eorum turbatam pedibus oves bibunt, cùm subjecti quique non sectantur verba quæ audiunt, sed sola quæ inspiciunt opera pravitatis imitantur.* Succinit egregiè Bern. serm. 69. in Cantic. *Dabis voci tuæ vocem virtutis, si quod suades, illud prius tibi noveris persuasisse. Validior operis, quàm oris vox.* Et serm. 36. *Cibus indigestus & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ita multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus transfusa, nonne illa scientia reputabitur in peccatum? An non inflationes & torsiones in conscientia sustinebit qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum, & non faciens?*

SPECVLATIO II.

Theologia est certior omni habitu & scientia naturali: est etiam vera sapientia.

PRima pars tradit tertium Theologiæ encomium, & probatur. Illa ſcientia eſt certior, quæ utitur medio magis vero, infallibili, & invariabili: Sed Theologia in deducendis ſuis concluſionibus utitur mediis infallibilioribus, quàm ſint quæcumque principia naturaliter nota, nempe articulis fide divina creditis, & revelatis à Spiritu ſancto, qui eſt cauſa firmior & immobilior quàm natura, quæ nos inclinat ad aſſenſum primorum principiorum: Ergo certitudo Theologiæ tranſcendit omnem certitudinem ſcientiæ & cognitionis cujuſvis naturalis; cùm ſit innixa verbo Dei immutabili.

Confirmatur. Aſſenſus fidei eſt certior omni aſſenſu naturali, ut aliàs dicetur, & de eo ſic loquitur Bern. in epiſt. ad Innoc. 190. *Oportet*, ante med. *Abſit ut putemus in fide aliquid dubiâ æſtimatione pendulum, & non magis totum quod in ea eſt, certâ ac ſolidâ veritate ſubnixum, oraculis & miraculis divinitus perſuaſum, ſtabilitum & conſecratum partu Virginis, ſanguine Redemptoris, gloriâ Reſurgentis. Teſtimonia illa credibilia facta ſunt nimis. Scio cui credidi, & certus ſum, clamat Apoſtolus, & tu mihi ambiguum garris, quo nihil eſt certius. Academicorum ſunt iſta æſtimationes, quorum eſt dubitare de omnibus, ſcire nihil.* Ergo & aſſenſus Theologiæ; nam firmitas prin-

cipii diffunditur & communicatur conclusioni ex ipsa legitimè deductæ.

Confirmatur rursus præclarâ doctrinâ D. Thomæ, quâ totà hæc difficultas elucidatur. *Dicendum* (inquit secunda secundæ, quæst.4. art.8.) *quod cæteris paribus visio est certior auditu. Sed si ille à quo auditur, excedit visum videntis, sic certior est auditus quàm visus: sicut aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo quod audit ab aliquo sciëtifico, quàm de eo quod sibi secundùm suam rationem videtur. Et multò magis homo certior est de eo quod audit à Deo qui falli non potest, quàm de eo quod videt propria ratione, quæ falli potest.* Igitur certitudo Theologiæ quæ fundatur in articulis auditis à Deo, vel ab Unigenito qui est in sinu Patris, major est certitudine cujuscumque cognitionis naturalis. Unde intrepidè dicebat Aug. lib.7. conf.cap.10. *faciliùs dubitarem vivere me* (quæ tamen est veritas omnium naturalium notissima, & maximè sensibilis) *quàm esse vera quæ audivi.*

Objicies. Theologus interdum patitur nonnullos dubitationis motus, tum circa principia fidei, tum circa conclusiones ex iis necessariò illatas, quos non experitur habens scientiam naturalem, cujus intellectus quietè adhæret veritati: Sed ubi est motus vacillationis & fluctuationis, non est firmitas: Ergo Theologia non habet omnimodam firmitatem.

Respond. Illos titubantis animi fluctus non ex debilitate motivorum Theologiæ, quæ immobilia sunt, provenire; sed ex infirmitate intellectus, qui solet esse inquietus donec videat, & clarè veritatem intueatur. Certitudo autem scientiæ, sicut & natura habituum, non ex sub-

jecti diſpoſitione, ſed ex motivorum & principiorum ſtabili & inconcuſſa firmitate penſanda eſt. Itaque argumentum probat dumtaxat certitudinem ſcientiæ naturalis eſſe connaturaliorem & conformiorem intellectui, qui ſemper prætendit veritatem videre; quod obſcuritas fidei non permittit, cùm potius in ſui obſequium intellectum captivet, & captivando non ita ſuaviter pacet facultatem ſubjectionis impatientem, perſpicuitatis amicam.

Secunda pars quæ tradit quartum Theologiæ characterem, probatur. Sapientia eſt cognitio rerum per altiſſimas cauſas, ut in genere ædificii ille dicitur ſapiens, qui præſidet miniſtris inferioribus qui dolant ligna vel parant lapides: in moralibus ille dicitur ſapiens qui ordinat actus humanos in ultimum finem: Atqui Theologia conſiderat cauſam omnium altiſſimam, ſcilicet Deum; & per altiſſimas rationes, ſcilicet per articulos fidei, quos caro & ſanguis non revelavit, ſed Pater qui eſt in cœlis, per Unigenitum qui eſt in ſinu ſuo, cognoſcit ſuas concluſiones, in quibus continentur motiva omnem humanam rationem tranſcendentia: Ergo Theologia eſt vera ſapientia.

Confirmatur. Proprium eſt ſapientiæ ferre judicium de aliis, juxta illud Apoſtoli 1. Cor.2. *Spiritualis homo judicat omnia, & ipſe à nemine judicatur.* Et ratio eſt, quia cùm ſapiens res omnes in altioribus principiis conſideret, ad ipſum pertinet de inferioribus ferre ſententiam: Atqui hoc præſtat Theologia, quæ non ſolùm infert concluſiones ex principiis & articulis fidei, quod proprium eſt ſcientiæ; ſed etiam principia aliarum ſcientiarum examinat, & in

fidei obſequium captivat. Quin etiam ipſorum articulorum fidei credibilitatem explicat, declarat, defendit: qua in re licèt abſolutè fidei diſcipula ſit, quoddam tamen in ipſam fidem exercet magiſterium, quatenus illam ſuaſibilem reddit, ejus difficultates explanat, hæreticorum oppoſitionibus reſiſtit, ut omnes perveniant ad notitiam veritatis, quæ eſt ultimus finis creaturæ rationalis, & conſequenter vera ſapientis occupatio. Ergo Theologia eſt perfectiſſima ſapientia.

REFLEXIO.

Si ſapientia de omnibus judicat, ille verè ſapiens erit & ſolidus Theologus, cui res ſapient prout ſunt, ut ſcilicet meliora pluris, minora minùs, minima minimè æſtimet: quia igitur Deus ſummum bonum eſt, & ea meliora quæ magis ad Deum accedunt, profectò ille ſapiens eſt cui Deus ſuper omnia, cætera verò in ordine ad Deum ſapiunt, implens præceptum Apoſtoli dicentis Coloſſ. 3. *Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Hanc ſolidæ ſapientiæ Maximam tradit Bern. ſerm. 50. in Cant. *Quis ſapiens, & intelliget hæc? Da mihi hominem, qui ante omnia quidem ex toto ſe diligat Deum, ſe verò & proximum, inquantum diligunt ipſum Deum: inimicum autem tantum aliquando forſitan dilecturum: porrò parentes carnis ſuæ germaniùs, propter naturam: ſpirituales verò eruditores ſuos profuſiùs, propter gratiam: atque in hunc modum ad cætera quoque Dei ordinato intendat amore: deſpiciens terram, ſuſpiciens cœlum, utens hoc mundo tanquam non utens, & inter utenda & fruenda*

intimo quodam sapore discernens, ut transitoria transitoriè, & ad id duntaxat quod opus, & prout opus est, curet; æterna desiderio amplectatur æterno: talem, inquam, da mihi hominem, & ego audacter illum sapientem pronuncio; cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunt, & cui in veritate atque securitate competit gloriari & dicere, Quia ordinavit in me charitatem. Sed ubi ille, aut quando ista? Examina te, & responde Lector.

SPECVLATIO III.

Habet insuper Theologia quod sit entitativè supernaturalis.

HÆc quinta Theologiæ excellentia est magis controversa. Plures enim asserunt Thologiam esse dumtaxat radicaliter, originativè, & præsuppositivè supernaturalem, quatenus tota innititur articulis fidei utique supernaturalibus, circa quos exponendos illustrandosque occupatur, & ex quibus suas deducit conclusiones: cæterùm negant ipsam esse entitativè supernaturalem. Sed nos opinamur quod si sit radicaliter supernaturalis, est etiam entitativè talis. Nam ut dicitur Rom. 2. *Si radix sancta, & rami.*

Probatur primò à priori. Illa scientia est entitativè supernaturalis, cujus objectum specificativum est supernaturale, & cujus ratio formalis sub qua illud considerat est etiam supernaturalis: Atqui objectum Theologiæ est supernaturale; ratio etiam sub qua illud contemplatur est pariter supernaturalis: Ergo Theolo-

gia est entitativè supernaturalis. Major est in confesso apud omnes, quale enim objectum formale, talis est scientia & habitus; & planè repugnat quod aliqua potentia vel habitus entitativè naturalis respiciat objectum supernaturale tanquam sibi proprium, connaturale, & proportionatum. Minor etiam videtur manifesta: nam objectum Theologiæ est Deus consideratus secundùm illas rationes quæ superant omnem naturam creatam vel creabilem, uno verbo prout cognoscitur à fide, quæ utique fertur ad Deum ut authorem supernaturalem. Ratio etiam sub qua Theologia Deum contemplatur, est quoque supernaturalis: per hoc enim distinguitur à Metaphysica, quòd ista agit quidem de Deo, sed lumine à rebus naturalibus mutuato, & quoad rationes ex creaturis cognoscibiles: at verò Theologia de Deo tractat sub lumine divinæ revelationis, nec aliis principiis, mediis, aut motivis utitur quàm articulis supernaturalibus fidei.

Confirmatur. Præmissæ verè & realiter influunt in conclusionem in genere causæ efficientis, ut docetur in Logica: Ergo præmissa supernaturalis non potest non influere supernaturalitatem in conclusionem à se derivatam; causa enim efficiens id dat quod habet, & producit sibi simile quantum potest: Atqui præmissæ Theologiæ sunt supernaturales, cùm sint ipsi articuli fidei divinæ: Ergo conclusiones Theologicæ ex eis necessariò deductæ erunt verè supernaturales. Atque adeo habitus Theologiæ hujusmodi assensibus productus, & similes producens erit entitativè supernaturalis; facultas enim quæ habet & objectum super-

naturale, & motiva ſupernaturalia, ſi ſupernaturalis non ſit, nihil erit quod entitativè ſupernaturale dici poſſit.

Reſpondent, Theologiam agere quidem de Deo rebuſque ſupernaturalibus, atque etiam ex articulis fidei procedere, ſed mediante diſcurſu naturali, ideoque ipſam eſſe entitativè naturalem. Adduntque articulos fidei dupliciter conſiderari: primò in ſe, ut dicunt ordinem ad primam veritatem revelantem, ſecundò quatenus dicunt ordinem ad concluſiones: primo modo aiunt principia Theologiæ eſſe ſupernaturalia; non ſecundo, prout ſcilicet dicunt ordinem ad concluſionem.

Sed contrà. Licet Theologus utatur diſcurſu, tamen ratio & motivum aſſentiendi concluſioni deductæ non eſt diſcurſus, ſed veritas fidei per diſcurſum applicata; ſicut ratio calefaciendi in igne non eſt approximatio, ſed calor per approximationem applicatus: Atqui ratio formalis ſcientiæ penſanda eſt ex motivo formali aſſentiendi, non ex diſcurſu applicante, ut patet in ſyllogiſmo probabili producente opinionis habitum, & in demonſtrativo producente ſcientiam; quia licèt uterque habitus producatur per diſcurſum, medium tamen in utroque ſyllogiſmo eſt diverſum, ex quo promanat diverſus habitus: Ergo Theologia, cujus ratio formalis, & motivum unicum propter quod aſſentitur concluſionibus, ſupernaturale eſt, ſupernaturalitatem obtinebit, quamvis diſcurſus ſit naturalis.

Confirmatur, radicituſque evellitur æquivocatio, quâ oppoſita ſententia laborare videtur. Certum eſt quod Theologia diſcurrit. Quid mi-

rum? vel quid inde? hoc enim omnibus omninò scientiis commune est. Physica v. g. discurrit circa ens naturale; Metaphysica circa ens reale: Anne propterea discursus est ratio formalis hujusmodi scientiarum? Minimè sanè; sed media uniuscujusque scientiæ & principia quibus innitur, habent quod sint ratio formalis illius. Ita similiter Theologia discurrit circa divina & supernaturalia: Ergóne propterea discursus est ratio formalis Theologiæ? Nequaquam. Sed est lumen divinæ revelationis, & firmitas articulorum fidei, qui debent quidem applicati per discursum, sicut & principia omnium scientiarum ex directione Logicæ in conclusiones derivantur; sed ipse assensus articulorum producit assensum conclusionis, & in scientiam influit. Ergo quod Theologia utatur discursu, hoc prorsus nihil facit ad naturalitatem vel supernaturalitatem habitus, quæ potiùs venanda est ex objecto formali, & ex motivis quibus scientia innititur.

Res exemplo fiet illustrior. Ad deducendam hanc conclusionem, *Christus est risibilis*, ex hoc principio fidei, *Christus est homo*, assumitur propositio universalis, *Omnis homo est risibilis*, tanquam ministra & conditio quâ applicatur & simul explicatur præmissa supernaturalis, & hoc propter statum intellectus nostri qui indiget hujusmodi forma artificiosa. Itaque assentitur intellectus conclusioni theologicæ per discursum quidem, sed non propter discursum, sed solùm propter motivum fidei discursu applicatum: Ergo si tale motivum sit supernaturale, quantumvis applicatio sit naturalis, non potest non infundere supernatu-

ralitatem conclusioni Theologicæ.

Quod verò addunt, principia Theologiæ esse supernaturalia in se & per ordinem ad veritatem revelantem, non verò per ordinem ad conclusiones, omninò infirmum est. Tum quia operari sequitur esse; unde si esse hujusmodi principiorum sit in se supernaturale, operari ipsorum, qui est influxus in conclusionem, erit supernaturale. Tum quia omnino falsum est, in demonstratione theologica dari duplicem assensum præmissarum, alterum qui feratur in præmissas secundùm se, alterum qui feratur in præmissas ut sunt causæ conclusionis; hunc enim duplicem assensum negat manifesta experientia, nec ullus unquam Dialecticus excogitavit. Unde eodem planè assensu Theologus fertur in præmissas secundùm se, & in easdem ut inferunt conclusionem: Sed assensus præmissarum secundùm se est supernaturalis; Ergo & assensus earundem, ut inferunt conclusionem, supernaturalis quoque est.

Probatur secundò à posteriori. Theologia iis insignitur dotibus, quæ non nisi scientiæ supernaturali competere possunt: Ergo Theologia est entitativè supernaturalis. Probatur antecedens. Scientia quæ subalternatur habitui supernaturali, debet esse supernaturalis; scientia enim subalternans & subalternata sunt ejusdem ordinis, & repugnat aliquid naturalis ordinis per se pendere ab aliquo supernaturali, & postulare illi naturaliter conjungi; nam hoc est contra ea quæ communiter docentur in materia de gratia, ubi monstratur nihil pertinens ad ordinem entitativè naturalem, per se disponere, vel connecti cum ente supernaturali. Scientia

quoque cujus certitudo transcendit omnem certitudinem naturalem creatam & creabilem, est planè naturali major, proindeque supernaturalis; sicut si daretur numerus omni finito numero producibili major, procul dubio esset infinitus. Demùm scientia quæ est ita eminens, ut adunet differentias divisivas habituum & scientiarum naturalium, scilicet rationem speculationis & praxeos, profectò debet esse ordinis superioris ad scientias naturales.

Atqui Theologia his omnibus proprietatibus tanquam specialibus characteribus & singularibus monilibus fulget, ut ex hactenus dictis constat, nec inficiantur Authores qui ex adverso sunt: nam Theologia per se subordinatur scientiæ Beatorum, & fidei supernaturali, tanquam ejus vicariæ, postulatque Theologia visioni beatæ conjungi; pollet etiam certitudine supra omnem naturalem etiam primorum principiorum elevata: denique rationem speculationis & praxis in sua perfectione conciliat, & ideo est impressio scientiæ Dei, ut loquitur D. Thomas. Ergo Theologia habet omnes proprietates facultatis intrinsecè supernaturalis: & cùm proprietates sapiant conditionem essentiæ, Theologiæ essentiam supernaturalem esse necesse est.

Hanc Theologiæ supernaturalitatem, & singularis eminentiæ prærogativam præclarè illustrat Angelicus præceptor in prolog. lib. 1. ad Annibal. in hoc quod Theologia omnes scientias præcedat quatuor privilegiis, nimirum *altitudine, pretiositate, communitate, & fructuositate.* Altitudine quidem, quia aliæ scientiæ versantur circa ea quæ subsunt judicio rationis;

in Theologia verò traduntur ea quæ vim rationis excedunt. Unde de illa usurpari potest illud Ecclesiastici 24. *Ego in altissimis habito.* Artes mechanicæ habitant in infimis, quia versantur circa singularia corporea. Scientia naturalis, scilicet Physica, habitat in altis, quia licèt agat de corporalibus, tamen ea considerat in universali. Metaphysica habitat in altioribus, quia agit de rebus etiam insensibilibus, sequendo rationis ductum. Sed Theologia habitat in altissimis, quia considerat ea quæ rationis intuitum transcendunt. Pretiositate verò propter suæ inquisitionis puritatem, omnem vanitatem & omne mendacium detestata: unde de ea intelligit ibidem S. Thomas illud Proverb. 31. *Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari.* Communitate etiam, seu universitate, quia dum aliæ scientiæ circa determinata objecta occupantur, hæc doctrina de omnibus judicat. Unde Augustin. epist. 3. ad Volusian. *Hic Physica, quia omnium causæ in Deo sunt: hic Ethica, quia vita bona & honesta non aliunde formatur, quàm cùm ea quæ diligenda sunt, diliguntur: hic Logica quoniam veritas lumenque animæ rationalis non nisi Deus est.* Fructuositate demùm, quia aliæ scientiæ non habent fructum, nisi in intellectus illustratione, hæc verò doctrina & intellectum sublimiter illuminat, & affectum dulciter accendit.

SOLVUNTUR OBIECTA.

Objicies. Theologia non est habitus infusus, sed acquisitus studio & labore humano: Sed habitus qui naturaliter acquiritur, non est supernaturalis; cùm habeat causas naturaliter ipsum

acquirentes: Ergo Theologia non est habitus supernaturalis.

Respondeo fatendo Theologiam esse habitum acquisitum, non infusum: per hoc enim differt à Sapientia infusa, quæ est de sursum descendens, quòd Theologia vero studio humano comparatur. Cum quo stat Theologiam esse supernaturalem, utpote assensibus supernaturalibus articulorum fidei partam. Cum enim non assentiamur conclusioni nisi propter præmissas, quando assensus præmissarum est supernaturalis, assensus conclusionis non potest esse naturalis.

Instabis. Virtutes supernaturales non possunt nostris actibus gigni, ut docent Theologi in materia de virtutibus, fundati in Augustino dicente, quod virtus est *bona qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* Ergo si Theologia sit supernaturalis entitativè, non potest nostris actibus comparari.

Respondeo duplicem esse differentiam inter virtutes infusas & Theologiam. Prima est, quia virtutes morales infusæ sunt proprietates gratiæ, ad quam se habent ut passiones ad essentiam; nam sicut gratia est participatio divinæ naturæ, ita virtutes sunt expressiones divinorum attributorum. Unde sicut repugnat gratiam produci nostris actibus, ita & virtutes; quia passiones postulant fieri per eandem actionem qua producitur essentia, cujus sunt veluti corollarium. At verò Theologia non est proprietas gratiæ, cùm non habeatur ab omnibus bonis.

Secunda differentia est, quia virtutes infusæ dant simpliciter posse in ordine supernaturali: unde sicut potentiæ nec gignuntur, nec augen-

tur actibus nostris, sed ab eo infunduntur qui dat essentiam: ita virtutes illæ nec generantur, nec incrementum accipiunt actibus nostris, etiam supernaturalibus. At Theologia non habet rationem potentiæ in ordine ad cognoscenda supernaturalia, cùm supponat fidem; sed habet solùm rationem habitus, qui & ingenerari, & intendi actibus potest.

Insistes. Non est melior Theologus qui meliùs credit, sed qui meliùs discurrit, & penetrantiùs concipit veritates, ut subtiliùs eas deducat ex articulis fidei: Sed meliùs ratiocinari est effectus habitûs naturalis: Ergo Theologia est habitus naturalis.

Respondeo, falsum esse prorsus, illum esse meliorem Theologum qui acutiùs ratiocinatur: nam hæreticus interdum profundiùs materiam aliquam intelligit, subtiliusque quandoque philosophatur: Absit tamen, ut hæretici boni Theologi dicantur, cum in illis Theologia non sit, sicut nec fides, à qua non minus essentialiter pendet, quàm pendeat assensus conclusionis ab habitu principiorum, quo pereunte, scientiam destrui necessè esset. Quare in hæreticis est tantùm Theologiæ cadaver & aurichalcum; vel meliùs, est in illis Dialectica sophistica rebus divinis se immiscens, quibus non assentiuntur ex motivo supernaturali, sed ex propriæ voluntatis electione. Melior ergo Theologus ille censendus est, qui veritates fidei profundè meditatus, eo firmiùs adhæret conclusionibus deductis, quo videt eas ex revelatis proximiùs emanare. Et evidenter insto in scientia infusa Christi: nam secundùm discipulos S. Thomæ, Christus per scientiam infusam poterat ad

libitum diſcurrere: Imò per ſcientiam infuſam Sancti diſcurrunt (cùm habitus infuſi in potentiis, recipiantur & operentur ad modum facultatis recipientis) & inter Sanctos unus alio meliùs, acutiùs, ſublimiùs ratiocinatur. Ergo evidens eſt diſcurſum non impedire ſupernaturalitatem Theologiæ, nec meliorem diſcurſum aliquorum ſuadere ejus naturalitatem. Addo non ſolùm ingenii acumen, ſed etiam auxilium Dei oratione obtentum, ad Theologiam veram conducere, ut viam veritatis eligat, & omnia decidat Theologus non regula Lesbia probabiliſmi, ſed lumine divino.

Perſiſtes: In diſcurſu demonſtrationis Theologicæ poteſt adhiberi præmiſſa naturalis, & quamvis utraque præmiſſa ſit ſupernaturalis, tamen intellectus qui eſt potentia naturalis, proximè & immediatè deducit concluſionem Theologicam: ergo aſſenſus illius concluſionis eſt naturalis, & conſequenter ipſa Theologia per talem aſſenſum parta. Antecedens patet: probatur conſequentia. De ſupernaturalitate alicujus effectus non eſt judicandum ex cauſa radicali, remota, & mediata, ſed ex proxima, quæ ſi ſit purè naturalis, effectum naturalis ordinis producet: quia nimirum virtus cauſæ remotæ modificatur per influxum cauſæ proximæ, ſicut virtus Solis determinatur per actionem cauſarum ſublunarium: & generaliter omnis cauſa superior, cum cauſa ſecunda forti fortiter, cum infirma debiliter agit; unde & in Logica communiter dicitur, quod *concluſio ſequitur debiliorem partem*. Atqui præmiſſa naturalis eſt debilior pars in demonſtratione Theologica, & quando utraque præmiſſa eſt ſuperna-

turalis, intellectus tamen qui immediatè producit assensum conclusionis, est ordinis naturalis: Ergo assensus conclusionis Theologicæ est entitativè naturalis, & consequenter habitus Theologiæ per talem assensum productus est etiam naturalis.

Respond. ex hoc argumento potiùs demonstrari, quod quando utraque præmissa est supernaturalis & revelata, tunc assensus conclusionis est supernaturalis; quod sanè sufficit ut Theologia sit habitus supernaturalis, quia habitus scientiarum pensandi sunt ex perfectioribus demonstrationibus, quibus producuntur. Nec obest quod intellectus agat in illo assensu conclusionis; nam non agit immediatè, sed mediante assensu præmissarum: in hoc enim differt assensus conclusionis ab assensu primorum principiorum, quod iste est immediatus, assensus verò conclusionis elicitur mediante assensu principiorum. Unde jam instantia facta magis urget adversarios sic: Supernaturalitas assensus venanda est ex principio immediato & proximo, non ex remoto: Sed principium immediatum conclusionis est assensus præmissarum, qui est supernaturalis: Ergo assensus conclusionis est supernaturalis, quamvis intellectus sit naturalis, sicut generaliter omnes actus cognitionis supernaturalis, licèt procedant ab intellectu, tamen supernaturalitatem obtinent ex principio proximo.

Quando autem una præmissa est naturalis, altera verò revelata, dicimus etiam quod assensus conclusionis est supernaturalis. Nec obest illa maxima Dialecticæ; *conclusio sequitur debiliorem partem*. Tum quia illa intelligitur de parte de-

biliore quoad affirmationem, vel negationem; universalitatem, vel singularitatem; ut sit sensus, quod quando duarum præmissarum una est affirmativa, altera negativa; una universalis, altera particularis, conclusio debet esse negativa, vel particularis, vel singularis tantùm, ut sit legitima: contingit autem sæpe, quod præmissa naturalis est universalis, præmissa verò supernaturalis est singularis, ut in isto syllogismo: *Omnis homo est risibilis: Christus est homo: Ergo Christus est risibilis.* In quo minor est debilior pars, logicè loquendo, sed non entitativè: unde conclusio illa, quæ sequitur partem logicè debiliorem, sapit naturam illius quæ supernaturalis est.

Tum etiam, quia quando præmissa supernaturalis est universalis, & præmissa naturalis est particularis, tunc etiam sustineri potest, conclusionis assensum esse supernaturalem, ut in hoc syllogismo: *De omni verbo otioso reddenda est ratio: Sed aliqua Petri verba sunt otiosa: Ergo de aliquibus verbis Petro ratio reddenda est.* Assensus conclusionis illius est supernaturalis, quia licèt altera præmissa sit naturalis, tamen ex conjunctione quam habet cum supernaturali, elevatur; nec deprimit supernaturalem, sed ab ea attollitur, & roboratur; sicut natura non inficit gratiam, sed perficitur à gratia. Præsertim quia Theologia non assumit principia naturalia, nisi modo architectonico, judicando de illis tanquam superior, illisque utendo absque ulla subalternatione, vel inferioritate; quia Theologia est vera sapientia, à qua principia scientiarum inferiorum judicantur, approbantur, perficiuntur, & dum opus est, corriguntur. Adde quod

præmiſſa naturalis non influit niſi ut elevata, nec aſſumitur niſi ut ſerviat tanquam conditio applicativa, ſeu explicativa principii ſupernaturalis, ob ſtatum intellectus noſtri indigentis adjumento præmiſſæ naturalis, non propter deficientiam luminis ſuperioris, ſed propter innatã ſuam debilitatem, cui magis accommodantur res divinæ per applicationem luminis naturalis.

Hanc doctrinam ſic expreſſit S. Thom. q.1. art.5. ad 2. *Non accipit hæc ſcientia ſua principia ab aliis ſcientiis, ſed immediatè à Deo per revelationem; & ideo non accipit ab aliis ſcientiis tanquam ſuperioribus, ſed utitur eis tanquam inferioribus & ancillis: ſicut architectonicæ utuntur ſubminiſtrantibus, ut civilis militari; & hoc ipſum quod ſic utitur eis, non eſt propter defectum, vel inſufficientiam ejus: ſed propter defectum intellectus noſtri, qui ex his quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ ſcientiæ) cognoſcuntur, faciliùs manuducitur in ea quæ ſunt ſupra rationem, quæ in hac ſcientia traduntur.* Ex qua doctrina mirum in modum confirmatur noſtra ſententia, & convelluntur omnia fundamenta adverſariorum. Nam ſi Theologia eſſet entitativè naturalis, profectò ſubordinaretur principiis naturalibus, à quibus naturalitatem acciperet; omnis enim ſcientia naturalis continetur in habitu primorum principiorum, tanquam in ſeminario omnium ſcientiarum naturalium, à quo omnes ſcientiæ naturales derivantur, cui proinde ſubordinaretur Theologia, contra D.Thomam.

In forma ergo illa propoſitio, *Concluſio ſequitur debiliorem partem*, diſtinguenda eſt: ſi debilior pars ſit cauſa principalis aſſensûs, con-

cedo: si sit tantum conditio, seu applicatio præmissæ supernaturalis non influens in conclusionem theologicam; vel si influit, concurrit tantùm ut subjecta & elevata à præmissa supernaturali, tanquam ministra & instrumentum ipsius, nego; effectus autem non assimilatur instrumento, sed causæ principali. Hic agendum esset de Locis Theologicis è quibus sacra doctrina veluti totidem armamentariis arma defensiva & offensiva desumit. Sed de his aliàs.

Reflexio.

Deplorandum sanè, nonnullos Theologiam ad superna proclivem ad humana deflectere, qui omnes difficultates tum speculativas, tum morales, non divinarum rationum momentis, sed humanæ probabilitatis fallacibus stateris appendunt, & cupiditatis, utilitatisque regula planè Lesbia metiuntur. Fateor Theologiam illam non esse supernaturalem, quæ talibus, tamque fluxis principiis innixa est. Quin nec naturalis censenda est, quæ non solùm Christianismi, sed etiam ipsius naturæ omnibus impressas boni malique notitias corrumpit. Vera Theologia, qualem admittimus, supernaturalis est; quia non modernorum Doctorum turbæ à veris purisque fontibus evaganti confidit; nec eam dirigit retorridorum semidoctorum acervus, vel incondita volaticarum opinionum farrago; sed traditionis non segnis eruditio, antiquitatis investigatio, Patrum diligens evolutio, jugis & sine intermissione oratio, humilis Scripturarum meditatio. Ex his limpidis fontibus Theologiam derivamus, & ideo superna-

turalem prædicamus. Summa pietate, nec minori elegantia monet aliàs laudatus, & omni laude ſuperior Melchior Cano, hanc regulam Theologis ſervandam: *Regula hæc erit & rationi & Sanctorum auctoritati maximè conſentanea, ut omnis Theologus nomen Theologiæ ſecum ipſe reputet, titulumque ſuum, hoc eſt Theologi, frequenter legat: Quærat à ſe non ſemel, ſed ſæpiùs, quorſum cœpit diſputare? Sciatque nullam quæſtionem aſciſcendam, niſi ad veram, quæ ſupra naturam eſt, Chriſti, Apoſtolorum, & Prophetarum Philoſophiam referatur.*

Ab illis etiam ſupernaturalitas Theologiæ incurvatur, qui aliquid naturale in ſtudiis ſuis ſordida intentione quærunt. Quos ſic deſcribit S. Bernard. ſerm. 36. in Cant. *Sunt qui ſcire volunt eo tantùm fine ut ſciant, & curioſitas eſt: & ſunt qui ſcire volunt, ut ſciantur, & turpis vanitas eſt: & ſunt qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant, & quæſtus eſt: ſed ſunt quoque qui ſcire volunt, ut ædificent, & charitas eſt.* In iſtis Theologia & ſpeculativè, & practicè ſupernaturalis eſt: in illis verò ſæcularis eſt, quæ ut ait idem Pater ſerm. 9. in Cant. *Inebriat, ſed curioſitate, non charitate; implens, non nutriens; inflans, non ædificans; ingurgitans, non confortans.* Tali ſcientiæ ignorantia præferenda eſt, & hujuſmodi Pſeudo-Theologis melior eſt ruſticus qui Deo ſervit.

APPENDIX PRIMA.

Oeconomia & partitio Theologiæ.

AD Theologiæ commendationem non parum conducit ejus distributio. Ordo autem, seu methodus in Theologia tradenda dividendaque aliunde repeti non debet quàm ex D. Thoma, qui licèt cæteris Theologis in materiis tractandis, veritatibus roborandis, & opinionibus seligendis facilè antecellat; tamen in rerum partitione, nexu, & distributione seipsum in Summa Theologica superasse fatendum est. Tanta est enim Partium, Tractatuum, Quæstionum, & Articulorum ejus connexio, harmonia, & consonantia, ut posteriora à prioribus nedum pendeant, sed etiam novam lucem, novumque robur accipiant; simul & adjiciant; ut vix ac ne vix quidem major sit inter radicem, & ramos; inter fontem, & rivos; inter solem, & radios; inter caput, & membra affinitas, & cohærentia. Denique adeo respondent extrema primis, media utrisque, omnia omnibus, ut solam Angelicæ Doctrinæ concatenationem intellexisse, non mediocris sit in Theologia profectus.

Sicut autem recta corporis constitutio, & ordinata membrorum compages ex perenni capitis unius influxu pendet: sic œconomia &

præclara illa veritatum colligatarum ſtructura, quam in tam divino opere S. Doctor concinnat, uni principio innixa eſt. Ut ſapiens Architectus fundamentum ponit, & quidem inconcuſſum, cui totam Sacræ Doctrinæ molem ſuperſtruit. Illud autem non eſt aliud præter id quod à nobis infrà ſtatuetur, *Deus eſt ens per eſſentiam*, qui, ut docet *in prœmio quæſt. 2. 1. part.* ſub triplici veluti facie à nobis cognoſci poteſt. Primò, ut eſt in ſe plenus & perfectus, & extra ſe diffundens perfectionis plenitudinem, tanquam principium creaturarum. Secundò, ut eſt ultimus finis creaturæ rationalis. Tertiò, prout ipſemet factus eſt nobis via per Incarnationem, quâ ad talem finem perveniremus. Unde Sacram Doctrinam in tres partes ſecavit.

Dicebat Salvator, Joan. 14. *Ego ſum via, veritas, & vita.* His tribus verbis triplex Divi Thomæ Summæ pars comprehenditur. Nam prima parte contemplatur Deum, ut eſt *veritas prima* omnigenâ perfectione ornata, & in creaturis veluti totidem ſpeculis enitens. In ſecunda, Deum conſiderat, ut eſt vita beata, & ultimus finis ad quem tendimus actibus humanis, & virtutibus; à quo deflectimus vitiis, & peccatis; ad quem dirigimur legibus, cui unimur per gratiam, & quem meritis obtinemus, ſi ſeriò virtutum ſingularum praxi operam demus. Demùm in tertia parte Deum intuetur ut factus eſt nobis *via*, quâ ad ipſum revertimur per Chriſtum Dominum, qui factus eſt nobis oſtium, per quod ſi quis introierit, paſcua inveniet in Sacramentorum uſu, in quibus ejus merita continentur & effunduntur. Uno verbo prima Parte tradit quomodo ab ente per eſſentiam,

esse participamus: in secunda, quo pacto ad summum bonum tendimus: in tertia, qua ratione à Deo per peccatum sejuncti, ad ipsum per Christum revertimur, ut in ipso suavissimè quiescamus. Ecce auream Angelicæ Doctrinæ catenam, ratione cujus meritò S. Thomæ attribuitur illud Isai. 54. *Ego sternam per ordinem lapides tuos.* Et illud Ambros. in Psalm. 118. *Ille qui didicerit mysteria Dei, deinde ordinem mysteriorum, exercetur in mirabilibus Dei.*

Licèt autem hæc nostra exigua opella ad instar exacti commentarii omnes & singulos hujus sacræ catenæ annulos non prosequatur, ne contra instituti nostri scopum opus excresceret in immensum: tamen si rectè consideres, quidquid in littera D. Thomæ laborem tibi facessere posset, ex ejusdem S. Præceptoris principiis vel testimoniis collatis lucem accipiet. Seriem autem quæstionum & articulorum non sequi coëgit me tum brevitas cui studeo, tùm consuetudinis habita ratio: nam cùm S. Doctor more sui sæculi multa philosophica permisceat, quæ hac ætate à Philosophis ventilantur, in meris theologicis seligendis operam navavi.

Propositum etiam nostrum fuerat non solùm doctrinam tanti Magistri ubique fidelissimè sectari (nec ab ea, dante Deo, ne latum quidem unguem discedemus,) sed etiam consilium nostrum erat, mirificum ejusdem ordinem in Tractatibus totius Summæ absque interruptione, vel omissione prosequi: sed sapientissimorum hominum suasu consilia nostra mutata sunt; eis enim operæpretium esse visum est, priùs integram Theologiam speculativam, postea moralem totam adornare, ut diversorum hominum

minum ingeniis fieret ſatis, quorum aliis myſteriorum ſpeculatio, & veritatum contemplatio arridet; aliis verò ſolius Ethicæ Chriſtianæ ſtudium non ſolùm magis placet, ſed etiam ratione miniſterii, ad quod vocati ſunt, prorſus conveniens eſt ac neceſſarium. Quia igitur opuſcula noſtra, lucubrationes, & labores aliorum utilitatibus devovi, idcirco integrum Theologiæ Speculativæ curſum præmittam, cui integra & defæcata Moralis, atque ex limpidis Patrum fontibus hauſta ſuccedet, ſi opus iſtud tibi, Lector, minimè diſplicuiſſe, vel emolumentum aliquod attuliſſe audiero.

Stylus tibi fortaſſis jejunior apparebit; ſed materiebus ſcholaſticis ubertas orationis, aut lepor adhiberi nec poteſt nec debet, ne Lectorem ſublimitate rerum ſatis impeditum oneret inſuper exquiſitus verborum circuitus. Elegantiæ inopiam claritate compenſare ſtudebimus; nam de rebus arduis atque ad exponendum difficilibus, omne quod dilucidè dicitur, egregiè dicitur. Non curamus verba, ſed fructus, quia ſcriptum eſt Proverb. 19. *Qui tantùm ſectatur verba, nihil habebit.* Nos etenim qui Chriſtiana nedum, ſed & Sacerdotali Regularique profeſſione, indigni licèt, cenſemur; rerum magis quàm verborum amatores, utilia potiùs quàm plauſibilia ſectamur. Et Salvianum *lib.* 1. *de providen.* ſequuti non id quærimus, ut in nobis inania ſæculi ornamenta, ſed ut ſalubria rerum emolumenta laudentur, quæ ſcilicet non tam otioſorum oculis placeant, quàm ægrotorum mentibus proſint. Quod ſi fortè fructus nullus provenerit, id ipſum infructuoſum non erit, quod prodeſſe tentavimus. Non moroſis, vel

fastidiosis, & ad singula nauseantibus scribo, sed studiosis; non concinna quærentibus, sed utilia; non scientiarum flosculos, sed catholicarum veritatum fructus; non ad audientiæ sæcularis illecebram culto sermone fucata, sed ad divina declaranda simplici perspicuitate aperta.

Si æternus Pater (discursus est sublimis Aug. *lib. de catechiz. rudib.*) Verbum substantiale & æternum, ut captui nostro accommodaret, & usibus hominum addiceret, demisit; cur pigeat Doctorem verba & conceptus mentis suæ deprimere, & vulgaribus, demissis, imò & abjectis sermonibus subjicere, & Lectorum omnium mentibus attemperare? Non alium optamus Theologiæ nostræ ornatum, quàm veritatem, quia ut eleganter dixit Isidorus Pelusiot. lib. 5. epist. 64. *veritas omnibus artibus & disciplinis ornamentum affert. Verborum venustas invenusta est, & inelegans qualibet elegantia, ubi veritatis decor abest, quo vel ipsa sermonis rusticitas nobilitatur.* Veritatem autem nos assequuturos speramus, si à D. Thomæ doctrina ne latum quidem unguem discedamus, ut alibi operosiùs monstrabimus.

Claritati, quantum fieri poterit, brevitatem adjungemus, & semotis æquivocationum ambagibus, & importunis metaphysicarum spinarum diverticulis, multa paucis complectemur: longum & inutilem rationum, argumentorum, & cavillorum tractum amputabimus: materias sus deque non miscebimus, repetitiones iteratas fugiemus, quælibet suis locis tractaturi, nec illos imitaturi, qui quæstionem aliquam numeris omnibus absolutam non credunt, nisi totius Theologiæ farraginem advo-

rent. Sed potiùs divinam providentiam ſequemur, quæ ſuum cuique rei ſervat locum, ut apparet in elementorum ſitu : terra quippe infimam locum tenet, hanc inundat aqua, ſupereminet aër, & ignis altiùs adhuc extollitur. Proderit etiam hæc brevitas Clericorum & Regularium communitatibus, quæ ſæpe ſæpiùs peroptarunt curſum typis mandatum, ut adoleſcentes ab ſcribendi onere levarent, quod hactenus non potuere ob editorum curſuum prolixitatem. Quibus autem hoc noſtro uti placuerit, non ſolùm totum intra breve tempus docere poterunt, ſed etiam ſuis additionibus illuſtrare, & ſi fuerint adverſæ ſententiæ, diſcipulis excipientibus ſuam mentem aperire; unuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundet. Neque enim opto ut meis, Lector, opinionibus, ſed ſoli notæ veritati adhæreas. Quin etiam in veritate, infirmitatis meæ conſcius, aſſero quòd præ humilitate Gregorius Magnus ſcriptum reliquit lib. 30. Moral. cap. 18. *Libenter ego Lectorem meum ſubtiliùs veriùſque ſentientem velut magiſtrum diſcipulus ſequar, quia mihi propriè donatum credo, quidquid illum meliùs ſentire cognoſco.*

Brevitatem ſoliditate firmare conabimur, doctrinæ Patrum & tutioribus opinionibus ac ſaluti vicinioribus adhæſuri. Sed præcipuè modeſtiam ubique reſpirare æmulabimur, omnis dicacitatis, dicterii, ſcommatis, convicii, vel aculei ipſam umbram procul amandaturi. Unde more Aquinatis noſtri Doctorum omnium modeſtiſſimi, in variis ſententiis referendis confutandiſque non multùm immorabimur. *Acutè enim diſputantis* (ut Cicero tradit) *illud eſt, non*

quod quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Quod si interdum gratiâ elucidandæ veritatis nonnullorum placita recensere opus sit, id favente Deo cum debita reverentia præstabimus, ut decet Sanctos, Sacerdotes, Theologos, solius veritatis amantes. Ut enim dicitur Jacob.3. *quæ de sursum est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis.* Faxit Deus, ut soli obediamus veritati, eique consentientes reperiamur. Ipsa nos adjuvet, ipsa illuminet, ipsa confirmet: ab ipsa postulo doceri multa plura quæ nescio, à qua accepi pauca quæ scio. Ipsa in his, quæ ignoro, erudiat; in his, quæ vera novi, custodiat; in quibus, ut homo fallor, corrigat; in quibus titubo, fulciat; & demùm ea faciat de ore calamoque meo procedere, quæ sint coram ipsa grata, & Ecclesiæ Catholicæ & Romanæ utilia. Nam, ut ait August. in Psalm.57. *Quid gloriosius quàm subjici, aut vinci à veritate?*

APPENDIX SECUNDA.

Commercium Theologiæ, & pietatis.

PLures doctrinæ Thomisticæ studiosi sæpe sæpius peroptarunt brevem ac dilucidum Angelicæ doctrinæ cursum, quique foret immunis & expeditus à tantis, & ad fastidium

usque importunis scholæ tricis, quibus ita ad nauseam replentur nonnullorum tractationes, ut eas potius Dialecticam, quàm sacram Doctrinam appellare meritò possis. Quo factum est, ut nobilissimæ, & juxtà utilissimæ Theologiæ materies omitti cogantur, ut in illis fusissimè occupentur, in quibus nihil aliud fermè est, nisi occasio rixarum, & inanissimæ contentionis: de quibus pulchrè Bartholomæus Medina q. 1. introduct. in 3. part. *Exsibilandus est Theologiæ Magister, qui rigidas & valdè implexas quæstiones agitat, ostendens quantum in palæstra litteraria profecerit; quæ verò ad charitatem & pietatem conducunt, tanquam pervia & exposita negligens. Si quid explicandum est ex D. Paulo, aut verò ex sacro eloquio, videtur in alium mundum translatus: si de instantibus, si de hæcceitatibus velis aliquid, plura dabit quàm quæ tribus onerariis navibus vehi possint. Hi sunt sanè de quibus dicit Apostolus Paulus, quod languent circa quæstiones & pugnas verborum, quòd conversi sunt in vaniloquium.*

Ediderunt quidem nonnulli jamdudum Theologiæ compendia suis sanè laudibus digna, sed ita à D. Thom. mente aliena, ut nihil aliud quàm oppositæ S. Doctori doctrinæ Idea, & Medulla (sic inscribuntur quorumdam Neotericorum opera) esse videantur. Itaque desideratur Theologiæ Thomisticæ integræ *Elixir*, & veluti quinta essentia, quæ de omnibus quæ S. Thomas tam quoad dogmata, quàm quoad mores pertractat, nihil Theologo dignum prætermittens agat. Et hoc est quod cum confidentia divini auxilii in hoc opere tentamus.

Observes rursum, pie Lector velim, multos

omnigena virtutum supellectile ornatos viros à Theologiæ scholasticæ studio deterreri, quia diuturna veritatum speculatio sterilis, pietatem veluti exsiccat, & penè extinguit. Cui damno sanè non contemnendo pro virili medebimur, si speculativas tractationes piis, brevibus tamen reflexionibus condiamus, & temperemus. Nam certè melius & satius foret theologicas veritates ignorare, si non alia ratione sciantur, quàm ut curiositatem, quæ concupiscentia oculorum est, pascant. Ut enim ait August. lib. 1. de doct. Christ. c. 36. *Quisquis Scripturam, vel quamlibet ejus partem intellexisse sibi videtur, ita ut eo intellectu non ædificet, istam geminam charitatem nondum intellexit.*

Et hoc est quod alibi deplorat idem Sanctus lib. 4. confess. cap. ult. *Quid Domine Deus proderat mihi ingenium per omnes doctrinas agile, & tot nodosissimi libri sine ullo humani magisterii adminiculo enodati, cùm deformiter in doctrina pietatis errarem?*

Accedit quod pietas non parum juvat ad arcana theologica penitiùs indaganda; pietas enim, quæ teste Apostolo, *ad omnia utilis est*, huic instituto necessaria videtur; etenim gustanda sunt priùs divina mysteria quàm videnda per speculationem; quia soli *mundi corde Deum videbunt*, & in hoc sæculo, & in futuro. Unde & dicitur 1. Joan. 2. *Vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia.* Et infrà: *Non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed unctio ejus docet vos de omnibus.* Quod divinis his verbis explicat prælaudatus August. serm. 139. de temp. *Ille tenet & quod patet, & quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus: amore patescit, amore*

quæritur, amore pulsatur, amore revelatur, amore denique in eo quod revelatum fuerit, permanetur. Hac sacrâ pietatis & doctrinæ temperaturâ, felicique lucis & ardoris commercio, illam D. Paulini *epist.* 30. exprobrationem declinabimus : *Vacat tibi ut Philosophus sis, non vacat ut Christum, hoc est Dei sapientiam, discas? Verte potiùs sententiam, sis Dei Philosophus, esto Peripateticus Deo.*

Hac de causa post singulas quasque speculationes, brevem ex Scripturis, aut Patribus opportunam reflexionem ex ipsis quæstionum visceribus, quantum fieri poterit, natam subjiciemus, quâ animum speculatione fatigatum [illegible]abimur, arescentem irrigabimus, divagantem convertemus ad cor. Aureum Gregorii Magni *in prolog. Mor. cap.* 2. monitum sequuti : *Quisquis*, inquit, *de Deo loquitur, curet necesse est, ut quidquid audientium mores instruit, [illegible] rimetur; & cùm opportunitas ædificationis exigit, ab eo se, quod loqui cœperat, utiliter derivet. Sacri enim tractator eloquii morem fluminis debet imitari, fluvius quippe dum per alveum defluit, si valles concavas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum divertit; cumque illas sufficienter impleverit, repentè se in alveum refundit. Sic nimirum, sic divini verbi debet esse tractator, ut cùm de aliqua re disserit, si fortasse juxtà positam occasionem congruæ ædificationis invenerit, quasi ad vicinam vallem linguæ undas intorqueat, & cùm subjectæ instructionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alveum recurrat.* Hoc solùm advertas, multas alias ex veritatibus theologicis reflexiones posse unumquemque pro modulo suo colligere; sed mihi satis fuit tibi thesaurum

detegere, & veluti indigitare; eruere tuum erit.

Hac arte sapientia nostra erit sapida scientia, non solùm discens, sed *& patiens divina*, ut loquitur Dion. *cap. 2. de Diu. nom.* Nec suspiceris nos propterea ullas in Scholis disceptatas difficultates prætermissuros. *Oportet* enim *hac facere, & alia non omittere.* Sed nostri propositi fuit veterem nonnullorum obtrectatorum calumniam, & toties in Theologiam decantatam cantilenam retundere, qui eo titulo Scholasticam eliminandam causantur, quòd jejuna nimis sit, atque pietati importuna; cùm potiùs ea ratione venerandam & colendam arbitrer, quòd de se à nimiis contentionibus immunis, radix sit sanctitatis, & omnium virtutum copiosissima scaturigo, ut patebit in discursu. Cæterùm omnia theologica dubia breviter quidem, sed tamen (quantum per vires licuit) accuratè, nervosè, & solidè pertractare in votis fuit: an autem assequutus, judicium sit, Lector, penes te. Nihil enim optavi, vel sategi magis unquam, quàm divini viri S. Thomæ Angelicam, puram, orthodoxam, & nulla satis commendabilem laude doctrinam, à nonnullis oppugnatam vindicare, sincerè intelligere, omnibus impensè amandam proponere, devotè revereri, constanter animoseque defendere, in hæreticos impugnantes indignari, à nonnullis Catholicis in transversum actam acerbè dolere, & quantum Deus dederit, ad praxim redigere.

Denique hac methodo, ut speramus, votis illorum satisfaciemus, qui Theologiam solidam quidem, sed pietatem redolentem concupiscunt, ut videre est apud illustrissimum D. Goddeum Ecclesiæ Gallicanæ decus immortale, *tract. de*

Seminariis, *pagin. mihi* 130. Et quanvis eorum expectationibus me imparem experiar, nihilominus tot & tantorum virorum pro Ecclesia collaborantium desideriis meam quantulamcunque operam & industriam commodasse, vel saltem pro mea tenuitate tentasse nullus, ut arbitror, sinistrè interpretatus in malam partem accipiet: sicut enim, teste Apostolo, Dei adjutores sumus; ita & Ecclesiæ, cujus judicio & correctioni me, & omnia Opera totâ animi demissione subjicio.

Non dubito, quin plures mihi succenseant (difficile enim, imò impossibile est placere omnibus; nec tanta vultuum, quanta sententiarum diversitas est:) & objiciant, Opus hoc nostro sæculo librorum feracissimo redundare, & post tot & tantos, qui tam copiosè, tamque excellenter de sacra Theologia scripserunt, frustra me *in sylvam ligna ferre*, vel *aquas asportare mari*. Siquidem jam impletum videmus Isaiæ *cap.* 2. vaticinium: *Repleta est terra scientiâ Domini, velut aqua maris operientis.* Præsertim cùm nihil sub sole novum sit, nec dicatur quidquam quod non fuerit dictum priùs.

Verùm huic censuræ non solùm non obsisto, sed verè subscribo. Sed considera, benigne Lector, quod si juxta legis mandatum, *Deut.* 23. *& Levit.* 19. ab aliena messe præcipimur abstinere, ejusdem tamen legis præscripto, pauperum usui spicæ relictæ conceduntur: sic quanvis ante nos innumeri præstanti ingenio & doctrina viri de re theologica accuratè graviterque scripserint, & tanquam primi messores in Ecclesiæ aream messem uberrimam congesserint; nihilominus in tam uberi rerum copia legendas

ſpicas reliquere, quas veluti in manipulos alligare mihi pauperi licebit. Omnibus & ſingulis retroacti temporis Scriptoribus primas defero, nulli non cedo, aliis quidem ſoliditatem, aliis nitorem, aliis copiam, imò omnibus omnia: ſed ut Hieronymi verbis utar in prolog. ſuper Geneſ. *in tabernaculo Dei unuſquiſque offert quod poteſt, alii aurum & argentum & lapides pretioſos. Nobiſcum benè agitur: ſi obtulerimus pelles & caprarum pilos.*

Accedit quod ſacra Scriptura, in qua illuſtranda declarandaque operam dant Theologi, tanta altitudine ſapientiæ reconditæ prædita eſt, *ut annoſiſſimis* (verba ſunt Auguſt. epiſt. 3. ad Voluſ.) *acutiſſimis, flagrantiſſimiſque cupiditate diſcendi hoc contingat, quod eadem Scriptura habet, ut cùm conſummaverit homo, tunc incipiet.* Denique qui ex ſcholaſticis ſpinis pietatis roſas ex profeſſo collegerit, neminem vidimus: & quanvis eam alii provinciam ſuſcepiſſent, noſter tamen conatus inutilis non erit. Nam de lucubrationibus theologicis, pietatem præſertim ſpirantibus, dicere licet, quod de bonis operibus pro mortuis offerendis Auguſt. *lib. de cura pro mort.* ſcriptum reliquit: *Melius ſupererunt iſta eis quibus non obſunt, nec proſunt; quàm iis deerunt, quibus prodeſſe poſſunt.*

DISSERTATIO II.

De existentia, & natura unius Dei.

VNIUS Dei existentia basis est sacræ doctrinæ, quæ nisi firma fuerit, & inconcussa, quidquid in Theologia superstruxerimus, corruet. Natura etiam divina, seu quid Deus sit, universæ Theologicæ Tractationi præmitti debet. Supponi enim debet in scientiis objectum illud, de quo sermo habetur, ut postea proprietates ejus discurrendo demonstrentur. Qua de causa existentiam, unitatem, & naturam Dei in hac dissertatione probandam connectimus. Sit igitur.

CAPUT I.

Demonstratur existentia unius Dei.

QUanvis ejusdem sacrilegii sit Deum negare, & plures invehere; tamen in Atheis impietas, in Politheis falsa pietas meritò ar-

guitur: quare confundenda est prima, secunda verò corrigenda sequentibus speculationibus.

SPECULATIO I.

Licèt Deum esse, non sit per se notum quoad nos, est tamen ita facilè cognoscibile, ut non possit dari ignorantia invincibilis de Dei existentia.

PRior pars explicatur, & probatur. Licèt Deum esse sit per se notum quoad se, quia scilicet, ut ait D. Thomas *art.* 1. in illa propositione, *Deus est*, prædicatum intimè & essentialiter includitur in ratione subjecti, cùm essentia & existentia Dei nullatenus distinguantur; talis tamen identitas prædicati cum subjecto existentiæ cum Deo non est nobis nota ex penetratione terminorum, sed solùm per discursum, quo ex istis visibilibus invisibilia Dei conspicimus, ut dicitur *Rom.* 1.

Potest tamen quodammodo dici, Deum esse nobis per se notum, ut observat D. Thomas *lib.* 1. *contra Gent. cap.* 2. propter consuetudinem quâ homines ab incunabulis soliti sunt nomen Dei audire & invocare: consuetudo autem, & præcipuè quæ est à principio, vim naturæ obtinet; ea enim quibus à pueritia animus imbuitur, ita firmiter tenentur, ac si essent naturaliter nota, Et ideo tam citò in repentinis,

& quando humana destituimur ope, ad Deum confugimus: quem recursum eleganter vocat Tertullian. lib. de test. anim. *testimonium animæ naturaliter Christianæ*. Hac de causa sæpius Patres docent, cognitionem Dei esse nobis *insitam, ingenitam, implantatam*, & ut ait Damascenus lib. de fide, cap. 3. *inseminatam*; quia naturaliter ad Deum, de quo à pueritia audivimus, confugimus.

Objicies: Nomine Dei intelligimus id quo nihil melius esse, aut excogitari potest: Ergo Deus in suo conceptu importat existentiam, quâ si careret, posset esse melior: Ergo per se notum est, Deum existere; illud enim dicitur per se notum, quod explicatis terminis innotescit; in explicatione verò Deitatis importatur existentia.

Respondeo, quod licèt Deus in suo conceptu importet existentiam in actu signato, ut loquuntur, id est supposito quod admittatur Deus, necessariò sequatur quod existit; non tamen per se notum est, illam in actu exercito importare, seu quod de facto existat, sed hoc relinquitur demonstrandum per discursum.

Dices: In sententia D. Thom. homini in primo usus rationis exordio intimatur præceptum conuertendi se ad Deum lumine illo vultus Dei signato super nos: In illa autem prima rationis aurora, nondum comparatus est demonstrationum usus, quem vix Philosophi post longum tempus assequuntur: Ergo insculpta nobis debet esse notitia Deitatis, ad quam potiùs sumus nati quàm docti.

Respondeo, puerum teneri se convertere ad Deum statim ac eum novit: in primo verò usu rationis debet se convertere ad Deum implicitè,

quatenus tenetur deliberare de seipso, & intendere bonum; tanquam finem totius vitæ moralis & rationalis, de quo alibi.

Posterior pars indicatur in Scriptura, quæ imprecatur maledictionem Deum ignorantibus. Psal. 78: *Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ nomen tuum non invocauerunt.* Quod sanè non faceret Propheta diuinitus inspiratus, nisi illa ignorantia foret culpabilis. Paulus etiam 2. *Thess.* 1. non diceret Christum iudicem venturum in flamma ignis dare vindictam iis qui non nouerunt Deum, si hæc ignoratio posset esse innoxia. Sancti etiam Patres docent passim, totam naturam diuinitatem prædicare *tam clarè ut & Scytha & barbarus, & Indus & Ægyptius, & omnis homo super terram incedens hanc vocem audiat*, ut ait Chrysost. *homil.* 9. *ad Pop.* & Gregorius exponens illud Job, *omnes homines vident Deum*, ait lib. 27. Mor. cap. 3. *Omnis homo ex hoc ipso quod rationalis est conditus, debet ex ratione colligere, eum qui se condidit Deum.* D. August. *in Psalm.* 74. pulchrè addit: *Deus ubique secretus est, vbique publicus; quem nulli licet, vt est, cognoscere; & quem nemo permittitur ignorare.* Denique Minut. Felix in in Octav. *Parentem omnium non minoris sceleris est ignorare, quàm lædere.* Et D. Cyprian. lib. de vanit. idolorum: *Hæc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis.*

Probatur ratione, quâ simul fit satis fundamento Molinæ oppositum sentientis. Licèt sint homines valde hebetes, inculti, & veluti plumbei, proindeque incapaces demonstrationis perfectæ, quales sunt in sylvis, & terris aut montibus incognitis enutriti; in nullo tamen quàm

libet stupido ita extincti sunt omnes rationis radij, vt perspecto universo, in supremi Moderatoris notitiam non possit assurgere; sicut perspecta benè ordinata ciuitate, nullus est ita stupidus qui non inferat, ibi adesse sapientes incolas: nam ut dicitur Sap. 9. *A magnitudine speciei & creatura poterat cognoscibiliter Creator eorum videri.* Saltem non potest non habere vir ille incultus cognitionem probabilem & conjecturam huius veritatis, qua prælucente tenetur inquirere, quis sit ille supremus Rector, qua ratione colendus, eique agendæ gratiarum actiones? Quod si hoc spernat vel negligat, habebit ignorantiam vincibilem & culpabilem, non inuincibilem & excusabilem: igitur licèt possint dari infideles negativè, id est inculpabiliter ignorantes mysteria Religionis Catholicæ; non tamen quos sine peccato, Dei existentia lateat. Et certè hoc Philosophos Gentiles non latuit, quorum variis omissis sententiis, placet solùm Plutarchi verba exscribere. Peregrinantibus multas contingit occurrere absque mœnibus urbes, absque studiis litterarum, absque Regibus, absque auri & argenti usu, quibus ignota prorsus theatra, & gymnasticæ omnes exercitationes; quin etiam quibus nullæ sint domus, sed tuguria dumtaxat & mapalia. Nusquam autem extat urbs aut oppidum, quibus nullus sit Deus, nulla iuramenta, nullæ preces, nulla sacrificia ad bona curanda, & mala impendentia præuertenda. Talem urbem nemo unquam vidit, aut verò videre potuit; potiusque sine sole ac religione urbem quis conspexerit.

REFLEXIO.

Observant Theologi, quod licèt Deum esse non sit per se notum; tamen per se notum est Deum esse colendum: supposito enim quod Deum esse confiteamur, illi supremos deferre honores ipsa veritate coacti tenemur. Ille igitur infideli & Atheo deterior, qui cùm Deum cognoscat, non sicut Deum glorificat. *Cui nec iustitiam sapit Deus per timorem, nec misericordiam per amorem*, inquit Bern. in parvis, serm. 37. *is planè dicit in corde suo, Non est Deus. Deum enim non putat quem nec justum, nec pium reputat.* Numquid præstaret, satiusque foret Deum penitus ignorare, quàm cognito non obtemperare. Unde seriò Salvian. *lib.* 3. & 4. *de Provid.* inquit: *Quid est quod nobis de Christiano nomine blandiamur, cùm utique hoc ipso magis per nomen sacratissimum rei sumus? Plus sub religionis titulo Deum lædimus, quia positi in religione peccamus.* Christiani nomen perdimus vitio pravitatis: omninò nihil prodest nomen sanctum sine moribus, quia vita à professione discordans abrogat illustris tituli honorem per indigniorem actuum vilitatem. *Nam quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto.*

SPECVLATIO II.

Necessariò confitendum est, Deum existere, idque rationibus manifestis demonstratur.

MElius suaderi nequit hæc veritas, quàm proponendo quinque rationes D. Thomæ, quibus veluti quinque lapidibus limpidissimis frons Atheismi feritur. Nec enim opus est copias omnes in aciem educere; nam, ut præclarè August. *valet ad seipsam persuadendam evidentia.* Valet ad homines avertendos ipse Atheismi horror non occultus, sed oculis ultrò se ingerens.

Prima ratio.

Sic formatur: Admittendus est unus primus motor omninò immobilis: Sed ille est Deus: Ergo existit Deus. Minor constat; nomine enim Dei intelligimus ens perfectissimum, & actum purum, quæ puritas actus perfectissimi non convenit nisi enti omninò immobili: nam quod imperfectum est, potest moveri acquirendo novam perfectionem, subindeque quod omnis mutationis est incapax, perfectissimum esse necesse est. Major verò probatur. Videmus multa moveri, ut patet experientiâ: Sed illa omnia debent moveri à motore omninò immobili, seu qui moveat, & non moveatur. Ergo admittendus est vnus primus motor immobilis. Pro-

batur minor: Omne quòdquod movetur, ab alio movetur: Ergo vel ab agente immobili, vel moto; si ab immobili, habemus motorem immobilem, quem quærimus; si ab agente moto rursum ab alio, dabitur processus in infinitum, nisi perveniatur tandem ad unum motorem immobilem. Antecedens sic ostenditur: Omne quod movetur, est in potentia ad id quod movetur; omne quod movet, est in actu; moveri enim est recipere motum, movere est illud producere: Atqui repugnat idem esse in actu & in potentia respectu ejusdem: Ergo necesse est, quod omne quod movetur, ab alio moveatur; nec potest idem esse movens & motum respectu ejusdem.

Major & minor, imò & totus discursus sic possunt declarari, & suaderi. Quod movetur, vel movetur ad actum quem actu & formaliter habet, ut si ignis se moveret ad calorem quem in se calido produceret; & tunc manifestum est quod esset in actu, & in potentia; in actu quidem caloris, ut supponimus; in potentia verò, cùm nihil moveatur nisi ad habendum quod non habet; motus enim definitur, *actus entis in potentia prout in potentia*. Vel se moveret ad actum quem non habet formaliter, sed tantùm virtualiter, sicut si vinum, quod est virtualiter calidum, produceret in se formalem calorem; & tunc causa illa vel se moveret per modum causæ necessariæ, vel liberæ; si per modum causæ necessariæ, jam esset omninò in actu, & in potentia respectu ejusdem; in potentia quidem, utpote motum; in actu verò, quia causa necessaria habens vim producendi effectum, semper est in

actu illius, sicut ignis semper est calidus; sol semper calefactivus.

Si verò ageret per modum causæ liberæ, ut cùm voluntas producit actus suos, quos virtute continet, idem sequitur; nam illa causa esset quidem in potentia, utpote mota; esset verò in actu, quia si non daretur Deus & primum movens, à quo in agendo penderet, illa causa operaretur independenter ab alia: operari autem independenter ab alio, non convenit nisi enti quod est independenter ab alio; operari enim sequitur esse. Quod verò est independenter ab alio, est ens à se, & actus purus; actus autem purus semper est in actu ultimo, ac proinde causa illa libera, quæ se moveret independenter à Deo, & non esset mota, esset in potentia & actu respectu ejusdem; in potentia, utpote mota, in actu, utpote independens, & actus purus in operando: Ergo cùm ex causis, quas videmus moveri, nulla sit actus purus, deveniendum est ad unam supremam, quæ omnia moveat immota manens, & actus purus sit. Hic est planus & facilis modus interpretandi hanc rationem D. Thomæ ex Aristotele desumptam, quo solvuntur omnes instantiæ quas nonnulli coacervant, de quibus in Philosophia.

Secunda ratio.

Sic proponitur: Videmus in universo dari causas efficientes, & quidquid cernimus, fatendum est ab alio factum, cùm nihil possit producere seipsum. Unde præclarè August. lib. 2. conf. cap. 4. *Cœlum & terra clamant, quod facta sint,*

clamant quod seipsa non fecerint: ideo sumus, quia facti sumus: non enim eramus antequam essemus, ut fieri possemus à nobis. Ergo alterutrum fatendum est, vel sistendum in vna prima causa effectrice omnium, vel dari processum in infinitum in causis procedentibus: Sed non potest dari processus in infinitum in causis efficientibus: Ergo sistendum est in uno primo efficiente & in causa causarum, quam dicimus Deum. Probatur minor. In serie agentium unum potest esse alteri subordinatum dupliciter, per accidens, vel per se: tunc subordinatur alteri per accidens, quando ab eo accipit esse, sed non debet expectare ejus influxum ut agat: sic filius subordinatur patri à quo quidem accepit esse, sed non emendicat ab illo concursum quotiescumque agit. Tunc verò subordinatur per se, quando nequit agere, nisi agens cui subjicitur, coagat: sic instrumentum per se subordinatur artifici, quo movente, & non aliter, serra movetur.

Atqui non potest dari processus in infinitum neque in moventibus per se subordinatis, neque in moventibus per accidens subordinatis, si Deus non datur. Repugnat quidem absolutè in moventibus per se subordinatis, quia aliàs nulla posset effluere actio, nisi simul infiniti influxus concurrerent: quod non solùm inintelligibile est, cùm infinitum non sit in instanti pertransibile; sed etiam insulsum est, ut quoties musca movet pedem, infinitæ simul causæ moveant & moveantur: & certè absurdo ipso absurdius est, quod admittatur hæc fatuitas, ut non cogantur fateri, sistendum esse in vna prima causa agente & movente. Non potest etiam dari pro-

cessus in infinitum, si Deus non est, in causis per accidens subordinatis; quia licèt non repugnet processus ille causarum per accidens subordinatarum, quando est aliquod agens extra illam collectionem, & de facto daretur, si generationes ab æterno fuisse Deus voluisset; tamen id fieri nequit quando non datur causa superior extra illam collectionem, quia cùm quælibet causa sit ab alia, & non à se, tota etiam collectio est ab alio, & non à se, ut ratione sequenti ponderabimus: Atqui si non daretur Deus, non esset agens à quo tota illa collectio penderet: Ergo non posset dari processus in infinitum in causis per accidens subordinatis, Deo non existente.

Tertia & quarta formantur.

Tertia ratio sic procedit: Datur aliquod ens necessarium, à quo omnia contingentia esse participant: Sed tale ens est Deus, ut patet: Ergo. Probatur major: Si nullum daretur ens necessarium, sed omnia contingentia & possibilia esse & non esse, nullum planè daretur à parte rei; illa enim quæ ex sua ratione dicunt solùm possibilitatem ad aliquid, non possunt reduci ad actum nisi per aliquam causam quæ ipsum contineat; sicut quia aër est in potentia ad lucem, & aqua ad calorem, ille non potest illuminari nisi à corpore lucido, nec ista calefieri nisi à calido: Ergo si omnia sint contingentia & possibilia esse & non esse, nullum potuisset reduci ad esse, nisi detur ens necessarium, à quo omne

guitur: quare confundenda est prima, secunda verò corrigenda sequentibus speculationibus.

SPECULATIO I.

Licèt Deum esse, non sit per se notum quoad nos, est tamen ita facilè cognoscibile, ut non possit dari ignorantia invincibilis de Dei existentia.

PRior pars explicatur, & probatur. Licèt Deum esse sit per se notum quoad se, quia scilicet, ut ait D. Thomas *art.* 1. in illa propositione, *Deus est*, prædicatum intimè & essentialiter includitur in ratione subjecti, cùm essentia & existentia Dei nullatenus distinguantur; talis tamen identitas prædicati cum subjecto existentiæ cum Deo non est nobis nota ex penetratione terminorum, sed solùm per discursum, quo ex istis visibilibus invisibilia Dei conspicimus, ut dicitur *Rom.* 1.

Potest tamen quodammodo dici, Deum esse nobis per se notum, ut observat D. Thomas *lib.* 1. *contra Gent. cap.* 2. propter consuetudinem quâ homines ab incunabulis soliti sunt nomen Dei audire & invocare: consuetudo autem, & præcipuè quæ est à principio, vim naturæ obtinet; ea enim quibus à pueritia animus imbuitur, ita firmiter tenentur, ac si essent naturaliter nota. Et ideo tam citò in repentinis,

& quando humana destituimur ope, ad Deum confugimus: quem recursum eleganter vocat Tertullian. lib. de test. anim. *testimonium animæ naturaliter Christianæ.* Hac de causa sæpius Patres docent, cognitionem Deĩ esse nobis *insitam*, *ingenitam*, *implantatam*, & ut aĩt Damascenus lib. de fide, cap. 3. *inseminatam*; quia naturaliter ad Deum, de quo à pueritia audivimus, confugimus.

Objicies: Nomine Dei intelligimus id quo nihil melius esse, aut excogitari potest: Ergo Deus in suo conceptu importat existentiam, quâ si careret, posset esse melior: Ergo per se notum est, Deum existere; illud enim dicitur per se notum, quod explicatis terminis innotescit; in explicatione verò Deitatis importatur existentia.

Respondeo, quod licèt Deus in suo conceptu importet existentiam in actu signato, ut loquuntur, id est supposito quod admittatur Deus, necessariò sequatur quod existit; non tamen per se notum est, illam in actu exercito importare, seu quod de facto existat, sed hoc relinquitur demonstrandum per discursum.

Dices: In sententia D. Thom. homini in primo usus rationis exordio intimatur præceptum conuertendi se ad Deum lumine illo vultus Deĩ signato super nos: In illa autem prima rationis aurora, nondum comparatus est demonstrationum usus, quem vix Philosophi post longum tempus assequuntur: Ergo insculpta nobis debet esse notitia Deitatis, ad quam potiùs sumus nati quàm docti.

Respondeo, puerum teneri se convertere ad Deum statim ac eum novit: in primo verò usu rationis debet se convertere ad Deum implicitè,

quatenus tenetur deliberare de seipso, & intendere bonum; tanquam finem totius vitæ moralis & rationalis, de quo alibi.

Posterior pars indicatur in Scriptura, quæ imprecatur maledictionem Deum ignorantibus. Psal. 78. *Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ nomen tuum non invocauerunt.* Quod sanè non faceret Propheta diuinitus inspiratus, nisi illa ignorantia foret culpabilis. Paulus etiam 2. *Thess.* 1. non diceret Christum iudicem venturum in flamma ignis dare vindictam iis qui non nouerunt Deum, si hæc ignoratio posset esse innoxia. Sancti etiam Patres docent passim, totam naturam diuinitatem prædicare *tam clarè vt & Scytha & barbarus, & Indus & Ægyptius, & omnis homo super terram incedens hanc vocem audiat*, ut ait Chrysost. *homil.* 9. *ad Pop.* & Gregorius exponens illud Job, *omnes homines vident Deum*, ait lib. 27. Mor. cap. 3. *Omnis homo ex hoc ipso quod rationalis est conditus, debet ex ratione colligere, eum qui se condidit Deum.* D. August. *in Psalm.* 74. pulchrè addit: *Deus ubique secretus est, vbique publicus; quem nulli licet, vt est, cognoscere; & quem nemo permittitur ignorare.* Denique Minut. Felix in in Octav. *Parentem omnium non minoris sceleris est ignorare, quàm lædere.* Et D. Cyprian. lib. de vanit. idolorum: *Hæc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis.*

Probatur ratione, quâ simul fit satis fundamento Molinæ oppositum sentientis. Licèt sint homines valde hebetes, inculti, & veluti plumbei, proindeque incapaces demonstrationis perfectæ, quales sunt in sylvis, & terris aut montibus incognitis enutriti; in nullo tamen quàm-

libet stupido ita extincti sunt omnes rationis radij, vt perspecto universo, in supremi Moderatoris notitiam non possit assurgere; sicut perspecta benè ordinata ciuitate, nullus est ita stupidus qui non inferat, ibi adesse sapientes incolas: nam ut dicitur Sap. 9. *A magnitudine speciei & creaturæ poterat cognoscibiliter Creator eorum videri.* Saltem non potest non habere vir ille incultus cognitionem probabilem & conjecturam huius veritatis, qua prælucente tenetur inquirere, quis sit ille supremus Rector, qua ratione colendus, eique agendæ gratiarum actiones? Quod si hoc spernat vel negligat, habebit ignorantiam vincibilem & culpabilem, non inuincibilem & excusabilem: igitur licèt possint dari infideles negativè, id est inculpabiliter ignorantes mysteria Religionis Catholicæ; non tamen quos sine peccato, Dei existentia lateat. Et certè hoc Philosophos Gentiles non latuit, quorum variis omissis sententiis, placet solùm Plutarchi verba exscribere. Peregrinantibus multas contingit occurrere absque mœnibus urbes, absque studiis litterarum, absque Regibus, absque auri & argenti usu, quibus ignota prorsus theatra, & gymnasticæ omnes exercitationes; quin etiam quibus nullæ sint domus, sed tuguria dumtaxat & mapalia. Nusquam autem extat urbs aut oppidum, quibus nullus sit Deus, nulla iuramenta, nullæ preces, nulla sacrificia ad bona curanda, & mala impendentia præuertenda. Talem urbem nemo unquam vidit, aut verò videre potuit; potiusque sine sole ac religione urbem quis conspexerit.

SPECVLATIO II.

Necessariò confitendum est, Deum existere, idque rationibus manifestis demonstratur.

MElius suaderi nequit hæc veritas, quàm proponendo quinque rationes D. Thomæ, quibus veluti quinque lapidibus limpidissimis frons Atheismi feritur. Nec enim opus est copias omnes in aciem educere; nam, ut præclarè August. *valet ad seipsam persuadendam evidentia.* Valet ad homines avertendos ipse Atheismi horror non occultus, sed oculis ultrò se ingerens.

Prima ratio.

Sic formatur: Admittendus est unus primus motor omninò immobilis: Sed ille est Deus: Ergo existit Deus. Minor constat; nomine enim Dei intelligimus ens perfectissimum, & actum purum, quæ puritas actus perfectissimi non convenit nisi enti omninò immobili: nam quod imperfectum est, potest moveri acquirendo novam perfectionem, subindeque quod omnis mutationis est incapax, perfectissimum esse necesse est. Major verò probatur. Videmus multa moveri, ut patet experientiâ: Sed illa omnia debent moveri à motore omninò immobili, seu qui moveat, & non moveatur. Ergo admittendus est vnus primus motor immobilis. Pro-

batur minor: Omne quodquod movetur, ab alio movetur: Ergo vel ab agente immobili, vel moto; si ab immobili, habemus motorem immobilem, quem quærimus; si ab agente moto rursum ab alio, dabitur processus in infinitum, nisi perveniatur tandem ad unum motorem immobilem. Antecedens sic ostenditur: Omne quod movetur, est in potentia ad id quod movetur; omne quod movet, est in actu; moveri enim est recipere motum, movere est illud producere: Atqui repugnat idem esse in actu & in potentia respectu ejusdem: Ergo necesse est, quod omne quod movetur, ab alio moveatur, nec potest idem esse movens & motum respectu ejusdem.

Major & minor, imò & totus discursus sic possunt declarari, & suaderi. Quod movetur, vel movetur ad actum quem actu & formaliter habet, ut si ignis se moveret ad calorem quem in se calido produceret; & tunc manifestum est quod esset in actu, & in potentia; in actu quidem caloris, ut supponimus; in potentia verò, cùm nihil moveatur nisi ad habendum quod non habet; motus enim definitur, *actus entis in potentia prout in potentia*. Vel se moveret ad actum quem non habet formaliter, sed tantùm virtualiter, sicut si vinum, quod est virtualiter calidum, produceret in se formalem calorem; & tunc causa illa vel se moveret per modum causæ necessariæ, vel liberæ; si per modum causæ necessariæ, jam esset omninò in actu, & in potentia respectu ejusdem; in potentia quidem, utpote motum; in actu verò, quia causa necessaria habens vim producendi effectum, semper est in

actu illius, sicut ignis semper est calidus, sol semper calefactivus.

Si verò ageret per modum causæ liberæ, ut cùm voluntas producit actus suos, quos virtute continet, idem sequitur; nam illa causa esset quidem in potentia, utpote mota; esset verò in actu, quia si non daretur Deus & primum movens, à quo in agendo penderet, illa causà operaretur independenter ab alia: operari autem independenter ab alio, non convenit nisi enti quod est independenter ab alio; operari enim sequitur esse. Quod verò est independenter ab alio, est ens à se, & actus purus; actus autem purus semper est in actu ultimo, ac proinde causa illa libera, quæ se moveret independenter à Deo, & non esset mota, esset in potentia & actu respectu ejusdem; in potentia, utpote mota, in actu, utpote independens, & actus purus in operando: Ergo cùm ex causis, quas videmus moveri, nulla sit actus purus, deveniendum est ad unam supremam, quæ omnia moveat immota manens, & actus purus sit. Hic est planus & facilis modus interpretandi hanc rationem D. Thomæ ex Aristotele desumptam, quo solvuntur omnes instantiæ quas nonnulli coacervant, de quibus in Philosophia.

Secunda ratio.

Sic proponitur: Videmus in universo dari causas efficientes, & quidquid cernimus, fatendum est ab alio factum, cùm nihil possit producere seipsum: Unde præclarè August. lib. 2. conf. cap. 4. *Cœlum & terra clamant, quod facta sint,*

clamant quod seipsa non fecerint: ideo sumus, quia facti sumus: non enim eramus antequam essemus, ut fieri possemus à nobis. Ergo alterutrum fatendum est, vel sistendum in vna prima causa effectrice omnium, vel dari processum in infinitum in causis procedentibus: Sed non potest dari processus in infinitum in causis efficientibus: Ergo sistendum est in uno primo efficiente & in causa causarum, quam dicimus Deum. Probatur minor. In serie agentium unum potest esse alteri subordinatum dupliciter, per accidens, vel per se: tunc subordinatur alteri per accidens, quando ab eo accipit esse, sed non debet expectare ejus influxum ut agat: sic filius subordinatur patri à quo quidem accepit esse, sed non emendicat ab illo concursum quotiescumque agit. Tunc verò subordinatur per se, quando nequit agere, nisi agens cui subjicitur, coagat: sic instrumentum per se subordinatur artifici, quo movente, & non aliter, serra movetur.

Atqui non potest dari processus in infinitum neque in moventibus per se subordinatis, neque in moventibus per accidens subordinatis, si Deus non datur. Repugnat quidem absolutè in moventibus per se subordinatis, quia aliàs nulla posset effluere actio, nisi simul infiniti influxus concurrerent: quod non solùm inintelligibile est, cùm infinitum non sit in instanti pertransibile; sed etiam insulsum est, ut quoties musca movet pedem, infinitæ simul causæ moveant & moveantur: & certè absurdo ipso absurdius est, quod admittatur hæc fatuitas, ut non cogantur fateri, sistendum esse in vna prima causa agente & movente. Non potest etiam dari pro-

cessus in infinitum, si Deus non est, in causis per accidens subordinatis; quia licèt non repugnet processus ille causarum per accidens subordinatarum, quando est aliquod agens extra illam collectionem, & de facto daretur, si generationes ab æterno fuisse Deus voluisset; tamen id fieri nequit quando non datur causa superior extra illam collectionem, quia cùm quælibet causa sit ab alia, & non à se, tota etiam collectio est ab alio, & non à se, ut ratione sequenti ponderabimus: Atqui si non daretur Deus, non esset agens à quo tota illa collectio penderet: Ergo non posset dari processus in infinitum in causis per accidens subordinatis, Deo non existente.

Tertia & quarta formantur.

Tertia ratio sic procedit: Datur aliquod ens necessarium, à quo omnia contingentia esse participant: Sed tale ens est Deus, ut patet: Ergo. Probatur major: Si nullum daretur ens necessarium, sed omnia contingentia & possibilia esse & non esse, nullum planè daretur à parte rei; illa enim quæ ex sua ratione dicunt solùm possibilitatem ad aliquid, non possunt reduci ad actum nisi per aliquam causam quæ ipsum contineat; sicut quia aër est in potentia ad lucem, & aqua ad calorem, ille non potest illuminari nisi à corpore lucido, nec ista calefieri nisi à calido: Ergo si omnia sint contingentia & possibilia esse & non esse, nullum potuisset reduci ad esse, nisi detur ens necessarium, à quo omne

esse promanat. Quod si quodlibet ens contingens indiget esse ab alio, tota etiam collectio id petit. Nam licèt in illis prædicatis, quæ à quantitate continua, vel discreta desumuntur, non valeat consequentia à quolibet particulari ad collectionem, neque enim valet: Quilibet palmus lineæ infinitæ est finitus: Ergo linea est finita: Quælibet generatio, si mundus esset ab æterno, est in tempore: Ergo tota collectio est in tempore: Potest homo quodlibet mandatum per quamlibet horam servare: Ergo potest omnia per omne tempus sine gratia speciali servare. Illegitimæ enim sunt omnes istæ consequentiæ, quia in hujusmodi prædicatis major extensio vel numerus addit, & connotat aliquid supra quamlibet partem, vnde non valet illatio à partibus ad totum.

Cæterùm quando prædicata sunt essentialia, vel quando non conveniunt collectioni, nisi quia conveniunt parti, tunc ea quæ dicuntur de unaquaque parte, toti collectioni conveniunt; unde valet: Quilibet homo est risibilis: Ergo tota collectio hominum id habet; quia omnes homines ideo sunt risibiles, quia quilibet homo id habet: Atqui hoc quod est esse dependens essentialiter, convenit cuilibet enti ratione sui, non ratione ullius quantitatis: Ergo tota collectio entium contingentium ab alio ente necessario esse petit. Certè sicut si darentur infinita cadavera, non haberent hoc supra quodlibet, quod sibi possent dare vitam, nec infinitæ extinctæ fasces possent sibi restituere lumen, quia numerus indigentium penuriam non tollit, sed auget: ita infinita collectio entium ab alio non habet supra unumquodque singulare quod sit à se.

Quarta ratio ex August. *lib.* 8. *de Civit. cap.* 6. desumpta talis est: Admittendum est aliquod ens summè perfectum: Ergo datur Deus, per quem intelligimus ens, quo nihil majus esse, aut perfectius excogitari potest. Probatur antecedens ex gradibus entium, & diuersitate perfectionum, quibus mundus ornatur; quæ sanè varietas reduci debet ad aliquod ens omni perfectione plenissimè cumulatum, quod sit causa & veluti dispensator earum: nam primum in unoquoque genere est causa cæterorum, vel efficiens, quæ bonitatem rebus effundat & distribuat: vel exemplaris, ex cujus accessu vel recessu, imitatione vel defectione mensuretur aliorum perfectio. Hinc præclarè Aug. lib. 10. Confess. cap. 6. *Nutus tui Domine sunt omne creaturarum decus: cœlum & terram surdis loquuntur laudes tuas: exclamaverunt voce magna, Ipse fecit nos, & non ipsi nos.*

Quinta ratio.

Hæc ultima ratio non minùs est plausibilis quàm efficax: Admittendus est summus provisor & gubernator: Ergo & Deus, quo intelligimus supremum aliquod numen quod cuncta regat. Probatur antecedens. Videmus ea quæ cognitione carent, dirigi ad certum finem boni universi, & eodem atque uniformi modo operari: Ergo diriguntur ab aliquo intelligente, sicut sagitta dirigitur ad scopum à sagittario. Et licèt quælibet res habeat certam propensionem, qua veluti pondere fertur ad centrum; hoc tamen dirigentis necessitatem non excludit, cùm sæpe

appareat inanimata contra proprias inclinationes pro bono universi, sui oblita operari, ut cùm gravia ascendunt, descendunt levia ad vacuum propulsandum; quod argumento est, id non efficere ex suæ formæ propensione, sed ex directione supremæ intelligentiæ, cui parent.

Et hoc sanè confirmat formosa illa & omnium quantumvis rusticorum hominum oculis sese ingerens naturæ pulchritudo, decor, harmonia, consistentia, quæ in tanto rerum fluxu diuturna esse non possent, nisi res omnes in aliquod commune bonum, tanquam in finem, non à se quidem, sed à suprema intelligentia intentum conspirarent. Præsertim quia licèt diversis inter sese qualitatibus pugnent, ob bonum tamen universi in commune fœdus & amicitiam coïre videntur. Certè si absque supremi ducis moderamine cuncta evenirent, nec eædem, nec eodem modo res in universo recurrerent; quod enim casu accidit, rarò fit, & intempestivè.

Quis credat in animantium formatione membra tam ordinatè elaborata, tam sapienter distributa, non ad elegantiam solùm, sed ad usum organis apparata, tot potentiis & facultatibus instructa, incerto & vago fluctuantis naturæ motu & materiæ occursu in eam speciem coaluisse? Quis arbitretur, fortunam casumque brutis animalibus indidisse suspiciendum illud in educandis fœtibus ingenium, in fovendis amorem, in condendis nidis artem, in defendendis arma, bella, stratagemata, quibus hostem aut aggrediuntur, aut fugant, aut declinant.

In cujus mentem venire potest structuram orbis esse fortunæ beneficium, sicut & elementorum

torum concordem discordiam, siderum per occasum atque ortum recursum alternum? Sanè ipsa terræ moles, decor, commoditas, in medio orbis suspensio stabilis & intrepida, partium distinctio, camporum patentium fusa planities, montium erecti in sublime vertices, fluviorum irriguus decursus, exterior florum, & arborum, quibus vestitur, ornatus; interior metallorum opulentia summam aliquam sapientiam effectricem prædicant, cùm summâ sapientiâ opus sit ad tam eximii opificii prodigia discernenda, ut ait Minut. Felix.

Mitto penè miracula maris, aspectu tam pulchri, fluxu & refluxu tam stupendi, commercio tam utilis, ad sobolem tam fœcundi, & præfixorum limitum adeo venerabundi. Mitto gloriam cœlorum inferiorem hunc orbem non tam ambientium quàm foventium; siderum splendorem, celeritatem, influxus; Solis majestatem, accessum & recessum, annuas varietates quaternas inducentem, quotidianum ortum & interitum diem à nocte secernentem.

Mitto hominis, qui parvus mundus dicitur, fabricam, in quo omnes artus, membra, ossa, nervi, musculi, venæ ita compaginantur & disponuntur, ut sola oculi efformatio quosque rapere possit attentos. Sed quanto magis animæ rationalis capacitas, intellectualitas, sagacitas, amor, libertas id efficient? Quis autem ita mente cæcutiat, ut tot prodigia sapientissimi Gubernatoris, casui aut temeræ fortunæ ascribat? Certè stultus meritò diceretur, qui cernens civitatem præclaris legibus munitam, eam negaret à Magistratibus optimis regi; qui audiens suavem concentum citharæ, pulsantem dari

citharœdum inficiaretur; qui videns regale palatium, illud fortuita lapidum, lignorumque congerie exstructum assereret; vel intuens imaginem lineamentorum ac pigmentorum omnium flore speciosissimam, ex contingenti colorum mixtione crederet efformatam; vel legens librum eruditum, ex characterum temerè projectorum fortuita coacervatione exaratum pronuntiaret. Quis similiter, ait Lactantius, nisi totaliter cæcus hanc vastissimam molem tot elementis, totque aliis corporibus compaginatam, ab aliquo præstantissimo & divino opifice constructam non judicet.

Argumenta Atheorum contra existentiam Divinitatis, nullius momenti sunt. Nihil enim aliud satagunt quàm rationes, quibus probatur divinitatis existentia, infirmare, uti consueverat Tolosæ Lucilius ibi combustus: nec ad suam impietatem tuendam rationibus moventur, sed vitiis, quibus ut liberè indulgeant, nec scelerum conscientiâ & angoribus exedantur, potiùs malunt Deum non esse, quàm negant: unde ait Propheta Psalm. 13. *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* In corde, inquit, non in mente; quia nollent dari Deum, quem ignorare non possunt, quemve flagitiorum ultorem timent. Nam ut ait Bern. lib. 5. de consider. *Deus non minùs pœna perversorum est, quàm humilium gloria, cui illisa omnis pravitas, conturbetur necesse est.* Et hæc est causa, quare Deum esse nolunt. Unde radicem tantæ insaniæ detegens Propheta, subdit: *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis.* Quia nimirum falsæ libertatis & impunitatis libido parit odium legis, odium legis tædium pro-

creat legislatoris, tædium autem legislatoris in ejusdem exterminium prorumpit. Unde eleganter Minut. Felix in Octav. *Naturale est & odisse quem times, & quem metuis, infestare, si possis.* Et Ambros. lib. 1. de offic. cap. 24. *Nolunt supra se esse judicem, quem nihil fallat; nolunt ei dare occultorum scientiam, qui metuunt occulta sua prodi.* In summa eò collimant impii, ut securitatem sibi quærant atque licentiam faciendi quidquid libuerit, ut subintret impietas inverecunda, impavida regnet audacia, & timor omnis, sine quo fit homo sicut equus & mulus indomitus, penitus auferatur, dum nec pœna timetur, nec à Deo ullum commodum speratur. Arguunt tamen Athei ex prospero statu malorum; & infortunio bonorum. Sed hæc, dum de providentia & gubernatione Dei agetur, elucidabuntur infrà.

Dices: Existentia Dei pertinet ad objectum fidei; nam ut ait Apostolus, accedentem ad Deum oporte credere quia est: Ergo frustra laboramus in ea rationibus naturalibus demonstranda.

Respondeo, existentiam Dei fide tantùm cognosci ab iis qui demonstrationum vim non capiunt. Quod si fidelis habens fidem de existentia Dei, postea demonstrationes acquirat, non propterea amittet fidem circa alios articulos; sed fides non se extendet ad istum, nisi fortè indirectè, quatenus fertur ad articulos in quibus Dei existentia includitur, ut *Deus est trinus, incarnatus*, &c. Nec propterea fit deterioris conditionis acquirendo scientiam de Deo, quæ non est ita certa sicut fides: tum quia quod amittit de certitudine, compensatur per evidentiam. Tum quia firmitas certitudinis fidei perseverat,

quatenus ex fide remanet in homine judicium & dictamen se in suis demonstrationibus non falli, & sic virtualiter manet certitudo fidei in hoc judicio: & certè conditio beatissimæ Virginis & Apostolorum videntium Christum non erat deterior nostrâ, quæ solùm credit; sed longè fortunatior, cùm scriptum sit, Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Sed de his alibi disputari solet.

Reflexio.

Horribilis sanè est Atheorum & libertinorum infelicitas, qui Deum esse nolunt, ut sine metu peccent; nam ut ait August. lib. 1. contra adversarium legis & proph. cap. 24. tom. 6. *Quis dignè eloqui possit, quàm sit mentis execrabilior fœditas, pœnas exhorrescere meritorum & merita non cavere pœnarum?* Tamen eorum nequitiam non æmulatur modò, sed superat qui Deum credens, effreni libertate sic impunè vitiis servit ac si Deum non existere opinaretur. Irrisoria est ista Divinitatis professio; qui enim cognoscit Deum, & non timet, profectò Deum contemnit. Unde Eccles. 12. *Fili time Deum, & mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo,* id est, ut exponit Hieron. ad hoc natus est omnis homo. Quòd si hoc est omnis homo: *Ergo sine hoc nihil est omnis homo*, ut mirè concludit Bernard. & rationem dat Hugo à S. Victore. *serm.* 10. qui cognovit Deum, & non timet, magis dicendus est diabolus, quàm homo; si verò non cognoscit, magis est bestia quàm homo. Quod si cognoscit & timet, verè homo est; & tali nomine dignus appellatur; quia ratione sua non utitur

nisi ut ex visibilibus ad Dei invisibilem divinitatem ascendat & veneretur, Philosophis sapientior, qui Deum quidem cognoverunt, sed non sicut Deum glorificaverunt. Hic ergo sit noster unicus scopus, Deum fateri & revereri. Et ut ait August. *ipse solus quaratur, ubi nostra secura sunt omnia; ipse cernatur, ubi nostra certa sunt omnia; ipse diligatur, ubi nobis recta sunt omnia.*

SPECVLATIO III.

Deus est ita unus & singularis, ut repugnet dari plures Deos.

HVius prærogativæ, tanquam pretiosissimi Deitatis monilis, Deus in Scripturis zelantissimus est. Deut.6. *Audi Israël, Dominus Deus tuus unus est.* Exod.20. *Non habebis Deos alienos coram me.* Et cap.34. postquam Scriptura præmisit, *noli adorare Deum alienum,* subdit: *Dominus Zelotes nomen ejus, Deus est æmulator.* Ad Eph.4. *Vnus Dominus, una fides, unum baptisma.* Hinc observat D.Aug. *lib.1.de consens. Evangelist.cap.*18.Romanos,qui diligentissimâ superstitione omnes Deos collectos habebant, & omnium gentium servientes erroribus magnam sibi videbantur assumpsisse religionem, si nullam respuerent falsitatem,ut ait sanctus Leo; tamen Deum Hebræorum exclusisse, quia Socratis sententia est, verba sunt Augustini, *unumquemque Deum sic esse colendum,quomodo se ipse colendum esse praceperit; proinde Romanis summa ne-*

cessitas facta est non colendi Deum Hebraeorum, quia si alio modo eum colere vellent, quàm se colendum ipse dixisset, non utique illum colerent, sed quod ipsi finxissent: si autem illo modo vellent colere quo ipse diceret, alios sibi colendos non esse cernebant.

Probatur ratione: Nomine Dei intelligimus actum purum & perfectissimum, ut patet ex modò dictis de existentia Dei. Sed repugnat tale ens multiplicari; nam si darentur duo entia summè perfecta, deberent distingui per aliquid quo alteruter Deus careret, & subinde deberet esse in uno aliqua perfectio, quæ non esset in altero: Ergo necessariò Deus est unus.

Hanc rationem tradit Tertul. lib. 1. contr. Marcion. c. 3. *Deus si non unus est, non est; quia dignius credimus non esse quodcumque non ita fuerit, ut esse debebit: Deum autem ut scias unum esse debere, quare quid sit Deus, & non aliter invenies: nimirum summum magnum, quod unum sit necesse est, par non habendo, ne non sit summum magnum.*

Probatur secundò. Deus est ens necessarium omnia contingentia regens & moderans, & tot tamque diversa, quæ in unum universi ordinem conspirant, ad unum finem ordinans, ut fusè declaravimus. Sed talis mundi rector debet esse unicus; nam si essent plures Dii in regimine universi, vel omnia fierent ab uno, vel pluribus; si ab unico, alii nec creatores, nec gubernatores sunt, proindeque nec Dii nostri. Si à pluribus, vel quilibet est potens gubernare mundum, vel impotens & infirmus. Si infirmus, qualis Deus? Si potentes omnes, omnium concursus superfluit, cùm unius sufficiat. Quid autem portento-

ſius quàm ponere Deum ſuperfluum, cùm Deus ſit ens neceſſarium? Confirmant hanc rationem Patres. Cyprian. lib. de idol. vanit. *Si Rex unus eſt apibus, & dux unus in gregibus, & armentis rector unus, multò magis mundi unus eſt rector, univerſa quæ ſunt, verbo jubet, ratione diſpenſat, virtute conſervat.* D. Athan. orat. contra gent. *Fieri non poteſt, ut hæc omnia invicem contraria in unum ordinem ſe colligerent, niſi aliquis eſſet ſummus moderator, qui ſimul ea ſociaret.* Denique D. Thom. lib. 1. cont. gent. c. 42. rat. 17. *In quolibet principatu ille qui præſidet, unitatem deſiderat; unde inter principatus eſt potiſſima Monarchia, ſive regnum: multorum etiam membrorum unum eſt caput, ac per hoc evidentiſſimum apparet, Deum qui eſt omnium cauſa, oportere unum ſimpliciter conſtituere, & ſimpliciter confiteri.*

Atque ex his apparet quantum impegerit cæca gentilitas, quæ tot Deos admittebat, ut vix grandibus voluminibus poſſint recenſeri, ſingulis enim rebus propria diſpertiebant numina, ut notat Auguſt. *lib.* 4. *de Civit. cap.* 8. qui ſic eos lepidè carpit: *Vnuſquiſque domui ſuæ ponit oſtiarium, & quia homo eſt, omninò ſufficit: tres deos iſti poſuerunt, Forculum foribus, Cardeam cardini, Limentinum limini.* Nec minùs argutè Tertul. apol. 5. *Apud vos de humano arbitratu divinitas penſitatur: niſi homini Deus placuerit, Deus non erit: homo jam Deo propitius eſſe debebit.*

Quot ergo, & quantæ Deo agendæ ſunt nobis gratiarum actiones, quos è tam profundis tenebris, in quibus ſepulti erant Patres noſtri, miſericorditer evexit. Præſertim quia corruptelâ neſcio quâ magna ineſt hominibus ad idololatriam propenſio, ut obſervat Auguſt. *epiſt.* 22.

quam opacam densarum tenebrarum, quibus circumfusus jacebat mundus, caliginem Evangelicæ prædicationis splendor fugavit, ut promiserat Isai. cap. 4. *Elevabitur Dominus solus in illa die, & idola penitus conterentur.*

Quod si quæras, unde tanta in hominibus proclivitas ad idololatriam oriebatur.

Respondeo, duplicem fuisse causam. *Prima*, quia homines quærebant patronum, ad quem à Deo irato confugerent, & sic alium Deum confingebant, quem propitium invenirent, arbitrantes nullius creaturæ tutelam valere adversùs Deum stomachatum, & sic ut evaderent Deum verum minantem, fecerunt sibi Deos novos & recentes. Unde Ovid. *lib.1.Trist.eleg.2.*

Sæpe premente Deo, fert Deus alter opem.
Iuppiter in Troiam, pro Troia stabat Apollo:
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Æneam propior Saturnia Iuno:
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Et nobis aliquod, quamvis distemus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse Deo.

Secunda ratio fuit, ut homines haberent criminum fautores, & eo faciliùs laxarent habenas, quo proclive est imitari quod non piget venerari; & facilè sibi quisque suadet id vacare culpâ, cui patrocinantur Deorum exempla, quibus crimina veluti consecrantur: & ideo Deos cruentos, & impudicos excogitarunt, aliisque vitiis deformes, ut hujusmodi sceleribus ingenita fragilitate præcipites & proni, sine remorsu indulgerent.

Dices: In Scripturis aliquando fit mentio de pluribus Diis: *Non est similis tui in Diis, Domine. Ego dixi, Dii estis.* Ergo Deus non est unicus.

Respondet appositè Catechismus Romanus his verbis : Neque verò nos moveat, quod interdum sacræ Litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt; nam quod Prophetas & Judices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stultè & impiè finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit.

Reflexio.

Quoties vitiis inquinamur, toties Dei unitati bellum gerimus, dum ultimum finem in creatura reponimus. Unde Apostolus avaritiam idolorum nominat servitutem, & gulosis ventrem pro Deo asserit, & idem de aliis dicendum est. Eleganter id prosequitur S. Leo serm. 6. de Epiph. *Diabolus cruciatur vocatione gentium, dolens verum regem in locis omnibus adorari: ejus malignitas longo usu propria imbuta nequitia non deposuit odium, sed vertit ingenium, quo sibi mentes fidelium blandiùs subdat; inflammat enim concupiscentiis, quos non potest vexare tormentis: serit discordias, accendit iras, excitat linguas, quia illi totius fraudis hic fructus est, ut qui immolatione pecudum & thuris incensione non colitur, quibuslibet ei criminibus serviatur.* Sanè pejus est erigere idolum in corde humano, quàm in ligneo vel saxeo simulachro: & sceleratius longè est fieri idoli templum & dæmonis thronum, quàm struere idolo lapides templi, & dæmoni bestias offerre.

CAPUT II.

Quid sit Deus, & quodnam constitutivum naturæ ipsius.

QVanvis inter probandam Dei existentiam ejus etiam quidditatem tetigerimus, adstruendo quinque conditiones primi entis; nihilominus specialiùs investiganda est ratio illa veluti fontalis & primordialis, à qua cæteræ Dei perfectiones nostro modo intelligendi fluant; quanvis cæteroquin omnia, quæ in Deo sunt, sint ipse Deus, & divina excellentia omnium, quibus ditescit, perfectionum cumulum exigat; sed inquiritur quænam sit veluti ratio à priori earum omnium: pro quo intelligendo

Adverte aliquos distinguere in Deo essentiam à natura, diversumque utrique constitutivum assignare. Sed in hoc immorandum esse non arbitror, quia totum difficultatis momentum in hoc situm est, quænam sit perfectio nostro modo concipiendi prima, per quam Deus constituatur & distinguatur à quocumque alio ente creato vel creabili, & ex qua aliæ perfectiones veluti proprietates resultent. Uno verbo quærimus, quid sit Deus, quodnam sit constitutivum ejus: sicut cùm quærimus, quid est ho[illegible], & per quid constituatur, non involvi[illegible]r, nec implicamur in his distinctionibus superfluis: Homo est hoc secundùm essentiam, est

aliud secundùm naturam; sed planè & resolutoriè dicimus, Homo est animal rationale. An verò essentia & natura identificentur, vel distinguantur, tunc non expenditur.

Similiter ad tollendam omnis æquivocationis viam, quærimus impresentiarum, quid sit Deus, seu quænam sit illa ratio, quâ Deus in se constituitur & distinguitur per se primò à creaturis, & ex qua alia attributa virtuali sequela consequantur. Hoc dumtaxat inquirimus. Illam rationem voca essentiam, appella quidditatem, nomina naturam, perinde mihi est, modò illud mihi constet, de quo est quæstio. Nam ut alicubi Tullius scripsit, in verborum usu faciles esse debemus, cùm de re ipsa constat.

SPECVLATIO I.

Verum, & formale Dei constitutivum est ratio entis à se, seu per essentiam: unde si Deus describi deberet, sic exprimenda foret ejus notio: Deus est ens à se, & per se subsistens.

HAnc assertionem tradit ipsemet Deus, qui sicut seipsum perfectè cognoscit, ita & essentiam suam explicare solus potest: interrogatus autem à Moyse quidnam esset, ait *Exod. 3.* suum veluti declarans constitutivum, *Ego sum qui sum*; eique injungit, ut dicat Pharaoni, *Qui*

est, misit me ad vos. Quæ verba ponderans Hilarius *lib.14. de Trin.* ait: *Miratus sum planè tam absolutam de Deo significationem; nihil enim Deo magis proprium quàm esse intelligitur.* Et D. Damasc. citans D.Thom, *q.13. art.11.* ait: *Principalius omnibus quæ de Deo dicuntur nominibus, est Qui est.* Et inde infert ibidem S.Thom. quod nomen, *Qui est*, est maximè Deo proprium. Ergo ex Scriptura & Patribus nomen *Qui est*, exprimit Dei constitutivum, cùm significet rationem quâ nihil magis proprium, quæ principalior, imò quæ maximè propria est.

Favet huic sententiæ perpetuò D.Thom. nam præter locum citatum, sic ait in proœmio quæstionis 14. *Post considerationem eorum quæ ad divinam substantiam pertinent, restat considerandum de his quæ pertinent ad operationem ejus.* Explicans verò hanc operationem, ait esse vel immanentem, quæ est intelligere & velle, vel transeuntem, quæ est potentia. Ergo apertè censet, priùs esse constitutam divinam substantiam, quàm concipiamus in illa intellectionem, quam dicit sequi ex entitate & immaterialitate Dei; sic enim concludit articulum primum illius quæstionis: *Cùm Deus sit in summo immaterialitatis, relinquitur quod sit in summo cognitionis.* Videri etiam potest infrà *quæst. 26. art.2. ad 1.* ubi ait, quod beatitudo convenit Deo, non *secundùm rationem essentiæ, sed magis secundùm rationem intellectus.* Ergo sentit essentiam & intellectum esse duas rationes virtualiter distinctas. Et in corpore dixerat: *In Deo non est aliud intelligere & esse secundùm rem, sed tantùm secundùm intelligentiæ rationem.*

Probatur ratione à priori: Ut aliqua ratio

ſit conſtitutiva alicujus, requiritur & ſufficit quod ſit prima noſtro mod. concipiendi, quæ intelligitur in re, & quod ſit radix cæterarum perfectionum: Atqui rationi entis per eſſentiam conveniunt illæ duæ conditiones: Ergo Deus conſtituitur per rationem entis à ſe, ſeu per eſſentiam. Major patet, quia ratio quæ non eſt prima, ſed alias anteriores ſupponit, ipſamet eſt proprietas, non eſſentia; ſi autem ita ſit prima, ut non ſit radix cæterarum, jam non erit eſſentia vel natura, quia ex eſſentia debent emanare proprietates. Si verò concurrant illæ duæ conditiones, illa ratio non poteſt non conſtituere eſſentiam, ut patet diſcurrenti per omnia entia. Minor verò videtur evidens: nam primum quod concipimus in Deo, eſt ratio entis à ſe, quâ nulla prior, vel anterior imaginabilis eſt. Unde præclarè Divus Dionyſ. *lib. de Diu. nomin.* hanc rationem vocat antiquiorem: *Ipſum per ſe eſſe antiquius eſt ipſâ per ſe vitâ, &c.* Illi etiam rationi debentur omnes aliæ perfectiones, quæ ex fontali plenitudine eſſendi per legitimam conſequentiam deducuntur: Ergo illa ratio eſt prima in Deo, & radix cæterarum.

Reſpondent, non ſufficere ad rationem conſtitutivi, quod ſit prius per modum prædicati communis; aliàs gradus ſubſtantiæ, viventis, corporis, qui prius in homine concipiuntur quàm rationale, hominem conſtituerent. Exigitur ergo ad rationem conſtitutivi, quod ſit primum inter prædicata ſpecialia & propria, quale eſt rationale in homine.

Sed contrà: Ideo rationes illæ priores, quæ ſunt in homine, non conſtituunt differentiam

propriam hominis, quia ſunt communes; nam ſi ratio ſubſtantiæ eſſet ita propria homini, ut nulli alteri conveniret, illa hominem primitus conſtitueret. Fateor itaque, de ratione conſtitutivi eſſe, ut ſit ratio quâ primò res conſtituta diſtinguatur ab aliis, quia idem eſt conſtitutivum, & diſtinctivum; ſed hinc inſtauro argumentum, & ſubſumo: Atqui ratio entis à ſe & per eſſentiam, non ſolùm primò concipitur in Deo, ſed etiam eſt id per quod primò Deus diſtinguitur à quocumque ente creato & creabili, ut patet; neque enim illa ratio poteſt eſſe communis creaturis quæ ſunt eſſentialiter entia ab alio; ſed eſt Deo propria, & characteriſtica: Ergo illa ratio eſt conſtituitiva; ſicut ſi ex creaturis ſolus homo & accidentia eſſent poſſibilia, homo conſtitueretur per rationem per ſe ſubſiſtendi, quâ primò differret ab accidentibus, nec recurrendum eſſet ad rationem viventis, corporis, vel rationalis.

Probatur verò à poſteriori: Gratia ſanctificans eſt formalis participatio naturæ Divinæ, ut docetur communiter à Thomiſtis in materia de gratia, & fundatur eorum ſententia in locis illis in quibus dicitur, quod nobis Deus pretioſa donavit, ut conſortes ſimus divinæ naturæ, & quod Filij Dei nominamur, & ſumus: Ergo per id formaliter conſtituitur natura divina, quod participatur à gratia ſanctiſicante: Atqui gratia participat ſolum eſſe divinum, non verò actualem intellectionem, ſed dumtaxat radicalem, quæ eſt in Deo ipſa ratio entis à ſe immaterialis, & ſummè ſpiritualis: Ergo ratio entis à ſe, & ſummè immaterialis ſpiritualitas Dei præſtant germanum ipſius conſtitutivum.

Nec valet respondere, intelligere divinum habere diversa munia inadæquata, ratione quorum potest à diversis perfectionibus creatis participari; & sic prout habet rationem naturæ & radicis attributorum, exprimi à gratia; prout gerit vicem operationis, à visione beata se imitandum præbere.

Sed hoc nullatenus satisfacit; nam in Deo aliud est cum fundamento quod exprimitur à gratia, & aliud quod à visione participatur. Sed illud quod à visione participatur est intelligere: Ergo gratia non exprimit intelligere; & tamen gratia exprimit naturam: Ergo intelligere non constituit naturam. Vel si formaliter constituat, ut vult opposita sententia, profectò visio beata erit perfectior expressio naturæ divinæ quàm gratia; siquidem delineabit id quod formaliter constituit naturam: consequens est apertè falsum; nam sicut à gratia fluit visio beata realiter, ita id quod imitatur visio beata, debet in Deo virtualiter consequi ad essentiam divinam.

Et cùm dicitur, quod gratia exprimit solum unum munus divini intelligere, sic insto. Munus illud radicis intellectionis, quod gratia imitatur, vel est formaliter intelligere, vel non. Si secundum, habemus intentum; primum verò dici non potest, quia intelligere est essentialiter operatio, nec ab ea potest præscindi, imò est omnium operationum perfectissima, quâ vivit natura intellectualis, vita verò consistit in operatione: Sed operatio necessariò supponit esse, & ab eo virtualiter distinguitur: Ergo intelligere divinum non solùm supponit esse tanquam diversum munus, sed etiam tanquam aliquid virtualiter distinctum pertinens ad di-

versam lineam; cùm manifestum sit, vel nihil in Deo virtualiter distingui, vel debere distingui lineam essendi & operandi.

Nec potest dici, naturam divinam constitui per intelligere, non prout est operatio, sed ut est ultimus actus naturæ intellectualis. Nam contrà est. Implicat concipere, *intelligere* posse præscindi à ratione operationis; quid enim est intelligere actuale, nisi percipere objectum, repræsentare illud, attingere illud actu? Hoc autem si non sit formaliter operari, planè nescio cui ratio operationis convenire possit. Et deinde: intellectio, ut est ultimus actus naturæ intellectualis, vel distinguitur formaliter à ratione operationis, vel non; si non distinguitur formaliter ab operatione: ergo ab ea non præscindit; si distinguitur: ergo intellectio non erit perfectissima, & actualissima; siquidem concipietur carere ratione operationis sibi propria.

REFLEXIO.

Sicut Deus describens naturam suam dixit, *Ego sum qui sum*; sic sapientissimus Præcursor sciscitantibus Judæis, *Tu quis es?* respondit, *non sum*, ut habetur *Joan.* 1. & David *Psal.* 3. dixit: *Substantia mea tanquam nihilum ante te*; quia nimirum creatura omnis quibuslibet perfectionibus aucta, plus habet de non esse, quàm de esse, ut alicubi ait S. Thomas. Quia Deus est, *qui est*, omnem bonitatis plenitudinem in se veluti vastissimo sinu congregat: homo verò, qui teste Joanne, *non est*, totius creatæ miseriæ compendium est, seu ut ait Psaltes, *universa vanitas omnis homo vivens*. Habet quippe sub-

lunarium corruptionem, animalium laborem & dolorem, cœlorum mobilitatem, Angelorum apostatarum pravitatem. Cur ergo, ô homo stulte & insipiens, incircunscriptam totius perfectionis abyssum floccifacis, ut nihilum umbrasque prosequaris? Cur derelinquis fontem aquæ vitæ, ut fodias tibi cisternas dissipatas? Mihi crede, ne inhæreas creaturis, quæ sub te sunt; ne tibi innitaris, qui nihil es; ne vivas capite demisso, cui Deus os sublime dedit, ut cœlum intuereris. O homo ad immortalium cognitionem nimis mortalis! cur in amandis non entibus tempus teris, nec ad ens per essentiam assurgis? Solus *Qui est*, implere potest cor tuum, & tamen illud ventis reples, & fumis: è nihilo quidem es, sed ad magna natus. Audi Ethnicum admonentem. *Major es, & ad majora natus quàm ut sis mancipium corporis tui*, & terrenis occupetur animus tuus æternitatis candidatus.

SPECVLATIO II.

Solutione objectionum magis illustratur hæc materia.

PRo solutione objectionum duo habe semper præ oculis: primum, quod licèt nomine Dei intelligamus id, quo nihil melius esse, aut excogitari potest, & ut loquuntur Patres, Deus sit *pelagus essendi* omnem omninò perfectionem ambiens, & implicitè importans: tamen dum indagamus Dei naturam, eamque nostro

modo intelligendi ab attributis & proprietatibus secernere volumus, inquirimus, quodnam ex tot & tantis, quæ in Deo cumulatissimè sunt, ornamentis habeat rationem naturæ, & veluti fontis cæteras perfectiones virtualiter profundentis.

Alterum est, quod licèt S. Præceptor frequenter inculcet, esse Dei non distingui ab intelligere, sed esse omninò idem cum illo; nihil tamen inde evincitur, cùm etiam passim asseveret, velle non distingui: imò *in 1. ad Annib. dist. 35. quæst. 1. art. 2. ad 3.* ait: *Sicut intelligere est idem cum essentia, ita & velle.* Quare hujusmodi loquutionibus prætendit solùm divinæ simplicitatis unitatem inviolatam servare, omnemque realem distinctionem eliminare: distinctionem verò rationis cum fundamento in re nusquam exclusit, sed potiùs antè recitatis locis apertissimè significavit. His prælibatis,

Objicies: Natura divina debet constitui per gradum intellectivum multò magis quàm Angelus, qui dicitur intelligentia, & spiritus, & quàm homo qui rationalis diffinitur; aliàs Deus non constitueretur per nobiliorem modum essendi, & creatura intellectualis creata, ex vi sui constitutivi, & gradus specifici & differentialis esset formaliter in perfectiori statu quàm Deus, qui à nobis constituitur per gradum entis, qui est omnium infimus, & communis cum lapidibus. Atqui, supposito quod Deus constituatur per gradum intellectivum, necessariò intelligere constituit ipsum, quia cùm Deus sit actus purus, si constituatur per gradum intellectivum, necessariò constituitur per ulti-

mum actum illius ordinis, qui eſt intellectio actualis: Ergo intellectio actualis divinam naturam conſtituit.

Reſpondeo, naturam divinam in conſtitutione ſua importare gradum intellectivum, non formaliter, expreſsè, & explicitè, ſed implicitè, & veluti in radice. Ens ſiquidem per eſſentiam,& actus purus eſt formaliter ſummè ſpiritualis & immaterialis, & conſequenter, intelligens. Quare gradus entis in Deo non eſt infimus & poſtremus, ſicut in Angelo & in homine; ſed ſupremus & pleniſſimus, quia eſt ipſum eſſe ſubſiſtens, & per eſſentiam, ſeu plenitudo eſſendi, id eſt omnem cujuſvis entis poſſibilis perfectionem eminentiſſimè præcontinens. In creaturis verò gradus eſſendi eſt limitatus, utpote quia receptus in eſſentia, eſtque veluti nudus, niſi ſuperadveniat alia perfectio; & ideò neque Angelus, neque homo per gradum entis ab alio conſtituuntur, benè tamen Deus. Eſt alia etiam diſparitas, quia ratio entis ab alio in Angelo & homine eſt communis vtriſque, aliiſque omnibus creaturis: unde ſicut non diſtinguit, ita nec conſtituit, cùm idem ſit conſtitutivum & diſtinctivum. At verò ratio entis à ſe, & per eſſentiam eſt Deo propriiſſima, & prima: Ergo primitus per eam diſtinguitur ab omnibus aliis, proindeque conſtituitur.

Dices: Per hoc, quod concipimus in Deo rationem entis, & ſubſtantiæ immaterialis, ſpiritalis, & radicaliter intellectivæ, nihil apprehendimus quod non ſit commune Deo & creaturis: Ergo nondum aſſignamus conſtitutivum, donec perveniamus ad intelligere actuale, quod eſt Deo proprium.

Respondeo, hoc argumentum, quod nonnullis placuit, valde frigidum esse; nam etiam intellectus actualis est etiam analogicè communis Deo, & creaturis intellectualibus. Unde dicendum, rationem entis esse quidem analogicè communem, sed rationem entis à se esse Deo propriam, cæterisque incommunicabilem. Unde rectè Job de Deo dixit cap. 23. *Ipse solus est.*

Urgebis: Ratio entis à se non distinguitur virtualiter ab intelligibilitate Dei; essentia siquidem divina est per seipsam formaliter intelligibilis hoc ipso, quod est actus purus & immaterialis: Ergo non distinguitur etiam virtualiter ab intellectione actuali. Probatur consequentia: Intellectio actualis Dei non distinguitur etiam virtualiter à specie expressa divini intellectus, qui aliàs non esset omninò perfectus in suo ordine; species autem expressa in Deo non distinguitur à specie impressa, cùm una sit actus alterius, & utraque sit actus purus in suo ordine. Atqui species impressa, & intelligibilitas divina idem sunt formaliter, aliàs essentia divina non esset per seipsam formaliter intelligibilis. Ergo essentia divina non distinguitur etiam virtualiter ab specie expressa divini intellectus, subindeque nec ab intellectione; cùm hæc omnia sint in linea intellectuali; ea verò quæ pertinent ad eandem lineam, nullatenus distinguntur.

Hoc argumentum plurimùm magnificabat quidam eruditus Theologiæ Professor; sed plus habet acuminis quàm veritatis: tum quia essentia Angeli per se habet rationem speciei impressæ; & tamen realiter distinguitur ab in-

tellectione & specie expressa: Ergo non est inconveniens, quod distinguantur virtualiter in Deo. Tum quia omnes perfectiones divinæ sunt per seipsas intelligibiles, cùm quælibet sit actus purus in sua linea: ergône propterea non distinguntur virtualiter ab intellectione Dei?

Quare dicendum, quod licèt essentia divina sit per seipsam species intelligibilis, imò & intellectissima, quantum est de se, quia est actus purus; tamen distinguitur virtualiter ab intellectu & intellectione, cùm sit ejus objectum. Et cùm dicitur, quod species impressa pertinet ad lineam intellectivam, & quod ea quæ pertinent ad eandem lineam, non distinguntur virtualiter: Respondeo quod illa quæ pertinent ad aliquam lineam, ut actus & potentia, non distinguntur, quia in Deo non est aliquid potentiale; sed ea quæ pertinent ad aliquam lineam solùm per modum objecti, non solùm non identificantur cum illa, sed necessariò virtualiter distinguntur. Species autem, & intelligibilitas divina pertinent ad intellectualitatem divinam dumtaxat ut objectum divinæ cognitionis, à qua proinde virtualiter distinguitur, cùm omnis cognitio nisi sit reflexa, supponat objectum suum à se distinctum, realiter quidem in creaturis, sed virtualiter in Deo; ex quo potiùs pro nostra sententia non parum efficax formari posset ratio, quam ingenioso Lectori indicasse sat est. Et certè, si ea quæ pertinent ad eandem lineam per modum objecti & potentiæ, essent idem absque distinctione virtuali, esse divinum non distingueretur virtualiter à velle; essentia quippe divina est objectum suæ voluntatis, & objectum

amabile & bonum tam pertinet ad lineam voluntatis, quàm objectum cognoscibile & verum ad lineam intellectus.

Insistes: Illa ratio non constituit naturam divinam, prout distinguitur ab attributis, quæ invenitur in omni attributo; quod enim reperitur in omni attributo, non discernit inter naturam & attributum: Sed ratio entis à se invenitur in omni attributo divino, & in eo transcendaliter imbibitur, sicut ratio entis ab alio imbibitur in omni perfectione creata: Ergo ratio entis à se non constituit naturam divinam.

Respondeo, hoc argumentum manifestè retorqueri in adversarios, qui ultrò fatentur essentiam divinam transcendentaliter includi in attributis, imò & in relationibus; & tamen non negant propterea essentiam divinam distingui virtualiter ab attributis, vel relationibus: Ergo ex eo, quod ratio entis à se transcendat omnia attributa, perperam inferunt, rationem illam non constituere naturam divinam. In forma igitur respondeo communi solutione Thomistarum: Illa ratio non constituit naturam, quæ invenitur in omni attributo explicitè, concedo; si inveniatur tantùm implicitè, nego. Ratio autem entis à se & per essentiam, quantumvis implicitè includatur in omnibus attributis, non tamen explicatur in illis; nam intellectus, sapientia, justitia in Deo sunt quidem ens à se, sed non explicant formaliter existentiam. Addi potest, rationem entis à se, & per essentiam, dupliciter intelligi posse: *primò*, ut dicit negationem existendi ab alio, & sic convenit omnibus attributis hoc ipso, quod divina sunt: *secundò*, ut

importat negationem radicis virtualis, à qua nostro modo concipiendi derivetur. Et sic soli convenit essentiæ Divinæ, quæ ex nulla priori ratione dimanat, sed à qua profluit omnis perfectionum comitatus.

REFLEXIO.

Ex nostra sententia consectarium deduci potest, non parum ad ciendos pietatis motus, & ad ingentis consolationis fontem uberem aperiendum conducens. Si enim Dei natura sit fontalis plenitudo essendi, si hæc sit essentialis disparitas inter naturam Dei & creaturarum quantumcunque excellentium, quod primordialis essendi necessitas sit primus character Divinitatis; dependentia verò, contingentia, & variabilitas sit prima creaturarum notio: planè consequitur, unicè spem nostram in eo esse ponendam, qui immobiliter est *Qui est*. Hoc corollarium egregiè tradit D. Augustinus *expositione in Psal. 9*. expendens enim illud, *sperent in te, qui noverunt nomen tuum*, ait: *Dominus dixit ad Mosem, Ego sum qui sum. Sperent igitur in te qui cognoscunt hoc nomen tuum. Ne sperent in rebus quæ temporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes nisi erit, & fuit; quoniam quod in illis futurum est, cùm venerit, fit statim præteritum, & expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliquid quasi nondum sit, nec fuit aliquid quasi jam non sit, sed est tantùm id quod est. Desinant igitur sperare, & diligere temporalia, & se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen ejus, qui dixit, Ego sum qui sum.*

SPECVLATIO III.

Ad efformandam sublimem, & elevatam de Dei majestate ideam mirum in modum conducit sententia, quæ Dei naturam constituit per rationem entis à se, & per essentiam, seu per essendi plenitudinem.

HAnc tertiam speculationem, quâ nostra sententia non parum illustrabitur, de industria duabus prioribus adjecimus, quia nonnullos audivimus asserentes, sententiam quæ Deum per esse à se constituit, nimis deprimere Divinitatem, cùm eam per gradum essendi omnium infimum declarat. Contra quos

Probatur assertio: Illa Divinitatis descriptio plurimùm juvat ad altum de Deo conceptum efformandum, quæ in Dei admirationem rapit. Unde patri Samsonis interroganti quo nomine vocaretur Deus, respondit Angelus in persona Dei, Judic. 13. *Cur nomen meum interrogas, quod admirabile est?* Et certè sicut Tullius nihili faciendam illam eloquentiam judicavit, quæ id non efficit, ut auditores in admirationem rapiantur: sic nihilo melior est divinæ naturæ descriptio, quæ supremi Numinis admirationem non parit. Atqui descriptio divinæ naturæ per ens per essentiam constitutæ Dei admirationem ingenerat. Quis enim sibi repræsentans plenitudinem & pelagum essendi, tantæ majestatis eminentiâ attonitus non stupeat? Cùm enim

enim dicimus, Deum esse *Qui est*, seu ens per essentiam, intelligimus immensam perfectionis amplitudinem, quæ omnem includit, omnem exsuperat superexcessu substantiæ suæ. Nam sicut ens omnia peruadit, ita nihil apprehendere, imaginari nihil possumus, quod in ente per essentiam veluti in fonte & centro non inveniatur. Ergo ratio entis per essentiam sublimiter de Deo sentiendi ansam præbet.

Confirmatur, & illustratur: Tunc perfectiorem de Deo conceptum formamus, cùm eum magis illimitatum apprehendimus; cùm Deus sit ens infinitum, nullisque perfectionis limitibus circunscriptum: Atqui ratio entis per essentiam, & esse à se, & per se subsistens, est omnium maximè illimitata; omnes enim aliæ perfectiones, sive intelligere, sive velle, sive posse, sive misericordia, sive justitia, specialem aliquem perfectionis modum designant. At esse subsistens, & plenitudo essendi, omnem entis perfectionem includit, quia nullam entis differentiam determinat. Unde pereleganter Minutius Felix: *Nec nomen Deo quæras, illic vocabulis opus est, cùm per singulos propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est: Deo, qui solus est, Dei vocabulum totum est. Aufer additamenta nominum, & perspicies ejus claritatem.* Et Seneca in præfat. ad qq. natur. *Quid est Deus? Quod vides totum, & quod non vides totum. Sic demùm magnitudo sua illi redditur, quâ nihil majus excogitari potest.* Ergo notio entis à se altam cogitationem de Deo parit.

Hanc rationem egregiè adornat D. Bernardus lib. 5. de consid. c. 6. *Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo di-*

xeris, in hoc verbo instauratur, quod est Est. Nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse. Si & centum talia addas, non recessisti ab esse; si ea dixeris, nihil addisti; si non dixeris, nihil minuisti. Si vidisti hoc tam singulare, tam summum esse, nonne in comparatione hujus, quidquid hoc non est, judicas potius non esse, quàm esse? Ubi Doctor Mellifluus rationem fundamentalem nostræ sententiæ tangit. Illud est constitutivum divinæ naturæ, quod divinam sapit perfectionem, & est tale ut per illud Deus per se primò differat à creaturis omnibus possibilibus: Atqui ratio entis per essentiam est hujusmodi; est enim nobilissima, cùm in ea omnia alia attributa *instaurentur*; est talis, ut per eam per se primò differat Deus à creaturis, quæ esse divino comparatæ judicantur potiùs non esse quàm esse: Ergo hæc ratio est divinam naturam modo nobilissimo constituens.

Illustratur secundò: Illud ad præcelsam de Deo formandam ideam maximè confert, quo de Deo & altè sentimus, & simul incomprehensibilem profitemur, qui est verus modus concipiendi divina, juxta illud Psal. 63. *Accèdet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus*; id est, ut rectè post Chrysostom. exponit Hugo Cardinalis, quantumvis conetur homo Deum cognitione attingere, hoc tandem invenisse se fateri debet, quod Deus incognoscibilis est. *Iob* 36. dicitur: *Vnusquisque* (sive Philosophus, sive Theologus quàmlibet oculatus) *intuebitur procul.* Et Psalm. 112. *Dominus Deus noster in altis habitat.* Ad quem cognitionis modum hortatur nos Ecclesiasticus cap. 43. *Glorificantes Dominum quantumcunque potestis, supervalebit adhuc, & admi-*

rabilis magnificentia ejus: benedicentes Dominum exaltate illum quantum potestis; major est enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute: multa abscondita sunt majora his. Atqui dum divinam naturam per plenitudinem essendi constituimus, id præstamus; nam, ut egregiè prosequitur P. Ludovicus Granatensis *lib. 1. Catech. cap. ult.* tunc Deum non intelligendo intelligimus, & non cognoscendo cognoscimus, quia dum Deum esse à se dicimus, & eum profamur, & ineffabilem asserimus hoc ipso, quod plenitudinem essendi enunciamus; sicque implemus illud Psalm. 64. *Te decet hymnus Deus in Sion*; vel, ut alii legunt, *Te decet silentium.* Sed melius ad propositum nostrum Hieron. *Tibi tacet hymnus Deus.* Sed si tacet, quomodo hymnus; vel si hymnus, quomodo tacet? Imò planè & tacet, & canit; quia simul & gloriam Dei pangit, & indicibilem proponit; quid enim tam ineffabile, quàm esse plenum, & illimitatum? Ergo nostra Divinæ naturæ constitutionis ratio Deo dignissima est.

Illustratur tertiò: Perfectior est illa Dei cognitio, quæ magis accedit ad visionem beatam, quâ Deus ut in se est, videtur; hæc enim est creatarum omnium notitiarum perfectissima, subindeque regula & mensura perfectionis aliarum; nam primum in unoquoque genere est causa & mensura cæterorum: Atqui cognitio de Deo, quam parit ratio entis per essentiam, maximè accedit ad perfectionem visionis Beatæ: Ergo sublimem de Deo ideam nobis proponit. Probatur minor; Præeminentia visionis beatæ in hoc consistit, quod Deum quidditativè videat, & simul ejus incomprehensibilitatem demiretur.

Unde dicitur, quod Angeli sancti in Deum desiderant prospicere, quia licèt quidditatem videant, tamen ad tanti objecti fundum non perveniunt: id autem imitatur cognitio Dei per rationem entis à se; nam in primis nomen *Qui est*, quidditatem Dei repræsentat; cùm secundùm plures coincidat cum nomine tetragrammaton, quod Dei substantiam propriissimè significat; quod licèt non admittant alii cum D. Thoma infrà, q.13. concedunt tamen unum ab alio derivari. Simul etiam divinæ naturæ ineffabilem & incomprehensibilem perfectionem pronuntiat, cùm plenitudo essendi nullos habeat fines perfectionis. Ergo per esse à se, seu per plenitudinem essendi, digniori quo possumus modo Deus constituitur. Quia ut docent Patres, tunc Deus altiùs cognoscitur, quando incomprehensibilis cogitatur. Unde Minutius Felix in Octavio: *Nobis ad intellectum Dei pectus angustum est, & ideo sic eum dignè æstimamus, dum inæstimabilem dicimus.* Et Ambros. lib.1. de fide Trinit. cap.7. *Deus cùm dicitur, non potest dici; cùm æstimatur, non potest æstimari; cùm diffinitur, ipsa diffinitione crescit.*

Denique: Tunc in hac vita perfectiùs Deum apprehendimus, quando in ipso cogitamus quatuor veluti perfectionis dimensiones, de quibus divinè tractat D. Bernard. lib. 5. de considerat. cap.13. *Quid est Deus?* (inquit) *Longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum.* Longitudo sine protensione: latitudo sine distensione, locales excedens temporalesque angustias, sed libertate naturæ, non enormitate substantiæ: sublimitas inattingibilis: profunditas inscrutabilis. Has autem quatuor dimensiones contemplari

licet in ratione entis à se, seu in plenitudine essendi. Est longitudo, quia nulla est perfectio creabilis, quam virtualiter non contineat: latitudo, quia omnes divinas perfectiones in immensum veluti dilatat; ex eo enim quod sint à se, & per se subsistentes, sunt infinitæ in sua linea: sublimitas, quia omnem creaturarum bonitatem supra modum excedit: profundum, quia quanto meliùs ens per essentiam attingitur, tanto magis apparet esse incomprehensibile, ut antea declaravimus. Ergo per rationem entis à se mens erigitur ad altiorem de Deo conceptionem habendam. Hinc nascuntur quatuor contemplationis species, de quibus ibidem Bernard. *cap.* 14. scilicet, *admiratio majestatis*, dum animus Dei esse tam plenum considerans, stupore suspenditur: *timor tantæ altitudinis*, dum pavido aspectu Deum tam perfectum reveremur: *amor bonitatis*, dum esse Dei, quod pura & subsistens perfectio est, speculantes, memoriam abundantiæ suavitatis eructamus: *spes æternitatis*; nam in eo qui per se & à se est, nec præteritum, nec futurum est.

Sed Dices: Tunc habetur perfectior de Deo conceptio, quando Deus apprehenditur secundùm gradum perfectiorem: Sed gradus intelligendi est omnium perfectissimus; sicut enim perfectius est vivere, quàm esse; ita intelligere est perfectius quàm vivere, vel esse. Ergo qui constituunt Dei naturam per intelligere actuale, perfectiorem Divinitatis ideam formant.

Respondeo, tunc solùm gradum intelligendi esse perfectiorem gradu essendi, quando gradus essendi est limitatus ad præcisam rationem entis: sicut est in lapide, cæterisque inanimatis.

At verò cùm gradus essendi est infinitus, & omnem possibilem perfectionem implicitè importat, tunc est perfectior aliis gradibus, qui in illo sicut in radice continentur. Gradus autem essendi est in Deo infinitus. Imò (& est alia solutio) pertinet ad gradum intellectivum, non ut intellectus, vel ut intellectio, sed ut ens purissimè spirituale, & radicale principium intellectus. Eo enim ipso, quod est ens à se, & per se subsistens, importans plenitudinem essendi, excludit omnem materiam, & omne limitativum, quo determinetur esse. Ens autem summè immune ab omni materia, tam physica, quàm metaphysica, est principium, & radix totius intellectionis, ut infrà dum de scientia Dei cum D. Thoma dicemus.

Instabis: Intelligere Divinum includit etiam implicitè omnes alias perfectiones Divinas, inter quas non datur præcisio objectiva per modum excludentis & exclusi; sed tantùm formalis per modum impliciti & expliciti: Ergo etiam intelligere Divinum nostro modo concipiendi tam perfectè constituit naturam Divinam, quàm esse, quod solùm implicitè divinas perfectiones involvit.

Respondeo intelligere includere alias perfectiones divinas implicitè, non ex vi suæ lineæ formaliter; sic enim importat tantùm omnem perfectionem ordinis intellectualis; sed identicè, quia hoc ipso quod divinum est, consequenter omnem imaginabilem perfectionem implicitè importare debet, nullam excludere. Sicut processio amoris communicat Spiritui sancto naturam similem Patri, non quia amor est formaliter, sed quia est amor divinus. At verò esse

à se, & per se implicitè involvit omnem imaginabilem perfectionem, non identicè, quia Divinum est, sed per se, id est ratione sui formaliter. Nam cùm omnis perfectio imaginabilis sit aliquod ens, debet implicitè, & simul per se involvi in eo quod est per se esse, quia ens à se, & per se ens, omnem rationem, modum, & formalitatem ex propria & characteristica ratione transcendit, & pervadit, & ut aiebat Bernard. suprà, *si centum talia addas, non recessisti ab esse.*

Aliud argumentum solet fieri contra nostram sententiam, petitum ex generatione Verbi Divini. Sed in materia de Trinitate demonstrabitur, hanc objectionem nobis quamplurimùm favere. Vide ibi dicta, *tom.1. pag.115.*

Reflexio.

Præcipua Christianorum tepiditatis radix, imò & peccatorum omnium germana scaturigo est, quod de Deo altè non sentimus. Nullus enim esset adeò hostis sui, nullus tam duro saxeoque corde, qui non totis artubus contremisceret, si tantæ majestatis celsitudinem reverenti animo evolveret, & corde recogitaret. Si columnæ cœli, id est supremi spiritus, qui portant orbem, tam reverendæ Deitatis cogitatione tremunt; unde quæso in filiis hominum tanta cæcitas, stupor tantus, ut infinitæ magnitudinis Deum, quem Principatus adorant, & quo tremunt potestates, ipsi quotidianis excessibus vilipendant, & floccifaciant? Si attentè considerarent essendi plenitudinem, viderent in ea longitudinem dignitatis, latitudinem majestatis, sublimitatem potestatis, pro-

fundum judiciorum inscrutabilium sapientiæ investigabilis. Hæc verò contemplatus quis non paveat? Nam, ut ait Bernard. cap. ult. lib. de considerat. *Quid tam timendum quàm potestas, cui non potes resistere: quàm sapientia, cui abscondi non potes? Poterat minus timeri Deus alterutro carens. Nunc autem oportet perfectè timeas illum cui nec oculus deest omnia videns, nec manus potens omnia.* Hanc Divini numinis reverentiam concipies, si constitutivum naturæ divinæ à nobis assignatum, & nomen illud, *Qui est*, à Deo sibi impositum, mentis tuæ oculis jugiter obverfetur. Quia ut rectè docet D. Bonavent. in expositione illius versus Psalm. 118. *Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodivi legem tuam*, nomen illud Dei est *mirabile, horribile, & terribile.* Nam de eo dicitur Genes. 32. *Cur quæris nomen meum, quod est mirabile.* Et iterum Malach. 1. *Nomen meum horribile in gentibus.* Id est gentiliter viventibus. Et Deuter. 27. *Nomen ejus gloriosum & terribile.* Et Psalm. 110. *Sanctum & terribile nomen ejus.*

DISSERTATIO III.

De perfectionibus & attributis consequentibus esse divinum.

DEFINITUR communiter Attributum, *Ratio absoluta formaliter & necessariò in Deo existens, quæ ex modo intelligendi divinam naturam per modum proprietatis conse-*

quitur. Ita colligitur ex D. Damasc. *lib.* 1. *de fide*, *cap.* 12. Nam licèt non sit in Deo realis perfectionum multiplicitas repugnans ejus summæ unitati, tamen plures ei attribuimus ob diversos effectus quos sentimus. Unde rectè Bernard. in parv. serm. 36: *Deus licèt unus sit, & unum sit; tamen non sui varietate, sed animi nostri mutatione gustantibus nobis diversos videtur habere sapores; sapit enim timenti justitiam, & potentiam; sapit amanti bonitatem, & misericordiam*. Exordiendum est autem à divina simplicitate, quâ removentur à Deo omnes defectus creaturarum, quia in cognitione divinitatis priùs per remotionem imperfectionis procedendum est, & postea per affirmationem omnis perfectionis, ut dicemus explicando divina nomina.

CAPUT I.

De simplicitate & perfectione Dei.

HAnc utramque perfectionem meritò conjungimus, quia ut ait D. Thom. infrà citandus, simplicitas & perfectio se invicem comitantur; & eo aliquid est nobilius, quo simplicius. Unde fit

SPECVLATIO I.

In Deo admittenda est omnimoda simplicitas per exclusionem omnis materiæ, corporis, & compositionis cujuscumque, sive ex natura & supposito, vel persona; sive ex essentia & existentia, sive ex subjecto & accidentibus, sive ex genere & differentia.

HAnc divinam perfectionem summè commendant SS. Patres. Hilar. *Non enim ex compositis, atque inanimis Deus qui vita est, subsistit; neque qui virtus est, ex infirmioribus continetur; neque qui lux est, ex obscuris coaptatur; neque qui spiritus est, ex disparibus formatus est. Totum in eo quod est, unum est.* Aug. lib. 11. de ciu. c. 10. *Deus ideo simplex dicitur, quia quidquid habet, hoc est.* Bern. serm. 80. in Cant. *Deus hanc sibi vindicat miram singularemque suæ essentiæ simplicitatem, ut non aliud & aliud, non alibi quoque & alibi, sed ne modò quidem & modo inveniatur in eo: nempe in semet manens, quod habet, est; & quod est, semper & uno modo est: in eo & multa in unum, & diversa in idem rediguntur, ut nec numerositate rerum sumat pluralitatem, nec alterationem de varietate sentiat.*

Probantur simul omnes partes hujus asserti multimembris, quæ ex conditionibus primo enti assertis liquidò consequuntur. Si enim

Deus eſt primum ens, actus purus, neceſſarius, & perfectiſſimus, neceſſariò à ſe excludit imperfectionem materiæ, diſtinctionem partium tum quantitativarum, tum phyſicarum materiæ & formæ, quæ debent conjungi ab aliquo alio ente ſuperiori: removet etiam à ſe actus purus & neceſſarius omnem potentialitatem, imperfectionem, & contingentiam, quam importat eſſentia perfectibilis per exiſtentiam, natura ſuſtentabilis per ſubſiſtentiam, ſubjectum indigens accidentibus, & genus contrahibile & limitabile per differentiam, quam à ſuo conceptu excludit.

Confirmatur eleganti ratione D. Thom. lib. 1. cont. Gent. c. 18. *in quolibet genere tanto aliquid eſt nobilius, quanto ſimplicius, ſicut in genere calidi, ignis qui non habet aliquam permixtionem frigidi: quod igitur eſt in fine nobilitatis omnium entium, oportet eſſe in fine ſimplicitatis; hoc autem quod dicimus in fine nobilitatis omnium entium, dicimus Deum: nulla igitur compoſitio ei accidere poteſt.* Et licèt apud nos compoſita ſint meliora ſimplicibus in corporibus quæ debent ex diverſis integrari; tamen omnis forma tanto eſt perfectior, quanto eſt purior, & minùs alteri immixta: ſicut albedo tanto eſt perfectior, quanto minùs nigredini permiſcetur: calor ſimiliter, & generaliter inter illas formas ſubſtantiales illæ perfectiores ſunt, quæ minùs ſunt materiæ immerſæ.

Atque ex his confutati manent varii antiquorum errores, qui ponebant elementa mundi & virtutes in eis exiſtentes Deos eſſe, quia putabant Deum eſſe animam totius mundi, & ex hoc errore, ut ait D. Thom. *lib. 1. cont.*

*gent. cap.*27. idololatriam defendebant, dicentes totum mundum esse Deum, non ratione corporis, sed ratione animæ: quo supposito sequi opinabantur, quod mundo & partibus ejus non indebitè divinus cultus exhibebatur. Excluduntur etiam deliramenta Antropomorphitarum, qui Deum corporalibus lineamentis figurarunt: necnon & Manichæorum, qui quandam infinitam lucis substantiam per infinitum spatium distentam Deum existimabant. Quorum omnium errorum fuit occasio (ut observat D. Thom. cit. cap. 17.) quod de divinis cogitantes, ad imaginationem deducebantur, per quam non potest accipi nisi corporis similitudo; & ideo eam in incorporeis meditandis derelinquere oportet. Ex his etiam confunditur insania Davidis de Dinando, qui ausus est dicere Deum esse materiam primam. Contra quos omnes errores dicitur Joan. 4. *Spiritus est Deus:* & ad Rom. 1. *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur:* quæ enim non visu, sed intellectu conspiciuntur, incorporea sunt.

Objicies: Divinæ simplicitati obesse videntur mysteria SS. Trinitatis & Incarnationis; in primo enim admittitur Trinitas personarum, quam compati non potest summa & indivisa simplicitas; in secundo verò persona Christi est composita ex personalitate Divini verbi, & humanitate: quod autem venit in compositionem, non videtur actus purus simplicissimus. Ergo.

Respondeo: Neutrum mysterium officere divinæ simplicitati, ut suo proprio loco apparebit. Pro nunc sufficit notare doctrinam D. Thomæ *in 1. dist. 8. q. 1. art. 1. ad 4.* docentis, ideo tres personas non nocere divinæ simplicitati, quia non

faciunt compositionem, quam ut efficerent, deberent uniri inter se sub ea ratione, quâ distinguuntur, vel distingui sub ea ratione, quâ uniuntur: compositio enim est distinctorum unio: at personæ divinæ sub ea ratione quâ distinguuntur, non uniuntur; distinguuntur enim per relationes, quæ non uniuntur, sed opponuntur; uniuntur verò in essentia, à qua nullatenus distinguuntur. In mysterio verò Incarnationis Verbum Divinum non venit in compositionem per modum partis materialis, vel formæ inhærentis, quod diceret utique imperfectionem; sed per modum termini complentis, & perficientis humanitatem, quam portat verbo virtutis suæ; quod puram dicit perfectionem.

Dices: In Scriptura spiritus Dei dicitur multiplex, & omnibus mobilibus mobilior, ut patet *Sap.7*. Ergo Deus non est simplex spiritus.

Respondeo, spiritum Dei esse in se simplicissimum, sed in effectibus suis multiplicem, quod solùm intendit Scriptura, & peregregiè explicat Bern. serm.3. Pentec. *Verè multiplex spiritus, qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur, ut non sit qui se abscondat à calore ejus; siquidem conceditur eis ad usum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad fervorem. Ad usum quidem vitæ bonis & malis, dignis pariter & indignis communia bona abundantissimè tribuens, ita ut videatur hic discretionis limitem non tenere: & ingratus qui in his quoque beneficium Spiritus non agnoscit. Ad miraculum in signis & prodigiis, in variis virtutibus, quas per quorumlibet manus operatur: ipse est antiqua miracula suscitans, ut ex præsentibus fidem adstruat præteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gra-*

tiam sine propria utilitate largitur, tertiò infunditur ad salutem, cùm in toto corde nostro revertimur ad Dominum Deum nostrum. Porrò ad auxilium datur, cùm in omni colluctatione adjuvat infirmitatem nostram. Nam cùm testimonium perhibet Spiritui nostro, quod Filii Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad fervorem, cùm in cordibus perfectorum vehementiùs spirans, validum ignem charitatis accendit, ut non solùm in spe filiorum Dei, sed etiam in tribulationibus glorientur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem.

Reflexio.

Si Deus est pura mens, soluta, libera, & ab omni conceptione segregata, decet animum nostrum Deitatis imaginem mixtum nihil, concretum nihil, aut materiâ corporatum, quo cordis mundities contaminata maculetur, redamare. *Impuritas enim uniuscujusque rei* (præclara est D. Thom. 2.2. *quæst.7. art.2.* observatio) *consistit in hoc, quod rebus vilioribus immiscetur; non enim dicimus argentum esse impurum ex permixtione auri, per quam melius redditur, sed ex permixtione plumbi, vel stanni. Manifestum est autem, quod rationalis creatura dignior est omnibus corporalibus & temporalibus; & ideo impura redditur ex hoc, quod corporalibus se subjicit per amorem, à qua quidem impuritate purificatur per contrarium motum, dum scilicet tendit in id quod est supra se, scilicet Deum.* En verum modum adi-

piscendæ puritatis, & exprimendæ divinæ simplicitatis.

SPECVLATIO II.

Divina simplicitas excludit omnem omninò distinctionem actualem antevertentem operationem mentis; compatitur verò solam distinctionem rationis, fundatam in distinctione virtuali, seu eminentiali: quæ distinctio rationis non est præcisio objectiva, sed formalis, ita ut unum attributum importetur in conceptu alterius, non explicitè quidem, sed implicitè.

PRima pars non solùm colligitur ex Concil. Florent. asserente in divinis omnia esse unum, nisi ubi obviat relativa oppositio: & ex Rhemensi sub Eugenio III. omnem distinctionem actualem, contra Gilbertum Porretanum amandante: & ex Patribus *Specul. præced.* relatis. Sed ex prædictis primi entis conditionibus evidenter convincitur contra Scotistas Nam omnis distinctio actualis præveniens mentis operationem, quocumque nomine appelletur, divinam simplicitatem, puritatem actus, & infinitatem enecat: simplicitatem quidem, quia omnis actualis distinctio involvit compositionem, quæ

est rerum actu distinctarum unio: puritatem actus, quia essentia divina se haberet ad suas perfectiones, vel una perfectio ad alteram, sicut potentia ad actum, & sicut perfectibile ad perfectivum: infinitatem demùm divinæ essentiæ; illud namque infinitè perfectum non est, cui aliqua perfectio deest, vel pluribus à se distinctis eget ad suæ perfectionis integritatem. Unde præclarè dixit D. Dionys. omnem prorsus distinctionem eliminans, quod Deus est tam parvus, ut nihil sit (scilicet ex creaturis;) tam magnus, ut omnia sit (eminenter;) tam simplex, ut nihil possit ab illo adimi; tam plenus, ut nihil possit illi adjici.

Confirmatur sublimi discursu D. Bernardi, qui fuit unus ex præcipuis Patribus Concilii Rhemensis, *serm. 80. in Cant.* Recedant à nobis, recedant novelli, non Dialectici, sed hæretici, qui à magnitudine qua magnus est Deus, Deum non esse impiissimè disputant. Divinitate, inquiunt, Deus est; sed Divinitas non est Deus. Forsitan non dignatur Deus esse quæ tanta est, ut faciat Deum? Sed si Deus non est, quid est? Aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Equidem non das, Deum esse (cùm admittatur distinctio actualis ab adversario.) Sed ne nihilum quidem, ut opinor, dabis, quam usqueadeò necessariam Deo esse fateris, ut absque ea Deus esse non possit. Quod si aliquid est, quod non est Deus, aut minor erit Deo, aut major, aut par: at quomodo minor, quâ Deus est? Restat ergo ut aut majorem fatearis, aut parem: sed si major, ipsa est summum bonum, non Deus; si par, duo sunt summa bona, non unum. Quod utrumque Catholicus resu-

git sensus. Qui discursus potest aliis attributis applicari: v. g. omnipotentia si distinguitur à Deo, vel est major, vel minor, vel par: non minor, cùm sine ea Deus non esset omnipotens, & omnipotentia infinita nihil se majus agnoscat: si major, ipsa est Deus, & summum bonum: si par, duo sunt summa bona.

Secunda pars explicatur & probatur. Licèt in Deo unica sit simplicissima perfectio, illa tamen est virtualiter multiplex, & æquivalet pluribus perfectionibus realiter distinctis in creaturis: Ergo distinctio rationis, quam concipimus in divinis attributis, habet fundamentum non solùm in imperfectione intellectus nostri, qui illa apprehendit ac si essent distincta, sed etiam in ipso Deo pro hoc statu cognito, cujus eminentia dat nobis occasionem plura ei attribuendi. Dico, *pro hoc statu cognito*, quia Beati intuentes divinas perfectiones, eas per rationem non distingunt, cùm intuitivè videant essentiam ut in se est.

Atque per hanc distinctionem virtualem solvuntur omnes difficultates & objectiones, quæ contra divinam simplicitatem opponi possent, & tollitur omnis apparens contradictio, quæ subinferri videtur. Nam quod intellectus paternus generet Filium, non voluntas; quod essentia sit communicabilis, persona incommunicabilis; quod justitia puniat, misericordia non puniat, sed parcat; hæc aliaque similia præoccupantur & concordantur distinctione illa eminentiali, quæ totum id præstat quod realis distinctio efficeret. Sicut eadem anima rationalis æquè benè gradum vegetativum, sensitivum & rationalem confert, ac præstarent tres animæ

realiter distinctæ, quibus una rationalis æquipollet. Sic ergo infinitas divinæ essentiæ diversa & opposita præstat, quæ à diversis effici solent; quæ enim in inferioribus dispersa sunt, in superioribus, maximè verò omnium supremo Deo unita subsistunt. Quam sanè eminentiam Divinitatis ipsa Scriptura indicat, *Sap.* 7. in qua spiritus divinæ sapientiæ dicitur unicus, & multiplex: multiplex, propter cumulum perfectionum, quibus adornatur: unicus, ob simplicitatem, quæ omnes illas perfectiones identificat.

Tertia pars, nimirum quod etiam admissa distinctione virtuali inter divinas perfectiones, non detur præcisio objectiva, sed tantùm formalis, est contra nonnullos, qui licèt negent præcisiones objectivas in creatis, putà gradus metaphysicos, quales sunt animal & rationale, & solas formales admittant; in divinis tamen præcisiones objectivas astruunt. Thomistæ verò è diametro eis opponuntur; nam in creatis præcisiones objectivas, in divinis verò solas formales admittunt.

Et hoc probatur, & simul explicatur: Tunc datur præcisio objectiva inter duas formalitates, quando una perfectè cognoscitur, nullatenus cognitâ aliâ; tunc datur formalis, quando dum cognoscitur una, alia quoque cognoscitur, non explicitè, sed implicitè: Atqui non potest cognosci unum attributum divinum, quin implicitè cognoscantur alia: Ergo inter divinas perfectiones non daur præcisio objectiva, sed formalis. Probatur minor: Quodlibet attributum, si concipiatur ut divinum, non potest non concipi ut actus purus, ut ens à se, & infinitum, &

quocumque alio pacto cognoscatur, non cognoscitur ut divinum: Atqui de ratione actus puri est, quod non sit perfectibilis per ullum aliud ad quod sit in potentia, sed debet concipi ut numeris omnibus perfectus, licèt tota perfectio non explicetur; de ratione entis à se, & infiniti est ita importare omnem perfectionem entis, ut nihil possit ei addi: Ergo non potest cognosci unum attributum divinum, nisi aliis implicitè cognitis. Sicut enim in transcendentibus unum ita imbibitur in alio, verbi gratiâ verum in bono, ut distinguatur ab illo per rationem, non omninò abstrahendo vel excludendo à suo conceptu, sed non exprimendo: ita in attributis divinis.

Declaratur, & clariùs explicatur hæc difficultas. Cognosci quidem potest misericordia sine justitia, intellectus sine voluntate: Sed nequit concipi misericordia ut divina, quin implicitè in ea involvantur justitia, sapientia, cæterarumque divinarum perfectionum ornatus; quia misericordia ab his perfectè & objectivè præcisa non est misericordia divina. Ex quibus perspicuè intelliges differentiam inter attributa divina, & gradus, sive perfectiones creaturarum. Nam inter animal & rationale, v. g. mirum non est quod detur præcisio objectiva, cùm unus gradus comparetur ad alium ut potentia ad actum, neuter sit actus purus, neuter infinitus; unde inter animal & rationale datur distinctio virtualis diversæ rationis ab ea quam in Deo admittimus; prima enim est per modum actus & potentiæ, estque fundamentum distinctionis rationis per modum excludentis & exclusi; secunda verò, seu divina est per modum actus puri.

ficque fundat solùm distinctionem rationis penes implicitum & explicitum. Ex quo fit, quod licèt detur distinctio rationis inter divina attributa, non tamen datur in Deo compositio generis & differentiæ, quia genus est in potentia ad differentiam, quam à suo conceptu excludit; una autem perfectio divina aliam implicitè includit.

Reflexio.

Si spiritus est Deus, adeoque purus ut nullam nedum in se, sed nec in suo conceptu objectivo divisionem, vel rationis compositionem patiatur. Igitur eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare, ut colligit ipsemet Salvator, *Joan.* 4. Parum sanè utilis est actuum externorum quàmlibet fulgida species, nisi ab interno pietatis spiritu intus concepta foris nascatur: *Spiritus* enim *est qui vivificat*. Joan. 6. *Et omnis gloria filiæ regis ab intus*. Ps. 44. Sanè sicut natura in corporis humani structura ab internis partibus corde & hepate exorditur: ita omnis qui vult esse nova in Christo creatura, ab interiori homine renovando incipere necessum habet. Absque hoc renasci minimè potest, dicente Veritate, Joan. 3. *Quod natum est ex carne, caro est; & quod natum est ex Spiritu, spiritus.* Quod si quæras cum Nicodemo, *quomodo possunt hæc fieri?* Respondet Chrysologus serm. 116. *Non nati tales, tales poterunt inveniri, non manendo quod nati sunt, sed quod renati sunt permanendo. Discutiatur à sensibus caligo tota pompæ sæcularis, abjiciatur à mentibus mundanæ cupiditatis illusio, tota sanctitas animæ custodiatur & corporis, ut imago Creatoris nostri* (qui spiritus est) *floretur, & clarescat in novis.*

SPECVLATIO III.

Admittenda est in Deo summa & illimitata perfectio, ratione cujus omnes creatas perfectiones vel formaliter, vel eminenter præcontinet.

HUjus veritatis pleni sunt omnes Scripturarum & Patrum libri. Psalm. 41. *Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis.* Per magnitudinem autem intelligitur perfectio, quia juxta regulam ex August. desumptam *lib. 6. de Trin. cap. 8.* in his quæ non mole magna sunt, hoc est majus esse, quod melius & perfectius esse. Notat verò S. Thom. tum *hic*, tum *lib. 1. con. gent. c. 18.* quod licèt nomen perfectum quantum ad primam nominis impositionem & originem Deo attribui non possit, quia impositum est ad significandum id quod est totaliter factum; per quandam tamen nominis extensionem perfectum dicitur non solùm quod factum pervenit ad actum completum, sed etiam quod est in actu completo absque omni factione, & sic Deum perfectum esse.

Probatur: Deus est suum esse, & actus purus, simplicissimus, irreceptibilis, & incontrahibilis per aliquam differentiam: Ergo omnem in se debet habere perfectionem possibilem; si enim aliqua careret, per illam posset perfici, per

illam contrahi, & cum illa componi: ergo omnes omninò perfectiones in se præhabet, & ut ait D.Dionys.*de divin.nom.c.*5. Deus non quodammodo est existens, sed simpliciter & incircumscriptivè totum esse in seipso accipit, & præaccipit: sicut si daretur corpus immensum & infinitum, intra sui ambitus amplitudinem interminatam omnia spatia comprehenderet.

Confirmatur alia ratione D.Thom. Deus est prima rerum omnium causa, & creatarum perfectionum fons. Ergo in ipso præexistunt rerum omnium perfectiones, vel formaliter, vel eminenter: formaliter quidem, si sint perfectiones simpliciter simplices, quæ in suo conceptu nullam dicunt imperfectionem, & definiuntur communiter post Anselm. in Monol. cap. 14. *meliores ipsa quàm non ipsa*, ut sapientia, justitia & hujusmodi: eminenter verò, si sint perfectiones secundùm quid, quæ licèt aliquam importent perfectionem, non tamen puram, sed involutam & admixtam multis defectibus; ut esse equum, leonem, hominem, quæ eatenus in Deo sunt, quatenus eminenter in eo continentur, & ab eo possunt produci; sicut virtus calefactiva est eminenter in Sole, qui æquè adurit, ac si formaliter incalesceret.

Dices: Si perfectiones simpliciter simplices, quæ in creaturis dispersæ sunt, formaliter inveniantur in Deo: Ergo creatura similis erit Creatori, & è contra, quod repugnat Scripturæ dicenti, Isai. 40. *Cui similem fecistis Deum?* Et Psal. 54. *Deus quis similis erit tibi?* Quasi diceret, *Nullus.*

Respondeo, id non sequi, quia ad veram & propriam similitudinem requiritur æqualitas

perfectionis: In Deo autem perfectio invenitur cum infinito excessu. Unde creata perfectio non potest dici plenè similis Deo, sed deficienter divinas perfectiones adumbrans. Multò autem minùs debet Deus dici similis creaturæ, quia divina perfectio est mensura, & exemplar creatæ, quæ est tantùm derivatio, & radius divinæ bonitatis, exprimens etiam cum multis defectibus archetypum, qui non solet dici similis imagini.

Quæres primò: Utrum tanta sit divina perfectio, ut creaturæ omnes cum Deo non sint aliquid perfectius quàm Deus solus?

Respondeo affirmanter, contra Durandum: & probatur. Deus in amplissimo suo sinu comprehendit omnes perfectiones creatas, etiam individuales, vel formaliter, vel eminenter, ut jam diximus; & omnis creatura, quantumvis licèt numeris omnibus absoluta, nihil addit supra divinam excellentiam, quàm dependentiam, limitationem, & defectum: Ergo sicut punctum additum lineæ, instans æternitati, umbra corpori non faciunt quid perfectius: ita tota rerum etiam possibilium universitas Deo nihil addit, sed solùm adumbrat deficienter perfectionem Dei infinitam. Unde dicit Isai. c. 40. *Ecce gentes, quasi gutta situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt, omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.* Et egregiè August. tract. 11. in Joan. *Si fueris sine Deo, minor eris; si fueris cum Deo, major Deus non erit: non ex te ille major, sed tu sine illo minor; reficieris, si accesseris; deficies, si non accesseris.*

Quæres secundò: Utrum divina illa perfectio sit imitabilis.

Respondeo etiam affirmativè, ut traditur Matth. 5. *Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* Et ut non credatur Christus Dominus ad solos Apostolos loquutus, addit Marc. 13. *Quod autem vobis dico, omnibus dico.* Hac de causa docent Patres, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum, ut eum moribus imitetur, cujus naturam exprimit. S. Leo serm. 1. de jejun. *Invenimus hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset auctoris, & hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quodam speculo divinæ bonitatis forma resplendeat.* Et D. Ambros. *Fecit* (Deus) *hominem rationis capacem, imitatorem sui, virtutum æmulatorem, cupidum cœlestium gratiarum.* Peccavere Angelus & Adam, quia divinæ naturæ excellentiam superbo ambitu æmulari voluerunt. Utinam ad sanctitatis perfectionem æqualiter aspirassent & nequaquam cecidissent,

Ratio hujus veritatis est multiplex: tum quia ideo Christiani in Baptismate ad novam vitam renascimur, in Confirmatione pleniori Spiritus sancti effusione roboramur, in Eucharistia cœlesti pascimur cibo, ut supernaturalem vitam degentes divinos mores nostris in gestibus exprimamus: tum quia per gratiam diffusam in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, *filii Dei nominamur & sumus*, Joan. 1. quod ut impressum mentibus, & nusquam obliterandum maneret, voluit Salvator omnes orationes nostras ab hac voce exordiri, *Pater noster*. Filius autem paternam imitari perfectionem, nisi sit degener, tenetur. Unde Chrysol. serm. 68. *Qui se filium Dei credit, actibus, vita, moribus, honestate tanto generi respondeat.* Quam rationem tangit Christus, *Estote*

perfecti

perfecti sicut Pater. Et Apost. Eph. 5. *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi.*

Reflexio.

Licèt omnia creata opera in numero, ordine & mensura producta, perfecta sint, & Deo ipso attestante, valde bona; signanter tamen de homine dicit Scriptura, quod fecit illum *ad imaginem & similitudinem Dei.* Ubi præpositio *ad*, ut ingeniosè observat D. Thom. *1. p. q. 91. art. 1.* accessum quendam significat qui competit rei distanti; ut nimirum non se statim perfectum credat homo ac natum, sed assiduo piorum actuum motu se divinam similitudinem obtenturum speret; aliàs se multùm distare arbitretur, quia ut ait August. lib. de vera innoc. c. 91. & lib. 9. de Civit. cap. 16 *non locis, sed actionibus, aut longinqui, aut proximi sumus.*

Methodus autem imitandi divinam perfectionem non est illa, quam sequuntur impii, de quibus August. lib. 2. conf. c. 6. *Perversè te imitantur qui longè se à te faciunt, & extollunt se adversum te.* V. g. superbi & turgidi æmulantur Dei majestatem; avari plenitudinem & felicitatem; tyranni dominium, & sic de aliis. Sed tunc verè imitamur eam, si actus virtutum, quæ divinarum perfectionum imagines sunt, eliciamus. Sic actibus fidei, prudentiæ spiritus, orationis, Dei scientiam & sapientiam exprimimus: actibus charitatis in proximum, divinæ misericordiæ & liberalitatis æmulatores sumus: actibus ingenuæ sinceritatis, castitatis, pudoris, divinæ veritati, puritati, & simplicitati conformamur. Inspice ergo & fac secundùm exemplar quod tibi monstratum est.

CAPVT II.

De bonitate & pulchritudine Dei.

QVia bonitas entitatis perfectionem comitatur, & pulchritudo est splendidus bonitatis radius, consequenter agimus de bonitate & pulchritudine divini Numinis.

SPECVLATIO I.

In Deo est summa & omnimoda bonitas.

HAnc veritatem millies inculcat Scriptura. Psalm.72. *Quàm bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde.* Psalm. 135. *Confitemini Domino quoniam bonus.* Thren.3. *Bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum.*

Probatur: Bonitas non solùm consistit in integritate & perfectione, quæ in Deo illimitata est, sed etiam in convenientia cum appetitu; bonum enim est id quod omnia appetunt, ut ait Philos. 1. Eth. Sed hoc maximè competit Deo, qui non solùm est plenus sibi, sed etiam superplenus nobis, ut phrasi D. Bernardi utar; omnia ad se allicit, tanquam centrum, ad quod ingenito pondere tendunt universa, præsertim ra-

tione prædita, quæ ab eo fluxerunt. Ergo Deus est summè bonus, imò ipsum summum bonum, & bonum per essentiam; quia ejus bonitas à nullo alio pendet, sicut omnis creata bonitas, quæ est effluxus divinæ: unde & Deus dicitur omnis boni bonum, quia est omnis boni creati causa, tum efficiens, tum finalis, tum exemplaris; non tamen formalis, quia creaturæ habent internam bonitatem sibi propriam, licèt à Deo effusam, juxta illud August. *Bonum hoc, & bonum illud; tolle hoc, & tolle illud, & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum videbis, non alio bono bonum, sed omnis boni bonum.* Nempe quia rerum creatarum bonitas est effusio divinæ, sicut ea quæ calefacit ignis, uno eodemque calore calefiunt, sed singuli calorem suum, quo formaliter denominantur, in se habent.

Confirmatur. Dicitur communiter ex Dionys. *lib. de div. nom. c. 4.* quod bonum est sui diffusivum; non enim esset appetibile, nisi posset sese diffundere. Quod explicat idem Sanctus per exempla superiorum erga inferiora, inferiorum erga superiora, æqualium erga æqualia, quæ sibi invicem ex appetitu & amore boni communicant, vel alia aliis provident, vel aliis alia se submittunt, ut se mutuò juvent: & Philosophus docet, quod signum perfectionis alicujus est, quod possit sibi simile producere. Atqui esse sui diffusivum maximè convenit Deo; ut enim ait idem Dion. *Vt Sol eo ipso quod est, omnia illustrat quæ lumen pro suo modo capere possunt, sic ipsum bonum per se totius bonitatis radios emittit.* Quæ divina profusio apparet tum in emanationibus internis, tum in productionibus externis in quadruplici ordine, naturæ, gratiæ, gloriæ, &

unionis hypoſtaticæ, de qua ultima ait Apoſt. ad Tit. 2. *Apparuit benignitas Salvatoris noſtri Dei*: quia (ut expendit Bern.) *non potuit ampliùs declarari, neque abundantiùs exprimi, neque evidentiùs commendari.*

Reflexio.

Meritò concludit Anſelm. cap. 25. proſol. *Cur ergo per multa vagaris homuncio, quærendo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama unum bonum, in quo ſunt omnia bona, & ſufficit.* Terrena dici non poſſunt bona, quæ habentem bonum non faciunt. Illum ergo ſolùm appetamus, de quo ſcriptum eſt: *Nemo bonus, niſi ſolus Deus, cui appropinquare clareſcere eſt, quem timere gaudere eſt, cui ſervire regnare eſt*, ut benè D. Proſper *epiſt. 4. ad Dem. c. 4.* Sed diligenter obſervandum cum Bern. paucos ſola Dei bonitate moveri, quæ ſola tamen debet amari. Pauci confitentur Domino quoniam bonus, quibus dirigi poteſt illud Davidis improperium, *Confitebitur tibi dum benefeceris ei.* Audiamus Bern. epiſt. 11. *Eſt qui confitetur Domino, quoniam potens eſt, & eſt qui confitetur, quoniam ſibi bonus eſt, & item qui confitetur, quoniam ſimpliciter bonus eſt. Primus ſervus eſt, & timet ſibi: ſecundus mercenarius eſt, & cupit ſibi: tertius filius, & defert patri.*

SPECVLATIO II.

In Deo etiam est illibata bonitas moralis, seu sanctitas.

ITa tradunt Scripturæ. Exod. 15. *Magnificus in sanctitate.* Psalm. 144. *Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur.* Et omnes Angeli incessabili voce proclamant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus:* quod trisagion ex Isai. *cap.6.* desumptum est. Et sanè nomen illud adeo augustum est, ut dæmonibus Christo blandiri volentibus, ne ejicerentur ab obsessis, & hæc verba usurpantibus, Marc. 1. *Scimus quia Sanctus Dei es*, Salvator silentium imposuerit, quòd indignum foret tam sacrum nomen ab immundis spiritibus proferri, quod solis Seraphim concessum est, ut observat D. Cyril. citatus *in cat. D. Thom.*

Probatur ratione D. Thom. 2. 2. *q.*81. *art.*8. Aliquid potest dici sanctum tripliciter: *primò* ratione munditiæ; ἅγιος enim idem est ac sine terra, unde communiter sanctitas dicitur, *ab omni labe intemerata puritas:* secundò accipitur pro stabili firmitate in bono; dicitur enim Sanctum, quasi lege sancitum: *tertiò* sumitur pro summa conjunctione & applicatione ad res divinas. Atqui hæc omnia eximiè in Deo reperiuntur; est enim *primò* purissimus actus immaterialis, & Spiritus mundissimus: *secundò* est firmissimus, & immutabilis in amore boni, quod ita redamat, ut si contingat aliquem meritis copiosissimis ornatum in unicum peccatum mortale labi, meritorum oblitus, æternis eum addicat suppliciis: *Denique* est sibi

conjunctissimus, cùm sit sua regula indefectibiliter operans in ordine ad suam gloriam. Unde dicitur Psalm. 144. *Sanctus in omnibus operibus suis*. Ergo vera est in Deo sanctitas, imò & plenitudo sanctitatis per essentiam. Unde Origen. *Possunt multi sancti fieri, sicut mandatum Dei dicit Levit. 19. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*: sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat, esse sanctus non potest sicut Dominus; quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor; ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator; ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector, & ideo non est sanctus sicut Dominus, 1. Reg. 2.

REFLEXIO.

Hujus divinæ sanctitatis æmulationem disertè præcipit Scriptura: *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra*. Et, *Sequimini sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*. Quâ igitur ratione securi sunt, qui aiunt se nolle quidem vitam flagitiis atrocioribus coinquinatam, & veluti in profunda vitiorum voragine immersam degere; sed minimè ad eximiam contendere sanctitatem, quâ plenè cumulatéque se totos devoveant Deo; qui tamen totum cor, totam animam, totas vires sibi præcipit ancillari. Sic loquentibus opponi debet Sanctorum exemplum, & illud egregium Tobiæ dictum: *Nolite ita loqui, quoniam filii sanctorum sumus*. Tob. 2. Pudeat audire Ethnicum Platon. *dial. de Sanct.* quod sanctitas est scientia Deo dandi, & ab eo petendi: id est, ut exponit Ficinus, ut aliquis sanctus sit, necesse est ut sicut Deum sibi dari petit, ita totum se Deo dedat, mutuâ inter Deum & hominem mercaturâ.

SPECVLATIO III.

In Deo quoque invenitur egregia, & elegantissima pulchritudo.

PRobatur: Pulchritudo est excellens gradus bonitatis summè placens intuentibus; pulchritudo enim supponit bonitatem. Unde antiqui, ut refert Cælius Rhodiginus, aiebant bonitatem esse in centro, & pulchritudinem in circumferentia; quia fundamentum pulchritudinis est bonitas, sicut pulchritudo est perfectio, complementum, & corona bonitatis: hæc est semen, illa flos; ista radix, illa ramus; hæc fons, & illa fluvius: & Aristoteles aiebat, pulchritudinem esse *litteras commendatitias naturæ*; quia sicut epistola commendatitia dat testimonium meriti & bonitatis personæ, sic natura perfectionem & bonitatem internam pulchritudine attestatur. Et D. Thom. *hîc, q.5. art.4. ad* 1. ait, quod pulchrum & bonum in subjecto sunt idem, quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam; sed ratione differunt: nam bonum propriè respicit appetitum; est enim bonum quod omnia appetunt: pulchrum autem respicit vim cognoscitivam; pulchra enim dicuntur, quæ visa placent. Sed Deus est ipsa bonitas per essentiam: Ergo habet pulchritudinem infinitam.

Confirmatur: Pulchritudo, teste Augustino, est partium congruentia cum quadam coloris suavitate. Unde sic proportionaliter dicere possumus, quod divina pulchritudo sita est in œco-

nomia divinarum perfectionum, quarum tanta est harmonia, splendor, & consonantia, ut summè placeat videntibus: Atqui in Deo est summus ille perfectionum fulgor & harmonia; nam licèt in Deo sit realiter unica simplicissima perfectio, tamen eminenter continet infinitas, quas cum fundamento potest intellectus noster discernere, & unam ex alia mira connexione comprobare. Summè etiam placet hæc divina perfectio, tum contemplantibus illam in hac vita, juxta illud Cant. 1. *Ecce pulcher es, dilecte mi, & decorus*: tum maximè facie ad faciem videntibus eam, qui tam suaviter ea alliciuntur, ut eis semper nova appareat; & ideò dicitur 1. *Petr.* 1. quod Angeli desiderant eam semper prospicere, quia nullum generat fastidium, vel tædium hæc micantissima pulchritudo, sed semper incitat & inflammat appetitum. Ergo.

Confirmatur iterum: Ideò mundus iste dicitur pulcher, unde græcè dicitur, κόσμος, seu ornatus & formosus, quia constat tribus. *Primò* quælibet pars universi habet sibi debitam perfectionem; nam Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Secundò, in mundo est mira varietas perfectionum, quæ summè arridet. *Tertiò* inter partes universi est maxima concordia, ordo, & connexio. Atqui in Deo hæc eminentiùs resplendent: in primis quodlibet attributum est infinitè præcellens, nec eo potest esse aliquid melius, aut cogitari perfectius: deinde in Deo est varietas virtualis, quia simplicissima Dei perfectio æquipollet infinitis creatis, quæ possent excogitari: demùm illæ perfectiones in divina eminentia mirè concordantur, ut justitiæ misericordia non obsit, non

adverſetur immutabilitati libertas, unitatem trinitas compatiatur. Igitur Deus qui produxit mundum pulchrum, pulchrior ipſe dicendus eſt, juxta illud Boëtii: *Pulchrum pulcherrimus ipſe, mundum mente gerens, ſimilique ab imagine formans.*

Confirmatur, & magis illuſtratur præclarâ inductione. Novem poſſunt diſtingui in univerſo pulchritudines. *Prima* eſt corporalis, quæ ſplendet in Sole, ſtellis, elementis, metallis, margaritis. *Secunda* eſt vegetativa, quæ collucet in plantis, floribus, arboribus, fructibus, quæ potentiâ nutritivâ, augmentativâ, & generativâ ornantur, tot colorum varietate pinguntur, ſaporibus condiuntur, odorum ſuavitatibus dulceſcunt. *Tertia* eſt ſenſitiva, organis inſtructa, quinque ſenſibus prædita, veluti totidem nuntiis & rerum interpretibus, in capite veluti in arce ad omnes uſus collocatis, & denique potentiis internis locomotivâ, cogitativâ, memoriâ, aliiſque vigens. *Quarta* eſt pulchritudo humana, corpore ad cœlum ſublimiter erecta, anima rationali, ſpiritali, intellectivâ, liberâ, totius univerſi domina coruſcans. *Quinta* eſt Angelica, qua cœleſtes ſpiritus ab omni materia immunes, ſpeciebus rerum omnium congenitis referti intelligunt ſine diſcurſu, liberè volunt ſine inconſtantia, primæ bonitatis ſpecula munda, divinæ ſimilitudinis ſignacula, *pleni ſapientiâ, & perfecti decore ſunt à die conditionis ſuæ*, ut dicitur Ezech. 28. *Sexta* eſt pulchritudo ſupernaturalis corporum glorioſorum Solis micantiſſimos radios ferè in immenſum excedentium. *Septima* eſt pulchritudo gratiæ & virtutum infuſarum, quibus homo divinæ factus

consors naturæ, est veluti Deus contractus, juxta illud Psalm. 31. *Ego dixi, Dii estis. Octava* est pulchritudo gloriæ, quâ Beati amicti lumine sicut vestimento, similes sunt ei quem vident, sicuti est 1. *Ioan.* 3. & revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformantur à claritate in claritatem. 2. *Cor.* 3. *Nona* est divina pulchritudo, quæ cæteris omnibus eo longissimè antecellit, quo est pulchritudo per essentiam, immutabilis, & cæterarum omnium exemplar, finis, & principium.

REFLEXIO.

Hæc cùm ita sint, exclamare licet cum Aug. lib. 10. conf. c. 27. *Serò te amavi pulchritudo tam antiqua, & tam nova, serò te amavi.* Si amor, juxta definitionem Platonis nihil est aliud quàm *desiderium pulchritudinis*: eritne cor tam saxeum, quod non rapiat divinæ pulchritudinis lepos suavissimus? Imitari etiam divinam illam pulchritudinem morum venustate congruit. Eam verò amore potissimùm exprimimus, ut apposite idem August. *tom. 9. tract. 9. in epist. 1. Ioan.* dixit: *Anima nostra fœda est per iniquitatem, amando Deum pulchra efficitur. Qualis est qui reddit pulchrum amantem? Amavit nos prior qui semper est pulcher; & quales amavit, nisi fœdos, & deformes? non ideo tamen ut fœdos dimitteret, sed ut mutaret. Quantum in te crescit amor, tantum in te crescit pulchritudo; quia ipsa charitas est animæ pulchritudo.*

DISSERTATIO IV.

De modo perfectionis Divinæ.

EXPLICATA divinâ perfectione & bonitate, indagandus est modus ejusdem perfectionis, in hoc præsertim positus, quod nullius terminis, nec locorum spatiis claudi possit.

CAPVT I.

De infinitate & immensitate Dei.

PVlchrè & verè dixit Cajetanus, Deum esse ens, *infinitis modis infinities infinitum, in perfectionibus infinitis.* Unde infinitas maximè conducit ad explicandum modum divinæ perfectionis: sit ergo

SPECVLATIO I.

Deus infinitus est, ejusque perfectio nullis limitibus clauditur, nec circumscribi potest: & hac perfectio est ita illi propria, ut nullum aliud sit infinitum creatum; sed nec esse possit.

PRimam partem docent sacræ litteræ. Psalm. 144. *Magnitudinis ejus non est finis.* Baruch 3. *Magnus est, & non habet finem.* Imò ut observat D. Thom. 1. *contr. gent. cap.* 43. *n.* 11. Huic veritati attestantur antiquissimorum Philosophorum dicta, qui omnes posuerunt primum rerum principium infinitum, quasi ab ipsa veritate coacti.

Probatur: Deus est actus purus & simplex, habens esse irreceptum & irreceptibile in subjecto. Ergo caret omni principio limitativo, tum materiali, hoc ipso quod non recipitur in materia, vel subjecto; tum formali, cùm actus purus sit incapax ulterioris perfectionis: solùm autem illud finitum dici potest, quod vel limitatur per subjectum, vel caret aliquo, quo ulteriùs perfici potest. Quibus si addas Deum esse ens à se, omninò ab alio independens, planum erit, nullos in Deo posse concipi limites, nec intrinsecos, nec extrinsecos, à causa externa, à qua pendeat, præfixos.

Confirmatur duplici alia ratione D. Thom. *loco cit. cont. Gentes.* Prima est: Deus est illud, quo nihil melius esse, aut excogitari potest, cùm sit summum bonum, ens per essentiam, & cumulus omnis perfectionis. Sed si Deus esset finitus, posset aliquid concipi eo perfectius & melius. Igitur infinita est Dei perfectio. Secunda sic formatur: Talis est essentia, qualis est virtus, cùm unumquodque agat per suam formam quæ vel est essentia, vel pars essentiæ, & generaliter operari sequitur semper esse. Sed virtus Dei est infinita, ut apparet ex creatione rerum, quas ex nihilo extraxit; unumquodque enim agens tanto virtuosius est in agendo, quanto potentiam magis remotam ab actu in actum reducit, sicut majori virtute opus est ad calefaciendum aquam, quàm aërem: Illud autem quod omninò non est, est infinitè distans ab actu: Igitur si mundus factus est, postquam omninò priùs non erat, oportet factoris virtutem esse infinitam: Ergo essentia quoque illius infinita est.

Secunda pars, quæ asserit, de facto non dari infinitum creatum, neque in quantitate, seu extensione, neque in multitudine, neque in qualitate, colligitur ex Scriptura; dicitur enim Sap. 12. Quod omnia facta sunt *in numero, pondere, & mensura.* Et certè id convincunt rationes D. Thom. *q.* 7. ubi solùm intendit, non dari actu infinitum, nec posse dari de potentia ordinaria, contra antiquos Philosophos, qui illud de facto admittebant. In primis non datur substantia infinita, quia omnis creatura habet perfectionem limitatam certis terminis; nec ulla est in mundo, quâ perfectiorem ex suis thesauris extrahere non possit divina potentia.

Non datur etiam infinita multitudo, vel magnitudo. Tum quia hæc esset contra ordinem universi, qui exigit ut una creatura seipsam alteri communicet, superior inferiori. Quod naturale commercium prorsus cessaret, si infinita multitudo, vel magnitudo, quæ pertransibilis non est, percurrenda foret. Tum quia omne quod producitur, *clauditur sub certa intentione creantis*, ut ait Sanctus Thomas, id est, agens fertur ad effectus determinatos, propter certum finem, ut vitetur universi confusio.

Accedit, quod videmus omnem multitudinem, quantacunque sit, esse in aliqua specie numeri; nulla enim datur absolutè innumerabilis, si non in se, ut arenæ maris, quas computare non possumus, tamen absolutè ab Angelo numerari possunt: omnis autem species numeri est finita, cùm sit multitudo mensurata per unum, seu per unitatem sæpiùs multiplicatam. Deinde, omne corpus, quod sensibus experimur, vel ratione cognoscimus, & mobile, vel motu locali, vel motu alterationis, habet superficiem & figuram: corpus autem infinitum est immobile, cùm repleat omnia spatia, & careat superficie. Denique cùm omnis substantia creata sit finita, necessariò fatendum est, omne accidens illius, sive sit quantitas, sive sit qualitas, esse finitum; quando enim radix est limitata, rami non possunt esse infiniti; nec illimitatus effectus potest à causa limitata emanare.

Hæc sunt rationes, quas tradit D. Thom. quæ solùm evincunt, non dari, vel posse dari de potentia ordinaria infinitum quodcumque: an verò de potentia extraordinaria produci possit, non quærit S. Doctor, ut patet tum ex ejus verbis,

tum quia rarò difficultates de potentia extraordinaria resolvit. Unde non est quod immoremur in illis rationibus vindicandis ab instantiis, quas accumulant Neoterici quidam, sed non adverterunt intendisse solùm D. Thomam, non posse dari infinitum de potentia Dei ordinaria, quamvis nonnullam rationem afferat, quæ absolutam repugnantiam suadet, ut statim dicetur.

Tertia itaque pars, quæ asserit, omne infinitum creatum implicare contradictionem, sic ostenditur: primò, quod repugnet dari creaturam infinitam in ratione entis, facile probatu est; nam omnis creatura, quàmlibet perfecta, constat genere & differentia, seu ratione communi, & propria: per rationem autem propriam determinatur ratio communis ad certam perfectionem, per quam differt ab aliis, atque adeo non comprehendit totam perfectionem sub ratione communi contentam: Ergo finitam. Et certè illa substantia infinita in ratione entis deberet habere proprietates infinitè perfectas, sicque deberet habere infinitam sapientiam, potentiam: quid ergo illi deesset, ut Deus esset? Ergo nulla dabilis est substantia, quæ non sit finitæ perfectionis, & quâ non possit dari perfectior. Quorum omnium radix est, quia omnis creata perfectio est expressio, participatio, & veluti radius divinæ bonitatis, quæ à nulla creatura exæquari potest, sed ab ea infinitis distat intervallis: Ergo nulla potest dari tam perfecta, & Deo similis, quin possit dari perfectior, & Deo assimilatior.

Quod verò etiam repugnet infinita multitudo, magnitudo & intensio qualitatis, probari

ſolet in Philoſophia; unde ſolùm in præſenti paucis rem conficiemus, ad intellectum doctrinæ D. Thomæ. Sic ergo argumentor: Poſitio cujuſcumque illius triplicis infinitatis deſtruit præcipua evidentiora principia lumine naturali nota, nimirum: Omne totum eſt majus ſua parte: Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe: Res non poſſunt multiplicari, niſi per creationem, vel generationem: Potentia Dei eſt infinita, & inexhauribilis. Primum quidem deſtrueretur; nam ſi daretur infinita multitudo, vel magnitudo, vel intenſio gradualis, tot darentur in illa binarii, quot ternarii & millenarii, tot palmi, quot ulnæ, ſiquidem in infinitis binariis ſunt infiniti millenarii, & in infinitis palmis ſunt infinitæ ulnæ; ſi enim eſſent finitæ, multitudo non eſſet infinita: ergo binarii illius multitudinis, & palmi illius extenſionis æquivalerent toti multitudini & extenſioni, nec poſſet aliquid deſignari in infinitis ulnis, quod in infinitis palmis non reperiretur: Sed palmi extenſionis, & binarii multitudinis ſunt tantùm partes illius: Ergo pars eſſet æqualis toti.

Confirmatur: Si daretur corpus infinitè protenſum, poſſet ex eo ſumi linea infinita verſus orientem: deſtruatur poſtea reliquum corpus, & ſola ſuperſit linea extenſa verſus orientem, & deinde coacervetur in figuram rotundam; tunc illa linea in globum redacta vel occupabit ſpatium finitum, vel infinitum verſus omnem partem: ſi finitum, ergo linea non eſt infinita: ſi infinitum, tantum ſpatium occupabit, quantum corpus præcedens immenſum, cujus erat pars: Ergo pars non erit minor toto; ſicut ſi daretur linea infinita verſus orientem, cujus palmi

alternatim essent picti alii albedine, alii nigredine, postea verò si Deus extrahat solos albos, & faciat lineam priori parallelam, vel erit finita, vel infinita: si primum, cùm sit similis alteri, utraque erit finita; ex duplici verò finita non potest consurgere infinita: si secundum, pars erit æqualis toti.

De secundo principio idem facilè monstratur; nam si darentur infiniti homines habentes suos capillos & digitos ordinarios, vel multitudo capillorum esset major multitudine hominum, vel minor, vel æqualis: non æqualis, cùm quilibet homo habeat plures capillos; & multò minùs potest dici minor, ut patet: non potest etiam dici major, quia quælibet multitudo, tam capillorum, quàm hominum, esset æqualis uni tertio, scilicet multitudini infinitæ: Ergo esset æqualis inter se. Quod tamen est falsum. Ergo falsum erit illud principium: Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.

De tertio similiter principio suadetur; nam si darentur infiniti homines, quorum quilibet haberet pomum, quod in acervum projiceret, posset deinde unusquisque desumere decem, imò centum & mille poma; nam cùm ille acervus sit infinitus, essent in illo infiniti & inexhauribiles millenarii; & tamen nulla esset facta productio, vel creatio: ergo res sine productione, vel creatione multiplicarentur.

Denique quartum pariter principium destructum iri probatur; nam productâ infinitâ multitudine, vel quantitate, vel qualitate, non posset Deus aliquid aliud producere: nam infinitum non est, nec ut tale concipi potest, cui potest aliquid addi, vel quod potest ab aliquo

alio excedi, sicut corpus illud non est immensum, cui restat aliquod spatium occupandum: Sed hoc posito exhauriretur divina potentia: Ergo ex positione infiniti exhauriretur divina omnipotentia.

Scio quosdam modernos hæc omnia inconvenientia devorare, dum aiunt in infinito non salvari prædicta axiomata, sed quod mutatâ dispositione, linea infinita modò majus, modò minus spatium occuparet; quod idem homo modò unum, modò mille poma posset habere; & quod pars modò minor esset toto, modò æqualis.

Sed contrà: Non debet admitti talis sententia ex cujus positione destruuntur principia, quibus non habemus clariora vel firmiora; aliàs quidquid libuerit, asseri fingique poterit. Quasi verò, inquit sapienter Sotus, assertio infiniti esset articulus fidei, ut quidquid inde sequatur, quantumcunque absurdum & inconceptibile, fide cæca sub pœna inferni concedendum sit. Certè si ex articulis Christianæ Religionis similia absurda evidenter colligerent infideles, gravissimè periclitaretur fides nostra.

Mitto alias implicantias quæ contra quamlibet speciem infinitatis urgeri possunt, quas videre poteris in libris Physicorum. In his enim philosophicis tricis nimium nobis immoratis ignosce Theologe Lector, te in his in posterum non detenturis; sed coëgit nos quorundam Divum Thomam impugnantium licentia.

Dices: Deus cognoscit omnem multitudinem possibilem esse infinitam: Ergo cognoscit aliquod infinitum esse possibile. Sed possibile non est inconveniens poni: Ergo non est inconve-

niens poni infinitum, v. g. videt Deus infinitas cogitationes per totam æternitatem futuras, quid ergo vetat eas de facto produci?

Respondeo, non esse inconveniens poni possibile eo modo quo est possibile, sed non eo modo quo est impossibile; collectio autem creaturarum possibilium non est possibilis collectivè, sed divisivè una post aliam: unde non videt Deus infinitam multitudinem possibilem, ut simul producibilem, sed videt quod quacumque producta, potest aliam & aliam producere majorem: unde non repugnat infinitum cognitum, sed factum. Seu videt Deus infinita factibilia, non simul ponenda, sed successivè. Alia vide in Philosophia; hæc enim tetigisse sat est, ut cognoscas infinitatem esse Deo propriam.

Reflexio.

Licèt divina majestas nullis circumscripta limitibus infinita sit, observant tamen Patres, Deum posse à nobis magnificari, juxta illud Psal. 66. *Magnificate Dominum mecum.* Et illud Beatissimæ Virginis, *Magnificat anima mea Dominum.* Quod fit, inquit August. in illum Psal. *laudando & magnum fatendo.* Nonne semper Magnus Deus? Nonne semper magnificus? Nunquid perfectus non est, ut crescat? Nunquid deficit, ut aliquando minuatur? Absit ut hæc de incommutabili majestate cogitemus. Magnificatur ergo dum magnus apparet, dum nimirum ei summa mentis exultatione tantam amplitudinẽ gratulamur, eamque oris laudibus celebramus: Secundò magnificatur Deus per amorem, quo dilatatur cor, divinique regni, quod intra nos

est, fines protenduntur. Tertiò magnificamus Deum bonis exemplis, quibus Christi bonus odor facti, videntur opera nostra bona, & glorificatur Pater, qui in cœlis est. Demùm, teste Origene, magnificatur Deus in anima nostra, quando virtutibus crescit, sicut Regem magnificat, qui Regis imaginem variis ornamentis decorat. Sed proh dolor! Deum, quem magnificare tenemur, quantum in nobis est, parvi facimus, dum ei cor negamus, ejusque dominium, quantum in nobis est, coarctamus.

SPECULATIO II.

Deus est ubique præsens & immensus; non tamen exigit divina immensitas, ut actu sit Deus in spatiis imaginariis.

PRimam partem non solùm docent Scriptura & Patres, sed etiam probant ex operatione Dei in omnes res productas. Psal. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* Idest, nunquam possum effugere conspectum divinæ præsentiæ tuæ. Et rationem annectit: *Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Ubi ex manuductione & conservatione rerum colligit Dei præsentiam. Et Act. 17. *Non longè est ab unoquoque nostrûm.* Et rationem statim assignat: *In ipso enim vivimus, movemur, & sumus.*

Quæ ratio sic deducitur: Deus operatur in omnibus entibus esse, vitam, & operationem, aliàs non esset prima omnium causa: Ergo Deus est intimè præsens, & conjunctus rebus; omne enim agens debet conjungi cum passo, vel per se, vel per suam virtutem; virtus autem Dei est ipsa substantia Dei, cùm in Deo nulla sint accidentia: Ergo substantia Dei est immediatè conjuncta & illapsa rebus omnibus. Unde Anselm. in Monol. cap.22. *Quoniam nihil sine Deo potest aut esse, aut conservari, dicere cogimur Deum ubique, & semper esse.* Et August. lib.4. de Gen.ad litt. c.12. *creatoris potentia, & omnipotentis atque omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creaturæ; quæ virtus ab eis, quæ creata sunt, regendis si aliquando cessaret, simul & illorum cessaret species, omnisque natura concideret. Neque enim sicut structor ædium, cùm fabricaverit abscedit, atque illo cessante atque abscedente, stat opus ejus; ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen subtraxerit: & non ob aliud sumus in ipso, nisi quia id operatur.*

Hanc rationem desumptam ex Scripturis jure magnificant post D.Thomam omnes ejus discipuli, ut credant non solùm præsentiam Dei colligi ex operatione, sed etiam necessariò eam exigere & supponere, ita ut si Deus non operaretur in creaturis, illis præsens non esset. Quia nimirum essentia Dei est absoluta, & independens ab omni creatura; proindeque non est in illa, nisi quatenus facit eam pendere à se: quod utique præstat per suam actionem, quâ res omnes vel producit, vel conservat, vel movet, & quâ,ut ait S.Bernard.serm.8. in Cant. *loca omnia continet, & quæque suis ordinat locis, nusquam contenta locorum.*

Confirmatur hoc totum ex signis luculentis, quibus apparet, quod tunc Deus incipit esse novo modo alicubi præsens, quando in illo speciali modo operatur. Sic Deus dicitur specialiter præsens in anima justi, in qua gratiam & omnia bona pariter cum illa producit; dicitur singulariter præsens in anima Beati, cui gloriosum lumen communicat; dicitur peculiari ratione præsens in anima Christi, quam sublimat ad unionem hypostaticam, ex qua innumerorum, & sine mensura donorum copia consequitur; dicitur demùm novo modo in adorando Eucharistiæ Sacramento, in quo corpus Christi Domini per transubstantiationem panis ponitur, ex quo mysterio jugiter tanquam ex fonte spiritualium charismata gratiarum promanant. Igitur si Deus tunc solùm novo modo præsens efficitur, cùm aliquid speciale operatur, profectò sola operatione tanquam ratione formali præsens ubique constituitur. Unde August. lib. 2. de ser. Dom. in mont. c. 5. *Deus ubique est præsens, non locorum spatiis, sed majestate potentiæ.*

Objicies: Priùs intelligitur aliquid esse in loco, quàm ibi operari; nam sicut operari sequitur esse, ita operari in loco sequitur esse in loco: Ergo Deus non est formaliter præsens per suam operationem, quæ pertinet ad attributum omnipotentiæ; sed per suam essentiam, suamque immensitatem, quâ Deus repleret omnia spatia, etiamsi in eis nihil ageret.

Respondeo, quod sicut in corporalibus, licèt prior sit substantia quantitate & ubi; tamen substantia corporea non est prius in loco, quàm sit in ea quantitas vel ubi, quia non est in loco, nisi per quantitatem: ita similiter in en-

tibus spiritualibus, licèt in eis priùs admittatur & concipiatur esse absolutè, quàm operatio; non tamen esse in loco, quia in eo non sunt nisi per operationem. *Omne quod est in loco*, ait D. Thom. lib. 3. contr. gent. cap. 68. *vel in quacumque re, aliquo modo contingit ipsum; res enim corporea est in aliquo sicut in loco secundùm contactum quantitatis dimensivæ; res autem incorporea in aliquo esse dicitur secundùm contactum virtutis.* Quæ virtus prout est formaliter ratio agendi, constituit omnipotentiam, prout verò est ratio attingendi & illabendi in creaturas, constituit attributum immensitatis. Sicut eadem bonitas prout est ratio miserendi constituit misericordiam; prout est ratio puniendi, justitiam.

Altera pars propositionis sequitur ex prima; si enim Deus non est nisi ubi operatur, manifestè relinquitur, Deum non esse in spatiis imaginariis, seu in inanibus illis intervallis, quæ imaginamur extra cœlos, quæ nihil sunt nisi in imaginatione, nec in illis quidquam Deus producit. Itaque Deus eo planè modo est extra mundum, quo erat in hoc mundo antequam crearetur: at Patres non docent, Deum ante orbem conditum spatia vacua mundo correspondentia inhabitasse, sed in seipso fuisse sibi locum, templum, & omnia, ut loquitur Tertul. & Minut. Felix in Octav. *Ante mundum fuit sibi Deus ipse pro mundo.* Et August. quærens, *antequam Deus faceret cœlum & terram, ubi habitabat?* Respondet, *In se, & apud se habitabat*, in Ps. 122. Et Bern. lib. 5. de consid. *Ubi erat Deus antequam fieret mundus? ubi nunc est. Non est quod quaras ultrà, ubi erat: præter ipsum nihil erat: ergo in seipso erat.* Ergo similiter in spatiis imaginariis Deus actu non

eſt. Et ideo Auguſt. *lib. 7. conf. c.1.* expreſsè docet falſam eſſe hanc imaginationem, quâ Deus per infinita ſpatia cogitatur.

Dices: Scriptura & Patres docent, Deum non concludi in hoc univerſo, ſed extra diffundi, 3. Reg. 8. *Cœli cœlorum non te capiunt.* Job 10. *Excelſior cœlo eſt.* Et D. Greg. *lib. 2. mor. c. 12.* ait: *Ipſe eſt intra omnia, extra omnia, infra omnia, ſupra omnia, extra circundans, intra penetrans.* Et Auguſt. *lib. 8. ſup Gen. ad litt. c. 26.* ſic: *Deus eſt extra omnia non excluſus; intra omnia, non incluſus; ſupra omnia, non elatus; ſubter omnia, non depreſſus; interior omni rei, quia in ipſo ſunt omnia; exterior omni rei, quia ipſe eſt ſuper omnia.* Et hoc exigit divina immenſitas, ut ad omnia ſpatia imaginabilia ſe protendat; aliàs ſi Deus produceret novum mundum, mutaretur accedendo ad illum; vel ſi duos orbes diſtantes produceret, à ſeipſo divideretur, ſicut & illi orbes diviſi; vel ſi lapis moveretur per illa inania, Deus cū illo cieretur, quæ inconvenientia ſunt.

Reſpondeo, Deum non eſſe in hoc univerſo tanquam incluſum in illo, vel intra ejus ambitum, veluti in carcere coarctatum, cùm poſſit infinitos mundos producere & replere; & ita intelligendi veniunt Patres, qui volunt ſolùm, Deum locorum ſpatiis non circunſcribi. Unde D. Auguſt. *lib. de nat. bon. cap. 3.* docet Deum eſſe extra mundum, non ſpatiis locorum, ſed ineffabili potentia. Hoc ergo ſolùm exigit divina immenſitas, ut omnia loca realia impleat, & poſſit replere omnia producibilia, ſicut de ratione omnipotentiæ non eſt, quod omnia poſſibilia producat, ſed producere valeat abſque fine. Nec Deus mutaretur, ſi novum orbem produceret, ſicut

sicut non fuit mutatus producendo mundum in tempore, sed solùm mutavit orbem de nihilo ad esse; immotus enim omnia movet. Si autem orbes divisos crearet, non tamen à seipso separaretur; quia Deus non est in loco quantitativè, nec ab eo contentus, definitus, vel circunscriptus; sed potiùs continet locum, & *portat omnia verbo virtutis suæ.* Certè si corpus Christi non distinguitur à seipso, licèt realiter sit in distinctis altaribus, quia non est in eis modo locali, multò minùs Deus in discretis orbibus à seipso secaretur; nec moveretur ad motum lapidis, sicut nec de facto movetur, quando corpora in quibus est, cientur. Unde dicitur Psalm.101. *Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es.* Et Sapient. 7. *In se permanens omnia innovat.*

Quare oportet transcendere imaginationem dum de spiritualibus, maximè verò dum de supremo Spiritu agimus. Et præ oculis habenda est observanda D.Thom. doctrina *loc.cit.cont.gent.* Non est æstimandum Deum esse ubique, quòd per locorum spatia dividatur, quasi una pars ejus sit hîc, & alia alibi; sed totus ubique est: Deus enim, cùm sit omninò simplex, partibus caret. Neque sic simplex est sicut punctum, quod est terminus continui, & propter hoc determinatum situm in continuo habet, unde non potest unum punctum nisi in uno loco indivisibili esse; Deus autem indivisibilis est, quasi omninò extra genus continui existens; unde non determinatur ad locum vel parvum, vel magnum ex necessitate suæ essentiæ, quasi oporteat eum esse in aliquo loco, cùm ipse fuerit ab æterno ante omnem locum; sed immensitate

suæ virtutis attingit omnia, quæ sunt in loco, cùm sit universalis causa essendi. Sic igitur ipse totus est, ubicumque est, quia per simplicem suam virtutem universa attingit. Hæc D. Thom. hoc etiam explicat D. August. lib. de cogn. veræ vitæ, c. 29. exemplo luminis: *Sicut*, inquit, *lumen lucernæ in oculis omnium astantium totum lucet, & in seipso totum manet, non à seipso recedit, ut ad præsentes perveniat: sic Deus ubique & in omnibus est totus, & in seipso permanet totus, & à se non recedit, sed cuncta in se colligit.*

Reflexio.

Quære ubi te non videat Deus, & fac quod vis, ait August. *serm. 46. de verb. Dom.* Magna sanè imposita est nobis necessitas benè vivendi, qui omnia agimus ante oculos Judicis cuncta cernentis, & ubique præsentis. Radix omnium peccatorum, & tepiditatis genuina causa est, quia ante oculos Deum non habemus, quo spectante vivamus. Quod egregiè ponderat Chrysol. *serm. 1.* expendens illud Filii prodigi, *abiit in regionem longinquam*, & ait: *Considera quot malis, quotve miseriis sese objecerit infelix ille prodigus, ubi patris fugit præsentiam. Miser qui neque convivit porcis, qui vivit porcis: miser qui porcorum esurit, & deficit in saginam. Paternæ præsentiæ fuga filium tulit è gremio patris, ejecit de domo, exemit patria, spoliavit fama, exuit castitate: quod vitæ, quod morum, quod pietatis, quod libertatis, quod est gloriæ, nihil reliquit. Civem denique in peregrinum, filium in mercenarium, in egenum locupletem, liberum mutavit in servum: junxit porcis, à patre piissimo quem sejunxit, ut serviret*

cæroso pecori, qui patris oculos contempsit. Et Clem. Alex. *lib.* 3. *Pædag. cap.* 5. ait: *Hac enim vel sola ratione fit, ut quis nunquam labatur, si Deum sibi semper adesse recogitet.*

SPECULATIO III.

Varii sunt modi divinæ præsentiæ.

PRobatur & explicatur. *Primò*: Deus est in rebus triplici illo generali modo, per potentiam, eo modo quo Rex dicitur esse in regno suo: Esther 13. *Deus in cujus ditione cuncta sunt posita:* per præsentiam, eo pacto quo Rex dicitur esse in aula videns omnia quæ in ea fiunt: Hebr. 4. *Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus.* Et ex hoc maximè aggravantur peccata nostra, quòd Deo ipso cernente patrentur. Unde David se accusans dicebat Psalm. 50. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Et prodigus Luc. 15. *Peccavi in cœlum, & coram te. Quia videt,* ait Chrys. serm. 2. *per totum mundum nuda Dei oculis delicta consistere, non cœlum, non terram, non maria, non abyssum, non ipsam noctem Deo velare posse peccata. Sentit quantum sit sceleris, quantum mali, in ipso Dei peccare conspectu; & ideo clamat, Tibi soli peccavi.* Per essentiam demùm, sicut Rex dicitur esse in solio, quod corpore contingit: Jerem. 23. *Cœlum & terram ego impleo.* Distinctionem horum trium modorum inde penetrabis, quia si per impossibile Deus esset duntaxat in cœlo per essentiam, immediatè ibi solùm residens; si tamen omnia inferiora ejus ditioni subderentur, eaque per Angelos aliosque ministros guber-

naret, esset in mundo per potentiam: & rursum, si per impossibile hæc inferiora ejus non essent subdita potentiæ, regimini, aut operationi; si tamen ea clarè intueretur, esset in omnibus per præsentiam.

Secundò dicitur Deus præsens in justis per gratiam, in quibus est tanquam amicus. Unde si per impossibile Deus non esset ubique per immensitatem, ad justos tamen descenderet, juxta illud: *Si quis diligit me, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Quod sanè exigit amicitia quæ inter Deum & hominem charitate initur; perfecta enim amicitia amicorum convictum, & societatem omninò requirit. Unde Gregor. hom. 38. in Evang. *Cœlum est anima justi, quia dum justorum corda in terra nihil ambiunt, per hoc quod ad cœlestia suspirant, jam in eis Dominus quasi in cœlestibus regnat,* juxta illud Luc. 17. *Regnum Dei intra vos est.* Et illud 1. Cor. 3. *Nescitis quia templum Dei estis vos, & Spiritus sanctus habitat in vobis?* Sed de his iterum, dum de missionibus divinarum personarum.

Tertiò dicitur Deus specialiter præsens tum in Christo Domino per unionem hypostaticam; *in Christo* enim *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Coloss. 2. vel quia, ut exponit D. Thom. *3. part. q. 2. art. 10. ad 2.* divina natura unita est non solùm animæ, sed etiam corpori; vel quia in ipso habitavit realiter, & non umbratiliter, sicut habitabat in Sacramentis veteris legis; vel quia sicut corpus est in loco per trinam dimensionem, ita Deus est tribus modis in Christo. Primò per essentiam, potentiam, & præsentiam, sicut in cæteris creaturis: secundò

per gratiam gratum facientem, sicut in Sanctis. Tertiò per unionem personalem, quod est proprium ipsi Christo. Sed de his operosiùs suo loco.

Quartò demùm Deus dicitur specialiter præsens in quibusdam locis, ut in templo, in quo residet tanquam in propria domo, in qua vult specialiter coli, & singularia dona conferre. Unde Bernard. exponens illud Jacob, Genes. 28. *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam: non est hîc aliud, nisi domus Dei, & porta cœli*, ait: *Quomodo tantus Patriarcha nescire potuerat, quod non esset locus, ubi non esset Deus? Miratur gratiam, dignationis magnitudine expavescit, quòd templa Deus specialiter sibi elegerit, ubi cum hominibus familiariùs converſetur.* Sic *serm. 6. in Dedic.*

Dicitur etiam singulari modo Deus præsens in cœlis, juxta illud Isai. 66. *Cœlum mihi sedes est.* Et Psalm. 114. *Cœlum cœli Domino.* Quod sic explicat D. Bern. serm. 1. in Psalm. Qui habitat. *Licèt Deum ubique esse non dubitem, sic tamen in cœlo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris, propter quod & orantes dicimus, Pater noster qui es in cœlis: sicut anima cùm in solo quoque sit corpore, excellentiùs tamen & singulariùs est in capite, in quo sunt omnes sensus.* Mitto Deum specialiter præsentem dici in quibusdam personis, ut in simul orantibus, qui in nomine Christi congregati Deum habent in medio, ut dixit Christus. Quod à fortiori verius est de Conciliis in Spiritu sancto congregatis, quibus Deus specialiter assistit. Idem dicendum de summo Pontifice, quem Deus speciali providentiâ regit. Idem etiam de superioribus legitimis credendum, quos Deus dirigit, quando subditi eos

in veritate, & animi candore consulunt, juxta illud, *Qui vos audit, me audit.* Mitto etiam quomodo personæ divinæ sint sibi invicem præsentes, juxta illud, *Ego in patre, & pater in me est*, per circuminsessionem illam in tractatu de Trinitate explicandam.

Reflexio.

Summè consulunt Patres spirituales ad supremum contemplationis gradum (quem internam quietem & orationem passivam vocant) adipiscendum, ut Deum intra nos contemplemur, & meritò. Nullum enim est vel ad ciendos pios motus efficacius, vel ad modestiæ servandas normas utilius, vel ad stimulandam inertiam urgentius exercitium cogitatione illa, quâ credimus Deum esse intimo nostro intimiorem, in corde nostro totam residere Trinitatem, ibique Patrem gignere Filium, & utrumque producere Spiritum sanctum. Ita agebat August. *lib. 7. conf. cap.* 5. dum se intra Deum esse suadebat veluti spongiam, quam mare foris cingit, intus pervadit. Unde alibi exclamat in solil. cap. 30. *Eia, Domine Deus, inveni locum, in quo habitas: ego circuivi sicut ovis quæ perierat, quærens te extra me, & tu habitabas in me: & non inveni, quia male quærebam foris, quod erat intus.* Hinc Deus per Jerem. cap. 23. *Deus appropinquans ego sum, & non de longinquo.* Et ipse Philosophus Moralis, epist. 41. *Non sunt ad cœlum elevandæ manus, prope est à te, tecum est, intus est. Ita dico, Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, bonorum malorumque nostrorum observator & custos.*

CAPUT II.

De immutabilitate & æternitate Dei.

IMmutabilitatem & æternitatem conjungimus in hoc capite, quia hæc est corollarium illius.

SPECULATIO I.

In Deo admittenda est summa & omnimoda immutabilitas.

DOcent hanc veritatem Sacræ paginæ, Malach. 3. *Ego Deus, & non mutor.* Num. 23. *Non est Deus, sicut filius hominis, ut mutetur.* Jac. 1. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Quod si nonnullæ sacræ Scripturæ loquutiones aliquam in Deo mutationem significare videntur, ut cùm Deus dicitur, Gen. 3. *tactus dolore cordis intrinsecus*, & pœnituisse eum fecisse hominem; hoc accipiendum est in sensu accommodato ad nostrum intelligendi modum. Vel meliùs dic cum Patribus, Deum dici mutari, pœnitere, retractare sententiam per ordinem ad effectus, quando eos producit, quos à nobis extorquere solet pœnitudo, dolor, & retractatio. Unde egregiè August. in Psalm. 72. *Sol oculos sanos & puros recreat, lippos excruciat, non mutatus, sed*

mutatos: sic cùm cœperis esse perversus, tibi Deus perversus videbitur. Et iterum lib. 1. conf. c. 4. *Immutabilis mutans omnia, nunquam novus, nunquam vetus; innovans omnia, & in vetustatem perducens superbos; amas, nec æstuas; zelas, & securus es; pœnitet te, & non doles; irasceris, & tranquillus es; opera mutas, non mutas consilium.*

Probatur ratione: Deus est actus purus, simplicissimus, & infinitè perfectus: Ergo omninò immutabilis. Probatur consequentia. Ut aliquid mutetur, requiritur vel ut perdat aliquid quod habet, vel acquirat quod non habet; quod enim eodem modo semper est, mutationi obnoxium dici non potest. Sed simplicitas Dei non permittit ut aliquid ei dematur, cùm sit indivisibilis; nec quod ei aliquid adjiciatur, aliàs faceret cum illo compositionem. Hoc etiam non patitur infinita Dei perfectio, quæ cùm habeat plenitudinem essendi, nihil ei advenire potest: Ergo cùm Deus sit simplicissimus & perfectissimus, omninò immutabilis est: sicut è contra omnis creatura vanitati & mutationi subjecta est non volens, quia est ens potentiale, defectibile, & dependens: & inter creaturas homo præ cæteris maximè mutabilis est, quia non solùm est ex nihilo, sicut cæteræ, proindeque cum illis tendit ad nihilum; sed quia præter nihilum naturæ habet etiam peccatum, seu nihilum gratiæ; & ideo dicitur Thren. 1. *Peccatum peccavit Hierusalem; & ideo instabilis facta est.* Solus ergo Deus habet perfectam immutabilitatem, seu immortalitatem, ut loquitur Apost. 1. Tim. 6. quia omnis mutatio est quædam mors, cùm de uno in aliud esse fiat transitus, ut optimè prosequitur D. Bern. *serm. 82. in Cant.* Deus autem solus omnis mu-

tationis est essentialiter expers.

Sed dices : Deus dicitur in Scripturis moveri de loco in locum. Gen.11. *Venite, descendamus, & confundamus linguas eorum.* Verbum etiam dicitur descendisse de cœlis propter nos homines, & propter nostram salutem : Ergo Deus movetur, nec est immutabilis.

Respondeo, Deum non moveri, nec descendere, qui dixit, *Cœlum & terram ego impleto:* sed eatenus dicitur moveri, quatenus se creaturis aliquo speciali modo communicat, vel quatenus novum aliquem effectum sensibilem, vel inusitatum producit. Declaratur etiam hoc, modo loquendi de Dei providentia, quæ ad omnia etiam minima se extendit, & sic se habet ad similitudinem descendentis. Demonstratur etiam singularis Dei amor, cum dicitur Verbum descendisse de cœlis, non quòd cœlos reliquerit, sed quia visibiliter in terris apparuit, & cum hominibus conversatus est. Unde Chrysol. *serm.* 3. expendens illud, *Vidit eum pater de longè, & misericordiâ motus est*, ait : *Movetur misericordiâ Deus, qui loco dimoveri non potest; accurrit, non progressu corporis, sed pietatis affectu; cecidit super collum ejus, non lapsu viscerum, sed compassionis, ut erigeret sic jacentem, ut amoris onere onus tolleret peccatorum.* Sic etiam explicat D. Thom. hîc illud *Sap.*7. ubi Divina Sapientia dicitur *mobilior omnibus mobilibus.* In quantum, inquit, Deus suam similitudinem diffundit usque ad ultima rerum; & in quantum similitudo Divinæ sapientiæ gradatim procedit à supremis usque ad infima : sicut si dicamus Solem procedere usque ad terram, in quantum radius luminis ejus usque ad terram pertingit.

Reflexio.

Damnat sanè hoc attributum volubilem mentis nostræ mobilitatem, quâ ab inceptis bonis statim desistimus, nec gratiâ stabilimus cor, ut monet Apost. Imitamur homines illos, qui Basilio teste, *epist.* 82. sunt similes nubeculis, pro ventorum mutatione ad aliam atque aliam aëris partem jactatis: vel polypodio, qui colorem suscipit terræ, quam attigerit. Ad reprimendas autem multiplices alternantium vicissitudinum motus, quibus nunc illa, nunc ista cogitamus, Deo incommutabili bono adhærere bonum est: *qui* enim *adhæret Deo, unus Spiritus est* cum illo. Hac enim de causa Deus misericordiâ motus ad nos venit, inquit Chrysol. *serm.* 3. ut *amoris pondere, cordis levitatem firmaret*. Et alibi serm. 23. *Tibi pastor, tibi sacrificium, tibi ovis, tibi fons, panis tibi totus factus, & qui sibi nunquam, tibi toties immutatur, propter te varias monstratur in formas, qui manet unica suæ majestatis in forma.* Nihil in via spiritus proficere quit inquieta mens, nec Deo firmiter agglutinata. Verè Seneca epist. 2. *Non prodest cibus, qui statim sumptus emittitur. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non convalescit planta, quæ sæpè transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu prosit. Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ ubi varia sunt, inquinant, non alunt: nusquam est, qui ubique est.*

SPECULATIO II.

Deo etiam competit æternitas, quæ caret principio, & fine durationis.

HAbetur expressè hoc assertum in Scripturis & Patribus. Dan.6. *Ipse est Deus vivens, & æternus in sæcula.* Deut. 32. *Vivo ego in æternum.* Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Ad quem locum alludens August. *lib.*11. *conf. cap.*13. ait: *Anni tui nec eunt, nec veniunt: anni tui omnes simul stant, nec euntes à venientibus excluduntur, quia non transeunt. Anni tui dies unus: & dies tuus non quotidie, sed hodie, quia hodiernus tuus non cedit crastino, neque succedit hesterno: hodiernus tuus æternitas; ideo coæternum genuisti, cui dixisti, Ego hodie genui te.* Quare ipsemet Deus de seipso loquens ait Exod.3. *Ego sum qui sum, qui est misit me ad vos.* Quod ponderans Hilar. *lib.*1. *de Trin. non longè à princ.* inquit: *Admiratus sum planè tam absolutam Dei significationem, quæ naturæ divinæ incomprehensibilem cognitionem aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur; non enim aliquid magis proprium Deo, quàm esse intelligitur; quia idipsum quod est, neque desinentis est, neque cœpti; & id quod incorruptæ beatitudinis potestate perpetuum est, non potuit, aut poterit aliquando non esse, quia divinum omne neque abolitioni, neque exordio obnoxium est.* Cui consonat August. *in Psalm.*101. *Nihil est in Deo præteritum, quasi non sit; nihil*

suæ virtutis attingit omnia, quæ sunt in loco, cùm sit universalis causa essendi. Sic igitur ipse totus est, ubicumque est, quia per simplicem suam virtutem universa attingit. Hæc D. Thom. hoc etiam explicat D. August. lib. de cogn. veræ vitæ, c. 29. exemplo luminis: *Sicut*, inquit, *lumen lucernæ in oculis omnium astantium totum lucet, & in seipso totum manet, non à seipso recedit, ut ad præsentes perveniat: sic Deus ubique & in omnibus est totus, & in seipso permanet totus, & à se non recedit, sed cuncta in se colligit.*

Reflexio.

Quære ubi te non videat Deus, & fac quod vis. ait August. *serm. 46. de verb. Dom.* Magna sanè imposita est nobis necessitas benè vivendi, qui omnia agimus ante oculos Judicis cuncta cernentis, & ubique præsentis. Radix omnium peccatorum, & tepiditatis genuina causa est, quia ante oculos Deum non habemus, quo spectante vivamus. Quod egregiè ponderat Chrysol. *serm.* 1. expendens illud Filii prodigi, *abiit in regionem longinquam*, & ait: *Considera quot malis, quotve miseriis sese objecerit infelix ille prodigus, ubi patris fugit præsentiam. Miser qui neque convivit porcis, qui vivit porcis: miser qui porcorum esurit, & deficit in saginam. Paterna præsentiæ fuga filium tulit è gremio patris, eiecit de domo, exemit patria, spoliavit fama, exuit castitate: quod vitæ, quod morum, quod pietatis, quod libertatis, quod est gloriæ, nihil reliquit. Civem denique in peregrinum, filium in mercenarium, in egenum locupletem, liberum mutavit in servum: junxit porcis, à patre piissimo quem sejunxit, ut serviret*

cœnoso pecori, qui patris oculos contempsit. Et Clem. Alex. *lib.* 3. *Pædag. cap.* 5. ait: *Hac enim vel sola ratione fit, ut quis nunquam labatur, si Deum sibi semper adesse recogitet.*

SPECULATIO III.

Varii sunt modi divinæ præsentiæ.

PRobatur & explicatur. *Primò*: Deus est in rebus triplici illo generali modo, per potentiam, eo modo quo Rex dicitur esse in regno suo: Esther 13. *Deus in cujus ditione cuncta sunt posita*: per præsentiam, eo pacto quo Rex dicitur esse in aula videns omnia quæ in ea fiunt: Hebr. 4. *Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus.* Et ex hoc maximè aggravantur peccata nostra, quòd Deo ipso cernente patrentur. Unde David se accusans dicebat Psal n. 50. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Et prodigus Luc. 15. *Peccavi in cœlum, & coram te. Quia videt,* ait Chrys. serm. 2. *per totum mundum nuda Dei oculis delicta consistere, non cœlum, non terram, non maria, non abyssum, non ipsam noctem Deo velare posse peccata. Sentit quantum sit sceleris, quantum mali, in ipso Dei peccare conspectu; & ideo clamat, Tibi soli peccavi.* Per essentiam demùm, sicut Rex dicitur esse in solio, quod corpore contingit: Jerem. 23. *Cœlum & terram ego impleo.* Distinctionem horum trium modorum inde penetrabis, quia si per impossibile Deus esset duntaxat in cœlo per essentiam, immediatè ibi solùm residens; si tamen omnia inferiora ejus ditioni subderentur, eaque per Angelos aliosque ministros guber-

per gratiam gratum facientem, sicut in Sanctis. Tertiò per unionem personalem, quod est proprium ipsi Christo. Sed de his operosiùs suo loco.

Quartò demùm Deus dicitur specialiter præsens in quibusdam locis, ut in templo; in quo residet tanquam in propria domo, in qua vult specialiter coli, & singularia dona conferre. Unde Bernard. exponens illud Jacob, Genes. 28. *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam: non est hîc aliud, nisi domus Dei, & porta cœli*, ait: *Quomodo tantus Patriarcha nescire potuerat, quod non esset locus, ubi non esset Deus? Miratur gratiam, dignationis magnitudine expavescit, quòd templa Deus specialiter sibi elegerit, ubi cum hominibus familiariùs conversetur*. Sic *serm. 6. in Dedic.*

Dicitur etiam singulari modo Deus præsens in cœlis, juxta illud Isai. 66. *Cœlum mihi sedes est*. Et Psalm. 114. *Cœlum cœli Domino*. Quod sic explicat D. Bern. serm. 1. in Psalm. Qui habitat. *Licèt Deum ubique esse non dubitem, sic tamen in cœlo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris, propter quod & orantes dicimus, Pater noster qui es in cœlis: sicut anima cùm in solo quoque sit corpore, excellentiùs tamen & singulariùs est in capite, in quo sunt omnes sensus*. Mitto Deum specialiter præsentem dici in quibusdam persons, ut in simul orantibus, qui in nomine Christi congregati Deum habent in medio, ut dixit Christus. Quod à fortiori verius est de Conciliis in Spiritu sancto congregatis, quibus Deus specialiter assistit. Idem dicendum de summo Pontifice, quem Deus speciali providentiâ regit. Idem etiam de superioribus legitimis credendum, quos Deus dirigit, quando subditi eos

in veritate, & animi candore consulunt, juxta illud, *Qui vos audit, me audit.* Mitto etiam quomodo personæ divinæ sint sibi invicem præsentes, juxta illud, *Ego in patre, & pater in me est*, per circuminsessionem illam in tractatu de Trinitate explicandam.

REFLEXIO.

Summè consulunt Patres spirituales ad supremum contemplationis gradum (quem internam quietem & orationem passivam vocant) adipiscendum, ut Deum intra nos contemplemur, & meritò. Nullum enim est vel ad ciendos pios motus efficacius, vel ad modestiæ servandas normas utilius, vel ad stimulandam inertiam urgentius exercitium cogitatione illa, quâ credimus Deum esse intimo nostro intimiorem, in corde nostro totam residere Trinitatem, ibique Patrem gignere Filium, & utrumque producere Spiritum sanctum. Ita agebat August. *lib. 7. conf. cap.* 5. dum se intra Deum esse suadebat veluti spongiam, quam mare foris cingit, intus pervadit. Unde alibi exclamat in solil. cap. 30. *Eia, Domine Deus, inveni locum, in quo habitas: ego circuivi sicut ovis quæ perierat, quærens te extra me, & tu habitabas in me: & non inveni, quia malè quærebam foris, quod erat intus.* Hinc Deus per Jerem. cap. 23. *Deus appropinquans ego sum, & non de longinquo.* Et ipse Philosophus Moralis, epist. 41. *Non sunt ad cœlum elevandæ manus, prope est à te, tecum est, intus est. Ita dico, Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, bonorum malorumque nostrorum observator & custos.*

CAPVT II.

De immutabilitate & æternitate Dei.

IMmutabilitatem & æternitatem conjungimus in hoc capite, quia hæc est corollarium illius.

SPECVLATIO I.

In Deo admittenda est summa & omnimoda immutabilitas.

DOcent hanc veritatem Sacræ paginæ, Malach. 5. *Ego Deus, & non mutor.* Num. 23. *Non est Deus, sicut filius hominis, ut mutetur.* Jac.1. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Quod si nonnullæ sacræ Scripturæ loquutiones aliquam in Deo mutationem significare videntur, ut cùm Deus dicitur, Gen. 3. *tactus dolore cordis intrinsecus*, & pœnituisse eum fecisse hominem; hoc accipiendum est in sensu accommodato ad nostrum intelligendi modum. Vel meliùs dic cum Patribus, Deum dici mutari, pœnitere, retractare sententiam per ordinem ad effectus, quando eos producit, quos à nobis extorquere solet pœnitudo, dolor, & retractatio. Unde egregiè August. in Psalm.72. *Sol oculcs sanos & puros recreat, lippos excruciat, non mutatus; sed*

mutatos: sic cùm cœperis esse perversus, tibi Deus perversus videbitur. Et iterum lib. 1. conf. c. 4. *Immutabilis mutans omnia, nunquam novus, nunquam vetus; innovans omnia, & in venustatem perducens superbos; amas, nec æstuas; zelas, & securus es; pœnitet te, & non doles; irasceris, & tranquillus es; opera mutas, non mutas consilium.*

Probatur ratione: Deus est actus purus, simplicissimus, & infinitè perfectus: Ergo omninò immutabilis. Probatur consequentia. Ut aliquid mutetur, requiritur vel ut perdat aliquid quod habet, vel acquirat quod non habet; quod enim eodem modo semper est, mutationi obnoxium dici non potest. Sed simplicitas Dei non permittit ut aliquid ei dematur, cùm sit indivisibilis; nec quod ei aliquid adjiciatur, aliàs faceret cum illo compositionem. Hoc etiam non patitur infinita Dei perfectio, quæ cùm habeat plenitudinem essendi, nihil ei advenire potest: Ergo cùm Deus sit simplicissimus & perfectissimus, omninò immutabilis est: sicut è contra omnis creatura vanitati & mutationi subjecta est non volens, quia est ens potentiale, defectibile, & dependens: & inter creaturas homo præ cæteris maximè mutabilis est, quia non solùm est ex nihilo, sicut cæteræ, proindeque cum illis tendit ad nihilum; sed quia præter nihilum naturæ habet etiam peccatum, seu nihilum gratiæ; & ideo dicitur Thren. 1. *Peccatum peccavit Hierusalem; & ideo instabilis facta est.* Solus ergo Deus habet perfectam immutabilitatem, seu immortalitatem, ut loquitur Apost. 1. Tim. 6. quia omnis mutatio est quædam mors, cùm de uno in aliud esse fiat transitus, ut optimè prosequitur D. Bern. *serm. 81. in Cant.* Deus autem solus omnis mu-

tationis est essentialiter expers.

Sed dices : Deus dicitur in Scripturis moveri de loco in locum. Gen.11. *Venite, descendamus, & confundamus linguas eorum.* Verbum etiam dicitur descendisse de cœlis propter nos homines, & propter nostram salutem : Ergo Deus movetur, nec est immutabilis.

Respondeo, Deum non moveri, nec descendere, qui dixit, *Cœlum & terram ego impleto*: sed eatenus dicitur moveri, quatenus se creaturis aliquo speciali modo communicat, vel quatenus novum aliquem effectum sensibilem, vel insitatum producit. Declaratur etiam hoc, modo loquendi de Dei providentia, quæ ad omnia etiam minima se extendit, & sic se habet ad similitudinem descendentis. Demonstratur etiam singularis Dei amor, cum dicitur Verbum descendisse de cœlis, non quòd cœlos reliquerit, sed quia visibiliter in terris apparuit, & cum hominibus conversatus est. Unde Chrysol. *serm.* 3. expendens illud, *Vidit eum pater de longè, & misericordiâ motus est*, ait : *Movetur misericordiâ Deus, qui loco dimoveri non potest; accurrit, non progressu corporis, sed pietatis affectu; cecidit super collum ejus, non lapsu viscerum, sed compassionis, ut erigeret sic jacentem, ut amoris onere onus tolleret peccatorum.* Sic etiam explicat D. Thom. hic illud *Sap.*7. ubi Divina Sapientia dicitur *mobilior omnibus mobilibus.* In quantum, inquit, Deus suam similitudinem diffundit usque ad ultima rerum; & in quantum similitudo Divinæ sapientiæ gradatim procedit à supremis usque ad infima : sicut si dicamus Solem procedere usque ad terram, in quantum radius luminis ejus usque ad terram pertingit.

Reflexio.

Damnat sanè hoc attributum volubilem mentis nostræ mobilitatem, quâ ab inceptis bonis statim desistimus, nec gratiâ stabilimus cor, ut monet Apost. Imitamur homines illos, qui Basilio teste, *epist.* 82. sunt similes nubeculis, pro ventorum mutatione ad aliam atque aliam aëris partem jactatis: vel polypodio, qui colorem suscipit terræ, quam attigerit. Ad reprimendas autem multiplices alternantium vicissitudinum motus, quibus nunc illa, nunc ista cogitamus, Deo incommutabili bono adhærere bonum est: *qui* enim *adhæret Deo, unus Spiritus est* cum illo. Hac enim de causa Deus misericordiâ motus ad nos venit, inquit Chrysol. *serm.* 3. ut *amoris pondere, cordis levitatem firmaret*. Et alibi serm. 23. *Tibi pastor, tibi sacrificium, tibi ovis, tibi fons, panis tibi totus factus, & qui sibi nunquam, tibi toties immutatur, propter te varias monstratur in formas, qui manet unica suæ majestatis in forma.* Nihil in via spiritus proficere quit inquieta mens, nec Deo firmiter agglutinata. Verè Seneca epist. 2. *Non prodest cibus, qui statim sumptus emittitur. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non convalescit planta, quæ sæpè transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu prosit. Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ ubi varia sunt, inquinant, non alunt: nusquam est, qui ubique est.*

SPECVLATIO II.

Deo etiam competit æternitas, quæ caret principio, & fine durationis.

HAbetur expreſsè hoc aſſertum in Scripturis & Patribus. Dan.6. *Ipſe eſt Deus vivens, & æternus in ſæcula.* Deut. 32. *Vivo ego in æternum.* Pſalm. 101. *Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.* Ad quem locum alludens Auguſt. *lib.*11. *conf. cap.*13. ait: *Anni tui nec eunt, nec veniunt: anni tui omnes ſimul ſtant, nec euntes à venientibus excluduntur, quia non tranſeunt. Anni tui dies unus: & dies tuus non quotidie, ſed hodie, quia hodiernus tuus non cedit craſtino, neque ſuccedit heſterno: hodiernus tuus æternitas; ideo coæternum genuiſti, cui dixiſti, Ego hodie genui te.* Quare ipſemet Deus de ſeipſo loquens ait Exod.3. *Ego ſum qui ſum, qui eſt miſit me ad vos.* Quod ponderans Hilar. *lib.*1. *de Trin. non longè à princ.* inquit: *Admiratus ſum planè tam abſolutam Dei ſignificationem, quæ naturæ divinæ incomprehenſibilem cognitionem aptiſſimo ad intelligentiam humanam ſermone loqueretur; non enim aliquid magis proprium Deo, quàm eſſe intelligitur; quia idipſum quod eſt, neque deſinentis eſt, neque cœpti; & id quod incorruptæ beatitudinis poteſtate perpetuum eſt, non potuit, aut poterit aliquando non eſſe, quia divinum omne neque abolitioni, neque exordio obnoxium eſt.* Cui conſonat Auguſt. *in Pſalm.*101. *Nihil eſt in Deo præteritum, quaſi non ſit; nihil*

futurum, quasi n n dum sit; neque enim in Deo est, nisi est, non autem fuit, aut erit. Denique id definivit Concil. Later. extra de sum. Trin. & fide cath. *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod unus solus est verus, æternus, incommutabilis.*

Probatur, & simul explicatur hæc perfectio. Æternitas dicitur communiter post Boëtium, Interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Hoc est, ad rationem æternitatis exigitur, ut nullum importet terminum initii vel finis, excludátque omnem fluxum; & ideò distinguitur à tempore, quod habet initium & finem, estque mensura rei variabilis, quoad substantiam & accidentia, qualia sub omnia sublunaria: distinguitur etiam ab ævo, quod habet quidem initium, sed fine caret, estque duratio rei invariabilis quoad substantiam; variabilis tamen quoad accidentia, ut sunt Angeli & corpora cœlestia; at verò æternitas caret initio & fine, estque duratio per modum possessionis, seu rei omninò invariabilis. Atqui hoc summè competit Deo, hoc ipso quod est immutabilis; nam immutabilitas exigit permanentiam & stabilitatem indeficientem & uniformem; si enim Deus aliquando non fuisset, mutatus esset de non esse ad esse; si desineret, mutaretur de esse ad non esse; si verò operationes & duratio ejus essent successivæ, quotidie mutaretur. Ergo Deo competit æternitas, sicut & immutabilitas. Quod si interdum Scriptura Deo tribuit aliquas temporum differentias, ideo est, ut insinuet durationem Dei omnibus temporibus correspondere.

Confirmatur alia ratione D. Thom. *lib. 2.*

cont. gent. c.15. Si Deus aliquando non fuit, & postmodùm fuit, ab aliquo eductus est de non esse in esse, non autem à seipso; quia quod non est, non potest aliquid agere. Si autem ab alio, illud est prius Deo; quod repugnat, cùm Deus sit prima causa: non igitur Deus esse incepit. Unde nec esse desinet, quia quod semper fuit, habet virtutem semper essendi. Est igitur æternus. Unde Deus propriè nec est novus, nec senex. Nam ut ait Tertul. lib. 1. contra Marcion. *Viva & germana divinitas nec de novitate, nec de vetustate, sed de sua veritate censetur. Deus si est vetus, non erit; si est novus, non fuit: novitas initium testificatur, vetustas finem comminatur. Deus autem tam alienus est ab initio & fine, quàm à tempore arbitro & metatore initii & finis.* Quod si Deus in Scriptura dicatur *antiquus dierum*, ideo est, quia ratione æternitatis omne tempus antecessit.

Reflexio.

Mirum est, homines immortali animo donatos mortalem hanc vitam adeo redamare, ut nihil nisi mortem reformident. Cùm tamen ex consueta Ecclesiæ praxi Sanctorum obitus dies natalis appelletur. *Quo*, ut ait Chrysol. *serm. 129. nascuntur de terra in cœlum, de labore ad requiem, de cruciatibus ad delicias,* non fluxas, sed solidas, stabiles, & æternas. *Meritò planè*, inquit Euseb. Emiss. *dicendi natales dies, per quos illi qui nati fuerant in hanc fragilitatis humanæ miseriam, subitò renascuntur in gloriam, vitæ perennis initium mortis fine sumentes.* Quod idem latè prosequitur August. *serm. 113. de diversf. cap. 4.*

& alii Patres. Saltem suppudeat audire ethnicum christianè scribentem, & videre Christianos ethnicè viventes. Senec. epist.102. *Alia origo nos expectat, alius rerum status. Proinde intrepidus horam illam decretoriam prospice: non est animo suprema & ultima, sed corpori transeundum est. Dies iste quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis est.* Rectè dies mortis Sanctorum natalitia nuncupat Ecclesia, quia à vita ista nos liberat, quæ vera mors est; nam ut ait Gregor. hom. 57. in Evang. *temporalis vita æterna vita comparata, mors est potiùs dicenda quàm vita; ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid aliud est, quàm quædam prolixitas mortis.* Suspiremus ergò ad æternitatem.

SPECVLATIO III.

Omnia tempora fugitivè labentia sunt præsentia divinæ æternitati.

HÆc propositio est communis doctrina Patrum. August.lib.11.conf.cap.11. *Quis tenebit cor hominis, & affiget illud, ut paululùm stet, & paululum rapiat splendorem semper stantis æternitatis, ut videat esse incomparabilem, & videat longum tempus non nisi prætereuntibus motibus, qui simul extendi non possunt, longum fieri; non tamen præterire quidquam in æterno, sed totum esse præsens?* Et lib.1.conf.cap.6. *Quàm multi nostri jam dies, & patrum nostrorum per hodiernum tuum transierunt, & transibunt adhuc alij. Tu autem idem ipse es, & omnia crastina, atque ultra, om-*

niáque hesterna & retro, hodie facies, hodie fecisti. Quid ad me, si quis non intelligat? Gaudeat & ipse, & amet: non inveniendo invenire potiùs, quàm inveniendo non invenire te. Succinit Bern. serm. 8. in Cant. *Tempora sub ea* (æternitate) *transeunt, non ei: futura non expectat, præterita non recogitat, præsentia non experitur.* Et Petrus Damian. opusc. 36. c. 8. *Omnipotenti Deo non est heri, vel cras, sed hodie sempiternum; cui nihil defluit, nihil accidit; cui nihil est vanum, nihil à se diversum. Illud hodie æternitas est incommutabilis, indefectiva, inaccessibilis; cui scilicet nihil addi, nihil valet imminui: & omnia quæ apud nos elabendo discurrunt, aut per temporum vicissitudines se variant, apud illud hodie stant, & immutabiliter perseverant; in illo scilicet hodie dies adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumpsit originem; in illo jam & ille nihilominus est, quo judicandus est per æterni judicii æquitatem.* Quid expressius? Nec minùs apertè D. Ansel. lib. de concord. in princip. *Æterno præsenti simul clauditur omne tempus, & quæ sunt in quolibet tempore; non enim dico actionem meam crastinam nullo tempore esse, sed hodie tantùm nego esse, quæ tamen semper est in æternitate.* Denique D. Thom. infrà, q. 14. art. 13. *æternitas simul existens ambit totum tempus. Vnde omnia quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solùm ea ratione quâ habet rationes rerum apud se præsentes, ut quidam dicunt; sed quia ejus intuitus fertur ab æterno super omnia, prout sunt in sua præsentialitate:* id est, non solùm habet ideas rerum futurarum, sed ipsæ res futuræ sibi actu præsentes sunt.

Confirmatur: SS. Patres communiter asserunt

in Deo non dari præscientiam. August. lib. 2. ad Simplic. quæst. 2. *Quid est præscientia, nisi scientia futurorum? Quid autem est futurum Deo, qui omnia supergreditur tempora?* Et Greg. lib. 20. Mor. cap. 24. *Quomodo est præscius, dum nulla nisi quæ futura sunt, præsciuntur, & scimus quia Deo futurum est nihil.* Sed solùm admittunt scientiam intuitivam, & visionem futurorum, quia aliàs, ut arguit August. *ibidem*, aliquid temporaliter accideret scientiæ Dei, & bis Deus res sentiret, uno quidem modo secundùm futurorum præscientiam, altero secundùm præsentium scientiam, quod absurdissimum & falsissimum est: Atqui visio fertur ad præsentia: Ergo omnia futura sunt divinæ æternitati præsentia.

Probatur ratione. Æternitas est mensura infinita, & indivisibilis, ac tota simul. Quà infinita est, ad omnes durationes se extendit, sicut scientia ad omnes veritates: quà indivisibilis est, coexistit tota omnibus rebus successivis, non totaliter secundùm omnem virtualem ejus extensionem, & omnes ejus veluti sinus. Sanè sicut anima indivisibilis & inextensa omnibus partibus corporis coëxistit, licèt una pars corporis non sit ubi est alia pars; sicut centrum indivisibile correspondet cuique puncto posito in circumferentia, & singulis lineis à centro ad circumferentiam ductis; sicut homines in via ambulantes succedunt quidem sibi, nec priores vident posteriores: ita æternitati tempora successivè fluentia præsentia sunt, non quòd creaturæ existant realiter ab æterno per anticipatam productionem distinctam ab ea qua in tempore creata sunt; sed quia æternitas divina ratione

ſuæ infinitatis ad omnes temporum differentias ſe extendit, & omnes menſuras. Ut ſtatim magis explicabitur.

Sed dices: Inintelligibile eſt, res quæ nondum ſunt, poſſe concipi de facto præſentes æternitati. Certè ſi immenſitas divina, quantumcunque infinita ſit, non ſe extendit ad ſpatia imaginaria, quia nihil ſunt, quomodo æternitas ſe extendet ad tempora futura, quæ nundum ſunt?

Reſpondet in tantùm res eſſe præſentes æternitati, quia hoc ipſo quod Deus decrevit ea producere, ſunt terminus Divinæ omnipotentiæ, & actionis, non quidem ab ea immutatus, & productus, ſed connotatus: & ſic quemadmodum decretum & actio divina ſunt actu præſentia divinæ æternitati, ita & eorum termini. Non enim res priùs producuntur in ſe, antequam eleventur ad æternitatem; ſed per hoc quod ab æterna Dei actione reſpiciuntur ut terminus in tempore quidem immutandus, ſed ab æterno connotatus, dicuntur præſentes æternitati.

Hac explicatione, quam etiam tradit profundus Pater Joannes à S. Thom. *tom.* 1. *diſp.* 9. *art.* 3. *à num.* 13. *ad* 30. tollitur omnis hallucinatio in hac materia, in qua vix eſt diſſentio niſi de nomine, & patet differentia inter immenſitatem & æternitatem. Ut enim immenſitas occupet aliquod ſpatium, requiritur ut illud contingat contactu virtutis, operando in illud; in ſpatiis autem imaginariis, quæ non ſunt niſi in imaginatione, Deus non operatur: At verò ut æternitati præſentia ſint tempora ſucceſſiva, ſufficit ut aliquando futura ſint, quia hoc

ipſo quod futuræ ſint, habent rationem termini connotati à divina omnipotentia, decreto, & actione.

Aliter poteſt elucidari tota hæc materia, & omnis æquivocationis radix evelli. Conſidera igitur quod cùm Thomiſtæ poſt ſanctos Patres volunt omnia tempora ſucceſſivè fluentia eſſe ſemper, & fuiſſe ab æterno Deo præſentia, nihil reale ponunt ex parte rerum creatarum, quod habeant creaturæ extra Deum: eſſet enim nimis craſſa intelligentia, cùm extra Deum nihil reale ſit in veritate exiſtens, niſi in tempore; ſiquidem *in principio creavit Deus cœlum & terram*. Non eſt etiam ſenſus, futura contingentia veluti retrotrahi, ut pertingant ad durationem æternam antequam exiſtant; cùm enim duratio cujuſlibet rei futuræ ſit finita, & certo tempori addicta, nequit habere illam infinitam extenſionem virtualem, quâ ambiat, contineat, & concludat omne tempus.

Cùm ergo realis illa præſentia nihil reale ponat ex parte creaturarum, liquidò conſtat legitimum ſenſum eſſe, æternitatem, quia omnibus durationibus futuris æquivalet, eaſque eminenter includit, repræſentare intellectui divino omnes temporis durationes & differentias ex vi propriæ lineæ, & characteriſticæ proprietatis. Ita ut ſicut eſſentia divina repræſentat intellectui divino omnes eſſentias poſſibiles, eſſentia verò determinata per decretum, omnes creaturas futuras: ita æternitas ex formali ſua ratione repræſentat omnes durationes poſſibiles; ſuppoſito verò decreto, eadem æternitas omnes durationes futuras exhibet intellectui divino. Quia cùm æternitas habeat veluti plures par-

tes virtuales æquivalentes variis durationibus sibi succedentibus, in illis simul & semel resplendent labentium temporum decursus. Qua de causa D. Thomas *opuscul.* 68. appellat æternitatem *Speculum*; sicut enim speculum immotum manens, omnes in aula ambulantium motus & gestus exprimit: sic speculum infinitum æternitatis omnes circumfluentium successionum vicissitudines futuras, supposito decreto, intellectui divino videndas repræsentat in suo vastissimo sinu, virtualiter tamen multiplici.

Atque etiam ex his manifestè apparet, quomodo hæc præsentia sit realis, & non tantùm objectiva, & in esse intelligibili: nam juxta traditam expositionem, si per impossibile Deus non haberet ideas rerum futurarum, secundùm quas habet rationes rerum apud se præsentes; tamen eas cognosceret in sua æternitate, quæ omnia tempora divino conspectui præsentialiter intuenda offert. Ex quibus etiam planam S. Thomæ, q. 14. art. 13. intelligentiam habere licet, dum ait: *Omnia quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solùm ea ratione qua habet rationes rerum apud se præsentes, ut quidam dicunt; sed quia ejus intuitus fertur ab æterno supra omnia, prout sunt in sua præsentialitate.* Sensus enim perspicuus est, intellectum divinum videre res omnes futuras sibi præsentes, non solùm quia habet ideas rerum omnium, sed etiam quia omnes & singulæ durationes in eadem æternitate eminentissimè & unitissimè continentur: subindeque in ea resplendent res, prout unaquæque earum est actu in seipsa, & in propria duratione; cùm æternitas habeat

multiplices veluti sinus æquivalentes, & correspondentes quibuslibet durationibus. Unde tam præsentes videt Deus res futuras, ac si res futuræ essent præsentes & productæ in propria duratione. Unde alibi millies docet & repetit Sanctus Doctor, ideo Deum futura scientiâ visionis intelligere, quia ea videt in sua æternitate, infrà q. 57. art. 3. *Deus videt omnia in sua æternitate, quæ cùm sit simplex, toti tempori adest, & ipsum concludit: & ideo unus Dei intuitus fertur in omnia quæ aguntur per totum tempus, sicut in præsentia.* Et idem inculcat aliis sexcentis locis, indigitans medium in quo Deus cognoscit durationes creatas, esse æternitatem.

Hinc etiam vides, quomodo rectè ubique probet Angelicus Doctor, Deum cognoscere futura, & non petere principium, sicut peteret, si explicaretur de sola præsentia objectiva, ut volunt moderni quidam: nam sic formatur ejus discursus, & simul tota hæc materia illustratur. Creaturæ omnes quæ in variis temporum differentiis sibi succedunt, sunt eminentissimè, & uniformiter inclusæ in Divina æternitate, & in ea relucent secundùm varios sinus quos habet, ratione quorum, indivisibilis manens, æquivalet omnium temporum successioni: Ergo Divina scientia intuitivè fertur ad omnia futura, tanquam in sibi subjecta præsentialiter. Ad cujus discursus efficaciam sicut non sufficit præsentia objectiva futurorum (aliàs idem per idem probaretur) ita non requiritur quod res existant vel producantur in mensura superiori antequam fiant (ut quidam non satis advertenter scripserunt,) sed exigitur & sufficit, ut omnium temporum durationes in æternitate

virtualiter inclusæ, & supereminenter veluti involutæ, formaliter, actu, & præsentialiter ab æternitate, ut æternitas est, divino conspectui repræsententur.

Denique idipsum penetrantiùs percipiemus si consideremus perfectiones divinas, illas præsertim quæ extrinsecum objectum vel terminum respiciunt, habere duplicem veluti latitudinem, intensivam scilicet, & extensivam: intensiva attenditur penes infinitum gradum excellentiæ, quem habent; extensiva verò penes ordinem ad creaturas, quas secundariò respiciunt, v. g. intensiva latitudo scientiæ divinæ consistit in lumine infinito, omnia in unica essentia divina penetrante: extensiva verò in hoc posita est, ut omnia possibilia ita distinctè & dearticulatè intueatur, ac si haberet infinitas cognitiones ad singulas quasque creaturas terminatas.

Ita in proposito nostro, æternitas habet & latitudinem intensivam, quatenus est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Unde dicitur Psalm. 89. *A sæculo & usque in sæculum tu es.* Ubi, ut ponderat Augustinus, *optimè non ait, à sæculo tu fecisti, & usque in sæculum tu eris; sed præsentis significationis verbum posuit, insinuans Dei substantiam omni modo incommutabilem, ubi non est fuit, & erit, sed tantummodo est: unde dictum est, Ego sum qui sum.* Habet etiam æternitas latitudinem extensivam, quatenus unica manens æquivalet & supereminet omnibus temporis continui & discreti, realis & imaginarii differentiis, tanquam exemplar & causa omnium durationum. Ergo sicut in essentia divina continentur, & splendent

omnes possibiles cognitiones, in bonitate creabiles bonitates, in veritate essentiali veritates participatæ, in causa prima causæ secundæ: ita in æternitate omnes durationes possibiles, & in æternitate per decretum determinata omnes durationes præteritæ, præsentes, & futuræ, quantumvis sibi succedentes; sicut in mappa mundi unitim describuntur, & simul exhibentur provinciæ à se dissitæ, & fluviorum labentium cursus; & sicut mappa illa stat & præsens est, ita à fortiori, *anni tui* (inquit sæpè laudatus Augustinus) *nec eunt, nec veniunt: isti nostri & eunt, & veniunt, ut omnes veniant: anni tui omnes simul stant, quoniam stant, nec euntes à venientibus excluduntur, quia non transeunt: isti autem nostri omnes erunt, cùm omnes non erunt: anni tui dies unus, & dies tuus non quotidie, sed hodie.*

REFLEXIO.

Sicut omnia æternitati præsentia sunt, sic menti nostræ semper debet æternitas obversari, ut animus noster æternitatis candidatus ad æterna semper inhians & suspirans, illud propheticum imitetur exemplum, *annos æternos in mente habui*. Sic facilè contemnet rapidum torrens transvolantium momentorum, quæ ut ait Aug. in Psal. 38. *ante absunt penè quàm veniant; & cùm venerint, stare non possunt; jungunt se, sequuntur se, & non se tenent.* Sic etiam requie imperturbabili fruemur, quia ut ait Greg. lib. 10. in Job, *quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversitate quassatur; dum nihil habet in mundo quod appe-*

tat, nihil est quod de mundo pertimescat. Sit ergo illud vitæ nostræ lemma, *pingo æternitati:* vel istud, *non est mortale quod opto.* Sed præcipuè fugiamus peccata, quæ licèt per pœnitentiam deleantur, semper tamen æternitati præsentia erunt; nam ut eleganter ait Bern. lib. 5. de consid. c.12. *Transierunt; & non transierunt à manu, sed non à mente; quod factum est, factum non esse non potest: proinde etsi facere in tempore fuit, sed fecisse in sempiternum manet: non transibit cum tempore, quod tempora transiit.*

DISSERTATIO V.

De invisibilitate, incomprehensibilitate, & ineffabilitate Divinæ perfectionis.

AD cognoscendam divinam perfectionem non parum juvat scire, quomodo Deus à nobis & à beatis cognoscatur, quove pacto nominetur; eo enim major est, quo intellectus captum exsuperat, & sermonis nostri angustias excedit.

CAPVT I.

De invisibilitate Dei, & simul de visione ipsius.

DEi invisibilitas cor nostrum affligeret, nisi solaretur ipsum spes beatæ visionis; ideo utramque conjungimus.

SPECVLATIO I.

Deus est naturaliter invisibilis, ita ut nullus intellectus creatus, vel creabilis Deum ut in se est, clarè & intuitivè videre viribus naturalibus possit: unde repugnat substantia supernaturalis, cui connaturale sit videre Deum.

HAnc veritatem, quam definit Concilium Viennense sub Clemente V. docet apertè Scriptura Isai. 64. *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti diligentibus te.* Ad Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna.* Matth. 11. *Nemo novit filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* 1. Timot. 1. *Regi sæculorum immmortali, invisibili.*

Probatur

Probatur ratione S. Thomæ. Ut aliquid cognoscatur, debet esse proportio & commensuratio inter objectum cognitum & facultatem cognoscentem: Atqui inter Deum clarè visum, & intellectum creatum non datur proportio & commensuratio: Ergo. Major constat; nulla enim facultas naturaliter fertur nisi ad objectum sibi proportionatum. Minor verò probatur: talis est proportio inter objectum & potentiam cognoscentem, ut cognitum sit in cognoscente ad modum ipsius cognoscentis: Sed Deus cognitus ab intellectu creato ad modum intellectus creati, non est clarè & quidditativè cognitus, ut patet: Ergo Deus clarè cognitus excedit proportionem intellectus creati. Probatur major: tum ratione generali, quia quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur: tum inductione communi omnium facultatum cognoscitivarũ.

Facultates sensitivæ, quæ sunt in infimo gradu cognoscentium, quia sunt addictæ organo corporeo, habent pro objecto ens sensibile corporeum. Anima rationalis, licèt sit spiritualis, & ideo possit considerare res universales; tamen quia pro hoc statu res non intelligit sine conversione ad phantasmata, & dependenter à corpore & imaginatione, habet etiam pro objecto connaturali ens materiæ conjunctum spiritali modo attactum, ut explicatur *in lib. de Anima*. Angeli, quia sunt spiritus omnis materiæ expertes, ideo habent pro objecto connaturali propriam substantiam, quæ est merè spiritalis; sed quia non sunt actus puri, sed entia potentialia, finita, & composita, non valent connaturaliter cognoscere ut in se est ens, qui sit actus purus, qui proinde videri solùm potest ab intellectu

infinito, qualis est divinus, qui habet connaturalem proportionem cum sua essentia.

Confirmatur, & breviter totum hoc elucidatur: Vis cognoscitiva correspondet perfectioni entitativæ; operari enim sequitur esse, & ideo videmus, quod eo perfectior est modus cognoscendi, quo excellentior est natura; & infrà etiam ostendemus, quod immaterialitas & puritas perfectionis est radix intellectualitatis: atqui nullum ens creatum, vel creabile potest pertingere ad immaterialitatem, & perfectionem divini esse: Ergo nulla creatura potest Deum naturaliter intelligere, cùm tanta, nec minor debeat esse virtus intellectiva, quanta est intelligibilitas objecti cogniti.

Atque ex his corollariè deducitur & probatur secunda pars contra Molinam; si enim potentia cognoscitiva debet esse ejusdem immaterialitatis & perfectionis cum suo objecto connaturali & proportionato, quod semper attingit ad modum propriæ substantiæ, manifestè sequitur, repugnare substantiam supernaturalem, cui connaturalis sit gratia, lumen gloriæ, & visio beata; cùm nulla creatura produci possit, quæ sit ejusdem puritatis & immaterialitatis cum Deo, quæve Deum videat ut in se est, si illum videat ad modum propriæ substantiæ. Unde D. Thom. optimè ait hîc, art. 5. *Dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis, nisi habenti formam ignis; unde lumen gloriæ non potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ divinæ, quod est impossibile.*

Probatur insuper repugnantia substantiæ supernaturalis, tum à priori, tum à posteriori. A priori quidem, quia quidquid sit illud, in quo supernaturalitas consistit, in quo variant Authores;

hoc tamen est in confesso apud omnes, quod ens supernaturale est communicatio, & consortium naturæ divinæ, quo disponimur ad operandum modo divino, & in eo ordine per gratiam collocamur, quo ens increatum creaturas suas excedit: Sed implicat, quod aliqua creatura sit radix & principium connaturale illius, quod est participatio naturæ superioris in eo in quo superior est, qualis est gratia, lumen gloriæ, & omnes formæ supernaturales, quæ evehunt ad consortium naturæ divinæ, ut divina est, & ut excedit omne ens creatum: Ergo omninò repugnat substantia supernaturalis, quæ sit principium connaturale operationum supernaturalium, sicut repugnat animam rationalem posse esse principium connaturale intellectionis superioris, putà Angelicæ.

A posteriori etiam idem convincitur; hæc enim substantia supernaturalis, si daretur, non nutu, & misericordiâ Dei ad supernaturalia vocaretur; non gratis,& ex indulgentia donis esset opima cœlestibus,sed ex suæ conditione naturæ esset impeccabilis; illi enim magis quàm charitati peccatum repugnaret; posset efficere gratiam æquè facilè ac ignis calorem; cognosceret naturaliter futura, cogitationes cordium; neque enim minus exigeret lumen propheticum, quàm gloriosum: quid ergo ei deesset, ut Deus esset, cùm scriptum sit Isai. 42. *Annunciate quæ ventura sunt,& sciemus quia Dii estis.*

Objicies: Non est major ratio cur Dei sapientia, aut amor, cæterarumque divinarum perfectionum ornatus virtutibus infusis participentur, quàm substantia per supernaturalem substantiam: Sed primum de facto fit: Ergo se-

cundum fieri potest.

Respondeo, quod sicut attributa divina virtutibus supernaturalibus exprimuntur, sic etiam natura divina per gratiam veluti exscribitur; est enim gratia participatio naturæ divinæ, ut in se est: & sicut attributa Dei, licèt subsistentia sint, non participantur nisi per accidentia, ita nec substantia Dei exprimi quit, nisi per qualitatem supernaturalem.

Dices: Omne accidens petit inhærere alicui substantiæ tanquam subjecto connaturali: Sed Deus non potest esse subjectum accidentium supernaturalium: Ergo debet posse dari aliqua substantia, cui accidentia supernaturalia connaturalia sint, & ex qua naturaliter fluant, veluti proprietates.

Respondeo, accidentia quæ sunt derivationes naturæ superioris, & elevationes naturæ inferioris, non exigere subjectum connaturale, cùm sint essentialiter supra naturalem exigentiam: cujus rei habemus exemplum in ipsa natura; nam virtus, quam cœlum imprimit mari ad motum fluxus & refluxus, non potest recipi in cœlo, sed in mari; non tamen potest connaturaliter oriri ex mari, sed à cœlo. Illuminatio Angeli superioris in inferiorem non potest recipi in superiori, à quo procedit, nec procedere ab inferiori, in quo recipitur: quanto ergo minùs gratia & lumen gloriæ originari, & procedere poterunt à creatura, licèt in ejus potentia obedientiali necessariò recipi debeant, non in Deo, à quo effluunt?

Urgebis: Potest Deus producere intellectum creatum, qui habeat naturaliter tantas vires ad videndum Deum, quantas habet intellectus lu-

mine gloriæ perfusus; nam intellectus glorioso lumine illustratus est aliquid finitum: quocumque autem effectu finito potest Deus perfectiorem producere: Sed ille intellectus connaturaliter Deum videret: Ergo.

Respondeo intellectum creatum lumine gloriæ præditum esse quidem finitum, sed ad ordinem superiorem & supernaturalem elevatum; unde nullus intellectus creatus ordinis naturalis, quámlibet perfectus, potest ad ejus perfectionem attingere; quia nulla res inferioris ordinis, quantumvis licèt perfecta, nusquam gradum superioris consequitur; sicut nulla res materialis potest Angeli perfectionem nedum excedere, sed nec assequi, vel exæquare. Objectiones contra primam partem solventur speculatione sequenti.

Reflexio.

Sapientissimè monet Ecclesiasticus 3. c. *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus; non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre.* Indignandum sanè & indolescendum est, homines insano atque inepto labore ultra conditionis suæ terminos evagantes audaci cupiditate divina transcendere, cùm tamen adeo absit ab exploratione Divina humana mediocritas, nec scire sit datum, nec scrutari permissum.

Begardos & Beguinas Deum propriis viribus videre præsumentes imitantur nimii scrutatores majestatis opprimendi à gloria. Objectum proportionatum cujusque intellectus est quidditas propria: eligat ergo unusquisque solidè subsi-

stere in se, *ne rapiatur inaniter supra se*, ut loquitur Gregor. *homil.7. in Evang.* quia curiositas, ait Bern. *Periculosa præsumptio est, & damnosa peritia ad hæresim provocat: in causis obscuris audaces reddit, in rebus ignotis facit homines præcipites.* Et August. *lib. de modo benè viv.c.54.* ait: *Curiosi esse prohibemur, quod magnum temperantiæ munus est.* Reprimat igitur se anima à vanæ cognitionis cupiditate, si se castam Deo servare disposuit. Dæmon quærens aptos suo magisterio discipulos, seligit quos curiositatis vitio præ aliis cernit infectos. Omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus, & ibi causas quærit nocendi, ubi quemque viderit curiosiùs occupari. Sistamus igitur in objecto proportionato intellectus nostri, scilicet in vilitate propria; & hinc humiliter consurgamus ad Deum.

SPECULATIO II.

Intellectus creatus supernaturaliter adjutus Deum, ut in se est, videre potest.

HÆc propositio definita est in Concilio Flor. *in litt. union.* dicente, *Animas Sanctorum intueri clarè ipsum Deum trinum & unum, sicuti est.* Idem determinavit Benedict. XII. in extravag. *Benedictus Deus*, & apertè tradit Scriptura 1. Joan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Joan. 3. *Qui diligit*

me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo meipsum ipsi. Subscribunt SS. Patres huic veritati, in qua tota sita est ratio spei nostræ.

Nec obstat quod aliquando in Scripturis Deus dicatur invisibilis, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, atque inhabitare lucem inaccessibilem; hoc enim intelligitur vel respectu oculi corporei, vel per ordinem ad vires naturales ad Dei visionem ex propriis invalidas, vel de visione comprehensiva, quomodo explicat D. Thom. S. Chrysostomum similiter loquutum, quem immeritò erroris incusat Vasquez, ut excuset Anomæos hæreticos, quos ait incredibile, fuisse tam stolidos, ut asseruerint homines posse naturaliter comprehendere Deum, quasi non æquè desipuerint Manichæus, aut Montanus, cùm se Spiritum sanctum uterque dixit.

Maximè cùm id expresse referant, tum Theodoretus *lib. 4. hæretic. fabul. cap. 3.* dicens: *Eunomius ausus est dicere, se nihil ex rebus divinis ignorare, sed ipsam etiam Dei essentiam exactè nosse, eandemque notitiam de Deo habere, quam Deus ipse habet de seipso: ad quem furorem ab illo etiam perducti fuerunt, qui ejus pestem hauserunt; audent quippe ipsi apertè profiteri, se ita Deum nosse, ut ipse seipsum.* Tum S. Hieron. in cap. 11. Matth. *Erubescat Eunomius, tantam sibi notitiam Patris & Filii, quantam alterutrer inter se habeant, jactitans.* Idem refert Socrates, de quo vide Baron. anno 366. Unde Anomæos passim stolidos & amentes vocat Chrysost. qui plus satis se ab imposita calumnia vindicat, quàm ut nostro egeat patrocinio; ait enim multis locis *epist. 5. ad Theodoret. tom. 3. in epist. ad Philipp. &*

hom.69. ad popul. Beatos, *Regem ipsum Deum intueri, non per introitum, non per ænigma, non per speculum, sed facie ad faciem..* Et expendens illud, *quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Vide*, inquit, *ardentem hominem, vide inflammatum; sciens enim se, cùm hinc recesserit, Deum esse visurum, nec expectat quidem dilationem.* Quare facilè poterat, & sanè debebat Vasquez sibi à carpendorum Patrum pruritu temperare, & illius præsertim honori consulere, quem vocat Anastasius, *Christi fluvium*; Theodoretus, *magnum orbis lumen*; Isidorus Pelus. *Ecclesiarum omnium oculum*; Innocentius I. *Virum Divinum, cujus jacturâ orbis sub cælo totus ad orbitatem redactus est.*

Dices: Dicitur de Angelis beatis, 1. Petr. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere*: At si viderent Deum, non desiderarent ipsum videre: Ergo non vident.

Respondeo ex D. Gregorio *lib. 18. Moral. cap. 18.* quod cùm Christus dixerit, *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*, procul dubio veritati non contradicit prædicator veritatis, sed utrumque concordatur; neque enim ita desiderant, ut non intueantur, quia desiderium sine fructu anxietatem habet; sed quia satietas solet fastidium generare, ut indicetur in Angelis non esse fastidium, semper desiderare dicuntur. *Et desiderant*, inquit, *sine labore, quia desiderium satietas comitatur; & satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur.* Optimè subjungit Gregor. *Sic quoque & nos erimus, quando ad ipsum fontem vitæ venerimus: erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas; sed longè aberit ab hac siti necessi-*

tas, longè à satietate fastidium; quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus. Non sic sanè bona temporalia plena sollicitudinis & fastidii, quæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur: unde nunquam mentis inopiam expellunt, sed indigentiam nutriunt, & famem sitimque, sicuti hydropicis ebibita aqua, vehementiùs accendunt. Hoc distare inter delicias corporis & cordis solet, ait idem Gregor. *hom. 36. in Evang.* quod corporales delitiæ cùm non habentur, grave in se desiderium accendunt; cùm verò habitæ eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt: at è contra spiritales delitiæ cùm non habentur, in fastidio sunt, cùm verò habentur, in desiderio; tantoque à comedente ampliùs esuriuntur, quantò & ab esuriente ampliùs comeduntur. Suspiremus ergo ad illam beatam visionem, quæ mirâ satietatis & desiderii temperaturâ & necessitatem excludet, & fastidium removebit.

Probatur duplici ratione D. Thom. Prima sic proponitur: Vnaquæque natura potest suam beatitudinem & ultimam perfectionem obtinere, à qua justa & rebus omnibus insita expectatione depelli non debet homo, ne sit deterioris conditionis rebus sibi inferioribus, quibus sua quæque beatitudo designata est: Atqui beatitudo hominis in visione Dei posita est, cùm sit hominis altissima operatio, quâ possidetur summum bonum: saltem ad beatitudinem requiritur talis visio, ut abstrahamus ab illa quæstione, in qua consistit formalis beatitudo: Ergo possibilis est talis visio.

Illustratur hæc ratio doctrinâ illâ, quam

toties inculcat August. desumpta ex dignitate imaginis creaturis rationalibus insculptæ. Licèt imago mortua, vel artificialis non desideret conjungi exemplari, à quo nequit perfici; imago tamen intellectualis & immortalis, sicut ad sui prototypi conspectum indesinenter anhelat, ita beata esse non potest, nisi illi per fruitionem & visionem conjungatur: & inde explicat August. *serm. 14. de verb. Apost. c. 6.* pœnam damni, quia imago rationalis non potest in æternum à prototypo exulare absque grandi pœna. *Nam exulibus non esse in patria*, inquit, *si amatur patria, magna pœna; si autem non amatur patria, pejor est cordis pœna.* Et rursum lib. 5. contr. Jul. cap. 5. *Natos ex Adam, transferri renatos oportet ad Christum, ne à regno pereant imagines Dei: quod sine malo fieri qui dicit, nec amorem habet, nec timorem Dei.* Quæ quidem inclinatio Deo fruendi ita indivulsa adhæret imagini Dei, ut dicat Bernard. serm. 1. de Annunc. *Imago in gehenna ipsa uri poterit, non exuri; ardere, sed non deleri.* Denique D. Thom. 3. *p. q. 9. art. 2. ad 3.* huic rationi suffragatur, dicens: *Scientia beata est quodammodo supra naturam animæ rationalis, in quantum propria virtute ad eam pervenire non potest; alio modo est secundùm naturam ipsius, in quantum scilicet secundùm naturam suam est capax ejus, prout scilicet est ad imaginem Dei facta, ut suprà dictum est*, nimirum in corpore articuli, ubi sic apertissimè loquitur: *Homo est in potentia ad scientiam Beatorum, quæ in Dei visione consistit, & ad eam ordinatur sicut ad finem; est enim creatura rationalis capax illius beatæ cognitionis, in quantum est ad imaginem Dei.*

Secunda ratio S. Thom. sic formatur: Inest

homini naturale desiderium videndi Deum, qui est prima rerum omnium causa, sicut inest ei appetitus videndi causam, dum intuetur effectum, unde admiratio in hominibus consurgit; sed illud desiderium non debet remanere inane, sed summè conveniens est ut expleatur; desiderium enim à natura inditum non fertur ad aliquid impossibile, & ut ait August. lib. 4. cont. Jul. c. 3. *Naturali instinctu beati esse non vellemus, nisi esse possemus.* Ergo Deum videre possibile est.

Confirmatur, & illustratur hæc ratio ex doctrina Patrum: Homo qui est creatura intellectualis, sicut habet quandam plenitudinem essendi, hoc ipso quod est compendium universi, & omnis creaturæ, ut loquitur D. Greg. *hom.* 20. *in Evang.* quia aliquid omnis creaturæ habet homo, esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis: ita gaudet quadam universalitate, amplitudine, & capacitate, qua potest non solùm cognoscere omne ens, sed etiam appetere summum bonum: quæ sanè capacitas & latitudo creaturæ rationalis expleri nequit, aut satiari, nisi videndo Deum, juxta illud, *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*: & illud August. lib. 1. conf. c. 1. *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* Illud etiam D. Thom. lib. 3. cont. gent. c. 50. *Nihil finitum desiderium intellectûs quietare potest; non igitur intellectus quiescit per hoc quod cognoscit substantias creatas quantumcunque eminentes, sed adhuc naturali desiderio tendit ad intelligendam substantiam, quæ est altitudinis infinita.* Quorum omnium radix est, quia quælibet res connaturaliter appetit sufficientiam, quam in solo summo

bono invenit profunditas cordis nostri. Unde Hugo à S. Victor. lib. 6. de Sacram. part. 6. cap. 6. *Magna dignitas humanæ conditionis, quòd talis facta est, ut nullum ei bonum præter summum sufficiat.* Et D. Gregor. lib. 26. Mor. cap. 28. *Humana anima ab unaquaque re cui intenditur, fastidio repellente removetur, & qualibet posita, non requiescit: ad illum quippe suspensa est, à quo formata; & quia ad Deum solum appetendum facta est, jure ei non sufficit, quod Deus non est.*

Objectionum solutio.

Sed inquies: Appetitus naturalis non potest ferri in objectum supernaturale, qualis est visio beata, quæ non potest cognosci sine fide: quomodo ergo ad Dei visionem omnibus naturæ terminis sublimiorem potest se porrigere naturæ appetitus? cùm natura non largiatur inclinationem ad illud, ad quod tota natura perducere nequit.

Respondeo, Deum esse quidem extra objectum proportionatum intellectus creati, sicut excellens sensibile, putà Sol, in sua rota est extra proportionem potentiæ visivæ; non tamen esse extra objectum adæquatum & extensivum, quod est ens ut sic, & omne verum analogicè commune Deo & creaturis. *Divina substantia*, ait S. Thom. lib. 3. cont. gent. c. 54. *Non sic est extra facultatem intellectus creati, quasi aliquid omninò extraneum ab ipso, sicut est sonus à visu, vel substantia immaterialis à sensu; nam ipsa divina substantia est primum intelligibile, & totius intellectualis cognitionis principium; sed est extra facultatem intellectus creati sicut excedens virtutem*

ejus, sicut excellentia sensibilia sunt extra facultatem sensuum.

Ad cujus majorem lucem advertendum est, in intellectu nostro tres veluti gradus posse distingui. Primus est specificus, quatenus est humanus & rationalis, intelligens cum discursu dependenter ab imaginatione, phantasia, sensibus, & corpore. Secundus est genericus, prout nimirum est intellectus creatus, subindeque alicujus objecti creati limitibus septus, in quo convenit cum Angelis. Tertius prout est intellectus analogicè conveniens cum divino. Itaque Deus clarè visus non continetur intra objectum intellectus nostri secundùm primum & secundum gradum spectati; sic enim objectum ejus est quidditas materialis spiritualiter attacta, vel ens creatum; sed tertio modo consideratus intellectus noster potest ferri ad omne ens, sive naturale, sive supernaturale, sive creatum, sive increatum: nam intellectus noster sublimatur ad divinam visionem, non ut humanus, sed ut intellectus & imago Dei, de quo sub ea ratione spectato verificatur præclarum illud August. dictum: *Nihil est majus mente humana, nisi Deus.*

Ex his dilucidè solvitur objectio. Neque enim est inconveniens in intellectu nostro tertio modo considerato admittere naturalem propensionem ad videndum Deum. Nec obest, quod natura non det vires ad illud objectum obtinendum, quas solùm confert quando illa inclinatio convenit rei secundùm gradum specificum. Sicut talpa (exemplum est Arist. *lib. 5. Metaph. c. 22.*) secundùm gradum genericum animalis habet inclinationem ad videndum; nec tamen ei na-

tura largita est instrumenta visui opportuna: *Ita similiter, quanvis homo* (verba sunt S. Thom. *opusc.* 70. observatu dignissima) *naturaliter inclinetur in finem ultimum, non tamen potest naturaliter ipsum consequi, sed solùm per gratiam, propter eminentiam illius finis.*

Et quanvis sine fide explicitè non cognoscatur possibilitas visionis, hoc non vetat, quin intellectus in ipsam implicitè feratur, quatenus appetit summum bonum, in quocumque sit positum, & qualibuscumque tandem viribus acquirendum. Sic materia prima animam rationalem appetit sub ratione formæ, licèt eam solus Deus creare possit: sic ipsa anima corporis reunionem, omnes licèt naturæ vires excedentem, sub ratione proprii boni concupiscit. Nec universaliter verum est, actum vel appetitum non posse ferri in objectum supernaturale: nam hæreticus actu fidei humanæ fertur in mysteria revelata, v.g. in visionem Dei, quam etiam actu naturali appetit; & naturaliter cognoscimus Deum esse ens supra omnem naturam.

Dices: Si finis & beatitudo hominis sita sit in Deo clarè viso, homo erit deterioris conditionis, quàm sint aliæ res naturales, quæ viribus propriis suam beatitudinem assequuntur; homo autem non potest naturaliter consequi illam visionem.

Respondeo, satis communem solutionem esse, hominis duplicem esse beatitudinem, aliam naturalem, aliam supernaturalem. Prima in excellenti divinorum notitia, tum ex creaturis, tum ex Dei illustrationibus parta, sita est, & eam Deus daret, si homo non esset elevatus ad ordinem supernaturalem, careretque peccato,

Secunda verò in visione posita est, & si non daretur, homo non esset deterioris conditionis, quia posset habere naturalem. Cæterùm hac distinctione (de qua modò non dissero) nullibi D.Thom. utitur ad hanc difficultatem solvendam: & S.Doctor. 1.2. *quæst.* 5. *art.* 5. *ad.* 2. eandem sibi proponens difficultatem, longè aliter satisfacit, his præclarissimis verbis: *Nobilioris conditionis est natura, quæ potest consequi perfectum bonum, licèt indigeat exteriori auxilio ad hoc consequendum, quàm natura quæ non potest consequi perfectum bonum, sed consequitur quoddam bonum imperfectum, licèt ad consequutionem ejus non indigeat exteriori auxilio; sicut est meliùs dispositus ad sanitatem, qui potest consequi perfectam sanitatem, licèt hoc sit per auxilium medicinæ, quàm qui potest consequi quandam imperfectam sanitatem sine medicinæ auxilio; & ideo creatura rationalis, quæ potest consequi perfectum beatitudinis bonum, indigens ad hoc divino auxilio, est perfectior, quàm creatura irrationalis, quæ hujusmodi boni non est capax, sed quoddam bonum imperfectum consequitur virtute suæ naturæ.*

Insistes: Ergo natura deficiet homini in necessariis; quid enim tam necessarium est, quàm beatitudinem suam comparare?

Respondeo, S.Thomam has omnes difficultates præoccupasse; ait enim ibidem ad 1. *Sicut natura non deficit homini in necessariis, quanvis non dederit arma & tegumenta, sicut aliis animalibus; quia dedit ei rationem & manus, quibus possit hæc sibi acquirere: ita nec deficit homini in necessariis, quanvis non daret ipsi aliquod principium, quo posset beatitudinem consequi; hoc enim erat impossibile: sed dedit ei liberum arbitrium,*

quo possit converti ad Deum, qui eum faceret beatum: quæ enim per amicos possumus, per nos aliqualiter possumus, ut dicitur in 3. Ethicor.

Hæc dicta sunt in defensionem rationum D. Thom. qui perpetuus est in hac doctrina, cujus etiam fidem facit inquietudo humani animi nullibi intra Deum requiescentis, quantocumque potiatur bono in rebus creatis. Et mirum est nonnullos etiam Thomistas ab hac fundatissima doctrina, quam ex August. desumpsit Angelicus Præceptor noster, tam facilè recedere, ut adhæreant in hac parte Molinæ, qui *in 1. p. q. 12. disp. 1. in princ.* ultrò fatetur nostram, & veterum Thomistarum explicationem (de qua legendus omninò est Dominicus Soto *in 4. dist. 42. art. 1. & 2.* & *lib. 1. de nat. & grat. cap. 4.*) esse communiorem. Sic enim ait: *Communior Scholasticorum sententia asserit, esse in nobis appetitum naturalem ad beatitudinem in particulari, atque ea de causa illam dicendam esse finem nostrum naturalem, non quoad assequutionem & simpliciter; ea enim ratione omnes fatentur dicendam esse finem supernaturalem, sed quoad appetitum, atque potentiam passivam.* Sed de his ampliùs, dum de gratia.

Objicies iterum: Deus est objectum infinitum: Ergo non potest clarè videri ab intellectu finito; finiti enim ad infinitum nulla est proportio, præsertim quia, ut ex dictis patet, tanta debet esse virtus intellectiva, & in eodem gradu immaterialitatis, quanta est intelligibilitas, & & perfectio objecti. Sed nulla vis intellectiva creata potest adæquare intelligibilitatem & perfectionem Dei: Ergo nec ipsum videre.

Respondeo, quod licèt Deus sit objectum in-

finitum, potest tamen uniri intellectui in ratione objecti & speciei intelligibilis, ut postea dicemus; quâ divinâ specie fœcundatus intellectus creatus, & aliunde lumine gloriæ roboratus videre potest objectum illud infinitum, finito tamen modo. Et quanvis inter intellectum creatum & essentiam Dei non sit proportio æqualitatis, est tamen proportio habitudinis, ut loquitur D. Thom. *art.* 1. *ad* 4. id est, datur in homine capacitas fruendi Deo, quæ non arguit infinitam perfectionem creaturæ rationalis, sed veluti infinitam vacuitatem & indigentiam, ut scitè observavit D. Bonavent. *in* 4. *dist.* 49. *art.* 1. *q.* 2. dicens: *Duo sunt quæ faciunt appetitum, scilicet convenientia, & indigentia.* Quod verò nulla vis intellectiva creata Divinam intelligibilitatem adæquare queat, probat solùm, Deum non posse à Beato comprehendi, cum quo stat, posse clarè videri.

Sequitur ex his, impossibile esse oculum corporeum, vel potentiam sensitivam elevari ad videndum clarè Deum.

Probatur: Deus clarè visus est omninò extra objectum, non solùm proportionatum, sed etiam adæquatum potentiæ visivæ, vel sensitivæ, quod est ens materiale, vel corporeum: Sed nulla potentia potest ferri extra objectum adæquatum, sicut auditiva facultas non potest ferri ad colores, nec visiva ad sonos: Ergo potentia materialis, & addicta organo corporeo non potest clarè intueri Deum, qui est purissimus spiritus. Præcipuè quia non est in illa amplitudo & capacitas, quæ in intellectu reperitur, quæ respicit ens ut sic, quæ est veluti ansa, quâ ad Dei visionem elevabilis est.

Dices : Ignis inferni agit in Angelos, & in animas rationales, quæ sunt entia spiritualia, subindeque extra sphæram potentiæ corporeæ: quidni ergo poterit potentia visiva ferri in Deum, quantumvis licèt spiritualem?

Respondeo non esse simile, quia ignis agit ut purum instrumentum, quod utique potest ferri extra objectum adæquatum, modò illud in quod agit, contineatur intra objectum principalis agentis, in cujus virtute operatur : potentia autem videns Deum, utpote vitalis, debet agere ut causa principalis, & movens se ad operationem à principio intrinseco. Verum quidem est, omnem causam principalem moveri à Deo; sed ad hoc movetur, ut ipsa se moveat, non verò ut agat præcisè ut mota, quod est proprium instrumenti inanimis. Nihil autem potest se movere, & principaliter agere extra suum objectum, quia agere principaliter est agere per virtutem propriam & intrinsecam; virtus autem agentis præcipui ferri nequit extra objectum suum, quia non est virtus nisi per ordinem ad objectum suum. Alia quæ possent objici, facilia sunt : vide D. Thom. *hic, art. 3. ad argum.*

Reflexio.

Nullus est qui Deum, in quo est omne bonum, tacitè non concupiscat, cùm ipsi peccatores in ipso crimine, quo beatitudinem perdunt, felicitatem quæ in solo Deo est, inquirant, ut fusè discurrit August. *in Psalm.* 115. *conc.* 1. de singulis peccatoribus, quos omnes sic nervosè, & juxta fervidè alloquitur : *Quò itis? Paritis, & nescitis; non illuc itur, quà pergitis, quò*

pervenire desideratis: nam utique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad majorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud pervenire vultis, huc venite, hac ite, viæ perversa relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quò perveniendo inquinamini; non enim beati inquinati in errore, qui ambulant in perversitate sæculi; sed beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Nec minùs eleganter lib. 4. confess. cap. 12. *Quò itis in aspera? Quò itis? Quærite quod quæritis, sed ibi non est ubi quæritis. Beatam vitam quæritis in regione mortis: non est illic. Quomodo enim beata vita, ubi nec vita?* Quid præclarius?

SPECVLATIO III.

Licèt status hujus mortalis vitæ non sit aptus ad videndum Deum per essentiam, absolutè tamen illi non repugnat; imò D. Paulo & Moysi id concessum fuit.

PRima pars probatur ex art. 11. D. Thom. quia connaturalis modus animæ nostræ pro hoc statu est cognoscere res dependenter à sensibus, & ad modum rerum corporearum: qui sanè modus non est idoneus ad intuendum supremum omnium intelligibilium, quod est es-

sentia Dei. Quare ut docet idem S. Doctor *art.*12. in hac vita possumus dumtaxat ad Dei notitiam ex creaturis manuduci, non cognoscendo quid sit Deus, sed ab ipso removendo quoscumque defectus, & ei omnes quas possumus, excellentias asserendo.

Observat tamen idem Sanctus, quod perfectior de Deo habetur cognitio beneficio luminis divini infusi, quàm per rationem naturalem: tum quia hæc confortatur per accessum luminis gratuiti: tum quia ex revelatione divina multa detegimus, ad quæ ratio naturalis non pertingit. Ex quo obiter vides, quantum ad penetrandas res divina studia nostra multùm juvet oratio, quâ pater luminum, à quo omne donum desursum est, imploratur.

Secunda pars explicabitur *in tract. de Incarn.* ubi apparebit, quomodo Christus dominus sensibus corporeis utens, vitamque mortalem degens, continuò divina fruebatur essentia, viator simul & comprehensor. Igitur planum est, non esse impossibile Deum clarè ab homine in hac vita mortali videri.

Tertia pars est controversa inter ipsos Patres; nam D. Cyrillus *lib.*1. *in Joan. cap.*22. Hieronymus *super c.* 6. *Isai.* Chrysostom. *homil.* 14. *in Joan.* Gregor. tum Magnus *lib.*18. *Mor. cap.*37. *&* 38. tum Nazianz. *lib.* 2. *Theolog.* & Evaristus Papa *in epist. decretali*, negant hoc privilegium videndi Deum per essentiam concessum fuisse Moysi & Paulo. Sed salvâ reverentiâ tot & tantis Patribus debita, maximè perstandum nobis est in sententia D. August. qui multis in locis *lib.*12. *super Gen. ad litt. cap.*28. & *epist.*127. *ad Paul.* perspicuè docet hanc prærogativam Moysi

& Paulo concessam: cujus solius authoritas par pondus habuit apud D. Thomam fidelissimum & constantissimum Augustini sectatorem, qui eam disertè docet ubique, *hic art.* 12. *ad* 2. & 2.2.*q*.174.*art*.4. & *q*.175.*art*.3.

Probatur: Ea quæ ex Dei voluntate pendent, non aliter possunt nobis innotescere, quàm ex sacris Scripturis, quibus voluntas divina aperta est: At scripturæ tradunt hoc privilegium concessum fuisse Moysi & Paulo. Illi quidem *Num.* 12. ubi Maria & Aaron loquuti contra Dominum, dixerunt: *Num per solum Moysen loquutus est Dominus? nonne & nobis similiter loquutus est?* Deus autem volens ostendere Moysem singulari prærogativa donatum, ait: *Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses. Ore enim ad os loquar ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Qui textus videtur adeo clarus, ut ponderatione non egeat. De Divo autem Paulo sic scribit ipsemet Apostolus: *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum; & scio hujusmodi hominem, quoniam raptus est in paradisum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Hæc autem ineffabilia sunt ea quæ pertinent ad visionem Beatorum, quæ excedit statum viæ, secundùm illud Isai. 66. *Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te.* Et sanè si essentiam divinam non vidisset Paulus, sed solùm per fidem cognovisset Trinitatis & Incarnationis mysteria, illa eloqui potuisset. Convenientiam autem affert

D. Thom. quia sicut Moyses fuit primus Doctor Judæorum, ita & Paulus primus Magister Gentium; unde congruebat, quod antea vidissent divina mysteria, ut essent testes oculati.

Objicies: *Joan.* 1. dicitur, *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est. Deum nemo vidit unquam, sed Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Ubi pro ratione cur lege per Moysem data, gratia & veritas per Christum facta sit, adducit Evangelista, quod Deum nemo vidit unquam, nisi unigenitus Patris. Ubi clarè videtur excludere Moysem ab hac prærogativa, cùm de eo faciat mentionem. Exodi etiam 33. postquam Moyses petiit à Domino ut ostenderet sibi gloriam divinæ majestatis, responsum est illi: *Faciem meam videre non poteris: non videbit me homo, & vivet.* De Paulo etiam idem videtur colligi ex illo ab ipso Apostolo asseverato, 1. Timoth. 6. *Lucem habitat inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Scilicet in hac vita.

Respondeo ad locum Joan. nullum, nec etiam Moysem, vidisse essentiam Dei, quoad omnia mysteria quæ Christus nobis in lege gratiæ revelavit; & ideo convenientissimum fuit, ut Verbum, quod est in sinu Patris, ubi omnia comprehensivè videt, nobis secreta cœlestia, & novæ legis arcana revelaverit, quæ etiam Angelos Dei faciem videntes latuerunt. Excluditur ergo Moyses à visione, non solùm comprehensiva divinæ essentiæ, sed etiam à visione ita plena, ut omnia quæ ad legẽ gratiæ pertinent, agnoverit.

Ad locum Exodi respondeo verum esse quod tunc denegata fuit Moysi intuitiva visio; sed inde non probatur, semper fuisse negatam,

Unde non colligimus hac gratia fuisse donatum Moysem, ex eo quod in eodem capite 33. Exodi dicitur de Moyse, quod loquebatur ei Dominus facie ad facie, sicut solet loqui homo ad amicum suum; nam solùm colligit D. Thom. *loc.cit.q.*174.*art.*4. tum 1.2. *q.*98. *art.*3. *ad* 2. ex vi illius loci habuisse eminentem contemplationem: sed hoc solùm colligimus cum D.Thom. ex loco Numer.citato, quod ita dilucidè distinguit S. Doctor in secunda secundæ, loco mox citato:, ut mirum sit modernum Annotatorem aliàs doctissimum de hoc ambigere; cùm semper S. Doctor Paulum & Moysem pares faciat. Quæstione autem 98. 1.2. suprà relata, asserit solùm Moysi excellentem contemplationem infra visionem Dei ex vi loci illius capitis Exodi, ut dixi, & apertissimè insinuat 2.2. *cit.* Ad ultimum locum ex Apostolo desumptum, dico intelligendum esse vel de visione comprehensiva, vel de via ordinaria sine privilegio. Et sanè nisi interpretemur illum locum, probaret Beatos in patria non videre Deum.

Dices: Si Paulus vidit essentiam Dei, amisit fidem mysteriorum Dei, quæ est incompatibilis cum clara visione: Atqui non est verisimile, Paulum amisisse fidem, quamdiu fuit in hoc mundo: Ergo non habuit claram visionem Dei in hac vita.

Respondeo cum D.Thom. *ibid.*2.2.*cit.q.*175. *art.*3.*ad* 2. Paulum habuisse lumen gloriæ, non per modum formæ permanentis, sed per modum passionis transeuntis. Unde licèt tunc simul cum visione non habuerit actum fidei, fuit tamen in eo simul fidei habitus; sicut enim in lapide cum gravitate habituali potest esse levi-

tas actualis, seu motus sursum; ita cum habitu fidei non est incompossibilis actus claræ visionis.

Urgebis: Ex his sequeretur, Paulum etiam peracta visione non potuisse elicere actum fidei circa mysteria visa, quæ se vidisse utique recordabatur, ut ipse attestatur; sicut qui recordatur se vidisse Romam, non potest habere fidem de existentia Romæ.

Respondeo, vel Paulum videndo divinam essentiam non vidisse omnes articulos fidei, ad quos non visos potuit se extendere ipsius fides, & circa illos exerceri: vel etiam dicendum, potuisse exercere actus fidei circa omnia mysteria, quia peracta visione non mansit in Paulo habitualiter lumen gloriæ, in quo differt ab illo qui vidit Romam, qui statim perdidit fidem; quia unico visionis actu producta in ipso fuit habitualis cognitio certa & infallibilis, opposita habitui fidei, sicut unico demonstrationis actu producitur scientia.

Quæres, quid opus fuerit, ut Paulus viderit essentiam Dei?

Respondeo cum D. Thom. *cit*. 2. 2. *q*. 174. *art*. 4. necesse fuisse, ut ejus intellectus abstraheretur à sensibus; quia cùm essentia divina excedat omnem intelligibilem creaturam, ad eam in hoc statu videndam requiritur, ut tota mentis intensio illuc advocetur; quod tamen non erit necessarium in intellectibus beatis post reassumpta corpora, nec erat in Christo hanc vitam mortalem agente; quia in illis fiet redundantia ex intellectu ad inferiores vires usque ad corpus; unde ex vi visionis sensus non solùm non impedientur, sed magis perficientur ad eliciendas

suas

suas operationes; quæ sanè redundantia non fuit in Paulo. In christo verò subdebantur perfectissimè vires inferiores superiori, & miraculum erat quod suspenderetur gloria corporis, ut propter nos pateretur: unde sicut non utebatur phantasmatibus ex necessitate, ita nec ab illis debebat abstrahere. Paulus verò, sicut nos, ex necessitate utebatur ad intellectionem actibus potentiarum sensitivarum. An autem anima Pauli fuerit à corpore separata, ignoravit ipsemet Apostolus, dum professus est se nescire, an id in corpore, vel extra corpus contigerit. Et quanvis Doctores communiter credant Paulum non fuisse mortuum, quia nimirum non est necesse, quod in raptu fiat abstractio à viribus animæ vegetantis, quæ non operatur ex intentione animæ sicut vires sensitivæ, sed per modum naturæ; unde etiam in dormientibus, cessantibus sensitivis semper exercet suos actus: tamen in his magis conjecturaliter quàm per certitudinem loquimur, ut ait S. Thom. 2. 2. *q.*175. *art.*6. *ad* 1. &, *dubitante de hoc Apostolo, quis nostrùm inde certus esse audeat?* ait August. *lib.*12. *sup. Gen. ad litt. cap.*8.

Quæres rursus: Utrum hoc privilegium concessum fuerit aliis à Paulo & Moyse?

Respondeo ex Scripturis de nullo alio constare: nam quod illud aliqui tribuunt Adamo in illo sopore immisso, quando Deus produxit Evam ex costa ejus, non est verisimile; ille enim sopor vel fuit somnus naturalis, vel ad summum ecstasis multis aliis Sanctis communicari solita. Quod verò illud nonnulli asserunt D. Benedicto in illa visione, in qua, ut refert D. Greg. *lib.*2. *dial. c.*35. vidit fusam lucem

desuper tanto splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa, quæ in tenebris radiasset, & in qua totus mundus velut sub uno solis radio collectus ante oculos ejus adductus est; non est etiam probabile: tum quia D. Greg. hæc referens sentit nulli, etiam Paulo datum fuisse hoc privilegium: tum quia ut ait D. Thom. *quodlib. 1. art. 1.* quando visionem illam vidit Benedictus, nec mortuus erat, nec à sensibus alienatus, unde alium ad id videndum advocavit, ut refert Gregor. ibidem; quæ tamen alienatio requiritur, ubi non est mors. Unde solùm intelligitur de gratia singulari, & extraordinaria illustratione. De Beatissima verò Virgine Maria, licèt non inveniatur apertè in sacris Paginis, quia tamen juxta receptam Catholicorum omnium sententiam asserendum est Deiparæ quidquid aliis invenitur concessum, piissimum est credere istud privilegium haud esse negatum, vel in momento Incarnationis Verbi, vel alio. Deus scit.

REFLEXIO.

Si ad Deum in hoc corpore videndum mentis à sensuum usu avocatæ alienatione, & veluti morte opus est, juxta illud, *Non videbit me homo, & vivet*; hinc planè colligitur nos divina contemplari, & multò minùs pati, & suavi experimento prægustare minimè posse, quamdiu terrenis dediti, præsentium voluptatum blanditiis delinimur; delicata enim est divina consolatio, nec patitur extraneam, ut ait D. Bernard. *Renuit*, inquit Propheta, *consolari anima mea, & delectatus sum.* Opportunè Gre-

lib.18. Mor. cap.37. *Quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur; nullus quippe eam videt, qui carnaliter adhuc vivit, quia nemo potest Deum simul amplecti & sæculum: qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab hujus vitæ delectationibus tota mente separatur. Unde & Paulus Apostolus, qui adhuc Dei invisibilia, sicut testatur, ex parte cognoverat, etiam huic mundo totum se esse mortuum perhibebat, dicens: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

CAPUT II.

De incomprehensibilitate, & ineffabilitate Dei.

EX eo quod divina perfectio supernaturaliter videri possit, oritur difficultas, an possit etiam comprehendi; ideo de Divina incomprehensibilitate agendum est. Et quia unumquodque nominamus prout cognoscimus, ideo sermonem de ineffabilitate Dei annectemus.

SPECVLATIO I.

Beati quantumvis clarè Deum intuentes, ipsum tamen comprehendere non possunt.

INcomprehensibilitatem Dei clarè docet Scriptura, Jerem. 32. *Dominus exercituum incomprehensibilis cogitatu.* Consonant Patres. Gregor. lib. 10. Mor. cap. 7. *Cùm ad incircumscriptum lumen vel humana, vel Angelica mens inhiat, eo ipso quo est creatura, coangustat, & ejus fulgorem comprehendere nec dilatata sufficit.* Idem docent alii Patres, qui ex eo probant divinitatem Spiritus sancti, *quia omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* 1. Cor. 2.

Probatur ratione D. Thom. In tantum intellectus beatus essentiam divinam perfectiùs vel minùs perfectè cognoscit, in quantum majori, vel minori lumine gloriæ perfunditur, ut dicemus infrà. Sed lumine gloriæ in quocumque intellectu recepto non potest comprehendi divina essentia: Ergo. Probatur minor: Lumen gloriæ in quocumque intellectu creato receptum non est, nec potest esse infinitum, saltem infinitate adæquante, & exhauriente cognoscibilitatem Dei, aliàs esset actus purus: Atqui Deus non potest comprehendi, seu cognosci quantum cognoscibilis est, nisi per lumen infinitum infinitate adæquante divinam cognoscibilitatem: Ergo quocumque lumine producto, vel producibili, non potest Deus comprehendi. Et observa, quod hæc ratio præscindit

à quæstione de possibilitate infiniti creati, quæ sub opinione est; veritas autem de incomprehensibilitate Dei est omninò certa, & fundatur in hoc, quod ut aliquid comprehendatur, tanta debet esse virtus cognoscitiva, quanta objecti cognoscibilitas; nulla verò via cognoscitiva creata adæquare potest divinam immaterialitatem & cognoscibilitatem.

Objicies: Beatus videt Deum intuitivè, & quidditativè, ita ut nihil sit formaliter & necessariò in Deo, quod lateat; rei namque simplicissimæ, & actus puri totum, vel nihil videtur: Sed tunc aliquid comprehenditur, quando ita videtur, ut nihil lateat videntem, ut ait August. *epist.* 112. *c.* 27. Ergo Deus à Beatis comprehenditur. Nec satisfacit si dicatur, Beatum videre totum quod est in Deo, sed non totaliter; nam si videtur in objecto quidquid est visibile, quid impedit quominus totaliter videatur?

Respondeo, quod licèt Deus totus videatur, non tamen comprehenditur; quia ut aliquid comprehendatur, debet videri quantum naturaliter visibile est; quandiu enim non ita cognoscitur, nondum apparet, nec manifestatur perfectè & totaliter cognoscenti: sicut si propositio aliqua demonstrabilis (est exemplum D. Thom. hìc) per rationem probabilem cognoscatur, nihil est in propositione, quod lateat, nec subjectum, nec prædicatum, nec copula; non tamen illa propositio comprehenditur, quia non cognoscitur quantum cognoscibilis est. Ita similiter quidquid est in Deo, Beatus videt; sed modus objecti non est modus cognoscentis, id est modus intellectus in intelligendo, non pertingit ad illum modum, quo Deus natura-

aliter petit cognosci, scilicet infinito modo. Hac de causa D. Chrysost. *hom. 3. cont. Anom.* manifestationem divinæ essentiæ *condescensum* vocat, quia nimirum accommodatur, & veluti attemperatur divina essentia intellectui Beato, qui eam non videt quantum visibilis est.

Dices: Non est necesse, ut Deus comprehendatur, quod videatur modo perfectissimo, quo videri potest, aliàs nullus Angelus posset comprehendere creaturam, quia nullus eam cognoscit ita perfectâ notitiâ, quâ non possit dari excellentior, vel quæ accedat ad divinam. Angelus etiam inferior non cognoscit formicam modo æquè perfecto, nec specie ita universali, sicut superior.

Respondeo, rationem D. Thom. non fundari in hoc, quod ad notitiam comprehensivam requiratur cognitio omnium possibilium perfectissima; sed in hoc quod debeat dari cognitio adæquans, & correspondens entitati & immaterialitati objecti cogniti. Licèt autem Angelus inferior non ita perfectè cognoscat formicam ac superior; tamen cognitio inferioris Angeli non adæquat modò cognoscibilitatem ejus formicæ, sed longissimè antecellit. At verò nulla vis intellectiva creabilis assequi potest infinitam puritatem divinæ cognoscibilitatis.

Ex his sequitur, Beatos non posse videre omnes creaturas possibiles. Probatur ex art. 8. D. Thom. Beatus non potest cognoscere omnes creaturas possibiles in essentia divina, nisi divinam omnipotentiam comprehendat, subindeque ejus essentiam; neque enim potest cognosci effectus alicui virtuti adæquatus, eâ non comprehensâ, præsertim si effectus in ipsa causa

intelligatur, seu intus legatur, & ex vi penetratæ essentiæ cognoscatur. Et certè, si tanto magis penetratur causa, quanto plures ejus effectus cognoscuntur; & tanto meliùs intelligitur principium, quanto in eo plures introspiciuntur conclusiones; relinquitur quod si omnes cognoscantur, ad intimum veluti fundum causæ devenitur.

Præsertim quia Deus potest infinita producere sese in perfectione excedentia, unde ad illa omnia cognoscenda opus esset lumine infinito, imò omnium possibilium perfectissimo; siquidem per illud cognoscerentur clarè omnia possibilia, ac proinde omnia lumina gloriæ possibilia; si autem non esset possibilium perfectissimum, quomodo omnia possibilia cognoscere posset? illud enim possibile lumen, cui in perfectione cederet, utique non cognosceret: repugnat verò Deum producere lumen, quo non possit perfectius producere, & quo producto, sua exhauriatur omnipotentia: Ergo etiam repugnat lumen, quo omnia possibilia cognoscantur.

Dices: Beati vident terminum adæquatum potentiæ generativæ Patris; & tamen hanc non comprehendunt: Ergo non benè intulimus, essentiam divinam à Beatis comprehensum iri, si in ea omnia possibilia attingerentur.

Respondeo, Beatos cognoscentes Divinum Verbum, non ipsum videre comprehensivè, & quantum visibile est; unde non cognoscunt terminum potentiæ generativæ quantum cognoscibilis est: At ille qui videret in divina essentia creaturas omnes possibiles, videret adæquatum terminum divinæ omnipotentiæ quantum cognoscibilis est ex natura sua, nec alio

modo Deus videt adæquatum illum terminum: unde est magna differentia.

REFLEXIO.

Eruditè obſervavit D. Thom. Beatos, ex eo quod Deum non comprehendant, non ſolùm non eſſe anxios vel ſollicitos, ſed potiùs inde fieri ut nullum eis beata viſio faſtidium pariat. Pulchriora ſunt verba ejus, quàm ut non exſcribantur: *Nihil* (inquit lib.3. cont. gent. c.62. rat.8.) *quod cum admiratione conſideratur, poteſt eſſe faſtidioſum, quia quandiu ſub admiratione eſt, adhuc deſiderium manet. Divina autem ſubſtantia à quolibet intellectu creato ſemper cum admiratione videtur, cùm nullus intellectus creatus eam comprehendat.* Sic nos ſorte noſtra contenti ſimus, & cùm proſpero fortunæ flatu utentes ad exitus optatos provehimur, non extollamur; nec cùm reflat, ægrè feramus. Sic quantumvis varia ſit inaſtibiliſque vitæ noſtræ ratio, in vaga eventuum omnium volubilitate placidiſſima pace fruemur, & ſola Dei voluntate contenti, illud æquo pacatóque animo cum Pſalmiſta decantabimus: *Paratus ſum, & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua.* Et iterum: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Ubi bis paratum cor ſuum conteſtatur, quia quócumque volvere, ſive ad proſpera, ſive ad adverſa Deus voluiſſet, æquo animo ferre paratus erat. Unde rectè Hugo Cardinalis *in Pſalm.*107. ait: *Paratum cor meum ad adverſa, paratum ad proſpera; paratum ad humilia, paratum ad ſublimia; paratum tibi Domine vacare, paratum proximo miniſtrare; paratum ad omnia quæcumque præcipis. unde non ſemel, ſed ſecundò dicitur paratum.* Niſi mavis dicere cum altero Hugone, ſcilicet Victorino, lib.2. de clauſtr. animæ: *Bis dicit pa-*

vatum, id est intus ad cogitandum recta, foris ad faciendum utilia; interiùs in mente, & exteriùs in operatione.

Adoranda etiam est, & totis viribus extollenda hæc divina incomprehensibilitas, ut quam Beati visione non pervadunt, hanc humili fide complectamur. Nam ut altè dixit Hilar. *lib. 1. de Trinit.* præcipuum munus & officium quod Deo præstare possumus, aliud non est, *quàm ut tantum eum esse intelligamus, quantus & intelligi non potest, & potest credi.* Ubi vides, fidem visione quodammodo capaciorem; quod enim non capit visio, hoc fides credit; & incomprehensibilitatem quam non penetrant Beati, fideles confitentur, & adorant. Hanc ineffabilem perfectionem, quâ sedet Deus super Cherubim, & sub qua curvantur qui portant orbem, profundè veneremur, certóque teneamus Dei perfectiones aliter esse in se, quàm cogitamus; nam non solùm auro, aut argento, aut sculpturæ artis, sed etiam *cogitationis hominis non debemus æstimare divinum esse simile.* Actor. 17. Quàm multi falluntur! dum divinam justitiam, vel misericordiam suo modo apprehendunt & confingunt, non ut sunt in se, & prout in Scripturis revelantur. Unde meritò dixit Oseas 4. *Non est scientia Dei in terra.* Et quidam apud Dionysium Chartusianum: *Nemo credit, quàm exactè judicat, quàm severè condemnat.* Et Paul. Rom. 2. *Quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus!* Et idem dicendum de aliis attributis. Hinc Sancti de eis non nisi cum formidine sermonem habent: *Lingua, & mente, & cogitatione horresco* (ait Nazianz. orat. in sanct. lumin.) *quoties de Deo sermonem habeo.*

SPECVLATIO II.

Deus est ineffabilis, nec potest ipsi nomen quidditativum imponi à viatoribus, nec à Beatis: tamen multa adhibentur nomina ad ejus perfectionem declarandam.

PRima pars constat ex Scripturis, & Patribus. Judic. 13. Manve quærenti, *quod est tibi nomen, ut honoremus te?* Respondit Angelus in persona Dei, *Cur quæris nomen meum, quod est mirabile?* Quod verò Angelus loquutus sit vice Dei, patet ex his quæ subjungit Manve: *Vidimus Deum.* Et primum nomen, quod Verbo Incarnato tribuit Isaias *cap.9.* est quod *vocabitur nomen ejus Admirabilis.* Innuente Scripturâ divinam Majestatem potiùs à nobis esse admiratione suspiciendam, quàm verbis efferendam. Unde August. lib.7. de Trin. cap.4. *Excedit supereminentia Divinitatis usitati eloquii facultatem; veriùs enim cogitatur Deus, quàm dicitur; & verius est, quàm cogitatur.* Et suâ solitâ subtilitate observat *lib.1. de doct. Christ. cap.6.* quod cùm Deus dicitur ineffabilis, fit nescio quæ pugna verborum, quoniam si illud est ineffabile, quod dici non potest, non est ineffabile, quod vel ineffabile dici potest.

Ratio hujus primæ partis indicatur in secunda, & tertia, unde sic omnes simul comprobantur: Non potest à Deo imponi nomen quid-

ditativè illum significans, nec à nobis viatoribus, nec à Beatis: Ergo Deus est planè ineffabilis; sicut enim diceretur invisibilis, si non posset quidditativè videri, ita ineffabilis dicendus, si non possit quidditativè exprimi. Probatur antecedens: & quidem quod non possit à nobis quidditativè Deus nominari, ex eo patet, quia nomina significant res mediante conceptu; secundùm enim quod res cognoscimus, eas nominamus: cùm igitur nullus viator cognoscat Deum, ut in se est, sed ex creaturis, relinquitur quod nullum nomen quidditativum Deo imponere possit. Unde pulchrè August. in Psalm. 85. *Quid quæris, ut ascendat in linguam, quod in cor non ascendit?*

De Beatis verò idem ostenditur, quia licèt Deum videant quidditativè, tamen ex illa visione non producunt verbum; audiunt enim arcana Divinitatis, sed non licet homini loqui, ut ostendemus infrà: Ergo non possunt nominare Deum quidditativè. Probatur consequentia: Non imponuntur nomina nisi loquendo; vox autem exterior est verbi interni nota, & expressio: Ergo ubi non formatur verbum, non profertur etiam nomen quidditativum. Et hoc maximè verum est in beatis spiritibus, qui non loquuntur nisi dirigendo verbum conceptum; ubi verò nullum concipitur, quomodò dirigitur, & veluti transmittitur? Unde ex vi visionis possunt solùm extra verbum producere aliquam Dei similitudinem in specie creata relucentem, longè quidem perfectiorem iis quas habemus in via, sed Dei quidditatem non exhibentem.

Confirmatur: Beatus in visione beata non potest proferre nomen, neque sibi, neque alteri

Beatos. Non sibi, quia omnia manifestantur sibi per essentiam unitam, Deo supplente vicem verbi. Non alteri Beato, quia si posset aliquid ei manifestare intra visionem in essentia Dei, quod antea latebat, posset augere ejus visionem & beatitudinem; eo enim major est visio, quo plura in essentia divina penetrantur: Consequens est apertè falsum: Ergo nullum Deo imponitur nomen quidditativum in patria.

Objicies: Viatores possunt proferre aliquod nomen, quod excitet in Beatis conceptum quidditativum Dei, sicut Rex potest imponere nomen civitati, quam nunquam vidit; quo audito qui eam viderunt, statim eam quidditativè intelligent. Sufficit verò ad nomen quidditativum, ut ille qui audit, intelligat rem significatam. Et hoc à fortiori videtur concedendum de Beatis, qui sicut Deum clarè cognoscunt ut est in se, ita possunt illi nomen quidditativum apponere, cùm res nominemus sicut cognoscimus: & ita indicat D. Thom. *in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3.* dicens: *Si intellectus noster Deum per seipsum videret, illi posset imponere nomen unum, quod erit in patria; & ideo dicitur Zach. ultim. in illa die erit Dominus unus, & nomen ejus unum. Illud autem nomen unum non significaret bonitatem tantùm, nec sapientiam tantùm, aut aliquid hujusmodi; sed significata omnium istorum includeret.*

Respondeo, ad rationem veri nominis, & maximè ad impositionem illius requiri, quod ex ipsa notitia loquentis procedat; & ideo Protoparenti, cui infusa erat rerum omnium perfecta notitia, demandatum est jus condendorum nominum; aliàs psittacus vera nomina

proferret, quia licèt non intelligat quæ effutit, excitat tamen in audiente cognitionem rei, cujus nomen profert. Quod si tamen quis contendat ad rationem nominis sufficere, ut excitet in audiente notitiam rei, non potest esse in hoc nisi de voce controversia.

Quoad Beatos verò idem dicendum, quia cum non producant verbum ex vi visionis, non producunt etiam nomen, quia in spiritibus nomen est ipsum verbum directum & ordinatum. Solùm ergo formant nomen unum in patria, non ex vi visionis, sed extra visionem, sicut dum Paulus recordabatur eorum quæ viderat; non tamen potest dici illud nomen quidditativum, quia non est partus conceptionis quidditativæ. Hanc esse mentem D. Thomæ patet ex his, quæ verbis in objectione relatis subnectit: *Sed tamen si intellectus videns Deum per essentiam, imponeret nomen rei quam videret, & nominaret mediante conceptione, quam de ea habet, oporteret adhuc quod imponeret plura nomina* (utique extra verbum, quia intra illud non sunt volubiles cogitationes) *quia impossibile est, quod conceptio intellectus creati repræsentet totum perfectionem divinæ essentiæ.* Manifestè ergo dissolvitur fundamentum oppositæ sententiæ, quæ dicit quod sicut Deum cognoscunt Beati, ita & nominant; cùm asserat S. Doctor, quod mediante cognitione in verbo non possunt imponere nomen unum.

Ultima pars indiget solùm expositione. Itaque licèt Deus sit simplicissimus, potest tamen diversis nominibus explicari, quia eminens Dei perfectio unico nequit conceptu repræsentari; unde sicut à multis perfectionibus creatis ex-

primitur, ita variis & multiplicibus conceptibus attingitur, & nominibus declaratur. Unde dicitur communiter, quod Theologi in Dei natura indaganda imitantur artem tum sculptoris lignum continuò resecantis & runcinantis, donec appareat effigies; tum pictoris, colorum varietate tabellam adornantis. Cui affinis est illa doctrina Dionys. *lib. de myst. Theolog. cap.* 2. docentis Deum à nobis triplici via cognosci. Primò per viam remotionis, elongando ab ipso omnem creatæ imperfectionis labem. Secundò viâ affirmationis, quâ quidquid bonitatis in creaturis sparsum occurrit, colligimus, ut Deo asseramus; qui modus dicitur etiam via causalitatis, quia omnes creatorum effectuum dotes primæ causæ attribuimus. Tertiò viâ excessus, quâ omnes creatæ perfectiones defæcatæ, & ab omni nævo mundæ, Deo altiori modo ascribuntur. Illi triplici cognoscendi modo, triplex genus nominum correspondet; nam aliqua removent imperfectiones, ut incorporeus, immaterialis, impeccabilis; alia exprimunt perfectionem primæ causæ, ut Dominus, Omnipotens, Salvator, Provisor; alia denique perfectionis excellentiam denotant, ut superbonus, superpulcher, superessentialis, ut loquitur Dionysius. Hinc quidam Antiquus dicebat, Deum esse Πανόνυμον καὶ ἀνόνυμον, quia omnium nominum significata eminenter continens, nullo poterat nomine satis declarari.

REFLEXIO.

Eadem arte qua Theologus Dei perfectionem ineffabilem profatur, utamur & nos, ut

ad Christianam solidamque pietatem perveniamus. Et priùs, quidquid in nobis asperum, quidquid est sordescens, veluti spirituali runcina expoliamus, juxta illud: *Exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Ac deinceps animum omnigena virtutum venustate decoremus. Observant spiritualiores Patres, quamplures pietatis specie è putido peccatorum cœno vix emersos, statim ad divinos complexus aspirare. Sed multùm falluntur; sistendum est paululùm (inquit S. Franciscus Salesius) circa pedes Salvatoris cum Magdalena, antequam osculetur nos Sponsus osculo oris sui. Et diviné Bern. serm. 3. in Cant. *Nolo repentè fieri summus, paulatim proficere volo. Quantum displicet Deo impudentia, tantum pœnitentis verecundia placet. Altiora te ne quæsieris: longus saltus, & arduus est de pede ad os. Quid enim recenti adhuc pulvere respersus, ora sacra contingas? Heri de luto tractus, hodie vultui gloriæ præsentaris. Per manum tibi transitus sit: illa primùm te tergat, illa te erigat. Quò erigat? dando unde præsumas. Quid istud? Decor continentiæ, & pœnitentiæ fructus.* Et infrà: *Hæc via ad contemplationem, hic ordo: Primò ad pedes procedimus, & ploramus coram Domino, qui fecit nos, quæ fecimus nos. Secundò manus quærimus sublevantis, & roborantis genua dissoluta. Postremò cùm ista multis lachrymis & precibus obtinemus, tum demùm audemus forsitan ad ipsum os gloriæ caput attollere (pavens & tremens dico) non solùm speculandum, sed etiam osculandum.* Absque hac arte non pietas, sed impudentia gignitur, & funditus tollitur sacer ille timor & tremor, in quo Apostolus salutem præcipit operari.

SPECVLATIO III.

Tria sunt præcipua supremi entis nomina, scilicet Deus, Qui est, & Iehova, seu Tetragrammaton.

EXplicantur singula: Circa primum observandum, nomen Dei impositum esse ab universali rerum providentia; omnes enim loquentes de supremo numine, hoc intendunt nomine Dei. Unde dicit Dionys. *cap.* 12. *de Divin. nom.* quod Deitas est, *quæ omnia videt providentia.* Unde ex operatione Dei assumptum est illud nomen ad significandam ipsam naturam; nam per illud intelligimus ens super omnia existens, super cuncta erectum & eminens, rerumque universarum principium; hoc enim intendunt qui Deum nominant.

Quoad secundum nomen, scilicet *Qui est*, quod sibimet imposuit ipse Deus *Exod.* 3. dum Moysi quærenti, *Si dixerint mihi quod est nomen ejus, quid dicam eis?* Respondit, *Sic dices: Qui est, misit me ad vos*; docet D. Thom. *art.* 11. esse Deo maximè proprium: tum quia significat ipsum esse subsistens, quod est Dei essentia, modo fusè suprà explicato: tum quia illud nomen est universalius, nec determinat aliquam perfectionem particularem; sed est, ut ait Diuus Damasc. *lib.* 1. *de fid. cap.* 2. velut quoddam *pelagus substantiæ infinitum, & indeterminatum.* Tum demùm, quia illud nomen significat esse in præsenti, & hoc maximè de Deo dicitur, cujus esse

non novit præteritum, vel futurum, ut ait Aug. unde Apoc.1. dicitur: *Pax vobis ab eo qui erat, qui est, & qui venturus est.* Quartam rationem addit D.Bern. serm.4. in Cant. *Sanè esse omnium dixerim Deum, non quòd illa sint quod est ille, sed quia ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.*

De tertio nomine, scilicet Tetragrammaton, quod erat ita sacrum & reverendum apud Judæos, ut illud nunquam proferre auderent, & quoties inter legendum occurrebat, mutabant illud, aliudque substituebant, sic dictum est, quasi *quadrilitterum*, quia quatuor litteris constabat, jod, he, vau, he, quas sic exprimunt Hebræi, יהוה. Docet verò D. Thom. art.11. ad 1. nomen illud esse Deo propriissimum, quia significat ipsam Dei substantiam singularem. Sunt quidem aliqui, qui confundunt hoc tertium nomen cum secundo; sed D.Thom. post D.Hieron. *epist.*136. aliosque Linguæ sacræ peritos, distingui docent, quanvis ab eo derivari non negent.

Sed adverte, nomen Tetragrammaton, quod D.Hieronymus *ineffabile*, Damasc. *ineloquibile*, Theodoret. *indicibile* appellant, esse adhuc valde ignoratum, & vix de ejus pronunciatione constare, cum illud SS. Patres variè enuncient. Nam Irenæus illud *Jodiod* vocat: Clemens Alex. *Jao*. Et quanvis receptum sit apud recentiores Hebræos, & hebraïzantes, nomen Tetragrammaton non aliter esse pronuntiandum quàm *Jehova*, vel per contractionem *Jova*, unde deductum putant nomen Jovis, quem gentes pro summo Deo coluere: contendit tamen Doctissimus Genebrardus in secunda editione commentariorum in Psalmos, *præfat. ad Lector.* nomen illud neque esse Hebraïcum, neque Chri-

stianum, utpote ignotum eruditis omnibus, qui ante centum annos inter Hebræos vel Christianos floruerunt, quanvis plures integros libros de nominibus Dei Latinè, Græcéque scripserint. Cui consonat Cardinalis Bellarminus Hebraïcarum litterarum peritiâ clarus.

Mitto alia pleraque nomina, qualia sunt illa quæ recenset S. Hieron. *epist. ad Marcell.* scilicet *El*, Deus fortis; *Eloha*, Deus gubernans, *Elohim* in plurali, idest Judices, quod legitur in capite 1. Geneseos, ut sciant homines initium sapientiæ esse timorem Domini omnia judicantis, & à nomine Judicis primò nominati: *Elion*, Excelsus; *Adonai*, Dominus; *Adonai Sabaoth*, Dominus exercituum; *Ia*, supremum numen; *Sadai*, sibi sufficientissimus, & in alios exuberans. Mitto alia plura, quæ exponit D. Dionysius *in lib. de Divin. nominibus*; quia licèt Deus sit *omninominis*, revera tamen est *innominabilis*, ut ait Greg. Theologus.

Reflexio.

Deus incircunscripta perfectionum varietate ornatus unicum sibi nomen imposuit, nempe *Qui est*: homo nudus & inops, turgentes titulos, honorificas inscriptiones, insignia lemmata, tesseras gentilitias, & epitaphia ambit avidissimè, & juxtà vanissimè. Sed quid prodest titulus sine re? Quid emolumenti affert animalculo cuidam minimo ampullatum cameleontis nomen, quo audito aliquid majus leone cogitares, ut acutè prosequitur Tertull. *lib. de pall. cap. 3*. Sciant superborum nominum amatores, quod *nomen impiorum putrescet*, &

ſicut eos Deus neſcit, ſic nec eos nominat. Pulchrè obſervat Greg. Chriſtum divitem epulonem non nominaſſe, ſed pauperis Lazari nomen non tacuiſſe. Luc. 16. *Notandum*, inquit, *quia in populo plus ſolent nomina divitum, quàm pauperum ſciri; Dominus autem nomen pauperis dicit, & nomen divitis non dicit, quia Deus humiles novit atque approbat, ſuperbos ignorat.* *Gaudete & exultate*, ait Veritas, *quia nomina veſtra ſcripta ſunt*, non dixit, in columnis marmoreis, in palatiorum propilæis, & frontiſpiciis, non in platearum obeliſcis, & pyramidibus, non in tricliniorum ſtromatibus & tabellis, ſed *in cœlis.*

DISSERTATIO VI.

Fauſtiſſima beatæ viſionis materia declaratur.

QUIA Deus, tametſi naturâ inviſibilis, ſupernaturaliter tamen viſibilis eſt, & ut ait Anſelmus: *Deus inacceſſibilis cùm ſit noſtris viribus, acceditur ad eum ſuis muneribus:* ideo naturam divinæ viſionis explicare conandum eſt. Quanvis enim hæc fortunata ſcientia Sanctorum deſiderari poſſit, explicari non poſſit, ut ait Auguſt. utile tamen eſt, & frequenter

cogitare, & diu loqui de felici & securo illo statu, ubi totum nostrum bonum stat, & nihil fluit: ubi nec dignitas typhum, nec inæqualitas zelum, nec familiaritas contemptum, nec assiduitas fastidium, nec veritas odium parit: ubi est perpetuò flos juventutis, qui non marcescit; decor pulchritudinis, qui non tabescit; vigor sanitatis, qui non hebescit; torrens voluptatis, qui non arescit; ardor charitatis, qui non tepescit; æternitas gaudij, quæ non veterascit. Tria autem considerabimus, quibus totam hanc uberrimam materiam complectemur. Primò principia beatæ visionis inquiremus. Secundò ejus inæqualitatem, inæqualitatisque radicem vestigabimus. Tertiò objectum illius contemplabimur; ampliora, quæ desiderari possent, in materia de beatitudine, vel de gloria Sanctorum tractaturi.

CAPUT I.

De gemino visionis principio, specie, & lumine gloriæ.

DUo necessariò ad quamcunque cognitionem concurrunt: alterum, ipsum objectum per se, vel per speciem sui vicariam: alterum, lumen intellectus, vel naturale, vel infusum. Utrumque sigillatim speculemur.

SPECVLATIO I.

Ut Deus intuitivè videatur, necessum est ut essentia divina uniatur intellectui immediatè in ratione speciei impressæ; repugnat enim creata in visione.

PRima pars explicatur, & probatur: Ut Deus videatur ab intellectu beato, necesse est ut essentia divina uniatur intellectui per modum objecti cogniti; nam ex communi Philosophorum doctrina, quam etiam tradit Aug. lib. 9. de Trin. c. 12. *Ex objecto, & potentia paritur notitia*, sicut ex mare & fœmina gignitur fœtus: id est, ad hoc ut intellectus aliquid cognoscat, requiritur quod objectum intelligibile uniatur potentiæ intellectivæ; objectum enim debet esse præsens intellectui, qui in hoc differt à voluntate, quia hæc trahitur ab objectis, juxta illud August. *Amor meus pondus meum, eo feror quòcumque feror?* Intellectus verò trahit res ad se, & illis debet assimilari, juxta axioma Aristotelis, *Intellectus intelligendo fit omnia:* quod fit beneficio specierum, quibus intellectus veluti in objecta transformatur: Atqui essentia divina non unitur intellectui beato per ullam speciem creatam: Ergo ipsamet essentia divina intellectui unitur seipsâ immediatè in ratione objecti.

Major supponitur vera, nisi velimus fundi-

tùs evertere principia, quæ traduntur *in lib. de Anima.* Minor probatur: Ideo requiritur species in intellectu nostro ad cognoscendum aliquod objectum, quia si est materiale, debet dari species spiritualis, in quo reluceat, per quam intellectui spirituali objiciatur; si verò sit spiritale, requiritur etiam species, ut sit præsens, quia nullum ens creatum potest illabi menti nostræ, ut dicetur dum de Angelis, & ideo opus est specie objecti vices gerente: Atqui Deus est summè immaterialis, & intimè præsens intellectui, imò ipso intimo intimior: Ergo seipso immediatè, & non per speciem unitur intellectui beato. Et certè si lux non videtur ab oculo per ullam speciem, quia seipsâ visibilis est, & ratio videndi alia, multò magis Deus, qui pura lux est, & *tenebræ in eo non sunt ullæ*, seipso videbitur, & non per aliud, juxta tritum axioma, *quod est tale per se, non debet fieri tale per aliud.*

Secunda pars, quæ asserit repugnare omnem speciem creatam impressam, seu qualitatem aliquam quam Deus immittat, quæ sit Dei similitudo, qua fœcundatus intellectus Deum ut in se est, videat, sic probatur *ex art. 2.* Species debet convenire cum objecto in eodem gradu immaterialitatis & perfectionis, aliàs ipsum ut in se est non repræsentabit; & hac de causa per species materiales nunquam possumus intelligere quidditativè Angelum: Sed nulla species creata vel creabilis pertingere potest ad gradum immaterialitatis, qui Deo convenit, aliàs illa species esset actus purus: Ergo repugnat omnis species Dei repræsentativa.

Et hoc est quod intendit Sanctus Doctor,

cùm ait : *Per similitudinem inferioris ordinis nullo modo superiora posse cognosci, sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei corporeæ; multò igitur minùs per speciem creatam quamcunque potest essentia Dei videri.* Consultò autem dixit D. Thom. *ordinis inferioris*, quia benè potest species inferioris Angeli repræsentare superiorem; quia licèt Angelus inferior non sit æquè perfectus, quia tamen est ejusdem ordinis cum superiore, potest illum cognoscere intuitivè, imò & comprehensivè, ut suo loco monstrabitur.

Dices : Illa etiam species creata erit ordinis divini, hoc ipso quod erit supernaturalis, sicut sunt aliæ qualitates infusæ : quidni ergo per eam Deus repræsentari poterit?

Respondeo quod licèt possint dari qualitates ordinis divini & supernaturalis divinam naturam & perfectiones ejus participantes, non tamen repræsentantes divinam intelligibilitatem ut in se est, quia intelligibilitas divina est intelligibilitas actus puri & infiniti, quæ proinde non potest relucere in eo quod non est actus purus & infinitus. Quod penetrantiùs intelliges, si observes in Deo dari duo veluti genera perfectionum: aliæ sunt communicabiles, ut natura secundùm rationem principii divinarum operationum, scientia, sapientia, amor, misericordia, & hujusmodi : aliæ sunt omninò incommunicabiles, ut ratio actus puri, infiniti, entis à se. Divina autem intelligibilitas est hujus secundi generis, cùm sit ipsa Dei puritas & actualitas immaterialis; & ideo per nullam formam etiam supernaturalis ordinis exprimi potest, sed solùm à Verbo Divino, quod est

splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris.

Aliæ duæ rationes, quas affert S. Doctor, sunt tantùm confirmationes præcedentis, & earum robur tale est: Deus est suum esse infinitum, incircunscriptum, & illimitatum: Ergo ejus natura claré & visibiliter relucere non potest in specie, quæ est accidens finitum, & determinatum ad certam perfectionem. Potest quidem fieri, quod species sit imperfectioris entitatis quàm sit objectum, sicut species repræsentans Angelum est illo inferior, cùm illa sit accidens, iste substantia; tamen in ordine intelligibili ejusdem perfectionis debet esse species & objectum in esse repræsentativo, ut suppono ex Philosophia: Atqui repugnat omni enti creabili esse ejusdem perfectionis cum Deo, etiam in esse intelligibili, tum quia nulla creatura pertingere potest ad Dei purissimam immaterialitatem, tum quia esse intentionale in specie est aliquid reale, ipsi intrinsecum, fundatum in ejus puritate & immaterialitate; manifestum verò est, repugnare aliquam creaturam convenire univocè cum Deo in aliquo esse reali: Ergo repugnat omnis species Deum, ut in se est, repræsentans.

Objicies: Si essentia divina uniatur intellectui beato in ratione speciei & objecti fœcundantis intellectum, duo sequerentur incommoda; primùm essentiam divinam habere rationem formæ inhærentis, non solùm in esse intelligibili, sed etiam in esse naturali, cùm in Deo esse intelligibile, & naturale non distinguantur; secundò essentiam divinam concurrere activè ad visionem, species enim est complementum potentiæ, & principium quo intellectus noster intelligit: hoc autem repugnat, quia species quæ est principium

principium *quo* intellectionis, subordinatur intellectui, qui est principium *quod* agit: implicat verò essentiam Dei creato intellectui subordinari.

Respondeo, essentiam divinam unitam intellectui non inhærere, sed veluti objectari; sicut enim in unione hypostatica Verbum unitum humanitati non ei inhæret vel eam informat, sed solùm terminat & perficit: ita essentia divina intellectui Sanctorum conjungitur, non inhærens, sed complens per modum actus puri: & sicut eadem personalitas Verbi complet humanitatem in ordine ad agendum, non tamen est in potentia ad actiones humanas, nec subordinatur humanitati, sed potiùs eam sibi subjicit, & portat verbo virtutis suæ, tota potentialitate ex parte humanitatis se tenente: ita proportionaliter essentia divina complens & fœcundans intellectum concurrit ad visionem, nec subordinatur intellectui; quia concurrit ipsum movendo, non mota ab ipso, nec ipsa est in potentia ad visionem, sed solus intellectus. Per quod patet ad utramque difficultatem.

REFLEXIO.

Meritò dixit Ægidius Roman. doctrinam D. Thom. negantem speciem in visione beata, esse *divinitus inspiratam*. Quid enim divinius potuit excogitari ad intimam Beatorum cum Deo unionem declarandam, assertione illa, quæ Deum sine medio ullo nobis illabi edocet? Quid etiam ad ciẽdos pios motus divinius esse potest? Attentè ergo considera, Lector, quod sicut surculus alteri arbori insitus eadem cum ipsa arbor efficitur; sicut aquæ gutta vini dolio immer-

sa in vinum convertitur; sicut ferrum in fornacem conjectum totum igne pervaditur; sicut in duobus speculis ex adverso positis unum ita imaginem alterius recipit, à quo & vicissim sua recipitur, ut speculum repræsentans repræsentatum videatur, & è converso: ita similiter, si rectè vixeris in Deum transformatus, Deus eris. Quid mirum? Si enim albedo facit album, justitia justum, numquid Divinitas immediatè communicata Deum efficiet? Sed ut sis Deus in altera vita per claram visionem, necessum est ut in hac per gratiam sis divinæ consors naturæ, & Deus per charitatem: ait enim August. *Si terram amas, terra es; si Deum amas, Deus es.* Amore priùs transi in Deum, ut per visionem ad te transeat Deus, & sic implebitur illud Cant. 7. *Ego dilecto meo*, per amorem, *& ad me conversio ejus*, per intimum essentiæ suæ illapsum in patria. Quàm dulce commercium! Quàm suavis fluxus & refluxus! Quàm felix repercussus primæ lucis! in quo scrutator majestatis non opprimetur à gloria micanti sine nube, sine medio splendenti.

SPECULATIO II.

Beati in patria non producunt speciem expressam, nec possunt; sed eam divina essentia supplet.

PRior pars probatur, quia ideò nos producimus verbum mentis in intellectionibus ordinariis, ut in illo intelligamus objectum, quod

non est semper actu unitum intellectioni nostræ: Sed Deus non solùm est intelligibilis respectu intellectus beati, sed etiam est semper intellectissimus, & præsentissimus: Ergo Deus non videtur in aliqua specie producta, sed in seipso, sicut lux seipsâ cernitur ab oculo. Unde D. Thom. *hîc, art. 2. ad 3.* ait, *Essentia divina unitur intellectui creato, ut intellectum in actu.* Et certè id videtur exigere ratio cognitionis immediatæ, qualis est visio beata, secundùm Patres; & ideo comparatur illi quâ videtur homo facie ad faciem: non esset autem visio immediata, si essentia divina non inspiceretur in seipsa, sed in verbo producto, in quo essentia Dei reluceret; nam ut ait D. Thom. *in 4. dist. 49. q. 2. art. 1. ad 15. Medium* in quo *tollit immediationem cognitionis.*

Posterior pars iisdem rationibus suadetur, quibus speculatione præcedenti impugnata est omnis species creata Deum intuitivè & quidditativè repræsentans: & sanè cùm species expressa non sit repræsentatio cognitionis Beati (aliàs esset cognitio reflexa) sed ipsius objecti, necesse est ut quidditativè repræsentet Deum ut in se est, quod habeat eandem intelligibilitatem & puritatem cum objecto quod in ipsa relucet: quod esse impossibile ostendimus, & proprium solius increati Divini Verbi, qui est candor lucis æternæ, splendor gloriæ & figura substantiæ.

Dices: Licèt essentia divina sit intellectissima in actu secundo, respectu proprii intellectus, non tamen respectu beati, qui incipit Deum videre; unde rationes D. Thom. non videntur militare contra speciem expressam, quæ habet rationem termini producti per actionem intellectus; unde commensuratur intellectui cognoscenti, non

objecto, cujus non est imago, prout est in se, sed prout est in cognoscente. Species verò impressa habet rationem principii intellectivi, & gerit vices objecti, cui proinde commensuratur, & cum quo convenire debet in eodem gradu immaterialitatis, modo essendi, & infinitate, cùm sit imago ab objecto immissa: Ergo est magna differentia inter speciem impressam, & expressam.

Respondeo, quod sicut persona divina, licèt ab æterno non terminet humanitatem, tamen quia est actus purus, immediatè eam in tempore terminat: ita essentia divina licèt non fuerit semper intellecta, tamen hoc ipso quod intellectui beato obversatur, statim est intellecta seipsâ sine specie expressa, quæ æquè repugnat ac impressa: nam species expressa, cùm sit imago impressæ, est etiam imago objecti, quam impressa repræsentat; imò species expressa meliùs, & ut sic dicam, vividiùs, seu actualiùs repræsentat objectum quàm impressa, quæ tribuit tantùm intellectui vim ad eam efformandam; & proinde si repugnet impressa, ita & expressa, eo maximè quòd inintelligibile est, Beatum posse videre in specie expressa Deum quidditativè, nisi illa Deum quidditativè repræsentet. Quod repugnare convincunt rationes D. Thom. & æquè vrgent contra omnem omninò speciem.

Instabis: D. Thom. docet infrà, *q.27. art.1.* quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est notitia rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens*. Quid expressius & formalius, propter universale signum, *quicumque intelligit*; propter additam reduplicationem, *ex hoc ipso quod intelligit*; propter ingeminatam reduplicationis causam, *ex vi intellectiva proveniens?* ut ponderat P. Nicolaï

ibid. quod universaliter verum esse addit *q.4. de verit.art.2.* de omni quod à nobis intelligitur, *sive per essentiam videatur, sive per similitudinem.* Et sanè id videtur exigere ratio actionis, quæ necessariò producit terminum, cùm sit productio & fieri termini, sicut non potest dari calefactio sine calore. Ita argumentatur Ferrariensis.

Respondeo, maximam illam D. Thom. *quicunque intelligit, &c.* veram esse secundùm distributionem accommodam, pro generibus singulorum, non pro singulis generum: id est, in omni natura intellectuali datur processio verbi; non tamen necesse est, quod detur in quolibet intelligente, vel in quacumque intellectione; nam Verbum Divinum licèt intelligat, non producit Verbum: & hoc sufficit ad intentum D. Thom. qui probat Deum producere Verbum intra se, quia est naturæ intellectualis. In alio verò loco loquitur S. Doctor de cognitione rei per essentiam, quæ non est actus purus; sicut Angelus vel anima separata, licèt intelligant se per suam substantiam gerentem vices speciei impressæ, producunt tamen verbum.

Ad rationem subjunctam dicendum, non requiri ut actio immanens, qualis est intellectio, semper producat terminum, sed solùm esse de ratione actionis transeuntis, qualis est calefactio: idque præsertim verum est, quando terminus, quem actio nata esset producere, suppletur ab alio. Cujus clarissimum exemplum habemus in mysterio Incarnationis, in quo actio generativa Beatissimæ Virginis, productiva humanitatis, non se extendit ad productionem personæ humanæ, quæ nata erat effluere; quia personalitate divina suppleta est, & ut loquuntur Patres, consumpta

personalitas creata. Similiter unione divinæ essentiæ impeditur, & veluti consumitur verbum creatum, quod erat producendum.

Insistes: Non est minùs de ratione cognitionis producere verbum, quàm de ratione amoris spirare impulsum, quo feratur in objectum amatum: Atqui amor beatus, quantumvis habeat bonitatem divinam sibi præsentem, unitam, & conglutinatam; tamen producit impulsum, seu pondus in illam: Ergo similiter visio beata producit verbum.

Respondeo, esse magnum discrimen petitum ex natura intellectus & voluntatis; voluntas enim cùm non sit potentia assimilativa, sed tantùm, ut sic loquar, ponderativa, terminus voluntatis non petit terminum, qui sit similitudo, sed pondus in objectum dilectionis suæ; & ideò Spiritus sanctus non procedit ut similis, nec ut Filius, quia est divini amoris terminus. At verò intellectus est potentia assimilativa, unde verbum productum debet esse ita simile objecto cognito, ut sit ipsummet objectum in esse intelligibili. Sicut ergo repugnat quidditativa Dei similitudo, ita verbum creatum quidditativè Deum repræsentans.

Persistes fortiùs: Non est minùs de ratione verbi, seu speciei expressæ, quod sit terminus vitalis intelligentis, quàm de ratione intellectionis, quod sit actus secundus vitalis intellectus; non enim minùs essentialiter exigit terminus vitalis, in quantum talis, esse à principio vitæ, quàm actus: v. g. non minùs petit Filius generatus esse à Patre, quàm ipsa generatio: Atqui essentia Divina non potest per seipsam supplere rationem actus vitalis intellectus no-

ſtri, ſecundùm omnes fermè Theologos, & ſuo loco demonſtrabitur: Ergo non poteſt etiam eſſentia divina ſupplere rationem verbi, ſeu ſpeciei expreſſæ, de cujus eſſentiali ratione eſt, quod ſit terminus vitalis cognitionis; ideo namque dicitur expreſſa, diſtinguiturque ab impreſſa.

Reſpondeo, duplex eſſe munus & officium verbi in nobis; nam quia ab intellectu fœcundo procedit, & ſimul objectum repræſentat, ideo habet & rationem termini procedentis, & ſimilitudinis repræſentantis objectum. Primum munus non eſt eſſentiale verbo, ſed ſecundum, ut patet in eſſentia divina, quæ reſpectu proprii intellectus habet rationem verbi intellecti, tametſi non procedat. Sic igitur eſſentia divina ſupplet rationem verbi, non quoad expreſſionem, & proceſſionem; ſed quoad actualem repræſentationem, & veluti exhibitionem objecti cogniti. Ex quibus in forma diſtingue majorem; non eſt minùs de ratione verbi quod ſit terminus vitalis intelligentis quoad munus expreſſionis, quod non eſt eſſentiale, concedo; quoad munus ſimilitudinis repræſentantis, nego: nam iſtud munus ſuppleri poteſt, nec petit eſſentialiter procedere à potentia vitali, ſicut intellectio, quæ cùm ſit actus ſecundus & vita actualis, non poteſt non oriri à principio vitæ.

REFLEXIO.

De induſtria Apoſtolus loquens de viſione quam habuit in raptu, ait: *Audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Audire autem eſt ab alio accipere: in patria igitur verbum non dicit

tur, ſed auditur, nec licet homini loqui, ſeu proferre verbum creatum Deum exprimens. Unde Pſalmiſta, pſ. 74. *Te decet hymnus Deus in Sion.* Alii legunt, *te decet ſilentium Deus in Sion.* Aliquid ſimile experiuntur, qui ad ſupremum orationis gradum, qui paſſivus dicitur, provehuntur. In communi meditationis genere verbis quamplurimis utimur; in altiori affectivæ conſiderationis methodo, paucis; quia ſtatim concaleſcit cor, & exardeſcit ignis: ſed in ſublimi mentis quiete, nullis. Ibi anima ad inſtar mundiſſimi ſpeculi objectata Solis juſtitiæ radiis, ita Deo perfunditur, ut nec loqui præ amore liceat, ſed tantùm divinæ dulcedinis abundantia frui. Felix hora, ſed brevis mora, quâ Deus dat dilectis ſuis ſomnum, eoſque torrente voluptatis ſuæ inebriat vino illo, quod ut Auguſt. ait tract. 34. in Joan. *non turbat, ſed dirigit mentem, quo anima ſæculo, & ſibi dormit, Deo verò vigilanter intendit.* Qui poteſt capere capiat; nam animalis homo non percipit quæ Dei ſunt. Ea autem percipiunt qui vel nocturnis vigiliis in convalle plorationis Deo pſallunt, vel qui beatiſſimis orationum intervallis experiuntur quàm magna ſit multitudo dulcedinis Dei: tunc docet unctio de omnibus, medullatas infundens delicias: tunc in ſe juſti ſentiunt quod Apoſtoli dictitabant, *nonne cor noſtrum ardens erat?* Quod ſic exponit Bern. ſerm. 2. Paſchat. *O dulcis ardor, dulcis ſplendor, dulcis amor! Ardor confortans, ſpendor illuminans, amor inebrians, quàm dulciter ardes, quàm mirabiliter ſplendes, quàm ſufficienter totum cor hominis imples!*

SPECVLATIO III.

Ad visionem beatam requiritur lumen gloriæ ita indispensabiliter, ut repugnet sine eo elici visionem.

PRima pars definita est in Concilio Viennensi, in quo damnatur illa Begardorum propositio, *Anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum.* Eamque satis indicat Scriptura, psalm. 35. *In lumine tuo videbimus lumen.* Apocal. 27. *Claritas Dei illuminabit eam*, scilicet societatem Beatorum Deum videntium.

Probatur tota speculatio: Intellectus creatus est intrinsecè insufficiens & improportionatus ad eliciendam visionem Dei, utpote vires cujuscumque naturæ creatæ, vel creabilis excedentem: Ergo indiget roborari & confortari per aliquam virtutem in se receptam, per quam possit videre; quæ virtus lumen gloriæ dicitur: quantumcunque enim Deus dicatur specialiter assistere, vel concurrere simultaneè cum intellectu nostro; nisi superaccrescat intellectui aliquis vigor supernaturalis, Deus videri nequibit; si enim ex vi divinæ assistentiæ, vel concursus nihil derivetur in intellectum, semper permanebit intellectus intrinsecè impotens, & insufficiens, nec potentior evadet. Maximè quia concursus simultaneus nihil ponit in potentia, sed solùm influit in actum, cùm sit ipse actus prout à Deo; unde per illum causa non

juvatur, aut fit potens, sed talis supponitur: Ergo requiritur aliqua virtus desuper infusa, quam lumen meritò vocamus, quia intellectus non juvatur nisi per illustrationem.

Confirmatur, & simul præoccupatur fundamentum oppositæ sententiæ. Verum quidem est, Deum posse supplere quidquid agit causa secunda in genere causæ efficientis; sed non potest facere, quod effectus aliquis producatur ab aliqua causa, nisi illa habeat virtutem ad illum efficiendum: v.g. potest producere lucem sine Sole, sed nequit efficere, quod Sol eam producat, nisi habeat virtutem ad eam producendam; implicaret enim apertam contradictionem, quia ut causa producat, debet posse producere: non potest autem producere sine virtute producendi, quæ dat posse producere: Atqui intellectus in proprio fundo non habet vim eliciendi visionem: Ergo si Deus velit quod illam producat, debet illi communicare virtutem supernaturalem, ut possit eam producere.

Objicies contra 1. partem. Supposito quod essentia divina uniatur intellectui per modum speciei intelligibilis, superfluit lumen gloriæ; quod enim est per se lucidum, alio lumine non indiget, ut videatur: Deus autem lux est purissima; ad quid ergo requiritur adventitium lumen gloriæ ad videndum Deum? Si enim repugnat species Deum ut in se est repræsentans, æquè repugnabit lumen Deum ut in se est attingens; non enim minor requiritur virtus ad attingendum aliquid ut in se est, quàm ad illud repræsentandum. Non requiritur etiam ad disponendum intellectum, ut ait D. Thom. *hic art.5.* Sicut enim humanitas Christi sine prævia dis-

positione unita est Verbo Divino, quidni similiter essentia divina intellectui beato illabetur, absque præparante luminis gloriæ dispositione?

Respondeo, quod licèt essentia divina uniatur intellectui per modum objecti, non tamen superfluit lumen gloriæ. Nam ut ait D. Thom. art. 2. *Ad omnem visionem duo requiruntur, scilicet virtus visiva, & unio rei visæ cum visu.* Et rursum: *Lumen creatum est necessarium ad videndum Dei essentiam, non quòd per hoc lumen Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundùm se intelligibilis est, sed ad hoc, quod intellectus fiat potens ad intelligendum, per modum quo potentia fit potentior ad operandum per habitum; sicut etiam & lumen corporale necessarium est in visu exteriori, in quantum facit medium transparens in actu, ut possit moveri à colore.*

Est autem differentia inter speciem & lumen, quia lumen se tenet ex parte intellectus, unde non debet esse ejusdem immaterialitatis cum Deo; species verò se tenet ex parte objecti, quod reddit intelligibile, & cujus est formalis similitudo; repugnat verò aliquid creatum esse formaliter, & univocè Deo simile. Adde quod repugnat essentiam divinam, quæ per se est intelligibilis, intelligibilem reddi per aliquid aliud; non repugnat verò, sed necesse est intellectum fieri potentem ad intelligendum per aliquod donum infusum, cum quo intellectus aliunde divinâ essentiâ fœcundatus, Deum ut in se est; finito modo videre potest.

Ad id quod ultimò dicitur de humanitate Christi, respondeo multiplicem esse disparitatem. Prima, quia in unione hypostatica humanitas sublimatur ad esse, & subsistere divi-

num, ad quod nulla præexigitur dispositio, sed solùm impeditio propriæ substantiæ: at in visione beata attollitur homo ad omnium operationum altissimam, unde debet augeri virtus operativa ipsius. Secunda, quia in Incarnatione Verbum divinum unitur in esse entitativo, in visione verò unitur in ratione formæ intelligibilis; forma autem non potest uniri in ratione formæ intelligibilis, nisi potentiæ, quæ sit disposita ad utendum specie: sicut licèt species coloris possit in ratione accidentis uniri lapidi, & sic de facto uniatur aëri, non tamen in ratione visibilis uniri potest, nisi oculo benè disposito, & lumine illustrato. Ex quibus intelliges, quare D. Thom. requirat lumen gloriæ tanquam dispositionem necessariam ad eliciendam visionem.

Dices: Ipsum lumen gloriæ recipitur in intellectu absque prævia dispositione, & etiam gratia quam Deus Baptizatis infundit: Ergo similiter visio non indiget dispositione prævia supernaturali.

Respondeo non esse simile, quia forma quæ est ultima in aliquo ordine, qualis est visio beata in ordine gratiæ, necessariò exigit præcedentis dispositionis apparatum, quem non exigunt illæ formæ, quæ se habent solùm ut dispositiones. Adde quod gratia & lumen dantur ut homo possit operari in ordine supernaturali: ergo non supponunt posse, sed ipsum dant, & secum afferunt. At visio, cùm sit actus, præsupponit completam virtutem potentiæ per lumen gloriæ communicatum vel per modum habitus, ut in patria, vel per modum passionis transeuntis, ut in raptu Pauli.

Objicies rursus contra 2. partem: Rationes D.

Thom. convincerent quidem necessitatem indispensabilem luminis gloriæ, nisi daretur in rebus creatis potentia quædam obedientialis proximè & immediatè elicitiva effectuum supernaturalium cum solo Dei concursu: Atqui admittenda est hujusmodi potentia rebus omnibus congenita, ut indicat Scriptura *Sap. 9.* ubi Sapiens mirabiles ignis & aquæ effectus in obedientiam creaturarum refundit: *Omnis enim creatura deserviens tuis præceptis, ut pueri tui custodirentur illæsi.* Et D. August. lib. de Genesi ad litt. cap. 17. *Deus habet virtutem, ut possit facere quod sterilis pariat, & arbor arida floreat.* D. D. etiam Thom. *in 4. dist. 8. art. 3. ad* 4. ait: *Sicut creaturæ inest potentia obedientiæ, ut in ea faciat quidquid Creator disposuerit, ita etiam, ut eâ mediâ fiat.* Id exigit etiam perfectissimum Dei dominium in omnes creaturas, quod tantum debet esse, ut non possit majus excogitari, quod tale non erit nisi admittatur præfata potentia: Ergo lumen gloriæ non necessariò requiritur.

Respondeo, quod licèt Theologi omnes admittant potentiam obedientialem passivam in omnibus creaturis, ratione cujus possunt recipere virtutem aliquam, ut agant supra vires naturales; potentia tamen obedientialis activa rebus omnibus implantata, est expresè contra D. Thom. dicentem 1. 2. quæst. 109. art. 1. *Forma ultra naturalem efficaciam non potest, nisi per aliquam formam superadditam.* Est etiam contra rationem; hæc enim potentia esset naturalis, utpote omnibus congenita; esset verò supernaturalis, utpote ad actus naturæ vires excedentes ordinata; esset finita, siquidem creata; esset etiam infinita, utpote productiva cujus-

cumque effectus in infinitum perfectioris, & perfectioris. Denique per illam potentiam semel admissam destruitur totus ordo gratiæ; frustra enim fit per plura quod potest fieri per pauciora. Si ergo per illam solam potentiam & concursum simultaneum homo potest supernaturaliter operari, frustra admittetur gratia ad benè agendum, superfluæ erunt virtutes infusæ ad sanctè vivendum, inutilis erit character in Sacerdotibus ad consecrandum, supervacaneum lumen gloriæ in Beatis ad videndum. Nec potest dici, illos habitus requiri ad connaturalius operandum; cùm enim hæc potentia sit ingenita & naturalis, mediante illa homo magis connaturaliter operabitur, quàm mediis qualitatibus adventitiis.

Neque oppositæ rationes, quæ moverunt Suarem, ut hanc potentiam obedientialem activam adinveniret, urgentes sunt. Hæc enim quæ afferuntur Scripturæ & Patrum testimonia, significant solùm Deum posse uti creaturis ad libitum, quo nihil verius: quod autem hoc faciat Deus absque creaturarum elevatione per alicujus accedentis virtutis accretionem, id non indicant. Nec hoc exigit divini dominii plena potentia; sicut enim non requirit, ut creatura agat sine actione, possit sine potentia, sine intellectione cognoscat: ita nec postulat, ut effectus supernaturales sine virtute supernaturali producantur.

REFLEXIO.

Inter præcipuas honorum prærogativas, quibus homines ab Ecclesia in albo Sanctorum

inscripti insigniuntur, una est, quod possint & debeant eorum imagines cum radiis aut circulis luminosis caput ambientibus depingi, vel sculpi. Quid sibi vult signum illud specialis honorificentiæ? Ad hujus intellectum sciendum cum D. Thom. *3. p. q. 60. art. 3.* triplex esse signum, aliud est *rememorativum* ejus quod præcessit, aliud *demonstrativum* rei præsentis, aliud *prognosticum*, seu *prænunciativum* rei futuræ. Itaque radians ille circulus Sanctorum capiti superpositus, signum est *rememorativum* sanctitatis, quâ in vita excelluere: & eo monemur, quod filii Sanctorum sumus, & quod si filii Abrahæ simus, Abrahæ opera faciamus, necesse est. Est signum *demonstrativum* præsentis gloriæ, in qua amicti lumine sicut vestimento, habent coronam auream expressam signo sanctitatis. Est *prognosticum* futuri nostri gloriosissimi triumphi, si æquè fortiter in terris decertemus. Et hac de causa S. Leo *serm. de Transfig.* affirmavit, quod in Christi Transfiguratione, *spes sanctæ Ecclesiæ fundabatur* (& idem dicendum cum proportione in solenni canonizatione Sanctorum) *ut totum Corpus Christi agnosceret, quali esset commutatione donandum, & ejus sibi honoris consortium membra promitterent, quod in capite* (& in Sanctis ejus) *præfuisisset. De quo Dominus dixerat: Tunc fulgebunt Justi sicut Sol in regno Patris eorum.* Cùm ergo radium veluti coronam in sacris Sanctorum imaginibus videmus, ad lumen, quo in cœlis amicti sunt, suspiremus, & ad bravium futuræ felicitatis accendamur.

CAPUT II.

De inæqualitate, & objecto visionis beatæ.

HOc est ultimum complementum hujus felicissimæ materiei, cui inhiare magis expedit, quàm disputare; nam ut melleis S. Bern. *serm. 33. in Cant.* verbis utar: *Quis non illic vehementer cupiat pasci, & propter pacem, & propter adipem, & propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit. Felix regio, in qua pro libito oves ingrediuntur, & egrediuntur, & non est qui exterreat! Meritò sponsa illò suspirat, meritò inhiat loco pascuæ simul & pacis, sed quietis, sed securitatis, sed exultationis, sed admirationis, sed stuporis. Tuta habitatio Paradisus, dulce pabulum Verbum, opulentia multa nimis æternitas: festinemus proinde, festinemus ad locum tutiorem, ad pastum suaviorem, ad uberiorem, & festiviorem agrum: festinemus ut habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio.* Testatur Veritas beatos esse qui esuriunt & sitiunt justitiam, beatos item qui propter eam patiuntur: si beatum sit pro Deo pati, quid erit pro Deo coronari? Si beatum sit esurire, quid erit Deo refici & satiari? Quid erit ponere spirituale os ad fontem Dei, & bibere sapientiam pro aviditate sua, ut ait August, *lib. 9, conf. cap. 3.*

SPECULATIO I.

Beatorum unus alio perfectiùs Deum videt.

PRimam partem negavit olim Jovinianus, ut referunt D. August. *lib.* 1. *de hæres. hær.* 86. & D. Hieron. *lib.* 1. *&* 2. *advers. Jovinianum*, qui existimabat cum Stoïcis, tam merita, quàm peccata omnium esse æqualia, subindeque ejusdem præmii, vel supplicii digna. Negavit etiam Lutherus, quia credidit nullum hominem esse justum per justitiam sibi propriam, sed per justitiam Christi imputatam, & per fidem apprehensam: quæ Christi justitia cùm sit æqualis respectu omnium, par etiam est omnium felicitas. Nihilominus

Probatur veritas Catholica. Tum ex illo Joan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; quod non potest intelligi de Ecclesiis in toto terrarum orbe diffusis, ut interpretabatur Jovinian. cùm Christus subjungat, *Vado vobis parare locum, ut ubi ego sum, & vos sitis.* Ubi manifestè loquitur de regno cœlorum. Tum ex illo 1. ad Cor. 3. *Unusquisque propriam mercedem recipiet secundùm proprium laborem.* Et 2. Cor. 9. *Qui parcè seminat, parcè & metet.* Tum ex perenni traditione Ecclesiæ, quæ distinctum honorem diversis Sanctis defert, ut Beatissimam Virginem supra Angelorum & Sanctorum coronam exaltatam specialiùs veneratur, deinde Apostolos, & sic de aliis nonnullis; unde planè semper

sentit distinctam esse Sanctorum gloriam, & ita definivit Concil.Flor. *sess.ult.* dicens, Beatos intueri clarè ipsum Deum trinum & unum sicut est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectiùs. Et Trident. *sess.6. can.* 32. docens justificatum bonis operibus mereri augmentum gratiæ, atque etiam gloriæ.

Probatur ratione ex ipsis sacris Paginis desumpta: Beatitudo in cœlis datur per modum mercedis, coronæ, & secundùm distributionem justitiæ; dicitur enim Matth.5. *Merces vestra copiosa est in cœlis.* Et 2.ad Tim.4. *Reposita est mihi corona justitiæ,quam reddet mihi dominus.* Et certè si Deus distribuit supplicia juxta proportionem demeritorum, juxta illud Apoc.18. *quantum glorificavit se, & in delitiis fuit,tantum date illi tormentorum*; ita & præmia proportionaliter ad merita dispensat: sed merita Sanctorum æqualia non sunt; pluris enim faciendum est martyrium pro Christo perpessum, vel virginitas per totam vitam illibata, quàm sola mandatorum observatio: & opus ex ferventissima charitate factum magis placet Deo, quàm aliud non tanto amore patratum; nam Deus non quantum, sed ex quanto; non censum pensat,sed affectum: ergo beatitudo & visio Dei inæqualis est in Beatis.

Objiciebat Jovinian. parabolam illam vineæ, quæ habetur Matth. 20. in qua operariis primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, & undecimæ horæ unus denarius æqualiter redditus est, quantumvis diversus fuerit eorum labor.

Respodent unanimiter SS.Patres per unitatem denarii intelligi unitatem beatitudinis objectivæ, quæ est eadem in omnibus; omnes enim Beati eodem Deo fruuntur: cum quo stat,quod

ſecundùm diverſum gradum fruitionis ſint etiam diverſæ in beatitudine manſiones. Scio aliquibus non probari hanc Patrum expoſitionem; ſed non adverterunt id quod monet D. Chryſ. *hom.65. in Matth.* In parabolis non oportet nimiâ in ſingulis verbis curâ perangi: unde quod in illa parabola ſit murmuratio operariorum (quæ utique non convenit Sanctis) explicandum eſt de admiratione, quæ eſt in Beatis: vel hoc dicitur, ſicut & alia quæ ſequuntur, ad declarandam radicem collationis præmij eſſe ex pura Dei miſericordia; nam merita noſtra, quibus gloriam meremur, ſunt effectus divinæ miſerationis coronantis opera ſua.

Quæres, utrum ſit tanta diverſitas in divinis manſionibus, ut nullus Beatorum futurus ſit alteri æqualis in gloria?

Reſpondeo, aliquos affirmare, quia (inquiunt) homines in cœlis Angelorum deſertorum ſedes reparaturi ſunt; unde ſicut Angeli apoſtatæ habuiſſent diverſos gloriæ gradus, ita & homines. Sed oppoſitum videtur certius & ſecurius, præſertim in pueris ante uſum rationis in gratia æquali decedentibus: nec eſt inconveniens plures homines eandem angeli lapſi ruinā implere.

Quæres rurſum, utrum viſiones beatæ differant ſpecie?

Reſpondeo negativè; nam omnes beatæ viſiones habent idem objectum formale, ſcilicet eſſentiam Dei clarè viſam; eundem modum illam attingendi, ſcilicet immediatè ſine ulla ſpecie; & idem ſpecie lumen gloriæ, correſpondens eidem ſpecie gratiæ, & charitati: ergo nihil eſt per quod viſiones illæ differant ſpecie, diſtinctio ſiquidem ſpecifica eſſe non poteſt, ubi objectum

est idem, & principia eadem specie.

Dices: Sufficit quod intellectus Angelicus & humanus differant specie ad inducendam specificam differentiam in eorum visionibus; incredibile siquidem videtur, visiones hominum pertingere ad perfectionem visionis Angelorum.

Respondeo non modò non esse incredibile visiones humanas posse Angelicas adæquare, sed potiùs oppositum *esse* omninò certum, cùm scriptum sit Luc. 20. *Filii resurrectionis erunt æquales Angelis in cœlo.* Et Apoc. 21. *Eadem mensura hominis & Angeli.* Imò S. Thom. 1. *p.* *q.* 108. *art.* 4. asserit, *erroneum esse asserere homines transferri non posse ad æqualitatem Angelorum.* Et certissimum est, visionem Christi Domini & sanctissimæ ejus matris omnium Angelorum visiones longè superare, quia nimirum visiones beatæ non procedunt ab homine, sicut procedunt (ex S. Thom. 1. *p.* *q.* 62. *art.* 6.) ab Angelo secundùm gradum specificum, ut supra dictum est; sed ut conveniunt in ratione intellectus elevabilis per lumen gloriæ. Nec earum inæqualitas ex naturali facultate intellectus, sed ex diversitate luminis gloriæ pensanda est.

REFLEXIO.

Beati inæqualiter Deum vident, nec de aliorum majori bono, invidorum more, anguntur; quia, inquit August. tract. 67. in Joan. *ita Deus erit omnia in omnibus, ut quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, ut quod habent singuli, commune sit omnibus; sic enim quisque etiam ipse habet, cùm amat in altero, quod ipse non habet: non erit invidia imparis claritatis, quoniam regnabit*

in omnibus unitas charitatis. Invidiæ ergo livorem extirpantes fratrum nostrorum bona æquabili dilectione amplectamur, quia amore fiunt nostra, juxta illud, *Particeps ego sum omnium timentium te.* Observa etiam, quanta alacritate bonis operibus insudandum nobis est, quibus promittitur æqualitas Angelorum. *Cupidi sumus ascensionis* (ait Bernar. serm. 4. de Ascens.) *exaltationem concupiscimus omnes; nobiles enim creaturæ sumus, & magni cujusdam animi; ideo altitudinem naturali appetimus desiderio.* Sed miseri! terreni vaporem honoris ambimus, nec obtinemus; æqualitatem cum Angelis appetere, & seriò appetendo pervenire possumus ad hæreditatem illam, quæ ut ait Aug. in psal. 49. *non minuitur copiâ possessorum, nec fit angustior numerositate cohæredum; sed tanta est multis, quanta paucis; tanta singulis, quanta omnibus.*

SPECVLATIO II.

Tota visionis inæqualitas ex solius luminis gloriæ differentia procedit: luminis verò diversitas ex majori vel minori charitate, & gratia provenit.

PRima pars est contra nonnullos ingeniosos Theologos, qui de sui præstantia ingenii confisi suas partes naturali acumini in beatitune dedere. Sed illis ingeniosior D. Thom. *art. 6. per totum.* omnem diversitatem visionis beatæ in luminis inæqualitatem refundit, & ex eo

probatur. Facultas videndi Deum non competit intellectui creato secundùm suam naturam, sed per lumen gloriæ: Ergo perfectior visio ex perfectiori solùm lumine procedit; sicut quia ratio occupandi locum est quantitas, ad occupandum majorem locum quantitate majore opus est. Probatur antecedens. Si facultas videndi Deum non totaliter refunderetur in luminis gloriæ intensionem, sed etiam in perspicuitatem naturalem intellectus, daretur aliquis gradus beatitudinis, qui non responderet meritis, sed naturæ; unde & Beati per sua naturalia se discernerent, quod plusquam Pelagianum est; pejus enim est dicere gloriam dari juxta vires naturæ, quàm gratiam conferri ex meritis liberi arbitrii, & est contra illud, *Gratia Dei vita æterna.*

Confirmatur & simul præcluduntur fundamenta oppositæ sententiæ. Certum est, intellectum agere in visione beata, nec merè passivè se habere: Sed non agit nisi per lumen gloriæ, quæ est ratio totalis proxima, quâ intellectus agit in visione; habitus enim supernaturales licèt supponant principium radicale in natura, dant tamen totam vim proximam agendi; & ideo dicitur, quod dant simpliciter posse, habitus verò naturales faciliùs posse. Quorum omnium radix est, quia licèt actus ad quos dantur, sint vitales; illa tamen vitalitas est supernaturalis, & supernaturalitas est vitalis: Ergo major, vel minor perfectio actuum non in vires naturales, sed in principium supernaturale, quo natura elevatur, reducenda est.

Objicies. Gratia & charitas in subjecto meliùs conanti magis & intensiùs operantur; for-

tiùs enim agit charitas in Angelo, quàm diffusa in corde hominis: Ergo similiter intellectus sagacior, cum æquali lumine magis conabitur in visione elicienda, atque adeo perfectiorem producet.

Respondeo conatum, vel intensionem actuum supernaturalium correspondere soli gratiæ, & charitati, ac vigori auxilii actualiter moventis; diversa autem perfectio naturalis voluntatis angelicæ vel humanæ, nihil confert ad meritum: quod multò magis verum erit in cœlis, ubi nobis promittitur æqualitas Angelorum. Adde quod licèt habitus infusi in hac vita se accommodent naturæ quam non destruunt, sed perficiunt, unde non tollunt modum intelligendi, discurrendi, & volendi, qui est in nobis diversus ab Angelis; tamen in visione gratia sibi naturam accommodat, & eam ad se rapit, ut omninò supra se operetur; ibi enim anima evehitur ad operandum modo æterno, incommutabili, omnis successionis & motus experte, ad quem sublimem cognoscendi modum tantùm abest quod juvet acumen intellectus humani, qui agit cum motu & successione, quod potiùs si misceret se visioni beatæ, eam magis deprimeret quàm ei opitularetur; sicut suavissimæ melodiæ concentum plus inficeret, quàm perficeret dissonus vocis raucescentis garritus, & aurum micantissimum inumbraret adjectio plumbi.

Dices: Ergo intellectus est purum instrumentum in visione beata: siquidem non agit in ea, nisi ut elevatus per virtutem à Deo derivatam, quæ est tota ratio agendi proxima.

Respondeo negando consequentiam, quia intellectus in visione vitaliter operatur, atque

adeo se movet à principio intrinseco; instrumentum verò non agit, nisi ut motum, unde semper elevatur extra latitudinem sui objecti, & nunquam producit effectum sibi similem; sicut aqua Baptismi non producit aquam, sed gratiam; medicina non medicinam influit, sed sanitatem: intellectus autem videns Deum non elevatur ad aliquid quod sit extra objectum adæquatum, sed solùm extra proportionatum, ut antea explicatum fuit, & producit sibi simile, scilicet intellectionem, in qua relucet vitalitas intellectus, & supernaturalitas luminis: nec demùm recipit lumen gloriæ, ut Deus per ipsum agat, sed ut sua virtus activa efficiatur proportionata, eo ferè modo quo voluntas auxiliis supernaturalibus prævenitur, ut ipsa actus supernaturales efficiat. *Aguntur, ut agant*, ait August. *non ut ipsi nihil agant.*

Secunda pars probata manet ex prima, atque ex præcedenti speculatione. Si enim tota visionis differentia ex meritorum disparitate provenit, manifestè sequitur, lumen gloriæ, quod visionis diversitatem causat, correspondere gratiæ & charitati, quæ est radix meritorum. Addit S. Doctor, præclarissimam aliam hujus veritatis rationem, quia inquit *art.6.* ubi est major charitas, ibi est majus desiderium, & desiderium quodammodò facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati: unde qui plus habet de charitate, perfectiùs Deum videbit.

REFLEXIO.

Solidè dixit D. Bernard. *Sola est gratia, quâ egemus*, cum illi soli correspondeat gloriæ graduum

duum dissimilitudo. Quid tempus terimus, dum Deum non amamus? Quid prodest præcellens ingenium, tepescente voluntate, si visio quæ est tota merces, non mentis sagacitati, sed amoris solius intensioni respondeat? Deo igitur qui non intellectum, sed cor sibi præberi postulat, dicamus cum August. in solil. cap. 35. *O ignis sancte, qui semper ardes, & nunquam extingueris, accende me! O utinam arderem ex te! Ignis sancte, quàm dulciter ardes, quàm secretè luces, quàm desideranter aduris!* Vidit Joannes, *Apoc.* 12. mulierem amictam sole, ejusque caput splendido duodecim stellarum diademate redimitum; quia, inquit Hugo Cardin. lunam habebat sub pedibus, & temporalia omnia charitatis amore calcans, divinis solùm adhærebat. Donorum quidem naturalium rationem in distributione beatitudinis non habebit Deus, sed non propterea quoscumque indifferenter admittet. *An indifferenter admittet homines* (ait Bernard. serm. in calend. Nov.) *qui ne ipsos quidem Angelos indifferenter admisit? Non discernet inter glebas, qui discrevit inter stellas?* Solius charitatis rationem habebit.

SPECULATIO III.

Beati vident omnia quæ sunt in Deo necessariò, ita ut repugnet eos videre essentiam, quin simul personas & attributa videant. Item vident aliqua libera Dei decreta, se-

Christi exigit subsistere per tres substantias, aut personas: Igitur non est mirum, quod communicetur essentia, non communicatâ paternitate, vel una persona sine alia, licèt non possit videri una sine alia; præsertim quia personæ constituuntur per relationes, quæ sunt simul naturâ & cognitione.

Addi potest, quod sicut non potest videri color parietis, nisi videatur quantitas, & figura, licèt sint accidentia realiter separabilia, quia non distinguuntur in ratione visibilis, hoc ipso quod per eandem speciem repræsentantur: ita licèt essentia possit communicari sine persona, non tamen potest sine illa videri, quia ab ea non distinguitur virtualiter in ratione visibilis; siquidem eadem essentia, quæ gerit vices speciei in intellectu beato, omnia quæ in Deo sunt necessariò repræsentat, nec est eorum speculum liberum, sed necessarium.

Alia argumenta opponi possent, sed redibunt cùm inquiretur *in tract. de Trinit.* ex quorum cognitione Verbum procedat.

Reliquæ partes, suppositis iis quæ de scientia Dei infrà stabiliemus, carent difficultate; cùm enim, ut ibi monstrabitur, Deus videat in sua voluntate sua decreta, & in sua essentia determinata per decretum creaturas futuras; manifestè relinquitur, quod Beatus videns essentiam Dei potest etiam ea decreta, & eas creaturas in illa intueri, quæ Deus voluerit manifestare, cùm visio Beati sit imago, imitatio, & expressio scientiæ Dei. Hoc supposito singulæ partes egent solùm expositione.

Tertia pars sic aperitur: Vident Beati divina decreta, & consilia, suppositâ directione divinæ

voluntatis; per hoc enim agentia ſpiritualia cordis cogitationes detegunt, quod ad alios eas ordinant, ut *in tract. de Angelis*, explicatur: Beati igitur cognoſcunt libera Dei decreta, non ex vi penetrationis eſſentiæ, ſed ex divina revelatione, directione, & manifeſtatione; unde poteſt minùs beatus plura videre, quia plura noſſe pertinet ad ſtatum ſuum, ut de creaturis exiſtentibus dicemus.

Quarta pars, quæ aſſerit Beatos cognoſcere creaturas poſſibiles in eſſentia divina, tantò plures, quantò perfectiùs Deus videtur, expreſsè docetur à D. Thom. *hic, art.* 8. quia nimirum quanto perfectiùs Beatus videt Deum, tanto meliùs penetrat omnipotentiam Dei; quo autem magis penetratur cauſa, eo magis attingitur ejus virtus productiva diverſorum effectuum; ſicut etiam quanto melius intelligitur aliquod principium, tanto plures inde eliciuntur concluſiones. Supponit autem hæc doctrina creaturas in Deo poſſe videri, quod dum de ſcientia Dei, demonſtrabitur, ut diximus, & expreſsè docet Auguſt. qui duplicem agnoſcit in ſanctis Angelis creaturarum cognitionem, aliam matutinam in Verbo ſeu ſapientia divina, tanquam in arte per quam facta ſunt; aliam veſpertinam extra verbum per proprias rerum ſpecies. Sed de his operoſiùs libro ſequenti.

Sed dices: Non eſt potior ratio cur ex infinitis creaturis poſſibilibus aliquas præ aliis videat Beatus ex vi viſionis.

Reſpondeo cum D. Thom. *q.9. de ver. art.4. ad 1.* cauſam hujus peti poſſe ex ipſarum creaturarum natura, quarum quædam ſunt de ſe latentiores, quædam explicatiores. Sicut enim

sentit distinctam esse Sanctorum gloriam, & ita definivit Concil. Flor. *sess. ult.* dicens, Beatos intueri clarè ipsum Deum trinum & unum sicut est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectiùs. Et Trident. *sess. 6. can.* 32. docens justificatum bonis operibus mereri augmentum gratiæ, atque etiam gloriæ.

Probatur ratione ex ipsis sacris Paginis desumpta: Beatitudo in cœlis datur per modum mercedis, coronæ, & secundùm distributionem justitiæ; dicitur enim Matth. 5. *Merces vestra copiosa est in cœlis.* Et 2. ad Tim. 4. *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi dominus.* Et certè si Deus distribuit supplicia juxta proportionem demeritorum, juxta illud Apoc. 18. *quantum glorificavit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentorum*; ita & præmia proportionaliter ad merita dispensat: sed merita Sanctorum æqualia non sunt; pluris enim faciendum est martyrium pro Christo perpessum, vel virginitas per totam vitam illibata, quàm sola mandatorum observatio: & opus ex ferventissima charitate factum magis placet Deo, quàm aliud non tanto amore patratum; nam Deus non quantum, sed ex quanto; non censum pensat, sed affectum: ergo beatitudo & visio Dei inæqualis est in Beatis.

Objiciebat Jovinian. parabolam illam vineæ, quæ habetur Matth. 20. in qua operariis primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, & undecimæ horæ unus denarius æqualiter redditus est, quantumvis diversus fuerit eorum labor.

Respondent unanimiter SS. Patres per unitatem denarii intelligi unitatem beatitudinis objectivæ, quæ est eadem in omnibus; omnes enim Beati eodem Deo fruuntur: cum quo stat, quod

ſecundùm diverſum gradum fruitionis ſint etiam diverſæ in beatitudine manſiones. Scio aliquibus non probari hanc Patrum expoſitionem; ſed non adverterunt id quod monet D. Chryſ. *hom.65. in Matth.* In parabolis non oportet nimiâ in ſingulis verbis curâ perangi: unde quod in illa parabola ſit murmuratio operariorum (quæ utique non convenit Sanctis) explicandum eſt de admiratione, quæ eſt in Beatis: vel hoc dicitur, ſicut & alia quæ ſequuntur, ad declarandam radicem collationis præmij eſſe ex pura Dei miſericordia; nam merita noſtra, quibus gloriam meremur, ſunt effectus divinæ miſerationis coronantis opera ſua.

Quæres, utrum ſit tanta diverſitas in divinis manſionibus, ut nullus Beatorum futurus ſit alteri æqualis in gloria?

Reſpondeo, aliquos affirmare, quia (inquiunt) homines in cœlis Angelorum deſertorum ſedes reparaturi ſunt; unde ſicut Angeli apoſtatæ habuiſſent diverſos gloriæ gradus, ita & homines. Sed oppoſitum videtur certius & ſecurius, præſertim in pueris ante uſum rationis in gratia æquali decedentibus: nec eſt inconveniens plures homines eandem angeli lapſi ruinã implere.

Quæres rurſum, utrum viſiones beatæ differant ſpecie?

Reſpondeo negativè; nam omnes beatæ viſiones habent idem objectum formale, ſcilicet eſſentiam Dei clarè viſam; eundem modum illam attingendi, ſcilicet immediatè ſine ulla ſpecie; & idem ſpecie lumen gloriæ, correſpondens eidem ſpecie gratiæ, & charitati: ergo nihil eſt per quod viſiones illæ differant ſpecie, diſtinctio ſiquidem ſpecifica eſſe non poteſt, ubi objectum

est idem, & principia eadem specie.

Dices: Sufficit quod intellectus Angelicus & humanus differant specie ad inducendam specificam differentiam in eorum visionibus; incredibile siquidem videtur, visiones hominum pertingere ad perfectionem visionis Angelorum.

Respondeo non modò non esse incredibile visiones humanas posse Angelicas adæquare, sed potiùs oppositum *esse* omninò certum, cùm scriptum sit Luc.20. *Filii resurrectionis erunt æquales Angelis in cœlo.* Et Apoc.21. *Eadem mensura hominis & Angeli.* Imò S.Thom. 1.*p.* *q*.108. *art*.4. asserit, *erroneum esse asserere homines transferri non posse ad æqualitatem Angelorum.* Et certissimum est, visionem Christi Domini & sanctissimæ ejus matris omnium Angelorum visiones longè superare, quia nimirum visiones beatæ non procedunt ab homine, sicut procedùnt (ex S. Thom. 1.*p.* *q*.62. *art*. 6.) ab Angelo secundùm gradum specificum, ut supra dictum est; sed ut conveniunt in ratione intellectus elevabilis per lumen gloriæ. Nec earum inæqualitas ex naturali facultate intellectus, sed ex diversitate luminis gloriæ pensanda est.

Reflexio.

Beati inæqualiter Deum vident, nec de aliorum majori bono, invidorum more, anguntur; quia, inquit August. tract.67. in Joan. *ita Deus erit omnia in omnibus, ut quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, ut quod habent singuli, commune sit omnibus; sic enim quisque etiam ipse habet, cùm amat in altero, quod ipse non habet: non erit invidia imparis claritatis, quoniam regnabit*

in omnibus unitas charitatis. Invidiæ ergo livorem extirpantes fratrum nostrorum bona æquabili dilectione amplectamur, quia amore fiunt nostra, juxta illud, *Particeps ego sum omnium timentium te.* Observa etiam, quanta alacritate bonis operibus insudandum nobis est, quibus promittitur æqualitas Angelorum. *Cupidi sumus ascensionis* (ait Bernar. serm. 4. de Ascens.) *exaltationem concupiscimus omnes; nobiles enim creaturæ sumus, & magni cujusdam animi; ideo altitudinem naturali appetimus desiderio.* Sed miseri! terreni vaporem honoris ambimus, nec obtinemus; æqualitatem cum Angelis appetere, & seriò appetendo pervenire possumus ad hæreditatem illam, quæ ut ait Aug. in psal. 49. *non minuitur copiâ possessorum, nec fit angustior numerositate cohæredum; sed tanta est multis, quanta paucis; tanta singulis, quanta omnibus.*

SPECVLATIO II.

Tota visionis inæqualitas ex solius luminis gloriæ differentia procedit: luminis verò diversitas ex majori vel minori charitate, & gratia provenit.

PRima pars est contra nonnullos ingeniosos Theologos, qui de sui præstantia ingenii confisi suas partes naturali acumini in beatitune dedere. Sed illis ingeniosior D. Thom. *art. 6. per totum* omnem diversitatem visionis beatæ in luminis inæqualitatem refundit, & ex eo

probatur. Facultas videndi Deum non competit intellectui creato secundùm suam naturam, sed per lumen gloriæ: Ergo perfectior visio ex perfectiori solùm lumine procedit; sicut quia ratio occupandi locum est quantitas, ad occupandum majorem locum quantitate majore opus est. Probatur antecedens. Si facultas videndi Deum non totaliter refunderetur in luminis gloriæ intensionem, sed etiam in perspicuitatem naturalem intellectus, daretur aliquis gradus beatitudinis, qui non responderet meritis, sed naturæ; unde & Beati per sua naturalia se discernerent, quod plusquam Pelagianum est; pejus enim est dicere gloriam dari juxta vires naturæ, quàm gratiam conferri ex meritis liberi arbitrii, & est contra illud, *Gratia Dei vita æterna.*

Confirmatur & simul præcluduntur fundamenta oppositæ sententiæ. Certum est, intellectum agere in visione beata, nec merè passivè se habere: Sed non agit nisi per lumen gloriæ, quæ est ratio totalis proxima, quâ intellectus agit in visione; habitus enim supernaturales licèt supponant principium radicale in natura, dant tamen totam vim proximam agendi; & ideo dicitur, quod dant simpliciter posse, habitus verò naturales faciliùs posse. Quorum omnium radix est, quia licèt actus ad quos dantur, sint vitales; illa tamen vitalitas est supernaturalis, & supernaturalitas est vitalis: Ergo major, vel minor perfectio actuum non in vires naturales, sed in principium supernaturale, quo natura elevatur, reducenda est.

Objicies. Gratia & charitas in subjecto meliùs conanti magis & intensiùs operantur; for-

tiùs enim agit charitas in Angelo, quàm diffusa in corde hominis : Ergo similiter intellectus sagacior, cum æquali lumine magis conabitur in visione elicienda, atque adeo perfectiorem producet.

Respondeo conatum, vel intensionem actuum supernaturalium correspondere soli gratiæ, & charitati, ac vigori auxilii actualiter moventis; diversa autem perfectio naturalis voluntatis angelicæ vel humanæ, nihil confert ad meritum: quod multò magis verum erit in cœlis, ubi nobis promittitur æqualitas Angelorum. Adde quod licèt habitus infusi in hac vita se accommodent naturæ quam non destruunt, sed perficiunt, unde non tollunt modum intelligendi, discurrendi, & volendi, qui est in nobis diversus ab Angelis; tamen in visione gratia sibi naturam accommodat, & eam ad se rapit, ut omninò supra se operetur; ibi enim anima evehitur ad operandum modo æterno, incommutabili, omnis successionis & motus experte, ad quem sublimem cognoscendi modum tantùm abest quod juvet acumen intellectus humani, qui agit cum motu & successione, quod potiùs si misceret se visioni beatæ, eam magis deprimeret quàm ei opitularetur; sicut suavissimæ melodiæ concentum plus inficeret, quàm perficeret dissonus vocis raucescentis garritus, & aurum micantissimum inumbraret adjectio plumbi.

Dices : Ergo intellectus est purum instrumentum in visione beata : siquidem non agit in ea, nisi ut elevatus per virtutem à Deo derivatam, quæ est tota ratio agendi proxima.

Respondeo negando consequentiam, quia intellectus in visione vitaliter operatur, atque

adeo se movet à principio intrinseco; instrumentum verò non agit, nisi ut motum, unde semper elevatur extra latitudinem sui objecti, & nunquam producit effectum sibi similem; sicut aqua Baptismi non producit aquam, sed gratiam; medicina non medicinam influit, sed sanitatem: intellectus autem videns Deum non elevatur ad aliquid quod sit extra objectum adæquatum, sed solùm extra proportionatum, ut antea explicatum fuit, & producit sibi simile, scilicet intellectionem, in qua relucet vitalitas intellectus, & supernaturalitas luminis: nec demùm recipit lumen gloriæ, ut Deus per ipsum agat, sed ut sua virtus activa efficiatur proportionata, eo ferè modo quo voluntas auxiliis supernaturalibus prævenitur, ut ipsa actus supernaturales efficiat. *Aguntur, ut agant*, ait August. *non ut ipsi nihil agant.*

Secunda pars probata manet ex prima, atque ex præcedenti speculatione. Si enim tota visionis differentia ex meritorum disparitate provenit, manifestè sequitur, lumen gloriæ, quod visionis diversitatem causat, correspondere gratiæ & charitati, quæ est radix meritorum. Addit S. Doctor, præclarissimam aliam hujus veritatis rationem, quia inquit *art. 6.* ubi est major charitas, ibi est majus desiderium, & desiderium quodammodò facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati: unde qui plus habet de charitate, perfectiùs Deum videbit.

REFLEXIO.

Solidè dixit D. Bernard. *Sola est gratia, quâ egemus*, cum illi soli correspondeat gloriæ graduum

duum dissimilitudo. Quid tempus terimus, dum Deum non amamus? Quid prodest præcellens ingenium, tepescente voluntate, si visio quæ est tota merces, non mentis sagacitati, sed amoris solius intensioni respondeat? Deo igitur qui non intellectum, sed cor sibi præberi postulat, dicamus cum August. in solil. cap. 35. *O ignis sancte, qui semper ardes, & nunquam extingueris, accende me! O utinam arderem ex te! Ignis sancte, quàm dulciter ardes, quàm secretè luces, quàm desideranter aduris!* Vidit Joannes, *Apoc.*12. mulierem amictam sole, ejusque caput splendido duodecim stellarum diademate redimitum; quia, inquit Hugo Cardin. lunam habebat sub pedibus, & temporalia omnia charitatis amore calcans, divinis solùm adhærebat. Donorum quidem naturalium rationem in distributione beatitudinis non habebit Deus, sed non propterea quoscumque indifferenter admittet. *An indifferenter admittet homines* (ait Bernard. serm. in calend. Nov.) *qui ne ipsos quidem Angelos indifferenter admisit? Non discernet inter glebas, qui discrevit inter stellas?* Solius charitatis rationem habebit.

SPECVLATIO III.

Beati vident omnia quæ sunt in Deo necessariò, ita ut repugnet eos videre essentiam, quin simul personas & attributa videant. Item vident aliqua libera Dei decreta, se-

cundùm quod Deus voluerit manifestare. Vident etiam creaturas possibiles, tantò plures, quantò perfectior est visio. Denique vident nonnullas creaturas existentes, secundùm exigentiam sui status.

HÆc assertio multimembris uno veluti intuitu totum objectum visionis beatæ assequitur. Ne autem multitudo partium confusionem pariat, singula distinctè enucleabimus.

Primam partem definivit Florent. aliàs citatum, & tradit Scriptura, 1. Joan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* Deus autem sicuti est, est omnigena perfectione cumulatissimus, & trinus. Secundam verò asseverat D. Thom. 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *ad* 3. dicens: *Summa bonitas Dei, secundùm modum quo nunc intelligitur per effectus, potest intelligi absque trinitate personarum; sed secundùm quod intelligitur in seipso, prout videtur à beatis, non potest intelligi sine trinitate personarum.*

Probatur utraque pars ex triplici dote visionis beatæ, quæ debet esse intuitiva, quidditativa, & beatificans, aliàs non esset visio Dei ut in se est, nec possessio summi boni. Atqui visio intuitiva fertur in objectum præsens, & subsistens; Deus autem subsistit in tribus personis: cognitio quidditativa intuetur ipsam rei essentiam, & quidditatem; essentia autem &

quidditas Dei est quod sit actus purus & simplicissimus; nec actus puri potest aliquid apparere, alio latente. Denique cognitio beatificans satiat & quietat Beati desiderium; qui autem videt essentiam, naturaliter desiderat videre proprietates, & modum quo existit, & subsistit. Visio etiam beatificans fertur ad summum bonum; summum autem bonum exigit omnem perfectionem & subsistentiam quæ ipsum decent: & licèt Deus non habeat esse summum bonum à relationibus & personis; non tamen illud habet sine illis, sed ex eodem infinito fonte, quo est summum bonum, est etiam fœcundum in personis. Ergo visio beata necessariò fertur in essentiam, attributa, & personas Dei.

Sed dices: Non obstante Dei puritate & simplicitate potest communicari natura, non communicata persona in æterna generatione, & una persona communicari sine alia in Incarnatione: Ergo similiter poterit essentia videri sine personis, vel una persona sine alia, cùm visio sit aliquid magis extrinsecum, quàm communicatio; visio nihil ponat in re, communicatio intra rem exerceatur.

Respondeo esse differentiam, quia clara & intuitiva visio est cognitio Dei ut est in se; Deus autem non potest videri ut est in se, si aliquid ejus lateat: manifestari enim aliquid actus puri, & manifestari totum, idem est. At verò communicatio realis non fit secundùm quod res est in se, sed secundùm exigentiam & capacitatem extremi, cui fit communicatio: Filius autem æternus non est capax paternitatis, cui relativè opponitur; neque humanitas

Christi exigit subsistere per tres substantias, aut personas: Igitur non est mirum, quod communicetur essentia, non communicatâ paternitate, vel una persona sine alia, licèt non possit videri una sine alia; præsertim quia personæ constituuntur per relationes, quæ sunt simul naturâ & cognitione.

Addi potest, quod sicut non potest videri color parietis, nisi videatur quantitas, & figura, licèt sint accidentia realiter separabilia, quia non distinguuntur in ratione visibilis, hoc ipso quod per eandem speciem repræsentantur: ita licèt essentia possit communicari sine persona, non tamen potest sine illa videri, quia ab ea non distinguitur virtualiter in ratione visibilis; siquidem eadem essentia, quæ gerit vices speciei in intellectu beato, omnia quæ in Deo sunt necessariò repræsentat, nec est eorum speculum liberum, sed necessarium.

Alia argumenta opponi possent, sed redibunt cùm inquiretur *in tract. de Trinit.* ex quorum cognitione Verbum procedat.

Reliquæ partes, suppositis iis quæ de scientia Dei infrà stabiliemus, carent difficultate; cùm enim, ut ibi monstrabitur, Deus videat in sua voluntate sua decreta, & in sua essentia determinata per decretum creaturas futuras; manifestè relinquitur, quod Beatus videns essentiam Dei potest etiam ea decreta, & eas creaturas in illa intueri, quæ Deus voluerit manifestare, cùm visio Beati sit imago, imitatio, & expressio scientiæ Dei. Hoc supposito singulæ partes egent solùm expositione.

Tertia pars sic aperitur: Vident Beati divina decreta, & consilia, suppositâ directione divinæ

voluntatis; per hoc enim agentia spiritualia cordis cogitationes detegunt, quod ad alios eas ordinant, ut *in tract. de Angelis*, explicatur: Beati igitur cognoscunt libera Dei decreta, non ex vi penetrationis essentiæ, sed ex divina revelatione, directione, & manifestatione; unde potest minùs beatus plura videre, quia plura nosse pertinet ad statum suum, ut de creaturis existentibus dicemus.

Quarta pars, quæ asserit Beatos cognoscere creaturas possibiles in essentia divina, tantò plures, quantò perfectiùs Deus videtur, expresè docetur à D. Thom. *hîc, art.* 8. quia nimirum quanto perfectiùs Beatus videt Deum, tanto meliùs penetrat omnipotentiam Dei; quo autem magis penetratur causa, eo magis attingitur ejus virtus productiva diversorum effectuum; sicut etiam quanto melius intelligitur aliquod principium, tanto plures inde eliciuntur conclusiones. Supponit autem hæc doctrina creaturas in Deo posse videri, quod dum de scientia Dei, demonstrabitur, ut diximus, & expresè docet August. qui duplicem agnoscit in sanctis Angelis creaturarum cognitionem, aliam matutinam in Verbo seu sapientia divina, tanquam in arte per quam facta sunt; aliam vespertinam extra verbum per proprias rerum species. Sed de his operosiùs libro sequenti.

Sed dices: Non est potior ratio cur ex infinitis creaturis possibilibus aliquas præ aliis videat Beatus ex vi visionis.

Respondeo cum D. Thom. *q.* 9. *de ver. art.* 4. *ad* 1. causam hujus peti posse ex ipsarum creaturarum natura, quarum quædam sunt de se latentiores, quædam explicatiores. Sicut enim

ex principiis demonstrationum statim aliquæ conclusiones veluti pullulant, nonnullæ verò nonnisi per multorum discursuum circuitum inferuntur: ita in proposito.

Quod si inquiras, quænam creaturarum apertiores, quænam autem sint occultiores? Respondeo, quod alii id explicant ex majori vel minori perfectione creaturarum; alii ex proportione cum intellectu. Sed meliùs alii credunt expectandam hujusmodi solutionem in cœlis. Hoc tamen observandum ad harum & plurium aliarum difficultatum elucidationem, quod sicut quando ignis debet producere alium ignem, Deus determinat ad individuum, ut scilicet potiùs producat ignem A, quàm ignem B, quem æquè potest ignis producere: ita ex infinita possibilium creaturarum serie Deus illas determinat, quæ habent majorem cum lumine gloriæ proportionem.

Insistes: Si Beatus ex vi penetrationis divinæ essentiæ videret creaturas, v. g. Angelum, cognosceret etiam infinitas ipsi inferiores, quas Deus potest producere, & quæ sine dubio non sunt ita latentes: Sed Beatus non potest videre infinitas creaturas possibiles in essentia divina per lumen finitum: Ergo nullam in ea videt ex vi visionis.

Respondeo essentiam divinam eo perfectiores repræsentare creaturas, quo perfectius est Beati lumen; sed non propterea repræsentare infinita inferiora, sed sufficere quod Beato constet illas omnes & singulas inferiores in infinitum producibiles excedere: sicut qui perfectè cognoscit hominem vel Angelum, non

continuò cognoscit omnia corpora. Et licèt illæ inferiores creaturæ non ita lateant in essentia divina quoad gradum communem, v. g. quoad rationem corporis, benè tamen quoad omnes differentias individuales: quorum omnium distincta cognitio majus arguit lumen quàm cognitio gradus superioris; sicut qui perfectè agnosceret omnes virtutes plantarum & corporum inferiorum, censeretur profundior Philosophus eo qui solius hominis definitionem agnoscit. Et licèt daremus Beatum videre infinitas creaturas inferiores, non tamen propterea egeret lumine infinito, cùm nec eo egeat Christus ad cognoscendas infinitas cogitationes per æternitatem futuras.

Ultima pars de creaturis existentibus docetur à Concil. Senonensi in decreto Fidei, dicente: *Beatis pervium est uniforme illud Divinitatis speculum, in quo quidquid illorum interest, elucescit.* Et Bern. lib. 2. de consid. cap. 2. *Creatura cœli non indiget scala creaturarum, ut ascendat in cœlum, sicut creatura mundi. Quid enim opus scala tenenti solium? Videt Verbum, & in Verbo facta per Verbum.*

Ut autem hæc pleniùs intelligantur, debet considerari homo tripliciter. *Primò* ut est pars universi; & hoc modo conveniens est, ut cognoscat totum universum, præcipuas ejus partes, species, & etiam illa individua, quæ pertinent ad decorem universi, quia nimirum in vita beata satiatur omne honestum desiderium: horum verò cognoscendorum appetitus congruus est, unde etiam ad eorum notitiam adipiscendam ordinantur quædam artes, & studia. Et in hoc sensu verificari potest illud D. Greg.

Quid est quod non videant, qui videntem omnia vident? Quia nihil eorum, quæ pertinent ad universi notitiam quoad præcipuas partes, vel quæ ad statum eorum exiguntur, eos latet, juxta illud D. Thom. 3. p. quæst. 10. art. 2. *Nulli Beato deest, quin cognoscat in Verbo omnia quæ ad ipsum spectant.*

Secundò potest considerari homo ut elevatus ad ordinem gratiæ, & sic exigit cognoscere prædestinationis, vocationis, redemptionis, & alia Religionis arcana quæ fide credidit, secundùm illud Psalm. 47. *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum.* Et hæc, sicut præcedentia, vident Sancti in ipso Beatitudinis exordio, ut docet S. Thom. *art.* 10. quia ea quæ unica specie videntur, simul, & non successivè videntur; Beati autem vident prædicta per divinam essentiam. Unde Aug. 15. de Trinit. cap. 15. *Non erunt ibi volubiles nostræ cogitationes, ab aliis in alia euntes, atque redeuntes.* Cujus etiam ulteriorem rationem dat idem D. Thom. *lib. 3. cont. gent. cap. 60.* Unaquæque res cùm venerit ad suum ultimum finem, quiescit; cùm omnis sit motus ad acquirendum finem: ultimus autem finis intellectus est visio divinæ essentiæ. Intellectus igitur divinam essentiam videns, non movetur ab uno intelligibili in aliud, sed omnia quæ per hanc visionem cognoscit, simul actu considerat. Unde infert ibidem, *cap.* 61. visionem beatam mensurari æternitate participata, quia nullam compatitur variationem, aut successionem, sed constituit hominem in termino felicissimo, in quo nec deficere, nec proficere potest, saltem quoad res necessariò visas. *Nec enim* (in-

quit Bernard. lib. 5. de consid.) *jam tunc fragilis acies mentis nostræ, quantumlibet vehementer intendens, aliquatenus resiliet, desilietve in suam pluralitatem: colliget se magis, adunabit, conformabitque unitati illius, vel potiùs unitati illi, ut una uni facies respondeat faciei.*

Tertiò consideratur homo quatenus est talis persona, publica, vel privata, putà Papa, Episcopus, Fundator Religionis, Rex, Patronus loci; & sic quilibet exigit ea cognoscere quæ pertinent ad statum illum, & hac de causâ cognoscit in Verbo quilibet Sanctus preces ad se fusas. Sed hæc omnia non vident Beati ab initio beatitudinis, sed paulatim & successivè de his illuminantur, secundùm quod exigit status eorum. Quod non tollit invariabilitatem visionis ipsorum, non quia illa quæ successu temporis eveniunt pertinentia ad suum statum, cognoscant extra Verbum per speciales revelationes; hoc enim est expressè contra D. Thomam suprà citatum; sed quia horum notitia non sequitur per se ex visione, sed per accidens, suppositâ Dei revelatione. Sufficit autem ad visionis beatæ invariabilitatem, ut ea quæ per se cognoscit, sine successione attingat. Cum his tamen stat, Beatos sæpe ignorare consilia Dei de rebus ad suum statum pertinentibus, ut patet ex pugna Angelorum, quæ refertur *Dan.* 10. quia Deus non tenetur omnia secreta sua detegere; sed quidquid aperit, intra Verbum manifestat.

Sed quid immoror in iis creaturis recensendis, quas Beati intuentur? Nam ut præclarè

ait D. Thom. art. 8. ad 4. *Si solus Deus videretur, qui est fons & principium totius esse & veritatis, ita repleret naturale desiderium sciendi, quod nihil aliud quæreretur. Unde dicit August. 5. confess. Infelix homo qui scit omnia illa, te autem nescit; beatus autem qui te scit, etiamsi illa nesciat: qui verò te, & illa novit, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus.*

Ex dictis etiam facilè inferet pius Lector, quanta cum pietate suffragia expediat implorare Sanctorum, qui miserias nostras precibus fusis detectas in fonte misericordiarum, & Deo totius consolationis vident. Hinc Bernard. serm. 2. de S. Victore: *Quilibet Sanctus in terris visus est, ut esset exemplo; in cœlum levatus est, ut sit patrocinio; hic informat ad vitam, illic invitat ad gloriam; factus est mediator, qui sibi jam postulat nihil; totum in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum, & supplicationis fructum.* Sed præsertim totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus sacram Deiparam interpellemus & veneremur; ad ipsam enim, utpote matrem Dei & Salvatoris nostri, Reginamque cœli & terræ pertinet amplissima rerum universi notitia, quæ digna sit statu ipsius. Singularem notitiam comitatur potestas eximia; potestatem amor indicibilis. Uno verbo, omnia scit *Virgo prudentissima, sedes sapientiæ*; omnia potest *virgo potens*: quidni omnia volet, omnia dabit *mater amabilis, mater misericordiæ, virgo clemens? In omnibus siquidem* (ait Bernard. serm. de Nativ.) *& per omnia providens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat, diffidentiam abigit, erigit pusillanimitatem.*

REFLEXIO.

Dictitare solebat quidam Philosophus interrogatus, cujus rei causâ natus foret, *se Solis ac Cœli videndi gratiâ natum.* Sublimior sanè Philosophia Christiana, & longè præclarius spectaculum proponit, dum ad Deum ut in se est, unum & trinum solam laborum nostrorum metam nos natos docet, & tanquam ad unicum spei nostræ scopum præcipit collimare. Insitus est homini sciendi appetitus: benè est. Quid ergo moramur, cur ad eum non properamus, in quo omnia patent, dicente S. Bernard. lib. 3. de cons. cap. 4. *Quidni videatur ibi cor Dei? Quidni ibi probetur quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta? Patent viscera misericordiæ, patent cogitationes pacis, divitiæ salutis, mysteria bonæ voluntatis.* Illum Solem intelligibilem aspectabilis Solis conditorem Sponsa videre satagebat, dum dicebat Cant. 1. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Ubi Bernard. serm. 33. *Vultum tuum Domine requiro, vultus tuus meridies; meridies clara tui, & intuitiva visio. O verè meridies! plenitudo fervoris & lucis, Solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fœtorum depulsio! O perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies! O lumen meridianum! O vernalis tempestas! O æstiva venustas! O autumnalis ubertas! & ne quid præteriisse videar, ô quies & feriatio hiemalis.*

Væ nobis miseris, & cæcis! Patria nostra cœlum est, & terrena habitatio nos allicit. Concives sumus Angelorum, & delectat nos

convictus brutorum? Nati ſumus ad calcanda ſydera, & volutari in luto lubet? Quis crederet hujus ævi Chriſtianos aliam ſperare vitam, qui præſentem tam ardenter concupiſcunt? *Quid rogamus* (ait Cyprian. ſerm. de mort.) *& petimus ut adveniat Regnum Cœlorum, ſi captivitas terrena delectat?* Et Auguſt. *Væ animæ audaci, quæ ſperavit, ſi receſſiſſet à te, ſe aliquid melius habituram. Non eſt mihi benè ſine te, & omnis copia, quæ Deus meus non eſt, egeſtas eſt.*

Finis Libri Primi.

LIBER SECVNDVS.

De Deo interiùs operante,

SEV

De arcanis cordis Divini.

PRÆLOQVIVM.

SATIVS foret humanæ infirmitati profundum hoc ſecretorum Divinorum Pelagus venerari, quàm inveſtigare. Ut enim rectè cecinit D. Proſper *lib. de ingr. c.* 35. Multa etenim benè tecta latent, neſcitaque proſunt, dum manſueta fides quædam dilata modeſtè ſuſtinet, & nullo ignorat non edita damno. Et graviter Salvianus: *Hoc ipſum genus ſacrilegæ temeritatis eſt, ſi plus ſcire cupias, quàm ſinaris.* Nec minùs verè quidam alter: *Iuſta Dei judicia nemo plenè comprehendit, nemo jure reprehendit.* Eſt verò ſcientiæ divinæ, voluntatis, & prædeſtinationis arcanum ita abditum, ut Eccleſia Spiritu ſancto ducta ad ineffabilem Myſterii

S. Trinitatis celsitudinem declarandam ea usurpet verba, quibus Apostolus divinorum judiciorum altitudinem demiratur. *O altitudo Divitiarum sapientia & scientia Dei! Quàm inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ illius.* Quasi hæ duæ difficultates æquales sint & parallelæ.

Et certè S. Augustinus post Apostolum Doctorum omnium in hoc præsertim implexissimo negotio extricando sine ulla controversia facilè Princeps, ad admirationem veluti ad unicum asylum confugit. *Jam* (inquit lib. de spirit. & litt. cap. 34.) *si ad illam profunditatem scrutandam quisquis nos coarctat, duo solùm occurrunt, quæ respondere mihi placeat. O altitudo divitiarum! Et, Nunquid iniquitas est apud Deum? Cui responsio ista displicet, quærat doctiores, sed caveat ne inveniat præsumptores.* Et sermon. 11. de verb. Apost. cap 12. *Disputare vis mecum; imò mirare mecum, & exclama mecum, O altitudo divitiarum! Ambo expavescamus, ambo in pavore concordemus, ne in errore pereamus. Nemo quærat à me occultorum rationem. Ille dicit inscrutabilia, & tu scrutari venisti? Ille dicit investigabiles, & tu investigare venisti? Si inscrutabilia scrutari venisti, crede jam peristi. Tale est velle scrutari inscrutabilia, quale est velle invisibilia videre, & ineffabilia fari.*

His de causis fortè melius esset ea silentio præterire, quæ dissolvere humanæ ignorantiæ non licet, & prudentissimo ejusdem Patris consilio obtemperare, dùm ait lib. 4. de Doctr. Christ. cap. 28. *Ne moveamus quod auferre non possumus.* Tamen quia morem Theologis gerere & volumus, & debemus; ideò præscientiam, præde-

finitionem, & prædestinationem Dei toto hoc libro adorantes speculabimur, memores quod si juxta Apostolicum mandatum in timore & tremore salutem operari tenemur, quantò magis hæc salutis secreta, & divini cordis arcana pavidi intuebimur? Quis enim invenietur tam perfrictæ frontis duritiâ, tanta impudentiæ incude occallens, tam adamantinæ pertinaciæ, qui tam altis judiciorum Dei, quæ abyssus multa sunt, labyrinthis non stupeat, tantis molibus gravissimis non succumbat, tantis ponderibus oppressus non fatiscat, tantis malleis justitiæ divinæ non conquassetur, tantis postremò divinorum decretorum fulminibus non conteratur. Pulchrè Augustinus serm. 11. de verb. Apost. cap. 14. *Movet me, inquis, quod ille perit, non ille; movet tanquam hominem. Si verum vis audire, & me movet, quia homo sum. Sed & si tu homo, & ego homo, audiamus dicentem: O homo tu quis es, ut respondeas Deo? Si posset loqui pecus, & dicere Deo, quare istum hominem fecisti, & me pecudem? Nonne justè succenseres, & diceres: O pecus, tu quis es, ut respondeas Deo? Et tu homo es, sed ad Deum pecus es, & utinam sis pecus ejus, & ovis pascua ejus!*

Itaque postquam egimus de perfectionibus consequentibus esse divinum, modumque, quo cognoscitur tum à nobis, tum à Beatis explicuimus, tractandum restat de perfectionibus pertinentibus ad operationem Dei internam, inter quas primò occurrit divina intellectio & scientia, quam pertinere ad ordinem operativum supponentem essentiam constitutam, tam perspicuè docet S. Thomas initio quæstionis 14. ut mirum sit aliquos de hoc ambigere. Sed de his satis egimus libro superiori, *diss. 2. c. 2.*

Porrò in his quæ ad divinam ſcientiam, voluntatem, & prædeſtinationem ſpectant, ſemper veridicam SS. Auguſtini & Thomæ doctrinam præ oculis habebimus, veluti amuſſim, ad quam omnes aſſertiones noſtras exigemus. In his enim tam periculoſis & ſalebroſis viis effluerent veſtigia, labilique gradu incederemus, niſi novitati antiquitas anteponeretur. Pelagianæ quippe calliditatis venenum tam facilè irrepit & proſerpit, ut ejus fallaces flexus & deflexus detegere, vel vitare, niſi prælucente Patrum vetuſtate, non poſſemus. Nam ut eleganter, & opportunè Vincentius Lirinenſ. in comm. *Eſtne aliquis vel tanta audacis, qui præter id quod apud Eccleſiam annuntiatum eſt, annunciet? vel tantæ levitatis, qui præter id, quod ab Eccleſia accepit, accipiat? Clamet, repetendo clamet, & omnibus, & ſemper, & ubique per litteras ſuas clamet ille ille vas electionis, ille Magiſter gentium, ille Apoſtolorum tuba, ille terrarum præco, ille Cœlorum conſcius, ut ſi quis novum dogma annuntiaverit, anathematizetur. Et contrà reclament ranæ quædam, & cinphes, & muſcæ moritura, quales ſunt Pelagiani, & hoc Catholicis: Nobis, inquiunt, authoribus, nobis principibus, nobis expoſitoribus damnate quæ tenebatis, tenete quæ damnabatis, rejicite antiquam fidem, paterna inſtituta, majorum depoſita: & recipite. Quænam illa tandem? Horreo dicere, ſunt enim tam ſuperba, ut mihi non modò affirmari, ſed ne refelli quidem ſine aliquo piaculo poſſe videantur.* Vides quod niſi præeunte antiquitatis face non poſſumus hæc arcana reſerare, nec Pelagianum virus detegere, nec effugere. Hac cautione præmiſſa procedamus.

DISSERTATIO I.

De perfectionibus ad intellectum Divinum spectantibus.

AD intellectum Divinum pertinet ſcientia, cujus proinde exiſtentiam, objectum, & proprietates explicabimus. Ad ipſum ſpectant ideæ, veritas, & vita, de quibus pariter ſermo habendus eſt.

CAPUT I.

De exiſtentia, objecto, & prærogativis intellectus, & ſcientiæ Dei.

QUamvis intellectus & ſcientia in Deo realiter idem ſint; virtualiter tamen addit ſcientia ſupra intellectum, ſeu præciſam rerum notitiam, hoc quod eſt cognoſcere rem per cauſam: unde hæc duo monſtranda ſunt.

SPECULATIO I.

In Deo intellectus & scientia perfectissimè inveniuntur.

HAnc veritatem ubique inculcant Scripturæ, Psal... *Qui fecit cælos in intellectu.* Esther 14. *Deus qui habes omnium scientiam.* Et *in tantum apud homines invaluit ista veritas* (verba sunt S. Thom. lib. 1. contr. gent. c. 44.) *ut ab intelligendo nomen Dei imponerent.* Nam Θεὸς, quod secundùm Græcos Deum significat, dicitur à θεάομαι, quod est considerare vel videre.

Probatur discursu D. Thom. quanto aliqua substantia est supra conditiones materiæ elevata, tanto est potentior ad cognoscendum: Atqui Deus est in summo immaterialitatis gradu, cùm sit actus purus: Ergo Deus est in summo cognitionis, seu habet intellectum summè & perfectissimè cognoscentem. Major probatur, tum à posteriori; patet enim consideranti gradatim ordines rerum, immaterialitatem esse mensuram & radicem intellectualitatis. Plantæ siquidem, licèt vivant, nihil cognoscunt, quia habent formas omninò materiæ immersas; forma siquidem plantæ est ita materiâ involuta & determinata, ut nullam alienam formam induere possit. Sensus verò, licèt sit organo corporeo addictus, habet tamen infimum gradum cognitionis, quia non est veluti ita alligatus circa propriam materiam, quin possit objectorum suorum species recipere & repræsentare.

Anima autem humana cùm sit spiritalis & subsistens, non est organis addicta; & ideo habet vim cognoscitivam perfectiorem, unde & potest intelligere universalia. Sed quia pro hoc statu non intelligit sine dependentia à sensibus, sed convertit se ad phantasmata, ideo perfectior in Angelis cognitio invenitur, quia sunt & à materia, & ab ordine ad illam omninò immunes. Vides igitur vim cognoscitivam immaterialitati accommodari & commensurari.

A priori etiam id ostenditur: In tantum aliquid est cognoscitivum in quantum præter formam propriam natum est recipere in se formam alterius, non quidem per solam passivam sustentationem, sicut aër recipit lucem, vel etiam species objectorum quorum est delativum, sed per intimam transformationem, & in ratione objecti repræsentandi; & ideo dicitur, quod intellectus trahit res ad se, sicut voluntas trahitur ab objecto: Atqui in tantum aliquid potest recipere aliorum formas in esse repræsentativo, in quantum est supra materiam elevatum, quia per hoc habet majorem amplitudinem & illimitationem; materia enim limitat formam, & ut ait Scriptura, *corpus quod corrumpitur aggravat animam*. Cujus etiam indicium habemus experientiâ; ut enim visus possit recipere species colorum, omni colore expers esse debet; & ideo icterici colores benè non discernunt, quia habent oculos æruginoso colore anteoccupatos; intus enim existens prohibet extraneum: Ergo ut substantia sit cognoscitiva, debet esse immaterialis, & quo magis est à materia immunis, eo perfectiùs intellectiva. Substantia, inquam; quia esse intellectivum non convenit nisi sub-

stantiis, non accidentibus, quantumvis spiritualibus; quia vivere, & operari solius subsistentis est. Debet autem accipi hîc immaterialitas, non prout est mera negatio, sed ut includit ipsam spiritualitatem, quæ præter omnem exclusionem à materia importat etiam positivam perfectionem eo majorem quo propinquiùs accedit ad actum purum, qui est fons omnis perfectionis: & ideo est major in Angelis quàm in anima rationali, & in Angelis eo altior, quo sunt ordinis superioris. Ex quibus omnia quæ contra rationem D. Thom. opponi possent, prævenimus.

Probatur rursus speculatio duplici ratione D. Thom. *loc. cit. cont. gent. rat.* 5. & 6. Prima sic formatur, Deo nulla perfectio deest ex his quæ in creaturis inveniuntur: Sed inter perfectiones creatas potissima est vis intellectiva; nam per hoc, quod aliquid sit intelligens, habet rerum omnium perfectiones. Nam ut sublimiter discurrit idem S. Doctor *q.2. de ver. art.2.* res aliqua invenitur perfecta dupliciter: uno modo secundùm perfectionem sui esse, quod ei competit secundùm propriam speciem; sed quia esse specificum unius rei est distinctum ab esse specifico alterius, ideo in qualibet re creata tantum deest de perfectione simpliciter, quantum perfectionis in aliis speciebus invenitur: unde ut huic imperfectioni aliquod remedium esset, invenitur alius modus perfectionis in rebus creatis, secundùm quem perfectio, quæ est propria unius rei, in altera re invenitur; & hæc est perfectio cognoscentis in quantum est cognoscens; quia secundùm hoc à cognoscente aliquid cognoscitur, quod ipsum cognitum aliquo

modo eſt apud cognoſcentem; & ideo *in 3. de Anima* dicitur, animam eſſe quodammodo omnia, & ſecundùm hunc modum poſſibile eſt, ut in una re totius univerſi perfectio exiſtat: Ergo Deus eſt intelligens, ſicut & ſummè perfectus.

Alia ratio deſumitur ex Dei gubernatione, & ſic breviter formatur. Naturæ inſtitutor & gubernator præſtituit finem agentibus naturalibus, quæ tendunt ſemper in fines determinatos, & non ex caſu: Ergo ipſe cognoſcit finem, quem ipſa non cognoſcunt; non enim finem præſtitueret, niſi intelligeret ejus convenientiam: Ergo intellectu præditus eſt.

Quod verò detur in Deo ſcientia propriè dicta, quæ eſt altera pars, probatur. Scientia eſt cognitio rerum per cauſam: Sed hæc cognitio nullam importat imperfectionem; nec enim de ſe exigit plures cognitiones, quas habet in nobis propter imperfectionem intellectus noſtri; ſed ſolùm ex ſua formali ratione exigit rem in cauſa penetrare, & intelligere, ſeu intus legere, quod puram dicit perfectionem: Ergo in Deo eſt propriiſſima ſcientia, tum poſſibilium, quæ in eſſentia ut in cauſa cognoſcit; tum futurorum, quæ in ſua libera voluntate cognoſcit, ut ſuo loco dicetur. Et licèt de contingentibus non detur ſcientia humana, benè tamen divina, quia contingentia in ſuo decreto infallibiliter cognoſcit; divina enim providentia in ſui diſpoſitione non fallitur. Tum denique habet ſcientiam attributorum divinorum, quæ licèt non habeant cauſam, habent tamen rationem à priori, propter quam, & in qua cognoſci poſſunt, ut immutabilitas in æternitate, amor in voluntate, & omnia attributa in natura.

Dixi, quod intellectus ac scientia sunt in Deo perfectissimè, idest per modum actus puri, ita ut in Deo potentia intellectiva non distinguatur cum fundamento in re ab intellectione, aliàs intellectus divinus esset potentialis, determinabilis, & perfectibilis per intellectionem. Unde solùm distingui possunt à nobis penes diversa munia quæ præstant, & per analogiam ad creaturas. Redibit sermo de his agendo de voluntate Dei.

Quæres, an sint in Deo virtutes intellectuales virtualiter distinctæ?

Respondeo affirmanter, quia licèt omnes pertineant ad ordinem intellectualem, tamen considerant suum objectum, scilicet divinam essentiam sub diversa ratione formali, v.g. intellectus essentiam divinam considerat sub ratione primæ veritatis, creaturas verò ut participant divinam veritatem: scientia considerat eandem essentiam divinam, prout est ratio à priori, & veluti radix divinorum attributorum, & causa creaturarum; prudentia verò, & ars respiciunt eandem essentiam divinam, ut est prima, & suprema regula benè agendi, & rectè procedendi in operibus ad extra. Sapientia tamen nihil scientiæ superaddit, quia est consideratio rerum per causas altissimas; unde licèt omnis scientia non sit sapientia, omnis tamen sapientia est scientia.

REFLEXIO.

Quàm verè dixit Apostolus, *Animalis homo non percipit quæ Dei sunt*. Et ante ipsum Sapiens, *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio sensum deprimit multa cogitan-*

tem. Et post ipsum Tertull. lib. de anima, c.20. *Opimitas sapientiam impedit, exilitas expedit.* Et August. *lib.4. contra Julian.* illam Platonis sententiam commendat: *Non potest stare voluptas corporis cum cognitione & sapientia*, quæ mentibus pudicis sese maximè accommodat, sicut etiam ea corpora quæ maximè splendida sunt, faciliùs radiis solaribus illustrantur. Et D. Hieron. *lib.1. contra Jovin.* observat, ideò Joannem Evangelistam plus dilectum à Christo supra pectus Domini recubuisse, ibique tanquam in fonte veritates divinas potasse, quia virgo erat, & post resurrectionem, cùm piscaretur in lacu Genezareth, Jesum stantem in littore non cognoscebant alii Discipuli: *solus Virgo Virginem agnoscit, & dicit Petro, Dominus est.* Immaterialitas est radix scientiæ. Quid ergo mirum, si tam pauci quæ sursum sunt sapiunt, si purissimæ Evangelii leges frequentiori hominum, qui infixi sunt in limo profundi, numero sint invisæ? Oculis quippe ægris odiosa lux, quæ puris est amabilis; & palato non sano pœna est panis, qui sano est suavis. Carnis & sanguinis revelationes sequimur, & illius non tam hominis, quàm lutulentæ pecudis stuporem imitamur, qui ut refert Lucas, *Cogitabat intra se dicens, Quid faciam?* A seipso consilium exquirit, secum loquitur, seipsum audit, corpus suum adhibet in consiliarium: vide quàm cœnosè concludat: *Anima mea requiesce, bibe, comede, epulare.* Unde statim audit Deum dicentem sibi, *Stultus hac nocte animam tuam repetent à te. Benè stulte* (ait Chrysologus serm.104.) *quia ibi totum de carne fuerat, nihil de corde: benè stultus, qui non rationis, sed passionis ductum sequebatur.*

SPECVLATIO II.

Intellectus divinus ad omnia cognoscibilia se extendit, & scientia ejus est omniscientia.

HÆc assertio postulat solùm, ut enúcleatè explicemus objecta singula quæ attingit divina cognitio. In primis igitur Deus cognoscit seipsum; essentia enim divina est objectum formale divini intellectus, cùm sit ejusdem immaterialitatis & perfectionis cum illo, & ita illi unita, ut nullatenus realiter ab illo distinguatur: & quia essentia divina non distinguitur ab attributis & personis, inde fit, hæc omnia ab intellectu divino cognosci, quanvis non nisi ratione divinæ essentiæ attingantur. Quæ proinde est objectum primarium, & principale divinæ cognitionis, quæ terminatur ad suam essentiam prout est in se, id est prout possidet attributa & personas, quæ habent unam & eandem increatam intelligibilitatem, immaterialitatem, & veritatem, atque adeo primarii objecti rationem ingrediuntur.

Secundò attingit divina cognitio omne ens creatum, quod est objectum secundarium divinæ cognitionis: unde sicut Metaphysicus primariò considerat ens reale, secundariò ens rationis; & sicut charitas per se primò respicit Deum, deinde proximum: ita divina notitia principaliter fertur ad Deum, extensivè verò ad ens creatum, quod est divini esse effluxus.

Hæc

Hæc autem jam dicta, sive ens increatum, sive quodcumque creatum cognoscit Deus cognitione infinita & comprehensiva; quia tanta est virtus intellectus in cognoscendo, quanta est perfectio cognoscentis, quæ in Deo infinita est. Subindeque intellectus divinus cognoscit essentiam suam quantum cognoscibilis est: si autem Deus seipsum perfectè comprehendit, etiam summè penetrat suam virtutem & omnipotentiam; virtus autem perfectè cognosci non potest, nisi cognoscantur ea ad quæ se extendit, & sic Deus comprehensivè cognoscit omnes creaturas, quas potest producere.

Tertiò protendit se divina scientia non solùm ad ea quæ sunt, sed etiam ad futura & possibilia. Quod attingat futura, est veritas fidei, cujus *tot testes habet Deus, quot Prophetas*, ut ait Tertul. & passim docent Scripturæ. Psalm. 138. *Omnes vias meas prævidisti.* Dan. 13. *Nosti omnia antequam fiant*: & convincitur ex infinitate, æternitate, & immutabilitate divinæ scientiæ, quæ non subsisterent si Deus futura non præcognosceret. Finiretur enim ejus cognitio præsentium notitiâ; mutaretur, dum successivè futura addisceret, subindéque æternitate non mensuraretur ejus scientia. Vide suprà dum de æternitate, cui omnia futura esse præsentia ostendimus. Quòd verò se extendat ad possibilia quantumvis infinita sint, hinc patet, quia Deus comprehendit omnipotentiam suam, atque adeo videt ea omnia quæ sua potentia valet efficere, quæ utique sunt infinita. *Quantò enim aliquis intellectus* (ait D. Thom. lib. 1. cont. gent. c. 69. rat. 6.) *est efficacior & limpidior in cognoscendo, tanto ex uno potest plura cognoscere*: sicut virtus

quanto est fortior, tanto est magis unita. Intellectus autem divinus secundùm efficaciam est infinitus; potest ergo per unum, quod est sua essentia, infinita cognoscere.

Cognitio autem futurorum dicitur scientia visionis, & cognitio possibilium scientia simplicis intelligentiæ: quæ distinctio non est accipienda ex parte divinæ scientiæ, quia Deus omnia indivisibili cognitione attingit; sed ex parte objectorum, quæ per ipsam cognoscuntur. Quædam enim sunt à Deo cognita, quæ nulla temporis differentia habitura sunt esse; & respectu horum notitia Dei dicitur simplicis intelligentiæ, quia terminatur ad rem non ut conjunctam existentiæ, sed simpliciter ut in Deo est: quædam verò habent aliquando esse in seipsis, & extra Deum; & hæc notitia dicitur visionis, quia tunc solùm apud nos res videri dicitur, quando habet esse in seipsa.

Quartò diffundit se divina cognitio ad singularia quæcumque, non solùm secundùm esse eminens quod habent in Deo, verùm etiam secundùm esse particulare & singulare, quod habent in individuo: tum quia aliàs Deus haberet confusam rerum notitiam, quod repugnat perfectioni scientiæ ejus; nam cùm propria natura uniuscujusque, ait D. Thom. *art. 6.* consistat secundùm quod per aliquem modum divinam perfectionem participat, non Deus seipsum perfectè cognosceret, nisi cognosceret quomodocumque participabilis est ab aliis sua perfectio: nec etiam ipsam naturam essendi perfectè sciret, nisi cognosceret omnes modos essendi: unde manifestum est, quod Deus cognoscit omnes res propria cognitione. Tum secundò, quia

Deus producit & conservat res secundùm esse singulare: ergo & illud debet cognoscere, aliàs cæco modo ageret. Maximè quia scientia Dei est causa rerum, subindéque est practica: practica verò cognitio (inquit idem S. Doctor *lib.1. cont. gent. cap.65.*) non est perfecta, nisi ad singularia perveniat; nam practicæ cognitionis finis est operatio, quæ in singularibus est. Et sic exclusus manet error Auerrois & aliorum, qui perfectioni divinæ cognitionis singularium notitiam subtrahere nisi sunt, contra quos dicitur Heb.4. *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus.* Et Eccles. 16. *Non dicas, Deo abscondar.*

Quintò porrigit se divina scientia ad omnia quantumvis vilia; & tantum abest, quod hoc nobilitati scientiæ ejus repugnet, quod potiùs attestetur, ut ait S. Thom. *cap.7.* & mirè probatur: tum quia res quantumvis vilis, habet aliquam perfectionem & nobilitatem, cùm sit ens actu; dicitur verò vile respectu nobilioris: à Deo autem magis distant nobilissimæ rerum, quàm ultimæ creaturæ distent à supremis. Si igitur illa distantia rei vilis à nobiliori impediret Dei cognitionem, Deus nihil cognosceret; quod patet esse falsum. Tum secundò, si Deus solùm nobilia cognoscit, cognoscet ordinem universi, quod est omnium divinius; Sed ordo universi cognosci non potest, nisi attingantur nobilia & vilia, quia in eorum habitudinibus & distantiis ordo universi consistit: Ergo. Tum tertiò, quia tunc solùm cognitio vilium redundat in defectum cognoscentis, quando dum vilia considerat, à nobilioribus cogitandis abstrahitur, vel ex eorum consideratione in aliquas viles & indebitas

affectiones inclinatur: ſed neutrum in Deo eſſe poteſt, qui omnia ſimul cognoſcit,& eſt bonum per eſſentiam: Igitur cognitio vilium non derogat perfectioni divinæ cognitionis. Denique virtus non judicatur parva, quæ in parva poteſt, ſed quæ ad parva determinatur; nam virtus quæ in magna poteſt, etiam in parva poteſt: cognitio ergo quæ poteſt ſimul in nobilia & vilia, non eſt judicanda vilis, ſed illa quæ in vilia tantùm poteſt: Deus autem & ſe & alia à ſe ſimul cognoſcit: Ergo non maculatur ejus ſcientia vilia attingendo, ſicut nec radii ſolis ſterquilinii illuſtratione fœdantur. Unde dicitur *Sap.*7. de divina ſapientia, ***quod attingit ubique propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum incurrit in illam.***

Ultimò ad mala quoque extendit ſe divina cognitio, ſive naturæ ſint, ſive pœnæ, ſive culpæ. Dicitur enim Pſalm. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Et Pſalm.85. *Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo.* Pſalm.68. *Delicta mea à te non ſunt abſcondita.* Job 11. *Ipſe novit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne conſiderat?* Ratio eſt, quia cùm Deus cognoſcat ordinem univerſi, quem ipſe præſcripſit, videt mala & nocumenta, quæ poſſunt quibuſdam ex aliis provenire; unde & quædam animalia armis inſtruxit ad defenſionem: videt ergo mala naturæ. Bonum etiam univerſi exigit ut peccatores puniantur: peccata ergo, & eorum pœnas Deus cognoſcit. Unde non refugit D. Thom. *hic*, *art.* 16. admittere Deum habere cognitionem practicam malorum; quia licèt mala, præſertim culpæ, non ſint operabilia à Deo, cadunt tamen ſub practica ipſius cognitione in

quantum ea permittit, vel impedit, vel ordinat ad majora bona; sicut & ægritudines cadunt sub practica scientia Medici, in quantum per artem suam curat eas.

Nec cognitio malorum inducit in Deo aliquam deformitatem, sicut visio, aut pictura monstri non est deformis. Addit S. Doctor in illo libro toties laudato, nec satis unquam laudando, 1. cont. gent. c. 71. *quod malorum cognitio nunquam vituperatur secundùm id quod per se scientia est*; id est, secundùm judicium quod habetur de malis, sed per accidens, secundùm quod per considerationem malorum interdum aliquis ad malum inclinatur: hoc autem non est in Deo, quia immutabilis est: nihil igitur prohibet, quin Deus mala cognoscat. Quod si aliquando in Scripturis dicatur, Deum mala non cognoscere, hoc est vel quia ea dissimulat differendo punitionem; vel quia non cognoscit per propriam ideam, sed solùm per ideam boni, ut dicemus infrà; vel quia ea non cognoscit notitiâ approbationis; unde & Virginibus fatuis dixit, *Nescio vos.*

Reflexio.

Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Psalm. 93. id est, ut interpretatur Genebrardus, estne verisimile ut qui vim audiendi & cernendi hominibus tribuit, ipse res humanas nec videat, nec audiat? Unde August. lib. 10. conf. c. 2. *Tibi Domine, cujus oculis nuda est abyssus humana conscientiæ, quid occultum esset in me, etiamsi nollem confiteri tibi?*

Te enim mihi absconderem, non me tibi. Divina scientia ad omnia & singula se extendit. Quanta ergo est nobis necessitas indita probitatis, cùm ante oculos agimus Judicis cuncta cernentis? Projectæ temeritatis argumentum est delinquere in conspectu Judicis supremi, cujus judicium nulla exceptione declinari, nulla appellatione retardari, nulla revisione corrigi, nulla pœnitudine flecti potest: Judicis, inquam, & simul legislatoris, cujus sanciones violantur, leges spernuntur, edicta ipso intuente pessumdantur, floccifiunt, profanantur. An fortè putas non videre, quia dissimulat? O cæcitas deploranda! Quàm vehementer arguit August. *in Regula*, in illum qui in mulierem figit oculum, arbitrans se à nullo videri! *Sed & si lateat, & à nemine hominum videatur, quid faciet de illo desuper inspectore, quem latêre nihil potest? An ideo putandus est non videre, quia tanto videt patientiùs quantò sapientiùs? Illi ergo vir sanctus timeat displicere.* Illi, inquam, cujus est (ut ait D. Bonav. in Psalm. 118.) *indicare, judicare, vindicare.* Ipse enim & indicat abscondita, & judicat merita, & vindicat illicita. Unde dicitur 1. Reg. 29. *Domine Deus Israël, indica servo tuo.* Et 1. Cor. 4. *Qui judicat me Dominus est.* Et Judith 16. *Dominus omnipotens vindicabit.*

SPECVLATIO III.

Duæ ſunt præcipuæ excellentiæ divinæ ſcientiæ, quibus omni creatæ vel creabili antecellit: prima eſt, quod ſit cauſa rerum, altera quod ſit invariabilis.

EXplicatur, & probatur primus ſcientiæ divinæ character. Et quidem nemo negat, ſcientiam Dei aliquo modo concurrere ad rerum productionem, ſaltem directivè, cùm id expreſsè doceat Scriptura Pſalm. 103. *Omnia in ſapientia feciſti.* Ad Epheſ. 16. *Operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ.* Et Prov. 8. dicitur de Sapientia, *Cum eo eram cuncta componens.* Et ſanè cùm Deus ſit agens intellectuale, nec cæco modo procedat in rerum productione, ſed cum infinita ſapientia omnia in numero, pondere, & menſura efficiat; fit inde, ſcientiam divinam prælucere omnibus operationibus divinis, juxta illud Prov. 3. *Dominus ſapientiâ fundavit terram, ſtabilivit cœlos prudentiâ.* Et illud Auguſt. lib. 11. de civit. c. 10. *Deus non fecit aliquid neſciens.* Sed in hoc nihil ſingulare habet divina ſcientia; hoc enim commune eſt omnibus agentibus intellectualibus. Difficultas ergo reſtat, an ſcientia divina non ſolùm dirigat divinam voluntatem, ſed etiam ipſum opus efficiat, ſuppoſita voluntate, atque adeò utrum non ſolùm ſcientia ſimplicis intelligentiæ ſpeculativè concurrat ad

opus, sed an etiam ipsa scientia visionis executioni mandet; & hoc est speciale privilegium, quod divinæ scientiæ asseritur.

Probatur primò non solùm authoritate Scripturæ locis citatis asserentis, quod proprium est divinæ scientiæ, *facere, componere, operari, stabilire, fundare*, quæ omnia non solam directionem, sed efficaciam indicant; sed etiam expressis authoritatibus Patrum. Dionys. lib. de divin. nom. c. 7. *Scientia divina omnium artifex, & semper omnia componit.* August. lib. 5. de Trinit. c. 15. *Universas creaturas spiritales & corporales, non quia sunt, ideo novit Deus; sed ideo sunt, quia novit.* Et clariùs *lib. 13. confess. cap. 38.* loquitur de scientia visionis: *Nos itaque ista quæ tu fecisti, videmus, quia sunt; tu autem quia vides, ea sunt.* Gregor. lib. 20. Moral. cap. 23. *Quæ sunt, non ab æternitate ejus ideo videntur, quia sunt; sed ideo sunt, quia videntur.* Et rursum lib. 32. Mor. cap. 6. *Non existentia videndo creat, existentia videndo continet.* Denique D. Thom. *hîc, q. 14. art. 8.* non solùm asserit scientiam Dei esse causam rerum, sicut scientia artificis est causa artefactorum, & calor principium calefactionis; sed etiam addit scientiam Dei, quæ est causa rerum, supponere determinationem voluntatis, quod utique convenit scientiæ visionis. Et ibidem *ad* 1. explicans locum Origenis (quo utuntur Authores moderni oppositum sentientes) dicentis: Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum; sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat, Respondet S. Præceptor: *Quod dicit* (Origenes) *ideo præscire Deum aliqua, quæ sunt futura, intelligendum est secundùm causam consequentiæ, non se-*

cundùm causam essendi; sequitur enim quod si aliqua sunt futura, quod Deus ea præscierit; non tamen res futuræ sunt causa, quod Deus sciat.

Probatur secundò ratione. Deus producit res per actum imperii, ut colligitur ex illo, *Fiat lux.* Et Psal. 148. *Dixit, & facta sunt; mandavit, & creata sunt.* Et Matth. 8. *Volo, mundare.* Quæ duo verba separatim legenda sunt, ut observat Hieron. Sed actus imperii est actus intellectus, & scientiæ visionis Dei: Ergo scientia visionis est causa rerum. Probatur minor: actus imperii pertinet ad intellectum practicum, supponens determinationem voluntatis; imperium enim est intimatio, ordinatio & præceptum quod exprimitur hoc verbo, *fac hoc*: quæ omnia pertinent ad intellectum practicum; intimatio enim est spiritualis loquutio, quæ pertinet ad intellectum, qui est veluti os substantiæ spiritualis, juxta illud: *Os justi meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur judicium.* Ordinatio etiam ad intellectum spectat, quia est effectus prudentiæ exequentis, prudentia verò est in intellectu: præceptum pariter, quia cùm sit actus superioris, pertinet ad supremam potentiam, quæ est intellectus: Atqui actus intellectus practici supponens determinationem voluntatis, non est scientia simplicis intelligentiæ, quæ antecedit decretum: Ergo est scientia visionis, quæ decreto innixa est, unde sola est scientia libera.

Confirmatur: Scientia simplicis intelligentiæ habet solùm ostendere factibilia, sed ea non facit; ostendere enim quid sit faciendum, non est operari: voluntas etiam, & decretum non habent de se nisi velle opus; velle autem opus non est facere, sed superest executio, in qua to-

tum negotium positum est; sæpè enim cognoscimus quid sit faciendum, & interdum volumus; & tamen in exequutione deficimus: Ergo præter cognitionem agendorum, præter voluntatem faciendi requiritur actus imperans hîc & nunc exequutionem; non quòd Deus patiatur difficultatem in exequutione, cùm ejus voluntati nihil resistat; sed propter distinctionem objectorum distinguimus in Deo actus, sicut scientia visionis distinguitur à scientia simplicis notitiæ: objectum autem ut exequutioni mandandum addit aliquid objecto ut factibili, & volito: Ergo in Deo præter scientiam simplicis intelligentiæ, præter voluntatem faciendi datur etiam actus imperii efficax, quo non existentia videndo producit, existentia videndo conservat.

Hæc tria egregiè distinguit D. Thom. *in* 1. *dist*. 38. *q*. 1. *art*. 1. Sicut est causalitas artificis per artem suam, ita consideranda est causalitas divinæ scientiæ. Est ergo iste processus in productione artificiali. *Primò* scientia artificis ostendit finem, nimirum opus faciendum: *secundò* voluntas ejus intendit finem illum: *tertiò*, voluntas imperat actum, per quem educatur opus, circa quod opus scientia artificis ponit formam conceptam. Unde scientia se habet ut *ostendens finem*, & ut *dirigens actum*, & *informans opus*. Vides, quod in tantùm voluntas imperat in quantum ex efficaci voluntate sequitur actus intellectus informans opus; & sic scientia habet rationem potentiæ exequentis, quâ producitur opus juxta formam conceptam, quæ operi imprimitur. Ex hac etiam doctrina habetur, triplicem conceptum esse distinguendum in scientia visionis, scilicet contemplationis, dire-

ctionis, & exequutionis. Qua obſervatione ſolves omnia argumenta oppoſitæ ſententiæ Molinæ, Suaris, & aliorum Antithomiſtarum.

Objicies : Viſio intuitiva ſupponit objectum: Ergo non cauſat, aliàs Deus videndo peccata, ea efficeret.

Reſpondeo, viſionem divinam reſpicere res, non per exiſtentiam ſibi præſuppoſitam, ſed à ſe derivatam. Sicut intellectio, quâ Pater generat filium, eſt intuitiva filii, & tamen reſpicit filium ut procedentem: ſic viſio creaturarum eſt creativa; *dixit enim, & facta ſunt:* & exemplum miniſtrat Philoſophia; nam intellectus, producendo verbum, illud contemplatur. Nec tamen cauſat peccata, quia viſio & ſcientia Dei non eſt cauſa rerum formaliter ut viſio, ſed ut eſt exequutio & intimatio voluntatis; unde ſicut ea non vult Deus, ita nec videndo efficit. Et ſic exponendi veniunt quidam Patres, qui dicunt, non ideo res eſſe futuras, quia Deus novit, ſed è contra: nam vel loquuntur de peccatis, vel ſolùm excludunt ſcientiam Dei libertatem neceſſitantem, vel demùm interpretatione quâ D. Thom. ſuprà explicat Origenem, exponendi ſunt.

Altera pars ſpeculationis, ſeu alterum divinæ ſcientiæ privilegium facilè probatur; nam cùm ſubſtantia divina ſit actus purus, neceſſe eſt quod identificet ſibi omnem perfectionem, proindeque ſcientiam, aliàs eſſet ens potentiale. Unde dixit Auguſt. lib. 7. de Trinit. *In Deo hoc eſt eſſe, quod ſapientem eſſe.* Ergo ſicut ſubſtantia Dei eſt omninò immutabilis, ita & ſcientia prorſus invariabilis; maximè quia quidquid eſt, vel eſſe poteſt ſecundùm aliquod tempus, Deus

ab æternō sibi præsens agnoscit.

Ex his duabus dotibus multæ aliæ consequuntur, quas prosequitur D. Thomas *in hac quæst.* ut quod scientia Dei sit speculativa respectu suæ bonitatis; sit verò speculativo-practica respectu creaturarum, quarum naturam & proprietates nedum perfectissimè comprehendit, sed etiam operatur juxta exemplar suarum idearum, cùm sit causa rerum. Deducitur etiam, scientiam Dei non esse discursivam; cùm enim omnia Deus in essentia sua, ut in causa invariabiliter cognoscat, fit inde quod omnia simul intelligit, & non successivè ex cognitione unius noti procedens ad cognitionem ignoti.

Addit S. Doctor *lib. 1. cont. gent. cap. 57.* quod tunc est ratiocinativa nostra consideratio, quando ab uno considerato in aliud transimus, sicut syllogizando à principiis ad conclusiones; non enim ex hoc aliquis ratiocinatur vel discurrit, quod inspicit qualiter conclusio ex præmissis sequatur, simul utrumque considerans; hoc enim contingit non argumentando, sed argumenta judicando: sicut nec cognitio materialis est ex eo, quod materialia dijudicat: Deus autem non considerat unum post aliud, quasi successivè, sed simul omnia: non ergo cognitio ejus est ratiocinativa, vel discursiva, quamvis omnem discursum, vel ratiocinationem cognoscat.

Unde sic caput concludit: *Deus habet syllogizandi scientiam, tanquam judicans, & non syllogizando discurrens. Huic autem veritati etiam sacra Scriptura testimonium perhibet, dicitur enim ad Heb. 4. Omnia nuda sunt & aperta oculis ejus. Quæ enim ratiocinando scimus, non sunt secundùm se nobis nuda, & aperta, sed ratione aperiuntur & na-*

dantur. Ex eodem principio excludit à Deo ibidem, *cap.* 58. compositionem & divisionem, & illud sic concludit: *Non autem propter hoc oportet nos dicere, quod Deus enuntiabilia ignorat; nam essentia sua cùm sit una & simplex, exemplar est omnium multiplicium & compositorum, & sic per ipsam Deus omnem multitudinem & compositionem cognoscit. His autem sacra Scripturæ authoritas consonat. Dicitur enim Isai. 55. Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ. Et tamen in Psal.93. dicitur, Dominus scit cogitationes hominum*, quas constat per compositionem & divisionem procedere. Dionys. etiam dicit capite septimo de diu. nom. *Divina sapientia seipsam cognoscens cognoscit omnia, & materialia immaterialiter, & indivisibiliter divisibilia, & multa unitivè.*

Dices: Homo factus est ad imaginem Dei, per hoc quod est rationalis, & discursiuus: Ergo in Deo etiam datur discursus, ut sit similitudo inter imaginem & prototypum.

Respondeo, hominem esse imaginem Dei, non per discursum & rationem, sed per intellectum simplicem, quo intelligimus principia, vel quo contemplamur uno intuitu veritatem partam per discursum, qui est excellentior modus cognoscendi, unde iste solus in Deo invenitur. Nam ut mirè discurrit idem Angelicus Doctor ibidem, c.54. rat.7. *Quod est supremum in nobis, est inferius eo quod est in Deo; nam inferius non attingit superius, nisi in suo summo: supremum autem in nostra cognitione, non est ratio, sed intellectus, qui est rationis origo: Dei igitur cognitio non est ratiocinativa, sed intellectualis tantùm.*

REFLEXIO.

Verè dixit Ecclesiasticus cap. 23. *Oculi Domini multò plus lucidiores sunt super Solem*, qui radiis suis corruptibilia solùm generat, Deus verò aspiciens animum nostrum ditat, & aspectu beat. Felix quem Deus respicit; nam ut ait Chrysolog. serm. 34. *Donatur bonis, malis caret, quem viderit Deus.* Idem apparet in lacrymis Petri, quæ fuerunt partus oculorum Christi, dicente Luca 22. *Conversus Dominus respexit Petrum, & egressus foras, flevit amarè.* Et in beatissima Virgine, quam respiciens Deus bonis omnibus cumulavit. *Respexit*, inquit ipsa, *humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Dicunt Naturalistæ, quorundam fascinantes oculos necem inferre, idque contingere in occursu oculorum, cùm nimirum aliquis intuetur oculum venenosum, hic mutuus aspectus mortem parit: at divinus intuitus dum aspicit, parit vitam, modò à nobis pariter aspiciatur, ut patet allato exemplo Petri. *Christus oculis Petrum alloquitur, & Petrus oculis flentibus respondet, & mavult causam suam flere, quàm dicere; & quod voce negaverat, lacrymis confitetur*, ut ait Ambros. serm. 46. de pœnit. & lib. 10. in Luc. cap. 22. *Quos Jesus respicit, plorant delictum. Negavit primò Petrus, & non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus. Negavit secundò, non flevit, quia non respexerat Dominus. Negavit & tertiò; respexit Jesus, & ille amarissimè flevit. Respice Domine Jesu, ut sciamus nostrum deflere peccatum, lavare delictum.*

CAPUT II.

De ideis, veritate, & vita Dei.

QUia (ut ait S. Thom. *initio quæst.* 14.) omne cognitum est in cognoscente, rationes autem secundùm quod sunt in cognoscente, ideæ vocantur; ideo post considerationem divinæ scientiæ agendum est de ideis divinis. Rursus quia sciëntia verorum est, & insuper intelligere est perfectissimus gradus vitæ, consequenter de veritate & vita Dei impræsentiarum agemus.

SPECULATIO I.

Dantur in intellectu divino ideæ, seu exemplaria rerum omnium ad quæ Deus respicit, dum extra operatur, quæ nihil aliud sunt quàm essentia divina cognita ut participabilis à diversis creaturis.

ANtequam suadeatur hæc positio, operæpretium est advertere, hanc esse communem ideæ diffinitionem: *Idea est forma objecta intelle-*

ctui intra ipsum existens, ad quam aspiciens artifex operatur. Dicitur *forma*, quia idea habet rationem causæ formalis extrinsecæ, cui res producenda conformatur. Dicitur *objecta intellectui*, ut distinguatur ab habitibus & speciebus, quæ sunt formæ accidentales, existentes quidem in intellectu per modum principii intellectionis, sed non per modum objecti; nam quanvis idea sit species & conceptus cognoscentis, tamen non ea ratione est idea, quatenus est principium, vel terminus cognitionis, sed quatenus reddit objectum expressè cognitum, tanquam rationem exemplandi res ad extra. Hoc enim proprium est rerum repræsentantium, quod non solùm considerantur secundùm suam entitatem, sed etiam in eis attenditur objectum depictum & repræsentatum: sicut speculum non solùm consideratur ut est crystallus, vel aqua limpida amnis reverberantis lucem; sed objectum ipsum in crystallo, vel aqua nitida inspicitur. Similiter conceptus non est idea prout reddit intelligentem, sed prout exhibet objectum imitandum. Additur, *intra intellectum existens*, ut distinguatur ab exemplaribus externis, quibus interdum artifices utuntur, dum opera sua elaborant; idea autem influit intelligibiliter & vitaliter in opus, unde debet esse intra intellectum. Denique ponitur, quod *ad eam artifex inspiciens operatur*, ut distinguatur à forma naturali, quæ influit in effectum absque hujusmodi reflexione; neque enim bos generans bovem aliquam formam imitandam respicit, ut eam generatione propaget. Hoc notato,

Prima pars assertionis est expressa doctrina Patrum. Dionys. *c. 5. de divinis nomin.* ubi ratio-

nes rerum in mente divina existentes vocat *exemplaria, & rationes substantificas.* August.inquientis lib.83.qq. q.46.*Tanta vis in ideis constituitur, ut nisi eis intellectis sapiens nemo esse possit.* Boëtii lib.3.de consolat. metr.9. *Tu cuncta superno ducis ab exemplo.*

Ratio est : Quidquid Deus ad extra operatur, non temerè, vel cæco modo, sed summa sapientia,in numero, pondere,& mensura producit, ut tota Scriptura docet,& enarrat totius ordo universi : Ergo necessariò confitendum est , dari in supremo artifice rerum omnium exemplaria, ad quæ respiciens operetur ad extra , & quæ, ut ait S.Prosper , *relucent in codicibus cœlorum , & in paginis elementorum.*

Secunda pars probatur : Essentia divina est causa creaturarum omnium , à quibus est imitatione participabilis. Ergo Deus intuens suam essentiam , videt omnes modos quibus est communicabilis sua perfectio , ac proinde inspiciens suam essentiam , intelligit illam esse imitabilem à tali, & tali creatura, hoc vel illo modo : Atqui hoc est habere rationem ideæ, seu formæ imitabilis : Ergo essentia divina cognita ut participabilis diversimòdè à creaturis , habet rationem ideæ creaturarum.

Confirmatur brevi confutatione aliorũm modorum explicandi divinas ideas. In primis non potest dici, quod ideæ divinæ sunt ipsæmet creaturæ objectæ intellectui divino , quia creaturæ secundùm se non possunt cognosci à Deo, nisi ut creabiles & faciendæ , ac proinde , ut sic loquar, veluti ideabiles : Ergo non sunt formæ, vel ideæ ad quas Deus respicit , sed ab alia inspecta originantur. Non potest etiam asseri cum

aliis, ideas in Deo esse conceptum divinum; nam creaturæ producibiles non imitantur Deum sub ratione conceptus. Imò nec ipse conceptus in nobis habet rationem ideæ, prout afficit intellectum, eumque reddit intelligentem, sed secundùm munus repræsentandi objectum, sub qua ratione est derivabilis ad extra. Restat ergo ut dicamus cum D. Thom. *q.15. art.1. ad 2. & art.2.* ideas divinas nihil aliud esse, quàm essentiam divinam cognitam ut diversimodè participabilem à creaturis; talis quippe idea tantum decet artificem.

Objicies: Idea debet continere formaliter ideatum, cùm istud fiat ad instar illius: Sed essentia divina non continet formaliter creaturas, saltem quoad perfectiones secundùm quid, quæ habent admixtam imperfectionem, ut esse hominem, leonem, &c. Ergo essentia divina non potest esse idea creaturarum.

Respondeo, quod ut essentia divina sit idea rerum omnium creabilium, sufficit ut sit diversimodè imitabilis ab illis secundùm aliquem gradum entis; nullum enim est ens quantumcunque imperfectum, quod in se non exprimat, licèt deficienter, aliquam perfectionem Dei, vel esse, aut vivere, vel intelligere: Deus ergo intuens plenitudinem essendi, quâ ditescit, videt etiam omnes modos, quibus talis eminentia effluere potest in creaturas. Quare non requiritur univoca similitudo inter ideam & ideatum, præsertim quando est idea artificis infiniti, & super omnia à se producibilia immensùm evecti, qui debet agere per ideam ordinis superioris, non restrictam & limitatam ad unum ideatum.

Instabis : Licèt Sol sit eminenter calidus, non est tamen idea caloris : Ergo licèt essentia divina eminenter omnes creaturas contineat, non tamen poterit esse idea creaturarum.

Respondeo negando paritatem, quia totum quod in calore est, non derivatur à luce Solis, sed ad productionem caloris conducit dispositio materiæ sublunaris, in qua recipiuntur radii solares : cujus signum est, quod Sol non producit calorem in corporibus cœlestibus : nec corpora Sanctorum *septempliciter*, ut ait Scriptura, Sole lucidiora producent calorem in paradiso : si autem Sol esset adæquata causa caloris, penetrans naturam Solis in eo videret ideam caloris. Essentia autem divina est causa omnium omninò effectuum, ipsius quoque materiæ primæ, unde omnium singularum creaturarum idea esse potest.

Urgebis : Vel est unica idea in mente divina, vel plures. Si unica, ergo eadem est idea hominis & leonis, quod patet esse falsum ; si plures, ergo ideæ non sunt essentia divina cognita, quæ unica est.

Respondeo, sine dubio plures esse in Deo ideas, non quidem realiter distinctas, quia in divinis omnia sunt unum, nisi ubi obviat relativa oppositio ; sed ratione differentes, quia idea in Deo non est præcisè essentia Dei, sed essentia Dei cognita prout est ratio faciendorum, & quatenus est tali, vel tali modo imitabilis : Deus autem cognoscit in essentia sua plures rationes faciendorum, & diversos modos, quibus est imitabilis, putà ab Angelo, secundùm unum gradum entis ; ab homine, secundùm alium modum in eodem gradu ; à lapide, secundùm alium gra-

dum essendi. Unde Augustinus loco citato: *Omnia ratione sunt condita, nec eadem ratione homo, qua equus; hoc enim absurdum est existimare.*

Insistes: In Deo non sunt plures artes, sed unica: Ergo nec plures ideæ, sed una, quam inspicit ars divina. Et certè si plures admittamus in Deo ideas virtualiter distinctas, multiplicabuntur in infinitum, & sic erunt infinita attributa idealia, nec sufficiet unum attributum ad omnes creaturas repræsentandas, quod videtur inconveniens.

Respondeo esse magnum discrimen inter artem & ideas divinas; ars enim concurrit ad opus per modum principii effectivè inducentis & imprimentis formam præconceptam; idea verò concurrit per modum prototypi, exemplaris, & causæ formalis extrinsecæ, unde se tenet ex parte objecti repræsentati; & ideo non sunt in Deo plures artes, quia est in eo unicum principium agendi ad extra; sunt tamen plures ideæ, sicut sunt plura objecta repræsentata in mente divina & cognita in ejus essentia: unde nec ideæ sunt plura attributa, quia attributum dicit perfectionem ex parte subjecti se tenentem, quam perfectionem virtualiter non multiplicant ideæ, sed solùm multiplicant objecta cognita, sicque non sunt plures ideæ in Deo, nisi secundùm officium & munus distinguendi creaturas.

Persistes: Universum est unum unitate ordinis: Ergo Deus habet etiam unicam ideam repræsentantem totum universum, & partes ejus, sicque frustra in Deo admittuntur plures ideæ.

Respondeo, quod licèt universum sit unum unitate ordinis, non tamen unitate rei producendæ; & ideo quanvis Deus habeat unicam ideam totius universi, habet etiam speciales

ideas rerum prout inter se distinguntur; sicut artifex habens ideam totalem domus, habet etiam ideam specialem scamni,& mensæ,& multò magis id de Deo censendum est, qui habet providentiam ad minima se extendentem, & qui posset, si vellet, unumquodque individuum solitariè producere, sine ordine ad universum.

Obsistes adhuc: Si Deus cognoscat plures rationes in sua essentia, quibus eam comparet ad res: Ergo facit ens rationis; nam illi respectus ideales divinæ essentiæ ad creaturas non sunt reales in illa, sed cogniti, atque adeo formati ab intellectu divino; tunc enim formatur ens rationis dum cognoscitur, cùm totum ejus sit cognosci, & hoc indicat D.Th. *hîc art.2. ad 3.* dicens,respectus ideales esse causatos ab intellectu divino comparante suam essentiam ad res.

Respondeo de hac re jam solenne esse apud Logicos vel Metaphysicos disputari: pro nunc paucis dico, quod licèt imitabilitas divinæ essentiæ non possit à nobis intelligi nisi concipiendo aliquem respectum rationis in essentia divina ad creaturas; aliter tamen Deus illam cognoscit per hoc solùm quod percipit creaturas subjectas imitabilitati essentiæ divinæ.Et licèt Deus videat à nobis apprehendi respectus rationis ad instar formæ realis, hujusmodi tamen relationes ipse non fingit; sicut dum videt non discurrere,non propterea ipse discurrit,sed speculativè videt nostras fictiones & discursus, non practicè; quia non cognoscit non ens ad instar formæ realis, licèt illud cognoscat per formam entis realis. *Tunc autem solùm efficitur ens rationis*, ait D. Thom. opusc.42. cap.2. *quando intellectus nititur apprehendere quod non*

est, & ideo fingit, ac si ens esset. Deus autem nō sic cognoscit non ens, fingendo & veluti vestiendo illud entitate reali, sed ut est in se. Sed de his Philosophi. Hoc tamen apud omnes certum debere esse opinor, quod cùm idea sit illud cui assimilatur ideatum, & ad cujus instar fit, planum est ideam non posse esse ens rationis, cui assimilari non potest res ideata, quæ est realis.

Quæres, quorum Deus habet ideam?

Respondeo, Deum habere ideas rerum omnium possibilium, & futurarum, quia cognoscit quo modo, quave arte formari possint. Notat tamen S. Thomas, Deum non habere propriam ideam materiæ primæ, distinctam ab idea formæ & compositi, quia cùm materia non sit capax propriæ existentiæ, non est per se producibilis; adjuncta tamen formæ habet ideam, quia in tantum res aliqua habet ideam, in quantum est producibilis. Alia verò omnia quæ sunt capacia existentiæ propriæ certum est quod habent propriam ideam, sicut per se, & solitariè sunt producibilia; & ideo non est opus per singula discurrere. De peccato dicam statim.

REFLEXIO.

Fatentur omnes Theologi, solius peccati Deum non habere ideam; nam sub divina arte non cadit, quod divinam causalitatem subterfugit, quale est peccatum. Maximè quia vel Deus ideam haberet deficientem, vel perfectam; non deficientem, cùm sit perfectissimus; si autem perfectam, malum esset bonum, utpotè divini exemplaris expressivum. Horrendum planè & detestandum monstrum, cujus nec ideam Deus pa-

titur. Unde non mirum, si Deus peccatoribus dicat, *Nescio vos.* Non mirum, si peccator dicatur *reductus ad nihilum*, imò si affirmetur non esse. Esther 14. *Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt*, id est peccatoribus. Et *Sapien*. 5. dicunt peccatores; *Sic nos continuò desinimus esse.* Quia nimirum homo dum incipit esse malus, recedit ab idea quam in Deo habet. Unde rectè Boët. lib. 4. de consolatione: *Desinunt esse quod fuerant, sed fuisse homines, ipsa humani corporis species ostentat: quare versi in malitiam, humanam quoque amisere naturam.* Hinc præclarissimè Marsil. Ficinus *in conviv. Platon.* peccatores semi-homines apellat, his egregiis verbis: *Qui Deum vero amore prosequutus fuerit, Deum inveniet, & se in Deo recuperabit; quia ad suam, per quam creatus est, redibit ideam, ubi rursus reformabitur, quia ideæ suæ perpetuò cohærebit. Ideò quisquis nostrûm in terris à Deo separatus est, non est verus homo, sed semi-homo, cùm à sua idea sit, formaque disiunctus.*

SPECULATIO II.

Deus est prima, summa, & incommutabilis veritas.

HOc attributum non solùm magnificant passim Scriptura & Patres, sed etiam Philosophi lumine naturali ducti, inter quos nonnullus dicebat, quod si Deus visui fieret aspectabilis, assumeret lumen corporis vice, & vice animæ veritatem.

Probatur: Veritas accipitur tripliciter, in essendo, in cognoscendo, & in dicendo. Veritas in essendo est proprietas entis secundùm quam res habet esse fixum, ratum, & tale, quod sit consonum intellectui divino res prout esse debent cognoscenti. Veritas in cognoscendo est conformitas cognitionis cum objecto. Veritas in dicendo, seu veracitas, est conformitas dictionis cum cognitione. Atqui hæc triplex veritas in Deo perfectissimè invenitur: Ergo Deus est summa veritas. Probatur minor, & primò quidem de veritate in essendo; nam esse divinum non solùm est conforme suo intellectui, sed etiam est ipsum intelligere. Quantum verò sit indefectibile esse divinum, satis patet ex dictis de Immutabilitate, & æternitate.

De veritate etiam in cognoscendo idem patet; cùm enim scientia Dei sit perfectissima & infinita, pertingens ad intima quorumcunque cognoscibilium, ut suprà demonstratum est, manifestè relinquitur, divinum intellectum res cognoscere prout sunt in se. Imò observat D. Thom. multis in locis hujus quæstionis 16. aliisque, hanc esse differentiam inter cognitionem Dei, & intellectus creati, quod divina est mensura & regula veritatis rerum, à qua potiùs cognitio creata regulatur. Unde sicut res artificiales dicuntur veræ per ordinem ad intellectum artificis, à quo per se pendent (dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinem formæ quæ est in mente boni artificis) ita res naturales dicuntur esse veræ secundùm quod assequuntur similitudinem idearum quæ sunt in mente divina; dicitur quippe verus lapis qui assequitur eam naturam, quam idea lapidis

pidis in Deo repræsentat. Cùm enim omnis creatura sit vestigium Dei, & aliqualis expressio plenitudinis essendi quæ in Deo est, discernitur legitima alicujus natura à ficta vel spuria per originale divinum: & quanvis nos non possimus recurrere ad ideas divinas quas ignoramus, nihil refert; quia nos pro hoc statu cognoscimus res dependenter à sensibus, quibus sola accidentia percipimus, nec latentes essentias pervadimus: & inde ad accidentia recurrimus, quando discernere volumus inter legitimum, & spurium; inter aurum, & aurichalcum. Sed Deus, & etiam Beati de veritate rerum judicant per exemplar infallibile divinarum idearum.

Denique de veritate in dicendo facilè demonstratur: tum quia attestatur Scriptura, Deum esse ita veracem, ut impossibile sit ab ipso proferri falsitatem, vel mendacium. Num. 23. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur.* Rom. 3. *Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Psal. 144. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* Hebr. 6. *Impossibile est mentiri Deum.*

Probatur ratione: Si Deus esset capax mendacii dicendo falsum, & animo fallendi, vel id esset per seipsum immediatè, vel mediantibus suis administris. Neutrum dici potest: Ergo in Deo est summa veracitas. Probatur minor quoad primam partem. Sicut malum & bonum repugnant, ita verum & falsum: Sed primæ & summæ bonitati repugnat omne malum: Ergo primæ & summæ veritati repugnat omne falsum; pura enim veritas non est, cui potest falsitas vel fallacia permisceri: nec summa veritas est; quâ major concipi potest; major autem est illa ve-

ritas, cui omnis falsitas repugnat.

Secunda pars minoris inde etiam manet probata, quia si Deus posset per alium decipere, ejus veritas summa non esset; major enim foret illa quæ nec per se, neque per alium fallere potest. Adde *primò*, quod ejusdem deformitatis est præcipere malum, ac illud patrare; nam moralis causa censetur ea cujus imperio delinquitur: unde ministrorum fallacia Deo decipienti jure tribueretur, si Deo imperante mentirentur. Adde *secundò*, quod si Deus per ministros suos falleret nos, cùm per seipsum rarò admodum loquutus sit, nulla esset firmitas in sacris Litteris hominum ministerio exaratis, quibus fidem adhibere minimè tenebimur, si non constaret Deum neque per se, neque per alios posse decipere. Nec sufficit dicere, Deum posse declarare per quosdam certos ministros, non mentiri. Nam si absolutè mentiri posset Deus, meritò dubitabo an in illa ipsa sua declaratione mentiatur; sicut in simili contra permittentes mendacium argutè discurrit August. lib. cont. mend. cap. 4. & 18. *Quomodo credendum est ei, qui putat quandoque esse mentiendum; nam tunc fort mentitur, cùm præcipit ei ut credamus.* Difficultates, quæ contra hoc ex quibusdam Scripturæ locis opponi possent, expediemus alibi.

Quæres quid sit adorare Deum in veritate? de quo dicitur Joan. 4. *Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Quid item, invocare Deum in veritate? de quo dicitur Psal. 144. *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, invocantibus eum in veritate.*

Respondeo id nihil aliud esse, quàm cultum

divinum non in solis externæ venerationis ceremoniis, sed solidarum virtutum praxi consistere. Licèt enim externus cultus, præsertim verò sacri ritus ab Ecclesia approbati multùm ad pietatem conducant; parum tamen, vel nihil juvant, nisi solennem foris ritum internus comitetur affectus. Itaque sicut in naturalibus ad discernendum verum à falso, solidum ab apparenti, legitimum à spurio triplici utimur regula, inquirimus enim principia, discutimus prædicata constitutiva, & consideramus effectus; illud v.g. credimus verum aurum, quod in aureis mineralibus genitum, cui diffinitio auri competit, & cui non desunt auri proprietates & signa, ut color, soliditas, pondus, efficacia: ita pariter ille in veritate Deum adorat, verisque, non adulterinis fulget virtutibus, quas charitas omnium principium & forma movet & applicat; quibus vera virtutis notio, non larva & umbra convenit (solent enim sæpiùs vitia speciem virtutis induere) & demùm quæ crebros prorumpunt in actus. Ille ergo invocat, & adorat in veritate, qui Deum unicè quærit, qui corde, non labiis Deum honorat, & qui exhibitione bonorum operum internum cordis affectum prodit.

REFLEXIO.

Quæ mox diximus pro reflexione sufficerent. Sed addo triplicem Deo assertam veritatem esse totius Christianæ vitæ exemplar. Veritatem in essendo exprimimus, si veri homines sumus; pauci enim sunt tales. Unde Jeremias aiebat c. 4. *Intuitus sum, & non erat homo*; quia

pauci rationem, quâ homines sunt, sequuntur. Unde Beatus Damasc. *in vita Barlah. & Iosaph. cap.* 18. narrat Barlaham interrogatum à Josaphat Rege Indiarum quot annis natus esset, respondit se quadragesimum quintum annum attigisse, quod mirans Josaphat, videns eum senio confectum & canitie rugisque venerabilem, rationem ab eo audivit: *Quando vivebam serviens peccatis, mortuus eram; annos mortis nunquam vitæ nominabo.* Et Epictetus dicebat: *Hominis nomine dignus non est, qui virtutis studiosus non est.* Moritur ergo & caret esse, qui Deo non servit, cujus proinde veritatem in essendo non assequitur. Veritatem in cognoscendo exprimimus, si res non stateris hominum mendacibus, sed pondere Sanctuarii & lumine divino appendamus; si tale judicium de rebus feramus, quale Deus fert; si floccifaciamus quæ Deus parvipendet, quæ verò pluris facit, pretio habeamus. Si ita de rebus sentiremus, majoris ponderis apud nos esset actus virtutis, quàm omnia bona terrena. Denique veracitas divina in lingua nostra relucebit, si deponentes mendacium veritatem loquamur, si simulationem, amphibologiam, restrictionum, & æquivocationum usum societatis humanæ inimicum damnemus. Nam *væ duplici corde*, & abominatio est ante Deum *pondus & pondus*. Nec solùm apud Deum, sed etiam apud homines; nam ut ait August. in Enchir. cap. 17. *Usque adeo rationalis natura refugit falsitatem, ut falli nolint, etiam quia fallere amant.*

SPECVLATIO III.

Deo ita perfectè competit vita, ut apud ipsum omnia vivant.

PRimam partem passim inculcant Scripturæ. Psalm. 83. *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* 1. Timoth. 4. *Speramus in Deum vivum.* Joan. 14. *Ego sum via, veritas & vita.* Et alibi millies.

Probatur ratione D. Thomæ: In hoc distinguuntur viventia à non viventibus, quòd ista non agunt ex seipsis, sed solùm aguntur ab aliis, sicut animal dicitur mortuum quando desinit se posse movere, sed ab aliis movetur & defertur: ideo etiam corpora gravia & levia non dicuntur vivere, quia non moventur à seipsis, sed à motore extrinseco impellente, putà generante, vel removente prohibens, ut ait Philosoph. 8. *Phys. text.* 12. Cujus signum est, quod, gravia & levia non moventur, nisi secundùm quod sunt extra dispositionem suæ naturæ extra proprium locum; cùm verò sunt in centro, quiescunt: aliæ verò res verè viventes moventur etiam quando sunt in sua dispositione naturali, non autem solùm in accessu, vel recessu ab illa; imò potiùs secundum quod recedunt à dispositione naturali, recedunt etiam à motu. Ergo quanto aliqua causa magis aget ex seipsa, & non ab alia, tanto perfectiùs vivet, Atqui Deus maximè agit ex se ipso: Ergo ipsi perfectissima

vita competit. Major, & prima consequentia constant.

Minor probatur. Ad agendum tria requiruntur: finis intentus; omne enim agens agit propter finem: forma & virtus, quâ possit agere: & exequutio, quâ agentis potestas reducatur in actum. Ergo illud agens minùs aget ex seipso, cui illa tria determinabuntur ab alio; illud verò magis aget, quod illa tria magis habebit à seipso. Quod exemplo explico. Idem purum instrumentum non agit ex seipso, quia & finis, & virtus agendi, & exequutio determinantur illi ab agente principali. Plantæ verò incipiunt habere infimum gradum, seu ut ait Dionys. cap. 6. de div. nom. *ultimam resonantiam vitæ*, quia ex seipsis exequuntur motum nutritionis & augmentationis; finis verò & forma est illis ab Authore naturæ indita: nam nec finem sibi præstituunt, nec formam ullam, quâ agant, acquirunt. Animalia verò ad perfectiorem vitæ gradum ascendunt, quia non solùm ex semetipsis exequuntur suas functiones, sed etiam formas acquirunt ministerio sensuum; & ideo ad distantia pergunt, quæ sensu perceperunt: finis tamen illis præfigitur à natura, cujus instinctu & impetu aguntur. Unde perfectior est vita in agentibus intellectualibus, quæ non solùm à seipsis exequuntur operationes, comparant sibi species, & formas rerum, sed etiam sibi finem præstituunt, cujus bonitatem discernunt, necnon convenientiam mediorum ad ipsum. Sed quamvis intellectus apprehendat finem, ipsumque voluntas amet; tamen creatura intellectualis in suis operationibus agitur ut agat, non solùm quia est causa secunda à

prima in omni operatione sua pendens; sed etiam quia in assensu primorum principiorum intellectus à natura determinatur, sicut & voluntas in amore beatitudinis, quam non potest non velle. Igitur soli Deo competit supremum fastigium vitæ, quia à nullo in ullo casu movetur. Nam cùm ejus esse sit realiter ejus intelligere, cùm ejus finis sit propria bonitas, bonitas verò sit ejus velle, à nullo alio nisi à seipso movetur; imò ipse est suus motus, & sua actio; motus, inquam, non prout est actus imperfecti & entis in potentia, sic enim actui puro immutabili repugnat; sed prout idem est ac perfectissima operatio, scilicet intelligere & velle.

Dices: In illa ratione supponit S. Thomas aliquid falsum, nempe vitam competere ipsis quæ se movent; quod tamen non est verum: nam gravia & levia non vivunt; & tamen movent seipsa; nec moventur à generante, quod sæpe contingit non esse, dum ipsa moventur.

Respondeo ex Ferrariensi 1. *cont. gent. c.97. §. considerandum secundò*, in tantum motum gravium & levium dici à generante, quia ab ipso est fundamentum & causa, à qua naturaliter resultat motus sine nova actione generantis. Ignorantia autem hujus multos errare facit; arbitrantur enim S. Thomam velle gravia & levia sic moveri à generante, etiam ipso corrupto, quod nova actione novum impulsum generans imprimat; quod nunquam somniavit. Sed mens ejus est, quod moventur à generante, sicut ab eo qui dedit formam à qua naturaliter resultat motus, & per consequens tan-

quam ab eo qui motum fundamentaliter produxit, qui motus deducto impedimento naturaliter per modum proprietatis resultat. Itaque gravia & levia non vivunt, quia non eliciunt motum, qui tanquam proprietas absque actione procedit, ut fusiùs explicatur in Physica.

Secunda pars publicè cantatur in Breviarii Romani Invitatorio officii Mortuorum: *Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus.* Et colligitur ex illo Joan. 1. *Quod factum est in ipso vita erat.* Licèt enim Chrysostomus *homil. 4.* aliter textum illum dispungat, & legat, *sine ipso factum est nihil quod factum est*, ut sensus sit, Nihil est factibilium, quod non sit à Deo; & posito puncto pergat, *in ipso vita erat, & vita erat lux hominum*, &c. Tamen Patres Latini legant ad sensum nostræ assertionis, maximè Augustinus expresse dicens: *Pronuntia sic quod factum est, ac deinde infer, in illo vita erat.* Id est conjunge hæc ultima verba cum prioribus; subdit enim: *Quid est hoc, Facta est terra; sed ipsa terra, quæ facta est, non est vita. Est autem in ipsa Sapientia spiritualiter ratio quædam, qua terra facta est: hæc est vita. Ergo quod factum est in illo, vita est. Attendite arcam in arte, & arcam in opere: arca in opere non est vita, arca in arte vita est, quia vivit in artificis anima.*

Probatur ratione, quam ibi insinuat August. Omnes creaturæ sunt in essentia divina intellectæ, & veluti relucent in essentia divina ut cognita: Sed essentia divina ut cognita & repræsentans intellectui divino omnes creaturas, est vita per essentiam: Ergo omnes crea-

turæ à Deo factæ sunt in Deo vita divina. Unde sicut verum est dicere, quod forma domus quæ habet esse materiale in seipsa, habet tamen esse immateriale & spirituale in mente artificis: ita res omnes, quæ in seipsis non vivunt, in mente divina habent esse & vitam divinam. Nec de hoc potest esse difficultas, nisi de nomine.

Reflexio.

Multis Christiano nomine nuncupatis obiici potest illa *Apocal. cap.* 3. exprobratio: *Nomen habes quod vivas, & mortuus es.* Non vivit, sed mortuum est, quod à principio intrinseco non agit. Quot autem invenies, qui interno charitatis motu, non externi commodi, vel gloriæ intuitu operentur? Graviter & verè aiebat Philosophus Moral. epist. 1. *Magna vitæ pars elabitur malè agentibus; maxima nihil agentibus; tota aliud agentibus.* Cadaveribus ergo non viventibus constat genus humanum, & fermè Christianum; nam *fides sine operibus mortua est.* Jacob. 2. Unde August. serm. 141. de tempor. *Homo si malè vivit, non vivit.* Certè si non vivit ramus à radice præcisus, quo pacto vivet homo sejunctus à Deo, apud quem est *fons vitæ*? Ars artium est ars vivendi, nec parva res est scire vivere. Et ut ait Senec. de brevit. vit. cap. 7. *Vivere totâ vitâ discendum est.* Quod si vis adipisci veram vitam, audi August. *tract. penult. in Ioan.* ubi docet quod ille verè vivit, qui Deum amat. Aurea verba ejus sunt hæc: *Nescio quo explicabili modo*

quiſquis ſeipſum, & non Deum amat, non ſe amat? & quis Deum, non ſeipſum amat, ipſe ſe amat? qui enim non poteſt vivere de ſe, moritur utique amando ſe; non ergo ſe amat, qui ne vivat, ſe amat. Cùm verò ille diligitur, de quo vivitur, non ſe diligendo magis ſe diligit, qui propterea non ſe diligit, ut eum diligat de quo vivit. Quid ſublimius, vel divinius?

DISSERTATIO II.

De medio cognitionis Divinæ, ubi de scientia media.

QVANVIS reverà Deus nullo ad cognoscendas creaturas medio utatur, qui omnia in seipso videt, & ut aït Bernard. lib. 5. de consid. *totus est lux, & tenebræ in eo non sunt ullæ; totus est oculus, & qui minimè aliquando fallitur, quia minimè clauditur; qui extra se non quærit lumen, cui admoveatur, ut videat; ipse qui videt, ipse unde videt.* Tamen explicandum restat qua ratione essentia Divina possit esse medium cognoscendarum creaturarum.

CAPVT I.

In quonam medio cognoscat Deus possibilia, & futura?

DEcursis omnibus, ad quæ Divina scientia porrigitur objectis, superest grandis difficultas de medio in quo illa omnia attingat, tam possibilia, quàm futura, sive absoluta, sive conditionata.

SPECVLATIO I.

Deus cognoscit omnia possibilia in essentia sua, tanquam in causa, & medio cognito, non in seipsis primò & immediatè inspectis, seu independenter ab essentia divina prius visa.

VT intelligatur hæc propositio, quæ tanti momenti est, ut illi dicenda de cognitione futurorum, decretis divinæ voluntatis, prædestinatione, & gratia annexa sint; sciendum duplex distingui medium cognoscendi. Unum est, quod prius cognitum ducit in cognitionem alterius, & dicitur medium *in quo*: sic præmissæ ducunt ad notitiam conclusionis, effectus in cognitionem causæ, imago ad cognitionem prototypi: alterum dicitur medium incognitum, seu medium *quo*, quia ut ducat in cognitionem alterius, non est opus quod cognoscatur, sed quod alterius cognitionem pariat: sic species intellectus nostri efficiunt nos cognoscere objecta. Nullus autem inficiari potest, divinam essentiam esse veluti speciem intellectus divini in cognitione creaturarum; nam cùm objectum debeat esse intra potentiam ut cognoscatur vel per se, vel per suam speciem, aliunde verò repugnet intellectum divinum speciebus acceptis informari, planum est divinam essentiam habere rationem speciei, & medii *quo* respectu eorum omnium

quæ cognoscit. Difficultas ergo solùm restat, an essentia divina habeat rationem medii priùs cogniti, ita ut ideo solùm Deus creaturas cognoscat, quia se cognoscit, & in se videt illas. Contendit mordicùs Vasquez, Deum nullas creaturas in seipso cognoscere, sed tantùm in seipsis, & in veritate objectiva. Nihilominus

Probatur assertio primò authoritate Patrum. Ambrosii tract. in Symb. c. 1. *Licèt omnia, & cælestia ac minima quæque prospiciat Deus, nihil tamen extra intelligit, sed singula in se intuetur.* August. lib. 83. qq. q. 46. *Sacrilegium est asserere quod Deus exeat extra se ad aliquid cognoscendum.* Quem locum explicans D. Thom. *art. 5. ad 1.* ait: *Dicendum quod verbum Augustini dicentis quod Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quod sit intueatur; sed quia id quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso.* Utitur etiam D. Thom. ad hanc veritatem stabiliendam authoritate D. Dionys. *lib. 1. cont. gent. c. 49.* dicens: *Apparet Deum cognoscere seipsum quasi primò & per se notum, alia verò sicut in essentia sua visa.* (Ecce manifestè medium in quo.) *Quam quidem veritatem expressè Dionys. tradit in 7. cap. de divin. nom. dicens: Non secundùm visionem singulis se immittit, sed secundum causæ continentiam scit omnia.* Et infrà: *Divina sapientia seipsam cognoscens scit alia. Cui etiam sententiæ attestari videtur Scripturæ sacræ authoritas; nam in Psal. 101. de Deo dicitur, Prospexit de excelso sancto suo, quasi de se ipso excelso alia videns.* Et in hac 1. part. q. 14 art. 5. *Deus seipsum videt in seipso per essentiam suam, alia autem à se videt non in seipsis, sed in seipso.* Quod repetit singulis ferè articulis hujus quæstionis. Denique hanc verita-

tem confirmat Concilium Valent. sub Lothario, cap. 2. *Deus novit omnia antequam fiant, & suâ omnipotentiâ, & incommutabili majestate.*

Probatur secundò duplici discursu S. Thom. Primum prosequitur *hic, art.* 6. & 11. & sic formatur: Deus res omnes possibiles continet in se virtualiter & eminenter, non solùm quoad rationes communes & genericas, sed etiam individuales; aliàs Deus non esset prima omnium causa: Ergo Deus omnes creaturas possibiles in essentia sua ut in causa cognoscit. Probatur consequentia: Deus seipsum omnimodè comprehendit, cùm non sit minor virtus intellectiva scientiæ, quàm sit perfectio & intelligibilitas essentiæ: Atqui non potest aliqua causa comprehendi, nisi in ea cognoscantur effectus qui in ejus virtute continentur, aliàs non pertingeret intellectus ad omnes modos quibus causa illa est cognoscibilis; sicut non comprehensivè penetraretur principium, nisi in eo intelligerentur omnes propositiones, quæ deduci ex eo possunt: Ergo si Deus sit causa omnium, in seipso ut in causa creaturas omnes intuetur. Et sic ejus cognitio habet rationem sapientiæ, quæ est cognitio rerum per altissimas causas: quæ sanè notitia rerum in prima veritate ut in causa tanto est Deo dignior & perfectior cognitione rerum in seipsis, quantò virtus increata est medium perfectius veritate ipsa objectiva rerum, & cognoscibilitate propria. Unde dicit August. quod cognitio creaturæ in seipsa *decoloratior est*, quàm in Dei sapientia, in qua cognoscitur veluti in arte, per quam facta est. Et licèt in nobis melius sit rem videre in seipso quàm in alio, v. g. hominem in seipso quàm in speculo, ut docet D. Thom. *hic*,

art. 10. *ad* 4. quia scilicet rem meliùs videmus in seipsa, id tamen de Deo dici non potest, quia res omnes in sua essentia infinita comprehendit claritate.

Confirmatur, & simul multæ tacitæ instantiæ præfocantur: Licèt in causa incompleta, quantumvis comprehensa non possint omnes effectus attingi, v.g. licèt Angelus comprehensivè cognoscat suam virtutem intellectivam, & intellectum humanum; non tamen cognoscit omnes suas, vel humanas cogitationes possibiles; quia scilicet intellectus non est causa completa cognitionum, sed completur speciebus, quas non habet respectu possibilium omnium, & sæpè determinatur ad varios conceptus per voluntatem. Similiter licèt Angelus comprehendat naturam Solis, non tamen ejus effectus in singulari, v.g. omnes circulationes (aliàs cognosceret diem judicii, in quo erit ultima) nec productiones rerum possibiles; quia determinatus numerus circulationum ex libera Dei dispositione pendet; productio verò effectuum naturalium ex vario materiæ apparatu. Cæterùm in causa completa & adæquata omnes omninò effectus attingi possunt. Sed omnipotentia divina est virtus completa & perfectissima omnium possibilium secundùm omnem prorsus rationem effectiva: Ergo in sua virtute cognoscit Deus omnes creaturas possibiles.

Secunda ratio quam ex professo prosequitur sanctus Doctor *lib.* 1. *cont. gent. c.* 48. *rat.* 7. in hoc consistit: Si Deus cognosceret creaturas immediatè in seipsis, & independenter ab essentia sua priùs visâ, operatio intellectualis Dei speciem & perfectionem acciperet ab alio quàm à

seipso; quælibet enim potentia perficitur per attingentiam sui objecti, creaturæ autem in se inspectæ pertinerent ad objectum formale divinæ cognitionis; siquidem primariò, immediatè, & independenter ab alio priùs noto attingerentur; nihil enim potest attingi immediatè, & esse solum objectum secundarium, quod semper supponit primarium, in quo, & ratione cujus cognoscitur; objectum verò immediatum excludit omne prius cujus cognitio mediet: qua de causa color est objectum formale & primarium potentiæ visivæ, non paries; quia color per se & immediatè, paries non nisi mediante colore respicitur. Sed consequens est indignum Deo, quod nimirum exeat Deus extra se, ut mendicet suam perfectionem à creaturis. Imò *hoc est impossibile*, ait D. Thom. *ibidem*, quia cùm operatio Dei sit ejus essentia, quæ est omninò absoluta à creaturis, repugnat quod ab alio distincto à se speciem & perfectionem desumat.

Hic discursus non solùm convincit Deum cognoscere creaturas in sua essentia, sed non nisi in sua essentia, & non in seipsis immediatè illas attingere; per quod rejicitur etiam sententia eorum qui fatentur quidem Deum cognoscere creaturas in seipso, quia ita docent Patres, & aliter sentire est explicare Patres prout volumus; sed insuper addunt, Deum cognoscere creaturas immediatè in seipsis, quia Deus cognoscit eas omnibus modis, quibus sunt cognoscibiles; sunt autem creaturæ cognoscibiles & in veritate divina, & in propria. Sed ratio D. Thom. id etiam apertè excludit, quia cognitio semper perficitur ab objecto immediato, & impossibile est quod Deus mutuetur ab alio perfectionem suæ scien-

tiæ. Quæ ratio sic magis instauratur: Nulla cognitio potest in Deo admitti, quæ non sit summè perfecta, & quæ non attingat objectum per rationem & medium perfectissimum: Atqui potest dari ratio formalis, & medium in quo exactissimè cognoscantur creaturæ à Deo altiùs & perfectiùs, quàm sit propria earum cognoscibilitas, ut fatentur ipsimet adversarii, & ideo admittunt Deum cognoscere res in seipsis, & in prima veritate, quæ procul dubio est infinitè altior veritate creata: Ergo in sola sua essentia Deus creaturas cognoscit. Unde qui censet Deum cognoscere rès in sua essentia, & ulteriùs vult quod eas cognoscat in seipsis, non addit majorem perfectionem divinæ scientiæ, quàm qui fulgori auri adjungeret rubiginem ferri. Et licèt verùm sit, Deum cognoscere creaturas omnibus modis se tenentibus ex parte objecti cogniti, nihil enim subterfugit divinæ scientiæ lumen; non tamen cognoscit illas Deus omnibus modis se tenentibus ex parte cognoscentis, aliàs posset cognoscere discurrendo, & utendo speciebus; quod tamen diceret imperfectionem, quam etiam saltem arguitivè importat cognitio rei in seipsa immediatè, quia hoc infert, cognitionem perfici & mensurari ab objecto alieno.

Objicies: Divina essentia est omninò absoluta à creaturis, ad quas nec dicit relationem, nec cum eis assimilatur: Ergo nullatenus potest creaturas manifestare, nec habere rationem medii ducentis in cognitionem illarum. Probatur consequentia. Essentia divina hoc ipso quod est ens à se, & absolutũ à creaturis, nullã habet connexionem cum illis, aliàs omnipotentia Dei penderet à possibilitate creaturarũ, & æquè necessariũ foret creatu-

ram esse possibilem, ac Deum esse omnipotentem, & existentem; subindeque si musca fieret impossibilis, Deus fieret etiam impossibilis, quod videtur absurdum: Atqui ut essentia divina esset ratio cognoscendi creaturas, deberet habere connexionem cum illis: Ergo si essentia divina sit omninò absoluta à creaturis, nullo pacto potest eas repræsentare.

Respondeo hoc argumentum, quod est Vasquis Achilles, probare nostram conclusionem, non infirmare: nam si essentia divina sit absoluta & independens à creaturis, manifestè sequitur, Deum non exire extra se, ut à creaturis scientiæ suæ perfectionem mendicet. Rursum si essentia divina sit independens à creaturis, creaturæ maximè ab ea dependentes sunt; quanto enim causa est ab effectu magis independens, tanto amplius ab ea pendet effectus: ratio autem cognoscendi effectum per causam, non est dependentia causæ ab effectu, sed è contra subordinatio effectus ad causam; nam quo plus dependet effectus à causa, eo causa perfectiùs illum continet, profundiùs in eum influit, & strictiùs sibi illum connectit: Ergo eo maximè asserendum est, Deum cognoscere creaturas in sua essentia, quia hæc est ab omni creatura absolutissima.

Ad argumentum ergo dico, quod licèt essentia divina sit absoluta a creaturis, hæ tamen ab illa dependentes sunt; & licèt essentia divina non assimiletur creaturis, ipsæ tamen in Dei potentia continentur; unde in ea possunt cognosci, sicut conclusiones in principiis penetrari. Ad probationem consequentiæ dicendum, expresè D. Thomam asserere *q.2.de ver.art.3.ad* 11. quod deperiret perfectioni Dei, si auferretur ab eo po-

teſtas producendi creaturam, quæ poteſtas ſine dubio tolleretur, ſi creaturæ fierent impoſſibiles; implicat namque potentiam ſubſiſtere, dum ejus objectum eſt impoſſibile; ſicut veritas principii labatur neceſſe eſt, & concluſio neceſſaria & vera ex eo deducta fiat falſa. Nec propterea ſequitur, Deum pendere à creaturis, ſicut malè colligeretur principium pendere à concluſionibus; quia nimirum eſſentia Dei non eſt connexa cum creaturis poſſibilibus per mutuam utriuſque extremi dependentiam, ſed per dependentiam in uno, ſcilicet creaturis; & eminentiam in altero, ſcilicet Deo. Adde quod poſſibilitas creaturarum non eſt aliqua entitas extra Deum, ſed eſt tantùm denominatio extrinſeca petita à divina omnipotèntia: non poteſt autem tolli denominatio extrinſeca, niſi deſtructâ formâ à qua petitur, ſicut denominatio viſi deſinit, quando ceſſat viſio: creaturam igitur poſſibilem fieri impoſſibilem, eſt divinam omnipotentiam deperire, vel creaturas fieri independentes à Deo; quod utrumque repugnat.

Inſtabis: Major, & firmior veritas non habet connexionem neceſſariam cum minori, aliàs utraque eſſet æqualis firmitatis: Sed major eſt veritas divini eſſe, quàm poſſibilitatis creaturarum: Ergo ex deſtructione poſſibilitatis creaturæ non ſequitur deſtructio exiſtentiæ Dei.

Reſpondeo hanc inſtantiam manifeſtè confutari; nam veritas principiorum eſt magis firma veritate concluſionis, cùm hæc ſit derivata ab illa, ut expreſsè probat Philoſophus 1. *poſt.* ex illo axiomate: *Propter quod unumquodque tale, & illud magis.* Et tamen ex deſtructione veritatis concluſionis ſequitur deſtructio veritatis

tis principii, si consequens necessariò inferatur ex antecedente; nam in bona Logica à destructione consequentis sequitur destructio antecedentis: Ergo veritas major potest esse connexa cum minori, ita ut ex destructione istius sequatur destructio illius, non propter dependentiam majoris à minori, sed propter consequutionem istius ab illa. Ex quibus subsumo: Atqui ex divina omnipotentia tanquam ex principio certiori & firmiori sequitur possibilitas creaturarum, ut patet: Ergo ex destructione possibilitatis creaturæ sequitur destructio omnipotentiæ creativæ, ac proinde omnipotentia est connexa cum possibilitate cujusvis creaturæ quantumvis minimæ. Nam non minùs ex potentia creativa Dei infertur per bonam consequentiam possibilitas unius, quàm omnium; unde ex impossibilitate unius fieret Deus impossibilis, non propter æqualitatem veritatis utriusque, sed propter connexionem & consequutionem unius ex alio.

Insistes: Ex eo quod musca fieret impossibilis, non sequitur per locum intrinsecum, hominem fieri impossibilem: Ergo multò minùs Deum esse impossibilem, cùm sit magis necessarium Deum esse quàm hominem.

Respondeo, ex impossibilitate muscæ non sequi formaliter & directè impossibilitatem hominis, quia disparatè se habent, nec unum infert aliud: at verò possibilitas muscæ, & omnipotentia Dei non se habent disparatè, sed est connexio inter utrumque, sicut & inter principium & conclusionem; mediatè tamen & indirectè ex impossibilitate muscæ sequeretur impossibilitas hominis, quia sequitur ex ea distinctio omnipotentiæ, ex qua possibilitas hominis &

& aliorum omnium pendet.

Ex his inferes, quàm verè suprà dixerimus, Beatos cognoscere creaturas in Deo tanquam in medio cognito; neque hinc sequi, Beatos non videre res secundùm propriam naturam; nam ut ait D. Thom. infrà, *q.58. art.7.* loquens de Angelis beatis: *Non enim videndo Verbum cognoscunt solum illud esse verum quod habent in Verbo, sed illud esse quod habent in propria natura.* Est tamen hoc discrimen inter intellectum beatum & divinum, quod ille videns res in Deo, potest eas extra Deum etiam videre, sed non Deus; quia licèt intellectus creatus possit perfici, specificari, & mensurari ab objecto creato, non tamen divinus.

REFLEXIO.

Celebre est illud, & tritum Philosophorum consilium, *Nosce teipsum.* Hoc mirabile cognitionis divinæ omnia in seipso cognoscentis privilegium imitabimur, si nunquam à nostri notitia recedamus. Triplicem motum ex Aristotele agnoscunt Physici, *à centro, ad centrum, circa centrum.* A centro terræ movetur ignis dum sursum ascendit: ad centrum movetur lapis sursum pendens, sublato obice: circa centrum moventur cœli ut jugiter terram foveant. Animus noster ut solidè in virtute proficiat, semper ad centrum vilitatis suæ moveatur necesse est: quod si aliquando à centro cognitionis sui moveri compellitur, semper circa centrum miseriæ suæ giret, ut non evanescat in cogitationibus suis: & si rebus externis distrahi quandoque contingit, in se reversus relabatur in centrum, ut quod fo-

ris amisit, intus restauret. Opportunè & eleganter Bernard. de consider. lib. 1. cap. 5. *Si totus vis esse, omnium laudo humanitatem, sed si plena sit. Quomodo verò plena, te excluso? Et tu homo es: ergo ut integra sit & plena humanitas, colligat & te intra suum sinum qui omnes recipit.* Et iterum lib. 3. cap. 3. *A te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. Noveris licèt omnia mysteria, noveris lata terræ, alta cœli, profunda maris: si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento, ruinam, non structuram faciens. Quidquid exstruxeris extra te, erit instar congesti pulveris ventis obnoxium: non ergo sapiens, qui sibi non est. A te proinde incipiat tua consideratio, non solùm autem, sed & in te finiatur. Quocumque evagetur, ad te revocaveris eam. Tu primus tibi, tu ultimus. Sume exemplum de summo Patre Verbum suum & emittente, & retinente: verbum tuum consideratio tua; quæ si procedit, non recedat; sic progrediatur, ut non egrediatur; sic exeat, ut non deserat.*

SPECVLATIO II.

Deus cognoscit futura contingentia in suo decreto efficaci & absoluto, non in seipsis, seu in veritate ipsorum objectiva antecedenter ad decretum.

PRobatur primò authoritate Patrum. Hilarii lib. 9. de Trin. *Quæ Deus facere decrevit, in sua voluntate cognovit.* August. lib. de prædest.

Sanct.c.10. *Prædestinatione ea præscivit quæ fuerat ipse facturus.* D.Thom.lib.1.cont. gent.c.68. per totum, & maximè rat.3. *Sicut esse Dei est primum, & per hoc omnis esse causa: ita suum intelligere est primum, & per hoc omnis esse causa. Sicut igitur Deus cognoscendo suum esse, cognoscit esse cujuslibet rei, ita cognoscendo suum intelligere & velle, cognoscit omnem cogitationem & voluntatem.* Quid apertius, & expressius? Et post multa sic concludit: *Dominium quod habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus est potestate velle & non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam causæ exteriùs agentis, non autem excludit influentiam superioris causæ à qua est ei esse & operari, & sic remanet causalitas in causa prima, quæ Deus est, respectu motuum voluntatis, ut sic Deus seipsum cognoscendo hujusmodi cognoscere possit.* Hæc ponderatione non egent.

Probatur secundò ratione: quod ut dilucidè & dearticulatè fiat, duo sunt ostendenda. *Primò,* Deum non cognoscere futura in seipsis, seu in propria veritate objectiva: *secundò* monstrandum est, Deum talia futura absoluta in suo decreto, tanquam in medio attingere. Primum sic ostenditur: Nihil est determinatè futurum ante decretum & prædiffinitionem divinæ voluntatis determinantis extrahere res è statu meræ possibilitatis, & dare illis existentiam determinato tempore. Ergo Deus non cognoscit futura contingentia in propria ipsorum veritate objectiva antecedente decretum divinæ voluntatis. Consequentia est necessaria; quomodo enim cognosceretur futurum ante decretum, si ante decretum minimè futurum sit? Antecedens verò est D. Aug.lib.26. contr.Faust.c.4. *Ideò nescio quid sit*

futurum, quia quid habeat voluntas Dei de hac re, me latet: illud me tamen non latet sine dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet. Et tract. 68. in Joan. *Deus fecit futura ea prædestinando,* ubi reducit futuritionem rerum in voluntatem Dei. Est etiam apertè D. Thom. 1. p. q. 16. art. 3. ad 3. *Omne quod est ex eo, futurum fuit antequam esset, quia in causa sua erat ut fieret; unde sublatâ causâ, non esset futurum illud fieri. Sola autem causa prima est æterna; unde non sequitur quod ea quæ sunt, semper fuit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit ut essent futura, quæ quidem causa est solus Deus.* Quibus verbis S. Doctor non solùm præfatum antecedens evidenter docet, sed rationem illius indicat, quæ talis est.

Esse futurum nihil est aliud quàm esse determinatum in causa ad habendam existentiam in aliqua temporis differentia; esse enim futurum non est denominatio intrinseca, quæ competit solùm rei existenti, sed extrinseca petita à causa, non præcisè ut potente producere, sic enim solam denominationem possibilis tribuit; nec ut influente esse, sic enim præbet denominationem existentis: Ergo solùm à causa ut determinata ad dandum esse in aliqua differentia temporis: unde & per hoc res futura distinguitur à merè possibili & existente, quòd merè possibilis sit intra causam, existens sit extra causam, futura verò in determinatione causæ. Atqui antecedenter ad divinum decretum nulla res est determinata in suis causis ad habendam existentiam, cùm Deus qui est prima causa, nondum concipiatur determinatus. Ergo ante determinationem primæ causæ nihil omninò est futurum, nisi velimus futuritionem rerum non dependere à

Deo, sed esse necessariam. Sed causa prima non est determinata ad rerum futuritionem ante decretum voluntatis suæ: Ergo ante decretum divinæ voluntatis nihil est determinatè & positivè futurum, sed indifferens ut sit futurum, vel non futurum.

Alterum quod monstrandum restat, est Deum cognoscere futura in ipso decreto, & sic suadetur: Deus nihil potest cognoscere, nisi in essentia sua ut in causa & medio priùs cognito, ne divina scientia à creaturis speciem & perfectionem desumat, ab eisque pendeat quantum ad certitudinem & veritatem, ut ostendimus speculatione præcedenti: Atqui essentia divina non est causa futuritionis rerum, nisi ut determinata per decretum, cùm Deus non sit agens naturale, sed liberum respectu creaturarum; non est verò liberum, nisi per decretum: Ergo Deus cognoscit futura in decreto, quo applicatur divina omnipotentia. Quod sanè decretum habet omnes conditiones medii ducentis in cognitionem futurorum; habet enim prioritatem naturæ & causalitatis, cùm sit causa rerum; habet etiam connexionem cum eventu futuro, cùm sit efficax, ejusque energia & vis omnipotentissima à nullo dependeat: Igitur in illo Divina scientia futura cognoscit.

Objicies: Quotiescumque D. Thomas agit de scientia futurorum contingentium, & de medio in quo ea cognoscit, semper recurrit ad illorum præsentiam in æternitate, ut certò illa attingat, ut videre est *in art.* 13. *hujus quæst.* Quod tamen nullatenus esset necessarium, si Deus ea certò præsciret in decreto voluntatis suæ.

Respondeo, ex locis à nobis adductis satis apparere, S. Doctorem recurrere ad Decretum Divinum, ut probet Deum dignoscere liberos nostræ voluntatis actus: quod si interdum meminit solius præsentiæ rerum in æternitate, hoc ideo est, quia hæc præsentia non excludit, sed supponit decretum; si enim illud non supponeret, futura præsentia æternitati non essent, aliàs omnia possibilia essent præsentia æternitati. Unde S. Præcep. *in 1. dist. 38. quæst. 1. art. 5.* utrumque ingeniosè conjunxit, dicens: *Deus non solùm videt ordinem sui ad rem ex cujus potestate res est futura* (ecce cognitionem futurorum in decreto; neque enim dicit ordinem necessarium ad futura, sed liberum, per decretum,) *sed ipsum esse rei intuetur*; ecce præsentiam in æternitate ex decreto sequutam.

Ad id quod additur, non esse necessarium recursum ad præsentiam in æternitate, si res Deus præsciat in decreto: respondeo quod licèt hæc præsentia non sit necessaria, ut Deus certam & infallibilem habeat futurorum notitiam, quippe quæ in decreto ex se efficaci, immutabili, & æterno abundè haberi potest; conducit tamen hæc præsentia ut Deus habeat invariabilem, & intuitivam de futuris contingentibus visionem, modo suprà dum de æternitate, fusiùs explicato.

Objicies 2. In causa universali non potest certò cognosci effectus, quia virtus ejus recepta in causa proxima modificatur & determinatur ab illa, & interdum impeditur ex defectu illius, ut docet D. Thom. *loco mox citato ex Sent.* sed decretum Dei est causa universalis rerum: Ergo in illo non possunt futura contingentia cognosci.

Respondeo, quod licèt in causa universali, impedibili, non habente infinitam efficaciam, nec attingente omnes modos & formalitates quæ sunt in effectu, non possit cognosci effectus nisi conjecturaliter; tamen in causa efficacissima, & omnia quæ in effectu sunt pervadente, optimè potest cognosci effectus contingens, & tale est divinum decretum, *cujus omne consilium stabit, & omnis voluntas fiet*, ut dicitur Isai.46. *Sic* enim *velle & nolle in volentis aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem*, ut ait Augus. *lib. de correp. & grat. cap.* 14. S. autem Thomas loco citato intendit solùm, Deum attemperare suum decretum & motionem naturis rerum quas permovet, causareque nedum substantiam actus, sed etiam modum necessitatis, vel libertatis juxta exigentiam illarum: ac subinde motio Dei determinatur objectivè, non effectivè à causis secundis, quatenus pro diversitate causarum diversum adhibet concursum vel per modum naturæ, vel per modum liberi, semper tamen efficacem, ut suo loco dicetur.

Objicies 3. Si Deus cognosceret omnia in essentia & decreto, cognosceret etiam in illo medio peccata. Sed Deus non cognoscit peccata in suo decreto causante eorum futuritionem, aliàs esset causa & author peccati. Ergo non omnia cognoscit Deus in decreto.

Respondeo, quoad peccata possibilia, Deum cognoscere illa sicut & omne malum per bona quibus privant; unumquodque enim cognoscibile est secundùm quod est: unde cùm essentia mali & peccati sit privatio boni, per illud ipsum quo Deus cognoscit bona, cognoscet

etiam mala opposita: cùm ergo Deus bona omnia per suam essentiam cognoscat, fit inde Deum non exire extra se, ut mala etiam possibilia cognoscat. Non tamen propriè debet dici, Deum cognoscere mala per suam essentiam immediatè, quia malum non continetur in ea nec formaliter, nec virtualiter; sed dici debet, quod cognoscit malum per bonum oppositum, quod bonum Deus in se cognoscit.

Quantum verò ad mala futura, præsertim mala culpæ, dicendum illa cognoscere in suo decreto permissivo, quo Deus habet propositum non impediendi peccatum ob justissimas causas, aliquando quidem apertas, aliquando verò occultas, ob quas etiam denegat auxilium efficax; ex qua subtractione videt Deus sequi peccatum, non tanquam ex causa peccati, sed tanquam ex removente prohibens, sicut prævideri potest corruptio carnium ex remotione salis, casus tecti ex remotione columnæ cui innititur. Quod facilè concedes, si consideres hominem ex nihilo productum, & ad deterius nihilum per peccatum originale redactum, sibi relictum proprio infirmitatis pondere in peccatum tendere. Videt ergo Deus, quod dum aliquod opus præceptum exequutioni est mandandum, vel ab aliquo, urgente tentatione, abstinendum, si homo propriæ voluntati relinquatur, in imminentem peccati ruinam prolabetur, juxta illud Psalm. 81. *Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum.* Quid ex illa dimissione consequetur? *Ibunt in adinventionibus suis.* Et illud S. Cœlestini Papæ in epistol. ad Episcop. Galliæ, cap. 6. *Necesse est ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non auxiliante vincamur.*

REFLEXIO.

Sicut Deus cuncta facienda in sua voluntate cognoscit, sic nobis in omnibus agendis divina voluntas consulenda est. *Duæ sunt voluntates* (ait August. in Psalm.31. enarr.2.) *Sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem Dei, non voluntas Dei torqueatur ad tuam; prava enim est tua, regula est ista: stet regula, ut quod pravum est, ad regulam dirigatur.* Et iterum præfat. in Psal.124. *Qui sunt recti corde? Qui voluntatem suam ad voluntatem Dei dirigunt, non voluntatem Dei ad voluntatem suam curvare conantur. Vis habere rectum cor? Tu fac quod vult Deus, noli Deum velle facere quod vis tu.* Hujusmodi propriæ voluntatis amatores apposité appellat idem Sanctus in Psalm.146. *Pravicordios, & torticordios;* quia voluntatem Dei pravè distorquent ad suam. Prima, & ferè unica ratio, quare tam pauci in vita spiritus proficiunt, est quia medium cognitionis, & regula operationis eorum non est voluntas Dei, sed semper in circuitu ambulant, à se exeunt, ut ad se redeant. Ille autem *qui in circuitu ambulat* (ait Bernar.serm.12. in Psalm. Qui habitat,) *proficiscitur quidem, sed proficit nihil. Væ homini qui sequitur hunc circuitum, qui nunquam à propria voluntate recedit.* Dicamus semper cum Paulo Act.9. *Domine quid me vis facere?* Et cum Thoma à Kemp. lib.3. cap.18. *Pone me Domine ubi vis, & liberè age mecum: in manu tua sum, gira, & reversa me: en servus tuus sum ego, paratus ad omnia.*

SPECULATIO III.

Quibusdam consectariis excluduntur alia media divinæ cognitionis respectu futurorum.

EX hactenus statutis sequitur 1. perperam assignari ab authoribus modernioribus alia media in quibus Deus futura cognoscat. In primis enim non potest dici cum Molina, Deum cognoscere futuros effectus contingentes in suis causis liberis, & contingentibus ut supercomprehensis. Nam ut rectè arguit S. Thom. quæst. 14. art. 13. *In causa contingenti non potest certò cognosci futurum, sed solùm conjecturaliter.* Quantumvis enim Deus comprehendat, & supercomprehendat causam contingentem, non potest effectum in illa attingere, nisi eo modo quo est, aliàs non rectè cognosceret: Sed effectus non continetur certò in causa contingenti: Ergo in illa etiam supercomprehensa non cognoscitur effectus determinatè futurus. Imò potiùs quia Deus causam contingentem comprehensivè penetrat, ideo magis ejus indifferentiam, & indeterminationem introspicit, subindeque in illa non videt determinationem effectus, sed suspensivam indifferentiam ad ponendum, vel non ponendum illum.

Sequitur 2. non benè etiam assignari à Suare pro medio cognitionis futurorum decretum ut futurum: tum quia decretum Dei, utpote æter-

nitate mensuratum, non potest nisi fingendo concipi ut futurum, quæ fictio longè est à Deo: tum quia vel illud decretum futurum est prædeterminans & ex se efficax, vel indifferens. Primum formidat libertas adversarii; secundum verò nihil juvat, cùm in causa indifferenti ad positionem, vel non positionem effectus, nequeat cognosci determinata futuritio positionis illius. Tum demùm, quia restat indagandum, in quonam medio cognoscat Deus decretum suum illud futurum, an in decreto præsenti de habendo futuro? & hoc non, aliàs superfluè adveniret futurum, cùm per præsens res sufficienter determinata & resoluta maneat: an in essentia & voluntate nudè sumptis? & hoc etiam dici nequit, siquidem de se indifferentes sunt ad volitionem, vel nolitionem.

Sequitur 3. Non posse etiam afferri pro medio cognitionis futurorum illud quod assignat Vasques contendens Deum cognoscere futura in veritate objectiva fundata in eventu futuro. Nam hæc veritas objectiva antevertens decretum est merè fictitia, cùm nihil possit esse positivè futurum, vel non futurum ante determinationem primæ causæ; nam quandiu nondum intelligitur resolutio primæ libertatis, tandiu res concipitur in statu meræ possibilitatis.

Dices: Antequam intelligatur in Deo decretum determinans rerum futuritionem, possunt concipi propositiones contradictoriæ de futuro contingenti, v.g. *Petrus convertetur, Petrus non convertetur*: Atqui oppositionum contradictoriarum una est determinatè vera, & altera falsa: Ergo objectum earum est determinatè futurum, vel non futurum ante decretum Dei in sua ve-

ritate objectiva, seu ex suppositione quod aliquando erit, vel non erit.

Respondeo jam usum invaluisse, ut hæc quæstio de propositionibus de futuro contingenti agitetur in Philosophia, unde ab ea tractanda supersedeo. Uno verbo dicam, vim contradictionis propositionum exigere solùm, quod si una sit vera, altera sit falsa, non quod hæc in individuo sit vera præ altera. Hoc enim provenire solùm potest vel ex objecto propositionis, quando est necessarium; vel ex determinatione causæ, quando objectum est contingens. Certè si contingens esset futurum ex natura oppositionis propositionum, jam foret necessariò futurum necessitate absoluta fundata in hoc principio necessario, *Quodlibet est, vel non est.* Unde (ut rectè infert ipsemet Aristoteles *lib.* 1. *de interp. cap.* 8.) tolleretur omnis contingentia rerum, & destrueretur libertas non solùm humana, sed etiam divina: humana quidem (cujus tamen adeo adultrix est opposita sententia,) nam ejus effectus futuritio non esset in creaturæ arbitrio, utpote determinata ante voluntatis ullam determinationem: divina verò, quippe quæ non posset impedire futuritionem, quæ objecto ex causa necessaria conveniret, nempe ex vi contradictionis fundata in principio vero præviè ad ullam Dei dispositionem.

Sequitur quartò, Deum non cognoscere futura, præsertim libera, in operatione voluntatis creatæ exhibita intellectui divino, tanquam exoritura conditionatè sine concursu Dei, ut finxit Theophilus Raynaudus volens Deum explorare quid factura esset voluntas in variis circunstantiis, si se sola, absque concursu divino agere

posset. Non enim magis videri potest in voluntate nuda & concursu divino destituta operatio futura, quàm in corpore paralytico vel cruribus capto motus ullus futurus; cùm magis repugnet à voluntate independenter à concursu Dei operationem prosilire, quàm ab omnium membrorum impote motum elici. Certè videre Deum creaturam ex se posse agere, est videre creaturam non esse creaturam; est videre creaturam operari à se, subindéque esse ens à se, quod est videre creaturam esse Deum. Hæret & horret animus ad tantam novitatem, quæ an potiùs ridenda sit quàm increpanda, nescio; quid enim magis ridendum quàm fumum pro re venditare, & quæsitis inanibus verborum campis totam providentiæ divinæ œconomiam super cognitionem exploratricem actionis chimæricæ orituræ à creatura si non esset creatura, fundare? Vehementer verò objurgandus est qui tantam novitatem primus invexit, tam à veritate disjunctam, tam conjunctam falsitati. Nec in ea aberratione confutanda ampliùs immorandum est, quæ satis habenti communissimas Theologiæ notiones patet. Libenter hìc cum Augustino *epist. 56.* dixerim: *Pudet me ista refellere, cùm eos non puduerit ista sentire. Cùm verò ausi sint etiam defendere, non jam eorum, sed ipsius generis humani jam me pudet, cujus aures hæc ferre potuerunt.*

REFLEXIO.

Sicut nullum aliud medium cognitionis divinæ assignare possumus præter divinum decretum, ita quidquid respiciant intentio, consilia, motus, & affectus nostri, nisi in Dei voluntate, &

propter Dei implendam voluntatem, continuò in tenebris ambulantes caligamus, decipimur, ruimus, & perimus. Ideo juxta Ecclesiast. c.29. *Oculi sapientis in capite ejus.* Quia ut ibi exponit Hugo Victor. ad summum bonum prius mentis intentione procedit, impletque illud Davidis Psalm.24. *Oculi mei semper ad Dominum.* Necnon illud Eccl.1. *Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur.* Quem locum sic expendit Bernard. serm.13. in Cant. *Casta consilia, justa judicia, sancta desideria, nonne rivuli sunt fontis illius? Quod si copia aquarum secretis subterraneisque cursibus incessanter aequora repetunt, ut inde rursus ad visus ususque nostros jugi & infatigabili erumpant obsequio: cur non etiam spiritales rivi, ut arva mentium rigare non desinant, proprio fonti sine fraude, & sine intermissione redduntur? Ad locum unde exeunt flumina gratiarum revertantur, ut iterum fluant: remittatur in suum principium caeleste profluvium, quo uberius terrae refundatur.*

CAPUT II.

Scientia media de medio tollitur.

VT status hujus quaestionis clarè innotescat, supponimus Deum futura conditionata certò cognoscere, ut constat ex multis Scripturae locis, 1. *Reg.*23. Davidi interroganti an Seilitae ipsum essent Sauli tradituri, respondit Dominus affirmanter, *Tradent.* Et 3. *Regum* 2. dicitur, *Non ingrediemini ad filias gentium, certissimè enim*

avertent corda vestra, si ingrediamini. Quæ prædictio cum tanta allleverantia prolata apertè certitudinem illius eventus indigitat. Item Matt. 11. *Væ tibi Corozain, væ tibi Betsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ in vobis factæ sunt, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Quem locum ponderans Aug. *lib. de bono pers. c. 9.* ait: *Nunquid possumus dicere etiam Tyrios & Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse? cùm ipse Dominus attestetur, quod acturi essent magnæ humilitatis pœnitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum.*

Quod si aliquando sacræ Paginæ circa hujusmodi futura dubiam, vel solùm conjecturalem Deo notitiam asserere videantur, uti loco præfato Matth. *Si in Sodomis factæ fuissent virtutes, forte mansissent usque ad hanc diem.* Dicendum est cum B. Hieronym. *super cap. 26. Hierem.* verbum *forsitan*, non posse majestati Domini convenire, sed Deum nostro loqui affatu, ut indicaret se liberum hominis servare arbitrium. Et quamvis non negem, posse admitti in Deo cognitionem conjecturalem, non ex parte actus, sed ex parte objecti, cùm Deus considerat res per ordinem ad causas creatas, & secundùm præcisam dispositionem earum, cùm in hoc sensu explicentur à D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 1. prophetiæ comminatoriæ, quibus Deus, vel Prophetæ minitantur impendere damnum aliquod, putà subversionem Ninive, quæ futura erat juxta causarum exigentiam, & dispositionem; quæ tamen, Deo impediente, suum effectum sortita non est. Nihilominus cum hoc stat, Deum infallibilem, & non solùm conjecturalem habere notitiam eventus conditionatè futuri, cùm pos-

sit illud certò, & sine hæsitatione prædicere, atque ad credendum obligare.

Totius igitur difficultatis punctum in hoc positum est, quomodo, & in quo medio illa futura conditionata cognoscat? Qua in re Patres Societatis, paucis exceptis, sequuti ducem Ludovicum Molinam, asserunt Deum cognoscere illa futura per scientiam mediam ante ullum suæ voluntatis decretum. Imò adducunt Deum in omnibus suis decretis, etiam in electione Sanctorum ad gloriam dirigi hujusmodi scientiâ, eaque explorare consensum futurum, necnon genium & temperamentum causarum liberarum, & ad quid seipsas determinaturæ sint in talibus, & talibus circunstantiis, & occasionibus: quibus prævisis statuit Deus collocare prædestinatum in illa circunstantiarum serie, in qua videt eum benè usurum gratia oblata. Præsertim verò hujusmodi præscientia decretum Divinæ voluntatis antevertente utuntur pro negotio concordiæ libertatis & gratiæ, cujus efficaciam in illa exploratione fundant: v. g. inquiunt, videt Deus quod si Petrus in talibus occasionibus præveniretur auxilio indifferenti, converteretur; in aliis verò, gratiam oblatam respueret; in illis consentiret inspirationi ex sua innata libertate applicante gratiam, & determinante ejus indifferentiam; in aliis verò dissentiret, in quibus gratia non esset collata congruè, & opportunè genio, temperamento, & nutibus liberi arbitrii, cujus inclinationes Deus rimatur per scientiam illam, quæ nisi præluceret, Deumque dirigeret in suis decretis, vel funditùs tolleretur libertas humana, vel exponeret se Deus periculo ne sua decreta resisten-

tis libertatis creatæ arbitrio frustrarentur.

Veri autem S. Augustini & D. Thomæ discipuli capitaliter adversantur huic doctrinæ, quam existimant minùs Deo dignam, & omnium gratiæ, & prædestinationis mysteriorum, ut eis videtur, destructricem. Unde fatentur quidem Deum futura conditionata certò cognoscere, saltem illa quæ revelantur in Scriptura, & quæ ad ordinem universi spectant; sed totis viribus contendunt, Deum futura illa non agnoscere in determinatione causæ creatæ applicantis concursum & gratiam, sive absolutè, sive conditionatè oblatam, sed in suo decreto, & in omnipotenti vi gratiæ suæ, sine quibus voluntas in quavis conditione se determinatura non est: v.g. ultrò confitentur Deum prævidere conversionem Tyriorum, si intonuisset apud illos Salvatoris prædicatio; sed inficiantur Deum hanc conversionem prævidere in consensu & voluntate Tyriorum determinante pro sua ingenita libertate indifferentiam decreti, & concursus per illud oblati; sed volunt Deum præscire conversionem illam in decreto efficaci, quo prædiffinivit illis dare gratiam applicantem & prædeterminantem libertatem, sine qua etiam in illis resonantis prædicationis, vel patratorum miraculorum occasionibus minimè pœnitentiam egissent. Quod decretum respectu futurorum conditionatorum vocant conditionatum, non ex parte Dei, sed ex parte objecti; quia ut dicemus dum de voluntate Dei (ubi ex professo de illo agemus) est efficax ex parte Dei; suspenditur tamen ejus exequutio, donec ponatur conditio.

Imò addunt, quod si Deus non haberet efficax decretum circa futura conditionata, quo

ſtatueret dare concurſum prædeterminativum applicantem voluntatem in illis conditionibus, impoſſibile eſſet Deum cognoſcere illa futura certò, ſed tantùm conjecturaliter in diſpoſitione cauſarum, poſita tali conditione; vel nullo modo ea cognoſcere, ſi nulla detur connexio, ſed pura concomitantia inter objectum & conditionem, ut ſunt conditionata diſparata. Et hic eſt germanus nonnullorum Thomiſtarum ſenſus, qui aſſeruiſſe videntur, Deum non cognoſcere futura contingentia conditionata; nam manifeſtè loquuntur ex vi conditionis, & determinationis libertatis applicantis decretum, vel concurſum Dei. Hic eſt planus celebris hujus controverſiæ ſtatus, quam multi tractatores ita tenebris offundunt, ut non diſtinguant inter cognitionem futurorum conditionatorum, & medium illius cognitionis; cùm tamen de primo nullum niſi leviſſimum poſſit eſſe diſſidium, ſed de ſecundo, pro cujus deciſione ſit

SPECVLATIO I.

Scientia Media, quâ Deus exploret ante decretum ſuum futurum conſenſum voluntatis applicantis & determinantis Dei concurſum, & quâ Deus dirigatur in ſuis decretis, videtur ſacræ Scripturæ repugnare.

PRobatur. Ex ſacris Litteris Deus *omnia operatur ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ*, ut dicitur *ad Epheſ.* 1. Sed ſi daretur ſcientia media,

Deus omnia operaretur ſecundùm conſilium voluntatis humanæ, ſiquidem Deus nihil ſtatueret, niſi priùs nutibus, affectibus, & ejus inclinationibus ſtuduiſſet, & attendiſſet quid voluntati in his occaſionibus placeret, qua arte eam in aliis flectere poſſet, quaſve circunſtantias miniſtrare deberet, ut eam vinceret. Ergo hæc ſcientia non videtur ſatis conformis iis quæ de Dei voluntate tradit Scriptura.

Probatur iterum ex illo Epheſ. 2. *Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Quo in loco multa ſunt ponderatione digniſſima. Inprimis, ſi creamur in operibus bonis: Ergo ea non ſupponit Deus futura ante ſuum decretum, ſed bona opera ſuo decreto futura facit; ſicut creatio non ſupponit ſubjectum, ſed creando facit ex nihilo. Rurſus, ſi Deus præparat opera noſtra, ut in illis ambulemus, profectò non ſupponit nos ambulaturos in eis ante decretum, ſed præparando facit ut in illis ambulemus; ſubindeque opera illa non antecedunt, ſed ſubſequuntur divinæ præparationem voluntatis, quæ *facit ut in juſtificationibus ejus ambulemus*, ut dicitur Ezechiel. 36. *quâ immutantur viæ noſtræ.* Eccl. 33. qua *cor Regis* (quod eſt omnium liberrimum) *quocumque voluerit inclinat.* Prov. 21. quâ *aufert cor lapideum, & dat carneum.* Ezech. 11. Iterum ſi Deus præparat opera noſtra, procul dubio actus noſtros decernit, prædiffinit, & prædeſtinat, cùm prædeſtinatio ab Auguſtino definiatur, *præparatio beneficiorum*, inter quæ beneficia ſunt opera bona, ut ait S. Thom. in expoſitione illius loci Apoſtolici, idque apertiſſimè declarat Auguſt. lib. de prædeſt. Sanct. cap. 10. *Fidei & charitatis opera, quæ per*

Dei gratiam fuerunt prædestinata, rectè prædiffinita dicuntur authoritate Apostoli, creati in operibus bonis quæ præparat Deus. Ergo si opera nostra sint effectus divinæ voluntatis & decreti præparantis & creantis, omninò repugnat scientiam divinam prævidere posse illa ante suæ propositum voluntatis.

Probatur 3. ex illo 1. Corinth. 4. *Ne supra quam scriptum est unus contra alterum infletur pro alio; quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Ex quo sic discurro: Si Deus videret Petrum in tali serie & ordine rerum ante ullum voluntatis suæ decretum ex sua libertate determinare gratiam indifferentem, & indifferenter oblatam, videret etiam Petrum in illis occasionibus se discernere à Juda, qui in iisdem circunstantiis non consensurus est inspirationi & gratiæ, quâ æqualiter præveniri suppono; siquidem discretio Petri consentientis à Juda resistente, non proveniret à Dei decreto (cùm videantur futura ante decretum) & si sit decretum, non est nisi indifferens, & indifferenter oblatum, sed proveniret à voluntate humana, in quam refunditur determinatio. Consequens est expresse contra Apostolum: Ergo scientia media non videtur consona Apostolo, cujus veridica doctrina ut subsistat, planè necessum est, Deum non posse prævidere futurum libertatis consensum, nisi in decreto statuente dare gratiam efficacem & discernentem, non verò indifferentem & purè sufficientem, oblatam omnibus, sed per se inferentem consensum in prædestinatis. Hæc enim sola discernit; nam ut ait August. lib. de prædest.

Sanct. cap. 5. *Gratia qua bonos discernit à malis, non est communis bonis & malis.*

Objicies ex illo Matth. 11. suprà adducto, *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, pœnitentiam egissent.* Ex quo sic arguitur: Conversio Tyriorum & Sidoniorum erat sub conditione prædicationis Christi futura: Sed non erat futura ex vi decreti: Ergo ante decretum. Probatur minor: Si conversio illa non prævidebatur futura nisi in decreto, non potuisset Salvator justè reprehendere Judæos præ Tyriis; Judæi enim haberent legitimam excusationem, possentque respondere Christi Domini expostulationi, ac querelæ, Cur nos increpas in comparatione Tyriorum? Nam si circa nos haberes decretum illud prædeterminans, & gratiam ex illo manantem conferres, utique sicut illi converteremur; sed nec illi absque tali decreto converterentur. Sed Deus justissimè Tyrios increpabat: Ergo conversio Tyriorum non erat futura in decreto.

Respondeo hoc argumentum posse multipliciter confutari. Primò, quia illud sibi sæpissimè proposuit Augustinus, ejusque occasione edidit librum de correct. & grat. propter Monachos Adrumetinos dicentes inutilem esse correptionem, si bona opera sint dona Dei. Quin illud idem sibi proposuit Apost. *Rom. 9.* cùm enim dixisset: *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat*; statim sibi objicit: *Dicis itaque mihi, Quid adhuc queritur? Voluntati ejus quis resistit?* Quasi diceret, quid conqueritur Deus, vel objurgat peccatores? nam si vellet misereri, & non indurare (quod facit non impertiens ma-

ritate objectiva, seu ex suppositione quod aliquando erit, vel non erit.

Respondeo jam usum invaluisse, ut hæc quæstio de propositionibus de futuro contingenti agitetur in Philosophia, unde ab ea tractanda supersedeo. Uno verbo dicam, vim contradictionis propositionum exigere solùm, quod si una sit vera, altera sit falsa, non quod hæc in individuo sit vera præ altera. Hoc enim provenire solùm potest vel ex objecto propositionis, quando est necessarium; vel ex determinatione causæ, quando objectum est contingens. Certè si contingens esset futurum ex natura oppositionis propositionum, jam foret necessariò futurum necessitate absoluta fundata in hoc principio necessario, *Quodlibet est, vel non est*. Unde (ut rectè infert ipsemet Aristoteles *lib. 1. de interp. cap. 8.*) tolleretur omnis contingentia rerum, & destrueretur libertas non solùm humana, sed etiam divina: humana quidem (cujus tamen adeo adulatrix est opposita sententia,) nam ejus effectus futuritio non esset in creaturæ arbitrio, utpote determinata ante voluntatis ullam determinationem: divina verò, quippe quæ non posset impedire futuritionem, quæ objecto ex causa necessaria conveniret, nempe ex vi contradictionis fundata in principio vero prævie ad ullam Dei dispositionem.

Sequitur quartò, Deum non cognoscere futura, præsertim libera, in operatione voluntatis creatæ exhibita intellectui divino, tanquam exoritura conditionatè sine concursu Dei, ut finxit Theophilus Raynaudus volens Deum explorare quid factura esset voluntas in variis circunstantiis, si se sola, absque concursu divino agere

posset. Non enim magis videri potest in voluntate nuda & concursu divino destituta operatio futura, quàm in corpore paralytico vel cruribus capto motus ullus futurus; cùm magis repugnet à voluntate independenter à concursu Dei operationem prosilire, quàm ab omnium membrorum impote motum elici. Certè videre Deum creaturam ex se posse agere, est videre creaturam non esse creaturam; est videre creaturam operari à se, subindéque esse ens à se, quod est videre creaturam esse Deum. Hæret & horret animus ad tantam novitatem, quæ an potiùs ridenda sit quàm increpanda, nescio; quid enim magis ridendum quàm fumum pro re venditare, & quæsitis inanibus verborum campis totam providentiæ divinæ œconomiam super cognitionem exploratricem actionis chimæricæ oriturae à creatura si non esset creatura, fundare? Vehementer verò objurgandus est qui tantam novitatem primus invexit, tam à veritate disjunctam, tam conjunctam falsitati. Nec in ea aberratione confutanda ampliùs immorandum est, quæ satis habenti communissimas Theologiæ notiones patet. Libenter hîc cum Augustino *epist. 56.* dixerim: *Pudet me ista refellere, cùm eos non puduerit ista sentire. Cùm verò ausi sint etiam defendere, non jam eorum, sed ipsius generis humani jam me pudet, cujus aures hæc ferre potuerunt.*

Reflexio.

Sicut nullum aliud medium cognitionis divinæ assignare possumus præter divinum decretum, ita quidquid respiciant intentio, consilia, motus, & affectus nostri, nisi in Dei voluntate, &

propter Dei implendam voluntatem, continuò in tenebris ambulantes caligamus, decipimur, ruimus, & perimus. Ideo juxta Ecclesiast. c.29. *Oculi sapientis in capite ejus.* Quia ut ibi exponit Hugo Victor. ad summum bonum priùs mentis intentione procedit, impletque illud Davidis Psalm. 24. *Oculi mei semper ad Dominum.* Necnon illud Eccl. 1. *Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur.* Quem locum sic expendit Bernard. serm. 13. in Cant. *Casta consilia, justa judicia, sancta desideria, nonne rivuli sunt fontis illius? Quod si copia aquarum secretis subterraneisque cursibus incessanter aquora repetunt, ut inde rursus ad visus usus que nostros jugi & infatigabili erumpant obsequio: cur non etiam spiritales rivi, ut arva mentium rigare non desinant, proprio fonti sine fraude, & sine intermissione redduntur? Ad locum unde exeunt flumina gratiarum revertantur, ut iterum fluant: remittatur in suum principium cœleste profluvium, quo uberius terra refundatur.*

CAPVT II.

Scientia media de medio tollitur.

VT status hujus quæstionis clarè innotescat, supponimus Deum futura conditionata certò cognoscere, ut constat ex multis Scripturæ locis, 1. *Reg.* 23. Davidi interroganti an Seilitæ ipsum essent Sauli tradituri, respondit Dominus affirmanter, *Tradent.* Et 3. *Regum* 2. dicitur, *Non ingrediemini ad filias gentium, certissimè enim*

avertent corda vestra, si ingrediamini. Quæ prædictio cum tanta alleverantia prolata apertè certitudinem illius eventus indigitat. Item Matt. 11. *Væ tibi Corozain, væ tibi Betsaida, quia si in Tyro, & Sidone facta fuissent virtutes, quæ in vobis facta sunt, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Quem locum ponderans Aug. *lib. de bono pers. c. 9.* ait: *Nunquid possumus dicere etiam Tyrios & Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse? cùm ipse Dominus attestetur, quod acturi essent magnæ humilitatis pœnitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum.*

Quod si aliquando sacræ Paginæ circa hujusmodi futura dubiam, vel solùm conjecturalem Deo notitiam asserere videantur, uti loco præfato Matth. *Si in Sodomis factæ fuissent virtutes, fortè mansissent usque ad hanc diem.* Dicendum est cum B. Hieronym. *super cap. 26. Hierem.* verbum *forsitan*, non posse majestati Domini convenire, sed Deum nostro loqui affatu, ut indicaret se liberum hominis servare arbitrium. Et quanvis non negem, posse admitti in Deo cognitionem conjecturalem, non ex parte actus, sed ex parte objecti, cùm Deus considerat res per ordinem ad causas creatas, & secundùm præcisam dispositionem earum, cùm in hoc sensu explicentur à D. Thom. *2. 2. q. 172. art. 1.* prophetiæ comminatoriæ, quibus Deus, vel Prophetæ minitantur impendere damnum aliquod, putà subversionem Ninive, quæ futura erat juxta causarum exigentiam, & dispositionem; quæ tamen, Deo impediente, suum effectum sortita non est. Nihilominus cum hoc stat, Deum infallibilem, & non solùm conjecturalem habere notitiam eventus conditionatè futuri, cùm pos-

sit illud certò, & sine hæsitatione prædicere, atque ad credendum obligare.

Totius igitur difficultatis punctum in hoc positum est, quomodo, & in quo medio illa futura conditionata cognoscat? Qua in re Patres Societatis, paucis exceptis, sequuti ducem Ludovicum Molinam, asserunt Deum cognoscere illa futura per scientiam mediam ante ullum suæ voluntatis decretum. Imò addunt Deum in omnibus suis decretis, etiam in electione Sanctorum ad gloriam dirigi hujusmodi scientiâ, eaque explorare consensum futurum, necnon genium & temperamentum causarum liberarum, & ad quid seipsas determinaturæ sint in talibus, & talibus circunstantiis, & occasionibus: quibus prævisis statuit Deus collocare prædestinatum in illa circunstantiarum serie, in qua videt eum benè usurum gratia oblata. Præsertim verò hujusmodi præscientia decretum Divinæ voluntatis antevertente utuntur pro negotio concordiæ libertatis & gratiæ, cujus efficaciam in illa exploratione fundant: v. g. inquiunt, videt Deus quod si Petrus in talibus occasionibus præveniretur auxilio indifferenti, converteretur; in aliis verò, gratiam oblatam respueret; in illis consentiret inspirationi ex sua innata libertate applicante gratiam, & determinante ejus indifferentiam; in aliis verò dissentiret, in quibus gratia non esset collata congruè, & opportunè genio, temperamento, & nutibus liberi arbitrii, cujus inclinationes Deus rimatur per scientiam illam, quæ nisi præluceret, Deumque dirigeret in suis decretis, vel funditùs tolleretur libertas humana, vel exponeret se Deus periculo ne sua decreta resisten-

tis libertatis creatæ arbitrio frustrarentur.

Veri autem S. Augustini & D. Thomæ discipuli capitaliter adversantur huic doctrinæ, quam existimant minùs Deo dignam, & omnium gratiæ, & prædestinationis mysteriorum, ut eis videtur, destructricem. Unde fatentur quidem Deum futura conditionata certò cognoscere, saltem illa quæ revelantur in Scriptura, & quæ ad ordinem universi spectant; sed totis viribus contendunt, Deum futura illa non agnoscere in determinatione causæ creatæ applicantis concursum & gratiam, sive absolutè, sive conditionatè oblatam, sed in suo decreto, & in omnipotenti vi gratiæ suæ, sine quibus voluntas in quavis conditione se determinatura non est: v.g. ultrò confitentur Deum prævidere conversionem Tyriorum, si intonuisset apud illos Salvatoris prædicatio; sed inficiantur Deum hanc conversionem prævidere in consensu & voluntate Tyriorum determinante pro sua ingenita libertate indifferentiam decreti, & concursus per illud oblati; sed volunt Deum præscire conversionem illam in decreto efficaci, quo prædiffinivit illis dare gratiam applicantem & prædeterminantem libertatem, sine qua etiam in illis resonantis prædicationis, vel patratorum miraculorum occasionibus minimè pœnitentiam egissent. Quod decretum respectu futurorum conditionatorum vocant conditionatum, non ex parte Dei, sed ex parte objecti; quia ut dicemus dum de voluntate Dei (ubi ex professò de illo agemus) est efficax ex parte Dei; suspenditur tamen ejus exequutio, donec ponatur conditio.

Imò addunt, quod si Deus non haberet efficax decretum circa futura conditionata, quo

statueret dare concursum prædeterminativum applicantem voluntatem in illis conditionibus, impossibile esset Deum cognoscere illa futura certò, sed tantùm conjecturaliter in dispositione causarum, posita tali conditione; vel nullo modo ea cognoscere, si nulla detur connexio, sed pura concomitantia inter objectum & conditionem, ut sunt conditionata disparata. Et hic est germanus nonnullorum Thomistarum sensus, qui asseruisse videntur, Deum non cognoscere futura contingentia conditionata; nam manifestè loquuntur ex vi conditionis, & determinationis libertatis applicantis decretum, vel concursum Dei. Hic est planus celebris hujus controversiæ status, quam multi tractatores ita tenebris offundunt, ut non distinguant inter cognitionem futurorum conditionatorum, & medium illius cognitionis; cùm tamen de primo nullum nisi levissimum possit esse dissidium, sed de secundo, pro cujus decisione sit

SPECULATIO I.

Scientia Media, quâ Deus exploret ante decretum suum futurum consensum voluntatis applicantis & determinantis Dei concursum, & quâ Deus dirigatur in suis decretis, videtur sacræ Scripturæ repugnare.

PRobatur. Ex sacris Litteris Deus *omnia operatur secundùm consilium voluntatis suæ*, ut dicitur *ad Ephes.* I. Sed si daretur scientia media,

Deus omnia operaretur secundùm consilium voluntatis humanæ, siquidem Deus nihil statueret, nisi priùs nutibus, affectibus, & ejus inclinationibus studuisset, & attendisset quid voluntati in his occasionibus placeret, qua arte eam in aliis flectere posset, quasve circunstantias ministrare deberet, ut eam vinceret. Ergo hæc scientia non videtur satis conformis iis quæ de Dei voluntate tradit Scriptura.

Probatur iterum ex illo Ephes. 2. *Ipsius factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Quo in loco multa sunt ponderatione dignissima. Inprimis, si creamur in operibus bonis: Ergo ea non supponit Deus futura ante suum decretum, sed bona opera suo decreto futura facit; sicut creatio non supponit subjectum, sed creando facit ex nihilo. Rursus, si Deus præparat opera nostra, ut in illis ambulemus, profectò non supponit nos ambulaturos in eis ante decretum, sed præparando facit ut in illis ambulemus; subindeque opera illa non antecedunt, sed subsequuntur divinæ præparationem voluntatis, quæ *facit ut in justificationibus ejus ambulemus*, ut dicitur Ezechiel. 36. *quâ immutantur viæ nostræ.* Eccl. 33. qua *cor Regis* (quod est omnium liberrimum) *quocumque voluerit inclinat.* Prov. 21. quâ *aufert cor lapideum, & dat carneum.* Ezech. 11. Iterum si Deus præparat opera nostra, procul dubio actus nostros decernit, prædiffinit, & prædestinat, cùm prædestinatio ab Augustino definiatur, *præparatio beneficiorum*, inter quæ beneficia sunt opera bona, ut ait S. Thom. in expositione illius loci Apostolici, idque apertissimè declarat August. lib. de prædest. Sanct. cap. 10. *Fidei & charitatis opera, quæ per*

Sanct. cap. 5. *Gratia quæ bonos discernit à malis, non est communis bonis & malis.*

Objicies ex illo Matth. 11. suprà adducto, *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaïda, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, pœnitentiam egissent.* Ex quo sic arguitur: Conversio Tyriorum & Sidoniorum erat sub conditione prædicationis Christi futura: Sed non erat futura ex vi decreti: Ergo ante decretum. Probatur minor: Si conversio illa non prævidebatur futura nisi in decreto, non potuisset Salvator justè reprehendere Judæos præ Tyriis; Judæi enim haberent legitimam excusationem, possentque respondere Christi Domini expostulationi, ac querelæ, Cur nos increpas in comparatione Tyriorum? Nam si circa nos haberes decretum illud prædeterminans, & gratiam ex illo manantem conferres, utique sicut illi converteremur; sed nec illi absque tali decreto converterentur. Sed Deus justissimè Tyrios increpabat: Ergo conversio Tyriorum non erat futura in decreto.

Respondeo hoc argumentum posse multipliciter confutari. Primò, quia illud sibi sæpissimè proposuit Augustinus, ejusque occasione edidit librum de correct. & grat. propter Monachos Adrumetinos dicentes inutilem esse correptionem, si bona opera sint dona Dei. Quin illud idem sibi proposuit Apost. *Rom. 9.* cùm enim dixisset: *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat*; statim sibi objicit: *Dicis itaque mihi, Quid adhuc queritur? Voluntati ejus quis resistit?* Quasi diceret, quid conqueritur Deus, vel objurgat peccatores? nam si vellet misereri, & non indurare (quod facit non impertiens ma-

ſitiam, ſed non tribuens miſericordiam) non reſiſteremus. Ecce planè tactam ab Apoſtolo difficultatem hujus argumenti: cui tamen non reſpondet per liberi arbitrii *velle* & *nolle*, ut ait bene Proſper *lib.7.de vocat.gent.cap.29.* Sed increpat hujuſmodi arguentem, dicens: *O homo! tu quis es qui reſpondeas Deo?*

Secundò refellitur, quia hoc argumentum, quo ferè unico nititur oppoſita ſententia, æquè urget adverſarios. Nam cùm Deus ponat reprobum in iis rerum circunſtantiis, in quibus prævidet ipſum nuſquam ſalutem conſequuturum, cùm tamen potuiſſet eum collocare in illis, in quibus de facto ſalvatus fuiſſet, nunquid poterit Deo comparativè judicanti & increpanti identidem reſpondere? Domine cur me arguis in comparatione illius prædeſtinati? nam ſi me poſuiſſes in circunſtantiis opportunis, quas per ſcientiam mediam prævidebas; ſi mihi contuliſſes benignam illam gratiam congruam genio meo accommodatam, in illo rerum ordine, in quo prævidebas me eâ rectè uſurum, tam benè fuiſſem fidelis obſervator mandatorum ac ille alter prædeſtinatus, quem niſi gratiâ congruâ præveniſſes, pejor me fuiſſet. Sicut ergo non ſumus pares in gratiis & favoribus à te collatis, ita juſtum non eſt ut in comparatione illius increper, vel objurger.

Tertiò manifeſtiùs refutatur hæc objectio, & evidenter monſtratur, ex illo loco Matthæi non poſſe juvari oppoſitam ſententiam. Nam ſi locus ille intelligeretur ſecundùm corticem litteræ, & ut ſonat, ſequeretur Tyrios & Sidonios fuiſſe crediturος, vel tantæ humilitatis pœnitentiam acturos viſis ſolùm illis virtutibus,

quæ patratæ sunt in Corozain & in Betsaïda; quod tamen nullus Catholicus dicet, aliàs gratia interior non esset necessaria: cùm tamen Veritas dicat, Joan.5. *Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum, & nisi fuerit ei datum à patre meo.* Unde August.lib.de prædest.Sanct.c.6. *Multi audiant verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt: volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cùm aliis præparatur, aliis non præparatur voluntas à Domino, discernendum est quid veniat de misericordia, quid de judicio.* Igitur Tyrii non erant conversuri se ex vi apparatus signorum, nec ex determinatione voluntatis, sed ex præparatione voluntatis suæ à Deo factæ, sine qua nihil prædicatio profuisset. Unde *cap.14. lib. de ingratis*, canit Prosper,

———Percurrat Apostolus orbem
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet.
Ut tamen his studiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit.

Ad argumentum igitur sine dubio fatendum est, quod si Deus dedisset gratiam efficacem Judæis, quam daturus esset Tyris, procul dubio fuissent conversi, cùm dicat August.lib. de dono persever.cap.14. *Nec Tyris profuit quod potuerint credere, quia prædestinati non erant: nec istis* (Judæis) *obfuisset quod non poterant credere, si prædestinati essent, ut Dominus induratis cor lapideum vellet auferre.* Et D. Prosper in respons. ad excerpt.Gen.dub.8. *Non solùm Tyrios & Sidonios, sed etiam Corozain potuisse converti, si hoc in eis Dominus voluisset operari.* Cum quibus stat, verè potuisse Christum Judæos præ Tyriis in-

increpare, quia ex sua malitia erant magis obdurati, atque adeo majora ponebant obstacula gratiæ, & prædicationi, quàm fuissent Tyrii posituri. Ait enim prælaudatus Augustin. lib. de dono persever. cap. 14. *Non erant sic excæcati oculi, nec sic induratum cor Tyriorum, & Sidoniorum.* Ob illam igitur voluntariam excæcationem, & obdurationem majorem meritò increpabantur Corozaïtæ, qui consequenter frustra se purgarent ad excusandas excusationes in peccatis.

Quod si urgeas: Si Deus habuisset decretum dandi gratiam efficacem Corozaïtis, supposita prædicatione; sicut in eadem circunstantia Tyriis contulisset, Judæi illi non fuissent magis obdurati, siquidem gratia illa aufert cor lapideum, *& à nullo duro corde respuitur; ideo quippe tribuitur, ut duritia cordis primitus auferatur*, ut loquitur August. lib. de prædest. Sanct. c. 8. Ergo aliquid afferre poterant Judæi, quo excusaretur ipsorum occallentis animi durities.

Respondeo perperam illa excusatione se tegere Judæorum obstinationem, quia ut egregiè tradit S. Thom. lib. 3. contr. gent. cap. 159. *Licèt non sit in potestate hominis promereri vel advocare gratiam, est tamen in potestate ejus se impedire ne recipiat gratiam; & cùm hoc sit in potestate ejus, meritò ei imputatur qui impedimentum ponit. Sicut Sole mundum illuminante in culpam imputatur non videre ei qui oculos claudit, licèt videre non possit nisi lumine Solis præveniatur.* Atque adeo ob liberam illam divino lumini rebellionem, & obfirmatum gratiæ cœlestis contemptum justissimè accusabantur Judæi, quibus gratiam victricem & duritiem eorum emollien-

tem tribuere minimè tenebatur, aliàs non esset gratia; sed poterat eam ex justitia denegare in pœnam præcedentium peccatorum, saltem originalis, ut toties aiunt SS. August. & Thom. unde inanis excusatio peccatorum. *Facile quippe est* (ait August. lib. de dono pers. cap. 9.) *ut infidelitatem accusemus Judæorum de libera voluntate venientem.*

Scio alios Thomistas aliter expedire se ab hac difficultate, dicentes potuisse justè Christum increpare Judæos, & vitio eorum imputare impœnitentiam, quia eis auxilia ad conversionem sufficientia contulerat. Nec tenetur provisor universalis omnibus conferre auxilia efficacia, tum quia propter honestissimos fines potest relinquere creaturas in sua defectibilitate: tum quia aliàs nulla fieret specialis gratia electis. Unde licèt isti non possint gloriari præ aliis, alii tamen possunt increpari præ istis, quia habuerunt omnia sufficientia ut possent se convertere, & ex eorum prava voluntate processit, quod non se converterint. Sed de hac solutione aliàs; supponit enim multa accuratiùs examinanda.

Reflexio.

Non afferamus stateras dolosas, ubi appendamus quod volumus; sed afferamus divinam stateram de Scripturis, & in illa quid sit gravius, appendamus, ait August. lib. 2. contr. Donat. c. 6. Ad reprimendam ergo humani arbitrii sibi bonum usum gratiæ asserentis confidentiam vanam & inanem, scrutemur Scripturas, & dicamus cum Propheta: *Nunquid Deo subjecta erit anima mea?* Dignum

sanè & justum est, *ut sit in omnibus ipse primatum tenens*, uit ait Apost. *Coloss.* 1. atque adeo ut in quibuscumque circunstantiis non expectet, sed conferat bonæ voluntatis consensum; nec subjiciatur, sed subjiciat repugnantis voluntatis duritiem. Unde B. Prosper *lib. cont. Collator. in fin.* nos admonet, in omnibus locis, temporibus, circunstantiis, occasionibus, uno verbo, *semper à Deo petere, ut in omnibus cogitationibus, atque actionibus nostris ipse teneat primatum, qui dixit se esse principium.* Certè sicut ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia; ita absque ipso in nihilum peccati redigimur, nisi teneat manum dexteram nostram, & quò eundum sit, præcedens dirigat. Hujus figuram habemus in Filio prodigo, qui statim atque Pater divisit substantiam, id est dedit ei plenum dominium libertatis suæ, ut exponit Theophilactus, in omne flagitii & infelicitatis præcipitium ruit. Unde egregiè infert Chrysol. serm. 1. *Beati filii, quorum tota est in Patris charitate substantia.* Nam eo ductore prævio vitabimus omne noxium.

SPECULATIO II.

Scientia media videtur è diametro, & veluti è fronte opposita D. Augustino, & S. Thomæ ejus discipulo.

PRima pars probatur. D. Augustino fuit proposita scientia media à Divo Prospero, & Hilario Arelatensi in suis ad Augustinum Epi-

stolis : Atqui sibi propositam refutavit S. Pater: Ergo ex Augustino rejicienda est scientia media. Ex hoc discursu clarè & nitidè mens Augustini apparebit, si singulæ propositiones probentur.

Major ergo sic suadetur : D. Prosper in sua Epistola sic Massiliensium Semipelagianorum mentem exponit. *Penè omnium par invenitur & una sententia, quâ propositum & prædestinationem Dei secundùm præscientiam receperunt, ut ob hoc alios vasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem uniuscujusque præviderit, & sub ipso gratiæ adjutorio, in qua futurus esset voluntate, & actione præscierit.* Vide, quæso, ipsissimam scientiam mediam, qua Deus prævidet quid volitura vel factura sit libertas creata sub ipso adjutorio gratiæ indifferentis constituta, antequam aliquid decernat, vel aliquem prædestinet. Unde idem Prosper hanc sibi difficultatem ab Augustino resolvi exposcit : *Utrum præscientia Dei ita secundùm propositum maneat, ut ea ipsa quæ sunt proposita, sint accipienda præscita?* Et demùm quærit, an hæc differentia possit statui inter parvulos & adultos, quod *in his qui nihil operaturi salvantur, quasi solum Dei propositum videatur existere; in his verò qui aliquid boni acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum, an verò uniformiter præscientia sit subnixa proposito?* Potuitne apertiùs proponi status quæstionis scientiæ mediæ, quàm dum quæritur, àn Deus cognoscat futura ante vel post propositum voluntatis, quod idem est ac decretum. Ibi etiam affert Prosper motivum quo ducebantur Massilienses ad hujusmodi præscientiam adstruendam, quia aliàs sequeretur, *removeri omnem industriam, tollique virtutes, si divina*

constitutio humanas praeveniat voluntates; & sub hoc praedestinationis nomine fatalem quandam necessitatem induci, & per operantem & praeoperantem gratiam liberum impediri arbitrium. Ecce formalissima assertorum scientiæ mediæ motiva. Ergo clarissimè D. Prosper statum scientiæ mediæ, & motiva quo ejus assertores ducuntur ad eam admittendam, D. Augustino proposuit.

Idem præstitit Hilarius, narrans in sua epistola Semipelagianos ad suadendam hujusmodi præscientiam antevertentem propositum & decretum divinæ voluntatis, veluti ad hominem arguentes, usos potissimùm authoritate ipsiusmet Augustini, qui *lib. de quaestionibus Paganorum, quaest. 2.* (liber hic habetur *epist. 49.*) dixerat, *tunc Christum voluisse hominibus apparere, quando & ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri.* En genuinam scientiæ mediæ notionem, quæ proinde erat unicum Massiliensium fulcrum. Unde Faustus Rhegiensis eorum coryphæus *lib. de grat. & human. mentis arbitr.* sæpe inculcat, quod *nisi praescientia exploraverit, praedestinatio nihil decernit.* Narrat etiam per totum decursum Hilarius Massiliensium motiva non aliunde desumi, quàm ex læsione libertatis, & inutilitate correptionis.

Atqui propositam scientiam mediam Augustinus rejecit, seu ut loquitur D. Thom. 3. part. quæst. 1. art. 5. ad 2. *reprobavit* in libris de prædestinatione Sanctorum, & de dono perseverantiæ, quibus respondet Prospero & Hilario, quæ est minor primi syllogismi, & sic monstratur: ait enim lib. de prædest. Sanct. cap. 10. *Praedestinatione quippe Deus ea praescivit quae fuerat ipse facturus.* Idest, sicut Deus nihil potest præscire futurum

turum, nisi ille facturus sit illud, ita nisi prædestinet & decernat se facturum illud. Et *cap.9.* respondens argumento desumpto ex quæstionibus Paganorum, inquit: *Cernitisne me sine præjudicio latentis consilii Dei, aliarumque causarum hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincendæ paganorum infidelitati, qui hanc objecerant quæstionem, sufficere videretur. Quid enim est verius, quàm præscivisse Christum qui, & quando, & quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato sibi Christo à seipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est, utrum tantummodò eos præscierit, an etiam prædestinaverit Deus credituros? quærere ac disserere tunc nondum putavi. Proinde posset etiam dici tunc voluisse apparere Christum, quando sciebat, & ubi sciebat quî electi fuerant in eo ante mundi constitutionem.*

Ubi S. Præsul ita clarè se explicat, vt ponderatione non egeat; ibi enim loquitur de futuro conditionato, sicut loquutus fuerat in quæstione illa contra Paganos; nimirum, quinam essent illi qui reciperent Christum in his, vel illis circunstantiis loci & temporis: Deinde asserit Deum præscire quinam in variis circunstantiis sint & non sint credituri. Sed tamen concludit, in eis fidem præscire, quibus prædestinaverat se donaturum fidem. Igitur manifestè vult præscientiam non dirigere prædestinationem, propositum, & decretum, sed potiùs præscientiam inniti prædestinationi & decreto.

Rursum *lib. de dono persever. c.9.* exponens locum illum, *Væ tibi Corozain,* quod est unicum fundamentum adversariorum, & ubi secundùm ipsos fit sermo de futuro conditionato, sic loquitur August. *Hoc certè de Tyro & Sidone non*

possumus dicere (quod nimirum dixerat de Paganis) *& in eis cognoscimus ad eas causas prædestinationis hæc divina judicia pertinere, sine quarum causarum præjudicio tunc ita respondere me dixi.* Ac si planè diceret, conversionem Tyriorum futuram quidem posita prædicatione, sed tamen non esse futuram, nisi quia Deus prædestinaverat ut fidem essent Deo donante sumpturi; quod tamen decretum exequutioni non mandavit ob altitudinem inscrutabilem judiciorum suorum. Et iterum in eodem libro, *cap.* 17. expressè docet, quod si opera nostra non sunt à Deo prædestinata, *Ergo nec donantur à Deo, aut ea se daturum esse nescivit: quod si donentur, & daturum ea se esse præscivit, profectò prædestinavit.* Quibus verbis plus quàm evidentissimè scientiam mediam de medio sustulit, cùm dicat Deum nescire opera nostra, nisi quia ea prædestinat & decernit: prædestinatio verò non est ante decretum, sed *secundùm propositum voluntatis Dei*, ut loquitur Paulus.

Igitur S. Augustinus clarè cognovit & rejecit id quod nomine scientiæ mediæ controvertimus; ita ut Suares veritate ipsa coactus ultrò confiteatur Semipelagianos usos fuisse scientiâ mediâ, & Augustlnum reprehendisse solùm abusum eorum. Sed quidquid sit, abusine fuerint scientiâ mediâ Semipelagiani, necne, tamen omnem ejus usum rejicit Augustinus. Cùm etiam, teste D. Thoma suprà citato, reprobet illum eundem usum, quem adhibuerat in quæstione præfata Paganorum (quo sanè usu non est melior usus Molinistarum) illumque sic moderetur, ut velit, ideo solùm Deum conversionem Paganorum præscivisse, quia eam prædestinave-

rati: quod est scientiam mediam exterminare.

Confirmatur hic discursus, & clarè ostenditur D. Augustinum in libris illis, quibus respondebat Prospero & Hilario, omnem scientiæ mediæ usum rejecisse. Nam *lib. de bono pers. cap.* 18. regulam generalem statuit, quod *quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere oportere*, & *præscire idem esse ac prædestinare*. Quæ regula esset omninò falsa, si daretur aliqua præscientia explorans futuritionem rerum, independens à decreto, & illud præveniens. Item loquens *lib. de præd. SS. cap.* 10. de promissione factæ Abrahamo circa conversionem gentium, sic ait: *Quando prædixit Deus Abrahæ fidem gentium, non de nostræ voluntatis potestate, sed de suæ prædestinatione promisit; promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines. Non autem sic credidit Abraham, sed credidit dans gloriam Deo, quoniam quæ promisit potens est & facere. Non ait, Prædicere; non ait, Præscire; sed ait, Potens est & facere; ac per hoc facta non aliena, sed sua.* Ubi S. Pater planè scientiam mediam eliminavit. Ejus etenim assertores dicunt, ideo Deum posse prædicere vel promittere quinam convertentur, necne, quia præscit Deus quinam obtemperaturi sint gratiæ omnibus oblatæ. At verò Augustinus docet ideo Deum posse prædicere vel promittere actus nostros, quia potens est illos facere, non de nostra potestate, sed de sua prædestinatione. Et iterum *cap.* 17. expreſsè docet, nulla posse Deum præscire futura, nisi in decreto, quo planè omnis usus scientiæ mediæ interdicitur; sic autem ait; *Hæc*

est immobilis veritas prædestinationis & gratiæ. Nam quid est quod ait Apostolus, Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem? Quod profectò, si propterea dictum est, quia præscivit Deus credituros, non quia facturus fuerat ipse credentes, contra istam præscientiam loquitur Filius dicens: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione, quâ Deus sua facta præscivit.

Omitto argumenta petita ex principiis Augustinianæ Doctrinæ, quale est illud suprà statutum: *Deus non videt res futuras, quia futura sunt; sed ideo futura sunt, quia videt eas Deus.* Quod principium in Augustino fundatissimum negant unanimiter assertores scientiæ mediæ, & meritò, quia illo eam vident interimi; nam cùm scientia visionis non sit causa rerum, nisi supposito decreto, si nihil est futurum, nisi quia videt Deus esse futurum, profectò nihil videtur futurum ante, sed post decretum.

Omitto etiam, sanctissimum Patrem nunquam in concordia libertatis & gratiæ, nec ad prædestinationis hinc inde ebullientes difficultates explanandas recurrisse ad scientiam mediam: quod argumentum, licèt negativum, valdè urget hîc. Tum quia cùm Augustinus eam non ignorauerit, sanè ea usus fuisset, si veram credidisset. Tantum verò abest quod confugerit unquam ad prævisionem circunstantiarum, ut gratiam cum libertate componeret, quod etiam in Enchir. *c.97.* dicat: *Quis tam impiè desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit in bonum non posse conuertere?* Non ergo opus habet explorare circunstantias opportunas, ut volunta-

tem convertat, & libertatem servet, qui in quibuslibet conuertere libertatem potest. Sed hæc omnia missa facio, quia non est necesse per discursum, & argumentorum circuitum scientiam mediam ex Augustino refellere, quando ipsissimum controversiæ statum perspicuè resolvisse Augustinum ostensum est. Præsertim cùm ipse scientiæ mediæ institutor, vel potiùs restitutor Molina 1.*p.q.*23.*art.*4.*&* 5. *disp.*1. *memb. ultimo*, attestetur, quod si sua scientia media data explanataque fuisset, *ex Augustini opinione tot fideles non fuissent turbati.* Fatetur ergo suam scientiam ab opinione Augustini recedere: Ergo Thomistarum sententia quæ scientiam mediam rejicit, est opinio Augustini; opinio autem Augustini in his materiis est doctrina Ecclesiæ. Non potuissem evidentiùs istam primam partem confirmare quàm ex confessione adversarii. Nam vt ait Iren. *lib.*4. *c.*14. *Illa est vera & sine contradictione probatio, quæ etiam ab adversariis ipsis symbola testificationis profert.* Et Hilar. lib.7. de Trinit. *Magna vis est veritatis, quæ cùm per se intelligi non possit, per ea tamen ipsa quæ ei adversantur, elucet, & doctrinæ firmitatem dum attentatur, acquirit.*

Secunda pars quæ asserit, scientiam mediam fidelissimo Augustini discipulo D. Thomæ repugnare, variis etiam posset argumentis comprobari. Tum quia nunquam meminit illius, sed solius scientiæ simplicis intelligentiæ, quæ merè possibilia cognoscit; & visionis, quæ futura suppositâ voluntate intuetur. Tum qnia illa sæpe sæpiùs versans argumenta quæ accumulant moderni circa concordiam divinæ voluntatis cum humana, nusquam ad ullam præ-

P 3

ſcientiam libertatis exploratricem confugit, ſed Magiſtrum ſuum Auguſtinum imitatus recurrit ſemper ad efficaciſſimam vim divinæ voluntatis, dicens 1. part. quæſt. 19. art. 8. *Cùm voluntas divina ſit efficaciſſima, non ſolùm ſequitur quod fiant ea quæ Deus vult fieri, ſed quod eo modo fiant quo Deus vult fieri: vult autem quædam fieri neceſſariò, & quædam contingenter.* Et lib. 1. Periher. lect. 14. *Voluntas Divina eſt intelligenda ut extra ordinem entium exiſtens, velut cauſa quædam profundens* (alii legunt *profundans*, id eſt intimè pervadens, & profundè ingrediens) *totum ens & differentias ejus: ſunt autem differentiæ entis Poſſibile & Neceſſarium; & ideo ex ipſa voluntate divina originantur neceſſitas & contingentia in rebus.* Tum quia docet, nihil eſſe futurum ante decretum, & ſcientiam viſionis eſſe cauſam futuritionis rerum, ut evidenter oſtendimus ſuperiori capite, quæ cum ſcientia media cohærere non poſſe ultrò fatentur ejus aſſertores. Sed his omiſſis, aliiſque adducendis, dum de Deo primo motore, agemus.

Probatur expreſſo teſtimonio petito ex quæſtione 6. de veritate, art. 3. ubi cùm objeciſſet contra certitudinem prædeſtinationis, quod prædeſtinatio non habet certitudinem abſolutam, ſed tantùm conditionatam, ex hypotheſi quod voluntas humana conſentiat, reſpondet ad 4. *Dicendum quod cauſa ſecunda, quam oportet ſupponere ad inducendum prædeſtinationis effectum, etiam ordini prædeſtinationis ſubjacet, & ideo ordo prædeſtinationis, quanvis ſit cum ſuppoſitione voluntatis humanæ, nihilominus tamen abſolutam habet certitudinem.* Ubi apertè docet, prædeſtinationem non ſupponere ſcientiam ex-

ploratricem consensus, quia nimirum ipse consensus prædestinationi & decreto subjacet, & illud subsequitur. Quod si consensus subjacet decreto & prædestinationi, planum est quod antequam Deus habeat prædestinationem & decretum, talis consensus non est futurus, nec subinde potest prævideri talis.

Rursus in eodem loco ait S. Doctor, certitudinem prædestinationis non inniti certitudini solius præscientiæ. *Sic enim dicendo* (ait) *non diceretur prædestinatus differre à non prædestinato ex parte ordinis, sed tantùm ex parte præscientiæ eventus, & sic præscientia esset causa prædestinationis; nec prædestinatio esset per electionem prædestinantis, quod est contra authoritatem Scripturæ, & dicta Sanctorum. Vnde præter certitudinem præscientiæ ipse ordo prædestinationis habet infallibilem certitudinem.* Quo in loco D. Thomam ingenuè fatetur Molina sibi adversari, & patet; nam si prædestinatio ex eo non sit certa, quia supponit præscientiam consensus futuri, sed quia ipsamet infert & ordinat consensum futurum, clarum est nihil posse prævideri futurum ante decretum prædestinationis, nec Deum in negotio prædestinationis dirigi scientiâ mediâ.

Et *in hac* 1. *part. quæst.* 23. *art.* 5. refutans eos qui posuerunt Deum velle dare gratiam illi quem præscivit benè usurum gratiâ, non aliter eos refellit nisi dicendo: *Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia, & id quod est ex libero arbitrio: non est autem distinctum quod est ex libero arbitrio, & prædestinatione; sicut non est distinctum quod est ex causa secunda, & causa prima; divina enim providentia producit effectus per operationes causarum secundarum; unde & id*

quod est per liberum arbitrium, est ex prædestinatione. Ergo consensus ad actum bonum, quem producit liberum arbitrium prædestinati, non potest prævideri, neque absolutè, neque sub conditione futurus ante divinam prædestinationem, siue decretum, cùm S. Doct. affirmet, omnem bonum usum gratiæ & consensum inspirationi esse effectum prædestinationis; impossibile verò sit præuidere effectum futurum independenter à sua causa. Si hoc non sit refutare scientiam mediam, nihil unquam D. Thomas refutavit.

Objicies 1. contra 1. partem: D. August. *lib. de prædest. Sanct. cap.* 10. docet prædestinationem non posse esse sine præscientia, posse tamen esse præscientiam sine prædestinatione: Igitur ex August. non omnia Deus in sua prædestinatione præscivit. Et *lib.* 1. *ad Simpl. quæst.* 2. docet Deum sic vocare eum cujus miseretur, quando scit congruere ut vocationem non respuat, qui modus loquendi videtur fauere scientiæ mediæ.

Respondeo, in primo testimonio Augustinum manifestè loqui de peccatis, quæ Deus præscit, sed non prædestinat, nec decernit; ait enim: *Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus; præscire autem potest quæcumque non facit, sicut quæcumque peccata.* Ecce Augustinum sui apertum interpretem. Secundo verò testimonio exponendo non solùm adhiberi posset regula illa ab Augustino suprà tradita: *Quando apud Dei tractatores agitur de vocatione justorum, præscire idem est ac prædestinare*; sed insuper addo, congruitatem illam non esse solius voluntatis (aliàs prædestinatio ad gratiam esset ex meritis, & non purè gratis, si

vocatio gratiæ non daretur, nisi suppositâ congruitate voluntatis, quo nihil est magis ab Augustini tota doctrina abhorrens,) sed est congruitas ab ipsa gratia movente facta, præparata, & aptata, juxta illud Hebræor. 13. *Aptet vos Deus in omni bono, faciens in vobis quod placet coram se.* Id est, *faciat vos velle omne bonum.* Ut exponit D. Thom. *lect.* 3.

Objicies 2. Contra secundam partem: D. Thom. *quæst.* 6. *de veritate, art.* 6. & alibi docet præscientiam magis latè patere quàm prædestinationem. Et 3. *part. quæst.* 1. *art.* 3. *ad* 4. ait: *Prædestinatio supponit præsentiam futurorum.*

Respondeo, præscientiam magis se extendere quàm prædestinationem: tum quia Deus non prædestinat, vel prædeterminat peccata, quæ tamen præscit; & de hac præscientia peccatorum manifestè loquitur 3. *p. cit.* ibi enim ait, prædestinationem Christi præsupponere præscientiam peccati originalis. Tum quia prædestinatio strictè sumpta, in qua acceptione frequentiùs usurpatur, intelligitur solùm de his quæ pertinent ad salutem æternam; & in hac ratione supponit præscientiam rerum naturalium, quæ tamen supponit decretum prouidentiæ naturalis, sine quo repugnat Deum cognoscere quodcumque futurum contingens.

REFLEXIO.

Observatu dignissimum est, quod aliàs à Theologo reconditæ eruditionis, nec minoris pietatis audiuisse me memini, D. Augustinum, qui ingenii sui incomparabilis dotibus insignem humilitatem adjungebat, tamen nolle fa-

teri se scientiæ mediæ unquam subscripsisse. Mirabile dictu est, sanctum Præsulem, qui tam humiliter castigandorum operum suorum gratiâ Retractationum libros publicæ lucis fecit; tamen in libro de prædestinatione Sanctorum, quem senio confectus, subindeque humilitate consummatus edidit, non audere, sed veluti erubescere fateri se scientiam mediam admisisse in illa quæstione Paganorum, quam tamen ibi non leviter indigitarat; sed ait intelligendum esse quidquid ibi scripserat absque præjudicio latentis consilii & decreti divini. Non provenit ex elatione ista excusatio, sed ex profundiori humilitate nascitur. Credebat nimirum Doctorum omnium sapientissimus & juxta humillimus, in mentem Catholici Doctoris venire non posse, ut sibi aliquid tribuat quo glorietur, quo se discernat, quo totum Deo non det. Tanta luce arbitrii infirmitatem, & succurrentis adjutorii divini necessitatem penetrabat, ut aliàs se oppositum cogitare potuisse vix ac ne vix quidem crederet. Sicut qui cursim, nec datâ operâ aliquid incidenter contra propriam sententiam absque advertentia dicit, dum revocat memoriam, de seipso dubitat, num dixerit, & dictum illud glossâ temperat. Si erubescit Augustinus indicasse aliàs scientiam illam, protesteturque se non insinuasse illam absque præjudicio latentis consilii divini, prædestinationis, & decreti, quia aliàs totum non daretur Deo, cum tamen in nullo sit gloriandum, quando nihil est nostrum: sic in vita spirituali aliquid altum sapere pudendum est. Firmissimè ergo tene, & nullatenus dubites, te in quavis circunstantia ab illius decreto pendere, sine quo fa-

ctum est nihil. *Si aliquid facis tuum, crede jam periisti*, ut mirè expendit Bernard. exponens illud Ezechiel. 28. *Perdidisti sapientiam in decore tuo*; & dicens serm. 74. in Cant. *Nolo decorem qui mihi sapientiam tollat. Quæris quis ille tam noxius, tamque perniciosus decor? Tuus. Perdidit eam, cùm fecit suam: proprietas in causa est, quod non dedit gloriam Deo, quod non retulit gratiam pro gratia: sic habere perdere est.* Nam quid tam perditum, quàm quod extra Deum exulat?

SPECULATIO III.

Scientia media invictis rationibus, tum à priori, tum à posteriori confutari potest.

PRobatur primò à priori: Scientia media est cognitio futurorum contingentium conditionatorum ante decretum divinæ voluntatis statuentis efficaciter eorum futuritionem: Atqui non datur, imò repugnat hujusmodi cognitio in Deo: Ergo non datur scientia media. Major est status controversiæ. Minor probatur. Ante decretum & prædiffinitionem voluntatis divinæ determinantis extrahere res è statu meræ possibilitatis, nihil est absolutè, vel conditionatè futurum; sed merè possibile: Atqui repugnat aliquid cognosci futurum conditionatè nisi sit futurum: Ergo repugnat cognitio futurorum conditionatorum ante decretum. Minor est evidens. Major probatur. Decretum divinum est prima causa cujuscumque futuritionis.

Tum quia aliàs posset aliquid esse futurum independenter à Dei voluntate, nec subderetur eius dominio, vel liberæ potestati, quo nihil magis horrendum in Theologia Catholica. Tum quia futurum prout distinguitur à merè possibili, est illud quod est determinatum in aliqua causa ut sit; si enim in nulla causa determinatum sit ut aliquando habeat esse, in statu meræ possibilitatis remanet: Ergo de ratione absolutè futuri est esse determinatum in aliqua causa ad absolutè existendum, & de ratione futuri conditionati pariter est esse determinatum in aliqua causa ad existendum conditione tali, vel tali posita: Atqui ante decretum divinæ voluntatis nulla causa est, vel intelligitur determinata ad ponendum aliquid, nec absolutè, nec sub conditione: Ergo ante decretum divinæ voluntatis nihil est omninò futurum, nec absolutè, nec condinatè.

Confirmatur: Futurum, quodcunque illud sit, sive absolutum, sive conditionatum, si verè futurum sit, distinguitur à merè possibili. Ergo per aliquod, quod sit causa talis futuritionis; si enim nulla assignetur causa talis futuritionis, profectò remanebit in statu meræ possibilitatis. Sed causa talis futuritionis alia esse non potest quàm divinum decretum decernens dare futuritionem tali enti possibili; aliàs res posset transire de statu possibilitatis ad statum futuritionis alicujus independenter à divina voluntate, dareturque aliquis status verè futurus, & Deo ut talis cognitus, à Deo non proveniens, & ut sic loquar, primam causam non recognoscens; quod Catholicus refugit sensus: Ergo nullum potest dari futurum conditionatum

ante positivum Dei decretum statuens ejus futuritionem; subindeque cognosci nequit ante illud, & aliter dicere est *futura quæ non sint futura, confingere*, ut ait Prosper *ad August.*

Confirmatur, & urgetur amplius: Si aliquid est conditionatè futurum ante decretum, vel esset futurum ex meritis & natura objecti; & hoc dici nequit, quia agimus de objecto libero & contingenti, quod proinde ex se non magis exigit esse, quâm non esse: vel esset futurum ex vi conditionis; & hoc etiam esse non potest, quia vel conditio est disparata, ut: *Si percussisses septies terram, percussisses Syriam usque ad consumptionem*: ubi percussio terræ septena non infert infallibiliter percussionem Syriæ: vel est conditio comparata, & conducens, ut: *Si fiat prædicatio, erit conversio*; & tunc etiam conditio non habet connexionem infallibilem cum eventu, aliàs sola prædicatio externa sufficeret ad conversionem, quod Ecclesia damnavit in Pelagio: vel esset futurum ex oblatione divini concursus à decreto divino indifferenti procedentis, quatenus Deus est paratus concurrere cum Petro, & dare illi auxilia indifferentia ad talem conversionem efficiendam, & hoc etiam asseri nequit, quia concursus ille adversariorum, sicut & decretum ex quo profluit, necnon auxilia quæ ministrat, cùm sint merè indifferentia, non habent nisi nexum indifferentem, ac fallibilem, non infallibilem cum conversione. Ergo nisi recurramus ad Divinum Decretum efficaciter statuens talem futuritionẽ, nihil poterit assignari, per quod tale objectum sit potiùs futurum quàm non futurum. Dicere enim cum adversariis, ideo esse futurum, quia

erit, est manifesta petitio principii; nam hoc est de quo quæritur, unde habeat objectum illud quod erit antequam sit, potiùs quàm non erit? cùm nihil sit assignabile præter divinum decretum, ex quo possit oriri quod sit potiùs quàm non sit determinata futuritio, etiam posita conditione. Huic argumento planè insolubili & evidenti vix verisimilis solutio afferri quit.

Probatur 2. alia ratione à priori. Constat ex dictis *art. præced.* Deum nihil posse cognoscere nisi in essentia sua ut in causa, quæ est aperta doctrina Patrum; & quia aliàs cognitio Divina non haberet ex proprio objecto, scilicet divina essentia, omnem possibilem perfectionem, quod est evidenter falsum; siquidem divina intellectio eo ipso quod est infinita & perfecta Dei comprehensio, est infinitè perfecta in ratione cognitionis, sicut & objectum est infinitè perfectum in ratione objecti, scilicet divina essentia, ex qua subinde non egreditur, ut suam intelligibilem perfectionem acquirat. Ex hoc autem principio certo, & Deo dignissimo subsumo: Atqui essentia divina non est causa cujuscumque futuri antecedenter ad decretum suæ voluntatis, seu non potest determinatam ullam futuritionem, nec absolutam, nec conditionatam repræsentare intellectui Divino, nisi prout est determinata per decretum. Ergo Deus nullum futurum, sive absolutum, sive conditionatum potest cognoscere antecedenter ad decretum. Probatur minor 1. Si essentia divina repræsentaret intellectui Divino futuritionem alicujus objecti ante omne decretum voluntatis, illud futurum esset simpliciter, absolutè, & antecedenter ne-

cessarium, sicut necessariò ab essentia repræsentaretur; necessaria quippe est illa repræsentatio, quæ antecedit omne exercitium libertatis, etiam divinæ: Divina verò libertas non exercetur nisi per decretum. Probatur 2. Essentia divina non repræsentat necessariò futura contingentia conditionata ante decretum, putà conversionem Petri, cùm de se ante decretum indifferenter repræsentet conversionem, & non conversionem. Probatur 3. Non alia ratione possibilitas rerum est necessaria, nisi quia necessariò relucet in essentia divina etiam independenter à divina voluntate. Ergo si conversio Tyriorum repræsentetur ut determinatè futura ante omne decretum divinæ libertatis, conversio illa non erit minùs antecedenter necessaria. Nec potest afferri umbra disparitatis, quæ non sit petitio principii.

Probatur tertiò à posteriori ex gravissimis inconvenientibus ex assertione scientiæ mediæ continuò sequutis. Primum est, quia scientia media videtur à Deo tollere rationem causæ primæ. Tunc aufertur à Deo ratio causæ primæ, quando aliquid creatum subterfugit Dei causalitatem: Atqui admissâ scientiâ mediâ, aliquid creatum subterfugit divinam causalitatem: Ergo. Major est certa apud adversarios, qui in hoc ponunt rationem causæ primæ, non quòd priùs naturâ agat, vel moveat causam secundam, sed in hoc quod ad omnia se extendat, & quod nihil possit causa secunda efficere sine illa. Minor verò probatur: Ideo admittitur scientia media ut videat Deus quomodo voluntas creata determinet concursum Dei indifferenter oblatum: Ergo videt, quod hæc determinatio concursus divini, quod hæc reductio, hic usus, &

applicatio divinæ gratiæ non descendit à suo decreto, sed ex determinatione voluntatis, ac proinde videt illam determinationem non esse à se; siquidem illam expectat à creatura, & ideo explorat ut videat in quam partem flexura se sit voluntas. Unde quanvis adversarii admittant gratiam prævenientem, tamen hæc est indifferens, & expectat determinationem voluntatis. Planè de illis dici potest quod ait Prosper epist. ad August. *Nec considerant se gratiam Dei, quam comitem, non præviam volunt esse humanorum meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea secundùm suam phantasiam non negant esse præventas.* Hoc argumentum fusiùs & ex professo prosequor infrà, dum ago de decretis prædeterminantibus; contra pura indifferentia.

Secundum inconveniens: Scientia media, ut videtur, aufert omnem libertatem divinam, quia cùm scientia media exploret & expectet consensum & determinationem voluntatis creatæ, antequam divina quidquam decernat, vel diffiniat, procul dubio enecat in Deo rationem primi liberi, de cujus ratione est quod sit primum eligens, & primum determinans. Quod magis sic urgeo: Quando Deus prævidet antecedenter ad omne suum decretum captivitatem Davidis, si maneat in urbe Seila, vel potest Deus captivitatem illam impedire, vel non potest per suum decretum. Si potest: ergo illa scientia non attinget futura conditionata necessariò, & naturaliter, sed liberè; siquidem versatur circa objectum, cujus futuritionem auferre potest subsequens decretum; scientia autem media juxta omnes ejus defensores est naturalis, non libera,

Si non potest, tollitur & enecatur divina libertas, quæ non potest disponere de rebus pro suo libito, subindeque aliquid erit liberum voluntati creatæ, quod erit necessarium divinæ. Tanti est apud neotericos jura libertatis humanæ defendere per scientiam mediam cum dispendio divinæ.

Tertium inconveniens: Scientia media evertit supremum dominium Dei in nostras voluntates; cùm enim per eam priùs exploret Deus quid voluntas humana sit variis in circunstantiis appetitura, ne se exponat periculo definiendi aliquid in cassum, & quod impediatur à causa secunda; fit inde, Deum non posse conferre donum efficax, sive ad inchoandum bonum, sive ad flectendum cor durum, sive ad perseverandum, nisi explorato priùs consensu, prævisaque illâ circunstantiâ opportunâ, in qua voluntas se sinet allici. Atqui hæc doctrina, in qua tota medulla scientiæ mediæ continetur, non stat cum supremo Dei dominio, quod ei in nostras voluntates tam disertè asserit Scriptura, ut dicat posse Deum cor Regis omnium liberrimum *quocumque voluerit inclinare*, ut inculcet Augustinus, Deum habere humanorum cordium, quócumque voluerit inclinandorum *omnipotentissimam potestatem*; & quod *magis habet in potestate sua voluntates hominum, quàm ipsi suas*; & quod eas *uti voluerit, quoties voluerit, quando voluerit, potest in bonum convertere*, ut suprà retulimus: quod verum non esset, si indigeret Deus opportunæ occasionis tempestatem observare, & veluti aucupari, ut oblatam sedulò captet. Sicut falsò diceretur, ducem aliquem esse omnipotentem expugnatorem urbium, & in omni circunstantia

posse vincere, qui opus haberet tempora captare, in hostilem exercitum exploratores submittere, excubitores in stationibus collocare, vigilias excubiasque circumire, stratagemate, bellicisque artibus hostes intercipere, militares copias cogere, in campestria educere, in acies ordinatas struere, hostes obsidione cingere, eorum arces machinis tormentisque quatere, & post hæc exitum expectare? Quis similiter credat, Deum omnipotentem Dominum voluntatis, si debeat priùs per scientiam mediam tempora capessere, opportunitates venari, nutibus voluntatis studere, propensionibus invigilare, meditari artes quibus flectat, industrias ne exasperet, cogitationes congruas quibus alliciat, officia quibus demereatur, & urbana prensatione concilie:. Uno verbo scientia media facit quidem Deum politicum, sed non omnipotentem. Unde non mirum si à viris politicis tam constanter hæc scientia propugnetur. *Nam quidquid cognoscitur, ad modum cognoscentis cognoscitur.* Et *Qualis unusquisque est, talis & finis videtur ei,* ut ait Philosophus.

Quartum inconveniens: Admissâ scientiâ mediâ sternitur via, & ministratur clypeus Pelagianæ hæresi, quibus Doctorum Catholicorum tela eludant. Attende, Lector: non intendo affirmare scientiam mediam coincidere cum errore Semipelagianorum, cùm à sacrosancta Sede Apostolica imperatum & cautum sit materias istas citra omnem injuriam pertractare; sed contendo, quod admissâ scientiâ mediâ, hæresis Semipelagiana (quam ipsimet Patres Societatis cum Ecclesia detestari profitentur) vix ac ne vix quidem potest impugnari. Asserebant enim Semipela-

giani, dari in nobis initia fidei & bonæ voluntatis ex viribus naturæ (an ita tamen ut non rejecerint gratiam indifferentem etiam internam ad illa initia? non disputo modò, & ab hac quæstione omninò præscindo,) ex quo inferebant, prædestinationem non solùm ad gloriam, sed etiam ad gratiam supponere prævisionem meritorum voluntatis gratiam promerentium. Atqui scientia media ministrat scutum tali errori, imò & arma offensiva ei porrigit; nam cùm Deus per scientiam illam ante decretum suæ voluntatis videat Petrum consensurum Deo vocanti ad fidem in talibus circunstantiis ex innata sua libertate gratiam applicante, tunc bonus ille usus Petri offertur & objicitur conspectui divino, quæ sanè docilitas Petri non potest non placere Deo. Cur ergo ab illa non movebitur Deus ut gratiam illi conferat, quem videt gratiæ tam tractabiliter, & spontè obsequuturum? Undenam Semipelagianos convincemus, Deum non apprehendere ansam illam docilitatis Petri? Nam si bona est argumentatio Prosperi contra Collatorem hujusmodi ansæ fabricatorem: *Nec enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quærentis pietas, pulsantis instantia.* Cur similiter dicere non licebit. Nullius meriti esse non potest consensus prævisus, bonus usus gratiæ oblatæ, determinatio concursus indifferentis? Quænam disparitas?

Multa alia inconvenientia contra scientiam mediam accumulant nostri Authores, quæ apud illos legere poteris. Unum addam, quod in illis non invenies, quodque scopo Theologiæ meæ speculationem pietate condire satagentis deserviet, & est tale. Scientia media, ut videtur, præcipuarum virtutum christianarum funda-

menta labefactat. Si enim ſcientia media exploret conſenſum voluntatis gratiam purè indifferentem applicantis, & auxliis divinis utentis, in primis ruit ſpes, quæ ut canit Eccleſia, *in ſola ſpe gratiæ cœleſtis innititur*; eaque fieta nihil quámlibet arduum & difficile non aggreditur, omnia potens in eo qui ipſam confortat. At ſpes aſſertorum ſcientiæ mediæ ultimatè in propriis viribus fulcitur; ſiquidem uſum gratiæ, & determinationem indifferentiæ illius à Deo non expectant, ſed à ſe; ſiquidem illum non confert Deus, ſed expectat à nobis, & ſupponit à ſe prævíſum antequam aliquid decreto ſuo diſponat.

Concuti etiam videtur humilitatis fundamentum; ſi enim decretum Dei non cauſat uſum gratiæ in converſione Tyriorum, manifeſtum eſt, Tyrios præ Judæis poſſe gloriari & inflari, ſeque ab illis diſcernere. Quod humilitati Pauli quàm adverſetur, ſatis ſuprà ponderavimus, & declarat Proſper ad Aug. *Non mediocris virulentia fibra nutritur, ſi principium ſalutis malè in homine collocatur, ſi aliunde Deo placetur, niſi ex eo quod ipſe donaverit.* Patet autem ſecundùm authores ſcientiæ mediæ, Deum gratiæ uſum non donare, ſed explorare.

Idem patet de ſacro timore, qui eſt initium veræ ſapientiæ. Si enim gratia indifferens ſemper datur, expectans conſenſum, non inferens, poterunt ſibi impii blandiri, differendam eſſe converſionem, nec periculum eſſe in mora; ſiquidem bonus uſus gratiæ in manu noſtra eſt, & gratia ſemper ad oſtium. Nam juxta principia ſcientiæ mediæ, gratia quidem non poteſt in quacumque circunſtantia arbitrium meum flectere; ſed ego poſſum gratiam, quæ

nunquam deest, in quocumque loco & tempore determinare expectantem, & ea benè uti. Quare licèt impii possent timere, spectatis periculis vitæ vel mortis corporalis; non tamen ex parte gratiæ aliquid timere possunt, quippe quæ semper datur indifferens, & datur expectans usum, non causans quando ipsa vult; quod quàm sit alienum à timore, quem Paulus incutit fidelibus, patet ex illis verbis Philipp. 2. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini.* Ut quid timorem & tremorem ingeneras, ô Apostole legis amoris? *Deus enim* (respondet) *operatur in nobis velle & perficere*, non prout, vel quando prævidit, non quando occasiones exploravit, sed *pro bona voluntate.* Hinc S. Leo serm. 8. Epiph. *Hæc Sanctis causa est tremendi ac metuendi, ne ipsis operibus pietatis elati deserantur ope gratiæ, & remaneant in infirmitate naturæ.* Et sic passim exponit August.

Necessitas etiam orationis, quæ vitæ spiritalis & verè Christianæ anima est, admissâ scientiâ mediâ planè corruit. Nam positis duobus principiis scientiæ mediæ, nempe Deum gratiam indifferentem omnibus semper & ubique offerre & conferre, & gratiam illam non inferre, nec prædeterminare bonum usum sui, sed à libertate expectari, & à scientia media ante ullam determinationem divinæ voluntatis explorari & præsciri, vana prorsus, & ut loquitur Augustinus, *irrisoria* erit omnis nostra oratio. Nam amabò, quid petunt à Deo assertores scientiæ mediæ, quando postulant gratiam Dei ad benè sanctèque vivendum? Nam vel petunt gratiam & auxilium; & hoc absurdum est, cùm gratia

secundùm illos in omni instanti præsto sit; & obduratissimis quibuscumque conferatur. Vel petunt visum gratiæ, applicationem, reductionem, & determinationem illius; & hoc non, siquidem pro aris & focis contendunt determinationem illam à gratia non prosilire, sed à nobis expectari. *Irrisoria petitio est* (ait Doctor gratiæ) *cùm ab eo petitur quod scitur ipsum non dare; sed ipso non donante, esse in hominis potestate.* Certè si auxilium Dei fieri efficax est in nostra potestate, & non prævideri Deus futurum efficax nisi ex determinatione voluntatis, frustra petitur. Sed petenti respondebit Deus: Fac tu gratiam efficacem, & habebis quidquid optas.

In fine hujus materiei & occasione sacrarum virtutum quibus acquirendis obesse scientiam mediam vidimus, participem te faciam, Lector, eruditæ observationis, quam sæpe sæpiùs mente revolui, eamque probarunt viri acerrimi judicii, & juxtà profundæ eruditionis; ex eaque magis percipies, cur gratiæ per se efficacis defensores sint rigidioris disciplinæ tenaciores. Quia nimirum post accuratum examen, fatentur advertisse se, laxissimam illam modernorum Casuistarum sub specie probabilitatis licentiam è fontibus scientiæ mediæ promanare, nec esse mirum, quorumdam Ethicam & Theologiam moralem dissipare legem Christi, quorum Theologia speculativa gratiam Salvatoris evacuat.

Sed quæ connexio, inquies, quæ cohærentia? Ecce illam. Videntes recentes Probabilistæ vires hominis lapsi esse ita fractas & debiles, ut nemo, nisi sensûs expers, propriæ infirmitatis

pondus non experiatur : aliunde verò non admittentes gratiam invincibilem & victricem, quæ rumpat moras, difficultates evincat, *nec causis anceps suspendatur ullis*, ut loquitur D. Prosper *cap.* 15. *de ingrat.* sed talem doceant gratiam quæ consensum à scientia media exploratum expectet; ideo conantur legem non gratiæ virtuti, sed consensus prævisi infirmitati attemperare; & officiorum nostrorum rationes non arctis Evangelii sanctionibus, vel omnipotentissimi adjutorii ex efficaci decreto derivati spe, sed naturæ corruptæ regula planè Lesbya & obliqua metiuntur. Hinc frequenter leges apud laxones illos à Sede Apostolica, ingemiscente Alexandro VII. & variis diplomatibus intrinsecum dolorem effundente, reprobatos, non aliam resolutionum suarum rationem adhiberi, quàm infirmitatem humanam: v. g. non dubitant scribere, juvenem non teneri ad consortium occasionis proximæ deserendum, si inde tædiosam vitam reformidet; quia, inquiunt, Præcepta non obligant cum tanto onere, aliàs grave nimis jugum imponeretur filiis Adam. Hinc tanta ad vitam commodiùs agendam lenocinia adinveniunt. Hinc invito communi sensu, & repugnante pietate varios contractus frivolis quibusdam argutiis nituntur usurâ & simoniâ purgare cum apertissima divinæ legis irrisione. Hinc omninò omnia Patrum, Canonum, & summorum Pontificum decreta eludunt, ut omnibus quantumvis morosis se accommodent, ut spinas pœnitentiæ evellant, ut angustam cœli viam dilatent, ut tollant peccata mundi, vel potiùs peccatis mundum impleant.

At verò fideles S. Augustini, & D. Thomæ discipuli, suæ infirmitatis conscii, & solius gratiæ firmitati subnixi tenent se ad legem, non legem ad se detorquent; quia mandatorum observantiæ spem non in propriis viribus ponunt, sed in eo à quo bona cuncta procedunt. Unde legem Christi non emolliunt, sed incessanter petunt victricem gratiæ delectationem, quâ sibi morientes uni Deo vivant, eique indivulsè adhæreant, qui omnipotenti virtute legem quantumvis carni duram, spiritui reddit amabilem. *In eo* enim *quod amatur non laboratur; aut si laboratur, & labor amatur*, ut ait August.

Quid mirum, si Molinianæ scientiæ, seu mediæ discipuli dimidient, & ad nihilum fermè redigant normas, statuta, & constitutiones Romanæ Ecclesiæ (quæ ab his corruptelis semper abhorruit, semper abhorret, semper abhorrebit; nam ut divinè scripsit Stephanus Papa ad Ecclesiam Africanam: *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & nervos severitatis, eversa fidei majestate, dissolvere.*) Quid mirum si simulachra virtutum venditent, amoris Dei super omnia necessitatem repudient, usuris, simoniis, vindictis, calumniis, imò homicidiis colores prætexant, & sacrum pœnitentiæ rigorem enervent? Ad hujusmodi officia tam antichristiana non est opus decreto de se efficaci gratiam victricem inferente. Nec ad illa exploranda est opus decreto, ad quæ operanda sufficit natura sibi relicta. Consequenter planè qui sic ædificant parietem resolutæ moralis, scientiâ mediâ omnibus sola auxilia indifferentia proponente, *leniunt eum*, ut verbis Ezech. 13. utar: idest, ut exponit Greg.

Peccata

Peccata perpetrantibus adulantur, ut quod perversè ædificant, quasi nitidum reddant.

Objicies primo: Patres docent scientiam Dei respectu futurorum, præsertim conditionatorum, esse quid valdè mirabile, & humani ingenii facultatem transilire. Sed hoc verum non esset positâ nostrâ doctrinâ; neque enim grandis difficultatis est, quod Deus cognoscat suæ voluntatis decreta, & in illis videat effectus futuros: Ergo signum est, præscire illos Deum per scientiam mediam ante decretum.

Respondeo miram & singularem excellentiam asseri à nostra sententia scientiæ divinæ, nempe cognitionem rerum in essentia sua per decretũ determinata, in qua omninò antecellit modo cognitionis nostræ, quæ pendet & hauritur à rebus; unde singulare est divinæ essentiæ, ut sit causa rerum, adjunctâ voluntate ita fortiter ex una parte decernente, ut ex vi illius sequeretur effectus, posita conditione; & ex alia parte ita suaviter disponente, ut non lædatur liberum arbitrium. Hanc altitudinem divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei post Paulum mirantur Sancti, & jure mirantur, cùm id videatur propugnatoribus scientiæ mediæ impossibile, & inintelligibile; quanvis in veritate, supposita fide sit Deo dignus & consentaneus cognoscendi modus.

Objicies secundò: Sicut effectui qui est correspondet causa quæ est; ita effectui qui esset non debet assignari causa quæ sit, sed quæ esset: Atqui futurum conditionatum non est, sed esset: Ergo futura illa non pendent à decreto actuali quod sit, sed quod esset; ac proinde Deus non cognoscit futura illa in decreto.

Respondeo hoc argumentũ, quod aliqui ma-

gnificant, esse merum sophisma. Et certè si valêret hic cavillus, sequeretur Deum non habere actu decretum absolutum circa futura absoluta. Nam sicut effectui qui est correspondet causa quæ est, ita effectui qui erit correspondet causa quæ erit: Sed futura non sunt, sed erunt: Ergo non pendent à decreto quod sit, sed quod erit. Vides manifestam fallaciam? Sicut ergo ideo requiritur præsens decretum, ut verum sit dicere, futura quæ erant præsentia, esse determinatè futura, ita ut de præsenti sit verum quod conditionatè futura essent determinatè futura, posita cõditione, potiùs quàm non futura, ita requiritur actuale decretum statuens talem futuritionem, & connectens illam cum conditione cum qua non habent connexionẽ; unde in forma facillimè responderi potest. Effectui qui esset, nõ debet assignari causa quæ sit, sed quæ esset, si verum sit de præsenti quod illud esset, nego; si verum non sit, transeat: & similiter minorem, futurum conditionatum non erit, sed esset, & de præsenti verum est dicere quod esset, concedo; & nõ est verum, nego minorem & consequentiam, imò oppositâ consequentiâ inferendum est: Ergo ut verum sit dicere quod futurũ illud esset posita illa conditione fallibili, requiritur decretum quod sit causa talis futuritionis, & fundamentum talis veritatis. Vel aliter diluitur hæc fallacia: Effectui qui esset debet assignari causa quæ esset, id est quæ ipsum exequeretur, concedo; id est quæ ipsum decerneret, & non decernat, nego. Nam ut verum sit dicere quod esset, debet esse causa decernens quod esset. Sicut si diceres: Effectui qui erit, debet assignari causa quæ erit: Sed futura non sunt, sed erunt. Ergo non habent pro causa

decretum quod sit, sed quod erit; distinguerem maiorem: effectui qui erit debet assignari causa quę erit, id est quæ exequetur, cōcedo; id est quæ decernet, nego; nam debuit decreuisse quod erit.

Objicies 3. Deus cognoscit futura conditionata: Atqui non cognoscit ea per scientiam simplicis intelligentiæ, quæ cùm sit naturalis & necessaria, fertur solùm ad merè possibilia; nec per scientiam visionis, quæ cùm sit intuitiva, fertur solùm ad res præsentes in æternitate, qualia nō sunt futura conditionata quæ nunquam existēt: Ergo solùm cognoscuntur per scientiam mediā, sicut & illa futura conditionata sunt veluti media inter futura absoluta, & merè possibilia.

Respondeo posse dici illa futura attingi per scientiam visionis, quæ fertur non solùm ad creaturas in æternitate præsentes, sed etiam ad Dei decreta libera, quæ cùm sint Deo præsentiā, in ipsis Deus futura conditionata intuetur. Potest etiam dici, futura illa cognosci per sciētiam simplicis intelligentiæ; nam sicut datur in Deo scientia visionis naturalis & necessaria, scilicet visio essentiæ divinæ; & alia libera, scilicet intuitus creaturarum in speculo æternitatis: ita datur scientia simplicis intelligentiæ & naturalis, quæ fertur ad merè possibilia; & libera, quæ versatur circa conditionatè futura: quando autem D. Thom. aliique Theologi aiunt scientiam simplicis intelligentiæ esse merè naturalem, hoc ideo est, quia præcipuè occupatur circa merè possibilia, quæ naturaliter novit. Elige ex his solutionibus quæ magis arriserit.

REFLEXIO.

Sicut scientia media, vt visum est, non tam benè virtutum christianarum studio favet, sic

veridica D. Augustini de decretis omnipotentis Dei voluntatis, & cognitione rerum futurarum in ipsis, non modò non est dura, sed totius virtutis, omnis solidæ pietatis, & suavissimæ consolationis fundamentum est inconcussum. *Hoc nobis* (ait Doctor gratiæ de dono persever. cap. 13.) *expedit & credere, & dicere; hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo.* Hæc sententia generat spem; nam hæc unica consolatio pias animas sustentat, ut quantumvis grave sit propriæ infirmitatis pondus, confidant eum qui prævenit in benedictionibus dulcedinis, coronaturum in misericordia & miserationibus. Hac anchora freti Patri misericordiarum & Deo totius consolationis fidem suam, spem, charitatemque committunt. *Tutiores vivimus* (repetit idem Pater lib. de prædest. SS. cap. 11.) *si totum Deo damus, non autem non illi ex parte, & nobis ex parte committimus.* Et iterum: *Miror homines infirmitati suæ se velle committere magis quàm firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi, inquit, de meipso voluntas Dei. Quid ergo? Tuane tibi voluntas de teipso certa est, nec times? Qui stat, videat ne cadat. Cùm igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiori quàm infirmiori fidem suam, spem, charitatemque committit?* Quantum verò ad ciendos humilitatis, sacri timoris, orationis fervidæ motus conducat doctrina Augustini, nemo non videt? Denique charitatis virtutum reginæ flammas excitat, dum considerat cum S. Cœlestino epist. 1. ad Episc. Gall. cap. 12. quod *tanta est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus.*

DISSERTATIO III.

De perfectionibus ad voluntatem divinam pertinentibus.

DARI in Deo voluntatem, testantur Scripturarum omnes nedum paginæ, sed & litteræ, quæ nihil aliud sunt quàm interpretes divinæ voluntatis. Nec potest negari, admisso semel intellectu divino, quem necessariò voluntas comitatur. Nam sicut ad omnem formam naturalem sequitur inclinatio ad bonum conveniens, putà ad formam ignis inclinatio ad locum sursum, ad formam lapidis propensio ad locum deorsum : ità ad formam intelligibilem sequitur inclinatio ad bonum rationi conveniens, quæ in agentibus intellectualibus voluntas appellatur. Cùm ergo in Deo sit perfectissimus intellectus, voluntatem in ipso confiteri necessum est. Quare restat inquirendum de quidditate, & perfectione, libertate, efficacia, aliisque divinæ voluntatis affectibus.

CAPVT I.

Natura voluntatis, & suavitas amoris Dei.

NOn possumus meliùs explicare quid sit divina voluntas, quàm exponendo ejus actualitatem, quæ est ita pura, ut sit suum velle & sua actio; & objectum quod respicit, & actum amoris quo erga nos tam benignè propendet.

SPECVLATIO I.

Voluntas divina est ita actualis, ut sit sua actio absque distinctione virtuali; ita pura & sancta, ut nullum aliud objectum respicere possit, nisi divinam bonitatem.

PRior pars ex dictis de simplicitate Dei probata relinquitur; voluntas quippe in Deo constituenda est per modum actus puri: Ergo includit in suo formali conceptu ultimam perfectionem suæ lineæ, scilicet volitionem, aliàs voluntas divina esset potentialis, quod sanè nō mediocrem redoleret imperfectionem, quod enim est perfectibile, & consummabile per ali-

quid ulterius intra propriam lineam, non est in illo ordine purus & ultimus actus.

Dices: In Deo admittitur conceptus naturæ, de cujus ratione est, esse principium & actum primum respectu operationis: Ergo non repugnat in Deo Conceptus actus primi respectu operationis; nec est inconveniens distinguere voluntatem à volitione, sicut virtualiter distinguimus justitiam à misericordia.

Respōdeo, quod licèt possit admitti in Deo cū fundamēto, unā perfectionē sequi ex alia veluti radice, quando una perfectio se habet ad aliam non sicut perfectibile ad suum perfectivum, sed sicut perfectio ad aliam veluti comperfectionē sibi quidem connexam, sed ad diversam lineam pertinentem, quia tunc nulla admittitur potentialitas vel imperfectio, sed purarum perfectionum cumulus Deo dignus: sic natura divina est ultimò cōpleta in ordine entitativo, unde quidquid ad illum ordinem spectat, sine distinctione virtuali formaliter importat; ea verò quæ ad ordinem operativum spectant, qualis est intellectus, voluntas, cæterarūque perfectionum ornatus, non nisi implicitè includit. Similiter iustitia à misericordia cum fundamento virtualiter distinguimus, quia una se habet ad aliam ut quid purum, & in suo ordine cumulatum; at verò si voluntas à volitione distingueretur, profectò conciperetur cum fundamento voluntas potentialis, utpote expectans ultimum suæ lineæ complementum, quod longè est à Deo.

Instabis: Non magis dedecet admittere in voluntate divina rationē potentiæ respectu suæ volitionis, quàm repugnet admittere in Deo rationem potentiæ respectu creaturarum, quam

tamen S. Thom. *infrà, q. 25.* admittit: saltem nil vetat admittere in Deo potētiam virtualem respectu volitionis, cùm divina voluntas virtualiter voluntatis creatæ virtutem præcontineat.

Respondeo esse grandem differentiam inter potentiam Dei respectu creaturarum, & potentiam voluntatis respectu volitionis, quia prima non se habet ad creaturas sicut perfectibile ad perfectivum, sed potiùs sicut perfectum communicans & diffundens suam perfectionem rebus imperfectis; patet autem quod communicare perfectionem non est defectus, sed potiùs perfectionis plenitudo; at verò secunda, seu potentia voluntatis suum actum respicit tanquam ulteriorem perfectionem, quam proinde ab ipso emendicat: quod divinâ eminentiâ indignum esse quis non videt? Id verò quod additur de potentia virtuali, magna æquivocatione laborat; nam per illam potentiam virtualem vel intelligis Deum continere eminentes virtutes causarum & potentiarum creatarum, & hoc nōn est ad rem, nec de hoc est quæstio; nam etiam hac ratione equus & lapis sunt in Deo eminenter: vel intelligis esse in Deo rationem potentiæ & actus primi virtualiter distinctam ab actu, & hoc est quod inficiamur, cùm in Deo non sit limitatio & defectus.

Posterior pars de objecto divinæ voluntatis suadetur ex doctrina D. Thom. *art. 2.* Illud est objectum formale, tam motivum quàm terminativum alicujus facultatis, quod per se ab illa attingitur, cætera verò ratione illius; per hoc enim distinguitur objectum formale à materiali: sic objectum formale visus est color, quia nihil à potentia visiva respicitur, nisi secundùm

quod habet rationem colorati. Atqui ſola divina bonitas per ſe primò attingitur à voluntate Dei, bona verò creata non niſi ratione illius: tum quia *omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*, ut dicitur *Proverb.* 26. tum quia aliàs voluntas divina à creaturis perficeretur, & ſpecificaretur: tum quia ſola bonitas divina ratione ſuæ puritatis & immaterialitatis habet omnimodam commenſurationem cum voluntate divina, non verò bonitas in communi, quæ ſolùm in potentia continet rationem confuſam boni. Ergo ſola bonitas increata eſt objectum divinæ voluntatis; non quòd Deus non velit alia à ſe; ſed quia alia à ſe non vult niſi ratione ſuæ bonitatis. Sicut intellectus divinus alia quidem cognoſcit, ſed ea non intelligit niſi in veritate ſuæ eſſentiæ. Unde Bernard. lib. de amore Dei, cap. 4. *Hoc eſt amare tuum, quod tu amas te amantes à dulcedine bonitatis tuæ. Non enim afficeris ad nos, vel à nobis, cùm nos amas; ſed es quod es, qui ſemper idipſum es: nos autem à te, ad te, & in te afficimur, cùm te amamus.*

Unde hæc eſt notabilis differentia inter voluntatem divinam & creatam, quòd iſta trahitur ab objecto, in quod veluti transformatur; ideò dicitur, quod *anima magis eſt ubi amat, quàm ubi animat.* Unde effectus hujus amoris eſt ecſtaſis, quâ amans raptus à bonitate objecti exit extra ſe, ut ibi vivat ubi amat, ibique ſit cor ubi eſt & theſaurus. At verò voluntas divina quia non habet amorem affectivum, ſed effectivum, trahit & convertit ad ſe objectum amatum, quia (ut magis infrà explicabimus) amor divinus nihil in amato præſupponit, ſed facit, & infert dum diligit, objectumque ſuæ dilectio-

nis producit, quod sibi conformat, assimilat & conjungit, juxta illud quod Augustinus audivit, *Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me:* & illud D. Bonavent. in 3. dist. 32. quæst. 1. *Amor divinus non est amor inclinans ad alterum, sed potiùs alia inclinans, & trahens ad seipsum.* Et Bern. in soliloq. n. 12. *Nunquam accidente vel incidente amoris affectu amas quos amas, & aliquo afficeris, qui omnes & omnia facis. Absit, absurdum est, procul est à fide, alienum ab omnium creatore. Quomodo ergo nos amas, si non amore nos amas? Sed amor tuus bonitas tua est: amas nos in quantũ nos efficis tui amatores, nos affectu, tu effectu unum nos in te efficiens.* Unde fit, quod etiam tunc cùm voluntas divina se extendit ad creaturas, bonitate sua sola permovetur; v.g. cùm alienæ miseriæ opitulatur per misericordiam, vel jus alienum servat per justitiam, solâ dũtaxat bonitate, prout est ratio miserendi, vel juris servandi, impellitur, nec extra illud motivum exit. Aliàs amor Dei esset affectivus, non effectivus, cõtra Patres.

Objicies: Deus unam creaturam ordinat ad aliam tanquam ad finem, vt cùm res corporales in hominis utilitatem refert: Ergo movetur à creaturis, siquidem propter illas aliquid facit, sicut etiam propter merita dat gloriam, propter demerita infligit pœnam; nam merita movent præmiantem, vt remuneret; demerita verò judicem, vt ulciscatur.

Respondeo, quod sicut in Deo intelligere causam creatam non est ratio quod intelligat effectus, quamuis intelligat effectum in causa; ita velle finem creatum non est ei causa volendi ea quæ sunt ad finem, sed tamen vult ea quæ sunt ad finem ordinare in finem, seu vt medullitùs &

compendiosè ait D. Thom. q. 19. art. 5. *Vult Deus hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.* Itaque vult corporalia esse propter hominem, merita etiam sternere viam ad gloriam, & ad supplicia demerita; sed sua bonitate motus est, ut & corporalia ad hominem dirigeret, & iustitias nostras remuneraret, & iustitiam suam in plectendis impiis demonstraret. Vide de his plura infrà *lib. 4. de Deo primo principio.*

Dices: Si Deus nihil, nisi propter seipsum vult, sequitur ipsum non amare creaturas rationales amore amicitiæ, quæ fertur ad amicum propter ipsum, sed tantùm amore concupiscentiæ, qui prosequitur alia propter se. Consequens est contra D. Thomam 2. 2. q. 23. *art.* 1. expressè admittentem amicitiam inter Deum, & justum charitate ornatum, secundùm illud: *Iam non dicam vos servos, sed amicos.* Est etiam contra rationem, parum enim Deo adstricti devictique teneremur, si non alia ratione sua beneficia largiretur, quàm propter se, non propter nos: quod dissonat illi quod canit Ecclesia, *Propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis.* Ergo motivum unicum divinæ voluntatis non est sua sola bonitas.

Respondeo amorē amicitiæ quo Deus justos prosequitur, non exigere ut Sanctos propter ipsos ultimatè diligat, aliàs hæc amicitia esset obliqua, & deficiens à rectâ ratione, quæ si non patitur creaturam esse ultimum finem hominis, quantò minùs Dei? Imò in hoc resplendet immensa & liberalis Dei erga Sanctos amicitia, quod licèt nihil in ipsis sit quod divinā voluntatē movere possit, eos tamen amare, & apponere eis cor suum non dedignatur, sed semper ipsa-

ta regulas honestatis & sanctitatis, ordinando scilicet illos ad bonum divinum. Nec propterea minùs debent ejus bonitati, quia in aliis posset Deus gloriam suam manifestare: non enim tenetur eam nostris utilitatibus conjũgere. Quod igitur gloriam suam à nostris emolumentis non secernat, indicium est amicitiæ singularis, unde Ecclesia quotidie canit: *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.* Cur non potiùs adorat tantæ gloriæ majestatem, quàm ei gratias impensè agat? Quia nimirum gloriam suam misericors Deus à nostris commodis nusquam disjungit. Unde appositè Bernard. epist. 23. *Deus cùm sit mirabilis in majestate sua, etiam in Sanctis suis gloriosus apparere dignatur, ut solus habeat gloriam. Ipse nempe licèt sibi sufficiens ad omnem magnificentiam, quærit tamen gloriam & in Sanctis, non ut augeat sibi, sed ut suis communicet.* Et potest totum hoc explicari exemplo Regis, qui eligens ephœbum ad suas vestiarias tesseras gestandas, ultimò quidem regalis maiestatis gloriam quærit; quod tamen per illum, & non per alium gloriam suam celebret, singulare est præcipuæ dilectionis argumentum.

Adde ad totam hanc præclaram materiam illustrandam, quod illud solùm amatur amore concupiscentiæ, quod diligitur ut utile sibi; talis quippe amor non quærit nisi quæ sua sunt. Deus autem non amat creaturas rationales ut utiles sibi, siquidem bonorum nostrorum non indiget. Unde Bernard. serm. 3. Pentec. *Omnia propter semetipsum fecit Deus, omnia propter suos; aliter tamen propter se, aliter propter suos. Omnia fecit propter semetipsum, gratuita scilicet bonitate; omnia propter electos suos, pro eorũ scilicet utilitate.*

Quamobrem diligit quidem Deus creaturas rationales ut ordinatas ad ſuam bonitatem, aliàs perversè eas diligeret; ſed minimè ut útiles ſuæ bonitati, cùm eis per totam æternitatem ſine ullo ſuo detrimento caruerit; unde nullum ex eis in tempore emolumentum reportat, ac proinde habitudo creaturarum ad divinam bonitatem tanquam finem, non eſt per modum medii utilis conducentis, & deſervientis divinæ bonitati; ſed per modum participantis, ad fontem totius eſſe; receptivi, ad diffuſivum; & indigentis, ad plenitudinem omnis boni. Quod verbis Angelo dignis explicat Angelicus noſter Præceptor lib.3.contra gent.c.18. *Deus qui eſt primum agens omnium rerum, non ſic agit, quaſi ſua actione aliquid acquirat, ſed quaſi ſua actione aliquid largiatur; quia non eſt in potentia, ut aliquid acquirere poſſit, ſed ſolùm in actu perfecto, ex quo poteſt elargiri.* Certè ſi Auguſt. tomo 3. exceptarum, n.39. dixit: *Nihil Deus jubet quod ſibi proſit, ſed illi cui jubet, ideo verus eſt Dominus:* dicam ego, Ideò verus eſt amicus.

REFLEXIO.

In Deo eſt puriſſima voluntas, quia ſibi indeſinenter conjuncta ſolam ſupremæ bonitatis gloriam, etiam dum ad alia protenditur, intendit. Igitur quidquid agimus, impurum eſt & ſordeſcens, ſi non ad Deum tota intentione refertur. Diſcernit aquila inter legitimos ſpurioſque pullos ex Solis intuitu, & quos advertit intrepidè & irretorta oculorum acie Solis radiantis ſplendores ferre, non ſubmovere pupillas, non obtutus avertere, ſed luminis fontem ſuſtinere,

illos agnoscit esse germanos. Sic ex solius Dei bonitatis intuitu pensantur opera justa, à quo si tantisper recedunt, pro nihilo reputantur, ut egregiè Bernard. serm. 20. in Cant. *Propter temetipsum Deus fecisti omnia, & qui esse vult sibi, non tibi, nihil esse incipit inter omnia.* Heu nos miseros! Bonis operibus Deum promereri, cor ejus vulnerare, dona advocare, gloriæ pondus immensum comparare possumus, & illa vento & fumo devovemus. Næ mali mercatores sumus? Certè boni operis pretium non agnoscimus, dum mundo facta nostra consecramus, ut perbellè dicebat insignis Angliæ Cancellarius & Martyr Thomas Morus: *Benè & laudabiliter facta compensare mundus hic nec ingratus solet, nec gratus potest.*

SPECVLATIO II.

In Deo est formaliter amor tam suæ bonitatis, quàm creaturarum præsentium & futurarum, sed non merè possibilium.

PRimam partem docent Scriptura & Patres. 1. Joan. 4. *Deus charitas est:* quæ verba hic egregiè ponderat Bernard. serm. 83. in Cant. *Legi, quia Deus charitas est, non quia honor est, vel dignitas. Legi, Non quia honorem non vult Deus, qui ait, Si ego pater, ubi est honor meus? Verùm id pater. Sed si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, & dicet: Si ego sponsus, ubi est amor meus?*

Probatur ratione D. Thom. *q.* 20. *art.* 1. In Deo est voluntas: Ergo & amor. Probo consequentiam. Amor est motus voluntatis in bonum: Sed voluntas Dei fertur ad bonum quod est essentia sua, & ita necessariò fertur, ut non possit suspendere motum illum, quia cùm intellectus divinus videat Deitatem esse totius bonitatis fontem essentialem, ab ea voluntatem rapi necesse est. Tunc enim solùm voluntas ad amandum aliquid non necessitatur, quando ipsi offertur bonum aliquod particulare, extra quod potest esse aliud majus bonum, vel in quo apparere potest aliqua ratio mali; quando verò clarè & intuitivè proponitur bonum universalissimum, infinitum, uno verbo omne bonum totam voluntatis capacitatem nedum implens, sed inundans, tunc voluntas, sive creata, sive divina ad tale objectum amandum necessitatur, quia si posset illud bonum vel repudiare, vel actu non amare, posset ferri extra omne bonum, & propositam beatitudinem fugere, quod repugnat. Ergo voluntas Dei bonitatem divinam amat, & necessariò amat. Et ex illo amore continuò producit spiritum sanctum, qui procedit ex amore necessario essentiæ, & attributorum Dei, quorum quodlibet necessariò amatur, non solùm quia essentiam divinam virtualiter & transcendentaliter includit, sed quia necessariò cum eadem essentia connectitur; neque enim potest essentia esse necessariò volita, quin amentur ea sine quibus subsistere nequit.

Dices: De ratione amoris est ferri in bonum abstrahens à præsenti & absenti, seu ut loquitur D. Thomas, *in bonum, sive sit habitum, sive non*

habitum: Sed divina voluntas, dum fertur in propriam bonitatem, respicit bonum præsens. Ergo non datur in Deo propriè amor, sed gaudium, delectatio, & complacentia suæ bonitatis.

Respondeo, quod licèt amor abstrahat à præsentia & absentia, non est tamen contra rationem amoris versari circa objectum præsens, cùm potiùs experientia & fruitio boni amati sit fomentum & incentivum amoris. Unde D. Thom. 1. *cont. gent. c.* 91. ait: *Amor est alicujus rei non minùs cum habetur, sed magis: quia bonum aliquod fit nobis affinius cùm habetur. Unde & motus ad finem in rebus naturalibus ex propinquitate finis intenditur.* Et rursum: *Videtur propria ratio amoris consistere in hoc quod affectus unius tendat in alterum, sicut in unum cum ipso aliquo modo, propter quod à Dionysio dicitur, quod amor est unitiva virtus; quanto ergo id, unde amans est unum cum amato, est majus, tanto est intensior amor; magis enim amamus quos nobis unit generationis origo, aut conversationis usus, quàm eos quos nobis solùm unit humana naturæ societas: & rursus, quanto id ex quo est unio est magis intimum, vel unitum amanti, tanto amor fit firmior. Id autem unde omnia Deo uniuntur, scilicet Dei bonitas, est maximum & intimum Deo, cùm ipse sit sua bonitas. Est igitur in Deo amor non solum verus, sed etiam perfectissimus, & firmissimus.* Vides quomodo præsentia non obsit, sed prosit amori. Itaque amor divinus fertur in suam bonitatem præsentem, non sub ratione præsentiæ ut magis dum de gaudio Dei, dicetur, sed solo intuitu bonitatis, quam amat non amore concupiscentiæ, quia hic bonum quærit, quod non habet; nec amore amicitiæ

strictæ, qui fertur ad alterum; sed amore suavissimæ unionis & identitatis, quamvis & inter personas divinas quodam pacto amicitia admitti queat, quia licèt in illis non sit distinctus amor, sunt tamen discreti amantes & redamantes.

Secunda pars de amore creaturarum habetur in Scriptura, Sap. 11. *Diligis omnia quæ sunt, Domine, qui amas animas.* Joan. 5. *Sic Deus dilexit mundum.* 1. Joan. 4. *Prior dilexit nos.* Et suadetur ratione D. Thom. art. 2. Amare est velle bonum, præsertim amare Dei; nam hoc interest inter amorem divinum & creatum, quòd iste non est causa bonitatis rerum, sed eam supponit, & ab ea causatur: amor verò divinus est *infundens & creans bonitatem in rebus,* ait Divus Thom. Quo præclaro principio sæpius utitur D. Bernard. ad discernendum utrum Deus nos amet, Et dicit signum esse nos amari à Deo, si ipsum amemus, quia amor Dei, utpote efficax, homines sui amantes efficit. *Jam se, ò bone pater* (ait lib. 5. de consid. c. 4.) *vermis vilissimus, & odio dignissimus sempiterno, tamen confidit amari, quoniam se sentit amare: imò quia se amari præsentit, non redamare confunditur.* Nec minùs egregiè serm. 69. in Cant. *Ex propriis, quæ sunt penes Deum, agnoscit, nec dubitat se amari quæ amat. Ita est, amor Dei amorem animæ parit, & illius præcurrens intentio intentam animam facit, sollicitudo sollicitam: igitur qualem te paraveris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, & cum innocente innocens erit. Quidni & æquè cum amante amans, & cum vacante vacans, & cum intento intentus, & cum sollicito sollicitus? Denique ait, Ego diligentes me diligo.* Atqui Deus vult bonum omnibus

existentibus & futuris, quibus ab æterno esse, & consequentia ad esse conferre decrevit, & in tempore largitur. Ergo & existentia, & futura propriè amat.

Dices: Si Deus diligit alia à se, vel ea amat æqualiter, vel inæqualiter: non æqualiter, cùm illis tam inæqualia bona distribuat: non etiam inæqualiter, nam cùm amor Dei sit infinitus & immutabilis, non potest magis & minùs amare: Sed quidquid amat, amore prosequitur infinito: Ergo alia à se non amat.

Respondeo, quod licèt Deus omnia æqualiter amet amore affectivo, & eadem intensione charitatis; non tamen eodem amore effectivo, quia quibusdam, nimirum melioribus maiora bona concedit. Sic Deus plus amavit Christum quàm totam creaturarum universitatem, quia ei sublimius bonum communicavit, scilicet esse personale Divini Verbi; & illos Sanctos magis diligit, qui plus habent de gratia & charitate. Vide D. Thom. *art.* 3. *&* 4.

Tertia pars, quæ negat Deum amare possibilia, ex jam dictis sequitur; nam amare est velle bonum, & amare Dei est creare & infundere bonitatem in rebus: Atqui Deus merè possibilibus non vult bonum, cùm nolit illis dare existentiam, quæ est basis & fundamentum omnis boni: Ergo Deus merè possibilia non amat. Unde subtiliter observavit S. Doctor *lib.* 1. *cont. gent. c.* 91. quod cùm aliæ operationes animæ sint circa unum solum objectum, solus amor ad duo objecta ferri solet, per hoc enim quod intelligimus vel gaudemus, unum aliquod objectum respicimus: *Amor verò aliquid alicui vult: hoc enim amare dicimur, cui aliquod bonum volumus.*

Unde & ea quæ concupiscimus, simpliciter quidem & propriè desiderare dicimur; non autem amare, sed potiùs nos ipsos, quibus ea concupiscimus, & ex hoc ipsa per accidens, non propriè dicimur amare. Igitur ex D. Thoma ea solùm Deus amat, quibus bonum vult; unde dicit Dion. *c. 4. de div. nom.* Quod amor divinus non permittit Deum esse sine germine: Sed merè possibilibus Deus nullum bonum vult: Ergo non potest dici, quod illa amet in seipsis spectata, sed tantùm ut sunt in Deo ipsa creatrix essentia.

Confirmatur radicitus: Ut creaturæ possibiles amentur à Deo, alterutrum necesse est, vel quod ipsæ moveant voluntatem Dei ad sui amorem, vel quod voluntas Dei communicet eis aliquod bonum, quod diligat; amor enim vel efficitur ab objecto dilecto, vel efficit objectum dilectionis suæ. Atqui Dei amor nec movetur à bonitate rerum possibilium, nec illis quidquam communicare intendit. Ergo merè possibilia Deus non amat. Secunda pars minoris est evidens, cùm merè possibilia relinquat divina voluntas in statu nihili; neque enim habent denominationem possibilis à divina voluntate, sed ab omnipotentia divina. Prima verò pars minoris probatur: tum quia, ut antea vidimus, motivum divinæ voluntatis non est aliud quàm propria bonitas, quia aliàs voluntas Dei perficeretur à bonitate creata, nec in suæ perfectionis fundo plenissimo inveniret omnis boni satietatem. Tum quia jam in Deo admittendus esset amor affectionis, qui movetur, & perficitur ab objecto creato: quod de Deo dici non posse ex dictis patet Tum quia vel illæ creaturæ possibiles movent divinam voluntatem liberè, vel necessariò: non necessariò,

cùm sint creaturæ unitæ, & limitatæ, à quibus nec ipsa voluntas humana necessitari potest, quantò minus divina? Non liberè, quia possibilitas cùm sit necessaria, & invariabiliter connexa cum omnipotentia Dei, si Deus possibilia amat, ea necessariò & invariabiliter amat; nec in illa possibilitate potest apparere aliqua ratio mali, quam odio habeat; vel si sit, profectò eam non amat. Ergo Deus merè possibilia non amat, sicut nec mala possibilia odit; aliàs homo justus ratione peccati possibilis posset esse objectum divinæ displicentiæ.

Objicies: Divina voluntas, utpote infinita & universalissima, ad omnia se extendit cum quibus connexa est divina potentia; saltem in illis non potest non complacere, licèt futura non sint. Sic, ut infrà dicemus, voluntas Dei fertur ad salutem reproborum, quæ utique futura non est, sed merè possibilis. Ergo Deus amat possibilia Unde D. Thom. lib. 3. cont. gent. c. 84. *Deus non vult nisi ea quæ sunt, vel possunt esse bona; res autem possibiles possunt esse bona.*

Respondeo in tantum Deum complacere sibi in rebus possibilibus, in quantum amat suam omnipotentiam, quæ valet se extendere ad quodcumque non repugnat, non quòd ejus voluntas circa res ipsas possibiles immediatè occupetur, quia si circa eas versaretur divinus amor, eis bonitatem & existentiam effunderet. Connexio verò necessaria, quæ est inter omnipotentiam & creaturas possibiles, non est ita accipienda, ut ablatio creaturarum sit ratio ablationis Dei, sed signum ejus; sicut remota luce Solis removetur Sol, non quòd removeatur Sol ex remotione lucis, sed quia absentia lucis significat Solem esse

remotum. Unde fit, quod licèt amans aliquid amet necessariò connexa cum illo, si sint connexa tanquam ratio à priori, non tamen si sint tantùm signum ablationis rei amatæ, quæ soli proinde voluntati placet.

Voluntas autem antecedens fertur ad reproborum salutem, non ut merè possibilem, sed ut quodammodo futuram, non quidem futuritione consummata & obtenta, sed inchoata per gratias & auxilia sufficientia omnibus oblata, quæ sunt semina salutis, quibus si impii responderent, eam consequerentur: & sic intelligendus venit D. Thomas *loco cit. cont. gentes*; loquitur enim de possibilibus non potentiâ meræ possibilitatis, sed potentiâ futuritionis, seu quæ sunt in potentia suæ causæ determinatæ, ut aliquando sint bona. Nam Deus solum bonum amat, quia nihil voluntati placere potest, nisi bonitas, præsertim voluntati, cui omnia pro meritis placent.

Dices: Amor sequitur cognitionem: Sed Deus cognoscit bonitatem, cujus possibilia sunt capacia. Ergo Deus amat possibilia.

Respondeo, hoc interesse discrimen inter intellectum & voluntatem, quod intellectus fertur ad res prout sunt in cognitione sua; unde potest versari circa res possibiles, quæ licèt non habeant esse in se, illud tamen habent in intellectu cognoscente: at voluntas fertur in res prout sunt existentes, ut illas assequatur, si sit voluntas creata; vel ut illis impertiatur, si sit divina. Quare licèt Deus cognoscat bonitatem possibilem rerum, eam tamen non amat, quia non est bonitas actu, sed potentiâ; est bonitas speculativè considerata, sed non practicè

movens voluntatem; eſt denique bonitas integritatis poſſibilis, ſed non actualis convenientiæ cum voluntate, quæ non fertur ad aliquid, ſi proponatur cognitione ſpeculativa, niſi adſit practica & affectiva reſpiciens exercitium.

Reflexio.

Præclarè pro more obſervavit D. Bernard. inter attributa divina amorem eſſe præcipuè imitabilem. Quia ſi Deus nos puniat, ſi miſereatur noſtri, ſi creet, conſervet, adjuvet, beneficia impendat, eadem ei rependere nequaquam poſſumus: ſed quando amat, licet utique redamare. Melliflui Doctoris verba ſunt hæc ſerm. 83. in Cant. *Solus eſt amor ex omnibus animæ motibus, ſenſibus, atque affectibus, in quo poteſt creatura, etſi non ex æquo, reſpondere auctori, vel de ſimili mutuam rependere vicem. Si mihi iraſcatur Deus, num ei ſimiliter reiraſcar? Non utique, ſed pavebo, ſed contremiſcam, ſed veniam deprecabor. Si me arguat, non redarguetur à me, ſed ex me potiùs juſtificabitur. Nec ſi me judicabit, judicabo ego eum, ſed adorabo. Salvans me non quærit à me ipſe ſalvari: nec viciſſim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet ſervire: ſi imperat, me oportet parere; & non viciſſim à Domino vel ſervitium exigere, vel obſequium. Nunc jam videas de amore quàm aliter ſit: nam cùm amat Deus, non aliud vult quàm amari; quippe non ad aliud amat, niſi ut ametur, ſciens ipſo amore beatos, qui ſe amaverint.* Felix echo! dulce commercium Dei amantis & hominis redamantis! Sed quid juſtius? ut enim ait Auguſt. lib. de cathecizand. rudib. cap. 4. *Nimis durus eſt ani-*

mus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere. Audiant illi, scilicet Theologi, quorum eò progressa est audacia, ut Dei amorem negent ad salutem necessarium, totam Christianam Religionem evertentes, Incarnationis consilium destruentes; non enim alio fine venit Christus, non alio prædicavit, non alio mortuus est, non alio misit Spiritum sanctum, quàm ut sacrum hunc ignem mitteret in terram volens ut accendatur.

SPECVLATIO III.

Amor Dei omnium omninò salutem sincerè vult.

ANtequam suadeatur hæc plena solatii speculatio, præmitto voluntatem Dei dividi in antecedentem & consequentem. Non est autem accipienda hæc distinctio ex parte divinæ voluntatis, in qua nulla est diversitas, sed ex parte rerum volitarum, quæ diversimodè consideratæ voluntatem divinam differenter denominant. Et ita in Scriptura voluntas Dei pluraliter nominatur. Psalm. 110. *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus*; quia nimirum voluntas Dei variis modis pro diversitate objectorum accipitur. Hanc autem divisionem variè explicant præsertim assertores scientiæ mediæ; sed verè à D. Thoma & discipulis ejus antecedens appellatur ea, quæ versatur circa objectum secundùm se, & non vestitum omnibus circunstantiis, quibuscum exequutioni mandari solet: consequens verò respicit

objectum omnibus suis circunstantiis involutum. Sic judex antecedenter vult hominem vivere, quia absolutè hominem vivere bonum est, & occidi malum; & tamen voluntate consequenti vult & præcipit hominem illum homicidam, & in periculum multitudinis viventem, occidi. Sic mercator vult merces suas servare incolumes, quas tamen imminente tempestate in mare projicit. Similiter Deus absolutè vult reprobum salvari, quem tamen attentis variis causis sinit in peccatum labi, & propter peccata damnari.

Probatur jam speculatio ex Scriptura. Ezech. 18. *Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus & Deus, & non ut convertatur à viis suis, & vivat?* 2. Petr. 3. *Nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.* Idque juramento interposito confirmat Ezech. 33. *Vivo ego, dicit Dominus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat.* Denique expressum est illud Apostoli testimonium, 1. Timoth. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Quem locum commentans S. Thom. *lect.* 1. formaliter docet Deum velle salutem omnium, non solùm voluntate signi, quatenus omnibus proposuit præcepta, consilia, & remedia; sed etiam voluntate beneplaciti. Et idem tradit *quæst.* 23. *de verit. art.* 1. & *in* 1. *dist.* 47. *quæst.* 1. *art.* 2. ubi disertè asserit, quod voluntas quæ de Deo propriè dicitur, est voluntas beneplaciti, *quæ per antecedentem & consequentem dividitur.*

Nostram assertionem non solùm docet Apostolus, sed eam triplici argumento invictè probat, dum subjungit post verba relata, *Quia unus*

est

est Deus omnium, unus est mediator Dei & hominum, qui dedit semetipsum pro omnibus. Vis primæ rationis in hoc consistit: Admittimus unum omnium Deum, qui omnes æquè condidit, omniumque curam & providentiam gerit. Unde Rom. 3. *An Iudæorum Deus tantùm, nonne & gentium?* Et 10. *Non est distinctio Iudæi & Græci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.* Et Sapient. 6. *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.* Succinit August. lib. 2. conf. c. 11. *O tu benè omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrûm, tanquam solum cures, & sic omnes tanquam singulos.* Quod mutatis verbis repetit Gregor. lib. 25. Moral. cap. 29. *Sic Deus intendit singulis, ac si vacet à cunctis; & sic omnibus simul intendit, ac si vacet à singulis.* Sed illa providentia, cura & amor patris non se extenderet ad omnes, nisi vellet omnium salutem; eos enim in præcipua necessitate destitutos desereret. Ergo sicut omnium est Deus & provisor, ita & singulorum salutem vult.

Secunda ratio Apostoli sic formatur: Christus est mediator non solùm quorumdam hominum, sed omnium prorsus: Sed non esset mediator omnium, nisi vellet omnes salvos facere: Ergo vult omnes salvos facere. Probatur minor. In tantum Christus dicitur mediator, quia est medius, sequester, & reconciliator hominum ad Deum, juxta illud Ephes. 1. *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, faciens pacem.* Et Coloss. 1. *In ipso complacuit reconciliare omnia,* quatenus se vadem & fidejussorem pro omnibus obtulit: quod sanè sincerè non præstitisset, nisi salutem omnium vellet; frustra enim me-

dius pacificationis arbiter interponeretur, qui pro reis veniam non postularet, nec aliquam pœnam deprecaretur, nec gratiam ad salutem suo patrocinio impetraret.

Tertia ratio Apostolica fortiùs adhuc probat intentum hoc modo: *Christus dedit semetipsum redemptionem pro omnibus*, seu pro omnibus mortuus est: Ergo omnium salutem vult Deus. Consequentia tenet; mors enim Christi ordinata est ad salutem eorum pro quibus oblata est, unde si pro omnium salute immolatus est Christus, profectò omnium salutem vult Deus. Antecedens verò est Apostoli tum loco citat. tum Rom. 8. *Proprio filio non pepercit, sed pro omnibus tradidit illum.* Tum 1. Cor. 15. *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus.* Qui locus est luce meridiana clarior; nam sicut certum est omnes mortuos esse in Adam, ita & Christum pro omnibus mortuum esse fatendum est, cùm inde probet Apostolus, omnes esse mortuos, quia Christus pro omnibus mortuus est.

Idem antecedens docetur à Patribus. August. *lib. 2. de symb. ad catech. cap.* 8. ubi inducit Christum crucifixoribus, utique reprobis dicentem: *Videte vulnera quæ inflixistis, agnoscite id latus quod pupugistis, quoniam & per vos, & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis.* Ambros. serm. 8. in Psalm. 118. *Christus Redemptor, mysticus Sol justitiæ, omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, omnibus resurrexit.* Epiphan. lib. de hæresibus, hær. 55. *Pro toto mundo se obtulit ipse victima, ipse sacrificium, ipse Sacerdos, ipse altare.* Et certè si Christus non esset mortuus pro omnibus, spei nostræ fundamentum corrue-

ret, quæ in sola Christi Salvatoris pro omnibus passione innititur: quo principio vel falso, vel dubio, omnem spem nostram nutare necessum est. Nutante verò spe languescit & charitas, quæ ex consideratione Passionis Christi pro omnibus oblatæ præcipuè accenditur. Unde Bern. serm. 20. in Cant. *Opus redemptionis nostræ omninò amorem nostrum facilè vendicat totum sibi: hoc nostram devotionem & blandiùs allicit, & justiùs exigit, & arctiùs stringit, & afficit vehementiùs.* Nemo autem inflammatur amore ex consideratione incerti beneficii, & de quo non sibi constat.

Objicies: Ipse Christus Dominus satis clarè innuit, se non pro omnibus mortuum esse, cùm dicat Joan. 17. *Non pro mundo rogo:* & de sanguine suo, Matth. 16. *Qui pro multis effundetur.* Idem docet Concil. Valentinum Galliæ III. cap. 4. *Christus*, inquit, *non est mortuus pro his qui in impietate mortui sunt.* Quid autem frequentiùs in August. quàm quod *nullus perit ex his pro quibus Christus mortuus est*; & quod Christus *non perdit quod emit sanguine suo?* Denique favet D. Th. 3. *p.* q. 21. *art.* 4. *ad* 2. dicens: *Christus non oravit pro omnibus crucifixoribus, nec etiam pro omnibus qui erant credituri in eum, sed solùm pro his qui erant prædestinati, ut per ipsum vitam consequerentur æternam.*

Respondeo, Christum non orasse pro reprobis voluntate absoluta & consequente, seu inferente efficaciter salutem. Nam cæteroquin Christus etiam in ipsa cruce oravit pro crucifixoribus, dicens: *Pater ignosce illis.* Quæ sanè oratio, utpote in articulo mortis prolata, quo tẽpore non solent homines loqui metaphoricè,

ſed clarè, ſignum erat ſinceræ voluntatis ſalutis eorum. Ex quibus patet reſponſio ad locum Joannis, & ad authoritatem S. Thomæ. Locus verò Matth. necnon Auguſtini, ſimiliter exponendi ſunt, quia ſanguis Chriſti ſolùm pro multis eſt efficaciter fuſus, & ita docet ſacrum Trident. Concil. *ſeſſ. 6. cap. 2. & 3.* his verbis: *Hunc* (ſcilicet Chriſtum Jeſum) *propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolùm autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi. Verùm etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis ejus recipiunt beneficium, ſed ii dumtaxat, quibus meritum paſſionis ejus communicatur.* Concilium verò Valentinum vult dumtaxat Chriſtum non eſſe mortuum, ut impii ſuppliciis æternis addicti ab eis eximerentur beneficio Salvatoris; non tamen negat Deum ante eorum mortem voluiſſe ſalutem eorum, eiſque ſufficientia ad illam obtuliſſe propter meritum mortis Chriſti venturi.

Dices: D. Auguſt. multis in locis ita exponit locum illum Apoſtoli, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*, ut dicat ita intelligendum eſſe primò, non quod Deus velit omnes ſalvari, ſed quia nullus ſalvatur, quem Deus non velit ſalvum fieri; eo modo loquendi quo dicitur Ludimagiſtrum docere omnes adoleſcentes, non quòd omnes inſtruat, ſed quia nullus eruditur, niſi ab ipſo. Sic etiam de beatiſſima Virgine canit Eccleſia, *Cunctas hæreſes ſola interemiſti*, non quòd omnes extinxerit, ſed quia nulla niſi ejus precibus & interceſſione deſtructa eſt. Sic explicat Auguſt. *in Ench. cap. 102. & lib. de prædeſtin. Sanct. cap. 8.* Secundò ut fiat diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum,

& sit sensus: Deus ex omnibus statibus hominum vult aliquos salvos fieri; ex gentibus, & Judæis; ex Regibus, & subditis; ex masculis, & fœminis. Sicut cùm dicitur omne animal fuit in arca Noë, non est sensus ibi omnia animalium individua extitisse, sed aliquot ex quacumque specie. Ita etiam citatus August. Tertiò, ut tradit *lib. de correp. & grat. cap.* 13. Deus vult omnes salvos fieri, id est facit Sanctos id velle. Sicut cùm *Rom.* 8. dicitur, *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, idem est ac postulare nos facit: & cùm *Genes.* 22. dicitur, *Nunc cognovi quod timeas Dominum*, sensus est, cognoscere feci.

Respondeo has tanti Patris expositiones esse orthodoxas, & summa, ut par est, veneratione excipiendas, sicut & eas suscipit D. Thom. hîc, & in commentario illius loci Apostoli. Sed non contradicunt interpretationi quam ex eodem D. Thom. post Damascenum attulimus, quia diverso sensu procedunt. Damascenus enim loquitur de voluntate antecedenti, Augustinus verò de consequenti, secundùm quam certum est Deum eos solos velle salvos fieri qui salvantur. Nec voluntatem illam antecedentem respuit August. cùm ad articulos sibi falsò impositos luculenter dicat: *Sincerissimè credendum atque profitendum est, Deum velle ut omnes homines salvi fiant; siquidem Apostolus sollicitè præcipit, ut Deo pro omnibus supplicetur.* Si autem locus Apostoli intelligeretur de voluntate metaphorica, qua ratione esset secundùm Augustinum sincerissimè credendum & profitendum, Deum velle salutem omnium?

Urgebis: Semipelagiani recurrebant olim ad

voluntatem Dei antecedentem,& utebantur testimonio illo Pauli à nobis adducto, tanquam præcipuo suæ hæreseos fulcro, ut vidére est in epistolis Prosperi,& Hilarii ad Augustin.

Respondeo Semipelagianos explicuisse voluntatem antecedentem modo toto cœlo diverso ab eo quo utuntur discipuli S. Thomæ. Illi enim dicebant esse quandam generalem & conditionatam voluntatem Dei, liberi arbitrii humani prævisum & exploratum consensum expectantem, quæ proinde ex eodem creaturæ consensu fiebat consequens & efficax: unde nec admittebant Deum specialiori dilectione prosequi electos quàm reprobos, sed æquè illis velle salutem quantum ex parte Dei est. Nos verò ab his omnibus abhorremus, & in tantum dicimus voluntatem Dei antecedentem esse inefficacem, in quantum respicit objectum secundùm se, & absque omnibus circunstantiis: & ideo dumtaxat suum ultimatum effectum non sortiri, quia ipsa voluntas aliter disponit, nec frustrari à suo effectu ex impotentia sua, vel impedimento creaturæ, sed quia Deus ipse non vult, qui omnia quæcumque vult, facit in cœlo & in terra. *Quod utique non esset verum* (ait Aug. in Ench. c.95.) *si aliquid voluit Deus facere & non fecit, & quod est indignius, ideo non fecit, quia ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impedivit.* Non etiam dicitur conditionata, quia supponit exploratum consensum, sed quia non fertur ad salutem, nisi ea conditione quod supremi provisoris sapientia indicet hîc & nunc ita convenire fini gubernationis suæ. Quomodo autem explicatio voluntatis antecedentis tradita ab assertoribus scientiæ mediæ differat

ab expositione Massiliensium, ipsi viderint.

Insistes: Hæc voluntas antecedens & inefficax planè videtur inutilis, imò & parùm sincera; posito enim quod Deus antecedenter ad prævisa demerita reprobet & excludat à salute ut beneficio indebito, quæ est frequens Thomistarum assertio, quomodo cum hoc stat voluntas sincera salvandi reprobum? Si enim esset in manu mercatoris fugere, aut sedare tempestatem ne mercimonia periret, quis crederet eum sincerè ejus conservationi invigilare, si ingruentem & jamjam opprimentem tempestatem non componeret? Deus autem potest media efficacia conferre reprobo, quæ non modò non confert, sed etiam decernit positivè non conferre: qua ergo ratione sincerè vult eorum salutem? Ergo dicendum est, vel talem voluntatem non esse in Deo, vel non nisi metaphoricè accipiendam esse, sicut de voluntate signi communiter dicitur.

Respondeo voluntatem antecedentem, qualem admisimus, nec censendam otiosam, cùm per eam Deus ostendat viscera misericordiæ suæ, quæ omnibus etiam reprobis auxilia sufficientia ad salutem offert; nec imperfectam, quia non suspenditur ejus exequutio ex aliquo obice retardante vel impediente Dei voluntatem (ut aliqui non satis de Deo dignè philosophantur) sed ex decreto ipsius volentis, qui variis de causis, quandoque occultis, interdum verò patentibus non vult, ut ipsa suum sortiatur effectum, ne impediatur majus bonum, videlicet ordo divinæ providentiæ, universi pulchritudo, attributorum manifestatio, decor justitiæ, splendor misericordiæ; nec denique

parum sinceram, sicut non desinit sincera esse Judicis voluntas hominis salvandi, quantumvis efficaciter jubeat suspendi homicidam. Unde exemplum mercatoris non est omninò simile: & ratio differentiæ est, quia Mercator est persona particularis, cujus est intendere suum particulare bonum & lucrum; unde si impendente tempestate non facit quidquid potest ad mercium conservationem, convincitur nolle sincerè merces servare: At verò Deus est provisor universalis, cujus est prospicere commune bonum universi; unde cum sincera voluntate salutis alicujus absolutè consideratæ potest efficaciter permittere, ut cadat in peccatum, propter rationes latentis consilii sui, quod est abyssus multa, adoranda potiùs quàm investiganda.

Persistes adhuc: Voluntas beneplaciti divini semper impletur; nam de ea scriptum est Isai.46. *Omnis voluntas mea fiet.* Sed voluntas antecedens non semper impletur, neque enim salutem quam Deus omnibus vult, omnes consequuntur. Ergo voluntas antecedens non est voluntas beneplaciti, sed signi, subindeque non est formaliter in Deo.

Respondeo, quod cùm Scriptura & Patres docent voluntatem Dei semper impleri, loquuntur de voluntate consequenti. Quamvis admitti possit in aliquo vero sensu, voluntatem antecedentem impleri, quia per voluntatem illam ordinat Deus hominem in salutem, & hoc impletur; nam per auxilia omnibus oblata omnes in salutem diriguntur, licèt eam ex culpa non consequantur. Prædictorum occasione

De altera divisione divinæ voluntatis pauca dicenda sunt. Voluntas beneplaciti est illa quæ

formaliter & propriè in Deo reperitur; voluntas verò signi est cùm Deus externo aliquo signo voluntatem suam significat. Et ejus quinque signa affert S. Thom. quæst. 19. art. 12. quæ sunt *præceptum, prohibitio, consilium, operatio, & promissio*, & comprehenduntur hoc communi versiculo: *Præcipit, ac prohibet, permittit, consulit, implet.* Observa autem cum D. Thom. in disputatis *quæst. 23. de volunt. Dei, art. 3. ad 9.* quod aliquando voluntas signi non coincidit cum voluntate beneplaciti, sicut permissio peccati, quod nec Deus facit, nec fieri vult: aliquando semper coincidit, ut operatio; nihil enim Deus operatur quod non velit; aliquando interdum coincidit, interdum decidit, ut præceptum, prohibitio, & consilium; multa enim præcipit & consulit Deus, quæ non fiunt; & multa prohibet, quæ fiunt.

Quinque prædictis signis sextum annumerandum censet Estius, quod vocat *præparationem*, quando scilicet Deus vult præparare aliquid ad aliud, quod tamen non fit: sic qui minatur, vel promittit aliquid, dicitur velle illud; qui stringit gladium, dicitur velle occidere, & sic ait posse intelligi illud Luc. 24. *Finxit se longiùs ire*, ut sit sensus, Christum progressum aliquantulum, tanquam si discessurus esset, & longiùs iturus. Et *Exodi 4.* dicitur, Deum voluisse occidere hominem, quia hæc dixit aut fecit quæ sunt ad hujusmodi effectus præparationes: quâ doctrinâ explicari queunt multa difficilia Scripturæ testimonia. Sed quamvis hæc observatio sit erudita, dici tamen potest præparationem illam posse reduci ad operationem, quæ est unum ex quinque signis; nam qui præparat

aliquid, operatur id quo significat suam voluntatem saltem antecedentem.

Reflexio.

Quàm multis opponere posset modò Christus quod olim Judæis objiciebat, Matth. 2. *Ierusalem Ierusalem, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti?* Cùm enim Deus velit omnes salvos facere, vix tamen invenitur qui salvari sincerè velit. Christus passus Fons patens est, & nemo haurit; clamitat in plateis, & per externas prædicatorum forinsecus sonantes voces, & per internos inspirationum afflatus, *Si quis sitit, veniat ad me,* & nullus accedit: pro omnibus se obtulit, *non in templo* (ut S. Leo *serm. 7. de passione*, rectè ponderat) *nec intra septa civitatis, sed extra: ut veterum victimarum cessante mysterio, nova hostia novo imponeretur altari, & crux Christi non templi esset ara, sed mundi.* Et tamen non invenitur qui in se adimplere velit quæ desunt passioni Christi in carne sua, vel dignos faciat pœnitentiæ fructus. Denique vult omnes salvos facere, & pauci admodum salvi fiunt. Unde hoc? Quia revera salvari nolunt, sed vellent: vellent, inquam, si non esset obligatio restituendi alieni, dimittendæ alienæ, pœnitentiæ agendæ, exercendæ pietatis. *Vult, & non vult piger,* ait Sapiens *Prov. 19.* Vult, quia arridet fœlicitas, invitat præmium, minæ deterrent. Sed in veritate non vult, qui media sine quibus finis non obtinetur, minimè eligit. Vult simplici volitione & complacentiâ (sic vocatur à Theologis 1. 2.) non intentione

quæ imperat media, quæ rumpit moras, quæ tarda molimina nescit. Unde multi sunt (ut eruditè, nec minùs piè advertit Joan. à S. Thoma *tom.3.disp.9.art.1. num.6.*) qui valdè Deum diligere, & de eo delectari videntur, & vehementer falluntur, quia nihil habent nisi simplicem amorem, bonum quidem, sed nondum perfectum, nondum robustum, quia nondum duplicatum attingentiâ finis & mediorum: & quia solo delectationis gustu innititur, eo desinente (ut sæpè per tentationes cessat) corruit totus ille prætensus fervor. Vera dilectio non multùm in hujusmodi velleitatibus, vel consolationum saporibus occupatur, sed unicè circa custodiam cordis, tollenda passionum vitiorumque impedimenta, eaque quæ Deus præscribit, implenda versatur. Hic est amor ex toto corde, & qui non solùm dicit, *Domine, Domine*, sed facit voluntatem Patris; qui denique ducit ad cœlum, sicut velleitatibus plenus est infernus.

CAPUT II.

De variis divinæ voluntatis affectibus, & de moribus divinis.

IN confesso est apud omnes Theologos, in Deo admittendas esse virtutes affectivas distinctas virtualiter à voluntate, quæ ad hoc ut sit infinita & actus purus, sufficit ut ultimum actum suæ lineæ, id est volitionem sibi absque

diſtinctione virtuali identificet; ſufficit namque ad infinitatem cujuſvis attributi divini, ut explicitè importet quidquid pertinet directè & per ſe ad propriam ſeriem, alia verò implicitè, & per modum tranſcendentis includat. Præſertim quando aſſignantur diverſa objecta, vel diverſæ rationes formales ejuſdem objecti, propter quas cum fundamento attributa diſtinguimus, ut contingit in præſenti; nam voluntas reſpicit bonitatem divinam prout eſt in ſe, & ſecundùm totam ſuam amplitudinem: miſericordia reſpicit eandem bonitatem veluti magis contractam, ut eſt ratio miſerendi, ſeu pellendi miſeriam, & ſic de aliis. Nam divina bonitas, utpote eminentiſſima, & eminentiſſimo modo æquivalens omni bonitati creatæ, poteſt eſſe ratio miſerendi, & puniendi, & fidelitatem ſervandi, & ſic ſpecificare ſecundùm noſtrum concipiendi modum in objecto fundatum diverſas virtutes affectivas: ut autem de his perſpicuè agamus, tria conſiderabimus. *Primò*, quænam paſſiones ſecundùm rationem formalem poſſint dici de Deo. *Secundò*, quomodo admittendæ ſunt virtutes juſtitiæ annexæ. *Tertiò*, quomodo miſericordia, & ei affines.

SPECVLATIO I.

Illæ, quas in nobis experimur affectiones, Deo formaliter attribuuntur, quæ nullam dicunt vel involvunt imperfectionem.

UT methodicè hanc ſpeculationem explicemus, de præcipuis affectibus inquirendum eſt ſigillatim, ſolo excepto amore, de quo ſatis ſuperque capite ſuperiori dictum eſt.

Quæres 1. an detur in Deo gaudium, & delectatio?

Reſpondeo affirmativè, juxta illud Pſal. 15. *Delectationes in dextera ejus uſque in finem.* Et ratio eſt, quia gaudium & delectatio eſt quies voluntatis in objecto volito; divina autem voluntas in propria bonitate maximè quieſcit, utpotè omnem ſufficientiam in ſe inveniens: igitur in ſe maximè gaudet, & ſuaviſſimè delectatur. Præterea delectatio eſt quædam operationis perfectio, unde ait Philoſop. 10. *Ethic.* quod perficit operationem ſicut pulchritudo juventutem: Sed Deus perfectiſſimam operationem habet in intelligendo: Igitur cùm noſtrum intelligere propter ſuam operationem ſit adeo delectabile, quanto magis divinum?

Confirmatur ex D. Thom. 1. *cont. gent. c.* 90. Unumquodque naturaliter in ſuo ſimili gaudet, niſi fortè per accidens, ſi eſſet impeditivum propriæ utilitatis; ſicut figuli adinvicem corrixan-

tur, eo quòd unus impedit lucrum alterius: Omne autem bonum est divinæ bonitatis similitudo, neque ex bono aliorum aliquid Deo deperit, sed magis divina bonitas refulget: Igitur, Deus de omni bono non solùm proprio, sed etiam alieno gaudet.

Quæres secundò, an gaudium divinæ voluntatis differat virtualiter ab amore?

Respondeo affirmativè, quia amor fertur ad divinam bonitatem sub præcisa & formali ratione bonitatis, gaudium verò & delectatio sub ratione boni conjuncti, uniti, & possessi per realem fruitionem: ergo verisimilius est has dotes virtualiter distingui, quia licet penes diversa objecta materialia non distinguantur divinæ perfectiones, hacque de causa non distinguatur scientia simplicis intelligentiæ à scientia visionis; benè tamen quando differentia oritur ex objecto primario, scilicet bonitate divina diversa ratione spectata; nec enim alia ratione distinguitur virtualiter justitia à misericordia. Sic in proposito; nam amor respicit bonum, quà bonum; gaudium verò quà possessum: unde si per impossibile voluntas Dei esset separata à sua bonitate, voluntas bonitatem amaret, quanvis de ea minimè gauderet. Et radix horum est, quod sicut bonum absolutè spectatum, quod est objectum amoris est prius seipso ut determinato per rationem præsentis: ita affectus amoris versans circa bonum ut tale, est prior illo qui versatur circa bonum ut præsens. Et hujus signum est, quia non delectamur de aliquo, nisi quia illud amamus, & ideo gaudium percipimus, quia diligimus: ergo gaudium ab amore originatur in nobis quidem realiter, sed in Deo virtualiter;

Quæres tertiò, utrum in Deo sit zelus?

Respondeo affirmativè, juxta illud Exod. 24. *Ego sum dominus Deus tuus fortis, zelotes.* Et 34. *Dominus zelotes nomen ejus: Deus est æmulator.* Psal. 78. *Accendatur velut ignis zelus tuus.* Et D. Dionys. *lib. 4. de divin. nomin.* ait Deum appellari *Zelotem propter multum amorem, quem habet ad existentia.*

Ratio desumitur ex D. Thom. 1. 2. *q.* 28. *art.* 4. zelus in sua ratione nihil importat quàm intensum amorem excludentem & fortiter repellentem omne sibi contrarium & repugnans: Sed in Deo est perfectissimus amor suæ gloriæ, propter quam omnia operatur, & quam etiam in his quibus obscurari videtur, illustrem reddit; de his enim quæ faciunt homines contra voluntatem Dei, facit ipse quæ vult, ut infrà ostendemus latiùs dum de providentia Dei: Ergo in Deo est perfectissimus zelus.

Et quanvis zelus prout est in nobis, sæpè sæpiùs imperfectione aliqua admixta nonnihil sordescat, quia non rarò in hominibus nascitur vel ex falsis suspicionibus, vel ex invidia; unde Thom. à Kemp. *Passione movemur, & zelum putamus*; tamen ab his omnibus alienissimus est zelus divinus, quia licèt Deus velit solus amari tanquam ultimus finis, præcipit tamen amari proximum, imò illud asserit esse præcipuum dilectionis Dei argumentum. *In hoc cognoscent omnes* (ait Veritas, Joan. 13.) *quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Deus etiam falsis suspicionibus minimè obnoxius est, quia spirituum ponderator est, & dum homines vident ea quæ patent, ipse intuetur cor. Unde præclarissimè August. *Videte cum quanta securitate ametis,*

cui displicere falsis suspicionibus non timetis.

Confirmatur ex triplici conditione quam D. Bernard. *serm. 20. in Cant.* exigit ad verum zelum, dicens: *Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia: sit fervidus, sit circunspectus, sit invictus; nec teporem habeat, nec careat discretione, nec timidus sit.* Sed hæc triplex conditio excellentissimè zelo divino convenit, cùm Deus habeat charitatem & fervorem infinitum, imò sit ipsa charitas, & fervor per essentiam: unde dicitur Deut. 4. *Deus ignis consumens est.* Ejus etiam sapientiæ non est numerus, nec apud illum est transmutatio, vel vicissitudinis obumbratio: ergo in Deo est fervidissimus, prudentissimus, & constantissimus zelus.

Quæres quartò, utrum in Deo sit formaliter odium?

Respondeo negativè, quia odium fertur ad malum quodammodo sub ratione mali; nam licèt malum non possit esse motivum voluntatis, quæ semper tendit ad bonum vel verum, vel apparens; tamen malum potest esse objectum terminativum voluntatis, quatenus voluntas sub ratione boni sibi convenientis vult illud quod est noxium, & disconveniens inimico. Atqui divina voluntas non fertur nisi ad bonitatem suam intrinsecam, tanquam objectum suum adæquatum, tam motivum, quàm terminativum: unde cùm Deus vult infligere pœnam peccatori, non illam intendit ut illum plectat, sicut nos odio habendo aliquem volumus illi malum, ut malum illi est; sed pœnam vult quatenus in ea resplendet suæ decor justitiæ, & ordo universi, quod sanè bonum est. Ergo in Deo non est odium propriè dictum, juxta illud Sap. 11. *Nihil*

hil odisti eorum quæ fecisti.

Id egregiè confirmat S. Thom. 1. *cont. gent. c.96.* quia illud quod naturaliter invenitur in omnibus principiis creatis, in primo agente necesse est inveniri, præsertim si nullam involvat imperfectionem, sed puram perfectionem; in Deo quippe sunt omnes perfectiones creaturæ. Unde pulchrè Augustinus: *Qui fecit magna, major est; qui fecit pulchra, pulchrior est; qui fecit bona, optimus est.* Sed omnia agentia suo modo effectus suos amant, sicut parentes filios, poëtæ poëmata, artifices sua opera; & hoc puram perfectionem redolet. Igitur multò magis Deus nullam rem odit, cùm ipse sit omnium causa. Ex quo obiter inferes, quàm justum sit à nobis Deum redamari, qui nos non potest odisse, & non amare non potest; & cum qua fiducia ad Deum accedere debeamus, qui nos odio habere non potest. *Non possum vereri vultum* (ait Doctor Mellifluus serm. 84. in Cant.) *cujus sentio affectum. Nunquid irascetur quæsitus, qui etiam contemptus dissimulavit? Quin imò non repellet requirentem, qui & contemnentem requirit. Quidni animer ad quærendum expertus clementiam?*

Dices: De Deo dicitur Psal. 5. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem: virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.* Et Zachar. 8. *Unusquisque malum ne cogitetis in cordibus vestris, & juramentum mendax ne diligatis; omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.*

Respondeo hæc & alia loca intelligi tripliciter, primò quatenus Deus amando bonum removet id quod est contrarium bono, sicut nos ea odio habemus quæ esse nolumus. Secundò qua-

tenus Deus vult aliquod majus bonum, quod esse non potest sine privatione minoris boni. Sic in quantum vult bonum justitiæ, vel ordinis universi, quod esse non potest sine punitione & corruptione aliquorum, dicitur illa odisse, quorum corruptionem vel punitionem vult. Denique intelligi possunt de odio abominationis, quo Deus prosequitur peccatum, utpote adversum suæ bonitati; sed creaturam odio habere nequit bonitas per essentiam.

Quæres 5. Quid dicendum de ira & desiderio?

Respondeo, neutrum ex his affectibus esse in Deo. Non iram, quæ ut ait D. Thom. lib. cit. c. 89, *Longè est à Deo secundùm rationem suæ speciei*, quia est appetitus vindictæ propter tristitiam ex injuria illata conceptam: in Deo autem nulla esse potest tristitia, ut postea dicemus. Nec placet quod ait Suarez oppositum sentiens, de ratione iræ esse solum appetitum nocendi alteri sub ratione justitiæ vindicativæ; sequeretur enim ex hoc omnem actum justitiæ vindicativæ ad iram pertinere, sicque judicem qui sedato, tranquilloque animo punit homicidam ex motivo justitiæ vindicativæ, ipsum ex ira plectere; quod tamen communi modo loquendi & sentiendi repugnat. Scriptura autem, quæ interdum iram Deo asserit, intelligenda est de effectu, non de affectu iræ. Unde Chrysolog. serm. 45. *Deus nec subjacet passioni, nec irâ accenditur, nec furore turbatur; sed ira Dei est delinquentium pœna, furor Dei est supplicium peccatorum.*

Quoad desiderium verò idem suadetur; nam desiderium fertur circa bonum non habitum, vel quod non est in nostra potestate; de bonis enim habitis solùm gaudemus, & fruendo delectamur;

nec illud censemur desiderare, quod cùm sit in nostra potestate, non habemus; si enim verè illud desideraremus, profectò & haberemus. Ergo Deus non habet propriè dictum desiderium, nec respectu suæ bonitatis, quam essentialiter possidet, sed nec etiam per ordinem ad bona extrinseca etiam à libero nostro arbitrio pendentia, quia ea omnia habet in sua potestate, cùm teste Augustino habeat *humanorum cordium quocumque inclinandorum omnipotentissimam potestatem, & magis in potestate sua voluntates hominum, quàm ipsi suas.* Igitur non est in Deo propriè dictum desiderium, quod est appetitus boni non habiti, nec actu, nec virtute, seu potestate. Attribuitur tamen quandoque Deo, quatenus se habet ad modum desiderantis, dum per auxilia sufficientia nos sollicitat ad salutem.

Ex his evidentiùs sequitur, removendos esse à Deo affectus spei, timoris, & tristitiæ. Spes quippe respicit bonum futurum, arduum, & difficile acquisitu; timor verò respicit malum quod imminet; tristitia autem affligitur de malo præsenti. Atqui Deo nihil est difficile, qui voluntate omnia creavit: Deo etiam nullum malum accidere potest, cùm sit summum bonum, & plenitudo bonitatis. Ex quo statim consequitur, repugnare etiam Deo invidiam, quæ tristatur de bono alterius, cujus bonum accipit tanquam sibi malum. Sed Deus amat omne bonum, cùm illud producat; nec potest apprehendere id quod est bonum ut malum sibi, cùm ejus scientia sit sine errore.

Denique observanda est regula, quam tradit D. Thomas q.20. art.1. ad 2. *Dicendum quod in passionibus appetitus sensitivi est considerare aliquid*

materiale, scilicet corpoream transmutationem; & aliquid quasi formale, scilicet quod est ex parte appetitus: sicut in ira materiale est accensio sanguinis circa cor, formale appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte hujus quod est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio, sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti: & eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam verò nullam imperfectionem designant, ut amor & gaudium. Cùm igitur nihil horum Deo conveniat secundùm illud quod est materiale in eis, illa quæ imperfectionem important, etiam formaliter Deo convenire non possunt, nisi metaphoricè, propter similitudinem effectus. Quæ autem imperfectionem non important, de Deo propriè dicuntur. Ubi compendiosè totam nostram speculationem comprehendit S. Doctor.

REFLEXIO.

Deus omnibus iis affectibus præditus est, quibus nullus passionis sensus permiscetur. Similiter ut mores divinos imitemur, conandum nobis est, & omni studio cavendum, ne quidquam passionis impetu agamus. Hæc totius Ethicæ summa: *Nihil ex passione, cuncta ratione tractanda.* Hac arte tenemus medium, nec perdimus modum: nunquam, aut raro peccabis, si cuncta agenda deliberatione prævenias. Ita rectè tradit D. Bern. lib. 3. de consider. c. 3. *Spiritualis homo ille qui omnia dijudicat, ut ipse à nemine dijudicetur, omne opus suum trina consideratione præveniet. Primùm quidem, an liceat; deinde, an deceat; postremò, an expediat. Nam etsi constet in christiana utique Philosophia non decere nisi quod licet, non expedire nisi quod decet & licet, non continuò tamen omne quod licet, decere aut expedire consequens erit.*

SPECVLATIO II.

In Deo est summa & perfecta justitia, non quidem commutativa, sed distributiva, & vindicativa, seu punitiva.

PRima pars constat; nihil enim in sacris litteris frequentiùs inculcatum, quàm agnoscendam esse in Deo perfectam justitiam. Ps. 118. *Justus es Domine, & rectum judicium tuum.* Et iterum, *Justitia tua, justitia in æternum.* Et alibi millies. Atque hoc attributum unum ex micantissimis esse testantur Patres. Chrysol. serm. 9. *Qui potest celare radios Solis, justitiæ poterit occultare fulgorem. Justitia lux rerum consiliis non velatur obscuris. Justitia cùm sibi facto claret, omnes illustrat exemplo.* In Deo autem non solùm est justitia, sed etiam, ut ait August. serm. 34. de verb. Dom. *Fons justitiæ est.* Et ratio est, quia justitia est virtus unicuique quod suum est tribuens: Deus autem unicuique quod suum est tribuit (quidquid sit, an creaturæ habeant jus, necne, de quo statim) quia omnia in numero, pondere, & mensura produxit; summâ sapientiâ, ac providentiâ regit; estque summa lex, & regula totius bonitatis, & debitæ ordinationis. Sed jam explicandum restat, quænam justitiæ ratio in Deo reperiatur.

Secunda pars, quæ negat reperiri inter Deum & creaturas justitiam commutativam, explicatur & probatur: Justitia commutativa consistit in

mutua datione & acceptione, ex qua contrahitur debitum in accipiente, qui tenetur compensare debitum servando proportionem, seu æqualitatem arithmeticam secundùm computationem numeri ad numerum, qualis est inter vendentem & ementem; ut si venditor dat pannum pretii centum nummorum, emptor stricto jure tenetur dare centum nummos, ne incurrat injustitiæ labem. Atqui nulla creatura potest aliquid Deo dare, quod Deus stricto jure compensare teneatur: Ergo non datur justitia commutativa inter Deum & creaturas. Major est definitio justitiæ commutativæ. Minor probatur: Creatura non potest dare aliquid quod Deus compensare teneatur, si in veritate nihil Deo dare possit: Sed revera creatura nihil Deo dare potest: Ergo Deus nihil compensare tenetur. Probo minorem: Dare aliquid alteri est constituere illud sub dominio ejus cui datur, eique tribuere aliquid quod ad ipsum non pertinebat: Atqui omnia sunt sub dominio Dei, etiam antequam illi offerantur, multò meliùs quàm sub dominio creaturæ; imò ipsum dare & offerre est in nobis ex auxilio & influxu Dei: Ergo creatura nihil unquam propriè dat Deo. Unde dicitur ad Rom. 11. *Quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* Job 4. *Quis dedit mihi, & reddam ei?* & 1. Paral. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Et præclarè August. lib. 1. confess. cap. 4. *Quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens: donas debita nihil perdens.*

Confirmatur: Quidquid à creatura Deo offertur, illi innumeris titulis debitum est, scilicet titulo Creatoris, Conservatoris, Adjutoris, su-

premi Domini, ultimi finis: Ergo per ea quæ offeruntur non obligatur Deus ad compensationem ex stricta justitia, sed solùm ex sua liberalitate; non ex debito, sed ex charitate: omne quippe debitum importat dependentiam & subjectionem in eo qui debet, quod sanè longè est à Deo. Certè si secundùm Philosophum 8. *Eth. cap.* 16. non datur stricta justitia inter patrem & filium, nec inter dominum, & servum, quia filius non potest in beneficiis æquale compensare patri, à quo accepit esse, nutrimentum, & disciplinam; & quia totum quod est servi, domini est: quanto minùs inter Deum & hominem stricta justitia commutativa invenietur? cùm homo nihil offerre valeat, quod ad Deum non pertineat, nec suis operibus immensa Dei beneficia tantisper adæquare. Unde Bern. lib. de diligend. Deo, cap.3. *Si totum me debeo pro me facto, quid reddam jam & pro refecto? Nec enim tam facile refectus, quàm factus. In primo opere me mihi dedit, in secundo se; & ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo: quid Deo tribuam pro se? Nam si me millies rependere possem, quid sum ego apud Deum, qui prior dilexit nos, tantus, & tantùm, tantillos, & tales?* Quid divinius?

Denique huic nostræ sententiæ favet tota Scriptura & Patres, qui perpetuò docent, humilitatis & charitatis Christianæ summam esse multa pro Deo facere; & tamen arbitrari nihil sibi ex justitia nisi pœnas deberi. Unde aiebat Veritas, Luc.17. *Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus.* Unde viri sancti quantumcunque ardua conarentur, vel dura paterentur,

hæc tamen pro nihilo reputabant, secundùm illud Cant. 8. *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* Hanc vitæ spiritalis & Christianæ fundamentalem regulam diviné tradit D. Thom. opuscul. de diligendo Deo: *Operari magna, & reputare pauca: operari diu, & reputare brevi, hoc verè signum est amoris præcipui.* Et certè hujus veritatis luce magis convincetur animus, si attendat, quod ipsa opera nostra bona sunt Dei dona; cúmque pœnitentiam nostram, & lacrymas nostras in conspectu suo veluti rationali ponit, novâ nos onerat gratiâ. Nam ut ait Bernard. *serm.* 15. *in Psalm.* Qui habitat: *Onerat, cùm exonerat Deus; onerat benefitiis, cùm exonerat peccatis.*

Objicies: Deus promisit se daturum mercedem bonis operibus ex conventione & pacto oneroso laborandi in vinea sua. Ergo ex justitia obligatur ad retributionem. Unde Scriptura & Patres sæpiùs dicunt, Deum futurum injustum, nisi daret præmium sanctè viventibus. Ad Hebr. 6. *Non injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri boni.* Et August. *lib.* 4. *cont. Jul. cap.* 3. ait: *Deus ipse, quod absit, erit injustus, si ad ejus regnum verus non admittatur justus.*

Respondeo quod, ut optimè ait D. Thom. *quæst.* 21. *art.* 1. *ad* 3. licèt Deus unicuique det quod ei debetur secundùm rationem suæ naturæ & conditionis; *non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potiùs alia in ipsum; & ideo justitia quandoque dicitur in Deo condecentia suæ bonitatis, quandoque retributio pro meritis, & utrumque modum tangit Anselmus: Cùm punis malos, justum est, quia illorum meritis convenit:*

cùm verò parcis malis, iustum est, quia bonitati tuæ condecens est. Unde quæcunque promissio accedat, Deus non fit nobis debitor, sed sibi ipsi, in quantum debitum est ut sua ordinatio, & conventio impleatur. Si autem Deus non remuneraret bona opera, non esset injustus nobis, sed sibi; nobis autem infidelis, quia frangeret fidem, nec staret promissis. Sicut licèt Deus per Prophetas promisisset Filium suum, non tamen ex justitia, sed ex amore & gratia apparuit benignitas Salvâtoris nostri. Unde August. lib. 5. confess. cap. 9. *Dignaris eis quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri.* Et idem repetit serm. 16. de verbis Apost. *Tenemus Deum debitorem, debitor enim factus est, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo.* Unde infert Sanctos posse Deo dicere: *Fecimus quod jussisti, redde quod promisisti.* Et Anselm. in Prosol. cap. 10. *Iustus es, Domine, non quia nobis reddis debitum, sed quia facis quod decet te summum bonum.*

Tertia pars speculationis, quæ asserit in Deo admittendam esse justitiam distributivam, qua Deus juxta rerum dignitatem, & pro meritorum inæqualitate sua dona dispensat, expressè asseritur à D. Thom. hîc, post D. Dionys. *capite 8. de divin. nominib.* Et probatur: Justitia distributiva est virtus qua dispensator & provisor rerum dat unicuique juxta propriam cujusque dignitatem, unde & dicitur quod servat proportionem geometricam & respectivam; ut si paterfamilias dat vestes toti familiæ, non tamen easdem, sed parvulis parvas, grandævis grandiores, prudenter largitur. Si Dominus dat servo pro stipendio diei

nummum, operanti per duos dies duos nummos retribuet: Atqui hæc justitiæ ratio admittenda est in Deo, imò & de ea exponi debent omnia Scripturæ testimonia, quæ Deum erga homines justitiam exercere testantur, ut cùm dicitur 1. Timoth. 4. *Superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Iudex.* Matth. 25. *Dedit uni quinque talenta, alii duo, alii unum: secundùm propriam mensuram*, id est meritum & dignitatem: & *ad Ephes. 6.* dicitur, quod *personarum acceptio non est apud Deũ*, quia in bonorum suorum dispensatione Deus causas discernit, non personas. Unde ut observat D. Thom. *opusc. 62.* in veteri lege non potentes & nobiles, sed humiles constituit judices super populum, sicut Moysen & Josue: & David minimum inter fratres de pascuis ovium in Regem sublimavit. In primitiva etiam Ecclesia non divites vel sapientes, sed piscatores ignobiles constituit Principes super omnem terram. Nec ulli confert gratiam propter potentiam, nobilitatem, fortitudinem, aut pulchritudinem corporalem, sed ut dicit Petrus Actor. 10. *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi.* Et sicut in hoc mundo non solos opulentos, vel stirpe claros ad cœlum vocat, sed pauperes, cæcos, claudos, debiles, & infirmos compellit intrare, & secreta quæ abscondit sapientibus, revelat parvulis: ita in postremo judicio personas Regum & principum non accipiet, sed recipiet unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum. Ergo in Deo est justitia distributiva.

Probatur etiam ratione: Justitia distributiva

explicata nullam dicit imperfectionem, sed puram perfectionem; pertinet enim ad supremum provisorem dispensare bona inferioribus juxta eorum merita. Neque hæc recta & *modulata* distributio (sic vocatur à Tertul. *cont. Marcion.*) provenit ex debito vel obligatione, sed ex rectæ rationis lege & convenientia, quâ Deus judicat omnia cum harmonia & consonantia esse distribuenda. Unde licèt Deum in distribuendo proportionem servare justum sit, tamen ab ea distributione penitus abstinere absque injustitia potest: v. g. supposito quod pactum iniverit de mercede bonis operibus retribuenda, justum sit ut præmium ex operum inæqualitate metiatur; tamen absolutè poterat Deus à tali conventione absque injustitia abstinere, & opera illa à creaturis suis supremus Dominus absque mercedis pacto exigere.

Nec etiam per hujusmodi dispensationem amittit Deus rerum distributarum dominium, cùm omnia sibi essentialiter subdantur. Præsertim quia creaturis rationalibus bona non tam donat quàm commodat, nec quicquam alienat, sed omnia veluti in feudum ac emphyteusim tradit ea lege, ut omnia in Deum referant, à quo acceperunt. Ergo justitia distributiva ab omni imperfectionis labe munda est, sed in infinita Dei sapientia fundatur, quæ exigit ut singula pro meritorum diversitate dispenset. Qua de causa *veritas* dicitur Psalm. 84. *Misericordia & veritas obviaverunt sibi*; quia nimirum eum in rebus ordinem constituit, quem divinæ sapientiæ ratio in numero, pondere, & mensura præscripsit.

LVII. **Objicies**: De ratione justitiæ qualiscumque,

est reddere debitum, quod justè exigitur; justitia enim in communi est constans & perpetua voluntas jus suum unicuique tribuens; jus autem unius non potest esse sine debito alterius: Sed in Deo non potest esse debitum: Ergo nec justitia distributiva strictè sumpta.

Respondeo, debitum justitiæ distributivæ non esse in Deo ex jure creaturæ, quo Deus obligetur; sed ex naturali rectitudine, & ex lege sapientiæ (quæ in Deo est ipsemet Deus) quâ tenetur prudens distributor præmia pro meritorum ratione dispensare. *Debitum est Deo* (ait D.Thom. hîc ad 3.) *ut impleatur in rebus id quod ejus sapientia & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat, & secundùm hoc justitia Dei respicit decentiam ejus, secundùm quam reddit sibi quod sibi debetur.*

Instabis: Si hoc ita sit, Deus erit sibi debitor: Sed hoc tollit formalem rationem justitiæ strictæ, quæ est ad alterum: Ergo in Deo non est justitia stricta, etiam distributiva.

Respondeo, quod licèt Deus nulli sit debitor nisi sibi, tamen quia dum sibi satisfacit, simul etiam bona aliis distribuit, quanvis non nisi ratione sui; hinc fit justitiam Dei revera diffundi ad alterum. Sicut Deus verè alia à se amat, licèt non amet nisi propter se. In summa, Deus est debitor sibi, ut principio, motivo, & fundamento dandi; sed non ut termino circa quem exercetur justitia, quæ in creaturas quidem protenditur, sed debitum in creaturis non fundatur.

Rigor Divinæ Justitiæ.

Ultima pars quæ asserit, admittendam esse in Deo justitiam vindicativam & punitivam, nullam patitur difficultatem, nec tam indiget probatione, quàm timore. Cùm enim hæc justitia nihil aliud importet quàm voluntatis affectum sumendi vindictam de peccato, nec vllam inducat obligationem, vel aliam imperfectionem, procul dubio formaliter est in Deo. Imò illam sibi soli reservat Deus. Rom. 12. *Mihi vindictam, & ego retribuam.*

Probatur etiam à posteriori ex variis ejus effectibus, quorum mundus universus plenus est. Nam primò splenduit in cœlo, cùm Angelorum princeps, creaturarum omnium nobilissima, præcipuum divinæ similitudinis signaculum, ex Angelo cacodæmon, ex limpido Divinitatis speculo, princeps tenebrarum harum; & qui antea Lucifer, jam (ut ait S. Bernard. serm. de S. Ben. & lib. de grad. humil.) *tenebrifer, & vesperus, mortifer, & noctifer* factus est, & tanquam fulgur cadens de cœlo impetu furoris Dei, qui omnem altitudinem extollentem se adversus se dejicit, nec plenitudini sapientiæ, nec perfectioni decoris pepercit. Hujus si non terret culpa, terreat vindicta, *& sta in te, ne cadas à te, si ambulas in magnis & mirabilibus super te.* Ut ait prælaudatus Doctor Mellifluus.

Secundò apparuit hæc justitia in paradiso terrestri, ubi videre est Adamum terræ dominum, cœli civem, domesticum Domini, fratrem beatorum spirituum, cœlestium virtutum cohære-

dem, ob esum pomi (quem sanè excusaret hujus temporis Probabilistarum laxitas) repentina & tristi mutatione comparatum jumentis, & similem illis factum. Nec ipse solùm paradiso absque dilatione disturbatus, gratuitis spoliatus, in naturalibus vulneratus; sed insuper tota ejus progenies post tot sæculorum pœnitentiam, post ipsius Redemptoris sanguinem fusum, iniquitatem illam portat etiam in infantibus priùs reis, quàm natis; priùs peccatoribus, quàm peccati cognitoribus; imò priùs mortuis, quàm vivis, sicut & Protoparens priùs fuit interemptor quàm pater. Unde Bernard. tract. de gradibus humilit. *Nascimur, morimur: ideoque nascimur morituri, quia priùs morimur nascituri. Propterea grave jugum super omnes filios Adam.* Quàm terribilis Deus in consiliis suis super filios hominum!

Tertiò: Manifesta est hæc justitia in statu naturæ & legis, ut patet ex diluvio totum orbem absumente, *Genes.* 7. Ex subversione quinque civitatum, *Genes.* 19. quas Deus, ut ait Gregorius, *igne judicii ante judicium prævenit.* Ex internecione totius exercitus Hebræorum de Ægypto egressi, *Num.* 14. Ex nece centum octoginta quinque millium Assyriorum, quos una nocte Angelus demessuit, 4. *Reg.* 19. Ex septuaginta millibus virorum intra sex horas ob superbiam Davidis contra legem populum numerantis, pestilentiâ extinctorum. Sed quid opus est referre innumeras clades populi Israëlitici, quas in libris historialibus veteris Testamenti passim deprehendes? Quid memorem Datan & Abiron in contradictione Core, quos *aperiens terra os suum devoravit?* Num. 16. Quid Nadam

& Abiud ob prætermissam ceremoniam occisos à Oſan, ob tactam Arcam interemptum? & alia passim obvia, quæ considerans Jerem. *c.*4. exclamat: *O mucro domini usquequò non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.*

Quartò divinæ justitiæ rigor ostensus fuit in monte Calvariæ, ubi Christus ob assumptam peccati umbram, vel ut pulchrè dixit quidam, *ob peccatum amoris*, quo voluit esse vas & fidejussor noster, tam diris suppliciis addictus est. Quid autem fiet de veris peccatoribus? *Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* ut ait Veritas *Luc.* 23. id est si Christo omnium virtutum charismatibus opimo tot tormenta illata sunt, de peccatore omni humore gratiæ destituto, & arefacto quid fiet? Ex quo infer quàm miserè fallantur, qui ideo in peccatis perseverāt, quia pro eis satisfecit Christus; cùm potiùs ex tam rigida Christi satisfactione ad implendum ea quæ desunt passioni ejus, invitari necesse sit. Unde Bern. serm. 1. in Epiph. *Sicut benignitas apparuit ultra omnem spem, ultra omnem æstimationem, similem expectare possumus judicii districtionem. Noli ergo contemnere Dei misericordiam, si non sentire vis justitiam, sed iram, sed indignationem, sed æmulationem, sed furorem. Vt enim scires quanta districtio succedit, tanta illa mansuetudo prævenit. Ex magnitudine indulgentiæ magnitudinem ultionis attende. Immensus est enim Deus, & infinitus in justitia, sicut in misericordia. Multus ad ignoscendum, multus ad ulciscendum.* Si Deus in opere misericordiæ suæ præcipuæ tam severus fuit, qualis erit in opere districtæ justitiæ suæ? Nam ut dixit S. Thomas à Villanova serm. 3. Nativ. *Severior mihi Domine parcendo*

quàm ulciscendo videris, & me plus hominis pia redemptio terret, quàm Angeli dura perditio.

Quintò in tota terra, in qua Princeps mundi hujus aliàs à Christo ejectus tyrannidem recuperavit. Nam Oriens ferè sub cœlo totus, Africa fermè universa, & magna Europæ pars vel Turcarum feritate, vel hæreticorum ac schismaticorum pravitate devastantur, assimilanturque montibus Gelboë quibus imprecatus est David, 2. Reg. 1. *Montes Gelboë nec ros, nec pluviæ veniant super vos.* Nam certum est illos omnes in æternum perire, quia sicut extra arcam omnes submersi sunt, extra domum Raab omnes habitatores Iericho interfecti; ita extra Ecclesiam nullus salvatur. Quis autem hîc præ altitudine justorum judiciorum Dei attonitus non expavescat?

Sextò, in ipsam Ecclesiam Catholicam justitiam non mediocrem exercet Deus, quia videmus navem Petri tot vehementibus fluctibus agitatam, nedum ad exercitium, sed & in pœnam peccatorum filiorum Ecclesiæ, in quibus fermè omnibus vix reperitur sanitas. Quid enim aliud videmus, nisi inimicos crucis Christi, quorum Deus venter est? & de Catholicissimis civitatibus dici potest, quod de Jerusalem scribitur Jer. 5. *Circumite vias Ierusalem, & aspicite, & considerate & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei.* Certè exceptis paucis, quos nisi Deus relinqueret ut semen, quasi Sodoma essemus, vix differt civitas Catholica à Mahometica, ut ait P. Granatensis, nisi penes sonitum campanarum, quarum usum Turcæ reprobant. Ex quo sic formatur ratio: Omnium pœnarum

à divina justitia inflictarum gravissima est permissio peccatorum, quando apponitur iniquitas super iniquitatem, traduntúrque homines in reprobum sensum; sicut enim insanabilis & desperati morbi argumentum est, cùm ægrotus suo permittitur arbitrio; ita justitiæ divinæ rigor maximus est connivere atque indulgere peccantibus: Atqui totus mundus sicut aquam peccatum bibit: Ergo totus mundus etiam Catholicus theatrum est divinæ justitiæ.

Denique sævit justitia divina sub terra in purgatorio ad tempus, sed præcipuè in inferno. *Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Nam ibi reperitur divinæ visionis privatio, virtutis ad omne bonum agendum ablatio, omnium corporis animæque potentiarum inordinatio, membrorum omnium per ignem cruciatus, omnis consolationis denegatio, & (quod horribile dictu est) malorum illorum æterna sine ulla intermissione duratio. Ibi misera anima ad felicitatem semper anhelat, semper frustratur, semper torquetur ab inconversibili, inflexibili, & indeclinabili æquitate Judicis immutabilis & omnipotentis. Conatur anima exire de loco & centro tormentorum, & quò magis nititur, ampliùs obruitur; quo nihil infelicius, ut eleganter quidem, sed terribiliter describit Bernard. lib. 5. de considerat. c. 12. *Quid iniquis voluntatibus tam contrarium & adversum, quàm semper conari, impingere semper, & frustra? Væ universo, quod obvium fortè offenderit cedere nescia rectitudo: quid tam pœnale quàm semper velle quod nunquam erit, & semper nolle quod nunquam non erit? Quid tam damnatum quàm voluntas addicta huic necessitati volendi no-*

lendique, ut ad utrumlibet jam non nisi perversè; ita non nisi miserè moveatur? In æternum non obtinebit quod vult, & quod non vult, in æternum nihilominus sustinebit. Quis hoc facit? Rectus Dominus Deus noster. Nihil nervosius dici potest.

Reflexio.

Domine memorabor justitiæ tuæ solius. Psal. 70. Memorabor justitiæ commutativæ, ut sciam quod nihil mihi debes: memorabor justitiæ distributivæ, ut ad bona opera alacriùs inflammer: memorabor justitiæ vindicativæ, ut configam timore carnes meas, & à judiciis tuis timeam. Absit ut eos audiam qui licentiam delinquendi ex misericordia assumentes, justitiam lacessunt; Absit ut incentivum amandi sit incentivum peccandi, ut ait Tertul. lib. de pœnit. c. 7. *Absit ut ita aliquis interpretetur, quasi eò sibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum, & ex redundantiâ clementiæ cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis.* Et mellitè Doctor Mellifluus lib. de gradibus humilit. *Quæ major iniquitas, quàm confisus de multa ejus dulcedine, quâ speras eum nolle vindicare cum possit, mala pro bonis, odium pro dilectione retribuas? Certè si talis est qualem putas, tanto nequiùs agis, si non amas. Et si ille patitur aliquid fieri contra se, potiùs quàm ipse faciat aliquid contra te, quanta malitia est, ut vel tu non parcas illi, qui sibi non parcit parcendo tibi?* Audiam potiùs Ecclesiasticum dicentem c. 5. *Ne dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum miserebitur; misericordia enim & ira ab illo citò proximant.* O intolerabilem humani generis cæcitatem! Ma-

jor pars mundi perit, & Deus misericors est. Nunquid misericordiam perdet, si tu cum illis pereas, cum quibus præsumis? Qui Angelis, & proprio filio non pepercit ultionum Deus, in te etiam liberè aget? Non prodest clementia divinâ misericordiâ abutentibus, quæ vindictam differt, ut acerbiùs ulciscatur. *Neque enim quidquid differtur, aufertur; aut condemnationem evasit, qui indulgentiam non quæsivit*, ait S. Leo *serm.* 12. *Quadrag.*

SPECVLATIO III.

In Deo est suavissima, & infinita misericordia, aliaque virtutes ei affines.

HAnc veritatem tota Scriptura insonat. Psal. 118. *Misericordiâ Domini plena est terra.* Psal. 144. *Miserationes ejus super omnia opera ejus.* Et iterum, *Misericors Dominus, & justus, & Deus noster miseretur.* Ubi, ut notat Ambros. *orat. de obitu Theod.* bis misericordiam posuit, semel justitiam: *in medio justitia est, gemino septo inclusa misericordiæ.* Unde & ab Apost. 2. *Cor.* 1. vocatur Deus *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.* Et quidem ut ait Bern. serm. 5. Nativ. *Rectè non Pater judiciorum, vel ultionum dicitur, sed pater misericordiarum, eo quòd miserendi causam & originem sumat ex proprio, judicandi verò, vel ulciscendi magis ex nostro.* Vnde in Scriptura misericordia visceribus cõparatur. Luc. 1. *Per viscera misericordiæ Dei nostri.* Justitia verò

appellatur pallium, cingulū, indumentū. Isai. 56. *Opertus est quasi pallio Zeli, erit justitia cingulum lumborum ejus, induet pro thorace justitiam.* Nimirum quia sicut viscera sunt intrinseca naturæ, unde & intestina vocantur; pallium verò est quid extrinsecum: sic misericordia est divinæ naturæ intima, justitia verò est veluti externa, quia non exercetur, nisi occasione ab extrinseco accepta, scilicet à peccatis nostris.

Probatur ratione D. Thom. Misericordia potest considerari vel secundùm passionis affectū, juxta quem misericors dicitur, quasi miserum habens cor, & affectum tristitiâ conceptâ ex aliena miseria tanquam ex propria: vel potest attendi secundùm effectum, qui est repellere miseriam alterius. Atqui licèt in Deo non sit tristis ille & effectivus miseriæ alienæ sensus, ipsi tamen maximè convenit repellere miseriam ab aliis, & diffundere omnibus bonitatem, quâ excluditur defectus & miseria eorum. Ergo effectiva misericordia in Deo invenitur.

Probatur 2. à posteriori discurrendo circa illa in quibus mirè relucet hoc attributum. Primò splendet hæc perfectio in omnibus Dei operibus, quia ut discurrit S. Thom. art. 4. in quolibet Dei opere misericordia & justitia locum habent, juxta illud Psal. 24. *Omnes viæ domini misericordia, & veritas.* Cùm enim quidquid Deus agit sit conveniens divinæ sapientiæ & bonitati, fit inde quod in omni opere apparet justitia unicuique tribuens quod natura illius exigit. Sed omne quod Deus dat supponit gratuitam Dei voluntatem: v. g. creavit Deus corporalia ad obsequium corporis humani; corpus humanum ornavit membris, ut animæ deserviret; ani-

mam contulit, ut hominem constitueret; sed hominem esse voluit ex mera abundantia bonitatis suæ: unde patet misericordiam Dei esse primam radicem operum Dei, & ideò appellatur à Bernardo primordialis causa omnium, *causa causalissima causarum omnium.* Serm. 1. super *Salve Regina.*

Secundò collucet divinæ misericordiæ suavitas in Justis & Sanctis, quos etiam in hac vita ineffabilibus onerat beneficiis, & pro bonis operibus centuplum reddit. Hos Deus singulari providentia regit; *oculi* enim *Domini super justos.* Psal. 33. & qui eos tangit, tangit pupillam oculorum ejus, ut dicitur *Zach.* 2. & omni justo ait Isai. 49. *Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.* Quid tenerius? Quid amabilius? Duodecim privilegia Justis omnibus à misericordia divina impertita leges apud Granatensem in secunda parte libri primi ducis peccatorum. Idem etiam fusè satis prosequitur D. Bernard. *serm. 2. & 3. de septem panibus*, cujus succum eliquabo. Prima & omnium maxima misericordia eos liberat à peccatis, in quæ caderent nisi omnipotentis pietas conservaret, occasionis subtractatione, resistendi data virtute, affectionis sanitate; vnde fateri tenentur, quod nisi Dominus adjuvisset ipsos, paulò minùs cecidisset in omne peccatum anima sua. Nam ut ait Aug. hom. 23. inter 50. *Nullum est peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector à quo factus est homo.* Secunda misericordia, quia interdum peccantes dissimulat, & ad pœnitentiam expectat, tardans ultionem, prolongans pietatem, indul-

gentiam cogitans, ut commendet patientiam suam, ut impleat electionem suam, ut confirmet charitatem suam. Tertia est conversio ad pœnitentiam, qua visitat cor & immutat, ut amara fiant, quæ malè dulcia priùs erant; & ut concussum cor suorum advertat vulnera peccatorum, & vulnerum sentiat dolorem. Quarta est indulgentia, qua pœnitentem misericorditer suscipit, tam liberaliter omnem donans injuriam, ut jam non damnet ulciscendo, nec confundat improperando, nec minùs diligat imputando; itaut in veris pœnitentibus, ubi abundavit delictum, soleat & gratia superabundare. Quinta est perseverantiæ donum, quæ continendi deinceps, & emendatiùs vivendi præstat virtutem, ne propter recidivum sit novissimus error pejor priore: nam manifestum divinæ virtutis signum est susceptum semel peccati jugum à cervice excutere, nec iterum subjici inter tot pugnas tum carnis concupiscentis adversus spiritum, & dormientis in sinu nostro; tum sæculi quod circumcingit & obsidet nos undique; tum diaboli eo periculosiùs quo invisibiliùs insidiantis. Sexta est gratia promerendi bona æternæ vitæ, quâ munus sanctæ conversationis indulget, inspiratque odium præteritorum malorum, contemptum præsentium bonorum, & desiderium futurorum. Septima misericordia est spes obtinendi, quâ donat homini indignó & peccatori de divina toties experto bonitate spem consequendæ salutis, ut nec penuria meritorum, nec consideratio vilitatis, nec æstimatio & pretium cœlestis beatitudinis ab altitudine spei dejicere possit. His septem misericordiis ita perfunditur Sanctorum animus, sic hiis bene-

ficiis obruitur, ut onus aliud sentire non possit. *Quàm bonus Israël Deus his qui recto sunt corde!* Psal.72.

Tertiò coruscat misericordia divina in peccatoribus, quos tanta patientia, & longanimitate sufferr, nec subitò vindicat injurias sibi factas, cùm tamen posset. Eccl.5. *Altissimus patiens redditor est.* Secundò, quia eos invitat ad pœnitentiam, cùm non mereantur nisi vindictam. Jerem.3. *Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam.* Tertiò, quia velut orat & obsecrat peccatores ad pœnitentiam. 2. Cor. 5. *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Unde egregiè Chrysol. serm. 108. *Mira pietas, quæ ut largiatur exorat: rogat Deus, qui non tam dominus vult esse quàm Pater.* Quartò eorum excessus ignorare videtur, ut eos ad se alliciat. Sap. 11. *Dissimulans peccata hominum, propter pœnitentiam.* Quintò, si eum punire nos peccata nostra compellunt, vindictam cum dolore, & veluti extorquente justitia exercet. Genes. 6. *Tactus dolore cordis intrinsecus, delebo hominem quem formavi.* Sextò revertentem cum excessu pietatis recipit. Luc. 15. *Cùm adhuc longè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordiâ motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum.* Quæ expendit Chrysol. serm. 3. *Movetur misericordiâ qui loco non potest dimoveri, & osculatus est eum: sic pater judicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella: delicta non videt vis amoris.* Septimò redeuntem in sinceritate cordis onerat donis. Luc. 15. *Citò proferte stolam, & induite illum, &*

date annulum aureum in manu ejus, & calceamenta in pedibus ejus. Ubi Chrysol. *Paterna pietas contenta non est innocentiam reparare solam, nisi pristinum restituat honorem.* Et Ambros. in c. 1. Luc. *Deus non solùm ablata restituit, sed insperata concedit.* Denique totam cœlestem Curiam in conversione peccatoris exultare facit. Luc. 15. *Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quæ perierat. Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente.* Quæ ponderans D. Thom. *opusc. 63. c. 7.* ait: *Notabile, quod omnes Angelos convocat ad congratulandum non homini, sed sibi, quasi homo Dei Deus esset, & tota salus divina in ipsius inventione dependeret, & quasi sine ipso beatus esse non posset.* O clementiam omni miraculo majorem!

Quartò coruscat divina misericordia in operibus naturæ, gratiæ, gloriæ, & unionis hypostaticæ. In operibus quidem naturæ; nam omnia nobis providit non solùm ad usum & necessitatem, sed etiam ad delicias. Psal. *Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.* Et 118. *Misericordia Domini plena est terra.* In operibus gratiæ, quam tam effusè largitur, ut ad eam perenniter profundendam septem Sacramenta veluti totidem fontes jugiter manantes instituerit. Eccl. 16. *Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius convertentibus ad se!* In opere gloriæ, in quo Deus manifestat seipsum omne bonum. Psal. 102. *Qui coronat te in misericordia.* Et Psal. 35. *Domine in cœlo misericordia tua.* Denique in opere unionis hypostaticæ, quo Deus sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Unde Bernard. serm. 1. Nativit. *Apparuerunt antè potentia in*

creatione, apparebat sapientia in rerum gubernatione, sed benignitas misericordiæ nunc maximè apparuit in humilitate. Et serm. 1. Epiph. *Quanti te fecit, ex his, quæ pro te factus est, agnosce, ut appareat tibi benignitas ejus ex humanitate. Quanto enim minorem se fecit in humanitate, tanto majorem exhibuit in bonitate; & quanto pro me vilior, tanto mihi charior est.* Quantum verò appareat misericordia divina in passione Christi & in Sacramento Eucharistiæ, patebit suis locis. Et verè usurpari potest illud Augustini: *Cùm Deus sit omnipotens, plus dare non potuit; cùm sit sapientissimus, plus dare nescivit; cùm sit ditissimus, plus dare non habuit.*

Quintò irradiat divina misericordia in ipsa inflictione pœnarum: tum quia non punit, nisi ut det locum pœnitentiæ. Unde August. in Psal. 21. *Intellige homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem.* Et ideò vindictam differt, minatur prædicatione, & inspiratione terret. Psalm. 59. *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus, ut liberentur dilecti tui.* Tum quia punit electos misericorditer, ut in alia vita purgati appareant. Bernard. serm. de verb. Habacuch: *Ipsa indignatio non aliunde quàm de misericordia est; quos enim amat, arguit; & castigat, & flagellat omnem filium quem recipit, visitans in virga iniquitates ejus, & in verberibus peccata ipsius: misericordiam autem suam non dispergit ab eo.* Et ideò prudentissimè Job *cap. 6.* aiebat: *Hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat.* Ubi Gregor. *Ac si apertius diceret, qui ideo hîc quibusdam parcit, ut eos in perpetuum feriat, ideo hîc*

miferiat, ut non parcendo in perpetuum parcat. Et ibidem, id eft *lib.7. moral.cap.17.* expendens illud Pfal. 37. *Ego in flagella paratus fum*, ait: *Quia fancti viri corruptionis fuæ vulnus fine putredine non effe confiderant, libenter fe fub manu medici ad fectiones parant, ut aperto vulnere virus peccati exeat.* Tritum eft illud Auguftini: *Hic ure, hic feca, hic nunquam parcas, modò in æternum parcas.*

Denique claret divina mifericordia non folùm in rebus factis, fed etiam in modo faciendi. Nam *primò* effundit fe liberaliter, cùm nullum expectet commodum ex largitione donorum fuorum. Imò ut rectè obfervat D.Thom.1.*cont. Gent. cap.96.* folus Deus eft perfectè liberalis; nam omne aliud agens, ex fua actione aliquod bonum appetit, vel acquirit: Deo autem communicanti fua bona nihil bonitatis accrefcit. Et iterum, quia ut ait S. Doctor 2.2. *q.*137. *art.*2. ad liberalem pertinet emiffivum effe, unde liberalitas alio nomine largitas nominatur, quia quod largum eft, non eft retentivum, fed emiffivum; Deus autem bona fua non parcè, fed effufiffimè emittit: nam quod magnum eft, omnibus beneficia donat: quod majus eft, donat indignis; quod maximum eft, donat ingratis; quod maximo majus, donat invitis; quod divinum eft, poft dona fua dat feipfum, dat filium fuum, dat ofculum cordis fui, qui eft Spiritus fanctus: ire ulteriùs non poteft divina mifericordia, nifi aliquid quæramus poft omnia. *Secundò* dat magnificè: nam, ut docet D. Thom. 2.2.*quæft.*134. ad magnificum pertinet magna producere, & cum ampla animi propenfione: hoc autem fummè convenit Deo, ut pa-

tet in rerum productione, diſtinctione, ornatu. Pſal. 91. *Quàm magnificata ſunt opera tua Domine!* Tertiò dat citò, ut patet dum latroni petenti, Luc. 23. *Memento Domine dum veneris in regnum tuum*, reſpondit: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Quartò dat ſæpè non rogatus, præveniens in benedictionibus dulcedinis, & ut dicitur Sap. 6. *Præoccupat eos qui ſe concupiſcunt, ut illis ſe prior oſtendat.* Quintò dat abundanter, & non improperat. Unde Philo quærens, cur Deus permittat imbres in mare decidere, reſpondet id Deum velle, *ut oſtendat divitiarum ſuarum nimietatem.* Ex his habes quomodo aſſerendæ ſint Deo virtutes miſericordiæ affines, ut patientia, clementia, liberalitas, magnificentia, ut patet conſideranti.

REFLEXIO.

Notas facite in populis adinventiones ejus. Iſaï. 12. Quem tam ſaxeum ad pœnitentiam non emollient divinæ miſericordiæ adinventiones, quibus à ſæculo, & uſque in ſæculum utitur Deus, ut peccatorem demulceat, & promereatur? Quis formidabit accedere cum fiducia ad thronum miſericordiæ Dei, qui filiorum converſionem de corde puro & optimo, ſuam felicitatem arbitratur. Certè ſi ut filii prodigi abſceſſimus, ſi ſubſtantiam patris totam luxuriosè vivendo diſperſimus, ſi quicquam uſquam commiſimus facinoris & delicti, ſi ad impietatis præruptum totum, totam venimus ad ruinam, ſurgamus aliquando, & ad talem patrem tantæ miſericordiæ ſtimulis invitati redeamus. Nam Ille idem eſt qui prodigum revertentem & pœ-

nitentem, cum vidit, *miſericordiâ motus eſt, & accurrit, & cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt illum.* Ubi Chryſolog. *Rogo quis hîc deſperationis locus? quæ hîc excuſationis occaſio? hîc ſimulatio quæ timoris? niſi fortè timetur occurſus, terret oſculum, turbat amplexus? His auditis adhuc moramur? adhuc non redimus ad patrem?* Sed cave quæſo, Lector, ne miſericordiâ divinâ ad peccandum movearis, ſed potiùs ad pœnitendum. Miſericordiam & judicium ſimul canta cum Propheta. *Quia*, ait Bern. ſerm. 6. in Cant. *miſericordiæ fallax aſſentatio peſſimam generat ſecuritatem.* Scio quidem miſericordiam ſuperexaltare judicium, ſed ea lege, ut ſine dilatione convertamur: in hoc ſolùm ſenſu *miſericordia* (ait idem Bernard. ſerm. 1. Epiph.) *priora ſibi vendicat, ut ſi voluerimus, diſtrictio invenire non poſſit in quem ſæviat.* Aliàs erras, & vehementer erras.

DISSERTATIO IV.

De libertate & efficacia divinæ voluntatis. Ubi explicatur concordia actus liberi Dei cum necessario, & prædiffinitionis cum creata libertate.

ISta quæstio, ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri, inquit Doctor ille quem nobis in gratiæ doctrina ducem & normam Pontifices & Ecclesia tota præstituit, *lib. de grat. Christi, cap.47. & lib.4. cont. Jul.cap.8.* Certè non solùm experimentum, sed præsertim amor libertatis, quæ est omnium propensionum maxima, illud omne refugit, quo sibi plenum auferri dominium reformidat. Tam arcta est beatitudinis & libertatis societas, ut non defuerint qui beatitudinem in libera, prout libet, vivendi facultate constituerent. Unde sicut in omnibus moliminibus suis beatitudinem, ita & libertatem, vel saltem libertatis umbram creaturæ rationales exquirunt. Hinc sicut à miseria,

ita à servitute abhorret genus humanum. Hinc præscientiam futurorum, quam credebat libertatis inimicam, Tullius inficiatus est, & *ut homines faceret liberos, fecit sacrilegos.* Hinc Pelagiani & Semipelagiani gratiam Christi vel sustulerunt omninò, vel evacuaverunt. Hinc assertores scientiæ mediæ, divinæ voluntatis efficaciam dimidiant, & ferè ad nihilum redigunt, summum Dei in voluntates imperium diffitentur, & fictitias discordias inter supremum gratiæ in voluntatem dominatum, & indivulsam à voluntate dissentiendi gratiæ potentiam comminiscuntur. Hi omnes libertatis amore moti sunt. Sed absit, ut libertatem extra fontem inveniant. Absit, ut perficiat libertatem, quod ut videtur, destruit pietatem, primæ causæ jurium convellit æquitatem, veritatem evertit.

Ut autem efficaciùs procedamus, ab altissimis radicibus exordiendum est, nimirum à libertate divina. Cùm enim Adversarii nobis opportunè importunè objiciant se non posse intelligere concordiam decreti prædeterminantis cum libertate creata; respondeant quæso, an intelligant concordiam actus liberi Dei cum necessario? Ab hoc ergo nodo immensùm indissolubiliori initium ducemus, quo sententiæ Thomisticæ ponetur murus, & antemurale.

CAPVT I.

Concordia libertatis divinæ cum immutabilitate actus necessarii.

LIbertas est præcipua voluntatis prærogativa, in ea fulgens sicut gemma in auro. Unde quo pacto in Deo reperiatur, explicandum est. Illud porrò supponendum, in Deo non esse libertatem per ordinem ad propriam bonitatem, quam necessariò amat; hoc enim exigit divinæ voluntatis rectissima perfectio, ut unumquodque objectum pro meritis diligat: summum autem bonum, in quo nulla mali obumbratio, sed omnis amabilitas refulget, necessariâ dilectione dignum est: necessariâ, inquam, non necessitate veluti cæca, irrationali, & multò minùs coactâ vel violentâ, sed voluntariâ & spontaneâ, cui intuitiva visio prælucet, & quam non rapit objectum, nisi quia est omnigenis totius bonitatis illecebris vestitum; ac proinde voluntatis universalitatem non angustans, sed implens. Quare explicanda restat libertas divina per ordinem ad creaturas.

SPECVLATIO I.

Voluntas Dei in ordine ad creaturas perfectissima gaudet libertate.

HAnc veritatem passim inculcat Scriptura. Exod. 33. *Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.* Ad Ephes. 1. *Operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.* Qui autem operatur ex consilio rationis præeuntis, non agit ex necessitate & impetu naturæ, 1. Cor. 12. *Hæc operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult:* id est, ut exponit Ambros. *lib. 2. de fid. c. 2.* pro libero voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.

Probatur ratione: Libertas est summa perfectio consequens naturam intellectualem, quæ triplici gaudet universalitate & amplitudine: Prima est *in essendo*, ratione cujus potest fieri omnia per species rerum omnium quas cognoscit: secunda est *in judicando*, quâ examinat, & ponderat rerum perfectionem, & perfectionis mensuram, earumque defectus: tertia *in appetendo*, qua bona particularia eligere vel respuere potest ad libitum, utpote non habentia connexionem cum summo bono, unde oritur indifferentia circa illa. Atqui Deus est perfectissimè intellectualis cognoscens res omnes in essentia sua visa, ac proinde earum naturam, perfectionem, ac defectus penitissimè comprehendens, & ponderans statera indefectibili infinitæ sapientiæ suæ, quæ judicat plenitudinem bonitatis propriæ esse prorsus à creaturis independentem.

Ergo

Ergo divina voluntas liberè, & indifferenter ad creaturas fertur, ac subinde non ex necessitate ulla, sed ex superabundantia bonitatis suæ.

Illustratur hæc veritas præclarâ doctrinâ D. Bernardi *lib. de grat. & lib. arb. c. 3.* ubi distinguit triplicem libertatem, *à necessitate, à peccato, & à miseria. Primò enim* (inquit) *in liberam voluntatem ac voluntariam libertatem conditus est homo, nobilis Deo creatura: secundò reformatur in innocentiam nova in Christo creatura: tertiò sublimatur in gloriam perfecta in spiritu creatura.* Prima invenitur tam in malis quàm in bonis, licèt sit in istis ordinatior: secunda invenitur in justis, sed non perfecta, quia septies in die cadunt, & in illis regnum gratiæ paulatim dilatat terminos suos, & crescit usque ad perfectum diem. Tertia invenitur in solis Beatis, à miseriis illis immunibus, quibus scatet mundus; in quo non alia felicitas invenitur, nisi quia sibi gravia leviaque succedunt mala, *& minorum experientia aliqua videtur miseria interpolatio,* ut ait ibidē Bernard. Atqui in Deo cumulatissimè reperitur triplex illa immunitas; à necessitate creaturarum, cùm sit sibi sufficientissimus; à peccato, cùm sit sanctissimus; à miseria, cùm sit felicissimus: Igitur summa libertate in ordine ad creaturas gaudet.

Objicies: Quidquid Deus agit, id ex necessitate naturæ operatur, ut enim ait Dionys. *Sicut Sol noster non ratiocinans, aut præeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius valentia: ita & bonum divinum per ipsum essentiā omnibus existentibus immittit bonitatis suæ radios.* Et ratio est, quia amor & misericordia Dei erga creaturas, cùm sint intensionis infinitæ, habent infinitam inclinationem in creaturas; inclinatio

autem determinat indifferentiam voluntatis, & infinita consequenter propensio omnem indifferentiam, & libertatem extinguit, & absumit.

Respondeo ex doctrina D. Thom. art. 4. certum esse, voluntatem Dei ex necessitate naturæ non operari ad extra; nam cùm Deus sit primum agens, oportet quod per intellectum agat, ut naturam omnem dirigat in suos fines; opus enim naturæ, opus intelligentiæ: aliàs Deus uno & eodem semper modo operaretur, imò & totam suam potentiam exhauriret, produceretque quidquid potest: unde non ex necessitate naturæ, sed secundùm consilium voluntatis suæ operatur. Dionysius verò nihil aliud prætendit, nisi quod Deus omnibus indiscriminatim bonitatis suæ thesauros diffundit, in quo comparatur Soli, sed non in modo agendi ex necessitate. Ad rationem dico, inclinationem amoris & misericordiæ Dei ad creaturas esse infinitam, sed regulatam divina sapientia & providentia, & insuper independentem ab omnibus creaturis: uno verbo, Deus infinitè quidem amat creaturas, dum amat eas, sed ad eas amandas minimè tenetur.

Dices: Deus non amat creaturas, nisi ratione suæ bonitatis, quæ solà adæquatè, & necessariò movet divinam voluntatem: Sed fieri non potest, ut ratio amandi creaturas sit necessaria, & tamen voluntas liberè amet creaturas: Ergo Deus sicut necessariò amat suam bonitatem, ita & creaturas. Probatur minor: Ita se habet finis, qui est ratio amandi alia in appetibilibus, sicut primum principium in demonstrabilibus: Sed in demonstrabilibus quando principia sunt necessaria, sequitur conclusio necessaria: Ergo

in operabilibus quando finis, seu ratio amandi alia est necessariò amata, necessariò quoque amantur ea quæ sunt ad finem.

Respondeo, quod etiam in scientiis licèt principium sit necessarium, non tamen sequitur conclusio necessaria, nisi sit etiam necessaria habitudo principii ad hujusmodi conclusionem, defectu cujus habitudinis principiis veris existentibus negatur consequentia: similiter ex fine necessariò amato voluntas non procedit necessariò ad media, nisi cum illis esset connexus finis: bonitas autem divina est penitus absoluta ab omnibus creaturis; unde licèt considerata in se & secundùm propria merita necessariò diligatur, tamen ut est ratio diligendi creaturas liberum Dei amorem terminat. Nam ea quæ sunt ad finem non amantur necessariò, etiam fine prævolito, nisi sint talis naturæ & conditionis, ut sine illis finis haberi, vel habitus nequeat conservari: Sed Deus non vult creaturas nisi secundùm quod ordinantur ad divinam bonitatem, ut finem; & creaturæ tales sunt, vt sine illis Deus beatus ab æterno fuerit. Ergo ratio in argumento proposita invictè probat Deum amare liberè creaturas.

Instabis: Deus non potest elicere plures actus distinctos, cùm sit simplicissimus; nec potest ferri ad opposita, scilicet ad bonum, vel malum, cùm sit sanctissimus: Ergo non habet dominium in actus suos, nec subinde perfectam libertatem.

Respondeo, ad perfectam puri actus libertatem non requiri indifferentiam ad plures actus, hoc enim potentialitatem & vicissitudinem importat; sed sufficit indifferentia ad diversa ob-

jecta, quæ in Deo summè invenitur, quippe qui ad nullum objectum creatum dicit habitudinem necessariam. Sed de hoc speculatione sequenti. Multò minùs exigitur ad divinam libertatem, quod possit velle malum; cùm enim divina voluntas sit ipsa rectitudo per essentiam, necessarium omninò est, vel quod non operetur, vel quod eliciat operationem honestissimam, & sanctissimam. Certè si, teste Joanne cap. 3. suæ primæ: *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen Dei manet in eo; sed nec peccare potest, quoniam est ex Deo natus*, dum nimirum secundùm gratiam & charitatem operatur, ut exponit August. quantò potiùs Deus, qui est ipsa charitas, ipsa justitia, ipsa sanctitas per essentiam, ad benè, honestéque agendum necessitabitur? Id etiam ex dictis potest evidenter demonstrari, etenim Deus nihil vult nisi ratione suæ bonitatis, quæ est Deo ratio volendi omnia: divina autem bonitas non potest esse ratio volendi ea quæ inhonesta sunt, ut de se patet, aliàs bonum & summum bonum inclinaret ad malum: quod magis repugnat quàm quod corpus lucidum ad tenebras proclive sit. Unde divina voluntas ad mala ferri non potest, nisi ea detestando & abominando.

Hæc autem felix, & sancta necessitas impeccabilitatis non tollit, sed adornat libertatem, cujus profundam rationem tradit S. Doctor infrà, *quæst. 62. artic. 8. ad 3.* his notandissimis verbis: *Liberum arbitrium sic se habet ad eligendum ea quæ sunt ad finem, sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem, quod ad virtutem intellectus pertinet ut in diversas conclusiones procedere possit secundùm princi-*

pia data; sed quod in aliquam conclusionem procedat prætermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius: unde quod liberum arbitrium diversa eligere possit servato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis ejus; sed quod eligat aliquid divertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis. Unde major libertas arbitrii est in Angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis qui peccare possumus. Igitur quod Deus sit incapax peccati, non solùm non obest libertati ejus, sed etiam facit quod puriori libertate polleat, quatenus potest quodcumque velle, vel nolle; sed servato ordine finis, id est observatis regulis honestatis & sanctitatis.

Insistes: Si Deus non liberè, sed necessariò odio haberet peccatum, nullum daretur de facto peccatum; nam voluntati Dei quis resistere potest? Præsertim quia Deus amat necessariò bonitatem suam, quam peccatum quantum est de se destruit; eadem autem necessitate quâ quis amat aliquid, odit etiam malum eidem oppositum, & illud, si potest, expellit.

Respondeo: Ex eo quod Deus necessario odio prosequatur peccatum, sequi solùm ipsum non posse peccare, sed non quod non possit illud in nobis permittere, præsertim si ex tali permissione, divinæ justitiæ, misericordiæ, subindéque bonitatis splendor magis effulgeat. Ex amore autem suæ bonitatis solùm sequitur odium efficax eorum quæ effectivè illam destruerent, sicut eam destrueret actio inhonesta à Deo elicita; non verò odium eorum quæ solùm effectivè eam destruere moliuntur, & non possunt, quales sunt peccantium insultus, qui non Deo reverà, sed sibi ipsis tantùm nocent.

Reflexio.

Ideo hominem ad imaginem Dei conditum fuisse quamplures Patres arbitrantur, quòd libero polleat voluntatis arbitrio. Sed hanc animæ humanæ præstantissimam dignitatem, divinæque imaginis formam abolere & obliterare peccatores convincuntur. Nam insculptam libertatem adimit qui peccati mancipium est, dicente Scriptura, *Qui facit peccatum servus est peccati.* Deus cùm sit liberrimus, quodcumque, solo excepto peccato, potest; quia nihil nisi quod decet, facere valet: & ut ait August. lib. 1. contra Gaudent. c. 30. *Quod non potest justè, non potest justus.* Et tamen homo ferè omnis ideo amat libertatem, ut peccet. Ut ergo solidè Dei libertatem imitemur, si, ut audivimus Dominum dicentem Genes. 19. *Non potero facere rem, donec tu illuc ingrediaris*; quod, ut ait citatus August. *sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per justitiam*: ita peccato allicienti idem quod Joseph mulieri tentanti respondeamus, *Quomodo possum hoc facere?* ut dicitur *Genes.* 39. Certò scias te nusquam futurum minùs potentem, magisque invalidum, quàm cùm effrenis tibi peccandi facultas indulgebitur; nam ut præclarè August. lib. 14. de Trinit. c. 5. *Mala voluntate vel solâ quisque miser efficitur; sed miserior potestate, quâ desiderium malæ voluntatis impletur.*

SPECVLATIO II.

Actus liber Dei nihil addit intrinsecum distinctum à necessario, sed est ipsemet actus necessarius, ut connotans & dicens habitudinem non necessariam ad creaturas.

IN hac speculatione proponitur difficultas difficultatum, & totius Theologiæ nodus intricatissimus. Difficile enim intellectu est, quomodo indifferentia actus liberi cum immutabilitate actus necessarii conciliari possit; nam actus liber vel potuit abesse à Deo, & sic perit immutabilitas divina; vel non potuit abesse, & sic interimitur libertas. En compendiosè totum difficultatis momentum, in quo tam alta profunditas est, tantisque scopulis referta, ut nullus ferè in eam incurrat, quin impactus allidatur. Et ideò ibi naufragium passi sunt Wiclefus, Abailardus, Calvinus, & Bucerus qui ut refert Bellarm. *lib.3. de grat. & lib.arb.c.15.* divinam libertatem sustulerunt; vel esse accidens, quod potest adesse vel abesse, posuerunt, ut quidam Vorstius Calvinista relatus à Becano, hujus sanè insuperabilis difficultatis vortice rapidissima absorptus. Inter hos extremos errores veritas Catholica luce Angelica S. Thomæ pro virili explicanda est: unde

Probatur assertio ratione, quam tradit Divus

Th. hîc, q. 19. art. 3. *Cùm bonitas Dei sit perfecta, sequitur quod alia à se eum velle non sit necessarium.* Et ad 5. *Voluntas divina, quæ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam.* Ubi suspice miram S. Thomæ paucis his in verbis profunditatem. Nam tantum abest quod credat S. Doctor, divini amoris immutabilitatem & necessitatem officere ipsius libertati in ordine ad creaturas, quin potiùs ex eo quod Deus sit ens immutabile & necessarium, miré & veré infert, Deum velle creaturas liberè; quia eo ipso quod est ens necessarium sibi sufficientissimum, fit inde quod habeat habitudinem non necessariam, sed liberam ad contingentia.

Unde sic formatur ratio: Quanto divina voluntas est magis independens à creaturis, tanto perfectiùs habet dominium super illas, & libertatem & indifferentiam circa illas; quod enim non dependet ab aliquo, illi minimè alligatur: Atqui per hoc ipsum quod actus divinæ voluntatis sit ens à se & necessarium, habet summam independentiam à creaturis contingentibus: Ergo actus divinæ voluntatis, qui est necessarius circa divinam bonitatem, est liberrimus circa creaturas, ac proinde actus liber nihil reale intrinsecum addit necessario, sed solùm connotationem aliquam ad creaturas, quatenus actus Dei licèt non possit adesse & abesse, utpote divinus, potest tamen ratione dominii quod habet supra objectum, facere ut adsit vel absit objectum. Quare actus liber nihil Deo adjicit, sed creaturam divinæ subjicit potestati, & infert productionem creaturæ suo tempore ponendæ, & sic est volitio; vel non infert, sed voluntariè

relinquit in nihilo, & sic est nolitio, non per mutationem Dei, sed per futuram mutationem creaturæ producendæ. Unde eruditè idem Magister Angelicus 1. cont. gent. cap. 82. *Voluntas Dei uno & eodem actu vult se & alia à se, sed habitudo ejus ad se est necessaria & naturalis; habitudo autem ejus ad alia est secundùm convenientiam quandam, non quidem necessaria & naturalis, neque violenta, aut innaturalis, sed voluntaria.*

Elucidatur magis & complanatur scabrosa hæc difficultas: Non inconvenit, imò divinam infinitæ perfectionis eminentiam sapit & decet, ut unus & idem actus rationem necessitatis & libertatis, per ordinem ad diversa eminentissimè contineat: primam habet per ordinem ad bonitatem suam, secundam per ordinem ad creaturas. Et certè si beneficio distinctionis virtualis eadem simplicissima entitas unit rationem communicabilis, & incommunicabilis (essentia enim Patris communicatur, non paternitas) quia ens infinitum eminenter æquivalet utrique rationi; quidni eadem distinctio virtualis sufficiet, ut eadem entitas rationem necessitatis & libertatis per ordinem ad diversa præcontineat, non per diversam realitatem, sed per ejusdem distincta munia & officia? Hanc divinæ voluntatis eminentiam conceptis verbis divinè tradit S. Thom. 1. *cont. gent. cap.* 82. his observandissimis verbis: *Esse ad utrumlibet potest dupliciter convenire alicui virtuti, uno modo ex parte sui, alio modo ex parte ejus ad quod dicitur. Ex parte quidem sui, quando nondum est consequuta suam perfectionem, per quam ad unum determinetur; unde hoc in imperfectionem virtutis redundat, & ostenditur esse*

potentialitas in ipsa. Ex parte autem ejus ad quod dicitur, invenitur aliqua virtus ad utrumlibet esse, quando perfecta operatio virtutis à neutro dependet, sed tamen utrumque esse potest; sicut aliquis qui diversis instrumentis uti potest æqualiter ad idem perficiendum: hoc autem ad imperfectionem virtutis non pertinet, sed magis ad ejus eminentiam, in quantum utrumlibet oppositorum excedit. Sic autem est in divina voluntate respectu aliorum à se.

Confirmatur, & explicatur ampliùs: Eminentia & infinitas divinæ perfectionis exigit, ut eadem actualitas etiam virtualiter ex parte rei conceptæ indistincta feratur non solùm ad objectum primarium, sed etiam extendatur ad objecta secundaria, & materialia, quæ sunt creaturæ: tum quia potentiæ, vel quasi potentiæ ab objectis solis primariis sicut speciem desumunt, ita & distinctionem: tum quia, si requireretur aliqua virtus ad respicienda immediatè objecta secundaria, jam hæc essent primaria respectu talis virtutis, quippe per se & in solidum à tali virtute respecta. Tum quia sequeretur aliquam Dei virtutem specificari, & perfici à creaturis. Atqui objectum primarium & adæquatum divinæ volitionis est Dei bonitas; creaturæ verò sunt tantùm objectum secundarium illius. Ergo idem actus divinæ voluntatis qui fertur necessariò ad bonitatem increatam, extenditur etiam invariatus manens ad creaturas liberè diligendas. Præsertim quia Deus non amat creaturas, nisi quatenus ordinantur ad divinam bonitatem, quæ à creaturis est omninò independens, subindeque indifferenter amantur, cùm sine illis divina bonitas subsistere possit.

Confirmatur demùm, & aperitur profundum difficultatis. Eo ipso quod actus necessarius indifferenter respicit creaturas per modum volitionis vel nolitionis, videtur quod indiget aliquo superaddito distincto, ut creaturas velit potiùs quàm nolit, aliàs semper voluntas manebit in indifferentia. Verùm hæc difficultas procedit ex inconsideratione eminentiæ divinæ, & quia res divinas ad instar creatarum imaginamur, & dimetimur. Accedamus ergo ad cor altum, & consideremus quod in Deo non datur libertas, nisi per modum actus secundi, infiniti, & omninò completissimi, ac proinde ut feratur ad objectuum suum, nequaquam indiget aliquo superaddito ex parte actus se tenente, sed solùm quod ex efficacia & dominio actus divini objectum immutetur, vel in nihilo relinquatur. Quia hæc est summè observanda inter voluntatem creatam & increatam differentia, quòd creata specificatur & perficitur ab objecto volito creato, unde nequit ad illud ferri, nisi prorumpat in actum, quo in actu secundo de novo perficiatur: At verò volitiò increata speciem vel perfectionem nullam accipit à rebus creatis, unde non indiget nova realitate, vel nova superaddita habitudine ad ipsas; sed eadem entitas potest esse volitio, vel nolitio per solam objecti variationem.

Quod totum potest suaderi ratione & illustrari exemplis. Ratione quidem, quia quotiescumque ad denominationem intrinsecam requiritur non solùm forma intrinseca, sed etiam extrinsecum aliquod connotatum, tunc forma illa præbet denominationem per solam positionem connotati sine acquisitione, vel deperditione

alicujus intrinseci. Sicut primò ratio Domini & Creatoris, ipsa etiam actualis creaturarum productio nihil superaddunt divinæ omnipotentiæ, sed solam mutationem creaturæ, quæ divinæ actioni subjicitur, ut ampliùs dicetur dum de omnipotentia, quæ ibi videbis. Sicut secundò in sententia plurium non ignobilium Theologorū, species intellectus angelici non repræsentant existentiam rerum futurarū defectu solius positionis rei, quâ positâ, absque adjectione ulla species rem illam repræsentat. Sicut tertiò materia prima appetitu innato desiderat formam qua caret; formâ tamen adveniente, desinit talis materiæ appetitionis denominatio, per hoc quod cessat carentia formæ, quam exigebat pro connotato. Sicut quartò relatio paternitatis præexistens, adveniente filio posteriore tribuit genitori denominationem patris novi filii absque ulla mutatione sui per solam connotati positionem. Sicut quintò in sententia eorum qui negant physicam præmotionem, vel præoperationem Dei ad actus liberos voluntatis creatæ, voluntas denominatur effectivè volens non per actionem (à qua denominatur quidem formaliter, seu in genere causæ formalis volens, sed non effectivè, cùm actio ipsa à principio effectivo ut tali procedat,) sed per propriam entitatem connotantem actionem liberā in genere causæ efficientis à voluntate prodeuntē, positis omnibus requisitis; quod verò procedat amor potiùs quàm odium, dicunt nullā hujus debere quæri rationem, nisi quia hæc est natura intrinsecæ indifferentiæ voluntatis. At quàm potiori jure id divinæ voluntati asseri debet? Quippe quæ est infinita, actus purus, actualissimus, &c.

completissimus : unde cur potiùs sit volitio quàm nolitio ; amor, quàm odium, vel cur potiùs velit hoc objectum quàm aliud , non est alia ratio assignanda ; nisi completa, pura, & infinita actualitas , quâ divina volitio prædita est. Unde aliquam ulteriorem rationem quærere non solùm est inconsideratio divinæ actualitatis & puritatis, sed etiam inanis defatigatio. Appositè August. lib. 1. de Genes. contra Manich. *Qui dicit, quare Deus fecit cœlum & terram? Respondendum est ei, quia voluit : qui autem quærit, quare voluit facere cœlum & terram , majus aliud quærit quàm est voluntas Dei ; nihil autem majus inveniri potest. Compescat ergo se humana temeritas , & id quod non est, non quærat.*

REFLEXIO.

Sicut actus liber explicatur per independentiam voluntatis Divinæ ab omnibus creaturis, ita nusquam libertate filiorum Dei perfrueris, quandiu vel minimæ creaturæ alligatus , ad ea quæ sursum sunt , convolare nequibis. Non est quidem vitium amor libertatis : sed quo pacto liber censendus est , qui libidinum mancipium, creaturarum servus efficitur? Verè liberi nomine dignus est , qui omnia rationi, rationem subjicit Deo, *cui servire regnare est*. Alibi quærens falsam libertatem, veram invenies servitutem. Eodem proportionaliter modò fertur appetitus noster in libertatem ac beatitudinem. Observat autem D. Th. *in 4. dist. 49. q. 1. art. 3. q. 3.* quod quando aliquis appetit beatitudinem actualiter, conjungitur ibi appetitus naturalis , & appetitus rationalis : ex parte appetitus naturalis semper est

ibi rectitudo; sed ex parte appetitus rationalis desinit esse rectitudo, quando ibi quæritur beatitudo ubi non est: quare sicut homines falsa beatitudinis imagine & larva decipiuntur (unde tot de ea opiniones inter Philosophos subortæ sunt,) ita in libertatis appetitione sæpè sæpiùs umbratilem, & spuriam homines insectantur, cùm germana in virtutis Christinaæ studio sita sit, dicente Veritate, Joan. 8. *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* Hanc nobilem libertatem Angelicus præceptor quotidie à Deo postulabat in sua illa satis nota oratione, quæ incipit, *Concede mihi*, ubi inter alia sic orat: *Da mihi dulcissime Deus cor pervigil, quod nulla abducat à te curiosa cogitatio: da nobile, quod nulla deorsum trahat indigna affectio: da invictum, quod nulla fatiget tribulatio: da liberum, quod nulla sibi vendicet violenta commotio: da rectum,* &c. Hæc perfecta libertas à vera in Deum subjectione derivatur. *Nihil enim tam regium* (ait Leo Magnus serm. 3. de sua Assump.) *quàm subditum Deo animum sui corporis esse rectorem.* Hinc prodigus in se reversus volebat fieri sicut unus de mercenariis patris. *Hoc petit* inquit Chrysol. serm. 2.) *quia qui penes extraneum servam senserat libertatem, penes patrem tradit sibi futuram liberam servitutem.*

SPECVLATIO III.

Ex prædictis quædam consectaria, necnon solutio objectorum derivantur.

UT magis suadetur quàm vera sit D. Thomæ de actu libero Dei explicata sententia, paucis corollariis confutare aliorum nonnulla placita, & quasdam objectiones enodare operæpretium est.

Sequitur ergo primò, actum Dei liberum non superaddere necessario aliquid defectibile secundùm rationem intrinsecam liberam separabilem, seu ut nonnulli loquuntur, secundùm realitatem modalem, seu ut quidam novissimè adinvenit, secundùm terminationem intrinsecam defectibilem etiam sub ratione intrinsecæ terminationis. Nam omnes illi modi explicandi, quocumque fuco & colore palliati, rationem actus puri, entis necessarii, & omninò immutabilis à Deo tollunt, atque ab imis fundamentis subruunt & labefactant. Nam si in Deo aliquid intrinsecum sit defectibile, quomodo erit Deus actus simplicissimus, cui nihil potest auferri? Quomodo ens necessarium erit, quod non potest adesse & abesse? Quomodo ens immutabile, quod nec ipsam vicissitudinis obumbrationem patitur? Unde redeunt omnia argumenta suprà facta contra admittentes distinctionem realem inter attributa divina.

Confirmatur: Illa realitas modalis quorum-

dam, vel illa intrinseca terminatio defectibilis sub ratione intrinsecæ recenter excogitata, vel est aliqua entitas divina, vel nihil: si nihil, ergo non est intrinseca Deo, nec potest constituere actum liberum Dei, qui est aliquid reale: si est aliqua entitas, ergo aliqua entitas divina erit defectibilis, subindeque non erit ens à se, nec actus purus, necessarius, & immutabilis per essentiam. Sicut quia relatio est aliqua entitas realis in Deo, non posset relatio deperire, nisi simul aliqua entitas divina corrueret, & divina simplicitas enecaretur. Nam ut ait Bernard. lib. 5. de consid. *Tam non est simplex quod vel uni fuerit obnoxium forma, quàm nec virgo vel uni cognita viro.*

Confirmatur iterum: Implicat in adjecto, seu in terminis contradictionem involvit dicere aliquid esse intrinsecum Deo, & esse defectibile quoad rationem ullam intrinsecam. Ergo non potest constitui actus liber Dei per terminationem intrinsecam defectibilem. Probatur antecedens: Hoc ipso quod aliquid est Deo intrinsecum, est ens divinum, imò est ipse Deus, qui quidquid habet, hoc est, ut Patres omnes conclamant: Ergo est intrinsecè indefectibile, sicut Deus. Et rursus, hoc ipso quod aliquid est ens defectibile, est ens contingens, potentiale, & ab alio. Ergo dicere dari in Deo aliquid intrinsecum, & simul defectibile, est pugnantia loqui.

Quocirca vehementer miror novellum istum modum loquendi & explicandi actum Dei liberum tantoperè placuisse cuidam Thomistæ Moderno, cùm recens ille sentiendi modus non solùm sit in Schola Thomistica peregrinus & hactenus inauditus, sed & à doctrina commun-

ni noſtri Præceptoris alieniſſimus; conſtanter enim docet, actum liberum nihil ſuperaddere neceſſario: ſed admiſſo moderno illo loquendi modo, ſequeretur planè actum liberum diſtingui à neceſſario, non ſolùm virtualiter, quod non eſſet inconveniens, ſed etiam realiter, quod repugnat: Ergo hæc expoſitio longè eſt à D. Thoma. Probatur minor: Si actus liber addit terminationem intrinſecam defectibilem, addit utique ſeparabilem; nam defectibile, & ſeparabile ſunt ſynonyma; ſeparabilitas autem eſt evidentiſſimum diſtinctionis realis argumentum.

Nec ſatisfacit, ſi cum præfato Authore dicas, intrinſecam illam terminationem eſſe defectibilem non ſub ratione perfectionis, ſed ſub præciſa ratione terminationis intrinſecæ, quod non videtur inconveniens, & poteſt explicari exemplo ſubſiſtentiæ Divini Verbi intrinſecè terminantis humanitatem, quam ſi non terminaret, ceſſaret etiam & abeſſet intrinſeca terminatio Verbi, intemerata immutabilitate ejuſdem Verbi.

Non, inquam, ſatisfacit, ſed prorſus diſplicet; quia eo gratis admiſſo, quod intrinſeca illa terminatio non explicet aliquam perfectionem (quod tamen non eſt concedendum, cùm exercitium divinæ libertatis, ſeu libertas ejus actualis puriſſimam exprimat perfectionem ſpeculatione præcedenti declaratam, quæ nihil aliud eſt quàm eminentia volitionis Dei) hoc, inquam, permiſſo, ſicut multi de relationibus divinis opinantur; ſi tamen illa ratio intrinſeca ſit defectibilis, profectò aliquid divinum erit defectibile & contingens: ſicut tametſi ſecundùm adverſarium non dicat formaliter perfectionem, ſi tamen eſſet defectibilis, non eſſet Deo intrinſeca; vel ſi

intrinseca esset, foret accidens, non actus purus, necessarius, & immutabilis. Ergo similiter si terminatio illa sit defectibilis secundùm rationem aliquam intrinsecam, vel in Deo non est, vel si sit, admittitur in Deo aliquid, quod non est Deus.

Nec exemplum subsistentiæ Divini Verbi juvat, sed potiùs obest. Nam certum quidem est, Verbum Divinum terminare intrinsecè humanitatem, sed nemo dixit hactenus, Verbum terminare per aliquid intrinsecum defectibile, sed per suammet entitatem omnimodè indefectibilem, quæ eadem intrinsecè invariata permaneret, si dissolveretur unio hypostatica, & tota mutatio vel defectio se teneret ex parte humanitatis. Ita similiter Deus vult quidem creaturas per aliquid intrinsecum, scilicet per ipsammet entitatem actus necessarii, sed non per aliquid intrinsecum defectibile, sed omninò immutabile, habens tamen habitudinem non necessariam ad creaturas; Deus enim immotus movet omnia. Procul ergo à Deo, procul ab omni vera Theologia non solùm intrinseca quævis defectibilitas, sed ipsa defectibilitatis obumbratio procul exulet. *Scribatur* (inquiebat D. Bern. in Concilio Rhemensi) *stylo ferreo in ungue adamantino, vel sculpatur in silice, quod divina essentia, forma, natura, Deitas, bonitas, sapientia, virtus, potentia, magnitudo* (& similiter libertas) *verè est Deus.*

Objicies: Ad salvandam libertatem in Deo requiritur quod aliquid intrinsecum potuerit deficere. Ergò decretum liberum addit supra actum necessarium aliquid defectibile, saltem sub ratione intrinsecæ terminationis. Probatur antecedens. Id debuit potuisse deficere, quod Deum

constituit liberè volentem; si enim liberum decretum potuit non esse, etiam potuit non esse id quo constituitur: Atqui Deum liberè volentem non constituit nisi aliquid intrinsecum: Ergo aliquid intrinsecum potuit deficere.

Respondeo hoc etiam argumento, ut consideranti patebit, peræquè probari actum liberum Dei distingui absolutè & realiter à necessario, ut solet tribui, vel potiùs imponi Cajetano; à qua tamen calumnia eum optimè vindicat Nazarius. Dicendum ergo, quod sicut ad hoc ut Deus desineret esse Dominus non opus esset ut aliquid intrinsecum desineret, quantumcunque sit realiter & intrinsecè dominus creaturarum, sed sufficeret quod desinerent creaturæ supra quas exercet dominium: similiter ut verum sit liberum Dei decretum potuisse non esse in Deo, non exigitur ut aliquid intrinsecum divinæ voluntati potuerit deesse, sed sat est, quod potuerit non esse ejusdem invariabilis & indefectibilis entitatis munus & officium immutandi creaturas. Claritatis causâ in forma nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: id quod constituit Deum liberè volentem, debuit potuisse deficere quoad aliquid intrinsecum Deo, nego; quoad officium & munus immutandi creaturas, concedo.

Sed statim urgebis: Illud officium & munus immutandi creaturas, vel aliquid superaddit actui necessario, vel nihil: si aliquid, ergo cùm illud munus potuerit deesse, aliquid Dei potuit deperire: si nihil, ergo nihilum constituet Deum liberè volentem.

Respondeo, munus illud & officium immutandi creaturas esse ipsummet actum necessa-

rium, non quidem sub ea ratione qua respicit divinam bonitatem, sed sub ea qua sibi subjicit creaturas cum indifferentia tanto majori, quanto ens necessarium est omninò independens à rebus contingentibus. Unde non est necesse quod munus illud aliquid actui necessario superaddat, cùm ad hoc actus necessarius sit sufficientissimus.

Insistes: Esto actus necessarius sit ad hoc sufficiens, tamen ille actus necessarius de se tam est nolitio quàm volitio. Ergo ut sit volitio potiùs quàm nolitio, debet sibi aliquid intrinsecum superaddi, quod abfuisset, si adfuisset nolitio.

Respondeo, quod si Deus qui voluit, noluisset objectum, non periisset aliquid Deo intrinsecum; sed id quod in Deo intrinsecum est, non immutasset aliquid extra se. Quod verò immutarit potiùs quàm non immutarit, aliunde ratio peti non debet, nisi quia hæc est natura libertatis & indifferentiæ voluntatis, præsertim divinæ; quæ cùm sit actus purus, non est libertas ad actus, sed ad objecta. Ut igitur Deus volens fuisset nolens, non opus fuisset quod alium actum habuisset, sed quod ex vi dominii Dei objectum esset aliud: quod quinque exemplis in fine præcedentis speculationis explicuimus, & possunt addi duo, scilicet visionis beatæ, in qua essentia divina intrinsecè terminat intellectum; & unionis hypostaticæ, in qua Filius terminat intrinsecè humanitatem, non mutatus, sed mutans. Quod si hoc videatur mirabile, ita sanè est, sed divinum non esset, si non esset mirabile, & singulare.

Obsistes adhuc: Si Deus qui est volens, potuisset esse nolens, immutatus manens, per solam objecti mutationem, sequeretur quod etiam

postquam aliquid decrevit, posset illud nolendo retractare sine ulla sui mutatione, sed mutatione solius objecti; siquidem volitio & nolitio non differunt ex parte Dei, sed penes solam objecti variationem. Atqui Deus de volente non potest fieri nolens in tempore sine præjudicio suæ immutabilitatis. Ergo de volente Deus non potuisset esse nolens sine aliqua sui mutatione.

Respondeo certum esse, Deum semel statutam suam voluntatem non posse retractare, vel recedere à priori decreto sine inconstantia & mutatione Deo repugnante: cujus rationem assignat D. Thom. *ar.* 5. *q.* 19. dicens: *Considerandum est quod aliud est mutare voluntatem, & aliud velle rerum mutationem; potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanente velle quod nunc fiat hoc, & postea fiat contrarium; sed tunc voluntas mutatur, si aliquid inciperet velle quod priùs non voluit, vel desineret velle quod voluit; quod quidem accidere non potest, nisi præsupposita mutatione vel ex parte cognitionis, vel circa dispositionem substantiæ ipsius volentis: cùm enim voluntas sit boni, aliquis de novo dupliciter potest incipere aliquid velle; uno modo sic quod incipiat sibi illud esse bonum, quod non erat absque mutatione ejus, sicut accedente frigore incipit esse bonum sedere ad ignem, quod prius non erat; alio modo sic, quod de novo cognoscat illud esse sibi bonum, cùm priùs hoc ignorasset; ad hoc enim consiliamur ut sciamus quid nobis sit bonum: ostensum est autem suprà, quod tam substantia Dei, quàm ejus scientia est omninò immutabilis, unde oportet voluntatem ejus esse omninò immutabilem.* Ex quibus rationem à priori habes, cur Deus mutaretur, si de volente fieret

nolens, licèt volitio, vel nolitio nihil addant supra actum necessarium.

Sequitur secundò, liberum Dei decretum non constitui per respectum rationis ad creaturas, ut voluit Vasquez, vel per aliquam carentiam ultimitatis, ut sustinent alii, quibus applaudunt Salmanticenses. Quia decretum Dei est aliquid reale ab æterno existens positivè in Deo, cùm sit exercitium actuale divinæ voluntatis: Ergo non est aliquid fictum, & ens rationis, vel aliqua carentia. Quod si dicas, fundamentum talis respectus rationis vel carentiæ, quam concipimus in Deo, constituere decretum Dei, nihil dicis; restat enim explicandum quodnam sit illud fundamentum, an extrinsecum quid, vel intrinsecum; an creatum, vel increatum; an defectibile, vel indefectibile. Carentia verò ultimitatis, seu ulterioris determinationis, præterquam quod est perobscura, supra illam negationem quam dicit, habet aliquid positivum, quatenus ultimò contrahit omnia attributa Divina, ut præfati Authores exponunt modo quidem subtili, sed valdè metaphysico. De illo ergo positivo semper restat dubium, an sit quid intrinsecum vel extrinsecum, defectibile vel indefectibile, & cur potiùs sit volitio, quàm nolitio; unde non salvatur id quod maximè impræsentiarum desideratur.

Sequitur tertiò, dici non posse, decretum Dei liberum consistere solùm in denominatione extrinseca petita ex productione temporali rerum, vel ex rebus ipsis productis, ut tribui solet Aureolo; quia productio creaturarum, & creaturæ productæ à Dei voluntate libera procedunt: Ergo eam supponunt constitutam:

præsertim cùm libera voluntas producendi sit æterna, productio verò creaturarum temporalis. Et certè cùm Scriptura dicit, *Omnia quæcumque voluit Deus, fecit: Salvum me fecit, quoniam voluit me*, si voluntas libera idem esset ac productio, sensus esset, omnia quæcumque fecit Dominus, fecit; salvum me fecit, quoniam salvum me fecit: qui circulus est planè vitiosus & nugatorius.

Dices: In nostra sententia ideo Deus liberè vult, quia connotat & immutat creaturas; ideo verò connotat & immutat, quia vult; immutatio enim creaturarum supponit Dei voluntatem: Ergo rotamur eodem circulo quem rejicimus.

Respondeo circulum illum vitari in sententia D. Thomæ; nam ideo Deus produxit creaturas, quia liberè voluit; ideo verò liberè voluit, quia voluntas divina est absoluta & independens à creaturis; ideo verò stante illa dependentia potiùs voluit quàm noluit, quia determinavit illas non relinquere in statu meræ possibilitatis, sed affundere illis bonitatis suæ radios; ideò verò ad hoc se determinavit, cùm ad utrumque esset indifferens, quia sic judicavit infinita ipsius sapientia. Per quid autem determinaverit intrinsecam indifferentiam, dictum est suprà non aliam esse rationem, nisi quia hæc est natura primi motoris & primi determinantis seipsum per seipsum determinare, & immotum alia movere.

Reflexio.

Sicut frustra libertatis divinæ cum propria immutabilitate concordiam extra divinæ independentiæ eminentiam quæsierunt nonnulli

Theologi: ita falsò tibi illi adulantur, qui larva benignitatis, & fuco honestatis, voluntatem Dei præceptis divinis explicatam exponunt prout volunt. Tunc etenim formidandum est illud Isai. 3. *Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Necnon illud Psal. 9. *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Hos palpatores ne audias, Lector, qui dum videntur amici, reipsa capitaliter infensi sunt. Scriptum est enim Proverb. 27. *Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.* Crudelis est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu blandiente contrectat, & in recessibus inclusum virus dum dissimulat, auget. Ille libertatis tuæ amicus est, qui libertinitatis tuæ adversarius est. Hunc ama, hunc ausculta: de hoc scriptum est Matth. 5. *Esto consentiens adversario tuo.* Talis enim spiritalis Dux qui per arctam salutis viam dirigit, imitatur sermonem Dei, qui ut egregiè ponderat August. serm. 1. de verb. Dom. cap. 3. *adversarius est voluntati tuæ, donec fiat autho salutis tuæ. O quàm bonus adversarius, quàm utilis adversarius! Adversarius est nobis, quandiu sumus & ipsi nobis; quandiu tu tibi inimicus es, inimicum habes sermonem Dei. Esto tibi amicus, & concordas cum ipso. Concordasti; dic mihi quid perdidisti? Non solùm nihil perdidisti, sed & te ipsum, qui perieras, invenisti.*

CAPUT II.

Efficacitas & ſuavitas divinæ voluntatis: ſeu de concordia decretorum prædeterminantium Dei cum libertate creata.

PRetioſa res cor humanum, & quod penè ipſe reveretur Deus. Multa in ipſo miracula agnoſcit Philoſophia. In corde eſt magnitudo in parvitate, nihil ipſo anguſtius, nihil ipſo capacius, cui totus mundus non ſufficit. In corde eſt ignis in aqua; paſcitur enim humore cordis ignis primigenius,& focus domeſtici caloris ſeroſitatem quæ inter cor & pericardium interiacet,non abſumit,nec ab ea extinguitur.In corde eſt quies in motu; dum enim per diaſtolen ſanguinem è venis exſugit, per ſyſtolen ſpiritus diſtribuit, pacemque toti corpori per temperamentum dat. Sed his miraculis majus Theologia demiratur, nimirum dominium in ſubjectione, dum libertatem ſui dominam divinæ ſubjicit voluntati, cujus efficax ſuavitas, & ſuavis efficacitas lenis eſt, ut cor ſubeat; ſubtilis, ut pervadat; ſufficiens,ut adjuvet; omnipotens, ut flectat; congrua, ut ſe attemperet; blanda, ut delectet; delectans, ut ſuadeat; ſuadens, ut vincat; vincens, ut vinciat; vinciens, ut non cogat, attingens à fine uſque ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuaviter.

Ut autem decretorum divinorum efficaciam,

& sub illa libertatis creatæ intemerata jura videamus, tria pensiculatè indagamus. *Primò*, an divina voluntas sit ita actualis, ut suspensa esse non potuerit ab omni exercitio libero decreti circa futuritionem vel non futuritionem, tam absolutam, quàm conditionatam rerum. *Secundò*, an decreta quæ habet, sint ab intrinseco efficacia & prædeterminantia, non indifferentia vel expectantia efficaciam suam ex consensu præviso; sed consensum ipsum liberum prævenientia, & infallibiliter inferentia. *Tertiò*, an, & quomodo hæc decreta libertati non officiant, sed eam potiùs perficiant.

SPECVLATIO I.

Voluntas Dei non potuit manere suspensa, unde oportuit ut prorumperet in aliquod decretum circa omnia futura, tam absoluta, quàm conditionata.

PRior pars est contra nonnullos, quibus subscribit P. Gonet, asserentes voluntatem divinam potuisse manere indeterminatam, & suspensam circa rerum ponendarum futuritionem, vel non futuritionẽ. Verùm id non patitur perfectio Dei actualissima. Nam otiosa illa, & dormitans pendentis & fluctuantis voluntatis irresolutio, & anceps de re ponenda consilium expectans pleniorem decisionem, & veluti finalem & decretoriam sententiam, non decet actũ purum. Tum quia voluntas sapit conditionem

intellectus; cùm ergo intellectus divinus sit actualissimus respectu omnium, ita voluntas divina nequit esse in potentia respectu volitionis, vel nolitionis: esset autem in potentia si esset suspensa circa utrumque; siquidem utriusque esset capax, & neutrum haberet. Tum quia indecisio & fluctuatio voluntatis semper refunditur in imperfectionem intellectus, vel speculativi, vel practici; sicut determinatio oritur ex plenitudine luminis & firmitate judicii: Ergo stante infinita perfectione divini judicii, & actualitate scientiæ & prudentiæ ejus, indigna Deo est fluctuans & torpescens voluntas; siquidem inter intellectum & voluntatem est intima sympathia & correspondentia, & in Deo identitas, quæ exigit, ut hoc ipso quod intellectus proponit objectum liberè amabile, voluntas in illud feratur vel volendo, vel nolendo; quod potentialitatem quidem tollit, sed minimè libertatem voluntatis, quæ in odium, aut amorem prorumpere potest, prout magis libuerit.

Confirmatur ampliùs; nam saltem negari non potest, quin connaturalius sit voluntati sese determinare ad aliquid per modum inclinationis & tendentiæ actualis, quàm per negationem omnis actus (hoc dato pro nunc, quod voluntas creata possit se exercere per negationem actus, quod non est certum.) Siquidem voluntas est inclinatio naturæ intellectualis, quæ proinde meliùs sese explicat per inclinationem actualem & vitalem, quàm per omnis actus suppressionem. Atqui à Deo removenda est omnis imperfectionis umbra, & ea quæ ei asserimus perfectissimo modo sunt attribuenda: Ergo divinæ voluntatis perfectio, & libertatis actua-

litas omnem omninò suspensionem excludunt, tanquam redolentem imperfectionem creaturarum. Certè melius esset negare in divina voluntate libertatem, quàm talem admittere, quâ major excogitari possit. Manifestum est autem, imò & per se notum, libertatem non suspensam meliorem esse suspensâ, otiosâ, & veluti somnolentâ, quæ etiam hominibus displicet, in quibus non nisi ex judicii tarditate, vel confusione provenit.

Confirmatur rursum, & præoccupatur fundamentum oppositæ sententiæ, in hoc consistens, quod cùm exercitium liberæ voluntatis Dei non superaddat aliquam perfectionem, videtur quod quanvis divina voluntas à tali exercitio cessasset, mansissetque suspensa, nullâ propterea perfectione orbaretur. Sed hinc potiùs rationem contra adversarios instauro. Licèt exercitium liberæ voluntatis nullam addat actui necessario perfectionem, tamen arguitivè, & rectè inferretur, actum necessarium non esse perfectissimum, si potens se determinare circa futuritionem, vel non futuritionem creaturarum, ad eam non se extenderet, sed illam omitteret. Sicut licèt scientia visionis, quæ fertur ad creaturas præsentes, nihil perfectionis adjiciat scientiæ simplicis intelligentiæ; si tamen scientia divina ad præsentia & futura non se extenderet, arguitivè colligeretur, scientiam Dei non esse perfectissimam, nec habere lumen infinitum, utpote non se extendens ad omne cognoscibile. Sicut etiam in sententia plurium adversariorum, licèt relationes divinæ nullam essentiæ perfectionem superaddant; si tamen aliqua relationum deesset, detraheretur cumulatæ essentiæ divinæ

perfectioni : Ergo similiter rectè deducimus voluntatem divinam non futuram omnifariam perfectam, si non se extenderet ad quodvis objectum ab intellectu propositum, vel volendo, vel nolendo illud. Aliam rationem hujus primæ partis afferemus post stabilitam secundam partem.

Objicies : Voluntas divina liberè fertur & terminatur ad creaturas : Ergo potest suspendere terminationem ad illas ; in hoc enim consistit libertas exercitii & contradictionis, quod voluntas possit prorumpere in actum, vel ab ipso abstinere ; possit amare, vel non amare : sicut libertas contrarietatis exigit, ut possit alterutrum oppositorum actuum elicere, v. g. possit amare, vel odisse.

Respondeo, quidquid sit an ad rationem actualis libertatis creatæ sufficiat omissio actus scienter & advertenter suspensi ; tamen quia libertas divina non consistit in indifferentia actuum, sed objectorum ; ideo libertas exercitii divini non petit, ut possit elicere actum liberum, vel suspendere illum ; sed quod ex vi illius ponatur creatura, vel non ponatur : sicut libertas specificationis exigit, quod ex vi illius ponatur creatura aliqua, vel illi contraria. Quod optimè salvatur in nostra doctrina, quæ licèt asserat Deum ob suam perfectionem non posse suspendere actum liberum vagè sumptum, id est non posse non habere actum volitionis, vel nolitionis ; tamen non necessitatur ad hoc ut sit volitio, vel nolitio ; & ipsa volitio, vel nolitio non necessitantur ad ponendam creaturam, vel contrariam ; sed ad ponendam, vel non ponendam. V.g. licèt Deus debeat se determinare,

an velit calorem vel frigus; tamen potest ex vi suæ determinationis actualis producere vel calorem, vel frigus, vel ab utroque abstinere. Sicque in eo perfectissimè salvatur libertas & exercitii, & specificationis, quantumvis necessitetur ad prorumpendum in aliquam vel volitionem, vel nolitionem: necessitetur, inquam; non necessitate proveniente ex parte objecti, sed ex parte subjecti, nimirum ex actualitate & perfectione divinæ libertatis.

Dices: Æquè actualis est divina misericordia, justitia, & omnipotentia, ac libertas; cùm omnia divina sint actus purus: Sed licèt suspensum esset exercitium miserendi, puniendi, & creandi, non desinerent propterea misericordia, justitia, & omnipotentia esse actus purus; nam eo exercitio ab æterno caruerunt, salva manente actualitate: Ergo similiter divina libertas non careret actualitate & perfectione, quantumcunque in actum secundum volitionis, vel nolitionis non prodiret.

Respondeo negandam esse paritatem, & ratio differentiæ est primò, quia misericordia, justitia, & omnipotentia non exercentur intra Deum, sed extra; unde per exercitium non perficiuntur in se, sed perficiunt creaturas; subindeque suspensio exercitii earum non privat Deum perfectione, sed solas creaturas, quibus perfectionem non profundit. At verò intellectio & volitio exercentur intra Deum, & pertinent ad perfectionem volentis & intelligentis, tanquam ultima actualitas & inclinatio vitalis; unde suspendere actum est arguitivè suspendere perfectionem, ut dictum est. Altera differentia est, quia misericordia, justitia, & omnipotentia non petunt exercitium.

nisi juxta præscriptum à divina libertate modum; voluntatis enim est movere cæteras virtutes ad exercitium: unde quando deest earum exercitium, voluntate illud nolente, nulla carent perfectione, quia tunc præfatum exercitium non requirunt. At verò voluntatis exercitium non subordinatur ulli alteri attributo, quia ipsa est veluti prima radix exercitii omnium. Unde semper debuit esse in exercitio aliquo volendo, vel nolendo.

Statuuntur decreta conditionata.

Secunda pars speculationis sponte fluit ex prima; si enim voluntas divina non potuit manere suspensa circa rerum omnium futuritionem, profectò in decreta prorupit, quibus rerum futuritionem, vel non futuritionem, tam absolutam, quàm conditionatam determinavit. Verùm quia in hujusmodi decretis conditionatis specialis est difficultas, ideò de illis operosiùs agendum est: quod ut dilucidè fiat.

Sciendum est, propositum voluntatis posse dici conditionatum, vel ex parte actus, vel ex parte objecti. Primum non est efficax voluntas, sed dumtaxat velleitas, quâ nihil decernitur, sed remittitur decernendum in futurum, ut si dicam: Vellem ire Romam, si vocarer à Pontifice. Secundum verò est actuale decretum, & resolutio voluntatis de facto præsens; suspenditur tamen exequutio talis voluntatis donec apponatur conditio, quâ accedente redigitur ad actum, ut si dicam: Volo, & voveo ire Romam, si convaluero ab infirmitate. Tunc enim habetur præsens & efficax voluntas talis peregrinationis, sed ex-

pectatur restitutio sanitatis. Prima voluntas dicitur conditionata ex parte actus, & ex parte objecti, quia non solùm expectat conditionem aliquam ut agat, sed etiam ut velit: secunda verò dicitur absoluta & efficax ex parte actus, quia non suspendit determinationem voluntatis, sed solam exequutionem, donec adveniat conditio. Hujusmodi itaque decreta efficacia & absoluta ex parte actus, sed conditionata ex parte objecti, admittenda esse in Deo asserimus circa illa saltem futura conditionata, quæ Deum se cognoscere in Scripturis testatus est.

Probatur primò ex Scriptura, quæ Deo asserit notitiam quorumdam futurorum conditionatorum, quorum eventus nullam habet connexionem cum conditione, quale est illud Elisæi ad Regem Joas, 4. Reg. 13. *Si percussisses quinquies, aut sexies, aut septies terram, percussisses Syriam usque ad consumptionem.* Patet autem quod devastatio Syriæ non est connexa cum illa terræ percussione: non potuit ergo Deus asserere futuram esse illam devastationem ex vi conditionis, sed solùm ex efficacia sui decreti. Similiter cùm Christus, Matth. 26. dixit Petro, *An putas quia non possum rogare Patrem, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum?* clarè indicavit, Patrem habere determinatam voluntatem dandi legiones Christo petenti, quas tamen nec Christus petiit, nec Pater dedit: est igitur in Patre voluntas efficax de aliquo quod est tantùm futurum posita conditione, quæ tamen apposita non fuit. Item *Psal.* 105. habetur: *Dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus, ne disperderet eos.* Ubi, ut vides, de-

creverat Deus disperdere gentem, si Moyses non orasset in spiritu humilitatis, & confractione cordis contriti; & tamen Deus non disperdidit illam gentem, quia defuit conditio cessationis orationis Moysis. Ergo datur voluntas in Deo de aliquo, quod esset futurum positâ aliquâ conditione, & quod absolutè non est futurum.

Denique id apparet ex omnibus pactis & promissionibus, quibus Deus spondet se aliquid facturum, suppositâ conditione, quæ sæpè non ponitur, ut pactum de danda justitia originali omnibus posteris, Adamo non peccante: quod quidem pactum exprimitur *Eccles.* 17. sicut & promissio facta Salomoni de conservando throno Regali filiis in sempiternum super Israël, si ambularet in simplicitate cordis; & tamen filii ejus non regnaverunt, quia defuit Salomoni simplicitas illa requisita. Patet ergo ex Scripturis, dari in Deo voluntatem, seu decretum circa aliqua quæ non sunt futura, nisi sub aliqua conditione. Unde D. Thomas *q.* 19. *art.* 7. *ad* 2. ait: *Multa sunt in virtute, & scientia & voluntate divina, quæ non continentur sub ordine causarum inferiorum: utrumque Deus horum vult, scilicet quod aliquid quandoque sit futurum secundùm causam inferiorem; quod tamen futurum non sit secundùm causam superiorem, vel è converso. Quæ voluntas* (addit in 1. dist. 46. q. 1. art. 1. ad 2.) *potest dici conditionata, nec tamen est imperfectio ex parte voluntatis divinæ, sed ex parte voliti, quod non accipitur secundùm omnes circumstantias.*

Probatur ratione, & ut id efficaciter conficiatur, primò monstrandum est, decreta illa explicata nullam prorsus redolere imperfectionem; secundò positivè suadendum est, necessarium

esse illa in Deo confiteri. Primum sic ostenditur: Non repugnant ista decreta, neque ex parte objecti, neque ex parte divinæ providentiæ, neque ex parte efficacitatis divinæ voluntatis. Ergo ex nullo capite; nullum enim aliud potest excogitari, etiam secundùm authores, qui ad hæc decreta refugiunt. Probatur antecedens. In primis non repugnant hæc decreta ex parte objecti voliti, quod est bonum & conveniens, ut status innocentiæ posteris transmittendus, si Adam non peccasset; conversio Tyriorum, si Christus prædicasset, & alia multa quæ nos rectè volumus, & ad quæ desideranda hortatur nos Deus, ut salus omnium hominum: Ergo volitio hujusmodi objecti nullam habet indecentiam, sed potiùs declarat viscera misericordiæ Dei. Præsertim quia ex illa semper sequitur aliquis effectus ad extra, ut ex vi voluntatis salutis omnium offeruntur omnibus media salutis, in Tyriis minor obduratio, in posteris Adæ ordinatio in finem supernaturalem, in peccatoribus inspirationes consequuntur. Quanvis non sit necesse, semper ex decretis illis conditionatis sequi aliquem effectum, ut dicemus postea.

Non dedecent etiam hæc decreta ex parte divinæ prudentiæ, vel providentiæ; quin potiùs pertinet ad supremum Gubernatorem permittere, ut sint variæ inclinationes in universo, etiam inter se pugnantes; ex hac enim concordi discordia coalescit, & splendet orbis harmonia, & structura, subindeque ad illum spectat inclinationes illas ad finem aliquem dirigere, nec tamen debet permittere, ut omnes suum sortiantur effectum; quem tamen connaturaliter obtinerent, nisi illi particulari inclinationi per aliam

resisteretur. V.g. providens Deus ut ignis in aliqua domo accendatur, procul dubio videt futurum incendium; & tamen quia providet etiam quod ab imbre extinguatur, talis conflagratio non est absolutè futura. Unde pertinet ad supremi provisoris prudentiam, ut decernat quid in constituto ordine rerum esset in tali, & tali occasione futurum secundùm causarum creatarum inclinationes.

Accedit, quod ad Oecumenici Provisoris prudentiam omninò exigitur, ut multa cum creaturis rationalibus pacta inire possit, ut multa promittat sub certis legibus, ut minitetur sub certis pœnis, atque de multis ordinet, an evenirent, necne in tali vel tali circunstantia, & positâ hac, vel illa conditione: quæ omnia exigunt decreta conditionata, ut Deus dicatur verè, syncerè, & non fictè ea velle quæ promittit, quæ minatur, & quæ ordinat. V.g. cum comminatur pœnas, vel clades, nisi pœnitentia agatur, debet sine dubio velle pœnas illas infligere, nisi pœnitentia agatur, quâ accedente, suspenditur decretum de punitione, ut patet in Ninivitis.

Denique non repugnant hæc decreta efficaciæ divinæ voluntatis. Tum quia suspensio exequutionis tunc solùm imperfectionis labem infert, quando provenit ex impotentia causæ, cujus virtus ab alio impeditur vel retardatur; sed non quando oritur ex ipsa voluntate Dei propter aliquem finem, quem perfectio regimi is universalis sæpè exigit, ut pensatis circunstantiis, & motivis omnibus libratis suspendatur exequutio. Tum quia, si nulla est indecentia, quod Deus dicat se facturum talia, vel talia, si illud, vel illud sit, quænam est repugnantia ut idipsum,

quod asseverat, decernat? Imò non verè asseveraret, nisi verè decrevisset. Quo enim modo posset prima veritas attestari, *Genes.* 18. Si in Sodomis invenirentur quinquaginta justi, indulturum se omnibus propter illos, nisi revera talem indulgentiam statuisset; quæ tamen nunquam concessa est defectu conditionis. Tum tertiò quia non magis repugnant ista decreta conditionata efficacitati divinæ voluntatis, quàm voluntas antecedens de salute omnium, quæ est etiam conditionata: *Nec tamen est imperfectio ex parte voluntatis divinæ, sed ex parte voliti, quod non accipitur cum omnibus circunstantiis*, ut ait D. Thomas citatus. Nec ad eam sequitur effectus ultimatus, scilicet salus omnium; sed sequeretur, si poneretur conditio; nimirum si aliter non exigeret ordo providentiæ, & justitiæ divinæ. Atqui illi authores, qui tam acriter confutant, irridentque decreta conditionata, ultrò admittunt voluntatem antecedentem salutis omnium, quæ sit verè in Deo, cùm Apostolus dicat, non quod Deus vellet, sed vult omnes homines salvos fieri. Ergo ista decreta conditionata nullam habent indecentiam, vel repugnantiam.

Hactenus negativè argumentati sumus removendo ab istis decretis omnem imperfectionis nævum. Jam probo positivè ea esse admittenda in Deo, saltem circa futura in Scripturis revelata. Res illæ, quas Scriptura attestatur esse sub conditione futuras, seu earum futuritio conditionata, est objectum actu liberum respectu divinæ voluntatis, cùm non sit ens necessarium & summum bonum, sed contingens, quod subinde fuit impedibile, & potuit non esse. Ergo requirit aliquod decretum præsens in Deo, quo

voluntas divina exerceat ſuam libertatem circa illud futurum, illudque extrahat à ſtatu meræ poſſibilitatis, transferatque ad ſtatum conditionatæ futuritionis; aliàs aliquid eſſet futurum independenter à Dei voluntate, & jam redit totus ille rationum apparatus, quibus fusè ſuperiùs oſtendimus, repugnare aliquid eſſe futurum antecedenter ad decretum divinæ voluntatis, quibuſque ſcientiam mediam excluſimus: unde ab eis iterandis ſuperſedeo, pluribus hac de re ſpeculatione ſequenti acturus.

Objicies primò: Non datur in Deo decretum actuale, niſi ex parte creaturarum ſequatur aliqua mutatio: nam, ut antea dictum eſt, decretum Dei liberum nihil addit ſupra actum neceſſarium, niſi mutationem creaturarum, quas connotat; & proprium eſt voluntatis divinæ non ſupponere, ſed facere objectum quod vult, ſubindeque in illud inducit mutationem, qua tranſeat de non eſſe ad eſſe. Atqui ex decreto conditionato nihil ponitur circa objectum conditionatè futurum, cùm potiùs efficaciter, & conſequenti voluntate nolit Deus illud futurum poni. Ergo non dantur in Deo decreta actualia circa objecta conditionatè futura.

Reſpondeo, quod ſicut decretum abſolutum ex parte objecti cauſat mutationem in objecto, ita ex decreto conditionato ex parte objecti non ſequitur, ſed ſequeretur mutatio, ſi poneretur, vel (ut aiunt) purificaretur conditio. Unde major poteſt diſtingui, niſi ſequatur mutatio abſoluta, vel conditionata, concedo; abſoluta, ſubdiſtingo, ſi decretum ſit abſolutum, concedo; ſi conditionatum, nego; tunc enim exigit ſolùm mutationem conditionatam; & ſimiliter diſtin-

guitur minor; ex decreto conditionato nihil ponitur circa objectum, nec poneretur, si adesset conditio, nego; & poneretur, concedo: quanvis etiam absolutè possit negari minor. Nam ex vi hujusmodi decretorum sequitur mutatio in creaturis, quæ ex vi illius manent dispositæ ad producendum effectum, adveniente tali conditione: sic Tyrii erant minùs obdurati: sic peccatores sacris motibus stimulantur, & sic de aliis.

Adde Suarem *lib. 1. de scient. condition. c. 2.* mordicus contendere contra Vasquem (cujus est objectio facta) dari de facto in Deo multa decreta, quæ non important variationem ex parte creaturæ. Nam præter decreta quibus Deus non vult possibilia, ex quibus nihil utique ponitur, etiam circa existentia, possunt esse decreta immutatis creaturis; nam potest Deus velle tollere obligationem, relaxare votum, irritare legem, condonare pœnam; & tamen ex illa voluntate nihil ponitur in creatura. Nec sufficit dicere ex vi talis voluntatis Deum revelare dispensationem, vel conditionem illam. Nam quis dicat Deum non posse ea velle, nisi revelet? nunquid poterit retinere secreta cordis sui? Certè id saltem dici non potest de condonatione pœnæ, quam Deus potest velle nihil revelando, sed eam non infligendo. Scio aliquos dicere, ex voluntate Dei oriri semper aliquid, sed nobis ignotum. Sed hoc à nobis fateor impugnari non posse, quibus non est colluctatio adversus tenebras rei ignoratæ.

Dices, Decretum Dei non respicit creaturam per mutationem sui: Ergo per mutationem creaturæ; voluntate enim & objecto invariabi-

liter se habentibus, Deus non potest magis dici volens quàm nolens.

Respondeo, decretum Dei absolutum respicere creaturam mutandam in tempore, decretum verò conditionatum ex parte objecti ferri ad creaturam mutandam sub conditione; unde connotatur semper mutatio creaturæ, non quæ erit, sed quæ esset, positâ conditione.

Objicies secundò. Si darentur in Deo decreta circa futura conditionata, darentur etiam circa omnes combinationes possibiles; non enim est major ratio de una, quàm de alia. Sed admittere decreta circa omnes combinationes possibiles, videtur otiosum & futile; ad quid enim utile tale decretum, *Si Turca dormiat Constantinopoli, Papa orabit Romæ*; *Si daretur alius orbis, esset in eo status innocentiæ*, & sic de aliis longè absurdioribus? Ergo illa decreta non sunt admittenda in Deo; utpote non satis dignè, vel seriò Deum occupantia.

Respondeo, quosdam omnia illa decreta admittere, & omnia inconvenientia devorare, observantes quod licèt multæ combinationes satis disparatæ, & humano aspectui ridiculæ possent fieri, non est tamen ridiculum, sed summa expensione & veneratione dignum, quod tanta sit vis divini intellectus, tanta actualitas divinæ voluntatis, ut ad omnia feratur, tota disparitate ex parte objecti, non ex parte scientis se tenente.

Verùm solidiùs dici potest, Deum habere decreta circa illa objecta quæ revelata sunt in Scriptura. An verò habeat circa alia, determinari vix, ac ne vix quidem potest, quia quæ ex Dei voluntate pendent, non possunt nobis innotescere, nisi per Scripturas, in quibus illud minimè

definitur. Rem verò istam humanarum conjecturarum modulis dimetiri non convenit. Nam *Quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Nec possumus inferre, quod si habet decreta circa aliqua, habeat circa omnia, cùm omnia operetur Deus secundùm consilium voluntatis suæ. Nec etiam ea exigit divinæ voluntatis perfectio, & actualitas, quæ non potest manere suspensa; quia sufficienter exercetur circa combinationes possibiles, concludendo illas sub unica nolitione, quæ v.g. sic exprimatur: *Illa volo esse conditionatè futura, quæ per Scripturas revelabo, & quæ exigit ordo, & provisio universi. Cætera verò in statu meræ possibilitatis volo relinquere.* Hoc pacto salvatur actualitas divinæ voluntatis, & vitantur inconvenientia, quæ imaginatio nostra multiplicat.

Ex his etiam inferes, quàm meritò commentum de suspensione, & dormitione divinæ voluntatis antea expunxerimus. Cùm enim Deus debeat cognoscere omnia futura, tam absoluta quàm conditionata, aliàs aliquid summæ & infinitæ scientiæ Dei perfectioni deesset; planè consequens est, Deum circa alterutram partem contradictionis se determinare debuisse, ut rebus futuritionem, vel non futuritionem tribueret. Siquidem omnis futuritio, vel non futuritio certa uni divinæ voluntatis decreto innititur, sine quo certitudo infallibilitasque divinæ scientiæ corrueret. Ergo sicut necessarium est rem omnem esse futuram, vel non futuram absolutè, vel conditionatè; ita necessum est, Deum velle eam esse futuram, aut nolle eam esse futuram; quia cessante, vel suspensa Dei voluntate & noluntate, penitus evanescit omnis futuri-

tio, vel non futuritio, subindeque scientia de illo.

Nec valet responsio quorumdam recentiorum Thomistarum aientium, Deum sufficienter cognoscere quævis non futura per hoc, quod non habeat aliquod decretum de eorum non futuritione, quia cùm rem non esse futuram non sit aliquid positivum, sed mera negatio, ad quam non exigitur positivus influxus, ut aliquid sit non futurum, & ut tale à Deo cognoscatur, satis est quod circa illud voluntas divina maneat suspensa. Sicut non requiritur positivus influxus omnipotentiæ ad annihilationem, tametsi requiratur positivus ad creationem.

Non, inquam, valet hæc responsio, & mirum est eam à Thomista posse adhiberi. Nam juxta tritam Angelicæ Scholæ sententiam decretum divinum est prima radix futuritionis, & non futuritionis rerum, ante quod omnis res non est futura, vel non futura, sed merè possibilis; quia tandiu manet omnipotentia divina (quæ est primum possibilitatis rerum principium) indeterminata ad futuritionem, vel non futuritionem rerum, quandiu non concipitur decretum. Certè si decretum indifferens Molinistarum non facit rem esse futuram, vel non futuram, quanto minùs suspensio omnis decreti? Quin imò verum erit (quod absit) propositiones ante decretum esse determinatè veras, vel falsas, etiam in materia contingenti. Nam si per suspensionem decreti res est positivè non futura, profectò omnis propositio negativa erit vera ante decretum, & consequentur ejus contradictoria falsa. Illa enim propositio negativa de futuro est determinatè vera, cujus objectum est determinatè non

futurum: Atqui objectum propositionis negativæ, v. g. Petrus non studebit, est determinatè non futurum ante decretum, si ad non futuritionem sufficiat negatio, & suspensio decreti. Ergo propositio quæ asserit Petrum non disputaturum, erit vera ante decretum; sicut, ut exemplo adversariorum utar, ista propositio de præsenti, *Petrus non existit*, post annihilationem ejus est determinatè vera. Unde isti Thomistæ totam rationum molem, quam contra scientiam mediam struxerunt, hoc suspensionis voluntatis Dei asserto destruunt, vel saltem concutiunt. Dicendum ergo, quod per negationem decreti res non est positivè non futura, sed merè possibilis, & indifferens ad futuritionem, vel non futuritionem; quia futuritio, & non futuritio sunt denominationes petitæ à causæ determinatione.

Exemplum autem de non existentia, ad quam non requiritur positivus influxus divinæ omnipotentiæ, toto cœlo discrepat. Quia existentia, & non existentia sunt prædicata absoluta, quæ conveniunt rei hoc ipso, quod est, vel non est à parte rei: unde positâ existentiâ res est, subtractâ verò, à quacumque causa id fiat, res desinit. At verò futuritio, vel non futuritio positivæ sunt denominationes extrinsecæ & relativæ, petitæ à determinatione causæ: unde nulla existente determinatione in causa, res non est futura, vel positivè non futura, sed merè possibilis. Illustrari potest hoc familiari exemplo. Ad hoc ut homo ambulans non ambulet, sufficit ut potentia locomotiva suspendat motum, & tunc ambulatio ampliùs non existit; ut autem ambulatio crastina sit futura, vel non futura respectu nostri, non sufficit ut voluntas suspendat omne propo-

ſitum ambulandi, ſed requiritur ut voluntas ſit determinata ad alterutrum; ſi enim voluntas ſit ſuſpenſa, ambulatio erit poſſibilis, & indifferens ad futuritionem, vel non futuritionem reſpectu voluntatis.

Reflexio.

Si voluntas Dei nuſquam ſuſpenſa circa creaturas fuit, noſtram otiari, & à Deo amando quæritandóque deſinere dedecet. Huic divinæ voluntatis actualitati ſempiternæ noſtri affectus exercitium reſpondere quid juſtius? ut illud quod inculcat Propheta impleamus: *Quærite Dominum, & confirmamini, quærite faciem ejus ſemper.* Pſal. 104. Quærendus eſt ſemper, qui charitate perpetua dilexit te. Quærendus etiam dum inventus eſt, quia bonum infinitum etiam poſſeſſum poſſideri uberiùs poteſt. Unde mirè Auguſt. lib. 5. de Trinit. c. 2. *Si quæſitus inveniri poteſt, cur dictum eſt, quærite faciem ejus ſemper? An & inventus quærendus eſt? Quæritur inveniendus, & invenitur quærendus. Tam magnum & incomprehenſibile bonum eſt, quod & quæritur ut inveniatur dulciùs, & invenitur ut quæratur avidiùs.* Succinit Doctor Mellifluus ſerm. 84. in Cant. *Exiſtimo quia nec cùm inventus fuerit, ceſſabitur à quærendo: non extinguit deſiderium ſanctum fœlix inventio, ſed extendit.* Et lib. 4. de conſider. *Solus eſt Deus qui fruſtrà nunquam quæri poteſt. Doceat te de hoc experimentum tuum, aut experto credito, non mihi, ſed Sancto, qui ait: Bonus es, Domine, ſperantibus in te, animæ quærenti te.*

SPECVLATIO II.

Divina voluntas statuit, prædefinivit, ac prædeterminavit omnes actus causarum secundarum, etiam liberos, decreto non indifferenti, sed per se & ab intrinseco efficaci, minimè expectante efficaciam suam à consensu prævisо, sed consensum ipsum præveniente, & infallibiliter inferente.

HÆc positio, quæ est radix & origo omnium controversiarum, quæ Thomistas inter & assertores scientiæ mediæ agitantur, pluribus solet argumentis comprobari. In primis eam convincunt omnes, tum authoritates, cùm rationes, quibus scientia media suprà expuncta est. Etenim si nihil est futurum, nec absolutè, nec conditionatè ante efficax Dei decretum, procul dubio decretum Dei non expectat, vel supponit prævisionem futuri cujuscumque, sed eam fundat. Secundò eandem stabiliunt ea quæ dicemus de providentia Dei, quæ cùm sit universalissima, extendit se etiam ad actum voluntatis, quem proinde non supponit, aliàs subterfugeret primi & supremi Provisoris causalitatem, cujus omnis dispositio semper impletur, ut ibi fusiùs demonstrabitur. Tertiò iis omnibus rationibus confirmari posset, quibus suo loco monstrabimus, prædestinationem esse certam, non solùm certitudine præscientiæ, sed etiam causalitatis efficaciter inferentis intentum; quod stare ne-

quit cum decretis indifferentibus, & consensum præscitum expectantibus. Denique iis omnibus muniri posset subsidiis hæc assertio, quibus gratia Christi ab intrinseco efficax fusè suo in tractatu stabilitur. Sed quia nostri propositi est, ut sæpè diximus, quæque suis aptare locis, nec dicta recantare, vel dicenda prævenire; ideo his solùm firmamentis hanc propositionē vallabimus, quæ hujus loci propria, & veluti characteristica sunt.

Probatur ergo primò authoritatibus illis quibus stabiliuntur prædefinitiones, & decreta ab intrinseco efficacia, & convelluntur purè indifferentia. In primis sacra Scriptura satis clarè tradit hanc efficacissimam divinæ voluntatis, & decretorum ejus energiam. Isai. 14. *Dominus exercituum decrevit, & quis poterit infirmare?* Esther 13. *Non est qui possit resistere voluntati tuæ, si decreveris.* Rom. 9. *Voluntati ejus quis resistit?* Quibus locis formaliter fit sermo de decreto divinæ voluntatis, cujus vis & efficacia à nullo est impedibilis. Quomodo ergo admittentur in Deo decreta indifferentia, suspensa, & expectantia determinationem ab aliis? Vide dum de scientia media, invicta Pauli pro hac veritate testimonia,

Consonant Patres. Dionys. lib. de divin. nom. c. 5. *Exemplaria dicimus in Deo rationes substantificas, quas Theologi prædefinitiones vocant, & divinas, & bonas voluntates existentium prædeterminativas* (vide interim quàm antiquum sit prædeterminationis nomen, & in ipsis nascentis Ecclesiæ cunis usurpatum, non à Bañez adinventum, ut quidam scribunt non sine pudenda antiquitatis ignorantia), *secundum quas omnia prædefinivit, & produxit.* Ubi ponderatione dignum est, san-

ctum Patrem fundare ideas & exemplaria rerum futurarum & producendarum in prædefinitionibus divinis: imò ipsa exemplaria, in quibus res futuras videt, esse ipsas prædefinitiones, ac proinde manifestè sentire, Deum videre res futuras in sua prædefinitione, & decreto. Et sic potest fieri breve argumentum: Artifex non priùs videt artefactum producendum, quàm videat ejus exemplar, cùm nihil operetur nisi respiciendo exemplar. Sed ex Dionysio, exemplaria rerum producendarum sunt prædefinitiones prædeterminativæ & effectivæ rerum: Ergo Deus non videt res futuras ante decretum prædeterminativum, sed in decreto & prædefinitione voluntatis suæ. Unde in hoc testimonio S. Pater non solùm prædefinitiones disertè expressit, sed etiam recursum ad scientiam mediam divinâ suâ sapientiâ præoccupavit.

Suffragantur alii Patres. S. Leo serm. 7. de passione: *In salvandis hominibus per crucem Christi communis erat voluntas Patris & Filii, nec ullâ poterat ratione turbari, quod ante æterna sæcula & misericorditer erat dispositum, & incommutabiliter præfinitum.* Theodoret. super illud ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*, ait: *Ea quæ ad nos pertinent, præscivit, & prædefinivit, & præconstituit secundum propositum voluntatis suæ.* Ergo non secundùm explorationem liberi arbitrii. Athanas. *super c. 2. ad Ephes.* loquens de bonis operibus ait, quod ea *paravit Deus, quæ differri non poterunt, neque prætermitti, quin peragantur, tanquam divinitus sint prædefinita quousque sit procedendum.* Ab Augustino & Aquinate referendis supersedeo, quia non est opus ea iterum exscribere testimonia, quæ latè, dum de

scientia media, retulimus. Hìc solùm obiter nota D. Thomam infrà, *q.116. & quodl.12.q.3. art.4.* licèt rejiciat fatum, si per illud intelligatur necessitas quædam in res humanas à corporibus cœlestibus inducta, tamen si per fatum intelligatur dispositio divinæ voluntatis, à qua omnia præordinantur, sic non inconvenit admittere fatum, subditque non esse hoc nomen usurpandum, *quia cum Gentilibus nec nomina debemus habere communia; & ideo Augustinus dicit: Si quis hoc modo intelligat fatum, sententiam teneat, corrigat, & non dicat fatum, sed providentiam Dei.* Et ibidem asserit, quod *omnia à providentia Dei sunt prædeterminata, & ordinata.* Quod & ingeminat *in 1. ad Annibald. dist. 47. q. unic. art. 4.* ibi: *Voluntate Dei non solùm res in esse producuntur, sed etiam in rebus producendis modum quo producantur, prædeterminavit. Vnde cùm voluntas Dei efficaciter impleatur, oportet quod res fiant, & eodem modo sicut voluntas divina disposuit.*

Probatur ratione: Si decreta Dei non essent per se efficacia, sed purè indifferentia, determinatio liberæ nostræ voluntatis posset intelligi cum fundamento in re ante decretum efficax Dei, ex seipsa applicans decretum Dei indifferens, & concursum indifferentem ex vi talis decreti omnibus oblatum. Consequens est falsum. Ergo & antecedens. Major est mera doctrina adversariorum, qui ideo volunt, Deum explorare consensum antequam quidquam decernat, ut videat in quam partem voluntas creata determinatura sit concursum Dei. Minor verò probatur: Si determinatio causæ secundæ intelligatur præcedere decretum Dei efficax, & illius indifferentiam determinare & flectere, admittendum erit ali-

quid reale creatum antecedens naturâ concurſum Dei, & à voluntate Dei independens, nimirum illa reductio, determinatio, & applicatio divini decreti, & concurſus indifferenter per illud oblati; ſiquidem Deus determinationem illam, applicationem illam, uſum illum non cauſat, ſed expectat; ideoque illum explorat per ſcientiam mediam. Conſequens autem repugnat, quia aliàs Deus non eſſet omnium cauſa, nec primum principium actionum humanarum. Ergo repugnant hujuſmodi decreta indifferentia expectantia efficacitatem ſuam à conſenſu; ſed omninò admittenda ſunt prædeterminantia, efficaciter conſenſum inferentia.

Confirmatur: Si dantur in Deo decreta purè indifferentia, ita ut ſic exprimantur, *Volo concurrere ad quodcumque cauſa ſecunda ſe determinaverit, & ad id offero meum concurſum, ut eo illa utatur*, procul dubio expectatur actus & reductio creaturæ concurſu oblato utentis. Ergo Deus videt creaturam priùs operari, quàm Creator concurrat; priuſque naturâ egreditur actio à cauſa ſecunda, quàm Deus ſuccurrat & admiſceat concurſum ſuum; ſiquidem Deus expectat actionem quâ flectatur concurſus ſuus in alterutram partem. Conſequens verò repugnat, quia cùm Deus ſit cauſa prima, per quam omnia facta ſunt, & ſine qua factum eſt nihil, et etiam cauſa illius uſus, & determinationis creaturæ; cauſa verò non expectat ſuum effectum ſed illum producit & influit. Ergo divinæ vountatis decretum non expectat determinationem voluntatis, ſed eam confert, & infert, proinceque ex natura ſua efficax eſt, & non purè indifferens.

Confirmatur rurſum, & penetrantiùs demonſtratur

ſtratur decretorum indifferentium impoſſibilitas. Dicere quod Deus decernit concurrere ad actum amoris, ſi voluntas creata velit, & ſe determinet ad amandum, eſt planè pugnantia loqui, vel facere ſenſum ridiculum & nugatorium. Nam cùm juxta principia omnium ad unum aſſertorum ſcientiæ mediæ, concurſus Dei nihil aliud ſit quàm actio cauſæ ſecundæ prout à Deo, Deum ſuo decreto expectare an voluntas velit, eſt expectare an ipſemet concurrat; ſiquidem voluntas creata non vult, niſi per concurſum Dei, qui concurſus nihil eſt aliud quàm volitio creaturæ prout à Deo. Unde tale decretum adverſariorum idem eſt, ac ſi Deus diceret: Si videam amorem productum, illum producam. Cùm enim voluntas in quocumque ordine vel circunſtantia poſita nunquam agat, nec agere poſſit ſine concurſu Dei, planum eſt, Deum dicere, Volo concurrere ad amorem, ſi creatura ſe determinat ad amandum, eſſe idem ac dicere, Volo concurrere ad amorem, ſi concurram ad amorem. Igitur vel admittendus erit ſenſus nugatorius in decretis Dei, vel fatendum erit creaturam poſſe ſe determinare & reducere ad actum ſine concurſu Dei. Sicut qui diceret, Volo tibi dare lucem, ſi videris objectum; vel, Volo tibi dare exiſtentiam, ſi operatus fueris, vel nugaretur, cùm lux ſit neceſſaria ad videndum, exiſtentia ad operandum; vel ſupponeret ipſum poſſe videre ſine lucè, poſſe operari ſine exiſtentia, quod repugnat. Ita ſimiliter in propoſito, quia creaturam ponere actionem eſt Deum concurrere ad illam, cùm creatura non agat ſine concurſu Dei; imò actio creaturæ prout à Deo ſit concurſus Dei, Deum velle concurrere ſi creatura agat, vel quia

aget, est Deum velle concurrere si concurrat; vel quia concurret; vel creatura potest priùs agere, quàm Deus concurrat.

Quare totum hujus materiei pondus & momentum ad hoc tandem devolvitur, quomodo decretum indifferens ad consensum, vel dissensum determinetur ad unam partem potiùs quàm ad aliam: si à creatura, ergo creatura præcedit naturâ concursum Dei, & præcedit agendo, sicque in ratione principii actualis non pendebit à Deo: si à se, ergo decretum ipsum priùs naturâ determinat causam secundam; & hoc est decretum prædeterminans, quod inquirimus, & sustinemus. Nec potest dici, quod Deus illam determinationem causat per hoc quod determinationem simul agit & coëfficit, quia cùm concursus Dei sit indifferens, expectat usúm & determinationem causæ creatæ; quomodo autem concursum Dei determinabit causa secunda, quæ nihil efficit sine concursu Dei? Vel quomodo conjungentur illæ duæ causæ indifferentes, scilicet voluntas creata, & decretum Dei indifferens, nisi casualiter & fortuitò, si vel decretum non determinat voluntatem, vel voluntas decretum? Si primum, decretum prædeterminans tenemus; si secundum, Deus non erit causa determinationis causarum secundarum, subindeque non erit causa prima, nec Deus.

Plures alias rationes effusè, & juxta validè urgent nostri Authores; sed allata sufficit, & reverà convincit, atque in ea continetur punctus, qui, ut ait Joannes à S. Thoma Scholæ nostræ immortale decus, assertoribus scientiæ mediæ alta profunditas est, & rapidissimis vorticibus plena, quam nullus pertransit, quem non absor-

ḟcat, nisi ad littus efficaciæ divinæ ejiciat. Certè tantam difficultatem in hoc argumento subodoratus est Theophilus Raynaudus, ut ab ea aliter sese extricare nequiverit, nisi conficta quadam in Deo chimærica cognitione, quâ explorat quid voluntas vellet, si sola velle posset. Et in ea cognitione totum Oecumenici Provisoris Dei regiminis cardinem constituit. Sanè nisi periclitantem, & penè desperatam causam sensisset suam, ad tantam novitatem non confugisset, quam suprà, dum scientia Dei, satis explosimus, eámque sic irridet P. Labbæus, cujus verbis pauca adjiciã.

Quæ ista philosophandi ratio ? Deus ibi aliquid videt, ubi adhuc nihil est ? Videt voluntatem vacuam, & videt plenam; videt sterilem, & fœcundam; videt desidem, & efficacem. Amabò, si adhuc nihil est in voluntate, quid tandem Deus videt ? quibus oculis nihil aspicit, & quibus auribus audit nihil ? Fortè sicut scientia media inter visionem & simplicem notitiam interponitur, ita objectum ejus meditullium est inter nihil & aliquid. Sed quid illud ? Observat, inquies, Deus voluntatem operabundam, & nondum-operantem; prægnantem, & nondum parturientem; vacuam, sed implendam; videt vota pendentia, & adhuc nulla; videt quò possit tendere, sed non quò tendat; quos nutus elicere queat, sed non quos eliciat; in quam partem flecti possit, sed nullos flexus. Benè est: Ergo videt potentem operari, sed non operaturam; videt actum primum, non secundum; videt causam, sed nullum effectum, donec adveniat Dei præmoventis influxus voluntatem nutantem applicans, indifferentem prædeterminans. Admittere autem aliquos au-

tus, aliquod pondus antequam Deus se adjungat, ratione cujus *utraque causa movet & movetur, utraque est prima, utraque secunda, utraque prior est, neutra posterior*, ut tandem Labbeus Theophili discipulus concludit, est quidem consectarium scientiæ mediæ: sed qua ratione cum fide causæ primæ cohæreat, fateor me non intelligere.

Reflexio.

Notat August. *in Psal. 62.* Prophetam Regium non dixisse, *Adhæsit anima mea tecum*; sed, *post te.* Quia nimirum non est formidandum decretum prædeterminans & præmovens, sed optandum; nam tunc solùm peccamus quando Deum deficiendo præcedimus; si verò nos spiritu Dei agi fideliter sineremus, opus bonum qui incepit, Deus ipse perficeret. *Agglutinetur* (inquit August.) *anima tua post Deum, ut ille præcedat, tu sequaris*; qui enim vult Deum antecedere, consilio suo vult vivere, & perire. Et iterum in Psalm. 9. *Quid beatius quàm deponere superbiam, & non velle Christum præcedere, qui discipulum vocans ut perficiatur, dicit, Veni sequere me.* Commendat D. Ambros. *lib. 1. de Abrah. c. 1.* celebre illud veterum sapientum dictum, *Sequere Deum*, id est, esto Dei pedisequus, non ductor; non ei præponas voluntatem tuam, sed supponas; servias Deo præeunti, non eum servire facias iniquitatibus tuis; voluntatem tuam divinæ subjicias, non divinam ad tuam detorqueas; denique ne festines prodire, quia rues; sed sequi peroptes, quia volabis, & non deficies. Hæc vitæ spiritualis summa, Deum volentem agere non impedire,

fed ſequi,ſe Deo, ejuſque motionibus permittere; qui enim ſpiritu Dei aguntur,hi filii Dei ſunt. Noli, Lector, eſſe ſimilis illi quem reprehendit Auguſt. *lib.de prædeſt. Sanct. c.2. & 3.* qui *quaſi componit cum Deo, ut partem ſibi vindicet atque illi partem relinquat; & quod eſt elatius, primam tollit ipſe,ſequentem dat illi,& in eo quod dicit eſſe amborum,priorem ſe facit,poſteriorem Deum.* (Vide obiter,num ab hoc diſcrepent qui dicunt voluntate creata reddi efficacem & determinari motionem Dei?) *Non ſic pius atque humilis Doctor ille ſapiebat,Cyprianum beatiſſimum loquor, qui dixit in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit.*

SPECVLATIO III.

Efficacitas prædeterminantis decreti fovet & perficit humanæ voluntatis libertatem.

HAnc veritatem paſſim,& ex profeſſo probat Auguſtinus in omnibus ſuis libris, quibus contra Pelagianos,vel eorum reliquias decertavit, qui habentur tomo ſeptimo. Objicientibus enim Pelagio, Juliano, Cœleſtio, & Monachis Adrumetinis, & de oppreſſa ſua per Auguſtini doctrinam libertate queritantibus, nihil aliud reſpondebat Catholicorum Doctorum aquila quàm: *Tunc verè liberi eritis, ſi vos filius hominis liberaverit.*Et, *Quando rogavit* (Chriſtus) *ne fides ejus* (Petri) *deficeret, quid aliud rogavit,niſi ut haberet in fide liberrimam,fortiſſimam,invictiſſimam,perſeverantiſſimam voluntatem? Ecce quo-*

modo secundùm gratiam Dei, non contra eam libertas defendatur voluntatis: voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratiâ libertatem, & ut perseveret, delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem. Sic lib. de correp. & grat. cap. 8. & epist. 89. *Voluntas tanto liberior, quanto sanior, & tanto sanior quanto divinæ gratiæ subjectior.* Et quod sicut voluntas ratione dominii in suos actus non eripit sibi libertatem, ita multò minùs Deus, quia *magis habet in potestate sua voluntates hominum, quàm ipsi suas.* Sic item lib. de correp. & grat. cap. 14. Transcribendi essent Augustini libri, ut tanti Patris mens in toto suo splendore fulgens exhiberetur.

Astipulantur alii Patres. Gregorius Magnus, qui propterea invisibilem divinæ voluntatis præmotionem, *invisibilem modificationem* appellat, quia mira vi modificatur & attemperatur libertati. *Quia,* inquit, *latentibus modis premit in timore, & firmat in amore, & fit cujusdam impulsionis nimietas in mente, cùm nihil sonet in voce.* Prosper in respons. ad cap. Gall. *Gratia non abolet, sed adolet liberum arbitrium.* Et contra Collator. c. 38. *Opitulationes divinæ gratiæ stabilimenta sunt voluntatis humanæ.* Bernard. tract. de grat. & lib. arb. *Gratia non aufert, sed transfert voluntatem.* D. autem Thomas tantum abest quod efficacitatem divini decreti adversari libertati arbitratus fuerit, quin potiùs non aliam assignat hujus concordiæ firmiorem radicem, quàm decreti efficacissimi energiam. Sic enim loquitur 1. p. q. 19. art. 8. *Cùm voluntas divina sit efficacissima, non solùm sequitur quod fiant ea quæ Deus vult fieri, sed quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Ex hoc ipso* (addit ad 2.) *quod nihil voluntati*

divinæ resistit, sequitur quod non solùm fiant ea quæ Deus vult fieri, sed quod fiant contingenter, vel necessariò, quæ sic fieri vult. Quo libertatis conciliandæ modo longè priùs usus fuerat S. Petrus, qui Simoni Mago libertatis arbitrium inficianti; *quia*, inquiebat, *quod Deus vult esse, est; & quod Deus vult non esse, non est*. Respondit princeps Apostolorum: *Ignoras Simon, & valde ignoras, quomodo in singulis quibusque voluntas Dei fit. Quædam enim voluit ita esse, ut aliud esse non possent, quàm id quod ab ipso instituta sunt; & his neque præmia, neque supplicia statuit. Ea verò quæ ita esse voluit, ut in sua potestate habeant agere quod velit, his pro actibus ac voluntatibus suis statuit, ut aut remunerationes mereantur, aut pœnas.* Vides Apostolum necessitatem & contingentiam creatam in divinam refundere voluntatem, & ideo libertatem creatam cum efficaci Dei voluntate cohærere, quia oportet illum actum esse necessarium, vel liberum, quem Deus ita esse decrevit. Referuntur hæc verba *lib. 3. Recognit. D. Clementis, sub initium.*

Probatur ratione ex his testimoniis deprompta: Voluntas divina est prima causa actus liberi, & possibilitatis quam habet voluntas ad utrumque; nam cùm actus liber & possibilitas quam habet voluntas ad oppositum, dum liberè agit, sint aliquid reale, prorsus primæ causæ influxui subduci nequeunt: Atqui causa dum efficaciter ponit effectum, non destruit, sed perficit illum: Ergo dum decretum divinum efficaciter prædefinivit actum liberum, vel ad eum efficaciter movet, non destruit, sed fovet libertatem, conservatque possibilitatem ad oppositum. Sicut vitis influens in palmites,

eos perficit & complet: sicut etiam voluntas dum se ad actus determinat, non sibi aufert possibilitatem non eliciendi, vel in oppositum prorumpendi; sed potiùs libertatem explicat, & nobilitat. Quanto autem magis eam fovet Deus, qui est prima radix libertatis, anima animæ nostræ, & Deus cordis nostri? Nam, ut ait D. Thomas q. 22. de verit. art. 8. *Sicut voluntas potest immutare actum suum in alium, ita & multo ampliùs Deus.* Et præclarè Innocentius I. in Epist. ad Concil. Carthaginense: *Ergo eris tibi in providendo præstantior, quàm potest is esse, qui te ut esses effecit?*

Confirmatur: Determinatio & consensus liberæ voluntatis, seu libertas actualis, quam habet voluntas etiam dum actu agit, causatur efficienter à decreto & omnipotentia Dei, sine qua factum est nihil: aliàs aliquid esset sub dominio creaturæ, & non sub dominio Dei, quod est impium cogitare; dicitur enim Esther 13. *Dominus universorum tu es.* Et specialiter de corde hominis dicitur Proverb. 21. quod est *in manu Domini*, & quod *quócumque voluerit, vertet illud.* Ex quo principio de fide certo non solùm sequitur decretum divinum prævię debere movere consensum liberum, siquidem determinatio, & partialis influxus voluntatis non potest oriri à decreto ut causa efficiente, nisi decretum sit naturâ prius, cùm omnis causa physica sit prior naturâ effectu; & planè repugnet decretum expectare determinationem voluntatis, si ipsa determinatio voluntatis debeat esse effectus decreti: sed etiam ex illo principio infertur decretum efficax voluntati non adimere libertatem, hoc modo: Decretum divinum habet summum &

ſupremum dominium in actus omnes voluntatis noſtræ, imò non agit in voluntatem niſi ratione ſupremi dominii quod habet in voluntatem: Atqui voluntas ratione dominii quod habet in ſuos actus, non ſibi eripit libertatem dum agit, & ſe determinat ad operationem, ſed potiùs eam perficit reductione actus primi ad ſecundum: Ergo pariter Deus ratione præfati dominii voluntatem movere & determinare poterit, illæſo libertatis arbitrio. Hinc D. Thomas 1. *cont. Gent. cap.* 68. ait: *Dominium quod habet voluntas ſupra ſuos actus, per quod in ejus poteſtate eſt velle & nolle, non excludit influentiam ſuperioris cauſæ, à qua eſt ei eſſe & operari; & ſic remanet cauſalitas in cauſa prima, quæ eſt Deus, reſpectu motuum voluntatis.*

Confirmatur rurſum, & ſimul præoccupantur omnes objectiones, quarum robur inde ſolùm petitur, quòd non ſatis intelligant, vel intelligere nolint adverſarii, quomodo cum efficaci decreto, & effectum ſuum infallibiliter inferente, componi poſſit libertas creata, ſeu facultas ad oppoſitum ejus quod divina conſtitutio prædefinivit. Et quia peccandi, abjiciendæque gratiæ hominibus innatam, & à peccato originali in immenſum auctam poteſtatem experiuntur, ideo ſummum Dei in voluntates noſtras imperium detrectant. Naſcitur hæc difficultas ex eo, quod non conſiderant divinam voluntatem non minùs fortiter quàm ſuaviter omnia diſponere, ejuſque impreſſionem vigorem ſimul & ſuavitatem infundere, & miris ac veris modis mutationem in cordibus operari; ita ut quotquot Deus miſericordi gratia tetigerit, ii quidquid voluntas divina ſtatuerit, & prout ſtatuerit, ſemper exe-

quantur, ita temperato cum libertate decreto, ut nec decreto libertas, nec libertati quidquam detrahit immutabilis decreti efficacia.

Id egregiè exprimit S. Franciscus Salesius *amoris divini lib.* 2. *cap.* 11. Gratia divina vires habet tantis deliciis conditas, ut sicut nihil est eâ fortius, sic nihil est ejus fortitudine suavius: tam gratiosa est gratia, & tam gratiosè corda quò vult rapit, ut motibus suis fortiter quidem agat ut fortificet, sed non adigat; vires auget, non ut vim inferat, juráve violet libertatis, sed ut voluntatem in amore boni vigentem & inviolabilem reddat. Unde aiebat sponsa: *Trahe me post te:* (ecce gratiæ fortitudinem) *curremus in odorem unguentorum tuorum* (ecce suavitatem.) Fortis planè voluntas Dei quæ trahit post se; sed suavis est illa fortitudo, quæ odoribus allicit, quibus delibuta voluntas dulcissimo, liberrimo, at infallibili motu ad Deum sè convertit. Sic affectus animus, sic cœlesti suavitate perfusus voluntati Dei absolutè quidem resistere potest, sed non vult; nam quomodo vellet, postquam incepit caducas peccatorum voluptates fastidire, & æternum illud bonum sitire, in quo uno cætera omnia continentur? Non ergo voluntas Dei tollit libertatem, cùm ab ipsa deriventur non solùm consensus inspirationi, sed & potentia dissentiendi, quanvis ut non dissentire velit, efficaci motionis suæ dono perficiat. Hanc rationem apertissimè tradit S. Thom. 1. p. q. 83. art. 1. ad 3. *Deus est prima causa movens & naturales causas, & voluntarias. Et sicut in naturalibus causis movendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales; ita movendo causas voluntarias non aufert, quin actiones earum sint voluntariæ, sed potiùs hoc*

in eis facit; operatur enim in unoquoque secundùm ejus proprietatem. Vides tantum abesse quod decretum movendo voluntates hominum earum libertatem activam tollat, quod *potiùs hoc in eis facit*. Et in 2. dist.25. q.1. art.2.ad 1. *Etiamsi Deus voluntatem hominis in aliud mutet, nihilominus tamen hoc suâ omnipotentiâ facit, ut illud in quod mutatur, voluntariè velit.*

Illustratur exemplis.

Ad majorem hujus veritatis confirmationem placet adducere quædam exempla, in quibus claret, infallibilitatem unius partis contradictionis consistere cum potentia ad oppositum. Primum petitur ex Christo Servatore, qui sicut est caput omnium prædestinatorum, ita ejus modus operandi sub gratia exemplar est omnis nostræ meritoriæ operationis. In Christo autem suppositum Verbi efficaciter movebat sacram humanitatem ad omnes ejus operationes. Tum quia actiones sunt suppositorum, à quibus mediâ naturâ efficienter promanant. Tum quia aliàs operationes Christi non fuissent theandricæ, nec meriti, aut valoris infiniti, nisi physicè & realiter à Verbo humanitatem sustentante, eamque applicante profluxissent: unde hæc sacra humanitas, *Ioan.* 8. contestabatur: *A meipso nihil facio.* Atqui operationes humanitatis à supposito divini Verbi efficaciter applicatæ erant liberæ, utpote meritoriæ: Ergo efficax applicatio procedens à Deo non est incompossibilis cum libertate, seu potentia ad oppositum. Et si Verbum movens humanitatem ut causa particularis, non sustulit ejus libertatem; quanto

minùs eam aufert, dum agit ut causa universalis; nam ut ait D. Thomas q. 3. de potent. art. 7. *Quanto aliqua causa est altior, tanto est communior & efficacior, & quanto est efficacior, tanto profundiùs ingreditur in effectum. Sic ergo Deus est causa actionis cujuslibet, in quantum dat virtutem agendi, & in quantum conservat eam, & in quantum applicat actioni.*

Secundum exemplum desumitur ex ipsomet Christo, qui opera sibi à Patre præcepta liberè exequebatur, v. g. liberè passus, liberè mortuus est. Tum quia id luculenter Veritas testatur, Joan. 17. *Ego pono animam meam, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: hoc mandatum accepi à Patre.* Ubi mirâ sapientiâ & libertatem & mandatum Patris in eodem opere conciliat. Tum quia ratio est evidens; etenim nisi Salvator ea opera liberè exercuisset, nihil actibus obedientiæ meritus esset; quod est manifestè erroneum, cùm dicat Apostolus: *Factus obediens usque ad mortem, propter quod Deus exaltavit illum, &c.* Ubi præmium exaltationis ascribit merito obedientiæ usque ad mortem. Atqui stante voluntate Dei per præceptum intimati Christus opera præcepta infallibiliter exercebat; si enim potentia consequente, & reducta ad actum (quod idem est ac in sensu composito) potuisset illa omittere, potuisset paterna præcepta transgredi, subindeque Christus non fuisset impeccabilis, quod omni bonæ Theologiæ repugnat. Ergo libertas activa non est incompatibilis cum infallibilitate proveniente à Deo, qui est omnis origo libertatis.

Tertium exemplum tale est: Qui delectatione alicujus objecti capitur, posset quidem, si vellet, illud relinquere & repudiare; verùm infallibiliter prævalente majori delectatione, nunquam relinquet, nunquam repudiabit; voluptas enim sine necessitate quidem, sed indeclinabiliter voluntatem rapit; unde illud tritum, *Trahit sua quemque voluptas*; & illud Augustini, *Quod enim magis nos delectat, secundùm id operemur necesse est* (intellige non necessitate absolutâ, sed infallibilitatis, juxta doctrinam S. Thom. 1.2. *q.*112. *art.*3.) Quis autem mentis compos asserat voluntatem delectatione illectam amittere libertatem? Quasi verò tunc solùm libera sit, cùm aliquid ægrè & repugnanter operatur? Atqui non debemus denegare Deo centro delitiarum solidarum vim illam quam habent lenocinia in creaturis dispersa. Cur summa & prima pulchritudo intus radians, intus coruscans tam suaviter non poterit illabi, quàm delectatio peccatorum titillare? Si iniquitas suis vestitur illecebris, eisne omnibus veritas exuetur? Si bonum falsum & verum malum suis impellit blanditiis, unum & summum bonum diffusâ cœlesti suavitate carnis delectationem superante cor ad se non convertet, ut suam in Deo voluptatem, suum in Deo gaudium collocet? Hinc Prosper contra Collatorem, cap.6. *Deus hominem peccatorem ex invito volentem facit, ut cor audientis obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, unde premebatur; ibi discat, ubi ignorabat; inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde nolebat.* Et cap. 26. *Agit hoc occulta & potens gratia Dei, non ut invitum subigat, sed ut subjectionis cupidum faciat.*

Quartum exemplum: Si amor sit dominus

voluntatis, si nihil difficile, nihil impossibile amanti, si fortis est ut mors dilectio, si dura sicut infernus æmulatio, si pondus est suavissimum, juxta illud Augustini, *amor meus pondus meum, eo feror quócumque feror.* Quid? Deus, quem discipulus amoris amorem essentialem vocat, dum ait, *Deus charitas est*, infirmior erit passione amoris creati? Pater & Creator voluntatis, qui Deus est, in voluntatem non poterit, quod valet amor filius voluntatis? Absit! absurdum est. Quæ enim potest esse ratio cur effectus consequens libertatem non lædat libertatem, quantumvis sit incompossibilis cum actu opposito; & quod causa ipsius libertatis, quæ illam ponit & causat, tollat illam? Præsertim quia nihil in nobis agit Deus dum ad se permovet, quàm amoris sui suavissimam propensionem; nam ut divinè dixit August. lib. 4. ad Bonif. c. 5. *inspiratio dilectionis propriè gratia est.* Certè non intelligunt, & multò minùs experiuntur decreti Dei moventis suavitatem, qui voluntatis libertati quidquam detrahere immutabilem Dei voluntatem arbitrantur. Nam discipuli S. Augustini & D. Thomæ, dum in efficacis decreti motione flectendæ infallibiliter voluntatis virtutem agnoscunt, non propterea à voluntate vim resistendi decreto etiam efficaci tollunt, sed constanter asserunt voluntatem posse quidem resistere, sed nolle; quia Deus facit ut velint homines etiam id quod nolle possent: non aufert potentiam, sed infundit amorem, quia ut toties inculcat August. dum *Deus agit in cordibus motum voluntatis eorum, facit ex nolentibus* (non impotentes, sed) *volentes, ex repugnantibus consentientes, ex oppugnantibus amantes.*

Quintum exemplum: Si eloquentiæ majestas & pompa verborum lepôribus allicit, sententiarum gravitate suspendit, concionis impetu atque viribus flectit omnes, & quidem suavissimè; si Oratores eloquii nitore & cultu, sermonum flosculis & pigmentis, figurarum concinnitate & apparatu, periodorum gratiâ & elegantiâ, & argumentorum opulentiâ & varietate, eruditionis supellectili & amœnitate animos audientium secum rapiunt, ut nemo sit tam durus, quem pura politaque oratio non protinus demulceat; quis pavebit gratiæ Christi & divinæ voluntatis virtuti concedere, quod venustis vocum modulis non negamus? Ægréne primæ veritati asseremus, quod Tullii facundiæ Romam verbo suo regentis, & orationum suarum suavi tyrannide quò volebat permoventis, non abnuimus? O cæcitatem! O indignitatem! Cicero in causa Ligarii Cæsarem vicit, sententiam è manu, & odium è corde divulsit: & simile omnipotentis Dei in voluntatem imperium fateri formidabimus, nec patiemur à gratia proficisci voluntatis obtemperantis assensum, contra illud certissimum Catholicæ fidei caput à Paulo prædicatum: *Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate; & nos aptat in omni bono, & facit nobis quod placeat coram se. Hoc nisi credamus* (inquit Aug. in Ench. c. 96.) *periclitatur ipsius nostræ fidei confessionis initium, quâ nos in Deum Patrem omnipotentem credere confitemur. Neque enim ob aliud vocatur omnipotens, nisi quia quidquid vult, potest; nec voluntate cujuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus.* Succinit egregiè Fulgentius lib. de Incar. & grat. c. 29. *O quàm pessimum nefas asseritur, dum*

gratiæ Dei contumaciter repugnatur! Et homines operâ Dei se in bonum mutari negant, qui homines non essent, nisi bonitate Dei operantis existerent. Itáne verò rerum ordo credi putarive permittitur; ut Deus, qui creator est hominis, valeat hominem facere, non mutare? Et qui nullius indiget adjutorio ut hominem faciat, operari tamen quod vult in hominis voluntate non possit, priusquam in homine ipsum velle repererit. Hanc amentiam & à fidelibus suis arceat, & ab infidelibus auferat Deus.

Sextò hanc concordiam eximiè explicat quidam recentior Theologus, qui claris, familiaribusque exemplis explanat, quomodo gratia efficax dum voluntatem flectit, vim dissentiendi non eripit: nec inanem & commentitiam esse potentiam dissentiendi decreto Dei efficaci, tametsi nullus unquam actu dissentiat, nec in actum oppositum unquam prorumpat. Verbi gratiâ si quis ab homine judicii compote peteret, ut se deorsum ex fenestra præcipitem daret, vel ut sibi nasum amputaret, vel oculos effoderet, manus truncaret, linguam abscinderet ut suam exerceret ad hujusmodi actus veram quam habet potentiam, & præstaret libertatis suæ experimentum: sic rogatus responderet se postulata efficere utique posse, sed nolle, nec tanti esse sic experiri libertatem suam; adderetque nullum in orbe toto inveniri posse, qui ut nuganti amico obsequatur oculos sibi velit eruere, nisi fortè in iis locis ubi concluduntur furiosi. Omnes quidem homines & possunt, & potuerunt; sed nullus fecit, nullus facit, nullus faciet, quia nemo voluit, nemo vult, nemo volet. Ergò datur potentia quæ nunquam pro-

rumpit in actum, & voluntas à qua nunquam dissentitur.

Imò in omnibus penè officiis libera quidem, sed tamen infallibili propensione homines determinantur, & pauca sunt in quibus appareat instabilis & versatilis indifferentia, cui incommodare tam anxiè formidant Molinistæ. Affert enim consuetudo certum & infallibilem modum in plerisque rebus, affert cupiditas, affert turpitudinis fuga. Quis enim persuadeat viro cordato, ut nudus obambulet per vicos & plateas? Quis Episcopo vel Senatori, ut histrionico habitu incedat? Quis avaro, ut omnia pauperibus eroget. Sanè si ad certas actiones semper & infallibiliter movet ratio, movet cupiditas, movet consuetudo, cur ipsum gratia non poterit? Si nihil metuit liberum arbitrium à concupiscentia, à ratione, à consuetudine infallibiliter inclinantibus, cur libertati officiet infallibilis ad bonum propensio, quam divina infundit voluntas? Quid enim efficit voluntas Dei bona, & benè placens, & perfecta, ut Deus homini dulcescat, ut mundus amarescat, ut Dei magnitudinem & æternitatem cogitans, suum in Deo gaudium collocet, suam in Deo salutem & felicitatem positam cernat, præsentiat, & gaudeat; ut demùm peccati deformitatem, turpitudinem, calamitatem intimo animi sensu videat, horreat, detestetur? Sic comparata libertas, sic perfusa, sic affecta nunquam à gratia dissentiet, non quòd non possit, non quòd non posse se sentiat, sed quia sic constituta nunquam volet quod velle posset. Voluntas quippe Dei nunquam tollit dissentiendi potestatem, sed tantùm inserit firmam & constantem non dissen-

tiendi voluntatem; *sic enim agit sensum, quod etiam accommodat assensum*, ut ait August. Unde non tollitur libertas, quia ut pulchrè Bernard. de inter. Dom. c. 8. *Bona voluntas nec dari potest invito, nec auferri nisi volenti.* Hinc Gilbert. *serm. 21. in Cant.* ait: *Gratia divina efficacissima est, & simul artificiosa, ita ut nescio quid in ea magis mirer, artificium, an efficaciam salvationis.* Et S. Fulgent. lib. de Incarnat. *Divinâ gratiâ humanum non aufertur, sed corrigitur, non evacuatur, sed adjuvatur & servatur arbitrium.*

Ex his omnia omninò evanescunt sophismata, quibus hanc concordiam obscurant adversarii, qui in hoc nobis imponunt, dum aiunt à Thomistis admitti tantùm dissentiendi potentiam, mutatis prærequisitis; & quod sublato decreto, vel gratiâ, voluntas potest oppositum, non illis stantibus. Quod tamen vel ignoranter, vel calumniosè dicitur. Nam centies à Thomistis dictum est, se in voluntate fateri potentiam ad oppositum, non solùm stante decreto & præequisitis ad agendum, sed etiam stante actu opposito. V.g. non solùm asserunt voluntatem stante decreto & præmotione ad amorem posse odisse, sed etiam dum actu amat, habere potentiam ad odium; quia amor tollit quidem odium, sed non potentiam ad odium. Similiter igitur dicunt Thomistæ, motionem divinam non tollere, sed fovere potentiam ad oppositum; sed negant actu contingere ut dissentiatur, quandiu manebit ea mentis affectio, quam gratia inseminavit.

Demùm, hanc prætensam libertatis læsionem, quam toties nobis objiciunt adversarii, tenentur in sua sententia solvere: quod hoc clarissimo

exemplo demonstro. Positâ scientiâ Dei de meo consensu futuro, non est amplius in manu mea avertere illam scientiam infallibilem, quæ non est minùs immutabilis, & si dicere licet, irresistibilis quàm voluntas. Ergo stante scientiâ Dei de eo quod facturus sum, oppositum non est factibile, nec frustrari potest divina scientia. Quomodo ergo non perit libertas in conspectu scientiæ mediæ, & perit in conspectu divini decreti? Nec satisfacit effugium adversariorum dicentium esse discrimen, quia scientia supponit objectum & libertatis consensum, non causat, sicut decretum. Nam esto quod scientia supponat objectum, tamen tota æternitate antecedit exequutionem operis in tempore producti: Ergo actus in exequutione ponendus supponit scientiam quæ nec averti, nec frustrari potest: Ergo alligatus est hic actus cuidam conditioni inimpedibili. Næ parum refert, parum satisfacit quod scientia exploraverit, si hîc & nunc actus meus sit alligatus scientiæ Dei necessariæ, quam avertere nullo modo potest? Hanc rationem urgebat August. *lib. de don. persever. cap.* 15. his verbis: *Ista à confitenda prædestinatione Sanctorum deterrere non debent, sicut non deterremur à confitenda præscientia Dei, si quis ita populo loquatur, ut dicat: Sive nunc rectè vivatis, sive non rectè, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse præscivit; vel boni, si bonos; vel mali, si malos. Nunquid enim si hoc audito nonnulli in torporem segnitiemque vertantur; & à labore proclives ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse?*

Solvuntur objectiones.

Objicies : Voluntas, stante Dei decreto & præventa motione illius efficaci, non retinet potestatem ad oppositum, si non habeat vim expellendi Dei motionem; si enim voluntas non possit abjicere motionem efficacem ad amorem, quomodo poterit elicere odium cum illa motione incompossibile? Atqui voluntas nequit frustrare efficax & prædeterminans Dei decretum, nec expellere motionem ex eo derivatam, aliàs illa præmotio non esset efficax: Ergo decretum Dei prædeterminans, & gratia efficax ex ipso promanans non possunt componi cum potentia ad oppositum, nec subinde cum libertate.

Respondeo hujus argumenti conterendi gratiâ S. Augustinum sæpiùs libros edidisse. Nominatim verò hujus occasione librum de gratia & libero arbitrio elaboravit, ubi *cap.* 20. sic ait: *Satis me disputasse arbitror adversus eos qui gratiam Dei vehementer oppugnant, qua voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cùm bona fuerit, adjuvatur... Scriptura divina si diligenter inspiciatur, ostendit bonas hominum voluntates, quas ipse facit ex malis, ita esse in Dei potestate, ut eas quò voluerit, quando voluerit faciat inclinari.* Vides Augustinum defendere efficaciam omnipotentissimam divinæ gratiæ, quia credebat esse veritatem in Scriptura contentam, *quam Divina Scriptura loquuta sit evidentissimis testimoniis veritatis*, ut ait ibidem.

Dicendum ergo, decretum & gratiam efficaciter movere libertatem, non tollendo potentiam ad oppositum, putà odium alicujus objecti, sed

inſerendo & applicando ad amorem. Quare ut adverſariorum ſophiſmatis, veluti ab aranearum telis expediaris, uno verbo dic voluntatem poſſe quidem reſiſtere, fruſtrare, abjicere, & expellere divini decreti motionem, ſed nunquam reſtituram, nunquam fruſtraturam, nunquam abjecturam vel expulſuram, quia in hoc conſiſtit efficacia divini decreti & præmotionis, quam immittit, non quod tollat potentiam ſibi reſiſtendi, ſed quia confert invictam voluntatem non reſiſtendi: & ut opportunè dixit S. Proſper lib. 2. de vocat. gent. c. 28. *Deus ad obediendum ſibi ipſum velle ſic donat, ut etiam à perſeveraturis ipſam mutabilitatem, quâ poteſt nolle, non auferat.*

Scio alios reſpondere, voluntatem, tametſi non poſſit reſiſtere divino decreto, manere tamen liberã, & cum potentia ad diſſenſum; quia tantum abeſt quod poſſe diſſentire ſit poſſe reſiſtere Dei decreto, quin potiùs conforme ſit naturæ decreti, ut faciat non ſolùm voluntatem conſentire infallibiliter, ſed etiam conſentire cum potentia ad diſſenſum, & cum indifferentia activa; cùm decretum ſit cauſa non ſolùm actus, ſed etiam modi libertatis illius. Quæ doctrina in rei veritate ſolida eſt, ſed prima ſolutio eſt planior, & vix contra eam poſſunt aliquid mutire, ut ſæpiùs inter diſputandum expertus ſum. Et eam tradit D. Thom. q. 23. de verit. art. 5. ad 3. *Quamvis non eſſe effectus divinæ voluntatis non poſſit ſimul ſtare cum divina voluntate, tamen potentia deficiendi effectum ſimul ſtat cum divina voluntate; non enim ſunt iſta incompoſſibilia, Deus vult iſtum ſalvari, & iſte poteſt damnari: ſed iſta ſunt incompoſſibilia, Deus vult iſtum ſalvari, & iſte damnetur.*

Dices: Præmotio divini decreti non eſt in

manu & poteſtate noſtræ libertatis, ejuſque influxus pendet à ſola & gratuita voluntate Dei: Ergo ea ſtante, voluntas non habet potentiam ad oppoſitum; ſi enim præmotionis efficacia inferens infallibiliter actum non ſit in mea poteſtate, quomodo erit in mea poteſtate ſuſpendere actum ad quem datur, vel ponere ejus oppoſitum?

Reſpondeo præmotionem non eſſe in noſtra poteſtate quaſi effectivè & originativè, cùm à nobis non derivetur; eſſe tamen in noſtra poteſtate quaſi terminativè & quoad uſum, quia ad hoc tendit & terminatur illa motio, ut voluntas habeat uſum, & exercitium libertatis actualis, conſervando potentiam ad oppoſitum, & indifferentiam non otioſam & ſuſpenſivam, ſed activam & dominativam, quam habet voluntas ſuper actus ſuos, etiam dum actu agit. Adde ex dictis, quod quanvis præmotio non ſit in poteſtate mea, facit tamen actum eſſe in poteſtate mea; quia ſuavitas & efficacia divina nunquam tollit diſſentiendi poteſtatem, ſed ſolùm ingenerat certam & fixam non diſſentiendi voluntatem. Ex quibus in forma triplici diſtinctione convelli poteſt illa propoſitio: Præmotio non eſt in manu & poteſtate mea, originativè, & quoad influxum, concedo; terminativè, & quoad uſum, nego. Vel, non eſt in manu mea tanquam effectus à me liberè productus, concedo; tanquam cauſa libertatis meæ, nego. Vel, non eſt in poteſtate mea, & facit actum eſſe in poteſtate mea, concedo; & facit actum non eſſe in poteſtate mea, nego.

Urgebis: Voluntas, ſtante decreto non habet potentiam expeditam ad oppoſitum, ſed impe-

ditam, cùm habeat impedimentum obstans ne oppositus actus unquam ponatur, quod impedimentum nec voluntas posuit, nec tollere potest: Ergo stante decreto non manet illæsa libertas.

Respondeo, voluntatem sub decreto habere potentiam expeditam tam benè, ac quando elicit actum amoris habet potentiam expeditam ad actum odii. Et ratio est, quia determinatio ad actum, sicut & actus ipse, non sunt impedimentum, sed exercitium potentiæ, nec subinde sunt obstaculum coarctans facultatem, sed solùm impediens ne duo actus oppositi conjungantur, ad quam actuum oppositorum conjunctionem nulla datur potentia. Unde facilè distingues, Præmotus habet impedimentum obstans conjunctioni actuum oppositorum, concedo; ligans potentiam ad oppositum, nego. Sicut materia habens unam formam habet quidem impedimentum excludens conjunctionem alterius formæ cum ea quam habet, sed non auferens capacitatem ad aliam quamcunque formam secundùm se consideratam. Vel iterum distingue, Præmotus habet impedimentum tollens potestatem, nego; inferens constantem voluntatem, concedo; quia ut ait August. de correp. & grat. c.12. *Subventum est voluntati nostræ, ut indeclinabiliter, & inseparabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma, non deficeret, nec adversitate aliqua vinceretur.* Imò addo gratiam & decreti divini motionem perperam vocari impedimentum, cùm voluntatem expediat, ejus inertiam excitet, excutiat teporem, otium ac suspensionem exerat, & vincula peccatorum dirumpat.

Instabis: Saltem quando Deus non habet decretum efficax de positione alicujus actus

mihi præcepti, nec dat mihi motionem efficacem ad illum, tunc non ero liber, nec habebo potentiam expeditam ad illum ponendum; siquidem carebo aliquo ex necessariò prærequisitis ad ejus positionem: ut autem liberè & culpabiliter omittam aliquem actum, debeo esse instructus omnibus ad agendum prærequisitis: Ergo stante opinione de decretis prædeterminantibus, perit libertas creata, cui non poterit imputari omissio alicujus præcepti, nec proinde de ea justè corripi, si necessaria sit efficax divinæ motionis applicatio.

Respondeo hoc argumentum suprà, dum de scientia media, solutum esse, versando locum illum, *Væ tibi Corozain.* Ubi ostendimus vetus illud sophisma contrivisse Paulum, & occasione illius scripsisse Augustinum eximium librum *de corrept. & grat.* ubi *cap.* 4. sic eandem proponit objectionem: *Rectè corriperer si eam* (bonam voluntatem) *meâ culpâ non haberem, hoc est, si eam possem mihi dare, vel sumere ipse, nec facerem; vel si dante eo, accipere noluissem.* Et cap. 5. *Cùm ergo & ipsa voluntas præparetur à Domino, cur me corripis, quia vides me ejus præcepta facere nolle; & non potiùs ipsum rogas, ut in me operetur & velle?* Vides manifestè ipsissimum adversariorum motivum; & tamen D. Augustinus nullibi limpidiùs, nullibi expressiùs, vel nervosiùs adjutorii divini indeclinabilem efficacitatem, quàm eo libro significavit: non debemus ergo propter hunc cavillum à veritate dimoveri. Quàm grandis consolatio opinioni Thomistarum, nullis se argumentis pulsari, quibus impetita non fuerit Augustini sententia! Quàm deploranda desolatio, & quàm parum

tuta

rata eorum ſors, qui non alia in Thomiſticam ſententiam tela vibrant, quàm quæ in Auguſtinum adverſarii olim ſui jaculati ſunt! Næ eadem eſt Auguſtini & Thomiſtarum theſis, ſi eadem contra utramque militent argumenta.

Dicendum igitur, quod etiam dum careo efficacia decreti, habeo libertatem expeditam ad ponendum actum imperatum, quia non careo aliquo ex prærequiſitis ut poſſim, ſed ſola applicatione quâ agam; careo, inquam, ex mea culpa, qui liberè & voluntariè me applico actui cum imperato incompoſſibili; cùm enim non detur omiſſio voluntaria ſine aliquo actu, planũ eſt quod dum homo omittit aliquid imperatum, non debet excuſare excuſationes in peccatis ob denegationem efficaciæ divinæ, quam Deus non ſubtrahit niſi propter impedimentum voluntarium ipſius hominis occupantis ſe voluntariè circa aliud, & reddentis ſe impotentem, & repugnantem per exercitium actus liberi incompatibilis cum auxilio ad implendum opus præceptum neceſſario. Mentitur ergo iniquitas ſibi, dum negligentiam ſuam in denegatam motionem refundit, cùm eam peccatoris culpa vel præcedat, vel comitetur. Unde peccatores ſi non expreſsè, ſaltem tacitè & in actu exercito illud uſurpant, quod quidam impii divino rebelles lumini effutiebant, *Iob* 21. dicentes Deo: *Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*. Juſtè ergo culpantur, juſtè corripiuntur, juſtè puniuntur, inquit Auguſt. lib. cit. cap. 7. *Quia ex bona in malam vitam ſua voluntate mutati ſunt.*

Inſiſtes: Neceſſitas, vel ſuppoſitio antecedens indiſſolubiliter connexa cum effectu tollit libertatem & potentiam ad oppoſitum, ut ſæpè do-

cet Anſelmus. Et ratio eſt, quia eam impedire non poteſt voluntas, nec vincere. Atqui neceſſitas ponendi actum à Deo prædeterminatum eſt antecedens, cùm eum naturâ & cauſalitate præcedat. Ergo per eam tollitur humana libertas, nec eâ minùs impeditur quàm homo vinctus catenâ ferreâ, quâ fuit ab alio ligatus.

Reſpondeo, quod ſuppoſitio antecedens cauſativa libertatis, eamque *profundens*, ut loquitur D. Thomas, non offendit, ſed perficit libertatem, cùm eam de actu primo ad ſecundum reducat, dum, ut ait Bernard. lib. de grat. & liber. arbit. *Deus voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati*; & de hac antecedentia non loquitur S. Anſelmus, cùm expreſsè dicat lib. de concord. c. 1. *Quoniam quod Deus vult non poteſt non eſſe, ſi Deus vult voluntatem humanam nulla cogi vel prohiberi neceſſitate ad volendum, tunc neceſſe eſt voluntatem eſſe liberam, & eſſe quod vult.* Ubi eodem planè modo ac D. Thomas, efficaciæ divinæ voluntatis aſcribit modum libertatis operationum noſtrarum: & rationem dat *cap.* 10. quia *quamvis ſuâ voluntas utatur poteſtate, nihil tamen eſt quod Deus non faciat in bonis ſuâ gratiâ.* Quare ſolam antecedentiam, tanquam libertatis inimicam rejicit, quæ prædeterminet per modum naturæ extinguendo indifferentiam judicii, & ligando potentiam & capacitatem voluntatis.

Porrò quàm inſulſa ſit comparatio motionis divinæ cum funibus vel catenis, quibus mancipium conſtringitur, nemo non videre poteſt. Nam quæ conventio membri aſtricti cum voluntate? Corpus enim non eſt potentia libera, vel capax libertatis; nec potentia progreſſiva formalem participat libertatem, cùm in bru-

tis inveniatur: ineptè ergo comparatur pes ligatus cum voluntate formaliter & essentialiter libera. Sed quæ affinitas præmotionis cum compedibus? Vincula enim astringunt potentiam progressivam, præmotio verò non ligat, sed excitat, sed inclinat, sed applicat operi; unde meliùs compararetur pennis, quas Propheta postulabat: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam.* Vel oleo effuso, quo inungitur currus, ut citiùs & suaviùs impellatur, juxta illud: *Viam mandatorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.* Ineptiùs ergo compedes præmotioni conferuntur; ineptissimè autem Deus movens homini catenas injicienti comparatur. Nulla enim creatura, quantumvis perfecta, potest in humanam voluntatem illabi, sed tantùm extrinsecè & objectivè allicere: sed quantum id verius est de homine non alliciente, sed affligente per catenas? At verò Deus scrinium & sinum cordis ingreditur, quia solus est causa voluntatis. Nam ut discurrit S. Doctor 3. cont. gent. c. 88. *Illud solùm agens potest causare motum voluntatis absque violentia, quod causat principium intrinsecum hujus motus; hoc autem est Deus, qui animum solus creat.* Et q. 22. de verit. art. 9. *Mutare actum voluntatis non potest nisi quod operatur intra voluntatem, hoc est ipsa voluntas, & id quod est causa esse voluntatis, quod secundùm fidem solus Deus est: unde solus Deus potest inclinationem voluntatis, quam ei dedit, transferre de uno in aliud secundùm quod vult.* Denique diversus est effectus funium & præmotionis; nam ligatus invitus, & coactus detinetur: at verò motio divina facit ex nolentibus volentes, & ex repugnantibus consentientes. Unde filii Dei, qui spiritu gratiæ

aguntur, accipiunt *annulum honoris, titulum libertatis, pignus Spiritus sancti*, ut ait Chryſol. *ſerm.* 5. Felix vinculum, quo Deo copulamur! Sed quàm ſuavis nexus, qui nihil niſi amorem inſpirat! *Traham eos in funiculis Adam, in vinculis charitatis.* Quis charitatis vincula formidet? Quis ſuam ſibi eripi libertatem expaveſcat his funiculis amoris? Audiat qui hujuſmodi eſt, Auguſt. de correp. & grat. cap. 14. *In cordibus hominum quod voluerit operatur, ac per hoc Dominus omnipotens adduxit iſtos. Et quomodo adduxit? Nunquid corporalibus ullis vinculis alligavit? Intus egit, corda tenuit, corda movit.* Et Chryſologum: *Amor quem ligat, liberat; quem onerat, ornat & coronat.* Hinc ſpiritus gratiæ appellatur *Spiritus principalis*, Pſalm. 50. quia movendo non facit nos ſervos, ſed principes, utpote cùm efficiat nos vitiis, paſſionibus, & concupiſcentiis principari.

Plures alias inſtantias retorridas, & ſæpiſſimè decantatas miſſas facio, quia paſſim in Curſibus Philoſophicis inveniuntur & ſolvuntur, dum de præmotione phyſica diſputatur; ſed quia perpetuò ludunt in quibuſdam propoſitionibus modalibus ſophiſticè combinatis, viſum eſt has tricas Dialecticis relinquere, & ea ſolùm argumenta proponere, quæ theologicam non dedeceant gravitatem. Id tamen advertas pervelim, quod diſtinctiones vulgatas ſenſus compoſiti & diviſi, potentiæ antecedentis & conſequentis, aliaſque non adhibui, quia ad exſufflandá adverſariorum ſophiſmata ſat eſt, ſi ſemper præ oculis habeas, conſtanter eſſe negandas omnes propoſitiones, in quibus dicitur quod voluntas non poteſt diſſentire, abjicere, reſiſtere,

&c. nam voluntas præmota hæc omnia potest, sed nunquam volet. Hac unica responsione arguentem ad angustias reduces, nec poterit mussitare.

Ut tamen morem geram consuetudini, paucis exponam solitas distinctiones. Dicimus ergo quod voluntas etiam stante præmotione ad amorem potest odisse, non in sensu composito, sed in sensu diviso; potentia antecedente, non potentia consequente; potentia possibilitatis, non potentia futuritionis; potentia capacitatis, non positionis; potentia activa, sed non actura; & denique simultate potentiæ, sed non potentiâ simultatis. His enim omnibus distinctionibus hoc solùm prætendimus, voluntatem etiam sub motione efficaci posse odisse & dissentire, si velit; sed nunquam dissentire, nunquam componere dissensum cum præmotione ad consensum; quia posse in sensu composito, & potentia consequenti, &c. est posse potentia actu conjuncta cum actu illo quem dicitur posse producere. Hæc autem duo sunt incompossibilia, quod sit præmotio ad amorem, & simul odium, quia cùm illa motio sit efficax & conjuncta cum amore, sequeretur componi actu in voluntate amorem & odium, quod repugnat. Posse verò in sensu diviso, potentia antecedente, &c. est habere potentiam proximam non impeditam, sed affectam intrinseca indifferentia ad producendum odium in se spectatum, divisim tamen ab amore, cum quo componi non potest. Uno verbo, voluntas præmota ad amorem respicit & amorem, & odium; amorem ut futurum, odium ut possibile. Hac viâ facilè decretum & gratiam cum libertate conciliabis, Deo primatum servabis, totum

ipsi dabis, & veram humilitatem, quæ custos gratiæ est, cum Augustino retinebis, si ejus sententiæ firmiter adhæreas. Nam ut modulatè pangebat Prosper *lib. de ingratis, c. 3.*

———istius (scilicet Augustini) *ore*
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ mites humilesque bibunt, campisque animorum
Certant vitalis doctrinæ immittere rivos.

Corollarium momentosum.

Ex his etiam manifestum apparet discrimen sententiæ Thomisticæ & Calvinianæ. Ad cujus evidentiam sciendum, quod Conveniunt Calvinus & Pelagius in eadem propositione, asserentes gratiam efficacem, & decretum Dei tollere libertatem. Videns enim Pelagius secundùm Scripturam & experientiam dari liberum arbitrium, gratiæ efficacitatem negavit. Calvinus verò advertens Scripturam & Patres, præsertim verò Augustinum, inculcare divinæ voluntati nunquam resisti, gratiæque divinæ vim, prout vult, cordis duritem emollire, liberum arbitrium extinguere sategit. Quamobrem error utriusque Hæresiarchæ in mala consequentia & illatione positus est. Thomistæ verò è diametro, & per omnia Calvino opponuntur, & in antecedente, & in consequente, & in consequentia. In antecedente, quia Calvinus admittit gratiam necessitantem & indifferentiam activam opprimentem, salvâ solâ spontaneitate voluntatis: Thomistæ verò volunt gratiam fovere potentiam ad oppositum, etiam dum actu movet. In consequente,

quia Calvinus liberum arbitrium adimit, asserens esse titulum sine re, vel rem de solo titulo: Thomistæ verò liberum arbitrium prædicant post peccatum quidem infirmum, sed minimè extinctum. Denique in consequentia, quia ex efficacitate divinæ voluntatis libertatis exterminium impiè simul & ineptè Calvinus subintulit: Thomistæ verò efficaciam divinæ voluntatis non tollere, sed causare creatam libertatem asseverant.

Hinc apparet, quàm temeraria sit quorumdam perfrictæ frontis audacia, qui Thomisticam de gratia efficaci sententiam cum impio Calvini dogmate confundunt. Quo sanè impudorato ausu majus sibi dedecus asciscunt, quàm nobis intentent, adeo ad gratiæ gloriam, moderante ipsâ gratiâ, cuncta concurrunt. Nam cùm sanctissima gratiæ efficacis ad omnes pietatis actus necessariæ doctrina tantam apud omnes doctos authoritatem & venerationem obtineat, & majorem apud solidè pios; cùm Catholicæ Ecclesiæ chara sit tanquam pretium sanguinis Sponsi sui, ideoque eam in omnibus fermè orationibus suis flagitet; non poterant sibi magis adversarii officere, quàm dum tam Orthodoxam Doctrinam cæco & præcipiti impetu imprudenter oppugnarunt, & Calvinismi insimularunt. Non poterant etiam evidentiorem suæ ignorantiæ significationem prodere. Nam errorem Calvinianum à Tridentina Synodo percussum quis Thomistarum non toto animo detestatus est? Quis abjiciendæ gratiæ potestatem inficiatus est? Omnes & singuli non minùs acriter adversus Calvinistas dissentiendi à gratia, etiam efficace, etiam victrice, potestatem voluntati asserunt,

quàm gratiæ efficaci summum in voluntatem dominium adversùm Semipelagianos vindicant, utriusque Catholici dogmatis peræquè tenaces, utriusque erroris oppositi peræquè hostes. Necessitatem Calvini abominamur, & impium pariter Semipelagianorum & sequacium dogma subruimus, qui negant à gratia proficisci voluntatis gratiæ obtemperantis assensum.

Desudavit jam pridem Theophilus Raynaudus ad creandam insontibus apud vulgus invidiam, ut consensionem Banis cum Calvino suaderet, in opere *de Religione bestiarum*, sub assumptitia larva *de la Riviere*; sed tam irrito, tamque infelici conatu, ut nihil miser fœtus nisi solam Lectorum indignationem, & Romanæ Ecclesiæ censuram meruerit. Exortus est deinde Franciscus Annatus Molinistarum partium caput & rector, hanc calumniam instauraturus in libro pro defensione scientiæ mediæ edito, ubi Thomistas & Calvinistas non nisi verbo tenus & penes loquendi modum discrepare effutit, justámque esse Catholicorum suspicionem, quæ nimiam sententiæ Thomistarum cum sententia Novatorum affinitatem timet. Sed rationum suarum inanitatem, & calumniarum atrocitatem maturiùs considerans Pater Annatus jam annosus & senex, conscientiâ actus & pœnitentiâ ductus (ut credibile, aut saltem probabile est) quidquid scripserat junior, retractavit. Nam in responsione ad 17. Montaltii epistolam, sic formaliter ait: *Calvinus ita gratiam efficacem defendit, ut ab illa nullam aliam nobis relinqui libertatem putet, nisi eam quæ dicitur à coactione: caterùm ab ista gratia necessitatem imponi, quæ potestatem auferat resistendi quandiu gratia perseverat.*

Catholici Doctores, Thomistæ, Scotistæ, Sorbonistæ, Iesuitæ inter se consentiunt, gratiam per se efficacem ita regere voluntatem, ut vim & potestatem resistendi ei non adimat. Et lib. de libert. incoacta, pag. 226. *Quem invenient Ianseniani inter Thomistas, qui concedat ita necessarium consensum, quem voluntas præbet motioni gratiæ, quandiu illa inhæret, quomodo necessarius est amor beatificus quandiu durat visio? Quem invenient qui dixerit voluntatem divina gratia prædeterminatam carere proxima ad dissentiendum potentia? Quem dabunt qui distinctionem sensus compositi & divisi sic interpretetur, ut sensus sit voluntatem à Deo motam posse dissentire, quando illa motio abierit, & advenerit alia?*

Miraris, Lector, nisi meus me fallit animus; & hæc dum audis, nonne in animum induceres tuum, Joannem à S. Thoma, Gonzalem, Nazarium, vel Alvarem loquutos? Minimè gentium. Is est Pater Annatus olim accusans, jam excusans Thomistas; percutiens, jam sanans; humilians, & sublevans; mortificans, & vivificans. Quia nimirum in ætate animorum acuuntur annis mentis oculi, dum corporis hebetantur ocelli: discrimen quod Thomistas inter & Calvinistas junior non adverterat adversarius, clarè vidit jam provectior.

Gratulamur venerando seni, quod non infamiæ ducat, priora sua judicia rescindere; quod non pigeat revocare quod à se deprehendit præcipiti impetu, non veritate prolatum. Res sanè plena æquitate, & laude digna, fateri se hominem, & humani à se nihil alienum putare, seque in quæstionibus facti infallibilem non arbitrari. Confidimus à Deo condonanda juven-

tutis ipsius delicta, & dimittendum illud peccatum, postquam restituit ablatum, & tam solenniter restituit in ultimo senectutis suæ testamento; in opere, inquam, dicto *la conduite de l'Eglise, & du Roy*, ubi octodecim discrimina Thomistas inter & Calvinistas (quibus Jansenianos adjungit) tota accuratione prosequitur.

Sed divinæ gratiæ vim & efficaciam adora, Lector, *qua comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia dissipat*, ut dicitur Job 12. *Quia ejus consilio militant & serviunt cùm resistunt*, ut exponit Gregorius. *Ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem*, ait August. Debuit gratia efficax juvenis Annati lapsum permittere, ut æmulum suum ipsius telis evinceret, & contrariis scriptis veluti propriis laqueis irretiret. Non poterat meliùs suæ efficaciæ suavitatem demonstrare, quàm cùm adversarii & pugnatoris sui argumenta suis fecit utilitatibus militare. Nihil in veritatem violentia, in violentiam veritas valet. Nullus atrocioribus maledictis Thomistas conscidit juvene Annato: nullus Thomistarum innocentiam illustriorem & notiorem effecit sene Annato. Nullus majori impetu Calvinismum improperavit juvene Annato: nullus ab hac calumnia Thomistas accuratiùs vindicavit sene Annato. Nullus majori arte gratiam efficacem oppugnavit: nullus magis effecit ut doctrina illa firmior esset, atque munitior. Nullus unquam magis omnia miscuit, ut veritatem Augustino-Thomisticam infamaret: nunquam hominibus doctioribus persuasum fuit hanc assertionem inter certiora Theologiæ capita esse

reponendam. O Felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere successum! Felix error, quo factum est, ut Thomistarum de gratia sensus, quem eversum volebat juvenis, ab ipso sene & maturo vel maximè stabilitus sit, & causam gratiæ & nostram egerit Molinæ defensor! Quia veritas à nobis stabat, nobis etiam silentibus ipsa pugnavit, nobis ipsa vicit, nobis *salutem ex inimicis nostris* ipsa attulit, & nos ab adversariis quàmlibet potentibus, sicut ipsamet promisit, liberavit.

Nec te moveat, si interdum Calvinus & Sectarii easdem cum Thomistis distinctiones usurpent; nam in primis in longè diverso sensu procedunt, & vafritie hæreticis innata nihil aliud satagunt quàm hæresum venena Catholicorum verbis veluti melle oblinire; veniunt enim sub vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quid mirum eos verbis Catholicorum fucos & colores quærere, qui testimoniis Scripturæ utuntur passim, & passim abutuntur? Sive enim apud suos, sive alienos, sive privatim, sive publicè, sive in sermonibus, sive libris, sive in conviis, sive in plateis, nihil unquam penè de suo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur. *Sciunt enim* (ait perelegater Vincentius Lirin. in Common.) *fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur, atque idcirco eos cœlestis eloquii veluti quodam aromate aspergunt. Mala gramina & noxios succos medicaminum vocabulis præcolorant, ut nemo ferè ubi suprà scriptum legerit remedium, suspicetur venenum.* Sed ex fructibus eorum cognoscimus eos, cùm cœperint voces & distinctiones illas exponere; tunc enim novitium vi-

rus exhalatur, & intelligitur ab ipsis Ecclesiastica dogmata lacerari. Certè si ipse sathanas transfigurat se in Angelum lucis, non est magnum si discipuli ejus transfigurentur in discipulos veritatis. Præclarè S. Leo Magnus *serm. de jeun. 7. mens.* de hæreticis ait: *Humiliter irrepunt, blandè capiunt, molliter ligant, latenter occidunt, quia non possent veras & simplices aves fallere, nisi Christi* (& Catholicorum), *nomine tegerent rabiem bestialem.* Turpitudinem suam ipsa impietas erubescit; velis indiget, quibus se aliis obtegat. Hæc fuit Calvinistarum ratio, cùm horrendas blasphemias voluerunt invehere, veriti suas impietates à Christianis ferri non posse: unde variarum distinctionum fucum à Thomistis subfurati sunt, quia eos Catholicissimos, & fidei Quæsitores sciunt; & sub illis opinionum suarum fœditatem occultare nisi sunt, quia *omne malum pudore natura perfudit.*

Adde testimonium hæreticorum esse omninò infirmum; neque enim unquam prudenter creditur iis hominibus, qui Deo fidem detrectant, præsertim quia incertum, varium, ac versatile est hæreticorum ingenium, quo sæpè contraria effutiunt, & quæ priùs astruxerant, posteà destruunt. Adde rursum, quod sicut Calvinistarum nonnulli ad suæ causæ præsidium Thomistarum distinctiones advocant, ita & plures inveniuntur qui se scientiæ mediæ clypeo tutentur. Ii sunt Arminiani, duce Jacobo Arminio, quorum occasione coactum est Conciliabulum Dordrechtanum, de quo tomo sequenti fusior habebitur sermo. Iam quæro quænam periculosior consensio, an cum Jacobo Arminio se Molinistam prædicante, an cum Thuisio se Thomistis assenti-

mentiente? Nonne ambo hæretici? Nonne peræquè à Catholicia fide extorres? Si ergo Thomistarum causæ noceat Thuisii & aliorum in eorum placita inclinatio, quomodo Molinistarum sententiæ non nocebit Arminianorum studium, & armorum societas? Quæ verisimilis disparitas? Certè si nos ad illam, quæ cordatos decet, præjudiciorum vacuitatem redigamus, eodem loco Arminium & Thuisium reponemus: uterque discipulos habuit Calvinistas: neuter ergo authoritate superior. Utinam, utinam in nullo alio peccarent Arminiani, quàm in illo erga Molinistas affectu! Utinam in nullo alio peccaret Thuisius, quàm in illo Thomisticarum distinctionum usu, & cæteros errores suos ejurarent! Id in eis efficiat gratia efficax, à qua sola tantum miraculum sperare licet.

Si plura desideres, Lector erudite, legesis eximias PP. Baronii & Goneti lucubrationes, quibus exarmarunt Calvinistas ab illis distinctionum præsidiis, quibus perversissimè detortis abutebantur, & patefactis hæreticorum fraudibus, simul à tantis, quibus schola Angelica abundat, viris tantam defenderunt injuriam, & æmulorum nostrorum calumnias clarissimè revicerunt. Quamobrem operosiùs hæreticos Thomistarum patrocinio, quod sibi per summam fraudem & majorem vendicant injuriam, non nudabo; omnia enim quæ dici à me possent, à præclarissimis illis ingeniis præoccupata sunt.

Reflexio.

Dicet mihi aliquis: Ergo agimur, non agimus. Respondeo, imò agis & ageris; & tunc benè agis,

si ab illo agaris, inquit Aug. *serm. 13. de verb. Apost.* Negent qui voluerint divinæ voluntatis efficacis & prædeterminantis firmitatem, qui suam ignorant infirmitatem. Ab ea suæ metuant libertati, qui peccatorum volunt se subjicere servituti. Tuæ voluntatis efficaciam, Deus optime, supplex peto, qui ejus vim agnosco, mei indigentiam experior; quia sæpè, ut ait August. lib. 4. cont. Jul. c. 16. *tentat error, ut decipiat; tentat labor aut dolor, ut frangat: tentat libido, ut accendat; tentat mœror, ut sternat; tentat typhus, ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus aggravatur jugum super filios Adam?* Nihil magis timeo, quàm me mihi dari, quàm meæ tradi voluntati, quia ut ibidem ait idem Sanctus: *Donatus est homo sibi, quia deseruit Deum placendo sibi; & non obediens Deo, non potuit obedire nec sibi.* Libera ergo me Domine à libertate mea, quæ sibi relicta miseram tandem peccando incurrit necessitatem. Perdam enim libertatem, & incurram necessitatem, si meæ dimittar libertati, quæ ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. Ut autem veram inveniam libertatem divinæ efficaciæ, meam subjiciam ei voluntatem.

Omnis homo naturaliter Pelagianus est, quia naturaliter quodcumque se subdens libertatem fugit, sui dominus vult esse, & solus. Amor libertatis, & horror subjectionis creaturæ rationali invisceratus est. Primus cupiditatis hujus author ille est, qui superiorem neminem agnoscere volens, & propriis viribus ad beatitudinem pervenire præsumens, dicebat, *Similis ero altissimo*: quam grassantem luem veluti cauterio cohibuit Michael replicans, *Quis ut Deus?* Per

hanc cupiditatem quâ diabolus succubuit, hominem etiam stravit, & eo telo salutem nostræ immortalitatis impetivit, quo vitam suæ beatitudinis extinxit. Unde præclarè August. *in Psal. 70. concione 2.* loquens de Adamo. *Quare tetigit pomum? Quid illi deerat, dicatur mihi? Quid illi deerat constituto in media opulentia, mediis deliciis? Quid illi deerat ut tangeret? nisi quia sua potestate uti voluit; præceptum rumpere delectavit, ut nullo dominante fieret sicut Deus, quia Deo nullus utique dominatur.*

Sed timeo, inquies, vincula, & compedes libertatis meæ. Sed mi Lector, *etiam atque etiam recusantem & formidantem compedes sapientiæ timeo te rebus mortalibus validissimè & perniciosissimè compediri*, inquit August. epist. 39. *Quid times! An nescis*, subdit, *quod sapientia quos primò alligaverit, & exercitatoriis quibusdam laboribus edomuerit, solvit posteà, liberatisque sese donat ad fruendum: & quos primò temporalibus nexibus erudiverit, pòst æternis amplexibus alligat.* Quo vinculo nec solidius, nec jucundius cogitari quicquam potest. Ne timeas subjici gratiæ; funes peccatorum, qui circumplexi sunt te, solos formida. Nam ut eximiè concludit idem Pater: *Vincula hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam; certum dolorem, incertam voluptatem; durum laborem, timidam quietem; rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. Hisne tu inseris & collum, & manus, & pedes? & ambis inhærere, quò non modò invitatus, sed ne compulsus quidem ire debuisti.*

DISSERTATIO V.

De providentia, & omnipotentia Dei.

SCITE à Nonnullo providentia Dei, *manus oculata* appellatur; quia omnia respicit, & simul facit; invigilat, & succurrit; intuens unà, & omnipotens. Ideo utrumque attributum conjungemus; postquam enim egimus de perfectionibus ad intellectum & voluntatem Dei seorsim pertinentibus, agendum superest de illis, quæ intellectum simul & voluntatem consequuntur, quales esse providentiam & omnipotentiam Dei constabit ex dicendis.

CAPUT I.

De Providentia Dei.

EX omnibus Dei attributis nullum est vel Deo dignius, vel homini amabilius divinâ providentiâ. Meritò à providentia Deo nomen impositum est, quia ipsa sola est veluti cæterorum attributorum compendium. In ipsa splen-

det infinitas, dum ad omnia se extendit; immutabilitas, dum mutat opera, non decreta; æternitas, nam supra tempus est, cujus ordinatione perseverat dies; immensitas, ubique enim tota est, quæ omnibus assistit, & singulis; sapientia, nam omnia scit, quæ omnia curat, nihil obliviscitur, nihil discit novi, scit præterita quæ fecit, scit præsentia quæ producit, scit futura quæ decernit, videt intra se, & extra se res emittit; omnipotentia, potest enim id omne quod vult, cujus subjectum est nihil, ex quo quasi ex utero generat mundum. Sed quid dicam de bonitate, & clementia? Ejus indoles est bona facere; tota se effundit, dum hominem facit; tota exire videtur, licèt tota intra Deum sit. Intra Deum sistere nequit, nec patitur ipsum sine germine manere in seipso. Quomodo intra Deum sisteret, quæ Filium Dei incarnari compulit, Spiritum sanctum mitti, Patremque misisset, si fuisset qui mitteret; & quia mittere non potuit, venire facit?

Quin etiam providentia non solùm attributorum omnium compendium, sed etiam temperamentum est. Severior esset justitia, nisi eam providentia leniret; fortior omnipotentia, nisi temperaret; ardentior zelus, nisi quinquaginta sæculorum injuriis irritatum Deum contineret; terribilior majestas, nisi illa hominem ad colloquium Dei admitteret, homini Deum redderet familiarem; districtior vindicta, nisi ipsa parceret, dum ulcisci potest: pepercit ab initio mundi, & perseverat parcere, & ingratis benefacere non cessat. Divitem se esse gaudet, ut donet; & donando exhauriret se libenter, nisi esset infinita. O quàm mirabile attributum! Sed quàm amabile? Laudari magis debet gustando, quàm lo-

quendo. Ut illud faciamus, & iſtud non omittamus, ſit

SPECULATIO I.

Eſt in Deo oculatiſſima providentia, quæ ad omnia ſe extendit.

HAnc veritatem mundus prædicat univerſus; ſi elementa, ſi rupes, ſi plantæ loqui ſcirent, loquentium vox una hæc eſſet: Datur providentia. Quia ſicut nec navis ſine gubernatore, nec tabella ſine pictore, nec ſine architecto palatium, nec ſinè Rege imperium, nec ſine Duce exercitus; ita nec ſine providentia mundus. Nullus eſt etiam homo tam ferus, tam incultus, tam plumbeus & obtuſus, cui ignota ſit Dei providentia. Agnoſcit eam colonus dum projicit ſementem, quam ei committit. Agnoſcit vinitor, cujus palmites providentiæ ſinus magis quàm terræ excipit. Agnoſcit corvus, cujus pullos invocantes providentia nutrit. Hæc providentia regit paſtores, ut paſcant oves; erudit artifices, ut calleant artes; ſubjicit ſibi Reges, ut ſubdant populos; ditat opulentos, ut ſuccurrant pauperibus; evehit nobiles, ut defendant populos. Totus mundus eſt liber Providentiæ; hunc legunt docti, ut doctiores ſint; hunc legere poſſunt etiam qui neſciunt legere. Unde qui providentiam negant, Divinitatem de medio tollunt. Nam ut rectè Salvianus lib. 4. de Provid. *Prope eſt ut cui aſpectum adimunt, etiam ſubſtantiam tollant, ut quem dicunt omninò nihil cernere, omninò etiam dicant non eſſe.*

Observat etiam idem Pater, nullum nisi Epicureum, vel epicurizantem, Dei providentiam fuisse inficiatum. *Et certè*, inquit lib. 1. de Provid. *invenire aliquos, qui ab istorum judicio discrepaverint, præter Epicureorum, vel quorundam epicurizantium deliramenta, non possum; qui sicut voluptatem cum virtute, sic Deum cum incuria ac torpore junxerunt, ut appareat eos qui ita sentiunt, sicut sensum Epicureorum atque sententiam, ita etiam vitia sectari.* Unde nemo, etiam impius, de providentia Dei dubitat, quanvis in corde eam neget, quia eam timet. Omnesque Philosophi veræ Religionis expertes vi ipsa, & quadam veritatis necessitate compulsi providentiam confessi sunt. Cæteris in rebus ignari esse potuerunt, sed in hac parte omnes Christiani fuerunt. Sanè remotâ providentiâ, funditus tollitur omnis Religio. Nam ut præclarè idem Salvianus: *Quæ nobis Divinæ Religionis est ratio, quæ vel causa Christum colendi, vel spes propitiandi? Si enim negligit Deus in hoc sæculo genus hominum, cur ad cælum quotidie manus tendimus? Cur orationibus crebris misericordiam Dei quærimus? Cur ad Ecclesiasticas domos cur imus? Cur ante altaria supplicamus? Nulla est enim nobis ratio precandi, si spes tollitur impetrandi. Vide ergo quàm stulta atque inanis sit hujus persuasionis assertio, quæ utique si recipitur, nihil penitus de Religione servatur.*

Probatur ratione D. Thom. Providentia est ratio ordinis rerum in finem: Atqui Deus, qui est agens intelligens & volens, omnia rectè & ordinatè dirigit in finem; quibuscumque enim naturis suos præfixit fines speciales, quos omnes ad bonum universi ordinavit, facit etiam ut per debita media ad suum finem perveniant. Ergo

in Deo est perfecta providentia. Probatur minor: Deus est author & prima causa rerum omnium. Sed ad unamquamque causam pertinet effectus suos per debita media ad suum finem perducere; nam quod dat esse, dat etiam consequentia ad esse: Ergo hæc inclinatio tam justa, tamque naturalis, quam ipsemet causis creatis indidit, non est deneganda primæ causæ. Unde Salvian. loco cit. *Licèt nullum facinus ratione subsistat, quia rationi non possunt scelera conjungi; nullum tamen, ut puto, vel irrationabilius, vel insolentius isto est. Quid enim tam furiosum, quàm ut aliquis Deum creatorem omnium non neget, Gubernatorem neget! & cùm factorem esse fateatur, dicat negligere qua fecit?* Et Ambros. lib. 2. de offic. c. 13. *Quis operator negligat operis sui curam? Quis deserat, & destituat quod ipse condendum putavit? Si injuria est non regere, nonne est major injuria fecisse? Cùm aliquid non fecisse nulla injustitia sit, non curare quod feceris, summa inclementia.* Et Theodoret. serm. 1. de Provid. *Ex hoc quoque affectu quo amare nos fecit pignora nostra, intelligere nos voluit quantum ipse amet pignora sua*: id est effectus.

Altera pars de extensione divinæ providentiæ suadetur inductione. In primis extendit se divina providentia ad omnes res naturales, tam incorruptibiles, quàm corruptioni obnoxias; secundùm rationes communes & singulares. Cùm enim omne agens agat propter finem, tantùm se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum diffundit se causalitas agentis: Sed causalitas primi agentis pertingit usque ad ultimas differentias individuales: Ergo omnia quæ habent esse quomodocumque, subjiciuntur divinæ providentiæ & ordinationi, juxta illud Rom. 13.

Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Unde Salvator *Matth.6. & Luc.11.* asserit, & volatilia cœli, & capillos capitis divinæ curæ subjacere. Et Aug. *lib.5.de Genes.ad litt. c.21.* ponderans illud Psalmi ultimi: *Ignis, grando, nix glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*, ait: *Nihil tam videtur casibus volvi quàm omnes istæ procellosæ ac turbulentæ qualitates, quibus cœli hujus inferioris facies variatur & vertitur; sed cùm addit, Quæ faciunt verbum ejus, satis ostendit earum quoque rerum ordinem divino subditum imperio.*

Secundò protendit se divina providentia ad res contingentes, etiam liberas & humanas. Quia licèt divina providentia non excludat causas secundas, quarum multæ sunt contingentes & liberæ; tamen quia omnes ab ejus causalitate pendent, fit inde quod illas, earumque effectus ad suum finem dirigat, quod est eas suæ providentiæ supponere. Et licèt de impiis dicatur, quod dimisit eos Deus secundùm desideria cordis eorum, & quod tradidit eos voluntati eorum; non tamen eis denegat concursum, vel auxilium suum; sed sensus est, quòd eos liberè peccare sinit, quæ est omnium divinæ in hoc mundo justitiæ ultionum gravissima. Nec obest, quod in illis rebus contingentibus sint aliqua minima & vilissima: Nam hæc divinam curam non dedecere, satis patet ex dictis de scientia Dei, quæ relegere poteris.

Tertiò extendit se etiam divina providentia ad permittenda aliqua mala, propter discrimen quod intercedit inter provisorem universalem, & particularem, quod his verbis explicat D.Th. hîc, art.2. ad 2. *Dicendum aliter de eo est qui habet curam alicujus particularis, & de provisore*

universali. Quia provisor particularis excludit defectum ab eo quod ejus curæ subditur, quantum potest; sed provisor universalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius. Unde corruptiones & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturam particularem, sed tamen sunt de intentione naturæ universalis, in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius universi. Nam corruptio unius est generatio alterius, per quam species conservatur. Cùm igitur Deus sit universalis provisor totius entis, ad ipsius providentiam pertinet ut permittat quosdam defectus in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum universi perfectum. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent universo. Nec enim esset vita leonis, si non esset occisio animalium; nec esset patientia martyrum, si non esset persequutio tyrannorum. Unde dicit Aug. in Ench. c. 11. *Deus omnipotens nullo modo sineret malum esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens & bonus, ut benè faceret etiam de malo.* Et iterum: *Ex omnibus consistit universitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud quod malum dicitur, benè ordinatum & loco suo positum, eminentiùs commendat bona, ut magis placeant & laudabiliora sint, dum comparantur malis.* Quod consonat trito Philosophorum dicto, *opposita juxta se posita magis elucescunt.* Sed de his iterum redibit sermo, dum de gubernatione Dei libro quarto agemus.

Objicies: Si divina providentia se ad hæc inferiora extenderet, non acciderent in universo tot perturbationes, damna, monstra, quæ sunt præter intentionem naturæ, aliáque id genus contingentia quæ non possunt nisi casui ascribi,

Nam, ut ait in persona Ethnici Minutius Felix in Octavio: *Fulmina promicantia passim cadunt, montes irruunt, a bobus incurrunt, sine delectu tangunt loca sacra & profana, homines noxios feriunt, & sæpè religiosos. Quid tempestates loquar varias & incertas, quibus nullo ordine, vel examine rerum omnium impetus volvatur; in naufragiis bonorum malorumque facta mixta, merita confusa; in incendiis interitum convenire insontium, nocentiumque; & cùm tabe pestifera cœli tractus inficitur, sine discrimine omnes deperire. Ecce arbusta frugifera, ecce jam seges cana, jam temulenta vindemia imbre corrumpitur, grandine caditur.* Ergo non alicujus Numinis providentia & auctoritate mundus regitur, sed variis & lubricis casibus soluta legibus fortuna dominatur.

Confirmatur: Si Deus omnia curaret, non permitteret justos tot adversitatibus premi, nec impios tam prospero secundæ fortunæ flatu uti. *Si mundus divina providentia regeretur* (prosequitur idem Ethnicus ibidem) *nunquam mereretur Dionysius* (Tyrannus) *regnum; nunquam Rutilius & Camillus exilium, nunquam Socrates venenum.* Et infrà: *Ecce pars vestrûm & major & melior, ut dicitis, egetis, algetis, opere, fame laboratis; & Deus patitur, dissimulat, non vult, aut non potest opitulari suis, ita aut invalidus, aut iniquus est. Vbi Deus ille qui subvenire reviviscentibus potest, viventibus non potest? Pallidi, trepidi, misericordiâ digni, nec resurgitis miseri, nec interim vivitis.* Igitur Deus sua providentia hæc inferiora non regit, sed circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat.

Respondeo ad objectionem, eas omnes quæ videntur in mundo varietates, imò & ipsa mon-

stra, cæteráque hujusmodi, quæ in universo apparent deformia & fortuita, à divina sapientia regi, & universitatis decori inservire; sicut enim silentii interpositio facit cantilenam esse suavem, & imaginis elegantia ex colorum umbrarumque opacantium adjunctione collustratur: sic & universi compago ex bonorum malorumque permixtione consurgit, ut diximus dum de existentia Dei, & iterum dicemus dum de Deo creatore.

Et sanè mirum est Gentes ex rerum varietate concordique discordia Dei providentiam de medio tollere, quæ tamen inde invictè probatur. *Quid enim potest esse* (ait Minutius respondens suo Ethnico) *tam apertum, tam confessum, tamque perspicuum, cùm oculos in cœlum sustuleris, & quæ sunt infra circaque lustraveris, quàm esse aliquod numen præstantissimæ mentis; quo omnis natura inspiretur, moveatur, alatur, gubernetur?* Cœlum ipsum vide quàm latè tenditur, quàm rapidè volvitur, vel quod in nocte astris distinguitur, vel quod in die Sole lustratur; jam scies quàm sit in eo summi Moderatoris mira & divina libratio. Vide & annum, ut Solis ambitus faciat; & mensem vide, ut luna auctu, senio, labore circumagat. Quid tenebrarum & luminis dicam recursantes vices, ut sit nobis operis & quietis alterna reparatio? Quid cùm ordo temporum hac frugum stabili varietate distinguitur, nonne authorem suum parentemque testatur? Jam providentiæ quantæ est, ne hyems sola glacie ureret, aut sola æstas ardore torreret, autumni & veris inserere medium temperamentum, ut per vestigia sua anni revertentis innoxii transitus laberentur. Mari intende: lege littoris stringitur. Quidquid arborum est vide, quàm è

terræ

terræ visceribus animatur. Aspice Oceanum, refluit reciprocis æstibus. Vide fontes, manant venis perennibus. Fluvios intuere, eunt semper exercitis lapsibus. Quid loquar aptè disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum. Quidve animantium loquar adversus sese tutelam multiformem, alias armatas cornibus, alias dentibus septas, & fundatas ungulis, & spicatas aculeis; aut pedum celeritate liberas, aut elatione pennarum. Ipsa formæ nostræ pulchritudo Deum fatetur artificem, status rigidus, vultus erectus, oculi in summo veluti in specula constituti, & omnes cæteri sensus velut in arce compositi. Et quod magis mirum est, eadem figura omnibus, sed quædam unicuique lineamenta deflexa: sic & similes universi videmur, & inter se singuli dissimiles invenimur. Hæc aliàs fusè descripsimus, dum de existentia Dei: fusiùs etiam dum de opere sex dierum, libro quarto descripturi.

Ad confirmationem dico, argumentum illud non solùm Paganis, sed etiam Sanctis & Prophetis difficultatem ingessisse. *Iustus es Domine*, ait Jerem. c. 12. *Si disputem tecũ, quare via impiorum prosperatur, benè est omnibus qui prævaricantur, & iniquè agunt?* Et David. Psalm. 72. attestatur se ferè in præcipitium murmurationis cecidisse videndo faustam impiorum fortunam. *Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, pacem peccatorum videns.* Ad quem explicandũ nodum multa à Patribus præclarissimè dicta sunt. Docent enim tribulationes justorũ esse signũ amicitiæ Dei, qui quos amat castigat, & à sordibus peccatorum detergit; sicut in fornace examina-

tur aurum, vt purioribus effectis nihil in alia vita purgandum supersit. *O tormenta misericordiæ!* (ait Gegor.) *amat & cruciat.* Et Saluian. lib. 2. de Provid. *Absit ut hoc argumento putemus à Deo negligi, per quod confidimus plus amari.* Et Minutius Felix objicienti paupertatem & miseriam servorum Dei, sic respondet: *Quod plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria; & tamen quis potest pauper esse, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives est? Magis pauper ille est qui cùm multa habeat, plura desiderat; & quod corporis humana vitia* (id est infirmitatem) *sentimus & patimur, non est pœna, militia est. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur: & calamitas sæpiùs disciplina virtutis est. Vires denique & mentis & corporis sine laboris exercitatione torpescunt. Itaque Deus non despicit, cùm sit & omnium rector, & amator suorum; sed in adversis unumquenque explorat & examinat, ingenium singulorum periculis pensitat. Itaque ut aurum ignibus, sic nos discriminibus arguimur. Quàm pulchrum spectaculum Deo cùm Christianus cum dolore congreditur, cùm adversùm minas, & supplicia, & tormenta componitur; cùm strepitum mortis, & horrorem carnificis irridens conculcat; cùm libertatem suam adversus Reges & Principes erigit, soli Deo, cujus est, redit; cum triumphator & victor, ipsi qui adversùm se sententiam dixit, insultat? Vicit enim qui quod contendit obtinuit. Christianus miser videri potest, non potest inveniri.* Quid elegantius?

Ad id verò quod dicitur de prosperitate impiorum, mira etiam dicunt Patres, asserentes prosperam impiorum fortunam esse severissimam justitiæ Dei vindictam, quæ his qualibuscunque bonis nõnulla eorum bona opera qua-

dantenus remunerat, crimina æternis flagitiis multatura. Unde Bernard. *crudelior est omni indignatione hæc misericordia Domini, quæ parcit peccatoribus, nec corrigit per flagella.* Unde pulchrè Hieronymus Savanarolla expendens illud Psal. 50. *Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam*, ait duplicem dari in Deo misericordiam, *parvam, & magnam*: parva est bonorũ temporalium copia; quæ quidem bona adeo exigua reputauit Apostolus, ut ea tanquam stercora arbitraretur. Magna verò est tribulationum frequentia, & bonus usus; has enim inter præcipua Dei dona annumerat Apostolus ad Phil. 2. *Vobis donatum est non solùm ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.* Igitur horum parvorum bonorum cõcessio non incuria Dei est, sed summa justitia. *Vos decipit* (ait Minutius laudatus,) *quod Deum nescientes divitiis affluant, honoribus floreant, polleant potestatibus. Miseri in hoc altiùs tolluntur, ut decidant altiùs. Hi enim ut victimæ ad supplicium saginantur, ut hostiæ ad pœnam coronantur. Dives es? Sed fortunæ malè creditur, & magno viatico breve vitæ iter non instruitur, sed oneratur. Fascibus & purpuris gloriaris? Vanus error hominis, & inanis cultus dignitatis, fulgere purpurâ, mente sordescere.* Itaque non sunt neglecti à Deo Sancti dum tribulantur, sed specialiùs juvantur, ut triumphent & omnem virtutis firmitatem demonstrent. *Sicut* (ait Gregor. lib. 3. Moral. c. 5.) *aromata odorem suum cum incenduntur expendunt, ita viri sancti omne quod de virtutibus redolent, in tribulationibus effundunt.* Et hinc colligat peccator, quid in alia vita sint passuri quos reprobat, si hic sic cruciat quos amat; aut quomodo ferientur qui in die judicii

arguendi sunt, si sic eorum vita premitur, qui ipso judice laudantur, ut idem Gregorius prosequitur.

REFLEXIO.

Cùm considero curas, solicitudines, prudentiam carnis, & diversa hominum studia, quibus tantopere serviunt tempori, politicæ, seque prolubiis humanis conformant & flectunt, nescio utrum providentiam Dei agnoscant, qui totam in humana industria spem ponunt, nullum oraculum consulunt præter opinionem, nullas sectantur maximas, nisi quas sæculum sancit. Illi Ægyptiacis aratoribus assimilantur, de quibus scribitur: *Nemo aratorum in terra Ægypti aspiciebat cælum.* Vel, ut ait P. Granatensis, immundis illis animalibus comparãtur, quæ glandem dum in terra comedunt, ad largitoris manum oculos non erigunt; cùm tamen à feris belluis hoc præcipuè differamus, quòd illa prona, atque in terram vergentia, nihil nata sint prospicere nisi pabulum: nobis, quibus vultus erectus, & in cœlum aspectus datus est, necnon sermo & ratio, quibus Dominum agnoscimus, sentimus, imitamur, ignorare non licet ingerentem sese oculis cœlestem claritatem. *Sacrilegii enim vel maximi instar est, humi quærere quod in sublimi debeas invenire,* ut ait Minut. Felix. Timeant omnium temporum homines, & in quamlibet partem versatiles & comparati, quod ait Spiritus Sanctus 1. Cor. 1. *Stultam fecit sapiẽtiam hujus sæculi.* Et iterum: *Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo.* Et rursum Job 5. *Apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia*

pravorum dissipat. Totam ergo spem nostram, cogitatus, curas, solicitudines divinæ providentiæ committamus. Præclarè August. *Non perit capillus, quem cùm tondetur non sentis; & peribit anima, per quam sentis? Si sic tua custodiuntur superflua, in quanta securitate est anima tua. Iacta te in Deum, optimè te habebis in optimo,*

SPECVLATIO II.

Providentia est formaliter actus intellectus, præsupponens tamen intentionem efficacem voluntatis.

HAnc assertionem ferè sub iisdem terminis tradit Angelicus Doctor *art.1. q.22. ad 3.* ibi: *Providentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis; nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem.* Et *q.5. de verit. art.1.* ait: *Providentia includit scientiam & voluntatẽ, sed tamen essentialiter in cognitione manet.* Idem docet Dionys. de diu. nom. c.2. *Deitas cuncta prospicit providentiâ.* Et Boët. lib.4. de cõsol. pros. 6. *Providentia est ipsa divina ratio in summo omnium Principe constituta, quæ cuncta disponit.*

Probatur ratione S. Thomæ: Providentia est principalis pars prudentiæ, cujus proprium est ordinare alia in finem, sive respectu propriorum actuum, & dicitur prudentia Monastica; sive respectu aliorum sibi subditorum in familia, civitate, vel regno, secundùm quem modum dicitur Mat.24. *Fidelis servus & prudens, quem cõstituit Dominus super familiam suam.* Et dicitur

prudentia Polyarchica, quæ subdividitur in regnativam, politicam, œconomicam, & militarem. Atqui licèt prudentia actum voluntatis supponat, scilicet intentionem boni, & finis, in ordine ad quem præcipit, & exequitur agenda; tamen formaliter est in intellectu. Ergo & providentia. Major est certa; nam, ut docet D. Th. 2. 2. q. 48. *art. unico*, octo sunt actus prudentiæ, quinque quæ pertinent ad ipsam secundùm quod est cognoscitiva, scilicet memoria, ratio, intellectus, docilitas, & solertia; tres verò secundùm quod est præceptiva & applicativa cognitionis ad opus, scilicet providentia, circunspectio, & cautio; quia ad hoc ut prudentia rectè præcipiat, requiritur primò ut aliquid ordinet accommodum ad finem, quod pertinet ad providentiam; secundò ut attendat ad circunstantias negotii, quod pertinet ad circunspectionem; tertiò ut vitet impedimenta, quod spectat ad cautionem. Minor verò præterquam quod omnium Philosophorum moralium calculo comprobatur, suadetur insuper, quia ad perfectam prudentiam non sufficit solùm ut voluntas velit & eligat media, sed ut de facto ea mandet exequutioni ad finem obtinendum, ut patet in gubernatione œconomica, quæ prudens non est nisi tendat, & inferat exequutionem, difficultates vincat, removeat impedimenta, & omnes retardantes moras rumpat: Sed talis actus non pertinet ad voluntatem, quia post intentionem & electionem restat adhuc exequutio; non est etiam judicium intellectus de convenientia mediorum, quod relinquit voluntatem suspensam circa exequutionem: Ergo prudentia & subinde providentia in actu efficaciori consistunt, qui de facto

intimet & præcipiat exequutionem, quique exprimatur hoc imperativo, *Fac hoc.*

Objicies: Sæpè sæpiùs & Patres & Theologi explicant providentiam, & prædestinationem per actum voluntatis, scilicet electionem, dilectionem, propositum, & decretum; & quidem convenienter: nam supposito efficaci decreto voluntatis divinæ de finis intentione, atque electione mediorum, nulla superest difficultas in exequutione vincenda.

Respondeo, quod in actibus naturæ intellectualis præcedens includitur virtute in sequenti; & quia providentia supponit electionem, quæ est actus voluntatis, ideo in conceptu providentiæ connotatur aliquid ad voluntatem pertinens; & hac de causa propositum, decretum, & electio in definitione providentiæ, vel prædestinationis includuntur. Ad rationem dico, quod nisi post electionem voluntatis sequeretur imperium intellectus, res nunquam exequutioni mandaretur. Totum quippe negotium in exequutione consistit.

Instabis: Respectu Dei omnipotentis nihil est difficile: Ergo post efficax decretum ponetur res statuto tempore.

Respondeo, respectu Dei nihil esse difficile & arduum ex parte operis; tamen ex parte objecti operabilis multa sunt in exequutione vincenda, quæ quidem Deus non vincit cæco & naturali impetu, sed imperio, & providentia. Qui actus & à voluntate, & judicio secundùm nostram rationem distinguitur penes diversum objectum. In Deo siquidem multiplicamus actus ratione diversos per ordinem ad objecta, quæ dicunt ordinem inter se: quod egregiè traditur

Judith 9. *Tu fecisti priora, & illa post illa cogitasti, & id factum est quod ipse voluisti; omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia constituisti.* Quæ verba non successionem operantis, sed operis apparandi diversas rationes significant.

Insistes: Non potest explicari cui Deus imperet actu illo indicente exequutionem. Non enim sibi imperat, cùm imperium feratur ad inferiorem, ut eliciat aliquem actum: Deus verò non est sibi inferior, & est semper in actu secundo. Non rebus provisis, quia non sunt nisi in tempore; providentia verò est ab æterno. Ergo providentia non consistit in actu imperii.

Respondeo in Deo esse imperium non respectu actuum, sed respectu objecti specialiter & aliter attingendi quàm ab intentione, vel electione: & licèt objectum provisum non sit ab æterno, tamen ejus exequutio est ab æterno intimata ut exequenda tempore præscripto.

Obsistes adhuc: Deus non potest seipsum orare etiam per ordinem ad diversa objecta, quia oratio est inferioris ad superiorem: Ergo similiter non potest sibi virtualiter imperare etiam penes connotationem ad diversa objecta, cùm imperium sit superioris ad inferiorem.

Respondeo esse latum discrimen, quia oratio est actus indigentis, cui deest quod postulat; repugnat autem plenitudini totius bonitatis alicujus indigentiæ obumbratio: per imperium verò non intelligitur semper prælatio, & authoritas jubentis, sed potest accipi pro motione efficaci, & dispositione electionem exequutioni mandante. Adde quod imperium erga res provisas maximè decet supremam Majestatem.

orationem verò nec ad se, nec ad alia fundere potest.

Pro solutione aliarum objectionum, excutiendaque omni æquivocatione, scito multos actus ad providentiam, prudentiamque in nobis concurrere. Nam antequam finem assequamur præcedit cognitio finis, cognitionem sequitur amor & intentio finis illius, intentionem sequiquitur consilium & inquisitio mediorum idoneorum, judicium de bonitate eorum, & consensus de eorundem assumptione. Hos actus comitatur electio voluntatis, electionem verò imperium intellectus præcipiens exequutionem, quod imperium exequutio & usus actualis complet. Ita similiter sublatis imperfectionibus de Deo sentire licet. Primò omnia possibilia prænoscit, & quomodo in his relucere sua gloria possit, considerat. Secundò gloriam illam ad extra declarare efficaciter intendit. Tertiò ad eam celebrandam media aptissima judicavit sapientia Dei quadruplicem ordinem, naturæ, gratiæ, gloriæ, & unionis hypostaticæ. Quartò voluntas divina sibi proposita media illa elegit. Quintò, providentia & prædestinatio eorum exequutionem suo tempore exercendam præcepit, & in hoc imperio efficaci, utpote perfectissimo prudentiæ actu, Thomistæ providentiam formaliter constituunt, licèt actus enumeratos præsupponat, eorumque efficaciâ veluti plenus sit, & ex plenitudine effecta ad extra parturiat.

Reflexio.

Hanc divinæ providentiæ & prudentiæ efficaciam nequaquam imitatur, qui in negotio sa-

lutis semivolentibus, seminolentibusque desideriis contentus, quotidie conversionem promittit, quam nunquam exequutioni mandat. De hujusmodi secum discordi, languido, & non ex toto volenti homine scriptum est Psal. 35. *Verba oris ejus iniquitas & dolus, novit intelligere ut benè ageret*. Illum dum gratia præveniens sublevat, statim consuetudo prægravat. Delectat quãdoque superiùs alliciens æternitas, sed temporalis boni voluptas retentat inferiùs. Venit ad partum, & non habet vires pariendi; dum jam penè facit, facere desinit; cùm ad opus accedit, non attingit. Patitur controversiam in corde suo non nisi de seipso adversùs seipsum; æstuat, fluctuat, titillationi ferarum voluptatum aurem accommodat, & vt ait Aug. lib. 8. conf. c. 9. *suspensum retinent animum nugæ nugarum, & vanitas vanitatum*. Et cap. 1. sic eum per seipsum describit: *Ego adhuc terrâ obligatus militare tibi recusabam, & impedimentis omnibus sic timebam expediri quemadmodum impediri timendum erat. Ita sarcinâ sæculi, velut somno assolet, dulciter premebar, & cogitationes, quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur.* Et cap. 5. *Tibi dicenti mihi, Surge qui dormis, non erat omninò quid responderem veritate convictus, nisi tantùm verba lenta & somnolenta, modò, ecce modò, sine paululum: sed modò & modò non habebant modum, & sine paululum in longum ibat.* Sola exequutio est veræ voluntatis probatio. Qui nunquam facit quod potest & debet, nusquam verè voluit, quantumvis promiserit. Vix quidquam est adeo arduum, cujus potens non sit constantis voluntatis sincerum propositum.

Nam

Nam ut ait Chrysost. hom.26.ad popul. *Non est hic impendium, non est hic labor: sufficit velle, & totum factum est.* Ergo ubi nihil fit, velle profectò deest. Hoc advertant Confessarii dum vident continuas in peccata prolapsiones, & recidiva.

SPECVLATIO III.

Providentia divina est omninò certa & infallibilis, non solùm quoad ordinem mediorum in finem, sed etiam quoad actualem finis assequutionem.

HAnc assertionem nonnulli etiam è discipulis D. Thom. inficiantur, qui providentiam inter & prædestinationem illud putant interesse discrimen, quod licèt providentia infallibiliter ordinet ad finem, non tamen eum assequitur, sicut illum semper obtinet prædestinatio: nihilominus

Probatur 1. ex D. Thom. *q.22.art.4.ad 2.* dicente: *In hoc est immobilis, & certus divinæ providentiæ ordo, quod ea quæ ab ipso providentur, cuncta eveniunt eo modo quo ipse providet, sive necessariò, sive contingenter.* Et *ad 3.* explicans illud Boëtii, *Fatum ab immobilibus providentiæ proficiscens exordiis, actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione astringit*, ait: *Dicendum quod indissolubilitas illa, & immobilitas quam Boëtius tangit, pertinet ad certitudinem providentiæ, quæ non deficit à suo effectu, neque à modo*

eveniendi, quem providit. Et *art. 2. ad* 1. eodem medio probat providentiam semper impleri, quo usus erat suprà, dum de voluntate Dei, quia nimirum *impossibile est aliquem effectum ordinem causæ universalis effugere*. Et *lib. 3. cont. gent. c. 94.* expresse tradit, quod *ordo divinæ providentiæ immutari omninò non potest, nec frustrari à suo effectu*. Imò ideo infrà, *q. 23. art. 6.* probat prædestinationem esse certam, *quia dictum est suprà*, inquit, *quod prædestinatio est pars providentiæ, & providentiæ ordo est infallibilis: sic igitur & ordo prædestinationis est certus*. Ergo discrimen quod statuunt inter providentiam & prædestinationem, est manifestissimè contra D. Thomam fundantem certitudinem prædestinationis supra certitudinem providentiæ.

Probatur secundò ex Scriptura & Patribus, idque sufficienter præstaretur adducendo præclarissimam D. Gregor. Magni doctrinam *lib. 6. Moral. cap. 12.* ubi expendens illud Job 12. *Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, & cõsilia pravorum dissipat*, nostram positionem mirè illustrat, & variis Scripturæ exemplis adornat. *Sæpè nonnulli humanâ sapientiâ inflati, dum desideriis suis divina iudicia contraire conspiciunt, astutis ei reluctari machinationibus conantur, sed inde voluntatem Dei peragunt, unde hanc immutare contendunt; atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, obsequuntur; & ejus consiliis humana facta etiam tunc congruè serviunt, cùm resistunt*. Et recensitâ historiâ Joseph, *Genes. 37.* subjungit: *Ideo à fratribus venditus fuerat Ioseph ne adoraretur; sed ideo est adoratus, quia vẽditus. Sic divinum consilium, dum devitatur, impletur: sic humana sapientia, dum reluctatur, comprehen-*

ditur. Post narratum autem consilium Saülis, 1. *Reg.* 18. qui David commiserat prælio, ut eo in discrimine periret, ait: *Unde militis vitam se extinguere credidit, virtutis ejus gloriam inde cumulavit.* Commemorata voluntate Jonæ, qui fugere cupiebat, inquit: *Illuc gestante belluâ pervenit, quò ire sponte contempsit*: & *quia auctori suo obedire renititur, ad locum quò missus fuerat, suo reus carcere portatur.* Demùm adducto exemplo Christi, cui mortem intulerunt Judæi, quia totus mundus post eum abibat; & tamen inde Christi fides crevit, unde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit, sic concludit: *Justus & misericors Dominus mortalium facta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus; atque ea quæ permittit, sic tolerat, ut hæc in sui consilii usum vertat. Unde & miro modo fit, ut quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit, quia dum in bonum usum mala facta vertuntur, ejus consilio militant, quæ ejus consilio repugnant.* Sentit ergo planè D. Gregor. providentiam divinam semper scopum suum assequi, etiam quando videtur ipsi resisti. Quod si tunc est infallibilis, quantò magis cùm nihil obsistit? Ac proinde semper est infallibilis & certa.

Confirmatur egregiis D. Augustini testimoniis, ait enim in Psal. 110. *Non sic constituta sunt opera Domini, ut creatura in libero arbitrio constituta superet Creatoris voluntatem, etiamsi contra ejus faciat voluntatem. Non vult Deus ut pecces; nam prohibet: tamen si peccaveris, non putes hominem fecisse quod voluit, & Deo accidisse quod noluit; sicut enim vult ut homo non peccet, ita vult peccanti parcere, ut revertatur & vivat; ita vult postremò in peccato perseverantem punire, ut*

justitiæ potentiam contumax non evadat. Ita quidquid elegeris, omnipotenti non deerit unde suam de te compleat voluntatem. Et hujus rationem præclaram affert in Enchirid. c. 100. *Propterea magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus fit voluntatem, quia non fieret, si non sineret; nec utique nolens sinit, sed volens.* Videsis eundem S. Patrem ibidem *à cap. 95. usque ad* 103. ubi asserit, Deum omnipotentem non posse inaniter velle quodcunque voluerit, nec mala hominis voluntate prævalente atque impediente, bonam Dei voluntatem frustrari, quia si non possit Deus quod vult, impotens esset; si non assequitur quod optat, infelix & miser foret.

Probatur tertiò ratione: Providentia divina, utpote perfectissimus actus prudentiæ, non solùm respicit media, & circunstantiás mediorum; sed etiam iis mediis non incumbit, nisi in ordine ad finem, aliàs cæco modo operaretur: Ergo non solùm obtinet media, sed etiam finem assequitur. Probo consequentiam: Providentia secundùm Thomistas est actus imperii, sicut & prædestinatio: Atqui imperium, utpote efficax, & præcedentium actuum energiam virtualiter continens, frustrari non potest ab eo quod imperat, cùm illud faciendum & exequendum intimet, præsertim si sit imperium causæ omnipotentis: Ergo si Providentia occupetur circa finem, sicut & circa media, imò media ipsa non ordinet nisi propter finem; sicut à mediorum ordinatione non frustratur, ita nec à finis, quem prætendit, assequutione, aliàs talis providentia esset incerta, fallibilis, similis nostræ, quæ timida

est, atque aliquando effectum sortiretur, quandoque non obtineret, sicque ejus certitudo penderet ab eventu futuro, quod est non parum favere scientiæ mediæ. Unde rigidiores & oculatiores Thomistæ, & divinæ gratiæ acriores defensores nostram sententiam propugnant, Cajetanus, Bañes, Alvares.

Confirmatur: Finis divinæ providentiæ est manifestatio divinæ gloriæ, & communicatio bonitatis illius, ut diximus in fine speculationis præcedentis: Atqui divina providentia hunc finem infallibiliter assequitur etiam in reprobatione malorum, in quorum derelictione manifestatur justitia Dei, misericordia circa electos, bonum totius universi, ut patebit infrà: Ergo semper providentia finem suum assequitur, & ut canit Ecclesia, in sui dispositione non fallitur: & Sap. 8. *Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* Per suavem dispositionem indicatur congrua mediorum ordinatio, per fortem finis attingentiam perspicuè significatur infallibilis finis intenti assequutio.

Denique horum omnium radicem profundam & inconvulsam tradit S. Doctor suprà, *q.* 19. *art.* 6. ubi paucis verbis reconditissima hujus materiæ viscera ad fundum usque penetravit, sic ratiocinatus: *Potest aliquid fieri extra ordinem alicujus causæ particularis agentis, non autem extra ordinem alicujus causæ universalis, sub qua omnes causæ particulares comprehenduntur; quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est propter aliam causam particularem impedientem, quæ continetur sub ordine causæ universalis: unde effectus ordinem causæ universalis nullo modo potest exire. Et hoc etiam patet in corporalibus; potest enim*

impediri quod aliqua stella non inducat suum effe-ctum; sed tamen quicumque effectus ex causa corpo-ea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quod reducatur per aliquas causas medias in universalem virtutem primi cœli. Cùm igitur voluntas Dei (& idem dic de providentia quæ est exequutio voluntatis,) *sit universalis causa omnium rerum, impossibile est quod divina voluntas suum effectum non consequatur. Vnde quod recedere videtur à divina voluntate secundùm unum ordinem, relabitur in ipsam secundùm alium: sicut peccator, qui quantum est in se recedit à divina voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ voluntatis, dum per ejus justitiam punitur.* Vides universalissimam providentiæ divinæ causalitatem ad optatum exitum omnia perducere.

Objicies: D. Thomas *q.6. de verit. art. 1. in corp.* hanc statuit differentiam inter providentiam & prædestinationem, quod *providentia ordinem in finem respicit tantùm, unde per Dei providentiam omnes homines ad beatitudinem ordinantur; sed prædestinatio respicit etiam exitum, vel eventum ordinis, unde non est nisi eorum qui gloriam consequuntur.* Quibus apertis verbis indicatur etiam ratio fundamentalis. Reprobi enim ordinantur per divinam providentiam ad beatitudinem supernaturalem, juxta illud 1. Tim. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri*: Sed providentia in illis talem finem non assequitur: Ergo providentia non est infallibilis quoad finis assequutionem.

Respondeo quod cùm providentia sit de mediis propter finem, omninò supponit volitionem finis intenti: Impossibile est autem, quod velit Deus voluntate absoluta consequi finem per

media, & quod finem illum non assequatur; aliàs divina providentia esset imperfecta, & impediretur à voluntate creata, quod toti D. Thomæ doctrinæ adversatur. Ad locum ergo quæstionis de veritate, omissa solutione tum eorum qui semper recurrunt ad retractationem D. Th. in Summa, ubi quæ in aliis operibus scripserat, correxit; tum eorum qui in Deo duplicem providentiam admittunt, unam quæ sequitur voluntatem antecedentem, de qua volunt loqui D. Thomam in objectione relatum; alteram quæ sequitur consequentem, de qua sermonem habet in testimoniis expressis à nobis adductis; providentiam enim antecedentem admittere repugnat conceptui providentiæ & prudentiæ, de cujus ratione est quod sit consequens, & imperans effectum.

Planiùs & faciliùs respondeo, quod sicut dicitur in morali, duplex est finis, alius operis, alius operantis: finis operis est ille, ad quem opus ex natura sua tendit: finis operantis est ille, quem operans sibi præstituit. V.g. finis operis misericordiæ est sublevatio pauperis; finis verò hominis misericordis potest esse vel Deus summè dilectus, vel vana gloria. Itaque hæc est providentiam inter & prædestinationem differentia, quod interdum providentia dat media quæ ex natura sua tendunt & inclinant in finem ad quem non perducunt, ut auxilia sufficientia, quæ providet reprobis, movent quidem sed non ducunt ad salutem; cum quo tamen stat, etiam tunc finem principaliter ab operante intentum obtineri, scilicet manifestationem divinæ gloriæ, & attributorum ejus. At verò prædestinatio per media quæ confert, respicit semper exitum & eventum

nis; sed ex hoc ipso quod aliquid ex una parte videtur exire ab ordine divinæ providentiæ, qui consideratur secundùm unam causam particularem, necesse est ut in eundem relabatur secundùm aliam causam.

Reflexio.

Placet huic speculationi finem imponere opportunissimis D. Gregorii anteà laudati verbis: *Salomon ait, Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Restat ergo ut in cunctis quæ agimus, vim supremæ voluntatis inquiramus, cui videlicet cognitæ debet nostra actio devotè famulari, & quasi ducem sui itineris prosequi, ne ei etiam nolens serviat, si hanc superbiens declinat. Vitari enim vis supremi consilii nequaquam potest. Sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se sub ejus nutibus refrenat; ejusque se pondere levigat, qui hanc subjecto cordis humero volens portat.* Quàm cæcus est peccator dum providentiam fugere nititur, in quam, etiam dum fugit, relabitur. Nam ut præclarè August. lib. 4. confess. c. 7. *Qui te dimittit, quò it, aut quò fugit, nisi à te placido ad te iratum?* Pulchrè etiam hujusmodi divinæ providentiæ reluctantes appellantur, Sap. 17. *Fugitivi perpetuæ providentiæ, vinculis tenebrarum compediti*; quia dum unum providentiæ ordinem se fugere arbitrantur, in alium nescii relabuntur, seque ipsos ligant, dum divinæ voluntatis & legis impositum jugum excutiunt. Verè ille sapiens est, qui lubens providentiæ Dei se sponte subjicit. à qua etiam qui conatur, non recedit. Qua de re videsis Justum Lipsium *lib. 1. de constant. c. 7.* ubi inter alia in-

quit: *Deus occulto quodam fune inscium, invitumque trahit ad suum finem.* Ut in exercitu varii affectus militum sunt, & hunc præda invitat, hunc gloria, illum odium; omnes tamen pro victoria, & Principe pugnant: sic omnes voluntates bonæ, malæque Deo militant, & inter varios fines veniunt tamen ad hunc, ut sic dicam, finium finem. Ad potentiam ejus hoc facit, & gloriam, quò nostra omnia ipse refert. Quid enim magis vim ejus exprimat, quàm quod non vincat solùm obluctantes sibi hostes, sed ita vincat, ut ad se traducat, & sua castra, ut pro ipso militent, ut arma pro victoria ejus ferant? Quod evenit quotidie dum in malis Dei voluntas fit, etsi non à malis. Tu Attila ab extremo orbe advola, sitiens sanguinis & prædæ; rape, cæde, ure, vasta: sævitia hæc Deo militabit, nec aliud quàm exercitatio Christianorum erit, qui vitiis aut delitiis immersi sunt, aut sepulti. Quid vos duo Vespasiani? Judæam, Judæosque perdite, capite, & excipite urbem sacram. Quo fine? Vos quidem gloriæ, & propagandi imperii zelo hæc agitis: sed erratis; reverà lictores & satellites ultionis divinæ estis in impiam gentem. Ite & qui Christianos Romæ morte afficitis, Christi mortem in Judæam vindicate. Et exempla hæc ab omni ævo obvia, ubi Deus per improbas aliorum cupidines bonam suam voluntatem exercuit, per aliorum injustitiam exercuit judicia sua justa.

CAPUT II.

De omnipotentia & dominio Dei.

OMnipotentiæ attributum cæteris aliis dat ſplendorem, & mentibus noſtris ingenerat admirationem: relucet enim eſſentia in virtute, & naturæ ſublimitas in poteſtate clareſcit. Stupet etiam animus dum conſiderat Deum poſſe omne quod vult, poſt omnia poſſe plura, poſt plura infinita; imò tantam eſſe Dei potentiam, ut non poſſit totum facere quod poteſt facere, quia exhaurire nequit potentiam ſuam faciendo omnia quæ poteſt; quia magnorum artificum proprium eſt præclara facere, præclariora poſſe, & poſt præclariſſima, adhuc ſibi ſupereſſe quod poſſint. Sed non minùs amabilis eſt hæc perfectio quàm illuſtris, quia dum Deum omnipotentem Patrem & amicum habemus, ipſi omnipotentes evadimus. Hinc Veritas dicebat, quod *omnia poſſibilia ſunt credenti*: hinc Apoſtolus verè & confidenter aſſerebat: *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Ut ergo tantam perfectionem & profundè vereamur, & ardenter diligamus, ſit

SPECULATIO I.

In Deo est summa & plenissima omnipotentia, seu virtus infinita ad quodcumque non repugnat producendum.

HAnc perfectionem, tanquam præcipuum Dei monile sæpius commendant sacræ Paginæ. Esther 13. *Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita.* Apocal. 4. *Domine Deus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est.* 2. Paral. 14. *Domine non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus.* Mat. 26. *Apud Deum omnia possibilia sunt.* Luc. 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Ad Ephes. 3. *Potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus.* Unde Ecclesia Catholica in Symbolo ab hujus articuli confessione exorditur, dum publicè canit: *Credo in unum Deum patrem omnipotentem.*

Probatur à priori: Deus est purus & perfectissimus actus: Ergo habet potentiam infinitam, seu omnipotentiam. Probatur consequentia: Quanto aliquid est perfectius, tanto melius potest agere: cujus signum est, quod quando aliquid suam ultimam perfectionem attigit, tunc tendit ad producendum simile, & ad effundendã perfectionem illam, ad quam pervenit: Ergo si Deus sit actus purus, perfectissimus, & infinitus, potentia etiam ipsius nullis circumscribitur terminis, sicut nec essentia cum qua identificatur.

Confirmatur: Hoc ipso, quod Deus habet essentiam infinitam, habet etiam perfectionem infinitis modis imitabilem & participabilem à creaturis: Ergo habet virtutem infinitam, quâ possit creaturas perfectionem Dei imitantes sine fine producere, non solùm extensivè, quatenus valet quacumque producta, aliam & aliam efficere; sed etiam extensivè, quia data quacumque perfecta, potest perfectiorem, & perfectiorem sine fine procreare, nimirum quia creaturæ nunquam adeo perfectè Dei excellentiam imitantur, quin eam possint perfectiùs exprimere.

Probatur secundò à posteriori ex effectibus in quibus primi entis virtus infinita resplendet. Tum in creatione mundi ex nihilo, quæ soli agenti infinito competere potest, ut libro 4. dicetur. Tum ex mundi conservatione perenni. Tum ex patratione miraculorum, quæ sunt infallibilia supremæ potestatis sigilla, ut mortui resurrectio, cæci illuminatio. Tum ex Incarnatione Christi, in qua fecit Deus potentiam in brachio suo, & in qua, ut dicitur 1. Cor. 1. *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi*; quia, ut ait ibi glossa, ostendit in ea virtus Dei esse possibile, quod sapientia hujus mundi judicabat impossibile. Tum in conversione mundi, & vocatione gentium ad fidem tam sublimen in his quæ docet, tam arduam in his quæ præcipit. Tum ex protectione Ecclesiæ, & Navis Petri inter tot sæcularis potestatis turbines, tot impiorum hominum procellas, & hæreticorum ac dæmonum tempestates tantas inconcussæ. Tum ex conversione peccatoris obdurati, quam D. Thom. post S. Augustinum mundi creationi præfert, ut dicetur aliàs. Tum ex generali resurrectione in fine

sæculorum, gloria & beatitudine Sanctorum, pœna damnatorum, in quibus omnibus facilè divinam omnipotentiam meditabere. Tum demùm ex vilissimis instrumentis quæ adhibet ut potentiam suam demonstret; non enim armis eget ad bella, nec auxiliis. Muscæ sunt illi milites, & ranæ exercitus: luto illuminat cæcum natum; aquâ sanctificat animam. Quia ejus virtus est independens, infatigabilis, invincibilis: independens à mediis, sibi sufficiens: infatigabilis in operibus, omnia solo verbo potens: invincibilis ab hostibus, omnia quæcumque voluit faciens, & semper vincens.

Debet autem explicari hoc attributum, ut tradit S. Doctor *q.25. art.3.* per hoc quod virtus divina ad omnia possibilia se extendere valeat. Illud autem dicitur possibile, quod potest habere rationem entis, & quod nullam involvit repugnantiam; quod enim implicat, seu involvit simul esse & non esse, omnipotentiæ divinæ non subditur, non propter defectum virtutis Dei, sed ob talis objecti implicationem. Unde convenientiùs dicitur illud non posse fieri, quàm quod Deus non potest illud facere. V. g. quod præterita non fuerint, non subjacet divinæ potentiæ, quia implicat aliquid fuisse, & simul verum esse illud non fuisse. Unde ait Hieronymus: *Cùm Deus omnia possit, non potest de corrupta facere incorruptam, quia licèt omnem corruptionem mentis & corporis auferre possit à muliere corrupta; hoc tamen ab ea removeri non potest, quod corrupta non fuerit.* Eandem ob repugnantiam peccatum non potest fieri à divina omnipotentia. Imò profundè observat S. Thom. quod quia Deus est omnipotens, pec-

care

care omninò non poteſt, quia peccare eſt deficere à perfecta ratione: unde poſſe peccare, eſt poſſe deficere in agendo, quod non provenit niſi ex infirmitate virtutis activæ, ſubindéque repugnat omnipotentiæ.

Objicies 1. Si Deus eſſet omnipotens, poſſet alia facere quæ non fecit; ſi enim ea tantùm poteſt facere quæ facit, limitata eſt virtus ejus ad certum rerum ordinem; quod non ſtat cum omnipotentia: Sed Deus non poteſt facere niſi ea quæ facit, aliàs Deus poſſet aliquid facere quod non præſcivit, vel decrevit. Ergo Deus non eſt omnipotens.

Reſpondeo, virtutem divinam, utpote infinitam, & agentem abſque neceſſitate, ſed cum voluntate, poſſe abſolutè facere multa quæ de facto noluit. Dicitur enim Matth. 26. *An non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum?* quas tamen nec Chriſtus rogavit, nec Pater exhibuit: & licèt Deus nihil faciat niſi quæ præſcivit, ordinavitque ſe facturum, alia tamen poteſt efficere, quia licèt ipſum facere ſubjaceat præſcientiæ, & præordinationi; non tamen ipſum poſſe: ideò namque facit Deus aliquid, quia vult; ſed non ideò poteſt, quia vult, ſed quia talis eſt in ſua natura.

Dices: Deus nihil poteſt facere, niſi ſecundùm leges ſapientiæ ſuæ: Sed divina ſapientia non judicavit eſſe conveniens facienda eſſe alia præter ea quæ facit: Ergo alia efficere nequit.

Reſpondeo, divinam ſapientiam non eſſe limitatam ad rerum ordinem qui eſt, ſed alium rerum curſum ſtatuere potuiſſe. Quia tunc ſolùm ſapientia alicujus agentis limitatur, quando finis

quem intendit, est finitus, & commensuratus rebus quas producit: finis autem divinæ sapientiæ est bonitas increata, quæ improportionabiliter excedit omnem creaturam. Quare licèt sapientia Dei judicaverit hunc rerum ordinem efficere; alium tamen posse effici, & quidem convenienter, si voluisset, pariter judicavit.

Objicies 2. Si Deus esset omnipotens, posset facere meliora his quæ facit; si enim non posset, exhausta esset virtus ipsius in productione rerum, subindeque non esset omnipotens. Atqui Deus non potest facere meliora, aliàs ea quæ fecit, non essent sapientissimè facta, nec dicenda forent valde bona. Et certè si res potuit facere meliores, & noluit, invidus fuit, ut in simili arguit August. *lib. 3. cont. Maxim. c. 7.* Ergo Deus non est omnipotens.

Respondeo, quod si res considerentur secundùm essentiam, quæ est indivisibilis, non possunt fieri essentiæ melioris, quia additio differentiæ essentialis est sicut additio unitatis in numeris: Unde sicut non potest fieri quaternarius major, quia desineret esse quaternarius; ita nec perficere essentiam perfectione essentiali. Potest tamen eam bonitate accidentali, tum naturali, tum supernaturali cumulatiùs adornare. Fateor tamen, quod ex parte facientis nihil potest meliùs fieri, id est cum majori sapientia & bonitate; & ideo quæ facta sunt, valde bona dicuntur ob cõvenientissimum ordinem quem habent in universo. Cum quo stat, Deum posse efficere universum ex parte rei factæ perfectius. D. August. verò *loco cit.* loquitur de Patre Æterno, quem dicit futurum invidum, si non produxisset filium æqualem; quia filius naturalis est imago Patris,

cui debet perfectè assimilari : at creaturæ sunt deficientes Dei expressiones ; & ideò non est simile.

Quare non est assentiendum quibusdã Theologis asserentibus Deum necessitate quadam morali teneri eligere id quod pensatis omnibus magis decet gloriæ suæ Majestatem, & honorẽ. Nam hæc assertio non solùm destruit perfectam Dei libertatem, quæ non debet adstringi ad assumendum unum medium præ alio; sed etiam ipsi Dei gloriæ, cui patrocinari intendit, nocet. Nam Dei infinitam in semetipso gloriam habentis parum interest, quod tali, vel tali rerum serie manifestetur, cùm omnium creaturarum creabiliumque perfectionum acervus quasi nihilum coram ipso reputetur, & omnibus per totam æternitatem caruerit. Nec est verisimile, Deum in rerum omnium possibilium combinationibus alium rerum ordinem invenire minimè potuisse, in quo gloriam suam splendidiori, vel saltem æquè claro nitore externo manifestaret. Quare in hoc duntaxat sensu dici potest & debet, Deum semper meliora efficere, quia semper agit ad normam suæ regulatissimæ voluntatis, quam impleri summè conveniens est. Vel facit semper melius, considerato fine præintento, & præfixo hujus universi ordinis, & in hoc sensu verum est illud Ecclesiastis 3. *Dixi quod omnia opera quæ facit Deus, perseverent in perpetuum: non possumus eis quidquam addere, nec auferre.*

Dices : Deus se summè amat : Ergo vult semper quod sibi judicat melius ; sicut justi qui diligunt Deum in hac vita, semper quærunt quod conducit ad majorem Dei gloriam.

Respondeo, Deum se summè amare, & ideo

non facere semper quod in se perfectius est, sed quod est suæ voluntati conformius. Et ideò justi,& verè spiritales homines,dum anhelant ad majorem Dei gloriam, conantur solùm ut fiat voluntas Dei, sive res videatur in se melior, sive non. V. g. videretur in se melius alicui saluti animarum navare operam ministerio prædicationis vel confessionis, quàm in solitudine attendere sibi & doctrinæ.Si tamen de primo non constat per veram vocationem, vel legitimi Superioris præceptum, qui potiùs mandat ab his Apostolicis functionibus abstinere, tunc qui majorem Dei gloriam quærit, sibi sedulò vacabit; quia tunc illam eo modo quæret,quo Deus ipse vult. Quod obiter dictum adverti velim ab incipientibus in vita spiritus. Nam Deus bonorum nostrorum nõ eget. Et ut præclarè August. lib.10.de civit. c.5. *Non solùm qualibet re corruptibili & terrena, sed nec ipsa quidem hominum justitia Deum egere credendum est, & id totum, quo devotè colitur, homini prodesse, non Deo: neque enim fonti dicat quisquam profuisse si biberit, aut luci si viderit.* Et lib. de doct.Christ.c.31.*Deum egere bono nostro nemo sanus dixerit; omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est.*

REFLEXIO.

Plurima sunt, pie Lector, quæ ex divinæ omnipotentiæ tam fulgido attributo ad pietatem elici possent, uti summam in eo reponendã esse fiduciam, qui omnia potest: illum esse unicè timendum, cujus virtuti nihil resistit, aliaque sexcenta. Quibus prætermissis,hoc solùm meditare, cur Deus cùm sit omnipotens,atque adeo mun-

dum ornatiorem efficere potuerit, tamen in rerum universitate multos imperfectionum defectus sinit? Non abs re sanè, sed planè consultò, & data opera: nimirum ut rebus creatis cor humanum non adhæreret; & sicut columba non inveniens ubi requiesceret pes ejus, ad arcam reversa est; sic animus noster creatorum bonorum tenuitate, vilitate, & amaritudine fastiditus, solis æternis, quibus natus est, inhiet. Quàm benè exclamat Aug. in Psal. 37. *O infelicitas generis humani! Amarus est mundus, & diligitur. Puta si dulcis esset, quomodo amaretur? Formoso quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores ejus quomodo colligeres, qui à spinis non revocas manum?*

SPECULATIO II.

Omnipotentia Dei, seu virtus quâ Deus ad extra exequitur decreta voluntatis suæ, non distinguitur ab intellectu & voluntate, tanquam potentia ex æquo distincta, sed ut attributum inadæquatum intra potentiam, & lineam intellectualem.

EXplicatur: Attributa divina possunt distingui vel secundum diversas rationes adæquatas, & ad differentes veluti lineas pertinentes: sic distinguitur intellectus, & voluntas: sic boni-

quit: *Deus occulto quodam fune inscium, invitumque trahit ad suum finem.* Ut in exercitu varii affectus militum sunt, & hunc præda invitat, hunc gloria, illum odium; omnes tamen pro victoria, & Principe pugnant: sic omnes voluntates bonæ, malæque Deo militant, & inter varios fines veniunt tamen ad hunc, ut sic dicam, finium finem. Ad potentiam ejus hoc facit, & gloriam, quò nostra omnia ipse refert. Quid enim magis vim ejus exprimat, quàm quod non vincat solùm obluctantes sibi hostes, sed ita vincat, ut ad se traducat, & sua castra, ut pro ipso militent, ut arma pro victoria ejus ferant? Quod evenit quotidie dum in malis Dei voluntas fit, etsi non à malis. Tu Attila ab extremo orbe advola, sitiens sanguinis & prædæ; rape, cæde, ure, vasta: sævitia hæc Deo militabit, nec aliud quàm exercitatio Christianorum erit, qui vitiis aut delitiis immersi sunt, aut sepulti. Quid vos duo Vespasiani? Judæam, Judæosque perdite, capite, & excipite urbem sacram. Quo fine? Vos quidem gloriæ, & propagandi imperii zelo hæc agitis: sed erratis; reverà lictores & satellites ultionis divinæ estis in impiam gentem. Ite & qui Christianos Romæ morte afficitis, Christi mortem in Judæam vindicate. Et exempla hæc ab omni ævo obvia, ubi Deus per improbas aliorum cupidines bonam suam voluntatem exercuit, per aliorum injustitiam exercuit judicia sua justa.

CAPVT II.

De omnipotentia & dominio Dei.

OMnipotentiæ attributum cæteris aliis dat splendorem, & mentibus nostris ingenerat admirationem: relucet enim essentia in virtute, & naturæ sublimitas in potestate clarescit. Stupet etiam animus dum considerat Deum posse omne quod vult, post omnia posse plura, post plura infinita; imò tantam esse Dei potentiam, ut non possit totum facere quod potest facere, quia exhaurire nequit potentiam suam faciendo omnia quæ potest; quia magnorum artificum proprium est præclara facere, præclariora posse, & post præclarissima, adhuc sibi superesse quod possint. Sed non minùs amabilis est hæc perfectio quàm illustris, quia dum Deum omnipotentem Patrem & amicum habemus, ipsi omnipotentes evadimus. Hinc Veritas dicebat, quod *omnia possibilia sunt credenti:* hinc Apostolus verè & confidenter asserebat: *Omnia possum in eo qui me confortat.* Ut ergo tantam perfectionem & profundè vereamur, & ardenter diligamus, sit

SPECULATIO I.

In Deo est summa & plenissima omnipotentia, seu virtus infinita ad quodcumque non repugnat producendum.

HAnc perfectionem, tanquam præcipuum Dei monile sæpius commendant sacræ Paginæ. Esther 13. *Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita.* Apocal. 4. *Domine Deus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est.* 2. Paral. 14. *Domine non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus.* Mat. 26. *Apud Deum omnia possibilia sunt.* Luc. 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Ad Ephes. 3. *Potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus.* Unde Ecclesia Catholica in Symbolo ab hujus articuli confessione exorditur, dum publicè canit: *Credo in unum Deum patrem omnipotentem.*

Probatur à priori: Deus est purus & perfectissimus actus: Ergo habet potentiam infinitam, seu omnipotentiam. Probatur consequentia: Quanto aliquid est perfectius, tanto melius potest agere: cujus signum est, quod quando aliquid suam ultimam perfectionem attigit, tunc tendit ad producendum simile, & ad effundendã perfectionem illam, ad quam pervenit: Ergo si Deus sit actus purus, perfectissimus, & infinitus, potentia etiam ipsius nullis circumscribitur terminis, sicut nec essentia cum qua identificatur.

Confirmatur: Hoc ipso, quod Deus habet essentiam infinitam, habet etiam perfectionem infinitis modis imitabilem & participabilem à creaturis: Ergo habet virtutem infinitam, quâ possit creaturas perfectionem Dei imitantes sine fine producere, non solùm extensivè, quatenus valet quacumque producta, aliam & aliam efficere; sed etiam extensivè, quia data quacumque perfecta, potest perfectiorem, & perfectiorem sine fine procreare, nimirum quia creaturæ nunquam adeo perfectè Dei excellentiam imitantur, quin eam possint perfectiùs exprimere.

Probatur secundò à posteriori ex effectibus in quibus primi entis virtus infinita resplendet. Tum in creatione mundi ex nihilo, quæ soli agenti infinito competere potest, ut libro 4. dicetur. Tum ex mundi conservatione perenni. Tum ex patratione miraculorum, quæ sunt infallibilia supremæ potestatis sigilla, ut mortui resurrectio, cæci illuminatio. Tum ex Incarnatione Christi, in qua fecit Deus potentiam in brachio suo, & in qua, ut dicitur 1. Cor. 1. *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi*; quia, ut ait ibi glossa, ostendit in ea virtus Dei esse possibile, quod sapientia hujus mundi judicabat impossibile. Tum in conversione mundi, & vocatione gentium ad fidem tam sublimen in his quæ docet, tam arduam in his quæ præcipit. Tum ex protectione Ecclesiæ, & Navis Petri inter tot sæcularis potestatis turbines, tot impiorum hominum procellas, & hæreticorum ac dæmonum tempestates tantas inconcussæ. Tum ex conversione peccatoris obdurati, quam D. Thom. post S. Augustinum mundi creationi præfert, ut dicetur aliàs. Tum ex generali resurrectione in fine

care omninò non poteſt, quia peccare eſt deficere à perfecta ratione: unde poſſe peccare, eſt poſſe deficere in agendo, quod non provenit niſi ex infirmitate virtutis activæ, ſubindéque repugnat omnipotentiæ.

Objicies 1. Si Deus eſſet omnipotens, poſſet alia facere quæ non fecit; ſi enim ea tantùm poteſt facere quæ facit, limitata eſt virtus ejus ad certum rerum ordinem; quod non ſtat cum omnipotentia: Sed Deus non poteſt facere niſi ea quæ facit, aliàs Deus poſſet aliquid facere quod non præſcivit, vel decrevit. Ergo Deus non eſt omnipotens.

Reſpondeo, virtutem divinam, utpote infinitam, & agentem abſque neceſſitate, ſed cum voluntate, poſſe abſolutè facere multa quæ de facto noluit. Dicitur enim Matth. 26. *An non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum?* quas tamen nec Chriſtus rogavit, nec Pater exhibuit:& licèt Deus nihil faciat niſi quæ præſcivit, ordinavitque ſe facturum, alia tamen poteſt efficere, quia licèt ipſum facere ſubjaceat præſcientiæ, & præordinationi; non tamen ipſum poſſe: ideò namque facit Deus aliquid, quia vult; ſed non ideò poteſt, quia vult, ſed quia talis eſt in ſua natura.

Dices: Deus nihil poteſt facere, niſi ſecundùm leges ſapientiæ ſuæ: Sed divina ſapientia non judicavit eſſe conveniens facienda eſſe alia præter ea quæ facit: Ergo alia efficere nequit.

Reſpondeo, divinam ſapientiam non eſſe limitatam ad rerum ordinem qui eſt, ſed alium rerum curſum ſtatuere potuiſſe. Quia tunc ſolùm ſapientia alicujus agentis limitatur, quando finis

quem intendit, est finitus, & commensuratus rebus quas producit: finis autem divinæ sapientiæ est bonitas increata, quæ improportionabiliter excedit omnem creaturam. Quare licèt sapientia Dei judicaverit hunc rerum ordinem efficere; alium tamen posse effici, & quidem convenienter, si voluisset, pariter judicavit.

Objicies 2. Si Deus esset omnipotens, posset facere meliora his quæ facit; si enim non posset, exhausta esset virtus ipsius in productione rerum, subindeque non esset omnipotens. Atqui Deus non potest facere meliora, aliàs ea quæ fecit, non essent sapientissimè facta, nec dicenda forent valde bona. Et certè si res potuit facere meliores, & noluit, invidus fuit, ut in simili arguit August. *lib.3. cont. Maxim. c.7.* Ergo Deus non est omnipotens.

Respondeo, quod si res considerentur secundùm essentiam, quæ est indivisibilis, non possunt fieri essentiæ melioris, quia additio differentiæ essentialis est sicut additio unitatis in numeris: Unde sicut non potest fieri quaternarius major, quia desineret esse quaternarius; ita nec perficere essentiam perfectione essentiali. Potest tamen eam bonitate accidentali, tum naturali, tum supernaturali cumulatiùs adornare. Fateor tamen, quod ex parte facientis nihil potest meliùs fieri, id est cum majori sapientia & bonitate; & ideo quæ facta sunt, valde bona dicuntur ob cōvenientissimum ordinem quem habent in universo. Cum quo stat, Deum posse efficere universum ex parte rei factæ perfectius. D. August. verò *loco cit.* loquitur de Patre Æterno, quem dicit futurum invidum, si non produxisset filium æqualem; quia filius naturalis est imago Patris,

cui debet perfectè assimilari: at creaturæ sunt deficientes Dei expressiones; & ideò non est simile.

Quare non est assentiendum quibusdã Theologis asserentibus Deum necessitate quadam morali teneri eligere id quod pensatis omnibus magis decet gloriæ suæ Majestatem, & honorẽ. Nam hæc assertio non solùm destruit perfectam Dei libertatem, quæ non debet adstringi ad assumendum unum medium præ alio; sed etiam ipsi Dei gloriæ, cui patrocinari intendit, nocet. Nam Dei infinitam in semetipso gloriam habentis parum interest, quod tali, vel tali rerum serie manifestetur, cùm omnium creaturarum creabiliumque perfectionum acervus quasi nihilum coram ipso reputetur, & omnibus per totam æternitatem caruerit. Nec est verisimile, Deum in rerum omnium possibilium combinationibus alium rerum ordinem invenire minimè potuisse, in quo gloriam suam splendidiori, vel saltem æquè claro nitore externo manifestaret. Quare in hoc duntaxat sensu dici potest & debet, Deum semper meliora efficere, quia semper agit ad normam suæ regulatissimæ voluntatis, quam impleri summè conveniens est. Vel facit semper melius, considerato fine præintento, & præfixo hujus universi ordinis, & in hoc sensu verum est illud Ecclesiastis 3. *Dixi quod omnia opera quæ facit Deus, perseverent in perpetuum: non possumus eis quidquam addere, nec auferre.*

Dices: Deus se summè amat; Ergo vult semper quod sibi judicat melius; sicut justi qui diligunt Deum in hac vita, semper quærunt quod conducit ad majorem Dei gloriam.

Respondeo, Deum se summè amare, & ideo

non facere ſemper quod in ſe perfectius eſt, ſed quod eſt ſuæ voluntati conformius. Et ideò juſti,& verè ſpiritales homines,dum anhelant ad majorem Dei gloriam, conantur ſolùm ut fiat voluntas Dei, ſive res videatur in ſe melior, ſive non. V. g. videretur in ſe melius alicui ſaluti animarum navare operam miniſterio prædicationis vel confeſſionis, quàm in ſolitudine attendere ſibi & doctrinæ.Si tamen de primo non conſtat per veram vocationem, vel legitimi Superioris præceptum, qui potiùs mandat ab his Apoſtolicis functionibus abſtinere, tunc qui majorem Dei gloriam quærit, ſibi ſedulò vacabit; quia tunc illam eo modo quæret,quo Deus ipſe vult. Quod obiter dictum adverti velim ab incipientibus in vita ſpiritus. Nam Deus bonorum noſtrorum nõ eget. Et ut præclarè Auguſt. lib.10.de civit. c.5. *Non ſolùm qualibet re corruptibili & terrena,ſed nec ipſa quidem hominum juſtitia Deum egere credendum eſt, & id totum, quo devotè colitur, homini prodeſſe, non Deo: neque enim fonti dicat quiſquam profuiſſe ſi biberit, aut luci ſi viderit.* Et lib. de doct.Chriſt.c.31.*Deum egere bono noſtro nemo ſanus dixerit; omne enim bonum noſtrum vel ipſe eſt, vel ab ipſo eſt.*

REFLEXIO.

Plurima ſunt, pie Lector, quæ ex divinæ omnipotentiæ tam fulgido attributo ad pietatem elici poſſent, uti ſummam in eo reponendã eſſe fiduciam, qui omnia poteſt: illum eſſe unicè timendum, cujus virtuti nihil reſiſtit, aliaque ſexcenta. Quibus prætermiſſis,hoc ſolùm meditare, cur Deus cùm ſit omnipotens,atque adeo mun-

dum ornatiorem efficere potuerit,tamen in rerum universitate multos imperfectionum defectus sinit? Non abs re sanè, sed planè consultò, & data opera: nimirum ut rebus creatis cor humanum non adhæreret; & sicut columba non inveniens ubi requiesceret pes ejus, ad arcam reversa est; sic animus noster creatorum bonorum tenuitate,vilitate,& amaritudine fastiditus, solis æternis, quibus natus est, inhiet. Quàm benè exclamat Aug. in Psal. 37. *O infelicitas generis humani! Amarus est mundus, & diligitur. Puta si dulcis esset, quomodo amaretur? Formoso quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores ejus quomodo colligeres, qui à spinis non revocas manum?*

SPECULATIO II.

Omnipotentia Dei, seu virtus quâ Deus ad extra exequitur decreta voluntatis suæ,non distinguitur ab intellectu & voluntate, tanquam potentia ex æquo distincta, sed ut attributum inadæquatum intra potentiam, & lineam intellectualem.

EXplicatur: Attributa divina possunt distingui vel secundum diversas rationes adæquatas, & ad differentes veluti lineas pertinentes: sic distinguitur intellectus,& voluntas:sic boni-

tas, æternitas, immensitas. Vel distinguuntur solùm secundùm diversas rationes inadæquatas, quando licèt habeant distinctam formaliter rationem inter se, tamen ad eandem lineam reducuntur: sic sapientia, ars, prudentia distinguuntur ratione; sed tamen intra ordinē intellectualem continentur. Similiter justitia, misericordia, gaudium, amor in Deo ratione distinguūtur, sed tamen ad lineam voluntatis spectant. Ita in proposito dicimus, potentiam exequutivam in Deo non constituere attributum ex æquo dinstinctum ab intellectu & voluntate, quasi se habeat nostro modo intelligendi ut potentia specialis; sed dicimus, quod inadæquatè distinguitur, tanquam aliquid pertinens ad lineam intellectus, addens supra scientiam rationem principii practicè productivi, & exequentis ad extra.

Ista nostra distinctione fortè concordantur sententiæ hac in parte oppositæ, quarum una affirmat potētiam exequutivam in Deo distingui virtualiter ab intellectu & voluntate, altera negat. Explicatur etiam perspicuè quid sibi velit D. Thom. *q.25. art.1. ad 4.* ubi in prima solutione videtur admittere distinctionem potentiæ ab intellectu & voluntate; in secunda id videtur inficiari. Verba ejus sunt hæc: *Potentia non ponitur in Deo, ut aliquid differens à scientia & voluntate secundùm rem, sed solùm secundùm rationem, in quantum scilicet potentia importat rationem principii exequentis id quod volūtas imperat, & quod scientia dirigit. Vel dicendum, quod ipsa scientia, vel voluntas divina secundùm quod est principium effectivum habet rationem potentiæ.* Ubi vides, velle eum in prima solutione potentiam distingui ab intellectu & voluntate; in secunda

astruere potentiam exequutivam esse ipsammet scientiam sub formalitate & consideratione principii effectivi. Sed hæc apparens dissensio præfata distinctione dilucidè conciliatur. In prima enim intendit, potentiam distingui à scientia ratione, non tanquam attributum adæquatum, sed inadæquatè pertinens ad lineam intellectualem. In secunda verò non negat hæc attributa distingui inter se ratione, sed tantùm negat esse facultatem ex æquo à scientia distinctam.

Probatur prior pars. Potentia exequutiva quæ ex æquo distinguitur ab intellectu & voluntate, non habet aliud munus, nec aliam elicit operationem, quàm exequi id quod ab altera ordinatur & præcipitur; non enim est facultas cognoscens & volens, sed exequutionem mandans, ut regulata per rationem dirigentem, & imperantem. Atqui illa potentia dicit apertam imperfectionem: Ergo in Deo admittenda non est potentia ex æquo distincta ab intellectu & voluntate. Major est clara explicatio potentiæ merè exequutivæ, de qua hîc agimus. Minor autem probatur. Hæc potentia redolet imperfectionem, tum in potentia imperante, tum in exequente. In imperante quidem, quia quando facultas ordinans indiget potentia exequutivâ efficiente ad extra quod imperat, argumento est non esse perfectè efficacem, nec res sibi plenè subjici: sicut quia imaginationi non plenè subduntur organa corporis, & multò minùs corpora aliena, indiget virtute motiva ciente organa, & externa corpora impellente.

In exequente etiam arguit imperfectionem, quia virtus quę nihil habet nisi exequi ad impe-

rium & directionem alterius, se habet præcisè ut mota, & ut obediens instrumentum, quod apertam subindicat imperfectionis labem. Qui sanè duplex defectus longè est à Deo, in quo virtus imperans plenè sibi potest subjicere omnia. Nam voluntati ejus nihil resistit, & intellectu præcipiente & dicente, subitò omnia facta sunt. In ipso etiam virtus operans non potest esse subjecta, & ex subjectione prorumpens in actum.

Objicies: Ad exequendum aliquid ad extra requiritur principium actionis transeuntis: Sed intellectus & voluntas sunt principium actionum immanentium: Ergo requiritur aliud principium talis actionis transeuntis ad extra.

Respondeo, actionem formaliter immanentem posse esse virtualiter transeuntem; & certè si secundùm veriorem Philosophorum sententiam in nobis voluntas movet intellectum & appetitum absque ulla potentia media exequente, sed per se immediatè, quod fit vel per sympathiam & colligationem potentiarum, ratione cujus superiore volente, aliæ continuò parent, & exequuntur; vel per impressionem alicujus motus: quantò magis voluntas & scientia Dei, cui omnia perfectissimè subsunt, immediatè omnia movebit? Nam, ut ait Hieron. in cap. 8. Matth. *Omnes creaturæ sentiunt creatorem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animata; sed majestate conditoris, quia quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt*, id est perfectè submissa voluntati ejus.

Dices: Potentia exequutiva est unica: Ergo non pertinet ad intellectum & voluntatem, sed ad specialem virtutem ex æquo ab utroque virtualiter distinctam.

Respondeo, facultatem seu principium exe-

quendi pertinere immediatiùs ad vim intellectivam, quatenus practica & imperativa est. Nam ad illam facultatem pertinet esse principium operationis, à qua immediatè oritur exequutio, quæ est actus intellectus practici; in quo consistit imperium efficaciter intimans decretum voluntatis, & emittens effectum, ut satis superque ostendimus dum de causalitate scientiæ Dei, & de essentia providentiæ. Mediatè tamen pertinet ad voluntatem, quia ut ibidem diximus, efficax imperium intellectus practici supponit efficax decretum voluntatis.

Posterior pars, quæ asserit potentiam exequutivam distingui indæquatè ab intellectu, & voluntate, probatur. Intellectus secundùm propriam rationem est principium intelligendi, voluntas est principium amandi, potentia verò est principium exequendi: Sed est sufficiens fundamentum distinguendi illa tria, siquidem habent objecta distincta; objectum enim intellectus est veritas; voluntatis est bonitas; potentiæ verò exequutivæ sunt creaturæ ut producendæ: Ergo illa tria principia virtualiter distinguuntur. Et certè non est majus fundamentum distinguendi intra lineam intellectualem artem, prudentiam, providentiam à scientia; & intra lineam voluntatis justitiam, misericordiam, amorem, aliosque affectus à Dei voluntate, quàm illa tria principia prædicta.

Reflexio.

Sicut virtus exequutiva Dei ad ordinẽ intellectualem spectat sic omnis nostra exequutio ab intellectu & ratione derivari debet. Nihil ergo

fiat quod ratio non imperet, quod non dictet prudentia, quod consilium non antecedat. Nihil præceps, nihil ex impetu, ex passione nihil agatur. Quid miserabilius homine agente ex passione? Facilius atomos dinumerare est, quàm fluctuantis, & fugacis cordis ejus motus. Nam qui ejusmodi est, sibi non concordat, à se dissonat, consilia mutat, cogitationibus amaris turbatur, immundis maculatur, vanis impeditur; cùm labitur in illis, revolvitur in istis: vanitas cum movet, curiositas deducit, cupiditas allicit, voluptas seducit, & fascinat. Hæc vt vites, omnia consideratione præveni. Nam ut optimè ait Bernard. lib. 1. de considerat. c. 7. *Quid tam ad omnia valens, quàm quæ ipsius quoque actionis partes benigna quadam præsumptione suas facit, præagendo quodammodò, & præordinando quæ agenda sunt? ne fortè quæ & prævisa & præmeditata poterant esse proficuo, præcipitata magis periculo fiant.* Et postea expendens considerationis emolumenta ad benè agendum, sic perexiviè prosequitur: *Et primùm quidem fontem suũ, de quo oritur, purificat consideratio: deinde regit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat, & ordinat. Hæc est quæ confusa disterminat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, verisimilia examinat, ficta & fucata explorat. Hæc est quæ agenda præordinat, acta recogitat, vt nihil in mente resideat aut incorrectum, aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis adversa præsentit, in adversis quasi non sentit. Hæc est quæ inter voluptates & necessitates media quasi quadam arbitra sedens, utrimque certis limitibus disterminat fines, istis assignans & præbens quod sat est, illis quod nimis est demens.* Vides

quàm utile sit, quàm honestum, quàm necessarium omnem exequutionem consideratione prævenire.

Specvlatio III.

In Deo est supremum & illimitatum dominium.

HAnc veritatem non solùm tota prædicat Scriptura, in qua antonomasticè Deus vocatur Dominus, & Rex regum ac Dominus dominantium; sed etiam ipsi Reges confessi sunt. David enim non solùm ingeminat, Psal. 115. *O Domine quia ego servus, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Sed etiam filio suo in successorem designato dixit 1. Paralip. 28. *Tu Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servito ei corde perfecto, & animo voluntario.* Et ipse Salomon *Sap.6.* vocat Reges *Ministros* obnoxios reddendæ Deo rationi. Rex Josaphat loquens Deo, 2. *Paral.* 20. ait: *Tu es Deus in cœlo, & dominaris cunctis regnis gentium.* Unde Reges & Principes Christiani superiorem temporalem in terris non agnoscẽtes, se tamen Dei gratiâ regnare passim in suis diplomatibus profitentur, scientes quod coronam repetere potest Regum Dominus, qui illam dedit, & quod eam repetit, dum repetit vitam. Solus Deus gerit coronam, quam non accepit, nullique debet sceptrum, qui est ens à se.

Probatur: Dominium est duplex, aliud jurisdictionis, aliud proprietatis. Primum est potestas gubernandi subditos, cujus sunt quinque actus, *præcipere, prohibere, permittere, punire & præmiare.* Dominium verò proprietatis

est facultas, & jus disponendi ad libitum de re aliqua sine injuria alterius. Atqui plenissimè Deo convenit utrumque illud dominium. Primum quidem, tum quia Deus est ens perfectissimum; videmus autem entia eo esse superiora & prælatiora, quo sunt perfectiora. Sic spiritus præsunt corporibus, corpora cœlestia sublunaribus, vir uxori, homines jumentis. Tum quia Deus est sapientissimus; ad sapientes autem regimen spectat. Unde dicebat Plato, tunc futura felicia imperia, cùm Philosophi regnarent. Tum quia Deus est potentissimus; attinet autem ad potentes infirmiores regere, custodire, & defensare.

Dominium etiam proprietatis Deo convenire facilè suadetur. Tum ratione creationis; si enim pater est dominus filii quem genuit, quanto magis Deus qui materiam, & animam creavit? Tum titulo conservationis, quâ continuò rebus influit esse, portans omnia verbo virtutis suæ, & ut ait Gregor. 2. Moral. c. 12. *Deus manet intra omnia, extra omnia, supra omnia, infra omnia: superior per potentiam, inferior per sustentationem.* Unde res omnes continuò à se dependentes facit. Tum jure redemptionis; nam ut ait Seneca lib. 1. de benef. c. 9. *Qua emeris vendere, jus gentium est.* Christus autem dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, & copiosa est apud eum redemptio. *Benè copiosa* (ait Bern. serm. 22. in Cant.) *Siquidem non gutta, sed unda sanguinis quinque per partes corporis emanavit.* Tum ratione ultimi finis; si enim homo est dominus corporalium, quia propter ipsum condita sunt, quàm potiori jure Deus est omnium Dominus, qui est omnium finis, non solùm quoad usum, quo modo homo est finis creaturarum, non so-

lum ex ordinatione Dei extrinseca, sed etiam ex essentiali conditione creaturæ, quæ conditoris obsequio nata est?

Illi supremo dominio debemus primò altam æstimationem, quæ est exordium veræ pietatis, ut ait August. lib. 1. de lib. arb. *De Deo optimè existimare pietatis est exordium.* Tanto quippe Domino debetur *tremor amoris*, ut ait idem Sanctus lib. 12. Confess. c. 19. *Mira profunditas Deus meus, mira profunditas: horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris.* Et ideo sancti vera etiam de Deo dicere formidant. *Cavendum est* (inquit elegans Salvianus) *ne id ipsum quod pro honore Dei dicitur, injuria Dei esse videatur. Tanta quippe est majestatis sacræ, & tam tremenda reverentia, ut etiam quæ pro religione nos ipsi dicimus, cum grandi metu dicere debeamus.*

Secundò debetur ei honor; nam illi curvatur omne genu, & coram eo curvantur qui portant orbem, ut ait Scriptura; & ideo ei offeruntur sacrificia tanquam Domino & authori vitæ & necis; ac duplicem adorationem Deo offerimus, spiritalem mentis devotione, & corporalem membrorum humiliatione, ut per signa humilitatis quæ exteriùs exhibemus, excitetur noster affectus ad subjiciendum se supremo Domino, quia nobis connaturale est, ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus. Ideo etiam Deum laudibus, hymnis, Psalmis pro viribus celebramus, ejusque gloriam verbi prædicatione enarramus. Cujus quidem honoris Dei propagandi & amplificandi Sancti omnes zelantissimi fuerunt, & minimarum Dei injuriarum impatientissimi, exemplo Christi, qui ut observat Chrysostomus *super Matth.* tentatus à diabolo pa-

tienter tulit, nec ipsum increpavit, nisi quando sathanas Dei sibi usurpavit honorem. *Vt nos illius discamus exemplo, nostras quidem injurias magnanimiter sustinere, Dei autem injurias nec usque ad auditum differre: quoniam in propriis esse quempiam patientem, laudabile est: injurias autem Dei dissimulare, nimis est impium.*

Tertiò debemus illi amorem, quo præcipuè dominium Dei colimus, & adoramus Patrem in spiritu & veritate, nosque offerimus Deo, tanquam hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. *Pietas cultus est Dei*, inquit August. epist. 120. *Nec colitur ille nisi amando.* Et in Psal. 77. *Hoc colitur, quod diligitur: unde quia Deus rebus omnibus major, aut melior invenitur, plus omnibus diligendus est, ut colatur.* Ac proinde Christianam Religionem delet & extinguit, qui interni Dei amoris necessitatem negat; quia nullo Religionis munere fungitur, nullum Deo dignum sacrificium offert, nisi charitatis igne cremetur. Imò nec ipsum altaris sacrificium ex opere operantis Deo gratum est, nisi amore offeratur. Nam sicut ipse Christus ibi realiter præsens & se, & totam Ecclesiam, tanquam amoris holocaustum consecrat: sic minister Christi suavissimum adolet incensum, si in ejus conspectu sacro amore flagrans, dum Altaris tremendum sacrificium peragit, simul sacrificet hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis, igne fervidæ charitatis.

Quartò debemus ei obedientiam, fideliter quæcumque præcipit exequendo, nosque semper implendis officiis impares fatendo, & servos inutiles reputando, juxta illud Bernard. serm. de quadruplici debito: *Cum ei donavero quidquid*

ſum, quidquid poſſum, nonne iſtud totum eſt ſicut gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum. Quapropter tenemur præcepta ejus seriò addiſcere, revolvere, meditari, fideliter implere, & cuſtodire; ſyncerè diligere, eaque ſervare, non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ. Sacrificia enim bonorum operum non acceptat ſupremus Dominus, niſi fuerint charitatis ſale condita. *Verum ſacrificium*, inquit Auguſt. lib. 10. de Civit. cap. 6. *eſt omne opus quod agitur, ut ſancta Societate inhæreamus Deo, relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Vnde & ipſa miſericordia, qua homini ſubvenitur, ſi propter Deum non fit, non eſt ſacrificium.*

REFLEXIO.

Obſervarunt plures Doctores, ſupremum numen ſemper in Geneſi vocari Deum, antequam hominis formatio enarretur. Cùm verò ad id ventum eſt, quod hominem de limo produxit, & in Paradiſo poſuit, deinceps Dominus vocatur. *Exinde Dominus*, inquit Tertull. lib. contra Hermog. c. 3. *qui retro tantùm Deus, ex quo habuit cujus eſſet.* Certè ſi gloriatur Deus homini imperare, glorietur homo Deo obtemperare, cui ſervire regnare eſt, cujus lex æquitas, cujus thronus ſicut Sol omnibus affundens bonitatis radios. Quid tam ſuperbum, quid tam indignum, vel ingratum, quàm adverſus illius vivere voluntatem, à quo ipſum vivere accepimus? in eum peccare, à quo portamur? ejus ſanguinem conculcare, quo redempti ſumus? ejuſque præcepta, deſpicere, qui ideò præcepit, ut cauſam habeat remunerandi, & ad beatitudi-

nis finem perducendi, qui ipse est? Quid intolerabilius, quàm peccando ea contra Deum moliri, quæ nec à servis, nec ab ipso Deo omnium Domino vellemus pati; veridicè enim dixit Augustin. *lib. de decem Chord. cap.* 10. quod cùm peccamus contra Deum, facimus ei quod nollemus pati ab alio.

Porrò non solùm divino dominio subjici, sed ipsum imitari decet illos quos Princeps Apostolorum *genus electum, regale Sacerdotium cognominat.* Illud autem æmulamur, si in nobis animus regnet, & corpus obtemperet; si concupiscentias carnis rationis jugo supponamus; si passionum impetus virtutis frenis contineamus, si mundus nobis crucifixus est, nos mundo. Tunc holocaustum offerimus ad altare Dei, & propriæ hostiæ facti Sacerdotes dominamur in medio inimicorum nostrorum, sumusque Reges & Sacerdotes, juxta illud Apocal. I. *Fecit nos regnum & Sacerdotes.* Præclarè August. in Psal. 75. *Noli aviditate imperandi ponere tibi ante oculos provincias latissimas. Terram quam portas, rege. Audi Apostolum regentem terram: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo.*

DISSERTATIO VI.

De mysterio prædestinationis & reprobationis.

PRORSUS mysterium aggredimur reserandum. Si enim nemo scit quæ sunt in homine nisi spiritus hominis qui in ipso est, quia in sola facie videt homo, solus Deus intuetur cor; quomodo, quáve ratione secreta cordis divini scrutari licebit? Divinorum arcanorum reconditissimum est prædestinatio, & reprobatio; nam nescit homo an odio, vel amore dignus sit. Et quidem convenienter ignoratur hoc sigillum: tum ut configatur præsumptio sacro illo timore, qui teste Tertull. de cult. fœm. cap. 2. *fundamentum est salutis; timendo enim cavebimus, cavendo salvi erimus: velificante Divino Spiritu salus navigat tuta, si cauta; secura, si attonita.* Tum ut foveatur humilitas, dum consideramus quod *via est in lubrico, vita in periculo, salus in dubio.* Tum ad excitandum fervorem; *sæpe enim meta celatur, ut cursum contendamus, & velociùs curramus*, ut ait S. Basil. Seleucus *orat.* 7. Inter omnes autem sacros Doctores nullus est cui post Apostolos hoc sigil-

lum aperciùs resignatum sit quàm Augustino, cujus doctrinæ admiratores & sectatores omnes Romani Pontifices extitere, & ut ajebat Prosper in epist. ad August. *omnium nostrûm fatigatio in tuæ charitatis & scientiæ vigore sperat: adde eruditionem humilibus, adde increpationem superbis*. Ex eo igitur depromam quidquid in hac dissertatione dicturus sum. Testis enim est mihi qui scrutatur renes & corda Deus, qui unus Sol justitiæ diversa servorum suorum corda diversis gratiis veluti radiis illustrat, quod inter præcipuas à Deo mihi collatas gratias intimam quam erga Augustinum sentio, propensionem enumero, atque ut ejus verbis utar lib. de Prædest. Sanct. cap. I. *tantum amo, quantum non possum dicere; & tantum me amare, quantum debeo, non audeo dicere*.

CAPVT I.

Essentia, motiva, & effectus prædestinationis.

Homo sum, non intelligo secreta Dei, investigare non audeo, & ideò etiam attentare formido, quia & hoc ipsum genus quasi sacrilegæ temeritatis est, si plus scire cupias quàm sinaris. Quod me interrogas quare alter major sit, alter minor: alter miser, alter beatus; alter fortis, alter infirmus? Qua quidem causa hæc Deus faciat, non intelligo, sed ad plenissimam rationem abundè sufficit quod à Deo agi ista demonstro. Sicut

enim plus est, quàm omnis humana ratio; sic mihi plus debet esse quàm ratio, quod à Deo agi cognosco. Ab his præclaris & opportunis Salviani verbis *lib. 3. de Provid.* exordium hujus mysterii dicere placuit, ut nimirum de his quæ divinorum judiciorum aguntur arbitrio, aliud non dicamus justum, aliud injustum; quia quidquid à Deo est, necesse est plus quàm justum esse fateamur. In his ergo quæ ad prædestinationem vel reprobationem spectant, seponenda est humanarum imbecillitas rationum, & ea libentiùs audienda quæ per Scripturas sacras scire nos quasi de arcano animi sui voluit Deus noster. Nam ut rectè subdit præfatus Pater: *Alia omnia, id est humana dicta, argumentis ac testibus egent; Dei autem sermo ipse sibi testis est.* Quæ ergo de hoc arcano investigabili scrutari licet & solet, ad tria reducimus. Primùm enim existentiam & essentiam, deinde motiva, demùm effectus prædestinationis considerabimus.

SPECULATIO I.

Confitemur prædestinationem Sanctorum, quæ in actu intellectus supponente electionem voluntatis consistit.

ANtequam suadeatur hæc veritas, præmitto prædestinare generaliter idem esse ac aliquid antequam fiat, animo destinare, ut postea exequutioni mandetur. In hac generali acceptione posset accommodari prædestinatio, tam re-

probis, quàm electis, tam ordini naturali, quàm supernaturali. Porrò prædestinatio in strictiori sensu usurpari solet, ut tantùm de bonis & electis intelligatur. Quos sanè electos variis nominibus Scriptura insignit. Dicuntur enim usitatissimo nomine prædestinati. *Rom.* 8. *Ephes.* 1. 2. Dicuntur cogniti. 2. Tim. 2. *Cognovit Dominus qui sunt ejus.* Appellantur probati. 1. Cor. 11. *Vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Dicuntur præordinati in vitam æternam. Actor. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Appellantur præparati. Rom. 9. *Quæ præparavit Deus in gloriam.* Nominantur *benedicti Patris.* Matth. 25. 6. *Vasa misericordiæ.* Rom. 9. 7. *Vasa in honorem*, ibidem 3. Oves Christi. Joan. 20. *Pasce oves meas.* Filii Dei. Joan. 11. *Vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum* Hoc posito.

Prior pars est doctrina Ecclesiæ Catholicæ, quam adeò frequenter inculcant Scriptura, Concilia, & Patres, ut eorum testimonia passim obvia referre supervacaneum sit, præsertim cùm multi Patres hoc argumentum fusè & ex professo prosequuti sint: nonnulla & selectiora in hujus quæstionis decursu loca adducemus.

Probatur ratione D. Thomæ. Quidquid Deus in tempore exequitur, ab æterno disposuit, nihil enim de novo incipit velle: Sed in tempore plures homines ad gloriam Deus transmittit: Ergo hanc transmissionem ab æterno disposuit: Sed per prædestinationem nihil aliud intelligitur, quàm transmissio creaturæ rationalis in vitam æternam, ad quam cùm non possit homo viribus naturæ suæ pervenire, oportet quod ad illam à Deo transmittatur; ad illud enim quod

non poteſt aliquid virtute naturæ ſuæ pertingere, opus eſt quod ab alio dirigatur; ſicut ſagitta mittitur ad ſignum à ſagittante, ad quod niſi tranſmiſſa minimè perveniret: Ergo admittenda eſt prædeſtinatio, quâ multa Dei clareſcunt attributa, putà potentia, quæ mediis certiſſimis creaturas intellectuales ad veram beatitudinem perducit; ſapientia, media ſuaviſſima & aptiſſima opportunè adhibens; miſericordia, electos à miſeria peccati, & mortis æternæ liberans; juſtitia opera ſancta, & perſeverantiam præmians. Ergo convenienter Scriptura & Patres admittunt in Deo prædeſtinationem.

Dices: Si detur prædeſtinatio ab æterno de ſalute definiens: Igitur qui prædeſtinatus eſt, quidquid agat, ſalvabitur; ſi verò prædeſtinatus non eſt, quæcumque præſtet, otioſa erunt ad ſalutem. Atque adeo homines divinorum conſiliorum eventum expectantes ſine ſollicitudine incurioſam vitam degere debent.

Reſpondeo hoc argumentum, quod ſæpe verſant impii, ut liberiùs peccent, & quo vexantur ſcrupuloſi, ut ſuperſtitioſè ſe torqueant, eſſe merum ſophiſma, quia Deus finem non niſi mediis idoneis decernit, & ut ait S. Fulgent. lib. 1. ad Monim. *quos prædeſtinavit Deus ad gloriam, prædeſtinavit ad juſtitiam.* Sicut in ordine naturali non intenditur victoria niſi per pugnam, nec ſanitas niſi regimine & medicina; ita in negotio ſalutis ad vitam æternam non niſi per bona opera homines Deus tranſmittit. Sanè ſi in humanæ vitæ negotiis nullus niſi ſtolidus media ad fines utilia relinquit, quantumvis Deus omnia providentiâ ſuâ prædefinierit v.g. etſi Deus frugum abundantiam ſtatuerit, nullus adeo ſtul-

tus est, ut dubitet an agricolæ semina terræ mandaturi sint? Quia nimirum Deo statuente futuram messem, vult etiam agricolarum curas, operam, diligentiam: unde soli metent qui seruerint. Qua ergo dementia, dum summa rerum agitur, sic stultè argutabimur, ut incuriæ faveamus, & inertiæ? Nam doctrina de prædestinatione commendat hominum curas, operam, diligentiam, asseritque quod *nulla satis magna securitas, ubi periclitatur æternitas.* Pulchrè dixit August. in Psal. 85. *Redi ad cor tuum, dimitte Deo consilium suum:* id est, nostris negotiis attendamus, de prædestinationis consiliis non inquiramus, scientes quod in die judicii non de prædestinatione Dei, sed de bonis operibus interrogabimur. Succinit D. Prosper: *Non studeamus habere cognitum, quod voluit esse secretum; & ubi non licet investigare quare ita judices, sufficiat scire quis judicet.*

Posterior pars de prædestinationis essentia novam non exigit probationem, suppositis quæ de providentia divina superiùs dicta sunt. Præcipuè quia prædestinatio nihil differt à providentia, nisi penes objectum materiale, quatenus providentia occupatur circa omnia, nec ad ullum finem particularem restringitur; prædestinatio verò respicit solùm creaturas rationales in ordine ad finem superexcedentem, nimirum vitam æternam. Cæterùm finis ultimus, tam providentiæ, quàm prædestinationis, est communicatio divinæ bonitatis, & attributorum divinorum manifestatio. Unde patet providentiam & prædestinationem esse idem attributum, sicut potentia Dei naturalis & supernaturalis pertinent ad idem attributum omnipotentiæ. Quare

ſicut providentiam in actu intellectus ſupponente efficacem intentionem voluntatis, ſitam eſſe ſuperiùs monſtravimus, ita & de prædeſtinatione aſſerendum eſt.

Sufficit hîc ſolùm notare prædeſtinationis definitiones, quæ communiter circumferuntur. Prima eſt Aug. lib. de dono perſeverantiæ, c. 14. *Prædeſtinatio eſt præſcientia & præparatio beneficiorum, quibus certiſſimè liberantur quicumque liberantur.* Secunda traditur hîc à D. Thom. art. 1. *Prædeſtinatio eſt ratio tranſmiſſionis creaturæ rationalis in vitam æternam.* Tertiam tradit art. 2. *Prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro.* Per hoc quod dicitur præparatio vel ratio tranſmiſſionis, convenit cum providentia generali; per ſequentes particulas differt.

REFLEXIO.

Prudens hujus veritatis conſideratio non teporem parit, ſed generat humilitatem. Humiliemur ergo ſub potenti manu Dei, nec altum ſapiamus, ſed timeamus, & dum Scriptura & Patres prædeſtinationem Dei prædicant, in timore ſalutem operemur, nec murmuremus. Ut enim ait Auguſt. ſerm. 139. de tempor. c. 3. *Cœlum tonat, ranæ taceant.* Ut divina judicia non frangant nos perimendo, flectant nos humiliando: ſuperbis ſolis amareſcit, duruſque eſt prædeſtinationis ſermo; humilibus verò favus eſt dulciſſimus, in quo & mel, & ceram inveniunt, quorum altero virtutem paſcunt, altero lumen veritatis accendunt. Altiora nobis ne quæramus. Nam ut rectè quidam dixit: *Juſta Dei judicia nemo plenè comprehendit, nemo benè reprehendit.*

Ei igitur profundè veneremur; nam Deus non solùm confringit superbas cedros Libani, sed & aquilas supervolantes præcipitat. Scriptum est enim Abdiæ vers.6. *Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter syderа posueris nidum tuum, detraham te.* Sed quid dico aquilas, cùm & Angelorum principi dicenti, Isai. 14. *Super astra Dei* (id est secreta Divinitatis) *exaltabo solium meum:* regestum sit, *Detracta est ad inferos superbia tua.*

SPECVLATIO II.

Electio prædestinatorum ad gloriam non habet aliam causam motivam, quàm divinam bonitatem, non merita prævisa, quæ sunt potiùs effectus, quàm motivum Prædestinationis.

LOquimur solùm de causa motiva prædestinationis, quia de aliis causis nulla est difficultas. Constat enim quod causa efficiens est manifestatio divinæ bonitatis; formalis est actus imperii transmittentis in vitam æternam; materialis est creatura intellectualis transmissa. Unde solùm restat difficultas de causa motiva, quæ reducitur ad finalem proximam, an sit pura Dei misericordia præveniens merita, vel merita prævisa supponens. Non quòd quæramus causam divinæ electionis, & prædestinationis ex parte actus Dei; voluntas enim divina nullam habet causã ex parte actus volendi; sed quæritur causa

causa & ratio ex parte objecti voliti, in quantum scilicet Deus vult aliquid esse propter aliud. *Nullus enim* (ait D. Thom. art. 5.) *fuit ita insanæ mentis, qui diceret merita esse causam divinæ prædestinationis ex parte actus prædestinantis. Sed hoc sub quæstione vertitur, utrum ex parte effectus prædestinatio habeat aliquam causam? & hoc est quærere, utrum Deus præordinaverit se daturum effectum prædestinationis alicui propter merita aliqua.* Hoc posito,

Probatur primò authoritate Scripturæ, Sancti August. & D. Thom. Ex Scriptura quidem, & præsertim ex Apostolo, cujus tota ad Romanos Epistola transcribenda esset; ejus enim in illa non solum scopus, sed & unicus ferè labor in eo positus est, ut doceat, probetque prædestinationem reduci solùm in divinam voluntatem: ad quod adducit *cap. 9.* exemplum Jacob & Esaü, qui *cùm nondùm nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundùm electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Quia major serviet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esaü autem odio habui: misereor cujus miserebor, & misericordiam præstabo cujus miserebor:* seu, ut legit Hieronymus, *miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.* Et iterum: *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* Quibus omnibus verbis, ut rectè Estius annotavit, exprimere voluit Deus suam quandam insignem proprietatem, quod nimirum gratuitus sit benefactor, qui nulla lege ad præstanda beneficia sit astrictus, sed ea pro arbitrio tribuat quibus voluerit. Unde qui ad prævisionem operum recurrunt, ii Paulum non solùm præter mentem, sed etiam contra apertum,

quem verba præferunt, sensum interpretantur.

Et statim prævidens & præfocans querelam, quam facturi erāt gratuitæ prædestinationis impatientes, dum dicunt. *Voluntati ejus quis resistit?* subjungit increpando : *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid potest dicere figulus luti ei qui se finxit, Quare me fecisti sic?* Ubi totam difficultatis decisionem ad simplicem Dei voluntatem revocat. Et *cap.* 11. *sequenti*, postquam satis diu loquutus est de prædestinatione *secundùm propositum*, totùm discursum exclamatione concludit, dicens : *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Quæ sanè admiratio inepta esset & impertinens (quod de tanto Apostolo cogitare sacrilegum est.) si prædestinationis efficacia ad prævisa hominum merita, & liberam oblatæ gratiæ acceptationem, vel repudiationem refundenda esset.

Conglobari solent alia ejusdem Apostoli testimonia. Illustre est illud ad Ephes. 1. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri IESV CHRISTI, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in Cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum secundùm propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ.* Ubi expende, homines electos fuisse non quia futuri erant Sancti, sed ut essent Sancti; non ex prævisione operum, sed secundùm propositum voluntatis suæ. Et post pauca : *In quo nos sorte vocati sumus secundùm propositum ejus.* Ubi prædestinationem *sortem* appellat, quia ex gratuita Dei liberalitate ordinata est. Utitur etiam Au-

guſt. *lib. de grat. & lib. arbitr. c.* 9. loco illo Joan. 5. *De plenitudine ejus accepimus, & gratiam pro gratia:* ut ſenſus ſit gratiam conſummatam, quæ eſt gloria, dari ex mera Dei gratia. Cui affine eſt illud Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna:* & illud etiam Pſal. *Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.* Poteſt denique adjungi illud Luc. 12. *Nolite timere puſillus grex* (qui eſt grex prædeſtinatorum, utique parvus in comparatione ingentis numeri reproborum,) *quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum.* Unde patet Deum regnum electis ſuis ex gratuito voluntatis ſuæ beneplacito largiri.

Conſonat Auguſt. *loco cit.* inquiens: *Cùm poſſet dicere Apoſtolus, & rectè dicere, Stipendium juſtitiæ vita æterna, maluit dicere, Gratia Dei vita æterna; ut hinc intelligeremus non pro meritis noſtris Deum nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſericordia perducere.* Et rurſum *lib. 2. contr. duas epiſt. Pelagian.* ait: *Profectò deſipitis, quia dicente Veritate, Non ex operibus, ſed ex vocante; vos dicitis, Ex futuris operibus, quæ Deus fore præſciebat, atque adeò contradicitis Apoſtolo.* Nec dicas, S. Doctorem explicandum eſſe de prædeſtinatione ad gratiam, quam utique nulla ſupponere merita fatentur omnes Catholici cōtra Pelagianos. Nam audi ipſum loquentem lib. de correp. & grat. c. 7. *Electi ſunt* (undecim Apoſtoli) *ad regnandum cum Chriſto, non quomodo electus eſt Iudas ad opus cui congruebat. Cùm itaque audimus, Nonne duodecim vos elegi, & unus ex vobis diabolus eſt? illos debemus intelligere electos per miſericordiam, illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum ſuum, illum ad effundendum ſanguinem ſuum.* Ubi manifeſtè ſermonem

habet de electione ad gloriam, & regnum.

Suffragatur D.Thom. *quæst.* 21. *art.* 5. *ad* 3. dicens: *Quare hos elegit, & illos reprobavit? non habet rationem nisi divinam voluntatem. Unde August. dicit super Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli dijudicare, si non vis errare. Sicut quare hæc pars materiæ est sub ista forma, & illa sub alia, dependet ex simplici divina voluntate: sicut ex simplici voluntate artificis dependet, quod ille lapis est in ista parte parietis, ille in alia.* Et q.2. de veritat. art.2. *Quod Deus velit dare gloriam, hoc ex mera liberalitate procedit.* Et super cap.9. Epist. ad Rom. lect.3. *Non potest esse quod merita consequentia gratiam sint ratio miserendi, aut prædestinandi, sed sola Dei voluntas, secundùm quam misericorditer aliquos liberat.* Et *art.* 4. *hujus quæst.* expresse docet prædestinationem, qua præparantur beneficia, quibus electi certissimè liberantur & transmittuntur in vitam æternam, præsupponere electionem & dilectionem, quâ Deus vult eorum salutem, quia non ordinatur aliquid in finem, nisi præexistente voluntate finis: ubi apertè declarat se non loqui de electione ad gratiam tantùm, cùm dicat istam præsupponere intentionem gloriæ, non quidem inefficacem, ut quidam commentantur, sed efficacem; nam expresse ait ibidem: *Electio illa præcedit in quantum hoc bonum aliquibus præ aliis vult, cùm quosdam reprobet.* Electio autem quæ vult bonum aliquibus præ aliis, non est inefficax, & communis omnibus, sed specialis pro electis.

Prima ratio hujus veritatis.

Probatur secundò ratione D. Thom. *art.* 5. bona merita nostra, bonus usus gratiæ, & perseverantia finalis quâ salutem obtinemus, sunt effectus prædestinationis: ergo prædestinatio Sanctorū non est ex prævisis meritis, seu merita Justorum non fuerunt motivum divinæ eorum electionis ad gloriam. Consequentia est clara; si enim merita sunt effectus & prædestinationis & electionis, non potuerunt prævideri certò futura ante prædestinationem & electionem; neque enim effectus est futurus ante causam: si autem non sunt prævisa futura, non potuerunt movere Deum ad prædestinandum; neque enim Deus prædestinat ex prævisione meritorum possibilium, aliàs omnes essent prædestinati.

Antecedens verò est indubitatum, tum in doctrina Apostoli dicentis, Deum sorte elegisse, *ut essemus Sancti*; atque adeo ipsa electio influit sanctitatem, & merita. Tum Augustini *lib. de præd. Sanct. c.* 18. *&* 19. ubi ponderans & urgens præfata Apostoli verba, ait: *Intueamur ergo verba Apostoli, Sicut elegit nos in ipso, ut essemus sancti & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus. Nempe certum est, nempe manifestum est; ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse prædestinans, ut tales per gratiam ejus essemus.* Et clarissimè lib. 1. retract. cap. 3. *Quia omnia bona, & magna, & media, & infima à Deo sunt, sequitur ut à Deo sit & bonus usus liberæ voluntatis, qui in magnis numeratur bonis.* Tum D. Thom. loco prĕfato sic ratiocinantis: *Non est distinctum quod est ex libero arbitrio, & prædestinatione; sicut*

non est distinctum quod est ex causa secunda, & causa prima: divina enim providentia producit effectus per operationes causarum secundarum: unde & id quod est per liberum arbitrium, est ex prædestinatione. Et tandem sic concludit: *Impossibile est, quod totus effectus prædestinationis in communi habeat aliquam causam ex parte nostra; quia quidquid est in homine, ordinans ipsum in salutem, totum comprehenditur sub effectu prædestinationis, etiam ipsa præparatio ad gratiam; neque enim hoc fit nisi per auxilium divinum, secundùm illud Threnorum ultimo: Converte nos Domine, & convertemur.* Et expressissimè in cap. 9. Epist. ad Rom. lect. 3. *Manifestum est quod omne beneficium quod homini confert Deus ad salutem, est divinæ prædestinationis effectus: Divinum autem beneficium non solùm se extendit ad infusionem gratiæ, qua homo justificatur: sed etiam ad gratiæ usum.* Quid luculentius?

Ex qua doctrina sic formatur discursus: Illud est effectus prædestinationis, quod est effectus gratiæ efficacis; gratia enim efficax ex divina prædestinatione procedit, & ex Dei gratuita voluntate; aliàs non esset gratia specialis. Unde ex eadem voluntate procedit gratiæ efficacis effectus, à qua & ipsa gratia dimanat. Sed merita nostra, & bonus ipse usus liberi arbitrii est effectus gratiæ efficacis, quæ ut ait Aug. lib. 1. contra duas epist. Pelagian. *Facit ex nolentibus volentes, & ex repugnantibus consentientes.* Et lib. de grat. & lib. arb. c. 16. *Facit ut velimus præbendo vires efficacissimas voluntati.* Et cap. 21. *Agit omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eum agant quod eos agere ipse voluerit.* Idque probat S. Doctor variis locis

ex promissionibus divinum, nimirum quia quod promittit Deus, facit Deus: Sed passim in Scripturis promittit Deus consensum piæ voluntatis, fidem Abrahæ, conversionem gentium, & observantiam mandatorum. Ergo bonus usus, & merita liberi arbitrii sunt effectus gratiæ & prædestinationis. Unde D. Bernard. lib. de grat. & libero arbit. ait: *Quod à sola gratia cœptum est, pariter ab utroque perficitur, ut mixtim, non sigillatim; ut simul, non vicissim per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt: totum quidem hoc, & totum illa, sed sicut totum in illo, ita totum ex illa.*

Confirmatur: Ideo secundùm omnes Catholicos docetur contra Pelagianos prædestinationem ad gratiam non esse ex meritis, quia nulla nostra merita possunt præcedere gratiam, sed eam consequuntur. Ergo similiter prædestinatio ad gloriam non erit ex meritis, si nulla merita prævisa præcedant intentionem gloriæ dandæ, sed eam sequantur, & sint eius effectus. Atqui sic est: Ergo. Probatur minor subsumpta: Non possunt intelligi merita sine gratia efficaci, & dono perseverantiæ, quo quis in illis perseverat. Atqui gratia efficax, & donum perseverantiæ non procedunt, sed subsequuntur intentionem dandi gloriã: Ergo similiter & merita. Probatur minor: Si gratia, & donum perseverantiæ non subsequerentur, sed præcederent intentionem dandi gloriam & prædestinationem efficacem, darentur per providentiam generalem, subindeque omnibus conferrentur, quod est apertè falsum. Ergo gratia & donum perseverantiæ subse-

quuntur electionem gloriæ, & prædestinationem ad illam.

Confirmatur rursum, & penetratur radix deceptionis in hac materia. Quamis enim gloria collata supponat merita, tamen ipsa merita supponunt aliquid liberaliter, & gratuitò datum, nempe gratiam efficacem, & perseverantiam finalem, quæ tribuuntur gratis, vt Catholici omnes docent: ergo sicut voluntas dandi talem gratiã & conferendi perseverantiæ donum, est gratuita, ita & voluntas dandi gloriam. Probo consequentiam: Qui haberet hanc voluntatem, Volo triticum vendere pecuniis à me donandis, gratuitò moveretur ad dandum triticum, quia non dispensaret illud, nisi ex pecunia à se gratis & liberaliter concessa. Atqui Deus similiter, quantumvis velit dare gloriam ut coronam, & cœlũ vendere proponere, tamẽ illud conferre non vult nisi ex meritis & persevereatia à se donandis: Ergo non vult dare gloriam nisi ex motivo gratuito & liberali. Certè ideò dicunt adversarii, voluntatem dandi gloriam supponere merita, quia non datur de facto nisi ex meritis, cur non dicemus etiam Deum eligere ad gloriam ex motivo gratuito, cùm Deus eam non conferat, nisi posita conditione perseverantiæ gratuitò à se donandæ, quâ unicè merita fulciuntur, & sine qua non perducerent in vitam æternam.

Secunda Ratio.

Probatur secundò & magis confirmatur ratio præcedens: Prædestinatio est certa & infallibilis quantum ad effectus assequutionem certitu-

dine ordinis & causalitatis mediorum: Ergo non supponit merita, sed ea infert & causat. Consequentia est manifesta; si enim prædestinatio certa sit, quia causat merita, profectò non haurit certitudinem à meritis prævisis, nec subinde ab eis movetur divina electio. Antecedens verò expressè docet D. Thom. *quodl. 12. art. 3.* dicens: *Prædestinatio habet certitudinem ex parte scientiæ Dei, quæ non potest falli; & ex parte voluntatis divinæ cui non potest aliquid resistere; & ex parte providentiæ, quæ certissimo modo ducit ad finem.* Et *q. 6. de verit. art. 3.* ait: *Præter certitudinē præscientiæ ipse ordo prædestinationis habet infallibilem certitudinem.* Additque contrariam positionem repugnare Scripturæ & Patribus, & meritò: dicitur enim Rom. 8. *Vt secundùm gratiam sit remissio;* id est promissio Dei non fundatur in præscientia liberi arbitrij, sed ideo firmitatem habet immobilem, quia innititur gratiæ, quâ Deus infallibiliter promissa implet. Et Rom. 9. *Vt secundùm electionem propositum Dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocante dictum est, Iacob dilexi, &c.* id est non ex prævisione operum, sed ex efficacia electionis Dei vocantis. Patres verò satis superque dum de scientia Dei, retulimus.

Ratio autem deducitur ex dictis de scientia, voluntate, & providentia Dei. Si enim Deus actus nostros prædefinit absque præeuntis sciētiæ mediæ directione, ut tot Patrū testimoniis, tantisque rationum momentis suis locis ostensum est, manifestè relinquitur, Deum ad exequenda suæ voluntatis prędestinationisque consilia, adhibere media per se, ex vi innata, & prout à Deo descendunt infallibiliter voluntatis consensum inferentia; aliàs Deus decernens actus

nostros, hominesque ad gloriam per bona opera prædestinans, frustrandorum decretorum suorum, atque finis non assequendi periculo sese exponeret. Ergo cùm Deus infallibiliter operetur quæcumque decrevit, & non sit similis homini illi, qui non computans sumptus necessarios, *cœpit ædificare, & non potuit consummare*; planum est quod ex virtute ejusdem decreti, atque ex energia prædestinationis suæ, dat media prædestinatis, quibus certò & infallibiliter eliciant in tempore pia illa opera, quibus ad beatitudinem pervenitur.

Confirmatur: Si certitudo prædestinationis præscientiæ mediæ solùm inniteretur, quatenus Deus visis omnibus combinationibus, & ordinibus rerum, vidit etiam quod tali occasione, tempore, loco, auxilio unus converteretur & perseveraret, secus alter: & iterum ex omnibus illis combinationibus elegit illam pro prædestinato, in qua prævidit bonum usum libertatis; pro reprobo verò illam in qua vidit gratiam frustrandam; si, inquam, illi præscientiæ exploratrici veluti clavo innitatur prædestinationis certitudo, prædestinatio non fieret *secundùm electionem gratiæ*, ut ait Apostol. *Rom.* 11. siquidem eadem intrinsecè gratia datur electo, & reprobo, qui sunt æquales in donis supernaturalibus; imò majora esse interdum in reprobo dicunt quidam ex adversariis: nec est inæqualitas nisi ad summum in aliquo merè naturali, scilicet aliqua circunstantia, in qua ponitur unus, non alter. Ergo prædestinationis certitudo, & exequutio non secundùm electionem gratiæ, sed secundùm electionem alicujus circunstantiæ naturalis fieret.

Urgetur ampliùs hæc ratio: Juxta assertores scientiæ mediæ nullus est reprobus, qui non converteretur, si in opportunioribus circunstantiis poneretur. V.g. videt Deus per scientiã mediam Judam in alia circunstantiarum serie fuisse salvandum, non ex potentioris & efficacioris gratiæ oppositione, sed ex aliquo merè naturali ex parte liberi arbitrii in tali circunstantia consentientis se tenente. Ergo similiter dum videt Petrum fore salvandum in illis occasionibus, periturum tamen in aliis, vidit hanc discretionẽ Petri à Juda nasci ex aliquo merè naturali, saltẽ in illo statu conditionato, cùm supponamus internam gratiam esse in illis æqualem: Atqui prædestinatio, & reprobatio deducta, & veluti translata de statu conditionato in absolutum, non indiget novâ & speciali gratiã, sed sola purificatione illius conditionis, quâ positâ status conditionatus transit in absolutum: Ergo si prædestinationis certitudo innitatur prævisioni scientiæ mediæ, prædestinatio non erit præparatio alicujus beneficii specialis supernaturalis, sed solùm addet voluntatẽ purificandi & adimplendi conditionem illam merè naturalem, seu apponendi circunstantiam illam, in qua arbitrium consentire prævisum est. Quod, ut videtur, est funditus enecare gratiam prædestinationis.

Tertia & quarta Ratio.

Alia ratio hujus asserti communior traditur à S. Doct. *art.4. hujus q.23.* Intentio efficax finis prior est ex parte objecti voliti, quàm electio mediorum: Sed gloria est finis ad quem merita ut media perducunt. Ego merita non præparantur à Deo per gratiam efficacem, & perseveran-

tiam finalem, nisi supposita efficaci intentione gloriæ, quam proinde non præcedunt. Major est certa, licèt enim Deus non intelligat, aut velit priùs unum objectum quàm aliud, sed omnia unico simplicissimo actu attingat, tamen juxta nostram modum intelligendi fundatum in objecto cognito, dicitur priùs intelligere, aut velle unum, quàm aliud: sic priùs concipitur intendere finem quàm media, quia intentio finis est ratio volendi media, subindeque cùm ordinatè agit, priùs naturâ vult finem quàm media, saltem non potest priùs velle media quàm finem. Minor etiam est constans; gloria enim & salus æterna est finis ad quem merita conducunt.

Roboratur hæc ratio: Deus non vult reprobis media sufficientia, nisi ex generali intentione gloriæ, quæ pro illis inefficax est: Ergo non vult electis dare media efficacia ad salutem, nisi ex efficaci intentione gloriæ. Probo consequentiam. Finis intentio non minùs, sed magis influit in media efficacia, quàm inefficacia: Ergo multò magis prærequiritur efficax intẽtio gloriæ ante prævisa merita justorum, quàm inefficax ante voluntatem dandi auxilia sufficientia reprobis. Certè efficax assumptio mediorum oritur ex efficaci intentione finis; nam ex intentione inefficaci non sequitur determinatè effectus, sed potest non sequi; imò per accidens, & casu sequitur. In summa: Deus intendendo gloriam electis, vel cognoscit efficaciam mediorum, vel non: si non cognoscit, ignarus est: si cognoscit, & ex vi voluntatis illius non vult, est imprudens, volens finẽ sine mediis; quod vtrumque consequens catholicus reprobat sensus.

Ultima denique ratio desumitur ex principiis ipsorum assertorum scientiæ mediæ. Cùm enim secundùm illos per scientiam mediam Deus videat omnia futura conditionata antecedenter ad omne decretum voluntatis suæ, videt etiam rerum omnium possibiles combinationes, conditiones, circunstantias, & occasiones, in quarum nonnullis certum est, quod nullus est tam impius, qui non fieret Sanctus, si congruis, & opportunis auxiliis genio, indolique naturæ attemperatis præveniretur: nullus est etiam tam bonus, qui in nonnullis occasionibus, educatione, speciali protectione, & gratiâ illâ opportunitatum, & motuum voluntatis studiosâ destitutus non perverteretur. Hoc posito principio apud adversarios fundatissimo, quæro cur Deus hominem hunc in circunstantiis illis, in quibus eum de facto salutem consequuturum prævidit, constituit, ideoque eum tot & tantis ab incunabilis benedictionibus dulcedinis prævenit, genio tam docili, & ad omne pietatis genus non tam comparato quàm nato adornavit; alterum verò inter Infideles natum, vel inter Fideles, pravis inclinationibus, duraque cervice affectum, corruptis moribus imbuendum præscivit, ibique eum collocavit? Sanè quò recurrendum sit non video, nisi ad inscrutabilia judicia gratuitæ prædestinationis.

Id totum millies confirmat Augustinus exemplo indissolubili parvulorum, in quibus tam dilucidè apparet hæc gratuita prædestinatio. Legesis librum *de dono persever. c.12.* ubi docet in parvulis sine Baptismo decedentibus perperam recurri ad causam, cùm nec passer cadat in terram sine voluntate Patris Cœlestis; nec ad in-

curiam parentum, quibus plerumque festinantibus, & ministris paratis, puer moritur; sed ad abyssalem, & occultam Dei voluntatem, quæ disposuit ut prædestinatus baptizetur, & postea morte immatura decedat antequam malitia immutet intellectum ejus. *Respiciantur etiam inter Christianos* (inquit Prosp. *ad cap. 4. Gall.*) *tot millia parvulorum, qui ab hac vita sine Baptismo transierunt, quibus nec plantator prædicare, nec rigator potuit subvenire.*

Confirmat etiam exemplo Christi, ut videre est apud Aug. *lib. de prædest. Sanct. c. 15. & de bono perserv. cap. ultim.* & in hoc totum momentum ponit, quia Christus est clarissimum exemplar prædestinationis aliorum. Illos enim *prædestinavit conformes fieri imagini filii sui*, ut dicitur *Rom.* 8. Christus autem prædestinatus est Filius Dei independenter à meritis prævisis, Incarnatio enim non potest cadere sub merito, ut docetur in materia de Incarnatione: ergo similiter & membra Christi, viri Sancti prædestinati sunt independenter à prævisione meritorum. Verba Augustini super aurum & topasion pretiosa, & planè annumeranda inter *favos illos divini nectaris plenos, manantes misericordiam & veritatem, quos illa verè artificiosa Dei apis instruxit*, ut loquitur Severus *epist. apud Aug.* 37. sunt hæc: *Est præclarissimum lumen prædestinationis & gratiæ ipse Salvator, ipse mediator Dei & hominum homo Christus Jesus. Qui hoc ut esset, quibus tandem suis vel operum, vel fidei præcedentibus meritis, natura humana, quæ in illo est, comparavit? Respondeatur quæso, quod ejus bonum qualecumque præcessit? Quod egit antè, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Re-*

spondeat hic homo Deo si audeat & dicat : Cur non & ego? Et si audierit : O homo tu quis es qui respondeas Deo! nec sic cohibeat, sed augeat impudentiam, & dicat : Cur diversa est gratia, ubi natura communis est? Quis non dico Christianus, sed insanus hæc dicat? Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiæ, unde secundùm uniuscujusque mensuram se per cuncta ejus membra diffundit. Eâ gratiâ fit homo Christianus, quâ factus est Christus : de ipso spiritu & hic renatus, de quo est ille natus : eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est, ut nullum haberet ille peccatum. Humana hîc merita conticescant. Ille quippe nos fecit credere in Christum, qui nobis fecit in quem credimus Christum : ille fecit in hominibus principium fidei, & perfectionem in Jesum, qui fecit hominem principem fidei, & perfectorem Jesum. Illum ergo & nos prædestinavit (addit loco cit. de don. pers.) *quia & in illo, ut esset caput nostrum : & in nobis, ut ejus corpus essemus, non præcessura merita nostra, sed opera sua futura præscivit.*

Solvuntur objectiones.

Objicies : Deus eo modo vult dare gloriam, quo illam de facto dat : Sed illam non dat nisi propter merita : Ergo nec illam voluit dare nisi propter merita, non quidem existentia, sed prævisa. Major patet ; Deus enim non dat gloriam, nisi quia voluit ab æterno dare. Minor etiam habetur in Scriptura, Matth. 21. *Venite benedicti, percipite regnum paratum à constitutione mundi.* Et rationem assignans cur det illis tale regnum, aliquot refert bona opera : *Esurivi enim,*

& dedistis mihi manducare. Ergo non dat Deus gloriam nisi propter merita.

Respondeo, Deum non velle dare gloriam propter merita quæ sint motivum voluntatis suæ, sed per merita quæ sunt effectus prædestinationis; nam ut ait D. Prosper lib. 2. de vocant.gent. *Deus his quos elegit sine meritis, dat unde ornantur ex meritis.* Vel claritatis gratiâ potest distingui major: Deus eo modo vult dare gloriam in exequutione, quo illam dat, concedo; eo modo vult eam in intentione, quo eam dat, nego: quia intendit eam dare ex misericordia, licèt velit eam conferre meritis. Et nota ad tollendam omnem æquivocationem, aliud esse gratis velle dare gloriam, aliud velle illam dare gratis: in prima propositione conjungitur ly *gratis*, cum divina voluntate; in secunda cum ly *dare*, seu cum exequutione. Certum est autem, quod gratis vult Deus dare gloriam, sed non vult dare illam gratis, seu sine meritis. Potest aliter distingui minor: Deus non dat gloriam nisi propter merita dependentia à dono gratuito & liberaliter dato, scilicet perseverantia, concedo; independentia ab illo, nego, & hoc sufficit ad hoc, ut Deus intendat gloriam ex motivo gratuito, ut satis anteà dictum est.

Dices: Deus movetur ex meritis ad dandam gloriam: ergo prævisio meritorum movit Divinam voluntatem ad destinandam gloriam merentibus illam.

Respondeo, discrimen hoc intercedere divinam inter & creatam voluntatem, amorem Dei & creaturarum, quod voluntas creata cùm non sit causa bonitatis rerum, eam supponit & ab ea movetur. Amor autem divinus, qui est infun-

dens & creans bonitatem in rebus, non movetur meritis creaturæ, sed ea causat. Nam ut ait Chrysost. hom.7. in Epist. ad Timot. *Tanta est divina bonitas, ut ipsa sola sufficiat ad rationem & causam amandi, non expectatâ, nec requisitâ causâ ex parte eorum qui amantur.* Unde dicitur Oseæ 9. *Desponsabo te mihi in miserationibus.* Et Concil. Arausic. can. 12. *Tales nos Deus amat, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.* Vel dic quod Deus movetur in exequutione ad dandam gloriam ex meritis, quia decrevit eam non aliter conferre; sed non fuit motus ex illis ad eam intendendam, sed potiùs quia eam dare intendit, confert merita quibus ad eam pervenitur. Vide suprà dum de objecto divinæ voluntatis.

Instabis: Quando finis intenditur ut corona & prœmium, non potest esse volitus nisi post merita, saltem prævisa. Atqui gloria non intenditur à Deo nisi sub ratione præmii & coronæ, juxta illud 1. Timot. *Reposita est mihi corona justitiæ.* Et aliud Matth. 5. *Gaudete, & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlo.* Ergo Deus non intendit dare gloriam, nisi post merita prævisa. Major probatur: Corona, & præmium essentialiter supponunt merita: Ergo sicut repugnat Deum intendere infligere pœnam sine demeritis, ita & dare coronam nisi ex meritis.

Respondeo, quod finis, sive habeat rationem coronæ, sive non, semper est ratio volendi media, quæ non eliguntur nisi ex intentione finis preamati. Unde nego majorem. Ad probationem distinguo: corona pendet à meritis, in exequutione & collatione, concedo; in intentione, nego: quod præsertim de Deo verum est, qui ut ait

Scriptura, *coronat nos in misericordia*, & dum *præmi itur opera nostra, dona sua coronat*, ut ait Aug. Et ratio est, quia licèt Reges terræ non possint efficaciter, sed solùm inefficaciter & conditionatè præparare coronam militi ante merita, quia nec sunt Prophetæ, nec habent merita in sua potestate, nec dant præmium ex meritis à se donandis, sed supponendis; longè tamen aliter est de Deo, qui habet in potestate sua merita nostra, quæ potest non solùm prædicere & promittere, sed potens est & facere, ut ex Aug. diximus. Nec est simile de pœna, quia cùm supponat peccatum, non est per se appetibilis, sed per accidens; corona verò est per se amabilis, & potest desiderari ea intentione quæ inferat merita. Certè cùm Deus non det gloriam nisi ex meritis in gratia & perseverantia à se gratis data fundatis, debet intendere gloriam ex motivo suæ largitatis, & deinde media providere: unde non improbabiliter posset secundò responderi, Deum in ordine intentionis non velle gloriam ut coronam, sed tantùm in ordine exequutionis, ut posteà dicam.

Insistes: Ergo Deus ex voluntate illa dandi gloriam tenebitur libertatem violare impellendo necessariò ad meritum, quod tam efficaciter præelegit ad gloriam; tenebitur, inquam, ne sua intentio evacuetur.

Respondeo, hanc replicam in nulla sententia urgere. Thomistæ enim admittunt media per se efficacia, quibus Deus fortiter quidem applicat voluntatem; sed tamen suaviter, conservando indifferentiam voluntatis, ut fusè, & ex professo superiùs ostendimus. Alii verò qui prædestinationem gratuitam admittunt, sed physicam prædeterminationem refugiunt, di-

eunt Deo non deesse modum constituendi voluntatem in tali circunstantiarum combinatione ex infinitis quas videt, in qua voluntas liberè merebitur.

Observa, hæc & alia argumenta planiùs expediri, si advertas quod in nostra voluntate præter intentionem datur insuper electio, & post electionem usus activus, ut dicetur in morali. Ita proportionaliter duplex admitti debet decretum, aliud intentivum gloriæ, quod immediatè sequitur electio mediorum perducentium ad salutem; hanc verò electionem sequitur aliud decretum exequutivum, quo Deus decernit efficaciter applicare suam potentiam ad hoc, ut prædestinati benè agant, & finaliter gloriam consequantur. Quando ergo Scriptura & Patres interdum dicunt voluntatem dandi gloriam supponere merita, & gloriam proponi ut coronam, loquuntur de voluntate, seu decreto exequutivo. Qua etiam distinctione solvitur illud argumentum de corona; licèt enim Deus decreto exequutivo velit dare gloriam ut coronam & mercedem laborum; decreto tamen intentivo eam conferre vult ex pura misericordia, & gratia, quia ut ait Apost. *Gratia Dei vita æterna.*

Observa rursum, regulam Aug. lib. de bono persever. cap. 18. aliàs à nobis traditam, sed hîc necessariò repetendam. *Quid nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus præscientiam Dei, & agitur de vocatione electorum, eandem intelligere prædestinationem.* Quando ergo interdum invenies Deum non prædestinare nisi post præscientiam, hoc intellige de præscientia fundata in decreto, quo Deus gratis eligit prædestinandos. Præsertim quia sæpissimè prædesti-

natio sumitur à Doctoribus pro exequutione & præparatione beneficiorum. Unde legitimus sensus est, Deus prædestinat, seu præparat beneficia, quibus certissimè Sancti transmittuntur in vitam æternam, quos in sua efficaci voluntate Sanctos esse præscivit. Eruditè etiam observat Estius, in Scripturis frequentissimum esse, ut scire & cognoscere, pro diligere & approbare ponantur. Unde scientia approbationis potissimùm in Scripturis fundatur. Joan. 10. *Cognosco oves meas.* Sicut in contrario sensu nescientia accipitur pro reprobatione. Matth. 25. *Nescio vos.* Cùm ergo dicitur Deum prædestinasse quos præscivit, idem est ac Deum prædestinasse eos quos prædilexit.

REFLEXIO.

Miror nonnullos à studio virtutis hac Divi Augustini sententia deterreri, quæ potiùs omnium est virtutum seminarium. Longè aliter discurrebat Propheta Regius, qui hujus mysterii altitudinem profundiùs considerans & expavens, ait Psal. 76. *Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus sum, & non sum loquutus. Nunquid in æternum projiciet Deus, aut non apponet ut complacitior sit adhuc, aut finem misericordiam suam abscindet, aut obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* Ecce graphicè depictum sacrum illum terrorem, quem incutit opinio de prædestinatione gratuita. Ecce descriptas luculenter curas illas, quibus scrupulosorum cor scinditur. Sed quid inde concludit Propheta sapientissimus? Anne deducit vacandum esse inertiæ, inducendam desperationem,

extinguendam salutis curam, inanemque esse correptionum medicinam? Absit. Audi quid inferat: *Et dixi, Nunc cœpi; hæc mutatio dexteræ Excelsi.* Hæc intulit ex altitudine incertorum judiciorum Dei, ex quibus tu torporem, ille colligit conversionem. Et meritò; nam si Deus intendendo gloriam infert merita & opera sancta, rectè ex consideratione gratuitæ prædestinationis, bonorum operum necessitatem Psaltes Divinus subintulit. Fac & tu similiter, nec credas prædestinationis doctrinâ desperationem induci, qua potiùs spes orationis erigitur, dum in solo Deo firmissimè collocatur, ut mirè prosequitur Aug. *lib. de don. pers.* ait enim cap. 16. *Cavendum est igitur, ne dum timemus tepescat hortatio, extinguatur oratio, accendatur elatio.* Et c. 17. *Ego nolo exaggerare verbis meis, sed illis cogitandum potiùs relinquo, ut videant quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædestinationis audiendientibus plus desperationis quàm exhortationis afferri; hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere; cùm Propheta clamet, Maledictus omnis qui spem ponit in homine.*

SPECVLATIO III.

Varii sunt effectus divinæ prædestinationis.

UT dilucidè explicetur & suadeatur hæc speculatio, discurrendum est per singula, de quibus dubium esse potest, an sint effectus

prædestinationis, necne. Quod commodiùs sequentibus quæsitis investigabimus.

Inquires 1. An glorificatio, justificatio, & vocatio efficax Sanctorum sint effectus prædestinationis?

Respondeo affirmanter, sic enim docet Apost. Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos & vocavit; quos vocavit, hos & justificavit; quos autem justificavit, hos & glorificavit.* Et ratio est, quia ad hoc ut aliquid sit effectus prædestinationis, tria requiruntur: primò quod sit à Deo gloriam dare volente: secundò quod detur ex sola intentione dandi gloriam: tertiò quod de facto conducat ad gloriæ assequutionem: Sed Deus confert de facto beatitudinem, justificat, & efficaciter vocat electum ex intentione dandi gloriam, ad quam tandem pervenit electus. Ideo namque Deus hominem ad se gratia præveniente attrahit & vocat, vocatum sanctificat, sanctum coronat, quia illi ab æterno gloriam conferre decreverat. Ergo tria prædicta sunt effectus prædestinationis.

Inquires 2. utrum substantia prædestinati sit effectus prædestinationis.

Respondeo negativè, id enim videtur conformius menti S. Thomæ, quam expressit *in cap. 1. Epist. ad Rom. lect. 3.* ubi postquam dixit, constitutionem rei non pertinere ad prædestinationem, sic concludit: *Relinquitur ergo, quod prædestinatio dicatur propriè eorum solùm quæ sunt supra naturam.* Et ratio est, quia illi desunt conditiones assignatæ, & requisitæ ad effectum prædestinationis. Sic ergo formatur discursus.

Ut aliquid sit effectus prædestinationis, debet conferri à Deo ex intentione prævia dandi gloriam, & debet per se conducere tanquam me-

dium ad ipsius gloriæ consequutionem. Atqui illa utraque conditio deest substantiæ prædestinati: Ergo substantia illa non est prædestinationis effectus. Probatur minor, & primò quidem, quod Deus non statuerit producere substantiam electi ex intentione gloriæ, manifestum videtur; nam electio hominum ad gloriam supponit prædestinationem Christi, qui est primus omnium electorum, ac proinde culpam originalem, in cujus remedium venit Christus, & consequenter supponit voluntatem creandi Adamum in statu innocentiæ: hinc etiam fit, quod supponat voluntatem creandi genus humanum, quod totum vult salvare voluntate antecedenti; & ideo Incarnationem decrevit, quæ omnibus opem ferret. Ex qua gradatione perspicuè vides, voluntatem prædestinandi præsupponere voluntatem creandi per providentiam generalem definitam: Ergo Deus non decrevit creare substantiam hominis ex prævia intentione gloriæ; siquidem priùs naturâ concipitur voluisse producere hominem, quàm intelligatur intendisse gloriam.

Quod etiam prædestinati substantia non sit medium per se conducens ad gloriam, quæ est altera conditio requisita, sic monstratur. Ut aliquid sit effectus prædestinationis, satis non est ut quomodocunque perveniat ad gloriam, sed insuper debet esse medium per se ad illam perducens; effectus enim per se procedens ex amore alicujus finis, in hoc differt ab effectu per accidens solùm subordinato, quod iste ex se non ducit ad finem, ad quem ille naturâ suâ inclinat: iste non habet proportionem & coaptationem ad finem, sed concomitanter assumitur; ille verò intrinsecè ad finem tendit, & cum eo connatu-

talem habet connexionem. Atqui substantia prædestinati non est medium per se perducens ad gloriam, sed de se est æquè indifferens ad prædestinationem atque ad reprobationem, habetque potiùs rationem subjecti transmissi in vitam æternam, & finis *cui* desiderantur effectus prædestinationis. Ergo substantia prædestinati non est effectus prædestinationis, sicut non est effectus meritorum passionis Christi, dicente Aug. epist. 105. *Christus non pro ullis, ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, ut justificarentur.* Et tamen apud omnes certum est, effectum quemlibet prædestinationis esse in nobis ex meritis Christi.

Objicies: Per substantiam & alia bona naturalia manuducuntur electi ad cognitionem, laudem, & amorem Dei. Ergo illa bona sunt effectus prædestinationis, tanquam occasiones bonorum operum, quæ perducunt in vitam æternam. Unde D. Thom. *in 1. dist. 4. q. 1. art. 4.* docet quod *motus cœli, & omnes causæ naturales juvant prædestinationem ex parte effectus, in quantum eorum officio perficitur generatio & sustentatio electorum.* Et *hic, art. 8.* in argumento *Sed contrà*, probat prædestinationem juvari precibus Sanctorum, quia dicitur *Genes.* 25. quod Isaac rogavit Deum pro Rebecca uxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ, ex quo conceptu natus est Jacob, qui prædestinatus fuit: non autem fuisset impleta prædestinatio, si natus non fuisset. Ergo videtur ex D. Thoma, quod nativitas Jacob fuit effectus prædestinationis.

Respondeo, quod licèt electi per gratiam Dei benè utantur naturalibuss, malè tamen inde infertur, quod merè naturalia sint effectus prædestinationis

ſtinationis; ſed ſolùm inde inferri debet, quod bonus uſus naturalium, vel actus virtutum, quos occaſione bonorum naturalium eliciunt, ſunt effectus prædeſtinationis. Sicut enim prædeſtinatio eſt de ſolis electis, ita effectus prædeſtinationis adeo ſunt illis proprij, ut non ſint communes reprobis: patet verò bona naturalia, & inſignes animi dotes quandoque in reprobis eminentiùs relucere, ut claret in omnibus ſectarum Philoſophicarum Coryphæis, atque in ipſo Lucifero Angelorum principe; cum alioquin videamus ſæpiùs hebetes & tardos, praviſque inclinationibus naturaliter affectos, gratiâ opitulante ſalvari, iis qui ſortiti ſunt animam bonam, relictis.

D. autem Thomas *locis cit.* intendit ſolùm effectus naturales deſeruire prædeſtinationi, ſed non quod ſint effectus per ſe illius: ſicut enim gratia & ſupponit, & perficit naturam; ita prædeſtinatio providentiam. Quare ſubſtantia, & alia bona naturalia ſunt potiùs ſubjectum vel materia circa quam prædeſtinatio operatur, quàm effectus illius. Adde quod ex argumento *Sed contrà*, nunquam colligenda eſt mens D. Thomæ, ut nullus in doctrina, & lectione D. Thomæ parumper verſatus ignorat.

Inquires tertiò, utrum gratia interrupta per peccatum ſit effectus prædeſtinationis?

Reſpõdeo affirmativè, quia cùm prædeſtinatus reſurgit per pœnitentiam, reviviſcit etiam meritum gratiæ per peccatum impeditæ; unde poſt obitum illi gratiæ reparatæ correſpondet ſpecialis gradus gloriæ. Atqui quod per ſe conducit ad gloriam, & quod de facto à Deo coronatur, eſt verus prædeſtinationis effectus: Ergo gratia

illa per peccatum interrupta est verus prædestinationis effectus: & quamvis opus sit vt per pœnitentiam restauretur, & tollatur obex peccati; non tamen correspondet gloria soli pœnitentiæ, sed etiam gratiæ primò collatæ.

Nec contra hoc potest argumentum alicujus momenti opponi, si præ oculis habeas, nos non asseuerare gratiam sub præciso & formali statu interruptionis esse effectum prædestinationis, cùm potiùs sub hac consideratione à prædestinatione deficiat; sed quod illa eadem gratia, quæ interdum in viris sanctis mortificatur, est effectus prædestinationis.

Inquires quartò, utrum vocationes inefficaces, & auxilia merè sufficientia sint effectus prædestinationis.

Respondeo negativè; cùm enim hujusmodi dona sint communia reprobis, nec discernant ab electis, procurenturque omnibus à prouidētia generali ex vi voluntatis antecedentis, minimè computanda sunt inter effectus prædestinationis, cùm per se ad gloriam minimè perducāt. Et quanvis objectivè prædestinatum moveant ad humilitatem, gratiarum actionem, ac fortè majorem fervorem, dum videt suam ingratitudinem, & Dei clementiam; malè tamen inde infertur prædicta esse prædestinationis effectus, sed solùm debet colligi, quod major illa humilitas, gratitudo, fervor ex illis natus & occasionatus, sunt veri prædestinationis effectus. Unde August. *lib. de prædest. SS. c.* 16. tradit illam solam vocationem esse effectum prædestinationis in electis, quæ est certa secundùm propositum. *Vocat Deus prædestinatos multos filios suos, & non ea vocatione quâ vocati sunt, qui noluerunt venire*

ad nuptias, sciens esse quandam certam vocationem eorum, qui secundùm propositum vocati sunt.

Inquires quartò, an permissio peccatorum, in quæ incidunt electi, sit effectus prædestinationis: permissio, inquam, non activè sumpta ex parte Dei; sic enim non potest esse effectus Dei, cùm sit ipsa voluntas permittens peccatum; sed permissio passivè sumpta pro carentia auxilij, ex qua sequitur lapsus ex malitia voluntatis.

Respondeo eadem distinctione: unde dicendum arbitror, peccatum in se non posse esse effectum prædestinationis, sed bonum usum, qui ex lapsu accidit, esse prædestinationis effectum. Ratio est clara, quia ut docet D. Th. suprà, q. 19. art. 9. *Malum culpæ, quod privat ordine ad bonum Divinum, Deus nullo modo vult.* Ex quibus verbis sic argumentor. Ut aliquid sit effectus prædestinationis, debet esse volitum à Deo, & per se conducere ad vitam æternam: Sed peccatum Deus nullo modo vult, nec conducit ad vitam æternam, sed potiùs quantum est de se ab ea educit. Ergo peccata prædestinatorum non sunt effectus prædestinationis. Accedit quod ad peccatum etiam quoad materiale non concurrit Deus concursu speciali, sed solùm concursu generali. Sed ad effectus prædestinationis Deus speciali modo concurrit & assistit, præbendo singularia indicia dilectionis suæ. Ergo peccata non sunt prædestinationis effectus.

Quare solus bonus usus, seu fructus, qui ex lapsu in peccatum elicitur, est prædestinationis effectus, quatenus prædestinati efficiũtur ex casu humiliores, cautiores, ferventiores, orationis studiosiores, & proprię infirmitatis magis cõscij, & in hoc sensu verum est illud Apostoli, Rom. 8.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Ubi glossa ex August. desumpta ait : *Usque adeo omnia, ut si qui eorũ deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum faciat eis proficere in bonum, quia humiliores redeũt, atque cautiores.* Et Ambros. Apolog. 1. de David, c. 2. *Sancti sicubi fortè ut homines corruerint, naturæ magis fragilitate, quàm peccãdi libidine, acriores ad currendum resurgunt, puderis stimulo majora reparãtes certamina, ut non solùm nullum attulisse æstimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse.* Hinc David confitetur: *Bonum mihi Domine quod humiliasti me.* Psal. 118. Et Apost. 2. Cor. 14. *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis,* qui ad peccatum inclinat, & vix est sine peccato, saltem veniali.

Confirmatur tota hæc responsio : Subtractio gratiæ prout se tenet ex parte hominis, non est beneficium Dei, sed pœna & ultio: non est etiam per Christum; neque enim Christus mortuus est, ut gratiâ careremus, sed ut eam ex ejus plenitudine hauriremus : non conducit etiam per se ad gloriam, sed potiùs divertit. Sed omnis effectus prædestinationis est beneficium Dei speciale; prædestinatio enim est præparatio beneficiorum : est etiam per Christum, in quo nos Deus elegit ante mundi constitutionem : perducit etiam ad vitam æternam, ut ex dictis manifestum est. Ergo hæc subtractio gratiæ non est effectus prædestinationis, sed Providentiæ generalis, ad cujus supremum regimen pertinet aliqua mala in universo permittere, ut dissertatione superiori ex D. Thoma ostendimus.

Unde relinquitur, solum bonum usum lapsum, & quotidianarum culparum, esse effectum

prædestinationis: unde & illum bonum usum à Deo petere possumus. Non tamen possumus ab eo petere, ut permittat nos cadere in peccata, etiam sub conditione quod sint idonea ad nostrum profectum, ut quidam haud rectè dixit; si enim non sunt facienda mala ut veniant bona, qua ratione petere possumus ut veniant mala sub aliqua spe boni? Absit hujusmodi petitio, quæ sanè non habetur in Oratione Dominica, in qua potiùs rogamus, *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.*

Dices: Deus vult permittere electum cadere in peccatum, putà Petrum in infidelitatem; siquidem respectu Dei nihil est casuale, vel fortuitum: vult, inquam, ex aliquo bono fine, scilicet ob pœnitentiam, humiliationem, & utilitatem electi. Ergo permissio peccati, & subtractio gratiæ, non quidem secundùm suam naturam, & ex propriis considerata, sed prout ex misericordia Dei ordinatur ad aliquod bonum electi, est effectus prædestinationis conducens ad gloriam, quatenus ex ea nascitur humilitas, pœnitentia, fervor, aliaque hujusmodi bona.

Respondeo Deum velle permittere hominum peccata ob innumeras rationes, quas habet infinita providētia in Thesauris sapientiæ suæ, partim notas, partim verò occultas. Unde non negamus, permissionem in peccatum esse effectum providentiæ, sed inficiamur esse effectum prædestinationis; quia pro hujusmodi permissione peccati, gratiæque subtractione Christus mortuus non est, sed solum ut justi peccantes, humiliores, cautiores, fervidiores, & prudentiores existerent: unde hæc major humilitas, cautio, prudentia, & fervor sunt effectus prædestina-

tionis, & hoc eſt quod intendit S. Thom. 1. 2. q.39 art.4.dicens:*Peccatum ad duo ordinatur,ad unum quidem per ſe,ſcilicet damnationẽ; ad aliud autem ex divina miſericordia, ſcilicet ad ſanationem,in quantum Deus permittit cadere in peccatũ, ut peccatũ ſuum agnoſcentes humilientur, & convertantur, ſicut dicit Aug. in lib. de nat. & grat. Vnde & excæcatio ſui naturâ ordinatur ad dãnationem ejus qui excæcatur, propter quod ponitur etiã reprobationis effectus; ſed ex divina miſericordia excæcatio ad tẽpus ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorũ qui excæcantur; ſed hæc miſericordia non omnibus impenditur excæcatis, ſed prædeſtinatis ſolùm, quibus omnia cooperantur in bonũ.* Vides malum & excæcationem à providentia permitti, ut homines humilientur, & ſanentur; vult enim omnes ſalvos facere: ſed tamen hunc fructum, hanc humiliationem, medicinalem ſanationem in ſolis electis conſequi; atque adeo ille dumtaxat fructus eſt prædeſtinationis effectus, permiſſio verò peccati eſt effectus providentiæ.

Quæri etiam ſolet, an vſus liberi arbitrij ſit effectus prædeſtinationis. Sed de hoc ſpeculatione præcedenti ſatis ſuperque actum eſt. De certitudine verò, ſigniſque prædeſtinationis agemus in fine Theologiæ.

REFLEXIO.

Cum timore & tremore operemur ſalutem, etiam qui in nobis aliquos prædeſtinationis effectus experimur. Nam, ut ait Chryſoſt. lib. 1. adverſ. vitia vit. Mon. *Non omnes qui initio arctam vitam apprehenderunt, ad finem etiam perducti ſunt; ſed alii in ipſis initiis, nonnulli in itineris medio, plu-*

rimi in ipsum ferè portum invecti naufragium fecerunt. Quid terribilius? Certè cùm videamus in ipso statu virginitatis, quem Cypr. lib. de discipl. & habit. virgin. *florem Ecclesiastici germinis, & illustriorem portionem gregis Christi* appellat, quinque fatuas ex decem inveniri, quis non expavescat? Si Apostolus Magister gentium & vas electionis post prędicatum universo mundo Salvatorem, post raptum ad tertium cœlum, timet ne reprobus efficiatur, & ideo castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ut 1. *Cor.* 9. attestatur; quis securus erit, nec timebit excludi à regno solis humilibus pervio, superbis occluso? Certè si Deus sapientibus se abscondit, ut reveletur parvulis; si infirma & humilia mundi eligit, ut confundat fortia; si suscitat de terra inopes, & de stercore elevat pauperes, ut deprimat colla sublimium; si misereatur cujus miseretur, & misericordiam præstet, cujus miseretur, ut tota Scriptura inculcat, profectò sapiens non eris, Lector, si hæc considerans usque ad centrum terræ te non deprimas, ut intra parvitatis tuæ nihilum absorptus & immersus, ad peccati nihilum non redigaris. Hoc petebat prudentissimus Job c. 14. *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno* (id est in inferioribus partibus terræ præ humilitate jacentem & prostratum) *protegas me, donec pertranseat furor tuus*, qui in superbos solos excandescit? Et sanè nullus tumori potest esse locus in tanta studiorum humanorum vacillatione & fragilitate. Nulla illi materia suppetit superbiæ, qui norit omnem fortitudinem suam esse favillam stupæ, & omnia bona naturalia non esse prædestinationis effectus, nec ullius planè esse ad salutem momenti, nisi superna-

turalis & indebita gratia opituletur. Hinc præclarè Gregor. Magnus expendens illud Job, *Si osculatus sum manum meam ore meo*, ait perinde esse ac si dixisset: *Ego mea opera, tanquam mea non profero, quia authoris sui gratiam negare convincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur.* Unde & præmiserat: *Sancti quidquid in se boni inspiciunt, immortalis gratiæ cognoscunt donum, eique de accepto munere debitores sunt: qui & praveniendo dedit eis bonum velle quod noluerant, & subsequendo concessit bonum posse quod volunt. Vnde benè per Ioannem dicitur, Adoraverunt viventem in secula seculorum, mittentes coronas suas ante thronum Domini, ut ad illum referant gloriam laudis, à quo se sciunt vires cepisse certaminis.*

CAPVT II.

De reprobationis indiciis.

NOn minùs abstrusum & reconditum est reprobationis secretum, quàm prædestinationis sigillum. Unde omnes hac in parte decisiones ad Patrum & Sanctorum oracula exigendæ sunt. *Dignum est* (ait S. Fulg lib. 1. de verit. Prædest, c. 15.) *ut in singulis quibusque sententiis, in quibus nubilo cujusquam obscuritatis ambigimus, Sanctorum Patrum definitionibus hæreamus, quos præveniens misericordia Dei gratis illuminavit, ut crederent; & sequens instruxit spiritualiter, ut docerent.* Porrò nomine reprobationis intelligitur

rejectio alius rei improbæ, vel vilis,& contemptibilis. 1.Reg.16.*Prudentiam prudentium reprobabo.* 1.Reg.15. *Quidquid vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt.*Cæterùm usu Patrum & Theologorum reprobatio specialiter accipitur pro ordinatione Dei privantis aliquos vita æterna. Unde variis nominibus misera eorum sors in Scripturis significatur. Primò, dicuntur ignoti, Matt.5.*Nescio vos.* Secundò,odio habiti.Rom.9. *Iacob dilexi, Esaü autem odio habui.* Tertiò, repulsi. Psal. 87. *Et ipsi de manu tua repulsi sunt.* Quartò despecti. Eccles. 1. *Nemo potest corrigere quem Deus despexerit.* Quintò maledicti. Matth.25. *Discedite maledicti in ignem æternum.* Sextò ibidem vocantur *hœdi.* Septimò *proscripti in diem malum*, in epist. B. Judæ. Octavò, *Vasa iræ, vasa contumeliæ, apta in interitum.* Rom.9 ut autem methodicè procedamus,

Eundem ordinem sequemur speculantes arcanum reprobationis, quem prædestinationis mysterium explicantes servavimus, tradentes existentiam, essentiam, motiva,& effecta illius. Nec minores in hoc sigillo resignando occurrent difficultates, quàm in præcedenti, ob quas tamen veritas minimè deserenda est. Nam ut ait Aug. de bon. persev.c.14. *Nunquid ideò negandum est quod apertum est,quia comprehendi non potest quod occultum est? Nunquid, inquam, propterea dicturi sumus, quod ita esse perspicimus, non ita esse, quoniam cur ita sit, non possumus invenire?*

SPECVLATIO I.

Certum est, dari in Deo reprobationem, quæ consistit formaliter in imperio intellectus, supponente efficacem voluntatem excludendi aliquos à gloria.

PRior pars est certa secundùm fidem, eamque formidabat Apostolus vas electionis, dum aiebat, 1. Cor. 9. *Castigo corpus meum, ne reprobus efficiar.* Et eam probat D. Thom. *q. 23. art. 3.* quia ad supremum provisorem pertinet, ut permittat aliquem defectum in rebus, quæ suo ordini subduntur: sicut in ordine naturali multa videmus deficere à fine, multasque accidere corruptiones & infirmitates: ergo etiam in ordine gratiæ sapientissimè permittit Deus aliquos incidere in peccata, propter quæ excluduntur à gloria, ut manifestetur divina justitia in eorum punitione; misericordia in illis sufferendis cum tanta patientia, & longanimitate; necessitas divinæ gratiæ, quâ juvante vincimus, & ea iterum non adjuvante vincimur; defectibilitas libertatis creatæ, quæ sibi relicta ad malum sufficit, ad bonum verò nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.

Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. *Volens Deus ostendere iram* (id est justitiam vindicativam,) *& notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* Ubi docet, Deum

aliquos reprobare, ut inde attributorum suorum gloria coruscet. Docet etiam idem Apostolus, id exigere ordinem & decorem universi, cujus pulchritudo ex bonorum & malorum admixtione consurgit; contraria etenim juxta se posita magis elucescunt: & hic est sensus quem prætendit dum 2. Timot. 2. scribit: *In magna domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea, sed etiam lignea, & fictilia; quædam quidem in honorem, quædam in contumeliam.*

Posterior pars, quæ essentiam reprobationis explicat, probata relinquitur ex dictis de providentia & prædestinatione; oppositorum enim eadem est ratio. Unde D. Thom. *art. 3. hujus q. 23.* sic discurrit: *Sicut prædestinatio est pars providentiæ respectu eorum, qui divinitus ordinantur in æternam salutem; ita reprobatio est pars providentiæ respectu illorum, qui ab hoc fine decidunt: unde sicut prædestinatio includit voluntatem inferendi gratiam & gloriam; ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquos cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa.* Hanc autem voluntatem sequitur imperium exequutivum illius, quod quidem imperium est actus intellectus, ut suprà ostensum est, & uberiùs dicetur in Morali: Ergo reprobatio formaliter sita est in actu intellectus supponente intentionem efficacem voluntatis.

Neque enim potest sufficienter explicari reprobationis essentia per solam negationem & carentiam actus imperii & voluntatis dandi gratiam efficacem saluti obtinendæ necessariã. Hæc enim explicatio licèt nonnullis arriserit, divinæ tamen voluntatis actualitati & perfectioni repugnat. Purissima enim, & infinita voluntatis

Dei eminentia circa objecta sibi ab intellectu proposita suspensa manere nequit, ut aliàs fusè ostendimus: & certè si ad reprobationem sufficeret negatio prædestinationis & electionis, possent dici homines possibiles reprobati, cùm eos ad gloriam Deus non elegerit.

Ex his habes legitimam reprobationis definitionem à S. Doctore loco citato traditam, *Reprobatio est præscientia eorum, qui ab æterna vita excluduntur, cum voluntate permittendi culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa.* Cui affinis ex illa quam affert Magister in 1. Sent. dist. 40. *Reprobatio est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ.* Quibus satis infirmatur, reprobationem in actu intellectus connotante decretum efficax voluntatis sitam esse. Nec contra hoc potest fieri argumentum, quod ex dictis de providentia solutum non sit.

Reflexio.

Sicut suprà vidimus, propitium Dei intuitum totius esse boni fontem inexhaustum; ita adversùs Dei indignantis aspectus, quo homines reprobat, malorum omnium scaturigo est. Unde dicitur Psal. 35. *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.* Hos autem iræ, & indignationis oculos in superbos distringit Deus. Nam ut ait Richardus Victorinus in Psal. 28. *Non solùm ad vocis suæ tonitruum, sed sæpè ad aspectum suum contrivit montes arrogantiæ, incurvavit colles superbiæ, & quoties voluit, deposuit potentes de sede.* Habac. 3. *Aspexit & dissolvit gentes, & contriti sunt montes sæculi.*

Aſpectus ille nihil eſt aliud quàm terrificum illud *Væ*, quod tantoperè timendum Doctores inculcant, quia maledicere Dei, utpote efficax, eſt malè facere, lædere, occidere, perdere, ut patet exemplo ficulneæ infructuoſæ, quæ ut dicitur Marc.11. ſtatim ad Chriſti maledictionem aruit. Humiles ergo ſimus, & ſub incerto reprobationis arcano, *væ* illud ſuperbis imminens, & ab Iſaia interminatum vitemus; ait enim cap.5. *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.* Si aſpectus Chriſti in horto quærentes milites proſtravit, quantumvis eſſet & gratiâ in labiis ſuis diffusâ, & decore quem induit, ſuaviſſimus; quid faciet quæſo, vel quid non faciet indignantis intuitus? *Quis ejus iram toleret* (ait Gregor. lib.6. Mor. c.6.) *Cujus nec manſuetudo potuit tolerari?* Unicum remedium eſt humilitas. *Quod donum qui non habet, non dubito dicere, alia quæcumque habet, inaniter habet*, inquit Auguſt. *de don.perſev. cap.ult.*

SPECVLATIO II.

Reprobatio provt dicit excluſionem à gloria, tanquam beneficio indebito, non habet pro motivo præviſa demerita & peccata, ſive actualia, ſive originale; benè tamen prout includit voluntatem puniendi & infligendi pœnam.

PRima pars, quæ à motivo reprobationis negativæ (ſic dictæ, non quòd in negatione actus conſiſtat, ſed quia gloriam tanquam beneficium indebitum denegat) excludit omnia peccata, tam actualia, quàm originale, eſt ex-

pressa doctrina D. Thomæ *hîc, art.* 5. *ad* 3. ubi non aliam rationem assignat reprobationis astruendæ, nisi manifestationem divinarum perfectionum, complementum universi, & quia in magna domo non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed etiam fictilia & lignea; & demùm sic concludit: *Quare hos elegit in gloriam, & illos reprobavit, non habet rationem nisi divinam voluntatem.* Et in 1. *ad Annib. dist.* 41. *q. unic. art.* 3. postquam distinxit duplicem in Deo voluntatem circa reprobos, alteram de contradictorio, quâ vult aliquem non salvare; alteram de contrario, qua vult positivè damnare, expressè ait, secùndam habere quidem rationem ex parte voliti, quia culpa supponit pœnam; secus verò primam, quia gloria est indebita: *nec requiritur ratio* (inquit) *quare non dem alicui, cui dare non debeo.* Certè si juxta mentem D. Thomæ his aliisque locis evidenter expressam, reprobationis nulla sit ratio nisi divina voluntas, cùm exceptio firmet regulam in contrarium; omninò contradicere D. Thomæ est, assignare aliquam rationem præter divinam voluntatem, putà peccatum originale. Maximè quia S. Doctor *hîc art.* 3. docet reprobationem esse actum providentiæ, cujus est permittere quosdam à fine deficere, & cadere in peccatum non remittendum. Ergo evidenter censet, reprobationem non supponere peccatum, sed illius permissioné inferre.

Probatur ratione manifestè deducta ex dictis de prædestinatione: Deus nullis suppositis, vel prævisis meritis, aliquos homines elegit ad gloriam, ex mero voluntatis suæ beneplacito, quo eis apponit cor suum, ut *cap. praced.* ostensum est. Ergo alios positivè relinquit ex sua pura voluntate, nullâ habitâ ratione ad demerita. Nam

eodem motivo, quo quosdam assumit, alios relinquit, quos prudens & videns non destinat ad gloriam, cùm possit: imò in hoc consistit gratuita electio, quod eodem actu & motivo unus assumatur, & alius relinquatur. Atqui illa positiva derelictio, quâ advertenter excluduntur reprobi à gloria indebita, est reprobatio, de qua hîc agimus. Ergo reprobatio, ut est exclusio à gloria tanquam beneficio indebito, non habet aliam causam motivam, quàm divinam voluntatem, non verò demerita prævisa.

Hanc rationem indicat Apostolus Rom. 9. *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Jacob dilexi, Esaü autem odio habui.* Et adducto exemplo Pharaonis, subdit: *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Et statim refutans querelam ortam ex eo quod nullus divinæ voluntati resistere quit, ait: *Homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Vides Doctorem gentium non aliam hujus ineffabilis mysterii rationem assignare, quàm Dei voluntatem, sicut ad eandem in negotio prædestinationis semper recurrit. Quare tam manifestè liquet Apostolum non supponere demerita, vel massam peccato corruptam pro reprobatione, quàm non supponit bona merita pro electione: sicut in massa luti nihil supponitur, nisi quod est indifferens & formabile ad voluntatem figuli.

Subscribunt Patres huic Apostolicæ doctrinæ. Et licèt de Augustino nonnulli ambigant, nihilominus in ejus doctrina versatis dubitare non licet. Cùm enim S. Pater non uno loco, sed

passim hominum reprobationem in inscrutabilem judiciorum divinorum abyssum referat, planè consequitur, reprobationis meritum secundùm Augustinum non esse in homine quærendum. Loca Augustini in præloquio hujus libri adduximus, quibus illa omnia adjungi possent, quibus asserit, nullam esse causam cur Deus uni det perseverantiam, alteri neget, permittatque istum cadere in peccatum, propter quod damnatur: quod utique verum non esset, si reprobatio haberet aliquam causam. Sic autem loquitur August. de correp. & grat. c. 8. *Hic si à me quæratur, cur eis Deus perseverantiam non dederit, quibus eam, quâ christianè viverent, dilectionem dedit? Me ignorare respondeo* (si autem peccatum prævisum, vel actuale, vel originale esset causa reprobationis, in promptu erat responsio.) *Non enim arroganter, sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apostolum, O homo tu quis es qui respondeas Deo. Et ô altitudo divitiarum, quàm inscrutabilia sunt judicia ejus! ... Mirandum est quidem, multumque mirandum, quod filiis suis Deus quibusdam, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseverantiam; cùm filiis alienis scelera tanta dimittat, atque impertitâ gratiâ suâ faciat filios suos. Quis hoc non miretur? Quis hoc non vehementissimè stupeat?* Et adducto exemplo parvulorum, quod non minùs mirum est, & tamen verum, atque ita manifestum, ut nec ipsi inimici gratiæ Dei, quomodo id negent, valeant invenire, ait: *Certè hîc judicia Dei, quoniam justa & alta sunt, nec vituperari possunt, nec penetrari: De utrisque exclamamus: O altitudo divitiarum. Nec miremur nos vestigare non posse investigabiles vias ejus.* Egregiè astipu-

latur Prosper respons. ad 14. object. Vinc. *Cur ex duobus justis illum retineat Deus, illum non retineat, nec possibile est comprehendere, nec licitum investigare; cùm scire sufficiat, & ab illo esse quod statur, & non ab illo esse quod ruitur.* Ad eandem judiciorum divinorum abyssum creberrimè refert Gregorius Magnus perseverantiam, vel lapsum hominum, ut legere est *lib. 29. Moral. c. 9. 17. & 18.*

Unde licèt illi Theologi, qui aliter sentiunt de prædestinatione Angelorum & hominum, diversamque gratiam admittunt in statu innocentiæ, ab ea quâ in statu naturæ lapsæ indigemus, satis consequenter dicant, reprobationem quocumque modo acceptam supponere peccatum originale, & reprobationem dæmonum prævisionem peccati actualis; quia in eorum principiis in statu naturæ integræ non datur nisi gratia sufficiens expectans efficaciam à determinatione voluntatis; unde consequenter Deus non prædestinat, vel reprobat, nisi ex prævisione boni, vel mali usus gratiæ; ac proinde nisi Deus lapsum Adæ prævidisset, hominem non reprobasset. Cùm enim non admittant decretum prædeterminans & per se efficax, nisi ob infirmitatem arbitrii peccato debilitati; si non esset peccatum, inquiunt, non esset opus prædestinatione efficaci & causante consensum voluntatis; nec daretur reprobatio, nisi supposito peccato: unde & docent prædestinationem bonorum Angelorum esse ex prævisis meritis, & reprobationem dæmonum ex prævisis demeritis.

Cæterùm Thomistæ, qui necessitatem gratiæ per se efficacis pro omni statu admittunt, quique confitentur prædestinationem Angelorum

esse ante prævisa merita, & reprobationem dæmonum esse ante prævisa demerita (neque enim in illis fuit peccatum originale) Thomistæ, inquam, non possunt nisi obliti suæ doctrinæ & principiorum suorum, asserere reprobationem hominum, prout est exclusio à beneficio indebito, supponere peccatum originale.

Unde planè mirari subit cur Pat. Gonet, qui tam strenuè Thomistica dogmata clypeo suo tutari solet, hac in parte à trita Thomistarum omnium semita recesserit. Certè si reprobatio Angelorum nullum supponit peccatum, sed potiùs permissio peccati est effectus reprobationis ipsorum, quâ consequutione doctrinæ asseretur alius reprobandi modus pro homine? Sanè hac sua singulari sententia (nullus enim ante ipsum discipulus D. Thom. eam prælo mandavit) difficultates non vitavit, sed auxit: non quidem vitavit, quia omnia argumenta, quæ contra nos militant, illi in reprobatione Angelorum solvenda sunt: auxit verò, quia restat ei satisfaciendum sequenti discursui, quo

Probatur ampliùs communis Thomistarum sententia: Effectus reprobationis non potest esse causa & motivum illius: Atqui permissio peccati originalis, propter quod aliqui excluduntur à gloria, putà parvuli ante Baptismum decedentes, est primus effectus reprobationis: Ergo reprobatio non supponit peccatum originale: Major constat etiam apud eos quos impugnamus, qui ex eo probant nobiscum prædestinationem esse ante prævisa merita, quia hæc sunt effectus prædestinationis. Minor verò disertè traditur à D. Thom. art. 3. dicente, quod sicut prædestinatio includit voluntatem inferendi

gratiam,& gloriam; ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa. Ergo apertè sentit S. Doctor, peccatum illud, pro quo aliquis excluditur à gloria (quod in parvulis non initiatis fonte Baptismatis est originale) esse ex divina permissione, sine qua nihil accidit; quam permissionem ait esse effectum reprobationis, cùm dicat, *reprobationem includere voluntatem permittendi culpam.* Quod si peccatum originale non sit causa reprobationis parvulorum, multò minùs adultorum: tum quia aliàs diversus esset reprobandi modus pro utrisque, quod nullus adhuc Thomista cogitavit: tum quia peccatum originale in multis adultis Baptismate deletur, ut posteà ponderabimus.

Probatur secundò: Finis priùs intenditur quàm media; connaturalis enim modus agentis intellectualis in præparatione mediorum est exordiri ab ipsius finis intentione, ex qua ad mediorum electionem procedat. Cui principio innituntur omnes gratuitæ prædestinationis assertores, ut probent, Deum priùs intendere gloriam, quàm prævideat merita efficaciter ad eam perducentia. Atqui finis à Deo intentus in reprobatione est exclusio à regno cœlorum propter suorum attributorum manifestationem. Ergo priùs naturâ quàm permittat vel prævideat peccata perducentia in damnationem (quale est originale in innumeris parvulis) concipitur in Deo voluntas excludendi aliquos à regno cœlorum. Sanè non video quid huic rationi verosimiliter responderi possit, suppositâ doctrinâ de gratuita prædestinatione, de qua dixit Cardinalis Bellarminus lib. 2. de grat. & lib. arbit. c. 11. *Illam*

non quorumvis Doctorum opinionem, sed fidem Ecclesiæ Catholicæ dici debere.

Probatur demùm: Deus non reprobavit, nec exclusit à gloria propter peccatum illud, quod non solùm voluntate antecedenti, sed etiam consequenti & efficaci voluit delere, remittere, & destruere, quodque de facto in tempore delet, remittit, & destruit: Atqui Deus multis hominibus voluit denegare gloriam, in quibus tamen efficaciter voluit remittere, & de facto condonavit, abstulitque peccatum originale: Ergo Deus non reprobavit propter peccatum originale. Minor est manifesta; constat enim, non omnes baptizatos novæ legis, nec omnes circumcisos veteris legis fuisse salvatos, in quibus tamen peccatum originale deletum est. Major verò videtur clara; qua enim ratione potest intelligi vel conciliari, Deum velle efficaciter excludere aliquem à gloria propter unum aliquod peccatum, & simul velle efficaciter peccatum illud remittere, & condonare?

Urgetur hæc ratio: Si Deus vult denegare gloriam propter peccatum originale, etiamsi sit in tempore remittendum, vult etiam denegare gratiam efficacem, & donum perseverantiæ propter illud; intentio enim finis est causa electionis & exequutionis mediorum; mediū verò exequens reprobationem secundùm omnes est denegatio gratiæ efficacis, & doni perseverantiæ: Atqui implicat Deum denegare gratiam efficacem propter peccatum sincerè remissum & condonatum; nam aliàs illud peccatum esset, & non esset remissum: esset quidem ex suppositione Baptismatis; non esset verò, siquidem Deus propter illud infligeret pœnam omnium gravissimam,

nempe gratiæ illius ſubtractionem, ex qua ſequitur damnatio: Ergo Deus non voluit denegare gloriam, ſeu reprobare propter peccatum orginale remiſſum, aliàs falſum eſſet quod ex Apoſtolo *Rom.* 6. docet Tridentin. *ſeſſ.* 5. *c.ult.* in renatis nihil odiſſe Deum, & nihil damnationis eſſe his, qui ſunt in Chriſto Jesv.

Multæ ſolent huic demonſtrationi adhiberi reſponſiones, ſed nulla ſatisfacit. Quod enim dicunt aliqui, Deum reprobare, & excludere à gloria propter peccatum originale, non tamen decretum illud exequi propter peccatum originale, eſt mera evaſio. Nam eidem motivo attribuitur exequutio, cui attribuitur intentio talē exequutionem cauſans, cùm exequutio ex efficacia intentionis derivetur: Ergo ſi Deus intendat excludere à gloria ob peccatum originale, de facto excludet propter illud; ſicut quia motivum prædeſtinationis eſt miſericordia Dei, verum eſt etiam dicere, Deum coronare Sanctos in miſericordia & miſerationibus, & ex ſua gratuita benignitate dare donum perſeverantię. Denique hanc, & alias ſolutiones, quas non minùs fusè, quàm eruditè proſequitur P. Gonet, hoc uno verbo confringes dicendo, hæc duo decreta eſſe in adjecto, ut dicunt, & in terminis implicatoria: *Volo efficaciter voluntate beneplaciti excludere reprobum à gloria propter peccatum originale*; & ſimul prædiffinire: *Volo efficaciter voluntate beneplaciti delere, remittere, & condonare peccatum originale illius reprobi.* Quæ duo decreta admittere tenetur oppoſita ſententia, & tamen incompoſſibilia eſſe ex penetratione terminorum, quis non videt? Nam licèt peccatum originale poſſit dici remiſſum, etiamſi maneat fomes peccati &

concupiscentia (ut tacitæ objectioni occurram,) non tamen si maneat reatus vitæ æternæ. Irrisoria enim, & illusoria omninò condonatio est, si ob peccatum, cui parcere judex asserit, pœnam gravissimam infligit. Sicut etiam peccatū actuale non censeretur in Sacramento pœnitentiæ syncerè & sine dolo dimissum, si quantumvis maneant pravæ inclinationes ex peccatis præcedentibus relictæ, æternæ pœnæ reatus permaneret. Porro dicere peccatum originale non esse causam adæquatam reprobationis, quia ex duplici titulo Deus homines reprobavit, scilicet titulo indebitæ gratiæ, & titulo justitiæ punitivæ propter peccatum originale; hoc, inquam, dicere est ad nostra castra redire, & veritate convictum fateri, non aliam esse causam reprobationis negativæ, quàm divinam voluntatem inscrutabilem, & quia *in ea requievit Apostolus, nemo quærat à me occultorum rationem*, ait August.

Secunda pars speculationis facilis est, & ejus rationem insinuat D. Thom. *locis citatis*; quia pœna est correlativa culpæ, quam necessariò præsupponit: & dicunt communiter Patres, quod *Deus est bonus ex suo*, & *justus ex nostro*, id est occasione sumpta ex peccatis nostris: unde repugnat ejus bonitati, quod decernat punire & infligere ullam pœnam, nisi propter culpam prævisam. Vnde Aug. *lib. 3. cont. Iul. c. 8.* ait: *Bonus est Deus, justus est Deus; potest sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest sine malis damnare, quia iustus est.* Et *lib. 3. de lib. arbitr. c. 9.* sic: *Si peccatis detractis miseria perseverat, aut etiam peccata præcedit, rectè deformari dicitur ordo, atque administratio universitatis.*

Satisfit objectis.

Objicies : Voluntas efficaciter excludendi aliquem à gloria eſt incompoſſibilis cum voluntate ſalvandi omnes homines ; quomodo enim eorum ſalutem ſincerè vult Deus, quos ante præviſa demerita à ſalute excludit ? Atqui Deus verè & ſincerè vult omnes homines ſalvos facere : Ergo non vult aliquos excludere à gloria ante præviſa demerita.

Reſpondeo , hanc difficultatem ſuprà fuiſſe expeditam, dum de voluntate Dei ; & ejus ſumma eſt, quod ſicut judex poteſt ſincerè velle ſalutem hominis,quem tamen tradit de facto ſuſpendendum : ita Deus volens omnium ſalutem, poteſt de facto aliquem excludere à tali fine indebito , attentis circunſtantiis defectibilitatis humanæ, boni univerſi, manifeſtationis attributorum. Sicut etiam in principiis aſſertorum ſcientiæ mediæ , cum voluntate ſalvandi omnes ſtat Deum velle efficaciter conſtituere hominem in illo circunſtantiarum ordine, in quo prævidit eum peccaturum & damnandum. Denique omnes premit exemplum indiſſolubile parvulorum, quos Deus voluit excludere à gloria nullis ſuppoſitis , vel præviſis demeritis , quæ in eis nulla ſunt ; & tamen voluntate antecedenti vult eos Deus ſalvos facere.

Dices : Noſtra ſententia eſt valde dura , nec ſapit pietatem illam Dei , quam tantoperè commendat Scriptura,dum præcipit ſentire de domino in bonitate ; non enim cum tanta clementia ſtare videtur,quod aliquem à regno ſuo excludat Deus ex ſua ſimplici voluntate , non impulſus

ex nostris demeritis, & quod potiùs ex illa voluntate denegandi gloriam ad permittenda peccata, negandamque gratiam procedat. Certè durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

Respondeo, hanc difficultatem æqualiter premere omnes sententias. Nam permissio primi peccati irremissibilis (quale fuit in Angelis, & quale est in parvulis sine Baptismo morientibus) non præsupponit aliquam priorem culpam, cùm sit permissio primæ, nec procedere liceat in infinitum. Peto ergo ab adversariis, quare Deus velit permittere illud primum peccatum, ex quo infallibiliter sequetur exilium à regno? Certè non possunt confugere nisi ad latentia Dei consilia; non enim possunt recurrere ad præcedentem culpam, cùm loquamur de prima; & tamen non minoris, sed omninò ejusdem jacturæ est, denegatione gratiæ permittere peccatum irreparabile, quàm excludere à gloria, cùm gloriæ exclusio in illius peccati permissione nitatur. Ergo si primum vult Deus, absque ulla crudelitatis nota, vel bonitatis diminutione, quidni idem dicetur de secundo? Adde quod licèt secundùm adversarios Deus reprobet post prævisa demerita, tamen in manu ejus erat ita singula disponere & apparare, ut peccata & demerita impedirentur; & tamen non fecit: respondeant ergo adversarii, an Deus sit propterea minùs bonus, vel nimis durus?

Quare fatendum est, difficultatem esse sententiis omnibus communem, cui dicendum, aliter discurrendum esse de gubernatore & provisore universali, aliter de particulari. Licèt enim particularis nō possit nec debeat permittere defectus, quos potiùs præpedire tenetur; nec ejus

fit

sit intendere justitiæ ostensionem, sed eam solùm, ubi culpæ exigunt, exercere; tamen provisor generalis, & author totius naturæ permittere defectus potest ob contingentiæ, & defectibilitatis creatæ exigentiàm, sicut & locum dare justitiæ sine ulla crudelitatis, & duritiei nota. Pertinet quippe ad bonitatem universalissimi entis, ut suæ justitiæ manifestandæ provideat, eique in universo locum det, ut decori universi ex malorum bonorumque alternatione consùrgenti consulat, ut creaturas liberas suæ contingentiæ, & infirmitati quandoque permittat, ut denique appareat quàm sublimis sit finis noster, quàm pervius humilibus, quàm absconditus superbis, quàm gratuitus, & omnes vires creatas excedens, atque adeò summis precibus, & sine intermissione petendus: quare in hoc nulla est crudelitas, sed summa prouidentia: nec delectatio miseriæ nostræ, sed amor boni universi, quod est perfectius, & divinius.

Radix deceptionis in hac parte est, quod intellectus noster constrictus & limitatus, immensum judiciorum Dei pelagus juxta suum modulum metiri vult, nec considerat Deum minimè irrogare injuriam reprobis, quibus necessaria ad salutem non subtrahit, nec tenetur eis dare, quod nulli debet; in gratuitis enim non habet locum acceptio personarum, quia quod datur ex gratia, potest sine injustitia denegari. Unde dicebat Paterfamilias, Matth. 20. *Tolle quod tuum est, & vade: an non licet mihi quod volo facere?* In illa judiciorum divinorum profunda adoratione vera & solida animi pax invenitur. Quod si hæc tibi non satisfaciunt, cave ne sis

similis illi, cujus os impium obstruere, & temeritatem retundere cogitur Apostolus citatis verbis: *O homo! tu quis es qui respondeas Deo*, &c. Quæ verba sic explanat Naclantus noster: O homo, verè homo, verè vanitati & stultitiæ similis; tu quis es? Nonne lutum, pulvis, & cinis, ut altercari præsumas cum Deo? Nunquid oblitus es te esse figmentum, & sordidum lutum? Ergo adversus eum qui te plasmavit audebis insolescere, illumque in jus deducere, aut cur hunc in modum te effinxerit, querulari.

Instabis: Verum quidem est, Deum nemini facturum injuriam, si excluderet solùm à gloria, ut à beneficio superexcedenti, & indebito: verùm Deus nullum excludit à gloria, quin illum addicat suppliciis sempiternis; hæc enim duo sunt inseparabilia, & necessariò connexa: Sed injuriam faceret Deus, si ante prævisa demerita statueret punire & plectere reprobos: Ergo similiter si statuat illis negare gloriam; unum enim sine altero esse non potest, præsertim cùm præcipua pœna damnatorum sit privari visione Dei.

Respondeo, quod licèt ille qui excluditur à gloria, incidat in damnationem, quia incidit in peccatum quod est causa damnationis; quia tamen Deus non est causa peccati, sicut volendo excludere à gloria non vult peccatum, ita per hoc formaliter non vult infligere damnationem, sed solùm denegare beneficium indebitum. Et sub hac ratione exclusio à gloria non habet rationem pœnæ damni, sed solùm quatenus est privatio summi boni, ad quem homo in statu elevationis ad ordinem supernaturalem poterat pervenire. Hinc valde excruciat damnatum privatio visionis, quia videt se ex culpa

carere, & quia si non obstitisset gratiæ, omne desiderium suum replevisset.

Ex his dilucidè percipies manifestum discrimen, quod inter nostram Apostolicam (ab Apostolo enim tradita est) sententiam, & Calvini errorem invenitur. Iste enim *lib. 3. institut. cap. 21. §. 2.* posuit *homines nudo Dei arbitrio citra proprium meritum in æternam mortem prædestinari.* Quam quidem blasphemiam cum Ecclesia Catholica detestamur, & verbis ipsis uti placet, quibus Concilium Arausianum II. hanc impietatem proscripsit Can. 25. *Aliquos divina potestate ad malum prædestinatos esse, non solùm non credimus, sed etiam si sint qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Addit Calvin. *cap. 23. §. 8.* se non dubitare, *simpliciter fateri voluntatem Dei esse rerum necessitatem, atque id necessariò futurum esse quod ille voluerit.* Nos verò dicimus, neminem à Deo destinari suppliciis, nisi prævisis demeritis, ad quæ non modò non necessitat, sed gratiam sufficientem offert, ut non eveniant.

Scio nonnullos confundere sententiam Thomistarum cum errore Prædestinatianorum, qui Deum æquali modo prædestinare supplicia malorum, ac præmia Sanctorum asserebant. Sed quàm insulsa sit hæc calumnia, patet ex dictis, cùm statuerimus Deum non statuisse infligere pœnas nisi post prævisa peccata. Supponit etiam falsum hæc objectio; nam veritas est, nusquam fuisse hujusmodi Prædestinatianos, sed hanc fabulam inventam esse à Fausto Rhegiensi Semipelagianarum partium capite, & ab ejus coætaneo Gennadio, qui ex vera & orthodoxa Augustini de prædestinatione doctrina falsas quas-

dam conclusiones deducebant, quas Augustini discipulis & defensoribus imponebant, & affingebant, quos propterea Prædestinatianos nominabant, ut exosos redderent & suspectos, hæreticorum more & genio, qui Catholicos alicujus hæresis notæ insimulant, ut speciosiùs eos impugnent. Sic Eutychiani Catholicos distinctas in Christo naturas propugnantes, ut Nestorianos calumniabantur: Nestoriani verò Cyrillum unitatem personæ Christi acerrimè tutantem, Apollinaristam esse mentiebantur. Et ipsi Pelagiani Augustinum gratiæ victricis patronum, tanquam Manichæum traducebant. Nec mirum, ut enim ait Veritas, Matth. 10. *Non est discipulus super magistrum, nec servus supra dominum suum: sufficit discipulo ut sit sicut magister ejus, & servo sicut dominus ejus. Si patremfamilias Beelsebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?* Porrò ad amoliendam hujusmodi calumniam, exsufflandumque fictitium illud Prædestinatianæ hæresis monstrum, plura occurrerent; sed ne tam præclari argumenti dignitati injuriosus sim, de eo pauciora obiter dicendo, quàm decet, quæstionem hanc criticam aliis relinquimus, præsertim cùm omnia quæ dici possent, à quodam Præside Pariensi in non paucis celebri præoccupata sint.

Insistes in favorem sententiæ P. Gonet: D. Augustinus frequentissimè pro motivo & causa reprobationis assignat peccatum originale. D. etiam Thomas docet *q. 23. art. 5.* in reprobatione relucere justitiam; justitia autem Dei supponit culpam, saltem originalem. Et *quæst. 6. de verit. art. 2. ad 9.* ait: *Ratio reprobationis est in hominibus peccatum originale, ut Aug. dicit.*

Respondeo, S. Augustinum velle solùm, Deum in exequutione non inferre effectum ultimum reprobationis, vel intermedium obdurationis, nisi ob præcedens peccatum, saltem originale; non velle tamen, Deum in intentione statuisse excludere aliquem à gloria ob peccatum originale, cùm ante peccatum originale intelligatur permissio illius, quæ est effectus, non motivum reprobationis. Secundò dici potest cum Alvare *disput.* 110. *de auxil.* nunquam dixisse Augustinum, quod detur causa & motivum reprobationis ex parte nostra, sed tantùm quod detur causa obdurationis, & derelictionis in peccato, ac damnationis æternæ, quæ causa est peccatum præcedens, saltem originale. Unde epist. 105. *Quærimus causam prædestinationis, & invenire non possumus: quærimus causam derelictionis, & invenimus.* Sed nusquam asseruit, dari causam primi effectus reprobationis, qui est permissio peccati vel originalis in parvulo, vel actualis, ex quo adultus non resurgit. Tertiò respondeo, S. Patrem velle peccatum originale prævisum ante Verbi incarnationem, fuisse causam sufficientem ad reprobandum omnes homines, in quo differt reprobatio à prædestinatione; nam respectu istius nulla datur causa ex parte nostri, non solùm efficax, sed nec sufficiens. Et sic liberabat se Doctor sapientissimus ab importunis Pelagianorum querelis continuò obstrepentibus, & petentibus, cur Deus unum præ alio eligeret, alterum verò relinqueret, non habita meritorum, demeritorumque ratione. Quorum fastidiosis murmurationibus faciebat satis Doctor Sanctus dicens, sufficientem causam derelictionis esse peccatum originale, propter

quod filii Adam sicut nascuntur filii iræ, ita & à regno cœlesti exulare possunt. Cæterùm dum Augustinus rem absolutè tractat, semper ad occulta & inscrutabilia Dei judicia recurrit. Denique dici posset, Augustinum loqui de reprobatione, prout includit voluntatem infligendi pœnam.

Ad id quod ex D. Thoma subjungitur, dico S. Præceptorem non ideo dixisse in reprobatione relucere justitiam, quia ad illam præsupponitur peccatum (hoc enim nullibi scripsit;) sed quia, vt ipse se explicat, reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa, in quo processu datur utique occasio manifestandi justitiam suam. Unde dicitur Proverb. 16. *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum:* id est permisit Deus impium labi in peccatum, ut in die judicii suam in punitione illius justitiam ostenderet. Ad locum verò quæstionis de veritate, respondeo non integrè, sed diminutè referri; nam ibidem ait, causam excludendi homines à gloria esse, *gloriam illis non deberi.* Et in prioribus verbis refert solum Augustinum, cujus quatuor expositiones attulimus.

Dices: Reprobatio nomine odii significatur, Malach. 1. *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Sed Deus nihil odio habet nisi peccatum; nihil enim odit eorum quæ fecit, sed odio sunt ei impius, & impietas eius, ut docet Scriptura: Ergo reprobatio supponit aliquod peccatum, saltem originale.

Respondeo, mirum esse hanc instantiam à Thomista potuisse proponi: tum quia æquè ur-

get in reprobatione dæmonum; tum maximè quia ipsemet D. Thomas eam expressè resolvit *art.3.ad* 1. dicens, quod odium non debet strictè accipi, sed solùm *in quantum quibusdam non vult hoc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos odio habere.* Itaque licèt odium strictum peccatum prærequirat, non tamen odium latè acceptum pro voluntate denegandi aliquod indebitum; & ita frequenter accipitur odium in Scriptura, ut idem sit odisse, ac posthabere, negligere, & rejicere, ut Luc.14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum aut matrem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.*

Urgebis: Reprobatio malorum supponit prædestinationem bonorum; ex eo enim aliqui reprobi manent, quia nonnullis electis, ipsi relicti sunt; prædestinatio verò Sanctorum supponit prædestinationem Christi, qui est prædestinatorum caput, & archetypus: prædestinatio verò Christi supponit peccatum Adami, in cujus remedium decreta est. Ergo à primo ad ultimum reprobatio hominum supponit peccatum Adami, quod reddens totum genus humanum Deo exosum, sufficiens exhibebat reprobandi motivum.

Respondeo, peccatum originale præsupponi ad reprobationem malorum, non tanquam causam vel motivum reprobationis, sed solùm ad summum ut objectum prius naturâ cognitum, sufficiens quidem ut propter illud Deus reprobaret, sed non movens de facto ad reprobandum; siquidem illud in multis reprobis delere statuit, quos proinde reliquit non propter infectionem peccati originalis, sed quia providentia sua judicavit bonum omnibus indebitum, non

esse omnibus dandum, quod *noli examinare, si non vis errare*, ut ait August. Adde in illo argumento multa supponi quæ apud Thomistas omnes rata non sunt. Multi etenim docent, quod licèt peccatum originale præcedat Incarnationem in ordine exequutionis; id tamen negant de ordine intentionis, in quo volunt Christum priùs esse prædestinatum, quàm peccatum prævisum: quâ doctrinâ stante, ruit totum fundamentum contrariæ sententiæ.

Reflexio.

Ut formidandæ, quam speculati sumus, veritatis horrore, & altitudine non opprimaris, hoc semper habeto præ oculis, Lector, quod licèt Deus gratuitò det gloriam; nulli tamen nisi ob præcedentia delicta, & quidem invitus, pœnas infligit. Memento traditæ à Patribus maximæ: *A nullo homine recedit Deus, nisi priùs ipse homo à Deo recedat*. Et rursum: *Nisi tu ab ipso feceris casum, ipse à te non faciet occasum*. Sæpè sæpiùs miratus suum divinam Christi Domini prudentiam, dum cuidam sciscitanti, *Domine si pauci sunt qui salvantur?* respondit, Luc. 13. *Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt*. Quibus verbis Salvator indicat fugiendam esse curiosam & anxiam de prædestinatione & reprobatione investigationem, sed solùm curandum per arctas semitas æquitatis incedere. Ita præclarè Joannes à S. Thom. *tom. 2. disput. 10. art. 4. n. 9.* Ecce quò ipsa veritatis responsio collimat, nempe noluit ipsi difficultati respondere, sed animo ac radici unde plerumque talium quæstionum nascitur

disputatio. Volumus enim solatium aliquod captare, & nostræ desidiæ aliquantulum obsecundare, dum ex una parte videntes majorem partem fidelium non admodum asperam vitam ducere, & ex alia parte asserendo majorem partem fidelium salvari, aliqualem fiduciam capiamus, quod etsi negligentiores simus, nec admodum in nos severi, & aliquando consentiamus delectationibus sæculi frui, adhuc salvabimur. Dominus autem has radices præscindere cupiens, & omnem à nobis excutere socordiam & negligentiam, erexit oculos nostros ad difficultatem adipiscendæ salutis, & ad eam evincendam hortatus est. *Contendite*, inquit, *intrare per angustam portam*. Quasi dicat: Nolite de reprobationis judiciis solicitè angi, incuriæ vestræ ac socordiæ nequaquam favete, cogitantes multos etiam mediocri studio salvandos; sed potiùs soliciti, & alacres estote, & per angustam portam intrare tota contentione nitamini: *Quia multi quærent intrare, & non poterunt*: id est, quia etiam ex his qui non omnino torpescunt, & in vitiis suis jacent, multi peribunt. Itaque reprobationis abyssum ne scrutemur, ne sub aquis tam vehementibus in tanto illidentium fluctuum stridore mergamur, sed per electorum semitas, & angustam Evangelii viam ambulare solliciti simus. Ad pacem animi conservandam hæc principia firmiter retine. Primum, Deus omnis boni causa, nullius mali author est. Secundum, Nulli Deus debitor, sed tamen fidelis promissorum servator est. Tertium, Deus neminem damnat, nisi propter illorum peccatum voluntarium. Quartum, Qui benè vivit, benè moritur.

SPECULATIO III.

Varii sunt reprobationis effectus.

VT facilè discernamus, quinam sint legitimi reprobationis effectus, illos examinabimus, de quibus dubitari solet, idque sequentibus interrogationibus commodiùs præstabimus.

Rogabis primò, an permissio peccati, denegatio gratiæ efficacis, & ipsa damnatio sint effectus reprobationis?

Respondeo affirmativè. Probatur. Ut aliquid sit effectus reprobationis tria requiruntur, ut diximus suprà dum de prædestinatione; currit enim utrobique paritas. Primò, quod sit à Deo: secundò, quod conducat ad finem reprobationis: tertiò, quod finem illum de facto consequatur ex intentione Dei. Atqui hæc triplex conditio convenit tribus effectibus præfatis; Deus enim permittit aliquem cadere in peccatum, & illi auxilium efficax ad resurgendum necessarium denegat, & tandem illum in peccatis morientem punit ex fine reprobationis, qui est manifestatio divinæ justitiæ, ut patet ex verbis Apostoli Rom. 9. *Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ preparavit in gloriam.* Tria etiam prædicta conducunt ad finem reprobationis, ut patet. Ergo illis tribus per se convenit esse effectum reprobationis, & ideo dicunt Patres, Deum non facere, sed ordinare peccata, quia peccata malorum ordinat ad bonum

commune; cujus pulcherrimam rationem assignat S. Thomas *q.5. de ver. art. 7.* quia quando homines in providendo ordinem non servant, sed provident secundùm modum brutorum animalium, tunc etiam divina providentia de eis ordinat, secundùm ordinem qui brutis competit, ut scilicet ea quæ in eis vel bona, vel mala sunt, non ordinentur in bonum eorum proprium, sed in bonum aliorum; comparati enim sunt jumentis insipientibus. Quando autem homines servant ordinem rectum in providendo, tunc & bona, & mala eis cedunt in bonum proprium, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

Sed diligenter adverte, responsionem nostram intelligi debere de permissione peccati non remittendi, quod solùm habet connexionem cum damnatione, ad quam conducit. Non enim de peccatis dimissis similiter arbitrari licet; peccatum quippe per pœnitentiam in reprobo interdum remissum, non habet ampliùs reatum vitæ æternæ, cùm illud Deus sincerè condonaverit.

Nec dicas, posse aliquando contingere, quod alicui reprobo remittatur peccatum in confessione, remanente adhuc debito pœnæ temporalis in purgatorio luendæ; & quod postea relabatur in mortale, ob quod damnabitur: in quo casu peccatum dimissum plectetur pœnâ æternâ, cùm in inferno nulla sit redemptio. Sed quod punitur pœnâ æternâ, est effectus reprobationis: Ergo peccatum remissum est effectus reprobationis.

Sed respondetur ex D. Thoma *in 4. dist. 22. q. 1. art. 1. ad 5.* quod licèt peccatum veniale puniatur in inferno æternaliter, quia sicut manet semper culpa illius, ita & pœna; tamen pecca-

catum dimissum, cui debetur solùm pœna temporalis, non nisi temporaliter punietur. Nec propter hoc sequitur, dari in inferno redemptionem, quia pœna quæ solvitur, minimè redimitur. Nec est inconveniens, quod quantum ad aliquid accidentale pœna inferni minuatur usque ad diem judicii, sicut etiam quandoque augetur. Unde nec peccatum dimissum, nec pœna illi ad tempus inflicta sunt reprobationis effectus.

Rogabis secundò, an peccata sint reprobationis effectus?

Respondeo negativè, quia cùm peccata non sint à Deo, ut docent Catholici omnes contra blasphemias hæreticorum, fit inde quod respectu peccati deest prima & principalis conditio requisita ad effectum reprobationis. Unde optimè ait S. Thom. hîc, art. 3. ad 2. *Aliter se habet prædestinatio in causando, quàm reprobatio. Nam prædestinatio est causa & ejus quod expectatur in futura vita à prædestinatis, scilicet gloriæ; & ejus quod percipitur in præsenti, scilicet gratiæ. Reprobatio autem non est causa ejus quod est in præsenti, scilicet culpæ, sed est causa derelictionis à Deo; est tamen causa ejus quod redditur in futuro, scilicet pœna æterna. Sed culpa provenit ex libero arbitrio ejus qui reprobatur, & à gratia deseritur; & secundùm hoc verificatur dictum Prophetæ, perditio tua Israël ex te.* Et hac de causa passim à Doctoribus reprobi appellantur *præsciti*, quia nimirum in reprobis est aliquid tantùm præscitum, & non præparatum & ordinatum, nempe peccatum, propter quod damnantur.

Objicies: Permissio peccati est effectus reprobationis, ut antea dicebamus: Ergo & ipsum peccatum. Probatur consequentia: Deus non

potest velle permissionem peccati ob finem reprobationis, nisi ipsum peccatum velit propter eundem finem; qui enim amat medium conducens ad aliquem finem, magis amat rationem illam propter quam conducit ad finem; permissio autem peccati non conducit ad finem reprobationis, nisi ratione peccati, quod solùm punitur æternâ pœnâ, non verò permissio: Ergo si permissio peccati sit effectus reprobationis, multò magis ipsum peccatum, ratione cujus permissio illa finem reprobationis consequitur.

Respondeo, non sequi ex eo, quod Deus velit ex fine reprobationis permittere peccatum, velle etiam peccatum influendo in ipsum, sed sinendo dumtaxat lapsum creaturæ. Unde distinguenda est illa propositio in probatione inclusa: qui amat medium ad finem, magis amat rationem propter quam conducit, si ratio illa causetur ab amante finem, concedo; si solùm permittatur, nego: peccatum autem non causat Deus, sed permittit causari à nobis, ut puniatur à se. Et ratio est, quia Deus potest velle relinquere hominem in statu suæ defectibilitatis, absque eo quod velit peccatum, quantumvis peccatum ex hujusmodi defectibilitate sequatur; quia defectibilitatem illam referre ad se potest, secus verò peccatum, quod est essentialiter aversio à se ut ultimo fine.

Rogabis tertiò, quid dicendum sit de bonis, tum naturalibus, cùm supernaturalibus, num sint reprobationis effectus?

Respondeo, bona naturalia, & multò minùs supernaturalia reprobis oblata vel collata, non esse reprobationis effectus. Quia licèt reprobus substantiâ suâ, aliisque naturæ & gratiæ donis

abutatur; tamen bona illa minimè largitus est Deus ea intentione, ut sint materies peccati, & occasio damnationis, sed potiùs ex voluntate antecedenti, quâ omnium salutem sincerissimè vult. Certè pias aures offendere videtur, quód nonnemo scripsit, ideo Deum reprobum creasse, aliisque dotibus adornasse, ut per hujusmodi ad damnationem perducatur. Sanè si hoc esset, talium bonorum effusio non beneficii rationem haberet, sed injuriæ. Unde non parum decipiuntur, qui credentes bona naturalia esse effectus prædestinationis in electis, inferunt etiam esse similiter effectus reprobationis in his qui pereunt. Nam dato quod naturalia prædestinatorum bona sint prædestinationis effectus (quod tamen suprà negavimus) nulla prorsus est illatio, sed est toto cœlo disparitas. Nam nihil inconvenit, bona naturalia fini prædestinationis, scilicet gloriæ subordinari: at verò ad damnationem à Deo ordinari nequaquam possunt; quia licèt ex eis occasionem ruinæ peccator desumat, id tamen est præter Dei intentionem, & contra Dei voluntatem: sicut licèt reprobi pravitate sua Sole, Lunâ, & elementis abutantur, imò & ipso concursu Dei, quem servire faciunt iniquitatibus suis; hæc tamen nec sunt, nec dici reprobationis effectus possunt; quia ad æternam mortem non ex intentione Dei, sed hominum nequitia perducunt.

Non refugio quidem dicere cum Patribus, omnia reprobis in malum cooperari, ipsam quoque orationem verti in peccatum. Sed absit ut dicamus, eos ideo sortiri illa omnia effecta, quia ad illa à Deo reprobante destinantur; cùm potiùs hæc illis non eveniant, nisi propter peccan-

tium malitiam, quæ tanta est ut illis quæ Deus ad eorum sanctificationem suppeditat, in propriam abutantur perditionem. *Nemo* (ait B. Prosper ad 3. object. Vincentianam) *à Deo creatus est ut periret. Ut nascantur homines, Conditoris est beneficium; ut autem pereant, prævaricatoris est meritum.* Idem dicendum censeo de defectibus naturalibus, putà natura incomposita, dura cervice, genio & indole indisciplinabili, & ad vitia proclivi, cùm hujusmodi propensiones sint multis prædestinatis communes; unde solùm per accidens ex abusu & malitia reproborum conducunt ad peccatum, cùm possent esse seges amplissima & uberrima exercendæ virtutis.

Quædam notationes circa quæstionem 24. S. Thomæ de libro vitæ, ubi de pusillo grege electorum.

Postquam S. Doctor mysterium prædestinationis & reprobationis aperuit, *q.* 24. disputat de libro vitæ, docens *art.* 1. librum vitæ dici in Deo metaphoricè à consuetudine scribendi in libro electos ad militiam, vel justitiam exercendam, qui olim dicebantur Patres Conscripti. Et quia quod scribitur firmum est, juxta commune adagium, *scripta manent, verba prætereunt;* ideo liber vitæ idem est ac ipsa Dei notitia, quâ Deus firmiter novit se aliquos prædestinasse ad vitam æternam, juxta illud 2. Timot. 2. *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: novit Dominus qui sunt ejus.* Observat autem S. Thomas *ad* 3. quod quia non est consuetum

conscribere eos qui repudiantur, sed eos qui eliguntur; ideo reprobationi non respondet liber mortis, sicut prædestinationi liber vitæ.

Articulo 2. tradit, quod liber vitæ propriè respicit vitam gloriæ, non verò vitam gratiæ nisi secundùm quid, in quantum vita gratiæ de se ordinatur, & continuari petit vitæ gloriæ, de qua sola liber vitæ simpliciter intelligitur; quia id ad quod eligitur aliquis, habet rationem finis; non enim miles eligitur aut conscribitur ad hoc ut armetur, sed ut pugnet & vincat; sola verò gloria habet rationem finis creaturæ rationalis.

Articulo 3. exponit S. Præceptor, quomodo possit aliquis deleri de libro vitæ, juxta illud Psal. 68 *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur*: & docet id esse verum non solùm secundùm hominum opinionem (quatenus innotescit hominibus aliquem esse in libro vitæ secundùm præsentem justitiam, à qua excidit; idque vel in hac vita innotescit, vel in judicio palam fiet,) sed etiam secundùm rei veritatem, quatenus ille qui habet gratiam, quâ ordinatur in vitam æternam, decidit finaliter à gratia.

His suppositis nemo dubitare potest, quin certus sit eorum numerus, qui in tali libro scripti sunt. Testatur enim Veritas, *Joan.* 10. se cognoscere oves suas, & neminem rapturum eas de manu sua, bonumque pastorem proprias oves vocare nominatim. Et certè (ut discurrit Sanctus Thomas *q.* 23. *art.* 7.) omne agens intendens efficere aliquod opus, determinat numerum partium per se ad opus requisitarum: sic ædificator intendens fabricare domum, disponit ejus man-

ſiones, & menſuram parietum, quanvis per ſe non determinet numerum lapidum,ſed tot accipiat,quot ſufficiunt: ſimiliter Deus volens condere mundum, præcipuas ejus partes determinavit, & numerum earum, ſcilicet orbium cœleſtium, & ſpecierum ſublunarium; individua verò corruptibilia non per ſe,nec propter ſe ordinavit,ſed in ordine ad ſpecierum conſervationem. Atqui creaturæ rationales ſunt principales partes univerſi, propter immortalitatem animæ rationalis; maximè verò illæ,quæ futuram beatitudinem conſequuturæ ſunt, cùm ſint nobiliſſima Chriſti membra, & curiæ cœleſtis aulici in æternum futuri. Ergo certus eſt eorum numerus, *non ſolùm per modum certæ cognitionis, ſed etiam per modum principalis præfinitionis*, ut loquitur D. Thomas; id eſt non ſolùm ea ratione, quâ omnia cognoſcuntur à Deo, ſed etiam quia ſunt præcipuæ partes univerſi per ſe ordinatæ ad complementum mundi, atque adeo per ſe prædefinitæ, & quibus omnia alia deſerviunt, juxta illud: *Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei.*

Quæres numerum eorum, qui in libro vitæ ſcripti ſunt?

Reſpondeo verbis D. Thomæ *ibidem.* Quidam dicunt, quod tot ex hominibus ſalvantur, quot Angeli ceciderunt. Quidam verò quod tot ſalvantur, quot Angeli remanſerunt. Quidam verò quod tot ex hominibus ſalvabuntur, quot Angeli ceciderunt, & inſuper tot quot fuerunt Angeli creati. Sed meliùs dicitur,quod ſoli Deo eſt cognitus numerus electorum in ſuperna felicitate locandus. Hæc ſumma cum diſcretione & prudentia D. Thomas.

Cæterùm licèt in particulari non possit numerus salvandorum definiri, id tamen ex Scripturarum, & Patrum traditione certum est, paucos futuros salvandos, & longè pauciores his qui pereunt. Dicitur enim Matth. 7. *Lata & spatiosa est via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta est porta, & arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam.* Et Luc. 13. *Multi sunt vocati, pauci verò electi.* Unde *Isai.* 17. & 24. comparantur electi spicis remanentibus in agro post collectam messem, vel paucissimis uvarum granis, quæ supersunt finitâ vindemiâ, vel olivis quæ restant in summitate oleæ, vel in cacumine rami, excussa olea.

Astipulantur Patres. Formidabilis est illa Chrysost. vox hom. 14. ad Pop. Antioch. *Quot putatis esse in civitate nostra* (Antiochena sexcentis hominum millibus ad minus constanti) *qui salvi fient? Non possunt in tot millibus centum inveniri qui salventur, quin & de his dubito.* Et rationem subjungit: *Quanta enim in juvenibus malitia, in senibus torpor.* Nec minùs terribiliter August. in Psal. 48. *Quot sunt illi qui videntur observare præcepta Dei? Vix invenitur unus, vel duo, aut paucissimi: ipsos solos liberaturus est Deus, & cæteros damnaturus.* Succinit Gregor. Magnus hom. 19. in Evang. *Ad fidem multi veniunt, sed ad cœlestia regna pauci perveniunt.* Ubi S. Pater loquitur de ipsis Catholicis, *qui ad fidem veniunt.* Ab eis non recedit S. Thomas *art.* 7. *ad* 3. dicens: *Cùm beatitudo æterna excedat communem statum naturæ, & præcipuè secundùm quod est gratiâ destituta per corruptionem originalis peccati, pauciores sunt qui*

salvantur. Et in hoc etiam maximè misericordia Dei apparet, quod aliquos in illam salutem erigit, à qua plurimi deficiunt secundùm communem cursum & inclinationem naturæ.

Ratio etiam suffragatur, nec huic veritati multùm reluctabitur animus assentiri, si consideremus homines in triplici statu, naturæ, legis, & gratiæ. De primo dicitur *Genes. 6.* quod tanta erat hominum malitia in terra, tam intenta cuncta cogitatio ad malum, tam corrupta coram Deo omnis caro, adeoque repleta terra iniquitate, ut *pœnituerit Deum, quod hominem fecisset in terra.* Ideoque terra universali diluvio debuit mundari. Sed post diluvium iterum inundavit iniquitas, adeóque grassata est, ut opus fuerit igne de cœlo misso, quo absumptæ sunt quinque civitates.

In statu verò legis pleni sunt omnes veteris Testamenti libri Judæorum excessibus, nec aliud fermè occinunt Prophetarum oracula, quàm peccatorum lamentationes. Et David de sua ætate loquens, ait Psal. 13. *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.*

Denique in lege gratiæ post prædicatum Evangelium, ex tota terra habitabili vix quarta pars est Christiana, & hæc hæresibus ac schismatibus in tot sectas divisa. Supersunt ergo soli Catholici. Sed amabò, inter illos quot sunt qui per arctam salutis viam incedant, ad Evangelii maximas vitam exigant suam, post concupiscentias non eant, innocentiam custodiant, post lapsum seriam pœnitentiam agant, nec frequenter recidant, mundum non ament, & sanctitatem sectentur, sine qua nemo videbit Deum? Sanè

rara avis in terris, qui hujusmodi est, cùm de hoc sæculo verius dicere liceat, quàm quod de suo deplorabat Salvianus lib. 3. de Provid. *Præter paucissimos quosdam, qui mala fugiunt, quid est aliud penè omnis cœtus Christianorum, quàm sentina vitiorum?* Id magis lacrymis eget, quàm argumentis.

Quin etiam, proh dolor! in ipso Ecclesiastico ordine quot reperire licet Episcopos & Sacerdotes Sanctorum æmulatores, Apostolorum sicut authoritatis successores, ita & morum imitatores, quique modum illum vivendi teneant, quem Patres Concilii Carthaginensis quarti præscripsere, quemve Sacra Synodus Tridentina renovavit *sess. 25. cap. 1. de reform.* verbis quæ Clerici quotidie lectitare, quotidie ad praxim reducere deberent? Sed de his aliàs.

Sed quid de Religiosis dicam ego statu Religiosus, charactere Sacerdos, licèt immeritus? Cùm videamus tam multa Monasteria à primitivâ observantiâ collapsa, multiplicatis quidem Regularis vitæ professoribus, sed non magnificatâ lætitiâ. Libenter, & verè cum Bernardo *in Apolog. ad Guillelmum Abbatem*, scripserim: *Quis in principio cùm ordo cœpit Monasticus, ad tantam crederet Monachos inertiam devenire? O quantum distamus ab iis qui in diebus Antonii extiterunt Monachi! Sic Macharius vixit? Sic Basilius docuit? Sic Antonius instituit? Sic Patres in Ægypto conversati sunt?* Quid ergo diceret modò Bernardus de tot Cœnobiis (excipio illa, in quibus Regula ad litteram servatur, qualia multa esse in Domino gaudemus,) in quibus obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersique sunt lapides Sanctua-

rii, & à quibus reformandis se despondere lugens dicebat Clemens VII. ut refert Prosper Fagnanus alibi laudandus. Veridicè scripsit August. se non vidisse meliores iis, qui in Monasteriis profecerint, nec deteriores iis qui in Monasterio defecerint: similes ficubus Jeremiæ, inter quas bonæ, valde bonæ; malæ verò, valde malæ. Et de viro Religioso dici rectè potest, quod de Origene aiebat Hieronymus: *Vbi benè, nemo meliùs; ubi malè, nemo peiùs.* In illo vera est Philosophorum maxima: *Corruptio optimi pessima.* Verum itidem commune Proverbium: *Ex generosiori vino asperius acetum.*

Audisti, Lector, paucos admodum esse electos. Audi quoque hujus veritatis radicem: Ideo innumeri æternùm pereunt, quia tertiam viam, quam Evangelium non docuit, sibi confingunt. Testante Veritate, alia via lata est quæ ducit ad perditionem, alia arcta quæ ducit ad vitam; & nos mediam comminiscimur. Nolumus quidem flagitiis immanibus refertam vitam agere, sed interim nolumus etiam per arctas sanctitatis calles incedere, sed viam illam inimus, quæ nec nimiùm lata, nec multùm angusta sit. Sed certè ejusdem periculi est tertiam confingere viam, ac triplicem terminum distinguere, qui duplex tantùm pro adultis ultimatè designatus est; scriptum enim est Matth. 25. quod alii *ibunt in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* De hoc tertio tramite à tepidis adinvento dicitur Prov. 14. *Est via quæ videtur homini justa; novissima autem ejus deducunt ad mortem.*

Eo majori in periculo versantur hujus tertiæ viæ sectatores, quo se tutiores arbitrantur, quia tantò securiores se credunt, quantò atrocioribus

scceleribus non serviunt. Rari etenim sunt homines omninò prostitutæ & perditæ conscientiæ; quia, ut ait August. serm. 30. de verb. Dom. *Sicut magna pietas paucorum est, ita & magna impietas multò minùs paucorum est.*

Sed planè, miseréque falluntur. Nam per latam viam incedit, qui arctam non ingreditur: qui aliter sentit, seipsum decipit, tantoque est insanabilior, quanto insensibilior; dumque se de numero electorum esse præsumit, in vasto reproborum numero concluditur. Mihi non crede, sed Patribus, à quibus ausculta quid [sit] arcta via. *Arcta via lex Dei est* (inquit Aug. in Psal. 1.) *quæ cupiditates nostras arctat.* Et ibidem Ambros. *Duæ sunt viæ, una Justorum, altera peccatorum; una æquitatis, altera iniquitatis: Justorum via angustior est, injustorum latior: hic convivium, illic jejunium: hîc intemperantia gaudiorum, illic perseverantia lacrymarum.* Et Greg. Magnus lib. 27. Moral. cap. 22. *An non quædam quasi angustia est, in hoc quidem mundo vivere, sed de hujus mundi concupiscentia nihil habere?* Hac via qui incedit, pusillo electorum gregi annumerabitur. Nam ut præclarè Sanct. Paulinus *epist.* 50. expendens illud, *quàm spatiosa via quæ ducit ad perditionem*, ait: *Omne quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de angusta via est. Si cum paucis angustum iter, & subtilem quandam semitam invenimus, ad vitam tendimus: si verò multorum comitamur viam, secundùm Domini sententiam imus ad mortem. Si omni cupiditate calcatâ, solùm studeamus divites esse virtutibus, per angustam viam nitimur; conversatio enim ista paucorum est, estque perrarum atque difficile idoneos hujus itineris comites reperire.*

Quanvis autem hæc ita sint, de nullo, quantumvis scelesto, vel obdurato licet asserere ipsum esse reprobum, sicut de nullo quámlibet virtutibus prædito affirmare licet, eum esse certò salvandum. Supponimus enim ex doctrina Ecclesiæ expressa in Concilio Trident. *sess.6. cap.12.* nullum indubitanter scire posse se esse de numero electorum; idque consonum est Scripturæ dicenti, Eccles. 9. *Nemo scit an odio, vel amore dignus sit.* Unde Greg. expendens illud Job 38. *Nunquid nosti ordinem cœli*, ait: *Ordinem cœli nosse est supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre, quod utique in hac vita positus nullus potest.* Et D. Prosper lib. de vocat. Gent. cap. ult. *In remotissimo ab humana cognitione secreto præfinitio hujus electionis abscondita est, & de nullo ante ipsius finem pronuntiari potest quod in electorum gloria sit futurus.* Et Bernard. serm. 1. in Septuag. *Hoc est unde semper solliciti, & in timore ac tremore humiliemur necesse est sub potenti manu Dei: quia quales sumus, nosse possumus ex parte; quales autem futuri sumus, id nosse penitus impossibile est.*

Quare sapientissimè monet Sacrosancta Synodus *loco citato*, ut nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in divino auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debeant; quia Deus, nisi gratiæ ipsius defuerimus, sicut cœpit bonum opus, ita perficiet operans velle & perficere. Itaque sub incerto hinc spe, inde timore permoti vivamus, & cum tremore salutem operemur in laboribus & vigiliis, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in jejuniis, in castitate, scientes quod in spem gloriæ, & nondum in gloria renati sumus,

præsertim quia est nobis colluctatio cum triplici hoste, cui sæpe sæpiùs humana succumbit infirmitas; quotidiana enim pugna, sed rara victoria, quam à solo Deo petere, ab ipso solo sperare possumus: nam sive parvum, sive multùm, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.

Hæc cùm ita sint, quis dabit oculis nostris imbrem lacrymarum, ut deflere valeamus Christianorum statum quasi ad nihilum jam redactum? Etenim terra nostra consiliis & exemplis Christi culta, ejusque tincta sanguine, spinas & tribulos germinat pro frumento. Quis tam constanti de parvo numero electorum doctrinâ auditâ non tremit? Sed væ deterrimum illi imminet, qui in se effectus reprobationis experitur, & non gemit. *Quisquis ergo talis est, fratres mei* (verba sunt Gregor. hom.34. in Evangel.) *gemendus est valde, quia non gemit.* Et quia gemituum suspiria interrumpunt, impediuntque verba, ut pro tuis meisque peccatis, ambò Lector, gemamus, sermonum hîc finem faciam. Nam ut alicubi scripsit Ambrosius: *Tempus est quo finire sermonem & claudere debeamus: tempus est, quo melius aut tacetur, aut fletur. Respice nos Domine JESV, ut & nos propria recognoscamus errata, solvamus piis fletibus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum. Da quæso lachrymas Petri, nolo lætitiam peccatoris.*

Quod si fortè aliqua proferre verba cordis amaritudo patitur, tota animi demissione, corde contrito & humiliato poteris, pie Lector, orationem illam coram Deo effundere, quam ante obitum suum composuisse & frequentasse Augustinum fertur.

Ante

Ante oculos tuos, Domine, culpas nostras ferimus; & plagas quas accepimus circumferimus. Minus est quod patimur, majus est quod meremur. Peccati pœnam sentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus. In flagellis tuis infirmitas nostra vertitur, iniquitas non mutatur. Si extenderis manum, facienda promittimus; si suspenderis gladium, promissa non facimus. Si feris, clamamus ut parcas; si peperceris, iterum provocamus ut ferias. Habes, Domine, confitentes reos; novimus quod nisi dimittas, justè nos perimus. Præsta Pater omnipotens sine merito quod rogamus, qui fecisti ex nihilo qui te rogaret.

REFLEXIO.

Si unicus fermè reprobationis effectus peccati permissio est; igitur *sicut à facie colubri fuge peccatum*, ut dicitur Eccles. 21. Illud solum meritò timendum est, sine quo mala cætera non obsunt, & cum quo bona cuncta nihil prosunt ad salutem. Timeant ergo & peccatores, & justi; utrisque enim ruinæ periculum impendet, illis quidem, quia jam reprobationis effectus in se, peccata nimirum, experiuntur; istis etiam, ne dum de justitia sua præsumunt, eò lapsu graviore ruant, quo altiùs sese efferunt. Has undique insidiantes angustias, & *circumstans nos peccatum* solidè detegit August. in Psalm. 31. his præclarissimis & utilissimis verbis: *Anceps animus humanus & fluctuans inter confessionem infirmitatis, & audaciam præsumptionis plerumque hinc atque inde confunditur, & ita impellitur, ut ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriæ*

omni ex parte donaverit, ut dicat, Liberavit me Deus misericordiâ suâ, quia credidi in eum, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum: & Deus ille justus, cui cantatur misericordia & judicium, non sola misericordia, sed & judicium, invenit hominem de se malè præsumentem, & ad interitum suum misericordia Dei abutentem, & necesse ut damnetur. Talis quoque cogitatio præcipitat hominem, qua quisque tentatur, si se in audaciam quandam præsumpserit, etiamsi fortè impleverit omnia quæ justa videntur in oculis hominum; ita ut nihil inveniatur in vita ejus, quod possit reprehendi ab hominibus. Ipsam præsumptionem superbiæ damnat Deus. Præsumptio de justitia; quasi dextera est; cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem Dei dicentem nobis, Ne declines in dexteram aut sinistram. Ne præsumas ad regnum de justitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia Dei. Reprobationis effectus fortunatè, Lector, vitabis, si media via incedens, nec in Scillam præsumptionis, nec in Charibdim peccati mortalis impingas. Si manu tua quæcumque potuerit instanter operante totum Deo des, à quo omne bonum derivatur.

Plura hìc scribenda paraveram de sorte electorum, necnon de signis Prædestinationis, & reprobationis: sed ne tomus nimis excrescat, hactenus dicta sufficiant de attributis ad essentiæ divinæ unitatem spectantibus. Licèt enim in his contemplandis nullus deberet esse finis, quia solus beatus est qui hæc novit, etiamsi alia ignoret, ut alias ex Augustino diximus: tamen in hoc mundo, ubi Deum in ænigmate duntaxat, & ex parte cognoscimus, magis expedit

tempus

tempus in Deo redamando impendere, quàm in eo ſpeculando diutius exerceri, ut aureis verbis & nulla oblivione delendis expreſſit ingeniorum ſui ævi phœnix Picus Mirandul. lib. de ente & uno, cap. 5. quibuſcum huic tractationi coronidem imponam. *Vide quæ nos inſania teneat? Amare Deum dum ſumus in corpore plus poſſumus, quàm eloqui, vel cognoſcere: Amando plus nobis proficimus, minùs laboramus, magis illi obſequimur: Malumus tamen ſemper quærendo per cognitionem nunquam invenire quod quærimus, quàm amando poſſidere.*

Quæramus in fine libri hujus, quod in exordio vitæ quæritabat maturus puer.
Quid est Deus? Ne dicas lingua quod in cor non ascendit:
De eo faciliùs dicitur quid non sit ille, quem decet silentium:
Negationibus explicatur, nec definiri potest ens infinitum.
Supra genus est, qui nihil habet commune:
Totus differentia est, qui se toto ab aliis differt.
Deus est ens à se, nec sibi dat esse.
In se invenit fontem essendi, & Oceanum seipso plenum.
Deus est, qui est: *ille dixit, qui solus se novit.*
Est ipsum esse, plenum sibi, superplenum nobis:
Est centrum omnium, apex entium, vertex rerum:
Per se subsistit nullius egens, quo omnia indigent.
Est infra omnia, ut portet verbo virtutis suæ:
Est super omnia, ut regat quos sustinet:
Est circum omnia, ut muniat quos gubernat:
Est intra omnia, ut vivificet quos munit:
Est extra omnia, ut coronet quos vivificavit.
Dei essentia est existentia, quâ nil prius, nihil actualius.
Deus, inquit Cusa, est ipsum possest,
Quia id totum habet quod esse potest:
Totum habet quod ab intellectu infinito concipi potest.
Crementi capax non est, quo nihil majus esse potest.
Deus est actus purus: imò puritas actus, vel actualitas puritatis:
Est puritas entis, puritas sanctitatis.
Non habet accidentia, qui totus substantia est;
Quidni totus? Etiam solus substantia est;
Omnia sustinet, à nullo sustentatus.

Non habet partes: quidquid habet, hoc est.
Non habet potentiam, cui nihil de alieno est.
Nulla in eo distinctio, nisi virtualis:
Sed eo ipso non distinctio, sed unitas est.
Deus est perfectus, & nunquam factus.
Est tam bonus, ut præter eum nemo bonus.
Est immensus, implens omnia, non inclusus.
Non accedit, dum nova condit:
Non recedit, dum vetera destruit.
Est immutabilis qui omnia mutat:
Non benè, nec uniformiter moveret, nisi esset immobilis.
Non mutatur substantiâ actus purus:
Non cietur loco vel situ immensus Spiritus.
Non movetur ætatibus stans Æternitas:
Sub ea transeunt secula, non illi:
Æternitas est speculum Dei, in quo successiva simul videt:
In eo penè jam facta sunt quæ quotidie facit.
Sed, ô miraculum! ipsum speculum est spectator:
Ipsa imago pictor est, ipsa idea Artifex:
Ibi labentia stant, ibi mortua vivunt:
Et creaturæ sunt Creatrix essentia.
Deus unus est, & pluralitas numinum est nullitas numinum.
Deesset uni Deo id per quod differret ab alio; si dividerentur.
Sed [illegible] sit talis Deus, qui foret indigus.
Deus invisibilis per naturam fit visibilis in gloria:
Ubi vident & gustant quàm suavis sit Dominus.
Quale prandium, ubi cibus & potus Deus est!
Quale convivium, esse Dei commensalem & convivam!
Quale commercium, quo animus fit Deus intelligibiliter!

Deus

Deus est omniscius, & videndo facit.
Quàm benignus aspectus cernens & benefaciens!
Videt præterita, quia fecit; videt futura, quia decrevit.
Videt possibilia in omnipotentia, futura in voluntate:
Hæc videt, nec extra se egreditur.
Ab aliis non mendicat scientiam Pater luminum.
Ipse qui videt, ipse unde videt.
Scientiam comitatur amor, qui Deus est.
Est tam fœcundus, ut intra Deum spiret Deum:
Tam prodigus, ut extra Deum incarnet Deum:
Tam liberalis, ut nihil habeat quod non profundat:
Tam clemens, ut misericordiarum sit Pater, imò Mater.
Exhauriret se donando amor, nisi foret divinus:
Nec gauderet se divitem esse, nisi dare posset.
Tam gratuitus, ut prædestinet sine meritis:
Tam propitius, ut det merita quæ coronet.
Tam æquus, ut rependat mercedem ex justitia, quam promisit ex misericordia.
Omnipotens est Deus, ut benè omnibus faciat.
Imperat nihilo, ut creet beneficia.
Omnipotentia sæpe Deum creatorem facit, & semper beneficum.
Creavit hominem ex nihilo naturæ,
Ut faceret in terris Vice Deum.
Creavit ex nihilo peccati,
Ut faceret divinæ consortem naturæ;
Creavit ex nihilo miseriæ,
Ut pro nihilo salvum faceret, & redderet Deiformem.
Beatus est Deus, sed non solitariè:
Se miserum fermè crederet, nisi felicitatem communicaret.

Ibi ſiſtit Doctor Angelicus, unde puer inceperat,
Primum in intentione eſt ultimum in exequutione.
Non debuit aliunde incipere, non potuit alibi finire.
Beatitudo finis eſt, & finium meta.
Siſte, Lector, ubi Thomas quievit.
Si intellectu Deum non capis, corde continebis.
Claude ingenium, cor aperi, & totum excipies Deum.
Quid eſt Deus? Deus cordis meis, *inquit Propheta.*
Hic finiatur Theologia mentis & cordis.

Finis Libri ſecundi Theologiæ Mentis & Cordis.

præsertim quia est nobis colluctatio cum triplici hoste, cui sæpe sæpiùs humana succumbit infirmitas; quotidiana enim pugna, sed rara victoria, quam à solo Deo petere, ab ipso solo sperare possumus: nam sive parvum, sive multùm, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.

Hæc cùm ita sint, quis dabit oculis nostris imbrem lacrymarum, ut deflere valeamus Christianorum statum quasi ad nihilum jam redactum? Etenim terra nostra consiliis & exemplis Christi culta, ejusque tincta sanguine, spinas & tribulos germinat pro frumento. Quis tam constanti de parvo numero electorum doctrinâ auditâ non tremit? Sed væ deterrimum illi imminet, qui in se effectus reprobationis experitur, & non gemit. *Quisquis ergo talis est, fratres mei* (verba sunt Gregor. hom.34. in Evangel.) *gemendus est valde, quia non gemit.* Et quia gemituum suspiria interrumpunt, impediuntque verba, ut pro tuis meisque peccatis, ambò Lector, gemamus, sermonum hîc finem faciam. Nam ut alicubi scripsit Ambrosius: *Tempus est quo finire sermonem & claudere debeamus: tempus est, quo melius aut tacetur, aut fletur. Respice nos Domine JESU, ut & nos propria recognoscamus errata, solvamus piis fletibus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum. Da quæso lachrymas Petri, nolo lætitiam peccatoris.*

Quod si fortè aliqua proferre verba cordis amaritudo patitur, tota animi demissione, corde contrito & humiliato poteris, pie Lector, orationem illam coram Deo effundere, quam ante obitum suum composuisse & frequentasse Augustinum fertur.

Ante

Ante oculos tuos, Domine, culpas nostras ferimus; & plagas quas accepimus circumferimus. Minus est quod patimur, majus est quod meremur. Peccati pœnam sentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus. In flagellis tuis infirmitas nostra vertitur, iniquitas non mutatur. Si extenderis manum, facienda promittimus; si suspenderis gladium, promissa non facimus. Si feris, clamamus ut parcas; si peperceris, iterum provocamus ut ferias. Habes, Domine, confitentes reos; novimus quod nisi dimittas, justè nos perimus. Præsta Pater omnipotens sine merito quod rogamus, qui fecisti ex nihilo qui te rogaret.

REFLEXIO.

Si unicus fermè reprobationis effectus peccati permissio est; igitur *sicut à facie colubri fuge peccatum*, ut dicitur Eccles. 21. Illud solum meritò timendum est, sine quo mala cætera non obsunt, & cum quo bona cuncta nihil prosunt ad salutem. Timeant ergo & peccatores, & justi; utrisque enim ruinæ periculum impendet, illis quidem, quia jam reprobationis effectus in se, peccata nimirum, experiuntur; istis etiam, ne dum de justitia sua præsumunt, eò lapsu graviore ruant, quo altiùs sese efferunt. Has undique insidiantes angustias, & *circumstans nos peccatum* solidè detegit August. in Psalm. 31. his præclarissimis & utilissimis verbis: *Anceps animus humanus & fluctuans inter confessionem infirmitatis, & audaciam præsumptionis plerumque hinc atque inde confunditur; & ita impellitur, ut ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propria*

tempus in Deo redamando impendere, quàm in eo ſpeculando diutius exerceri, ut aureis verbis & nulla oblivione delendis expreſſit ingeniorum ſui ævi phœnix Picus Mirandul. lib. de ente & uno, cap. 5. quibuſcum huic tractationi coronidem imponam. *Vide quæ nos inſania teneat? Amare Deum dum ſumus in corpore plus poſſumus, quàm eloqui, vel cognoſcere: Amando plus nobis proficimus, minùs laboramus, magis illi obſequimur: Malumus tamen ſemper quærendo per cognitionem nunquam invenire quod quærimus, quàm amando poſſidere.*

Quæramus in fine libri hujus, quod in exordio vitæ quæritabat maturus puer.
Quid est Deus? Ne dicas lingua quod in cor non ascendit.
De eo faciliùs dicitur quid non sit ille, quem decet silentium:
Negationibus explicatur, nec definiri potest ens infinitum.
Supra genus est, qui nihil habet commune:
Totus differentia est, qui se toto ab aliis differt.
Deus est ens à se, nec sibi dat esse.
In se invenit fontem essendi, & Oceanum seipso plenum.
Deus est, qui est: *ille dixit, qui solus se novit.*
Est ipsum esse, plenum sibi, superplenum nobis:
Est centrum omnium, apex entium, vertex rerum:
Per se subsistit nullius egens, quo omnia indigent.
Est infra omnia, ut portet verbo virtutis suæ:
Est super omnia, ut regat quos sustinet:
Est circum omnia, ut muniat quos gubernat:
Est intra omnia, ut vivificet quos munit:
Est extra omnia, ut coronet quos vivificavit.
Dei essentia est existentia, quâ nil prius, nihil actualius.
Deus, inquit Cusa, est ipsum possest,
Quia id totum habet quod esse potest:
Totum habet quod ab intellectu infinito concipi potest.
Crementi capax non est, quo nihil majus esse potest.
Deus est actus purus: imò puritas actus, vel actualitas puritatis:
Est puritas entis, puritas sanctitatis.
Non habet accidentia, qui totus substantia est:
Quidni totus? Etiam solus substantia est:
Omnia sustinet, à nullo sustentatus.

Non habet partes : quidquid habet, hoc est.
Non habet potentiam, cui nihil de alieno est.
Nulla in eo distinctio, nisi virtualis:
Sed eo ipso non distinctio, sed unitas est.
Deus est perfectus, & nunquam factus.
Est tam bonus, ut præter eum nemo bonus.
Est immensus, implens omnia, non inclusus.
Non accedit, dum nova condit:
Non recedit, dum vetera destruit.
Est immutabilis qui omnia mutat:
Non benè, nec uniformiter moveret, nisi esset immobilis.
Non mutatur substantiâ actus purus:
Non cietur loco vel situ immensus Spiritus.
Non movetur ætatibus stans Æternitas:
Sub ea transeunt secula, non illi:
Æternitas est speculum Dei, in quo successiva simul videt:
In eo penè jam facta sunt quæ quotidie facit.
Sed, ô miraculum! ipsum speculum est spectator:
Ipsa imago pictor est, ipsa idea Artifex:
Ibi labentia stant, ibi mortua vivunt:
Et creaturæ sunt Creatrix essentia.
Deus unus est, & pluralitas numinum est nullitas numinum.
Deesset uni Deo id per quod differret ab alio, si daretur.
Sed sit talis Deus, qui foret indigus.
Deus invisibilis per naturam fit visibilis in gloria:
Ubi vident & gustant quàm suavis sit Dominus.
Quale prandium, ubi cibus & potus Deus est!
Quale convivium, esse Dei commensalem & convivam!
Quale commercium, quo animus fit Deus intelligibiliter!

Deus

Deus est omniscius, & videndo facit.
Quàm benignus aspectus cernens & benefaciens!
Videt præterita, quia fecit; videt futura, quia decrevit.
Videt possibilia in omnipotentia, futura in voluntate:
Hæc videt, nec extra se egreditur.
Ab aliis non mendicat scientiam Pater luminum.
Ipse qui videt, ipse unde videt.
Scientiam comitatur amor, qui Deus est.
Est tam fœcundus, ut intra Deum spiret Deum:
Tam prodigus, ut extra Deum incarnet Deum:
Tam liberalis, ut nihil habeat quod non profundat:
Tam clemens, ut misericordiarum sit Pater, imò Mater.
Exhauriret se donando amor, nisi foret divinus:
Nec gauderet se divitem esse, nisi dare posset.
Tam gratuitus, ut prædestinet sine meritis:
Tam propitius, ut det merita quæ coronet.
Tam æquus, ut rependat mercedem ex justitia, quam promisit ex misericordia.
Omnipotens est Deus, ut benè omnibus faciat.
Imperat nihilo, ut creet beneficia.
Omnipotentia sæpe Deum creatorem facit, & semper beneficum.
Creavit hominem ex nihilo naturæ,
Ut faceret in terris Vitæ Deum.
Creavit ex nihilo peccati,
Ut faceret divinæ consortem naturæ;
Creavit ex nihilo miseriæ,
Ut pro nihilo salvum faceret, & redderet Deiformem.
Beatus est Deus, sed non solitariè:
Se miserum fermè crederet, nisi felicitatem communicaret.

Ibi ſiſtit Doctor *Angelicus, unde puer inceperat,*
Primum in intentione eſt ultimum in exequutione.
Non debuit aliunde incipere, non potuit alibi finire.
Beatitudo finis eſt, & finium meta.
Siſte, Lector, ubi Thomas quievit.
Si intellectu Deum non capis, corde continebis.
Claude ingenium, cor aperi, & totum excipies Deum.
Quid eſt Deus? Deus cordis meis, *inquit Propheta.*
Hic finiatur Theologia mentis & cordis.

Finis Libri ſecundi Theologiæ Mentis & Cordis.

tempus in Deo redamando impendere, quàm in eo ſpeculando diutius exerceri, ut aureis verbis & nulla oblivione delendis expreſſit ingeniorum ſui ævi phœnix Picus Mirandul. lib. de ente & uno, cap. 5. quibuſcum huic tractationi coronidem imponam. *Vide quæ nos inſania teneat? Amare Deum dum ſumus in corpore plus poſſumus, quàm eloqui, vel cognoſcere: Amando plus nobis proficimus, minùs laboramus, magis illi obſequimur: Malumus tamen ſemper quærendo per cognitionem nunquam invenire quod quærimus, quàm amando poſſidere.*

Quæramus in fine libri hujus, quod in exordio vitæ quæritabat maturus puer.

Quid est Deus? Ne dicas lingua quod in cor non ascendit.

De eo faciliùs dicitur quid non sit ille, quem decet silentium:

Negationibus explicatur, nec definiri potest ens infinitum.

Supra genus est, qui nihil habet commune:

Totus differentia est, qui se toto ab aliis differt.

Deus est ens à se, nec sibi dat esse.

In se invenit fontem essendi, & Oceanum seipso plenum.

Deus est, qui est: *ille dixit, qui solus se novit.*

Est ipsum esse, plenum sibi, superplenum nobis:

Est centrum omnium, apex entium, vertex rerum:

Per se subsistit nullius egens, quo omnia indigent.

Est infra omnia, ut portet verbo virtutis suæ:

Est super omnia, ut regat quos sustinet:

Est circum omnia, ut muniat quos gubernat:

Est intra omnia, ut vivificet quos munit:

Est extra omnia, ut coronet quos vivificavit.

Dei essentia est existentia, quâ nil prius, nihil actualius.

Deus, inquit Cusa, est ipsum possest,

Quia id totum habet quod esse potest:

Totum habet quod ab intellectu infinito concipi potest.

Crementi capax non est, quo nihil majus esse potest.

Deus est actus purus: imò puritas actus, vel actualitas puritatis:

Est puritas entis, puritas sanctitatis.

Non habet accidentia, qui totus substantia est;

Quidni totus? Etiam solus substantia est;

Omnia sustinet, à nullo sustentatus.

Non habet partes: quidquid habet, hoc est.
Non habet potentiam, cui nihil de alieno est.
Nulla in eo distinctio, nisi virtualis:
Sed eo ipso non distinctio, sed unitas est.
Deus est perfectus, & nunquam factus.
Est tam bonus, ut præter eum nemo bonus.
Est immensus, implens omnia, non inclusus.
Non accedit, dum nova condit:
Non recedit, dum vetera destruit.
Est immutabilis qui omnia mutat:
Non benè, nec uniformiter moveret, nisi esset immobilis.
Non mutatur substantiâ actus purus:
Non cietur loco vel situ immensus Spiritus.
Non movetur ætatibus stans Æternitas:
Sub ea transeunt secula, non illi:
Æternitas est speculum Dei, in quo successiva simul videt:
In eo penè jam facta sunt quæ quotidie facit.
Sed, ô miraculum! ipsum speculum est spectator:
Ipsa imago pictor est, ipsa idea Artifex:
Ibi labentia stant, ibi mortua vivunt:
Et creaturæ sunt Creatrix essentia.
Deus unus est, & pluralitas numinum est nullitas numinum.
Deesset uni Deo id per quod differret ab alio; si daretur.
Sed [illegible] sit talis Deus, qui foret indigus.
Deus invisibilis per naturam fit visibilis in gloria:
Ubi vident & gustant quàm suavis sit Dominus.
Quale prandium, ubi cibus & potus Deus est!
Quale convivium, esse Dei commensalem & convivam!
Quale commercium, quo animus fit Deus intelligibiliter!

Deus est omniscius, & videndo facit.
Quàm benignus aspectus cernens & benefaciens!
Videt præterita, quia fecit; videt futura, quia decrevit.
Videt possibilia in omnipotentia, futura in voluntate:
Hæc videt, nec extra se egreditur.
Ab aliis non mendicat scientiam Pater luminum.
Ipse qui videt, ipse unde videt.
Scientiam comitatur amor, qui Deus est.
Est tam fœcundus, ut intra Deum spiret Deum:
Tam prodigus, ut extra Deum incarnet Deum:
Tam liberalis, ut nihil habeat quod non profundat:
Tam clemens, ut misericordiarum sit Pater, imò Mater.
Exhauriret se donando amor, nisi foret divinus:
Nec gauderet se divitem esse, nisi dare posset.
Tam gratuitus, ut prædestinet sine meritis:
Tam propitius, ut det merita quæ coronet.
Tam æquus, ut rependat mercedem ex justitia, quam promisit ex misericordia.
Omnipotens est Deus, ut benè omnibus faciat.
Imperat nihilo, ut creet beneficia.
Omnipotentia sæpe Deum creatorem facit, & semper beneficum.
Creavit hominem ex nihilo naturæ,
Ut faceret in terris Vitæ Deum.
Creavit ex nihilo peccati,
Ut faceret divinæ consortem naturæ;
Creavit ex nihilo miseriæ,
Ut pro nihilo salvum faceret, & redderet Deiformem.
Beatus est Deus, sed non solitariè:
Se miserum fermè crederet, nisi felicitatem communicaret.

Ibi

Ibi sistit Doctor Angelicus, unde puer inceperat;

Primum in intentione est ultimum in exequutione.

Non debuit aliunde incipere, non potuit alibi finire.

Beatitudo finis est, & finium meta.

Siste, Lector, ubi Thomas quievit.

Si intellectu Deum non capis, corde continebis.

Claude ingenium, cor aperi, & totum excipies Deum.

Quid est Deus? Deus cordis meis, *inquit Propheta.*

Hic finiatur Theologia mentis & cordis.

Finis Libri secundi Theologiæ Mentis & Cordis.